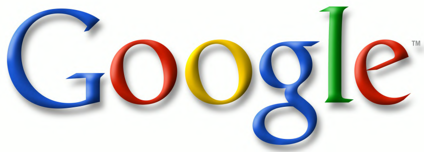
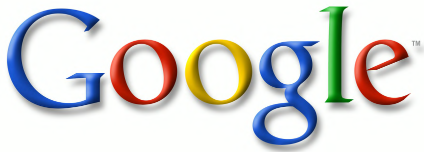
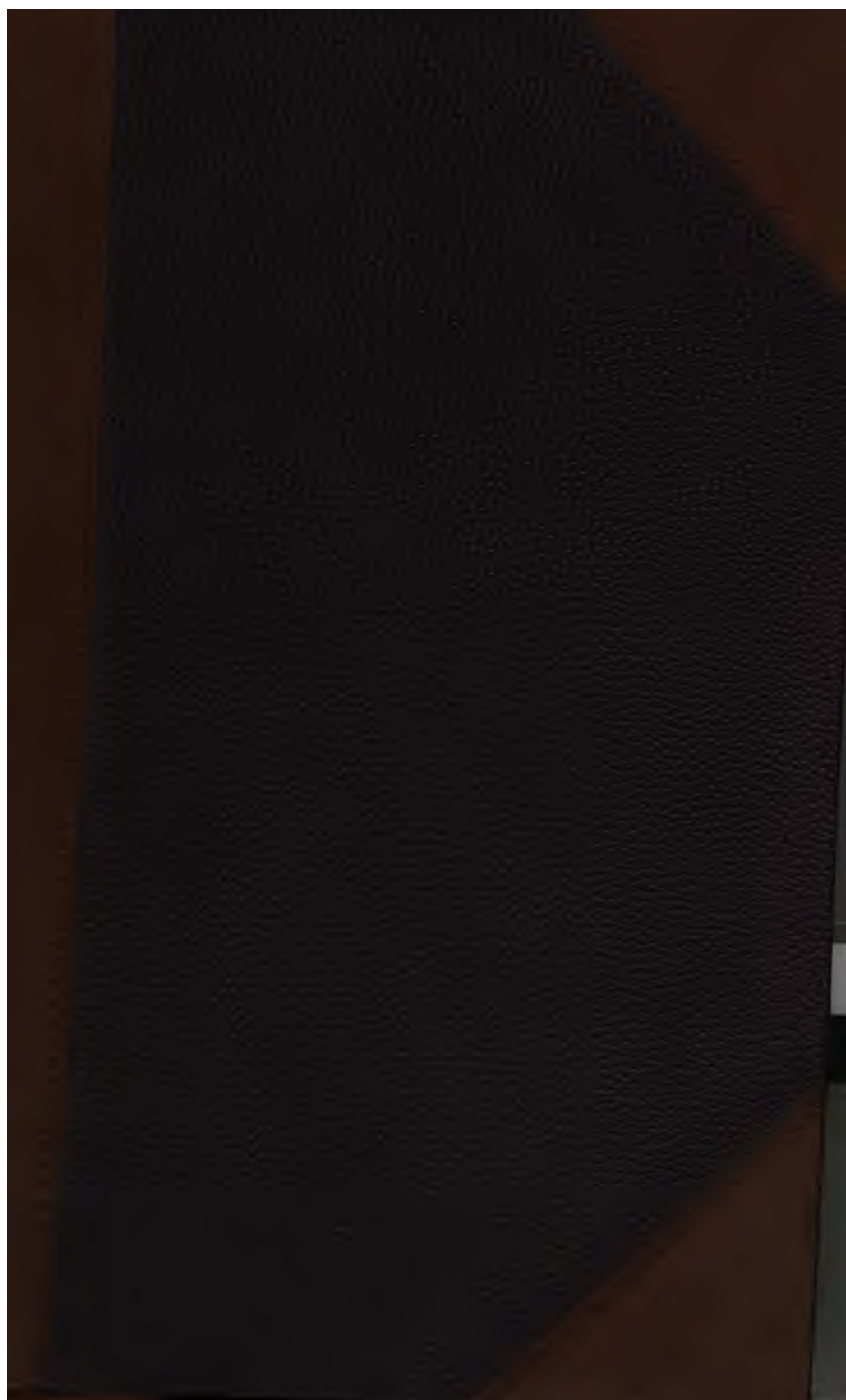

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

BERNHARD ELIS MALMSTRÖMS

SAMLADE SKRIFTER.

FEMTE BANDET.

ÖREBRO,
ABR. BOHLIN, 1868.

GRUNDDRAGEN

AF

SVENSKA VITTERHETENS HISTORIA.

AKADEMISKA FÖRELÄSNINGAR

AF

BERNHARD ELIS MALMSTRÖM.

FEMTE DELEN.

STRIDEN MELLAN GAMLA OCH NYA SKOLAN.

II.

ÖREBRO,

ABR. BOHLIN, 1868.

THE TAYLOR
1 MAY. 1937

INNEHÅLL.

I.

ötiska förbundet: Erik Gustaf Geijer. Dess förhållande till nya skolan. — Slutuppsatsen i Phosphoros om Ehrensvärd af Atterbom. — «Poetisk Kalender.» — Atterbom, Blommornas skald; hans varianter. — Palmblad: hans mångsidiga verksamhet. — Palmblads noveller. — Afzelius: Svenska folkvisor. — Nya skolans tendens till katholicism; dess Mariadyrkan. — Neutrernas opposition: Tegnérs tal vid jubelfesten 1817. — Skaldens hierofantiska kallelse. — Schellings naturfilosofi. — Svensk Litteratur-Tidning. — Atterbom rymmer fältet.

ag har hittills betraktat den svenska litteraturens re- ›rm efter år 1810 väsentligen i tvänne särskilda, ehuru ära bredvid hvarandra gående och ofta sammanflytande gtningar, en mera praktisk, i Stockholmstidningen 'olyfem, en andra mera theoretisk, i Upsalatidskriften 'hosphoros. Den egentliga skilnaden dem emellan är nyssnämnda ord tillkännagifven. Genom ingendera llena skulle det gemensamma ändamålet hafva kunnat ppnås, då den förra företrädesvis tilltalade den genom rundlig bildning och förståndsutveckling mera mognade ldern och derföre ofta äfven, såsom vi sett, sysselsatte g med samhällets praktiska frågor, och begagnade ett crifsätt, som borde om ej precist behaga åtminstone j oangenämt reta en generation, hvilken från Gustaf III:s agar vant sig vid skämtet, qvickheten och satiren; den ənare, Phosphoros, åter snarare afsåg att vinna den ttrörliga ungdomen, hvars lifliga fantasi hänföres af et nya, då det tillika är sällsamt, half underbart, ge- om framställningen eller blotta antydningen af mystiskt

spekulativa sanningar, halfsanningar eller paradoxer, hvaraf romantiken hade ett så godt förråd, och genom en poesi, som fängslade mera genom det dunkla melodiska välljudet af sina tonfall än genom klarheten af sina bilder, mera genom hvad den antydde än genom hvad den uttalade. Men båda i förening skulle ändå knappast hafva varit tillräckliga för det åsyftade ändamålet, om de ej erhållit en kraftig bundsförvandt i en tredje rigtning, som, utan att uttryckligen understödja dem, dock befordrade sjelfva deras afsigt att undanrödja den gamla smaken, genom att ingjuta en kraftigare anda i vår litteratur, och derigenom göra den tillgänglig för välgörande inflytelser från alla håll, med ett ord: hos densamma väcka den fria anda, som pröfvar allt och behåller det godt är. Detta kunde endast ske derigenom, att vår vitterhet åter förflyttades på rent nationell grund, den enda, der den kunde fatta det säkra fotfäste, att den, utan blind underkastelse för något främmande mönster af hvad slag det vara månde, kunde tillegna sig, för sitt ändamål ombilda och med sig införlifva allt det bästa af hvad andra folk tänkt och diktat, utan att uppoffra det ringaste af sin egendomlighet, hvilken tvärtom derigenom endast gjordes rikare, friare och mera omfattande. Hade den gustavianska periodens litteratur varit fransysk så till anda som form, hade den nya skolans poesi i sin ursprunglighet varit tysk i all sin romantiska brokighet, så blef den vitterhet, som nu föddes, i grunden svensk, ehuru ofta den skimrade i de mest glänsande sydländska färger och omgaf sig med en prakt, som syntes lånad än från Hellas, än från Albion, än från öster-, än från vesterland, än från Sophokles, än från Shakspeare, än från Homer, än från Goethe, men på ett underbart sätt sammansmält med våra allra mest fosterländska föreställningar, känslor och förhoppningar. Grundläggaren af denna nya afgörande rigtning var Geijer, fulländaren blef Tegnér.

Efter de olyckor, som öfvergått vårt fäderneslаnd och såsom sin slutliga följd medfört 1809 års statshvälfning, var det naturligt, att den af sådana plötsliga förluster och de nu omedelbart öfverhängande farorna döfvade nationen skulle i första rummet söka utforska orsakerna dertill och uttänka medel att förebygga dem för framtiden. Hon måste gå in i sig sjelf och eftersinna i hvilken mån hon sjelf kunde vara vållande till så stora lidanden. Hon kunde ej undgå att finna att så var. Skyldig eller oskyldig, bar hon sjelf och ingen annan skulden. Vetande eller ovetande hade hon dock syndat, såsom Oedipus i mythen, och måste bära straffet. Hon måste inse, att hennes olyckor ej fingo tillskrifvas hvarken ödet eller ens omständigheterna ensamma, ehuru dessa visst gjort hvad de kunnat; de måste tillskrifvas uselheten af hennes styrelse, immoraliteten hos dennas förnämsta verktyg, oförståndet, fegheten, förräderiet, således ingenting utom henne sjelf, ty hvarje folk bär solidarisk ansvarighet för sin regerings handlingar. Det var för nationen i massa en ringa tröst, att hon ej felat, att gemene man gjort sin pligt, att hon gjort underverk af sjelfuppoffring; det måste ändå heta: vi, svenska folket, hafva varit fega, varit förrädare och hafva till straff derföre förlorat tredjedelen af vårt fädernesland. Historien säger icke, att Gustaf Adolf, med biträde af Cronstedt och Klingspor, år 1809 sålde eller skänkte Finland åt ryssarne; den säger helt kallt: Sverge förlorade Finland, detta utan nödvändighet.

Genomträngda af denna känsla, att, liksom hvar och en enskild lider af sitt samhälles olyckor, så är hvar och en enskild äfven ansvarig för dem (och det är just derföre som han lider), grepos den tidens unga män af en grämelse, som hos många gränsade till förtviflan. Det berättas om mer än en yngling, som sedan gjort sig ett namn, att han under krigets sista period, då allt hopp var ute, var färdig att kasta bort sina

böcker för att tåga till Finland eller Norrbotten och låta skjuta sig af fienden, hellre än att öfverlefva fäderneslandets ära och sjelfständighet. Men omsider räddades åtminstone sjelfständigheten. Då kom sjelfpröfningens tid. Man upptäckte att man länge lefvat ett kosmopolitiskt lif, under tidehvarfvets våldsamma oredor förgätit sig sjelf för att fästa sina blickar på det stora hela. Man hade beundrat än revolutionen, än verldseröfringen, framför allt verldseröfraren, i afseende på hvilken man kunde säga att nationen delade sig i två stora partier. Det ena beundrade honom till den grad af ytterlig blindhet, att det var färdigt att när som helst träda halsen under hans ok; det andra hatade honom i hans fostrarinna, revolutionen, så fanatiskt, att de gerna skulle velat uppoffra fäderneslandet, för att lägga dess lilla vigt i vågskålen emot honom. Detta gäller naturligtvis endast de bildade klasserna. Folket var sig likt: trofast och uppoffrande fästadt vid fädernejorden. Denna kosmopolitism i nödvändig förening med liknöjdheten för fäderneslandet hade nu burit sina frukter. Nu vände sig bladet. Det blef nu ej mera fråga om: skall Frankrike eller dess fiender segra i verldsstriden? Våra ögon hade öppnats. Frågan blef nu: skall fäderneslandet fortfara att vara till eller icke? Vi hade så länge uraktlåtit att sopa framför vår egen dörr, till dess det föll grannen in att genomsopa hela huset och der helt beqvämligen åt sig inrätta sin egen våning.

Det var således tid att ändtligen blifva patriot, när det var nära nog för sent. Första utbrottet af denna patriotism var våldsamt, det gjorde revolutionen för att godtgöra sin första skuld, den att så länge hafva fördragit en så oefterrättlig regering. Den mera öfvertänkta och mogna följden deraf blef den nya konstitutionen, som, med alla sina brister, dock var byggd på en så fosterländsk grund, så väl beräknad på det pånyttfödda samhällets framåtskridande, att den i mer än

ett halft århundrade gjort fäderneslandet lyckligare än det under något föregående historiskt tidskifte varit. Dernäst följde valet af den nya dynastien. Det var en lycklig tanke — eller träff, om man så vill, — att det slutligen så utföll, att derigenom allt sammanhang med den gamla legitimiteten i Europa, som förut utgjort ett slägtförbund till folkens förtryck och oansvarigt utöfvande af så kallade gudomliga rättigheter, en gång för alla afklipptes, hvarigenom fäderneslandet fick tillfälle att i ro utveckla sina inre krafter, oberoende af alla sidoinflytelser. Det är dock först i våra dagar som detta val blifvit af de historiska händelserna i den öfriga verlden fullt rättfärdigadt. Det visar sig nu, att detta val icke allenast var en brytning med legitimiteten, i dess gamla mening, utan äfven den tidigaste fredliga grundläggning af det nya slags konungadöme, som — vi hoppas det — förr eller senare skall blifva det enda af Europas folk erkända, inom hvilket all suveränitet endast är ett delegat från samhället i dess helhet, eller folket såsom *persona moralis* och högsta suverän, till dess skydd och förkofran.

Inom den andliga verksamhetens sfer yttrade sig denna patriotism i en återgång till fäderneslandets häfder, såsom urkällan för all dess odling, dess samhällsinrättningar, dess sedliga och religiösa lif, och en återanknytning till den länge afbrutna kedjan af dess andliga utveckling. Våra häfdeböcker upptogos åter, och det af en man, som, med en i sanning sällsynt siareblick, förmådde icke allenast tolka dem, utan komplettera dem, och derur frammana en underbar, på en gång klar och dunkel, på en gång välbekant och främmande verld af historiska taflor, lika sanna som nya. Ingen hade så tillförene läst vår historia, ingen så förstått att uttaga dess innersta kärna, uppvisa dess djupaste betydelse, ingen så att förklara det svenska folkets öden ur dess karakter, dess lynne, dess urtillstånd och dess natur-

omgifningar. En ny dag uppgick för våra ögon öfver vår framfarna tid, icke mindre skön derföre att den ännu sken i morgonens, stundom osäkra, stundom halfdunkla, men alltid praktfulla och hänförande ljus. Också iklädde sig denna historiska ljusning i förstone poesiens gestalt. På en gång skald, filosof och häfdaforskare var Geijer i början af sin bana företrädesvis än det första, än det andra, hvarföre ock hans tidigaste arbeten snarare äro ett slags profétior, divinationer, men i allmänhet huru djupt sanna! Resultatet af hans framtida forskningar blef hufvudsakligen endast en bekräftelse på hans ungdoms idealiska åskådningar. Häfdatecknaren mognade först i ett senare tidskifte, ty dertill fordrades ett herkules-arbete, som han, ännu knappt trettioårig, ej medhunnit. Men äfven dessa första gnistor af hans historiska snille flögo elektriskt från bröst till bröst. Han hade med sin sublima fosterlandskärlek träffat den unga generationen midt i hjertat, och mera än någon förstått att ej allenast väcka utan äfven underhålla dess patriotism. Han var den förste, som grundligen lärde det svenska folket att det ägde ett fädernesland, hvilket lika mycket som de bästa och bättre än de flesta förtjente att älskas, försvaras, förkofras och förädlas, genom sina söners kärlek, tapperhet, arbetsamhet och kunskapsnit. Och han undervisade det genom dess egen historia. Ur denna synpunkt är också han den främsta mannen i det pånyttfödelseverk inom vår litteratur, som gjorde den till något helt annat än den kort förut varit.

Redan tidigt hade Geijer sysselsatt sig med historiska studier, — då naturligtvis ännu likväl endast i sammanhang med sina gradualstudier. Så vann han år 1803 Svenska Akademiens stora pris för ett äreminne öfver riksföreståndaren Sten Sture den äldre. Den vigt, som Geijer sjelf lägger på denna framgång, hvilken hade ett ej litet inflytande på hans framtid, torde något betyda emot fosforisternas förkastelsedom öfver Svenska Akademien. Tänk,

om Sverge utan denna uppmärksamhet för den unga studentens första snilleprof, hvilken uppmärksamhet väl icke lärer så helt och hållet vittna om omdömeslöshet, tänk, säger jag, om Sverge utan den gått miste om Geijer: det skulle sannerligen hafva varit en större förlust, än om vi gått miste om hela den nya skolan. Den första, ännu inskränkta kretsen för Geijers fosterländska verksamhet var det så kallade Götiska Förbundet. Om dess stiftelse och verksamhet berättar Geijer sjelf följande (i supplementhäftet till Iduna, utgifvet 1845).

»I slutet af 1810 funno sig i Stockholm flere unga män tillsammans, som närmare slöto sig till hvarandra för att fortsätta det umgänge, som redan tidigt förbundit dem. Med undantag af tvänne voro de från samma hembygd, Vermland. De fleste voro barndomsvänner, alla sedermera i Upsala akademi-kamrater, nu i hufvudstaden unga arbetare på den civila eller militära tjenstebanan. Äfven jag, år 1809 anställd såsom e. o. kanslist i kongl. riks-arkivet, men följande året nämnd till docent i Upsala, befann mig, efter återkomsten från en resa till England, i denna krets af vänner. Med mig och min bror voro vi tolf, af hvilka hälften nu mera är af döden skördad. Huru ibland oss förslaget att kalla oss ett Götiskt Förbund, våra sammankomster stämmor, och i dessa utmärka oss med götiska namn först uppkom, erinrar jag mig ej. Hvad jag minnes är, att det från början var ett skämt och troligen ej blifvit annat, hade ej en af vännerna påtryckt uppfinningen en annan stämpel.»

»Denne var då varande kanslisten i Eklesiastik-expeditionen *Jakob Adlerbeth*. Af en högst bestämd karakter, som yttrade sig i det största som det minsta, gaf han denna bestämdhet åt alla sina företag, ibland hvilka man äfven kunde räkna hans tidsfördrif och nöjen. Ty han bedref allt med en viss grundlighet och stadnade i intet på halfva vägen. Dermed förente han det varmaste, redligaste hjerta och en trofasthet utan gräns, som gjorde honom dyrbar, och ännu gör honom oförglömmelig för sina vänner. Att i vänskapen upplifva det gamla nordiska fostbrödralaget, dertill var han framför alla kallad och värdig. Han tog saken ganska allvarsamt, och fann öfverensstämmelse, då han framställde den såsom en moralisk-patriotisk tanka. Man kan anse honom såsom Götiska förbundets egentliga upphofsman. Han författade inledningen och uttalade grundsatserna till de stadgar, som uppgjordes och antogos. Götiska förbundets första stämma hölls under honom såsom ordförande den 11 Februari 1811, då han äfven valdes till vårdare af förbundets skrifter och handlingar. Under förbundets utvidgning och snart framträdande verksamhet förblef han i det-

samma den egentligen personliga principen. Efter afslutandet af hans allvarliga föredrag vid våra stämmor voro samtal, sång och ett gladt dryckeslag, der mjödet på förfädrens vis tömdes ur horn, våra tidsfördrif. «Göterna fordomdags drucko ur horn» var en älsklingsvisa. Jag diktade en egen invigningssång, som förbundet förbehöll för sig. Hur många af de götiska sånger, som sedan utgingo bland allmänheten, uppstämdes ej först i dessa glada vänskapliga lag. Vi hade ibland oss goda sångare; i synnerhet en förträfflig röst, tolk af ett lika förträffligt hjerta. Så som jag hörde förbundsbrodren *Johannes Dillner* sjunga Idunas första sånger, skall jag ej höra dem mer.»

«I tolf år var förbundets verksamhet i mer än en rigtning liflig. Derefter begynte den mattas, och upphörde småningom. Omständigheter, deltagare, intressen hade förändrat sig. Endast Jakob Adlerbeth var ännu densamme som år 1811, och ville ej erkänna någon förändring. Han pålyste sina götiska stämmor, visserligen ej så ofta som förr, men regelmässigt. Han fortfor att behandla de gamla formerna med lika högtidligt allvar. De mer än en gång gjorda framställningarne att upplösa förbundet, sedan det mest blott till namnet fanns qvar, gingo honom mycket till hjertat. «Förbundet upphör ej, men det hvilar», sade han mig slutligen, efter en för detta ämne, såsom han tillstod, tillbragt sömnlös natt. Det var det beslut, hvartill han ändtligen såg sig nödsakad att komma. I förbundets tjuguandra år inställde det helt och hållet sina sammankomster, «intill dess förändrade omständigheter påkallade dess förnyade verksamhet», hvilka omständigheter skriftvårdaren förbehöll sig att få pröfva. Dess handlingar, dess tillhörigheter fortforo att vårdas med lika noggrannhet. Sjelf tycktes Adlerbeth med Götiska förbundet draga sig ur verlden. Hans lif blef allt mera ensligt, men omfattade med lika ståndaktighet de föremål, åt hvilka han egnat sin ungdoms kärlek. Han hade öfverlefvat Götiska förbundets verksamhet: till namnet kunde det ej öfverlefva honom. Den 2 September 1844 bortrycktes af döden en af de redligaste menniskor jag kännt, lika utmärkt genom sina egenskaper som genom sina egenheter. Götiska förbundet har upplöst sig öfver hans graf och förordnat om sin qvarlåtenskap.»

«Då, ibland de få qvarlefvande af Götiska förbundets stiftare, jag ännu finnes öfrig, och förbundet har hedrat min son med förtroendet att efter meddelade handlingar teckna en kort förbundets historia, har jag såsom ett bidrag dertill velat lemna närvarande minnesteckning af denna förening. Jag har den mycket att tacka; fäderneslandet skall ej heller ihågkomma den utan tacksamhet. Då jag sätter mig ned till denna teckning, har först framställt sig för mitt sinne bilden af den bortgångne vän, som med denna förening mer än någon af dess medlemmar hade införlifvat sig sjelf.»

«Götiska förbundet var ett frö, hvaraf blef mer än dess stiftare föreställde sig. Fröet föll i en tacksam jord. I denna förening, som hvarken var eller ville vara något ordenssällskap, var ingenting annat bestämdt än

den fosterländska rigtningen. Men denna hade i allmänhet blifvit nylifvad af flera orsaker. Fäderneslandet hade nyss stått på branten af undergång, och hade i detta ögonblick blifvit dyrbarare för alla sina söner. Dess öde var ännu oafgjordt, dess räddning tvifvelaktig. Det sökte ett stöd äfven i sina minnen, och svenska hjertan voro stämda mer än förr att lyssna äfven till de halft förglömda äldsta, som talade om nordisk kraft och ära.»

Antalet af Götiska förbundets ledamöter var, såsom vi sett, ursprungligen tolf. Dessa allesamman äro af föga betydenhet i litteraturhistorien, om man undantager Adlerbeth och Geijer. Förbundet tillväxte dock snart i styrka och hade innan sin upplösning räknat nittiotre medlemmar, bland hvilka må nämnas ännu lefvande: *Arvid August Afzelius*, för närvarande pastor i Enköping; *Leonard Fredrik Rääf*, såsom godsägare bosatt i Ydre härad i Östergötland; *Gustaf Wilhelm Gumælius*, pastor i Örebro och folkrepresentant; *Bernhard von Beskow*; samt aflidne: *Joh. Dillner*, uppfinnaren af psalmodikon, på sista tiden pastor i erke-stiftet; *Joh. Holmbergsson*, sedermera juris-professor i Lund; *Aug. von Hartmansdorff*, sedermera president i Kammarrätten; *Pehr Tham* till Dagsnäs, om hvilken jag förut talat; *Tegnér*, om hvilken jag ingenting behöfver säga; *Södermark*, d. ä., den berömda målaren; *Pehr Westerstrand*, sedermera president och stormästare i *Par Bricole; Pehr Henrik Ling; Sjöborg*, antiqvarien; *Nils Fredrik Biberg*, filosofen; *Erik Abraham Almqvist*, sedermera biskop i Hernösands stift; *Bruzelius*, historieskrifvaren; *Johan Henrik Schröder*, fordom allmänt känd, och förmodligen ännu ej glömd i Upsala; *Lidman*, sedermera domprost i Linköping; *Byström*, bildhuggaren; *Joh. P. Lefrén*, sedermera general-löjtnant; *Carl Ad. Agardh; Fahlcrantz*, landskapsmålaren; *Eman. Limnell*, också målare, nyligen död nära hundra år gammal; *Liljegren*, antiqvarien; *Jonas Wærn*, bruksidkare, statsråd och under sina sista år landshöfding i Skaraborgs län; *Axel Raab*, den berömda Bellmanssångaren; *Sandberg*, historiemålaren; skalden

Carl August Nicander; Crusell, musikern; *Wallman,* sedermera lektor i Linköping; *Hjalmar Mörner,* den snillrika målaren, samt slutligen under sista nummern, nittiotre, *Joh. Fröst,* död såsom pastor i Jakobs församling i Stockholm. Den hufvudsakliga frukten af förbundets verksamhet var tidskriften «Iduna», hvars första häfte, författadt af Geijer ensam och inledt med en anmälan af hans hand, utkom om sommaren 1811.

Iduna möttes genast vid sitt första framträdande af allmänhetens lifligaste bifall. Det var icke om henne, såsom om Phosphoros, tvenne olika meningar. Sjelfva den i litterärt afseende konservativa tidningspressen visade henne en glad uppsyn, kanske så mycket hellre, som den, sedan den länge på lif och död bekämpat den nya skolan, nu ville taga tillfället i akt att visa att den ej hatade all reform i vår litteratur. Den gamla skolans populära organ, Journalen, anmäler Iduna med följande ord *):

«Det har länge varit en allmän och grundad klagan, att kärleken till våra fornhäfder och vår historia hos oss betydligen kallnat, om icke alldeles utslocknat. Efter att hafva i fornforskningen uppstigit till en höjd af ära, som väckt våra grannars beundran, hafva vi stannat der, liksom hade vår ståndpunkt varit det yttersta oupphinneliga (sic) målet; och följden af denna inbilskhet eller försumlighet har varit, hvad den alltid är, att vi snart sett oss icke allenast upphunna utan äfven öfverträffade. Om jag undantager några akademiska afhandlingar och smärre skrifter, hafva vi på nära ett halft sekel föga eller intet skattat till detta studium, hvari våra grannars litterära häfder på samma tid kunna framvisa stora och förträffliga arbeten. Om man å ena sidan måste medgifva, att vi sakna de betydliga privata fonder (t. ex. den Arne-Magnusen'ska kommissionens m. fl.) till de historiska studiernas understöd, som dessa våra grannar äga, så hafva vi deremot i den s. k. Tryckeri-tunnan, som ända sedan Gustaf I:s tid årligen utgått från alla kyrkoherbergen i riket, en årlig och betydlig inkomst till bestridande af sådana fäderneslandet hedrande och gagnande litterära företag, som öfverstiga en enskilds förmåga, så vida annars detta understöd, som vi till betydlig del ha att tacka för den hastighet, hvarmed upplysning och kunskaper under de förflutna århundraden utbredde sig i fäderneslandet

*) Journalen N:o 195, år 1811.

(hvilket redan ägde en litteratur innan någon af dess grannar); icke i senare tid erhållit en annan bestämmelse. Utmärkt var äfven våra konungars omsorg för våra fornminnen och den uppmuntran de gåfvo åt dess vårdare; och denna omständighet, i förening med den ära, som nationens upphöjdaste män satte i att deri likna dem, bidrog ännu mera än alla penningeunderstöd till den öfverlägsenhet i detta slags litteratur, som vi så länge ägde. Lik dallringen af en anslagen sträng, bibehöll sig verkan häraf ganska länge och ända in i senare hälften af sistförflutna århundrade; men man kan egentligen derifrån räkna tidpunkten af ett minskadt intresse för fornforskningen och fäderneslandets historia i allmänhet, hvars sista lysande period i Sverge säkert inträffade och upphörde med Ihre och Lagerbring. Öfver orsakerna till detta minskade intresse hos allmänheten nekar rummet att inlåta sig i någon undersökning. Man kan dock taga för afgjordt, att några af våra Langfedgares välmenta orimligheter och brist på kritik gåfvo första stöten åt de antiqvariska studierna, som derigenom blottställdes för åtlöjet, det farligaste vapen mot allt, som behöfver vördas för att upprätthållas. En sådan öfverdrift är icke i vår tid att befara, och skulle i alla fall icke skada saken, hvars nytta är så afgjord och af Idunas utgifvare så sannt framställd i hans anmälan.»

Om de poemer, som innehållas i första häftet, yttrar tidningen:

«Recensenten finner med verkligt nöje i den talent som de förråda en borgen för Idunas fortfarande värde i poetiskt hänseende, och då han icke heller har anledning att tvifla på dess blifvande förtjenst i andra ämnen, fägnar han sig så mycket mera åt dess uppträdande på vår lärdomshorisont, som han derigenom äfven hoppas att se det ändamål vinnas, som utgifvaren föresatt sig.»

Recensenten anför derefter en del af Geijers skaldestycke «Manhem», som öppnar första häftet af Iduna, och bifogar ett omdöme deröfver, som är smickrande för författaren och tillika innehåller en sido-kompliment åt fosforisterna:

«Man finner i dessa verser ingenting af det som karakteriserar den splitternyaste poesien; inga granna ord, som undra på hvarandra, intet chaos af bilder, intet mörker, ingen svulst, ingen krystning; man finner tvärtom den goda gamlas förtjenster, tankarnas redbarhet, sanning och skönhet i förening med tydlighet och behag i deras framställning.»

Om «Den siste kämpen» och «Den siste skalden» yttrar recensenten att de förefalla såsom de mest lyckade i hela samlingen; i synnerhet den förstnämnda.

«I dessa personager, som förenade hedendomens mest karakteristiska drag, har författaren funnit ett lyckligt tillfälle att framställa den i all sin sanning. Man tycker sig i dessa stycken se hedendomens sista tidehvarf bjuda Svithiod sitt sista farväl. Man förlåter dess gigantiska kraft och naturstorhet den hånblick, det kastar på det nya tidehvarf och den nya religion, som uttränger det från ett folk, hvars rykte det gjort och hvars karakter det äfven för kommande sekler grundlagt. Man känner sig liksom vid skilsmessan från en åldrig välgörare intagen af en sorglig känsla. Det är hufvudsakligen kontrasten emellan hedendomen och kristendomen, hvilken författaren i dessa stycken så väl vetat att göra gällande, som de ha att tacka för en stor del af sin poetiska förtjenst.»

Ehuru jag bör kunna antaga att Geijers skrifter, äfven de poetiska, äro allmänt kända, kan jag dock icke alldeles förbigå de i Idunas första häfte införda fosterländska sångerna, hvilka på sin tid gjorde ett stort uppseende, genom det nya i sin ton och den stämning, som för dem ligger till grund. Jag väljer såsom prof ett par af dem, i hvilka jag tycker mig finna den fosterländska tonarten bäst iakttagen, nemligen «Den siste kämpen» och «Bergsmannen». «Vikingen» är genom sin melodi allmänt känd. I några andra, med rätta berömda, af sina stycken är Geijer visserligen en skald af hög ordning, såsom i «Manhem» och «Den siste skalden», men han förefaller mig i dem mindre egendomlig än i de nyssnämnda. Han säger sjelf på ett ställe, att han i sin ungdom var till hälften fosforist, och denna sin gemenskap med romantiken förråder han här och der i sina poemer. Kanske är det en fördom hos mig att sätta mindre värde på dessa än de öfriga, der ingen sådan frändskap uppenbaras. Det är derföre jag önskat pryda min framställning med de stycken, der han är Geijer och ingenting annat.

Den siste kämpen.

I natten tindrar blixtrarnas sken:
På klippans spets sitter kämpen allen,
Det väldiga svärd vid sin sida.
En ny tid kommer. — Hans tider förgå,
Hans styrka är bruten, han hjessa är grå:
Hvi skulle han längre förbida?

Från branta fjellet han trotsig ser
I stupande forsens afgrund ner:
Af längtan tänds honom bloden.
I vågens damm tyckas vålnader stå,
Ur djupet röster manande gå:
Hell den, som får vara hos Oden!

Ur klostret steg fjerran klockornas klang:
Och kämpen ryste; — ur djupet det sang
En sång, som mer honom gläddé.
Den talte om kämpabragd och hopp.
Men åskan slog gällt, och sången slöt opp.
Och upp stod kämpen och qvädde:

Ännu dock lefva
de gamle gudar,
och Thor på vagnen
dånande åker —
Herrskarn i himlen
evigt; om också
intet offer
af jordrikets söner
åt honom tändes.

Och du, Oden,
Asa-höfdinge!
Gången är du.
Ännu i lifvet
ingen förmåtte
dig besegra;
och, då döden
dig ville tvinga,
drog du manligt

det goda svärdet,
och ristade djupt
opp lifvets källor,
så att själen,
trotsig och glad,
med forsande blodet
flög åt höjden.

Dock, du lefver!
och mång' tusende
kämpar, dem du,
Valfader *), valt
å rykande slagtfält,
till dig samlats,
och i dina
gyldene salar
glade gästa.

Der de kläda sig
hvarje morgon
i blixtrande stål:
Att huggas och slåss
uppå Odens gård,
det är deras ro.
Se'n rida de hem
till rågadt bord.
Sköldmö skänker
det brusande mjöd;
skalden tar opp
den mäktiga sång. —
Om fordom timma
och kämpa-idrott
qväder han: — hjeltarne
lyssna med fröjd,
och bifall slå
uppå skölden hård,
så att det dånar
genom den eviga
nattens riken.

Se, J gudar!
Jag är för gammal

*) Odens tillnamn: emedan han korade eller valde åt sig de svärdsl

för nya läran
om hvita Kristus *) —
Vill ej till himlen,
till andra gudar
och Sanct Peter,
som jag ej känner.

Döpter är jag
i rödan blod
af fiender slagna,
och föraktar
att helgas af vatten.

Gångne äro
Stallbröder mina
alle hädan.
Ensam är jag;
och den siste,
ja, den siste,
ende, lemnade
af mina vänner
vill ej mer
med mig pläga samqväm.

Sen, J gudar!
detta svärdet:
nu är det tungt
i den gamles händer.
J veten jag har ej
mycket aktat
blod eller lifvet:
Bort det! — att kämpen
skulle dö nesligt
på mjuka bädden,
dit de komma
de svarte män
uti munkekåpor,
och med olåt
nedlägga kroppen
i lågan mull:
der ingen hög,
ingen Bauta-sten

---

idant var hedningarnes uttryck.

skall stå upp på hans stoft,
att de må se den,
de kommande folk,
och vandraren säga:
Der hvilar han
af de gamla dagar.

Derför, Valfader,
tag mig till dig! —
I Valhalla
ännu står
ledigt ett rum
för den siste kämpen — —

I natten tindrar blixtrarnas sken.
På klippans spets sitter kämpen allen,
Sitt väldiga svärd vid sin sida.
En ny tid kommer. Hans tider förgå,
Hans styrka är bruten, hans hår äro grå:
Hvi skulle han längre förbida?

Från branta fjället han trotsig ser
I stupande forsens afgrund ner:
Af längtan tänds honom bloden.
Ur djupet tycks manande röster gå.
Han störtar från klippan i djupet brå — —
Säll den, som får vara hos Oden!

Bergsmannen.

Genom klyft och schakt
Jag går malmen till möte:
Den urgamla prakt
I bergens sköte,
Den lockar med makt
Åt djupet mitt sinne.
Jag vill bädda mig der,
Jag vill se hvad der är,
Jag vill bo derinne.

I djupets gömma,
Som har intet namn,

I mörkrets eviga, tysta hamn,
Der kretsa, der strömma
De ådror, som tömma
Metallernas svall ur sin lefvande famn.
Som solglans i natten
Guldet blänker
I djupan sal.
Se silfret stänker
Med stjernors tal
Den funna skatten! —
Som evig vård
Ikring jordenes barm,
Står kopparen hård,
Och jernet är kraft uti senor och arm.

Hvad som sker deruppe
Mig icke bryr.
Jag önskar jag sluppe
Se dagen, som gryr
Öfver jordens slätt.
I solens sken,
Der äflas, der jagar,
I alla dagar,
På lätta ben
En lumpen ätt,
För föda och gröda
Och rocken grann,
Och sysslor och möda
Och vagnar och spann,
Till harm för hvarann,
Som vore dem icke jorden nog stor,
Vår eviga mor.

Jag sitter i berget och ser deruppå:
Der hör jag min moders pulsar gå.
Dess hjerta slår
I dag, som i går,
Som för tusende år,
Medan slägten försvinna, som droppar i hafven.
Den modren älskar, han går till dess barm,
Der lär han sig tåla, der hvilar han varm,
Som i vaggan eller i grafven.

Hennes förstfödde son min stamfar var;
Han föddes högt upp i nórden.
En jätte var han. Hon honom bar
Till att herrska vidt öfver jorden.
Kom så en listig, förslagen stam
Af Asar ur österns gullport fram.
Min fader gick då i berget.

Och jordsöner föllo för solens ätt,
Han utdrefs, den gamla gästen —
De nya, de plöjde, de skipade rätt,
De byggde städer och fästen.
Min fader såg det i bergets sal.
Vred blef han — då ristades berg och dal,
Och menskorna lupo förskräckta.

Då ref han af halsen sitt silfver och gull,
Och kopparen från sitt hjerta,
Af blixtrande stål tog han handen full,
Han gaf det till menskornas smärta.
De togo det mot. De dräpte hvarann:
För gull och för silfver blodet rann,
Utöfver den vredgade jorden.

Lik fader jag sitter i bergets band:
Metallerna ger jag i ljuset.
Från mig kommer jernet i kämpens hand
Och guldet i konungahuset.
Då menskorna bloda jorden full
För penningar, stjernor och kronor och gull,
Ler jag i min moders salar.

Der hör jag hur hennes hjerta slår,
I dag, som i går,
Som för tusende år,
Medan menskolif fly, som en suck af smärta.
Den modren älskar, han går till dess barm,
Der hvilar han ljufligt, der sitter han varm
Och dör tryckt till hennes hjerta.

De nästföljande två häftena innehålla poemer af Tegnér (det var i Iduna som Tegnér först gjorde Sverge

kant med Frithiofssagan) — äfvensom den undersköna mansen «Neckens polska» af Afzelius. Man kan lätt :ta, att denna tidskrift, som efter hand utsträckte sig l flera grenar af historisk och antiqvarisk forskning, 'ilka ej höra till vårt ämne, skulle blifva mera popu-r och omtyckt än någon föregående, — jag kan tillgga, äfven några efterföljande, varit i vårt fäderneснd.

Vi hafva hittills följt den vittra revolutionen i vårt .nd genom dess tidigaste öden. Genom det Götiska ırbundet erhöll denna omstörtning af förut gällande ıglor och auktoriteter en rigtning, som syftade till ett ıera bestämdt och lättare begripligt mål än det, som örut af nya skolan blifvit i fjerran dunkelt förespegladt.)enna skola hade yrkat på en återgång till ett obestämdt örflutet af sång och saga, i hvilket ridderligheten, i den form medeltiden hade gifvit densamma, betraktades såsom blomman af mensklig odling; den götiska skolan hade fattat sitt mål skarpare i sigte och bestämt det icke allenast i afseende på tiden, utan äfven i afseende på orten. Den forntid, ur hvilken den ville att den nya framtiden skulle födas, var icke allenast en kämpatid, — så till vida beslägtad med den nya skolans idealiska tidehvarf; den var tillika en nordisk, en skandinavisk, en fosterländsk tidsålder af heroism, och derigenom mera berättigad till fosterländska sinnens deltagande. Denna återgång till våra fornhäfder och fornminnen var ingen nyhet i vår litteratur; enthusiasmen för dessa föremål hade redan mer än hundra år tidigare, under de stora Carlarnes tid, blifvit tänd och genom sådana män som Rudbeck och Verelius spridd öfver hela landet; men den hade efterhand alldeles utslocknat igen, dels i följd af de löjliga orimligheter, hvartill ett öfverdrifvet fosterlandsnit och en godtycklig häfdatolkning hade förledt äfven så ljusa hufvuden som Rudbeck, dels genom nflytelsen af den franska upplysning, som från förra

hälften af nästförflutna århundradet bemäktigade sig de bildade klasserna, och som nu tillämpade sin skeptiska kritik äfven på dessa mera välment patriotiska än vetenskapligt hållbara historiska hypotheser om det gamla Atlantis. Värst var, att genom denna kritik en skugga af löjlighet kastades öfver våra gamla sagohäfder i allmänhet, så att den «bildade» mannen, efter den tidens begrepp om bildning, blygdes att vid dessa häfder fästa annan vigt än vid alla andra, mer eller mindre lyckligt hopdiktade barn- och folksagor. Efterhand blef man kall för studiet af fäderneslandets historia i allmänhet, sedan dess äldsta historia, först genom barnsliga öfverdrifter och sedan genom en ytlig, men skenbart tillintetgörande kritik, så illa råkat i vanrykte. Ingen kritik var nemligen på den tiden så tillintetgörande som åtlöjets, och detta hade i fullt mått drabbat de gamla forntidsifrarnes genialiska, men regellösa drömmar. Till den nu upphunna liknöjdheten för fosterländsk historieforskning bidrog ej litet den art af kosmopolitism, som blef en naturlig följd af den franska bildningens utbredning öfver hela Europa, genom hvilken alla folk vande sig att mera betrakta sig i sammanhang med de öfriga, och i förhållande till den allmänna civilisationen, än att skåda sig såsom särskild nationalitet och granska sin ställning till sina egna historiska föregåenden. Man hade en gång fått den öfvertygelsen, att den grad af upplysning, som man nu hunnit, icke allenast var den högsta möjliga, utan så helt och hållet olikartad med och skiljd från all föregående art af odling, att man genom densamma lagt ett oöfverstigligt svalg mellan sin tid och hvarje förfluten. Ej underligt då, att man föga bekymrade sig om denna förflutna tid, som ju ej kunde vara annat än en tid af vildhet och barbari, under hvilken menskligheten ännu saknade alla upplysningens välgerningar. Omsider kom revolutionen, hvilken, genom sin praktiska tillämpning af den nya vishetens grund-

satser, uppenbarade den skräckfulla tomheten af en bildning, som var blott negativ, blott kritisk.

Här, liksom annorstädes, upptogs åter den historiska tråd, som man låtit falla. Det skedde hos oss genom de män, som bildade det Götiska förbundet, och hvilkas verksamhet i de väsentligaste dragen jag i det näst-föregående sökt skildra. Den lärdom, de hemtat af det slutade upplysningens tidehvarf, var lika välgörande som den var dyrköpt. De hade bland annat lärt att icke all vetenskap var kritik, men att ingen vetenskap kan umbära kritiken. De undgingo genom denna insigt faran att begå sådana kolossala misstag och öfverlemna sig åt sådana äfventyrliga hugskott vid behandlingen af vår äldsta historia som de Carolinska sagoberättarne, utan att derföre gifva dem efter i enthusiasm för fäderneslandets ära och poetisk uppfattning af dess urhäfder.

Småningom glesnade de götiska kämparnas leder; sjelfva stiftaren var borta, stämmorna blefvo sällsyntare, de litterära bidragen flödade sparsammare: förbundet hade uppfyllt sin bestämmelse. Redan tillförene hade förslag blifvit väckt om dess upplösning, men det kom ej till utförande förr än år 1844, den 10 November, då Götiska förbundet formligen upplöstes och dess värderika samlingar öfverlemnades dels åt Vitterhets-Akademien, dels åt ett par gymnasier. Vid sista stämman voro blott tolf bröder närvarande; till ordförande valdes brodren *Refr* (kammarjunkaren Leon. F. Rääf, den ännu lefvande fornforskaren), som öppnade sammankomsten med följande i elfte och sista häftet af Iduna förvarade anförande:

»Vi hafva, mine förbundsbröder, tillbragt vår ungdom uti ett af dessa sällsynta tidehvarf, då tänkesätt och händelser, länge och omärkligt förberedda, frambryta i oemotståndliga massor att allt omstörta.»

»Vi sågo personligheten, med härskri af frihet, yrka rättigheter, utan pligter. Vi sågo denna sjelfviskhet afskudda alla band af undersåtlig lydnad, af häfd och erfarenhet. Vi sågo detta unga raseri med penna och

svärd bekämpa och öfvervinna det gamlas åldrade försvarare, men också huruledes, enligt en ovanskelig lag, våld slutligen styrde våld, samt huru alla senare bemödanden ej mera förmått än att dölja de djupa såren, utan att kunna dem läka, och att föra verlden till det fridlösa lugn, hvaruti vi nu lefva.»

«Vi hörde, dermed samtidigt, filosofien allvarligt yrka att all visshet kunde härledas från antagandet af ett jag. Vi oroades af gäckerier och tvifvel mot fromhetens tro, mot företrädenas, mot ålderdomens, sjelfva föräldramyndighetens dittills vördade rätt.»

«Vi sågo också då det franska snillets glänsande lusteldar förvandlade, liksom det sker uti en fantasmagori, från färgrika och glada bilder till äckliga och sedelösa skepnader.»

«Uti Tyskland sågo vi poesien, efter en kort tid för mästerliga skapelser, qväfvas, stundom uti mystikens olösliga bindlar, stundom af gasfyllda ordstormar.»

«Vi läste historieskrifvare, som, med nedsänkta blickar, vandrade på en midt emellan partierna snörrätt utstakad stråt, troende sig hafva uppfyllt rättvisans kraf, då de, i den mån de framskredo, utdelade, i lika mått åt den högra sidan som åt den venstra, sitt klander för öfverdrifter; sökande menskligt illfund till ursprung för alla händelser, och i felsteg, som bort undvikas, grunden för alla olyckor; utan att våga, i pragmatisk upplysning, lemna åt försynen minsta andel i folkslagens öden.»

«Under denna vår ungdomstid började äfven musikens stora skapelser att förklinga. En konstlad instrumentalfärdighet förjagade melodiens och sångens genier.»

«Men hos oss uppväxte ett slägte, anfallet, dock ej förstördt af denna tids alla demoner.»

«Vi fordrade en kyrka af förnuftet ej skapad, mot förnuftet ej i strid; vi ville bibehålla lydnadens och vördnadens välgörande band, icke påtaga oss träldomens bojor; vi längtade uttrycka hjertats poesi, obemängd af sireriets frånstötande kyla, likasom af en konstdrifven värma; vi ville från återljudet i våra berg upphemta de rörande sånger, dem en stor natur både skrifvit och bibehållit; vi ville genom en noggrann forskning af forntids seder och öden uppleta de banor, på hvilka försynen förer menskligheten, med frihet för den enskilde, med orubblig nödvändighet för henne i sin samhällighet, till det för oss okända mål, hvaråt likväl våra steg och vårt hopp under årtusenden varit rigtade.»

«Och allt detta ville vi fota på inhemsk grund, gifva det nordisk ton och färg; förkastande allt politiskt kif och med lika stränghet efterapandet af utländska motstridiga skolor, som af vår forntids jättestora rustningar, dem man med vanmäktig hand ville sig pådraga.»

«Att oss ordna till verksamhet för gemensamt mål, framstod ur vår krets den ädle Adlerbeth, en fordomdags Svensk, redlig, öppen, trofast, ihärdig, hvilken hvarje man kände sig pligtig att hörsamma.»

«Så stiftades för trettiotre år sedan Götiska förbundet, som, bland de många dylika, både äldre och samtida, skall i Sverges häfder intaga ett utmärkt rum.»

«Genom tidskriften Iduna, beundrad både inom vårt land och hos alla folk, till hvilka kunskap om Sverges bildning sig sträcker, gaf förbundet en föresyn af lugn och oväld åt de partier, som i hetsig kamp mera skymfade än prydde vår litteratur.»

«Genom understöd för verk i bildande konst, och deras utställning till allmänt åskådande, gaf förbundet en ökad uppmuntran åt våra snillen att begagna nordiska mythologiens dittills föraktade skatter.»

«Historien bortkastade långt ifrån sig ordsvallets prål och författares personliga små åsigter; hon framgick åter, ren såsom forntids saga.»

«Antiqvarien måste bortlägga sina förutfattade meningar. Han borde forska, granska och sammanställa, innan honom tillåts att dom fälla.»

«Fäderneslandets talrika men misshandlade fornlemningar blefvo, genom förbundets bedrifvande, satta under ett strängare skydd af lag och ett verksammare af vårdare.»

«Må detta vittnesbörd tillåtas den bland eder, mina förbundsbröder, som föga eller intet till edert mål bidragit, men som af eder allt mottagit.»

«Må äfven han anses berättigad att uttrycka sin beundran för edra herrliga sånger, som oförgängliga skola ljuda, från näktergalens lunder vid Blekings hafsköljda strand till vakans hemvist uti norrskenslysta skogar.»

«Skönast af allt hvad förbundet stiftat är det vänskapsband, som orubbligt mellan oss blifvit knutet. Det har uthärdat de politiska meningarnes annars allt söndrande retning, och icke oväsentligt bidragit att sammanhålla ett skakadt fosterland.»

«Men oförgängliga äro endast försynens egna skapelser: samhället, dess stora fördelningar och enkla lagar. Allt hvad menniskan för en viss tids särskilda kraf stiftat, måste, med uppnått tillfälligt mål, upphöra. Så äfven detta älskliga förbund! Det har fullt och hedrande uppfyllt sin bestämmelse. Det äger ej någon mer!»

«Det äger ej heller mer sin stiftare och upprätthållare!»

«För eder alla var brodren Rolfs egenskaper och öffentliga lefnad kända; de äro intryckta uti vänskapens och tacksamhetens minne. Men hvad J icke kunnen känna, emedan han det med omsorg dolde, tills det nu blifvit uppenbart för mig, som fått i uppdrag att ordna hans talrika handskrifter, var: hans ständiga verksamhet att föranleda och uppmuntra litteratörer af alla slag till nyttiga arbeten; det förtroende han njöt att granska och fullkomna dessa skrifter, hvarpå han nedlade otroliga mödor; huru han sjelf meddelade och hos sin vidsträckta bekantskapskrets hopsamlade medel för

forskningar inom Sverge, resor i främmande länder och till understöd för studerande ynglingar; hans nitiska sträfvande att bereda framsteg i samhället för dem han ansåg äga dertill rättmätiga anspråk, och för dem han hoppades blifva detsamma gagneliga; hans försakelse att gagna sina vänner äfven i uppdrag, som vid hans år och samhällsplats kunnat för andra mindre välvilliga synas olämpliga; hans vidt utsträckta välgörenhet, som aldrig tröttades, ehuru städse i anspråk tagen och genom hvilken han ofta såg sig tvungen att inskränka egna behofver: slutligen, det faderliga förhållande, hvari han lefde till betjening och underhafvande, hvilkas missbruk deraf icke kunde rubba denna hjertats storsinta godhet, som öfverser med menniskan, för att genom ädelmod leda henne till en förädlad menskliget.»

Mången redlig hans stoft fuktar med ögats flod,
mera billigt likväl ingen än Götherş krets*).

«Så öfvergå vi från ett smärtsamt minne till en smärtsam handling. Låten eder, mina förbundsbröder, föreläsas det yttrande, som redan 1833 blifvit aflemnadt rörande förbundets upplösning, och gån sedermera att derom fatta edert beslut!»

Jag har redan sagt, att det Götiska förbundet icke stod i någon omedelbar förbindelse med den nya skolan. Den senare hade redan både genom Polyfem och Phosphoros mer än ett år varit offentligen verksam, innan det förra började utgifva sin tidskrift Iduna. Men nya skolan påverkades på ett ganska märkbart sätt och till sin stora fördel af Götiska förbundet. Visserligen upptäcker man redan förut i skolans skrifter vissa sympathier för vår nordiska sång och saga, men endast i spridda drag; i den Poetiska kalendern, som började utgifvas 1812, egnas deråt en särskild skarpt uttalad uppmärksamhet, så i synnerhet i 1816 års kalender, der Atterbom, under titel «Nordmannaharpan», lät införa en hel liten cykel af folkvisor, som af honom sjelf blifvit samlade och upptecknade, och hvilka han beledsagade med ett förord, hvari han redogör för sina åsigter af detta slags vitterhets anda och väsende. Före beröringen med Götiska förbundet ser det ut, som om den nya skolan hufvudsakligen hade i sigte att väcka intresse

*) Statsrådet Adlerbeths öfversättning af Horatius.

för den romantiska sången, i synnerhet i den form, hvartill den utbildats vid slutet af medeltiden, samt under och efter reformationen i det södra Europa, till en del såsom en protest mot denna reformation (hvarföre den ej heller ville blifva rätt behaglig för ett så protestantiskt folk som det svenska); hvilket ej hindrade skolan att ifrigt rekommendera den nya tyska poesien, då denna, i egenskap af nyromantisk, just åberopade och sökte imitera nyssnämnda sydeuropeiska mönster. Nu åter blef den nordiska sången en hufvudsak, efter att förut hafva varit en bisak, och ifvern för det förra idealet blef ej längre uteslutande, till dess den efterhand syntes till och med aftaga eller ställas i andra rummet. Till ömsesidig samverkan mellan de båda skolorna bidrog ej litet det personliga vänskapsförhållandet mellan Geijer och Atterbom. De voro de lefvande mellanlänkarna mellan båda. Också påträffar man i den Poetiska kalendern ett och annat stycke af Geijer, liksom i Iduna ett af Atterbom, t. ex. «Krigssång» i fjerde häftet.

Nya skolans tidskrift Phosphoros upphörde med år 1813. Den sista prosaiska uppsatsen deri är ej det minst märkvärdiga af dess innehåll. Den utgör grundränningen af Atterboms sedermera i Siare och Skalder fullständigt utförda åsigt af den svenska vitterhetens art och väsende, dess historiska utveckling och vilkoren för dess framtida förkofran till ett bättre. Den handlar om «C. A. Ehrensvärds lära om Skönhet och Konst», och innehåller väsentligen detsamma som Atterbom sedan i första delen af sitt litteratur-historiska verk yttrar om detta rika och svåra ämne, ehuru detsamma der är bättre anordnadt och ökadt med värderika tillägg, hemtade från under tiden gjorda forskningar. Det är intressant att se, med hvilken konseqvens författaren efter nära 30 år vidhåller de grundåsigter, som han redan såsom yngling uttalade, liksom det alltid förblifver en stor förtjenst hos den unga mannen att hafva varit den förste,

som fästade fäderneslandets uppmärksamhet på det originella snille, som ännu var nästan obekant för mängden af de bildade. Hans skrifter voro nemligen då ännu tillgängliga endast för ganska få, emedan de voro utgifna i en högst inskränkt upplaga, hvaraf exemplar utdelades åt enskilda utan att vara åtkomliga i bokhandeln. Straxt i början af sin afhandling nämner Atterbom de snillen, som han redan då ansåg såsom den svenska skaldekonstens heroer, och åt hvilkas litteratur-historiska bilder han sedan egnade så mycken omsorgsfull och kärleksfull möda, nemligen, jemte Ehrensvärd, Svedenborg, Bellman och Thorild. Man har redan här svenska poesiens häfdatecknare *in nuce.*

Liksom Phosphoros öppnades med en prolog, slutar den med en epilog, också af Atterbom. Ehuru mindre dunkel än den förra, är dock äfven denna något oklar, och har, besynnerligt nog, ej blifvit klarare i den år 1838 utgifna omarbetningen, hvilken dessutom är så till vida sämre än den första editionen, som den innehåller bitterheter, hvilka icke förekomma i den förra. I denna epilog framställer skalden sitt ideal såsom trefaldigt, den antika, den romantiska och den fornnordiska sången. Romansen är således här redan ställd bredvid och ej öfver de andra. Så till vida hade skolan nu hunnit modificera sin åsigt af hvad svenska poesien hade att iakttaga för sin emancipation från regeltvånget, och sin pånyttfödelse till sin skaparkraft. Skalden skildrar diktens paradis såsom en förtrollad ö och fortfar:

Tre tempel glimma inom demantmuren,
Som landets värn mot låga sinnen är.
En pelarkrets, af parisk marmor skuren,
Det förstas runda, ljusa hvälfning bär.
Två sfinxer vårda trappan; trofast djuren
Bevaka lifvets forna makters här;
Och purpurdrufvans glada ranka vrider
En yppig famn kring hvita kariatider.

De gamla gudar och gudinnor alla
Högt throna der inom den vigda rund:
Zevs' blickar än dig ljungande befalla,
Och vällust ler ännu på Cypris' mund.
Cymbaler, flöjter, cittror festligt skalla;
Päaner fira sköna pars förbund;
Åt himlen offras doft och blomsterkransar,
Rhapsoden sjunger och Mänaden dansar.

Blott af ett enda väsende förskjutas
De fröjder, dem en jordisk känsla väckt;
För sierskan, i templets inre, slutas
De dagar snart, som bära jublets drägt.
När hon på lagerlindad trefot lutas,
Hon bäfvar sjelf för underjordens flägt:
Den gud, som talar, är fördold i natten,
Hans stämma sorlar, lik de gömda vatten.

Det andra, fjerran, tusen spetsar sträcker,
En gyllne skog af malm, mot aftonskyn.
Med hvalf på hvalf och torn på torn, det räcker,
Ett genombrutet fjell, till fästets bryn.
En gång af svalkande oliver täcker
Den branta vägens längd för vandrarns syn:
I blodröd glans, vid målet af hans bana,
På hälleberget svajar korsets fana.

Med dön sig öppna nu de helga salar:
På höga fönstren skimra penselns drag;
Med fäders konst om fäders tro han talar
Om hoppets ljus i hjertats dunkla dag.
Här hamnar gå, dem minnet blott hugsvalar:
De resa sig vid midnattsklockans slag;
Men djupt i mullen, under golfvets hallar,
Dem hanens första rop tillbaka kallar.

Dock ej kan hällen riddarns stoft betunga,
Der stolt han hvilar hos sin hjeltebrud;
Hans ädla bragder genom tiden ljunga,
Hans minnesvård bär deras segerskrud:
Den lans, som endast han förmådde slunga,
De fanor, dem han invigt åt sin Gud,
Hans vapensköld, i korsets härnad buren,
Hans stränga bild, i gråa stenen skuren!

I dessa skumma pelargångar skämtar
Ej glädjens dröm kring eremitens staf.
Blott bönens suck, som lampans gloria, flämtar,
Och orgeln brusar, liksom lifvets haf.
Vid messans ljud en salig andakt hemtar
Försonarn åter opp ur glömskans graf,
Och hvita nunnor, omkring altarranden,
Likt englar sjunga, hur han steg ur banden.

Ur korets framgrund, der i gyllne skålar
De tusen ljus försprida stjernors dag,
Med gudasonen vid sitt sköte, strålar
Guds moders oförgängliga behag.
I hennes blick sig himlens kärlek målar,
En morgon gryr i hvarje anletsdrag.
Ack! bor en moder ej i stjerneringen,
Hvad vore Gud, och menniskan, och tingen? —

Från detta templets gård man ses, åt norden,
Längst bort det tredje växa på sin grund.
Bland fjell och vattenfall bekransar jorden
Sin hjessa der med ekens offerlund.
I klyftors natt, kring röda kopparborden,
Förgömda resar hamra, stund från stund,
På malmen till den nya Disarsalen:
Svärdsliljan blommar öfverallt i dalen.

Af slipadt stål, der gyllne runan flammar,
De klara loften långsamt tornas opp;
Der speglar örnen sig från askens stammar,
Och elgen blickar, ilande sitt lopp.
Men rastlös bildar styrkans djerfva hammar
I korsgestalt det helas jättekropp,
Och från en ättehög i nejden ljuder
En sång, som lagar åt dess byggnad bjuder.

Med silfverspjut och harpan stödd mot armen,
Står en valkyria der i thignardrägt;
På gula håret och den höga barmen
Från andra tärnor känns Asyniors slägt.
I hennes ljusblå ögon gnistrar harmen,
När dvergar härma sångens gudaflägt:
Men god och mild, som trohetsstjernan blänker,
Hon lejonmod åt hjelteviljor skänker.

På kullen, der hon i skarlakansslöja
Omkring sig sprider morgonrodnans svall,
Hon synes ofta silfverlansen höja,
I luften tecknande, hvad danas skall.
Än blicken vill vid andra templet dröja,
Än vid det förstas myrtenrika vall:
Och stundom fiker den, sin barndom trogen,
Till fostermodren långt i östanskogen.

Den Gamla forskar än det evigt ena
I palmens hydda der, på lotosblad.
Amritas dryck, den glänsande, den rena,
Är hennes fromma sinnes ungdomsbad.
Hon känner tidens äldsta språk allena,
Med hennes häfder börjar årens rad.
En gång hon sände dottren upp till Norden,
Och dottren kom ej mer till fosterjorden.

Vid sköldmöns sida rådslå hennes svenner
Om tempelbyggnaden, med enig håg.
Enhvar mångdubblad är i sina vänner,
Enhvar dem andra tyder, hvad han såg:
En Asa-Dundrarns gördel om sig spänner,
Och sjunger om valkyrians segertåg;
En annan ömma strömkarlsljud sig lärde,
Och lifvets hemlighet och vårens värde.

Ty själens språk ej talar genom luren,
Fast ej det skyr de blanka vapens bång:
Ej i hirdstufvan blott, i jungfruburen
Qvad skalden äfven sin Gudruna-sång. —
Så reser sig den höga spegelmuren,
Dess delar fogas af melodiskt tvång;
På fjellen grundad, skall den solen hinna,
Och Nordens söner sista målet vinna.

Förgängligt är hvart verk af menskohänder:
Blott Gud är vis, och blott naturen skön.
Dock dör den stråle ej, som Herren tänder
I känslans rena barm vid snillets bön.
Hvad pröfningar från ljusets hem han sänder,
I ljuset dock han gifvit skalden lön,
Och skänkt på jorden vänner åt hans hjerta,
Som varmt förstå hans glädje och hans smärta.

Fridsälla vänskap, skära himlalåga,
För sköna sinnen evighetens pant!
Hur djerfs en klagan sig ur bröstet våga,
När du din fackla höjt på griftens brant?
Har du ej svar för hvarje anad fråga?
Hvad du förkunnar, det är visst och sannt!
Hur ödet än må skingra ädla andar,
Din sammanklang likväl dem sammanblandar.

Så, innan morgonen begynner, skrider
En ensam stjerna fram ur nattens flor;
Matt är det första skimmer, som hon sprider,
Och knappt man henne dagens härold tror:
Men snart förvandla sig de snabba tider,
Hon helsas gladt af tusen rösters chor;
I flammans haf sig skuggorna förlora,
Och morgonstjernan flyr för Aurora.

I stället för den vackra versen, den tredje från slutet, med afseende på nya poesiens tempelbyggnad, har omarbetningen följande, på ett sällsamt sätt misslyckade:

Hvad vi dertill ha gjort i kamp och diktning,
Det säge på vår graf en annan tid!
Vår kraft var ringa, ja, men god vår rigtning,
Och ur vår strid skall framgå evig frid.
Ej darra vi för någon hätsk besigtning;
Ett ljus vi tändt, och det förblir dervid.
I trots af er vi äro dock poeter,
J vitterlekande förnämligheter!

Det är obegripligt huru författaren på den tiden kunnat låta undfalla sig något sådant.

Första häftet af Poetisk kalender (för år 1812) utkom i December 1811. Der förekomma poemer af Atterbom, Hammarsköld, Hedborn, Ling och andra, samt en novell, «Vådelden» af Palmblad. Samlingen öppnas med Atterboms berömda romanscykel «Blommorna». Om poemerna i detta häfte, med särskildt syftning på «Blommorna», säger Atterbom i sitt förord: «Författarnes gemensamma traktan är att poemerna i

allmänhet må befinnas populära, utan att misshaga kännare. De äro klädda i de enklaste rythmiska former, mythologiska hänsyftningar förekomma sällan och endast sådana, hvilka vi förutsätta såsom allmänt kända; gränsskillnaden mellan filosofi och skaldekonst är här på intet ställe störd. Ty att den senare, hvars omedelbara bekantskap med naturens hemligheter man dock måste medgifva, i «Blommorna» sökt upptäcka parallelismen mellan blomsterverlden och menskligheteens ädlare individuationer, lär icke böra anses för ett metafysiko-poetiskt företag.»

Det uppgifna ändamålet, att vara populära, uppnådde större delen af dessa poemer svårligen. Men de anslogo många sinnen genom nyheten i sin ton, ofta äfven genom den dunkla djupsinnigheten af sitt innehåll, hvilket ej sällan mera låter sig anas än begripas. En egenskap, som alltid, eller nästan alltid, förvärfvade beundrare åt Atterboms sångmö, var det melodiska välljudet af hans vers, hvilket blef fängslande äfven der det mystiska innehållet endast syntes uppenbara sig i orediga, sväfvande men alltid välklingande drömtoner, liknande eolsharpans godtyckliga ljud, eller sångfogelns enstaka slag, hvilka ej heller hafva någon bestämd betydelse, men ändock tjusa örat, väcka rörelser i hjertat och framkalla bilder för fantasien. Det mesta af den trollkraft, som Atterbom vid sitt första uppträdande utöfvade på svärmiskt stämda sinnen, i synnerhet hos ungdomen af båda könen, får tillskrifvas denna hans hemlighetsfulla förmåga att genom språkets konstrika behandling antyda en inre stämning, som i grunden var rent musikalisk och derigenom icke kunde finna ett fullt motsvarigt uttryck i blotta ord. Deraf kommer, att för en skarp prosaisk kritik orden i hans poemer synas än godtyckligt valda, liksom *par hazard* ditkomma (så att de, såsom det hette i Journalen, liksom «undra på hvarandra»), än ologiskt sammanfogade, tvingade ihop

med hvarandra; men dessa hårdheter för tanken äro inga hårdheter för örat, och tränga genom detta omedelbart till känslan och fantasien, hvilka nu erhålla så mycket friare spelrum, ju mindre de äro bundna af eftertanken. Men frågar man sig dervid, hvad författaren egentligen kan hafva menat, så händer det att man liksom förvånas öfver en sådan fråga, alldeles som om någon skulle vilja veta hvad eolsharpan eller sångtrasten menar. Man njuter deras toner oberoende af all tanke. Det erfordras, för att sentera Atterboms ungdomspoesi, ej blott ett poetiskt sinne i allmänhet, utan särskildt ett musikaliskt- eller romantiskt-poetiskt sinne, det sinne, som älskar att drömmande gå vilse i den gröna skogen, eller inslumra vid böljornas brus, eller svärma vid näktergalens sång under sommarnatten, utan att kunna göra sig någon förnuftig reda för orsaken hvarför det älskar allt detta. Ett sådant sinne tillhör företrädesvis kärlekens ålder hos mannen, och snart sagdt alla åldrar hos qvinnan. Deraf är begripligt, att Atterbom kunde misskännas, förlöjligas, klandras icke allenast af den stora massan af det praktiska prosafolket, som föraktar all bild af tanken, såsom i bästa fall en onödighet, i allmänhet såsom en dårskap; som begriper att man rätt väl kan säga om en flicka att hon är skön, men alldeles icke huru man kan yttra något så tokigt som att hon är en ros, eller «ett förgyllande skrin», utan äfven af sådana verkligen poetiska naturer, som voro mer plastiska än musikaliska, som väl kunde tåla bilden, men fordrade att den skulle vara klar och fullt motsvarande en bestämd tanke. I dessas ögon var versens yttre välljud något blott sekundärt, hvilket, om det ej med genomskinlig åskådlighet afspeglade ett gifvet innehåll, urartade till ett tomt klingklang, en betydelselös lek med ord och ljud. Då Atterbom oupphörligt omarbetade sina poemer, gjorde han det egentligen för att tillfredsställa dessas fordringar, genom bemödandet att så vidt möjligt

var inlägga ett tydligt tankeinnehåll uti de i och för sig sköna ordmelodier, som han redan hade färdiga och som han icke ville uppoffra. Denna hans fogsamhet var en följd af mognande eftersinning, kanske också af hans vänners föreställningar, ty i början upptog han hvarje klandrande omdöme med största förbittring, då han deri trodde sig se antingen brist på förmåga, eller brist på vilja, att fatta den poetiska skönheten, och i sina granskare följaktligen antingen dumhufvuden eller skurkar. Han insåg icke straxt i början, att det gifves mer än en art af poetisk skönhet, och att den ena kan hafva öfvervägande sinne för den ena arten, den andra för en annan. Den romantiska vildskogen har ej samma behag för den, hvilken vant sig vid den städade lustparken, som för vallgossen, hvilken en gång blifvit van vid den förras svårigheter. Den, som njuter i fulla andedrag af en skulpturbild eller en tafla, kan förblifva jemförelsevis kall vid den skönaste musik, och tvärtom. Samma person, som hänföres af «Iliaden», kan fatta vämjelse för «Kaiser Octavianus», o. s. v. Det är endast af den grundligaste esthetiska bildning som man kan fordra det omfattande esthetiska omdöme, som förmår göra rättvisa åt alla arter af skönhet och, i större eller mindre mån, njuta af dem alla. Det var t. ex. en period af Atterboms lefnad, då han obetingadt fördömde Dalins poesi, derföre att han (kanske förledd af en allmänt gängse anekdot) i densamma trodde sig upptäcka frånvaron af allt musikaliskt sinne. Orättvisan af denna dom erkände han sedan. Lika orättvist skulle det hafva varit att förkasta Atterboms poesi derföre, att der röjer sig ett öfvervägande musikaliskt element, som i början ville göra sig gällande med undertryckande af det poetiska.

Det var med mycken ansträngning som Atterbom arbetade sig upp ur det drömlika musikaliska kaos, hvari hans poetiska genius i början var fången. Hans största

förtjenst dervid var kanske den, att han, ehuru småningom inseende det ensidiga i denna sin första rigtning, dock på det hela förblef densamma trogen. Han blef derigenom Sverges största rent lyriska skald inom sitt tidehvarf. Och att vara verkligt stor i en art af skaldekonst är mera än att vara utmärkt i flera. Hade han sökt tvinga sin natur till ett annat poetiskt framställningssätt än det honom egna, så hade han ofelbart blifvit något långt sämre än han blef, utan att ändock lyckas blifva något väsentligen annat: han hade förblifvit sig sjelf, men på en lägre grad, och med tillsats af främmande elementer. Nu växte han till på egen grund, och den oaflåtliga omsorg, som han egnade åt sin sjelfutveckling, befordrade hans manliga mognad, till dess han omsider befann sig på den upphöjda ståndpunkt af fri betraktelse, der han, frigjord från sig sjelf och allt annat, kunde med klarhet dömma om både sig och detta andra, finna sin plats och platsen för hvar och en annan. På detta sätt kunde han, ifrån att i sin ungdom hafva varit en alltid ifrig, stundom ursinnig partiman, omsider på sin ålderdom framträda såsom en af de ypperste och ovåldigaste af poesiens häfdatecknare.

Hvilken möda Atterbom gjort sig att gifva sina ungdomspoemer den största möjliga fulländning, kan man öfvertyga sig om genom en jemförelse af hans samlade dikter med Phosphoros och Poetiska Kalendern. Knappast ett enda stycke har undgått total omarbetning. Denna omarbetning följde än tidigare, än senare. Romanscykeln «Blommorna», först tryckt år 1811 i Kalendern för följande år, utgafs åter i helt förändrad gestalt redan år 1816 i en ny upplaga af nämnda Kalender, samt slutligen, ytterligare omarbetad, tillökt i diktsamlingen. Det kan vara intressant att genom en jemförelse af läsarterna vinna en föreställning om det sätt, hvarpå Atterbom härvid gick tillväga. Jag väljer för detta ändamål den allmänt kända, såsom serenad fordom sär-

omtyckta romansen «Sippan». Den lyder år 1811
oetisk Kalender för 1812, 1:sta uppl.) sålunda:

Sippan.

Härold för den unga Flora,
Blickar fram min blyga knopp,
Och af vårens Aurora
Fostras profetinnan opp.
Jag förskönar Floras fingrar,
När hon kläder sig till brud,
Och af bäckens silfver slingrar
Skärpet om sin gröna skrud.

Morgondaggens diamanter
Smycka hennes rika hår,
När ifrån Olympens branter
Mot sin älskare hon går.
Zephyr står i blomsterringen;
Vaknen, alla Floras barn!
Balsam ångar gudavingen,
Glädje hviftar guda-charn!

Ofvan skogens kronor hvälfver
Våren högt sitt blåa flor,
Genom luftens rymder skälfver
Näktergalens jubelchor:
Från den glansbegjutna linden
Svallar lärkornas koncert,
Och i floden, smekt af vinden,
Speglas himmelens begär.

Alla väsen sammanbinder
Nu en känd, osynlig Gud;
Rodnaden på Österns kinder
Tolkar leende hans bud.
Herdar och herdinnor, dansen
Kring gudomlighetens thron!
Prester och prestinnor, kransen
Altaret vid lyrans ton!

Sköna nymfer. Amor kryssar
Mellan liljebröst omkring,

Ack! och för korsarens kyssar
Skyddar knappt en vigselring.
Systrar! njuten då ert öde,
Gladt, som Maj, och kort; som han!
Fåfängt saknas, bland de döde,
Hvarje vårdag, som försvann.

År 1816 (i 2:dra uppl. af Poetisk Kalender för 1812)

Härold för den unga Flora,
Niger blygt min knopp för dig:
Vårens gryende Aurora
Med sin nektar fostrat mig.
Smekt af hennes rosenfingrar,
Kläder Flora sig till brud,
Och af bäckens silfver slingrar
Skärpet om sin gröna skrud.

Zephyr från Olympens branter
Till sin trogna skönhet går,
Morgondaggens diamanter
Strör han i gudinnans hår,
Ur den hvita vaggan väckas
Floras barn, till ljus och hopp,
Och mot fadrens kyssar räckas
Tusen blomsterläppar opp.

Vingen hviftar, balsam ångar,
Lärkan sjunger, späd och säll;
Skogens kronor, trädens gångar
Helsar hon från vårens tjäll.
Kärleksvarm, den lena flägten
Himlens ord till jorden bär,
Och den blåa trohetsdrägten
Af hvar källa speglad är.

Sköna sinnens längtan hvilar
Tankfull i syrenens famn,
Der på bladens hviskning ilar
Ljudet af ett älskadt namn.
Aning om en fröjd, som stundar,
Ger min fromma blick sin glans,
Ty i Nordens höga lundar
Binds af sippor Frejas krans.

Ack! jag sjelf, som dig bebådar
Glädjens Maj i Zephyrs spår,
Endast dagningen jag skådar
Af det lif du njuta får.
Nöjd att hafva sett din lycka,
Tynar lätt min stängel af,
Och när strålarna mig trycka,
Går jag i min stilla graf.

tligen 1837, i första bandet af de då utgifna «Same Dikterna»:

Härold för den unga Flora,
Niger blygt min knopp för dig;
Vårens gryende Aurora
Med sin nektar fostrat mig.
Jag får kyssa Floras fingrar,
När hon kläder sig till brud,
Och af bäckens silfver slingrar
Skärpet om sin gröna skrud.

Zephyr från Olympens brauter
Till sin trogna skönhet går,
Morgondaggens diamanter
Strör han i gudinnans hår,
Upp stå ur den hvita vaggan
Hennes barn, till faderns smek,
Och från sjö och källa fraggan
Bjuda de på namnsdagslek.

Vingen hviftar, trädens gångar
Öppna vårens portar vidt;
Lärkan sjunger: «Vintrens fångar,
Lyften edra hjessor fritt!»
Knack! der ligger isens fjettra,
Och der smalt den sista snö —
Jag vill upp på tufvan klättra,
Se mig om från lycklig ö!

Tusen sinnens längtan hvilar
Tankfull än i skogens famn,
Men från topp till topp re'n ilar
Ljud af månget älskadt namn.
Bäst jag på mitt eget grundar.

Prydd i blått och hvitt jag står,
Och om lifvets fröjd, som stundar,
Med en halfskygg aning spår.

Snart är häcken fullt belöfvad,
Till ett hvalf för sälla par;
Snart är trastens visa öfvad
In, och väntar din till svar.
Snart med blom-betyngda qvisten
Appeln slår ditt fönsterglas,
Tubbar dig, med fromma listen,
Ut till bis och fjärlars ras.

Ack! jag sjelf, som nu dig bådar
Hjertats vår i gladt behag,
Blott en morgonskymt jag skådar
Af din njutnings långa dag.
Nöjd att förutse din lycka,
Fort och lätt jag tynar af;
Går, när strålarna mig trycka,
Tålig ned i stilla graf.

Genom «Blommorna» befästade Atterbom sitt anseende såsom romantisk skald först bland sina vänner och efterhand bland allmänheten, ehuru denna art af skaldekonst, och den verldsåsigt, den åskådning af natur och ande, hvarpå den grundar sig, i början måste förefalla mängden af läsare ny och främmande. Atterbom var under hela sin lefnad, eller åtminstone under den kraftfullaste delen deraf, oupphörligt sysselsatt med dessa natursymboler. Antalet af de «Blommor», som voro införda i 1812 års Kalender, är endast tolf; år 1837 i diktsamlingen uppgå de till fyratio. Den hufvudtanke, som genomgår dem alla, är bemödandet att i det särskilda växtindividuum uppsöka en andlig frändskap, en likhet, en motsvarighet, en analogi med det andliga lifvet hos menniskan. Denna tanke var ny och för den svenska allmänheten helt öfverraskande: den var dock en sjelfmant sig erbjudande konseqvens af den Schellingska naturfilosofien. Den tanke, som ligger till grund derför, torde låta

både höra och försvara sig, oaktadt allt hvad man deremot haft att invända, uttryckligen från naturforskarnes sida, hvilka fattat ett så afgjordt hat mot all naturfilosofi, att äfven deras yngsta lärjungar, om de ej veta stort annat i sin vetenskap, åtminstone en gång för alla fått det axiomet hos sig inskärpt, att naturfilosofien duger till intet. Man besinnar dervid icke, att om öfverhufvud naturens lagar kunna blifva föremål för undersökning af mensklig tanke, så måste en analogi äga rum mellan dessa lagar och tankens lagar, hvilken måste hafva till slutföljd identiteten af det förnuft, som stiftat eller ligger till grund för båda. Det är ej tänkbart, att naturlagarne på annat sätt kunna vara för ett andligt väsen, såsom menniskan är, tillgängliga och begripliga. Men om man således å ena sidan måste medgifva, att en och samma ande genomgår den naturliga och den intellektuella verlden, såsom bådas gemensamma urgrund, så måste man ock å andra sidan medgifva, att tillämpningen af denna grundsats i den empiriska tillvarons alla detaljer måste leda, och äfven ledt, till de största orimligheter och misstag. Grundsatsen kan af filosofien ej yrkas annat än i sin allmänlighet, men måste såsom sådan antagas och erkännas, så vida en vetenskap skall vara möjlig; men att på förhand bestämma tillämpningen af densamma inom den yttre verkligheten, att på förhand afgöra huru den och den logiska kathegorien skall uppenbara sig i naturen, är en förmätenhet, som filosofien så mycket mindre borde hafva tillåtit sig, som det tillhör just den analytiska forskningen eller naturvetenskapen att af gifna fenomener sluta sig till deras gemensamma lagar, hvilka sedan ingå i filosofiens allmänna syften. Det tillhör naturvetenskapen att rigta filosofiens förråder, och ej tvärtom. Den senare kan visserligen alltid vara säker på sanningen af sin kunskap, så långt den räcker, men aldrig på dess fullständighet. Söker hon stifta speciella lagar *a priori* för naturen, så

råkar hon alltid i kollision med de tusentals tillfälligheter, hvaraf all lefvande tillvarelse är beroende, och som i sjelfva verket icke äro annat än följder af konflikten mellan en mängd af kända och okända lagar eller vilkor för den yttre existensen, och som oupphörligen förvilla och vederlägga hennes spekulativa theorier. Om filosofien är vetenskapernas vetenskap, en vetenskap om och öfver alla de särskilda vetenskaperna, så bör hon akta sig att löpa dessa i förväg, ty hon är ju, enligt sin natur, sjelf icke en forskning i den tillvarande verklighetens detaljer, utan en forskning i sjelfva denna forskning, i afsigt att vinna allt närmare och klarare kunskap om den ande, som i olika rigtningar är verksam i allt detta vetande, i allt detta som både vet och vetes, om denna ande, som är på en gång subjektiv tanke och objektiv tillvaro. Insigten af denna identitet var den Schellingska filosofiens stora förvärf; men hon missbrukade detsamma, då hon förutsatte att deraf måste följa, att anden i sitt Andra, och i hvarje moment deraf, skulle i sin helhet och renhet återfinnas, utan att besinna, att detta Andra befinner sig i en oupphörligt fortgående utveckling, som vetenskapen har att följa med sin uppmärksamhet. Att skåda dem båda på en gång i ett, dertill fordras Guds eget öga. — Identiteten är för oss gifven såsom ett tankefaktum: såsom ett erfarenhetsfaktum lära vi deraf aldrig komma i besittning, så länge vi dväljas inom dödlighetens gränser. Att så är, derom kunna vi väl känna oss öfvertygade; men huru det är så, lärer väl i all framtid blifva ett föremål för vetenskapens bemödanden att allt närmare och närmare utröna. Hvar är gränsen, kan man fråga. Svaret ligger i det dagligen ökade antalet af vetenskaper: ju mera vetandet växer, desto oändligare blifva föremålen derför.

Man kan icke utan ett visst medlidsamt löje skåda det ungdomliga öfvermod, som röjer sig i de stora för-

hoppningar, hvilka vid denna tid uttalades om Schellings filosofi. Man sade öppet, att nu en lösning af alla ifvets gåtor var funnen. Det dröjde ej länge, innan lenna stolta och djerfva spekulation bröt halsen af sig)å naturfilosofien. Man måste kanske hafva hunnit en 'iss ålder för att upphöra att hoppas på sådana storverk af någon filosofi. Hvad vore ock det menskliga lifvet 'ärdt, om alla dess gåtor på en gång vore lösta? Filoofiens uppgift är att i de öfriga vetenskapernas spår måningom och — låt mig tillägga det — i oändlighet ösa dem. Men denna tåliga väntan blifver alltid det unga blodet för lång. Atterbom och hans vänner hänördes af samma lyckliga illusion, som leder så mången 'ngling till filosofien och länge nog följer honom derunder. Denna illusion är dock lycklig, ty den är icke helt och hållet en illusion; ingen går utan någon vinst från detta studium, eller rättare ingen går gerna ifrån detta studium, ty det äger tillräckligt många belöningar för den möda det kostar.

Huru Atterbom var genomträngd af denna naturåskådning märker man väl, äfven i hans poetiska arbeten, i synnerhet i «Blommorna». Men han inskränkte sig icke till det filosofiska åskådningssättet, att naturen var genomträngd af ande; han visade ofta benägenhet för den mystiska föreställningen att den var genomträngd af andan. Hans uttryck om Swedenborg i sonnetten af detta namn, att «materien af andeverldens kraft för honom fylles» kan, när man erinrar sig Swedenborgs lära och personlighet, ej gerna annorlunda förstås. När man härtill lägger hans aktning för Schubert och andra filosofer i det dunkla, såsom Böhme, Franz Baader, hans benägenhet för medeltidens hemska sagor och traditioner, hvilka ligga till grund för ballad-poesien, hans tillgänglighet för det underbara i alla former, så kommer man till den slutsatsen, att hans uppfattning af den andliga verlden icke var blott och bart filosofisk i Schel-

[illegible] mening, men [illegible] i en ej ringa grad mystisk med en [illegible], om ej prydd af [illegible]rogenhet, åtminstone af barnslig [illegible] för alla intryck af denna [illegible]. Hans poetiska skapelser i denna riktning synas ej vara [illegible] af fantasien allena: de äga ett visst mått allvar, som förråder att känslan och hjertat, om också icke tron och öfvertygelsen, haft del i dem. Man får härvid besinna, att Atterbom var poet i eminent mening, att han, om någon, kunde med sanning säga om sin lyra: *omnis in hac sum* (hon är hela min varelse), att han helt och hållet lefde i sin poetiska verld, att hans fantasis bilder för honom voro den egentliga verkligheten, att han såg allt genom inbillningskraftens medium, tänkte i bilder, äfven då han filosoferade, och behandlade de logiska kategorierna nästan såsom konkreta ting. Detta förklarar hans benägenhet för theosofi och den valfrändskap, hvarmed han företrädesvis närmade sig till sådana filosofer, som mera voro det till intentionen än till verkligheten, och som utmärka sig mera genom originaliteten af sina hypotheser än genom bevisningsstyrkan och det konseqventa sammanhanget af sitt system. Så drogs han af sympathiens makt till Swedenborg, Thorild, Steffens, Oken och andra sällsamma, egensinniga, nyckfulla, öfverspända, halffärdiga fantasifilosofer, med ett ord, till alla sådana tänkare, för hvilka, liksom för honom sjelf, i följd af deras fantasis liflighet och ständiga rörlighet, den stränga vetenskapen syntes för torr och ofruktbärande.

Taga vi nu i närmare skärskådande Atterboms berömda «Blommor», så må vi gerna erkänna, att många af dem, sedda i och för sig sjelfva, äga ganska mycket poetiskt värde. Betrakta vi dem åter såsom naturliga sinnebilder af motsvarande andliga rörelser och tillstånd, passioner eller karakterer, så lära de väl synas mindre tillfredsställande. Man fordrar af sinnebilden, att dess betydelse otvunget skall gifva sig tillkänna, att mellan

densamma och det, som den skall betyda eller beteckna, skall finnas en frändskap, som vid första vidröringen af skaldens trollspö springer i ögonen. Så är t. ex. förhållandet med Goethe's *Veilchen* och *Heidenröslein*. Men låtom oss undersöka förhållandet med Atterboms «Hyacinten». Hvar och en känner den behagfulla naturliga blomman, med sin obestämda färg, sina regelbundna angenämt krökta blad, sin milda vällukt; — och denna väljes att representera något så mot hela dess väsen stridigt som det trotsiga, döds- och verldsföraktande hjeltemodet, endast på grund af en tillfällig teckning på dess blad, som skall föreställa begynnelsebokstäfverna af ett namn, hvilket här utgör den enda sammanbindningspunkten mellan det föreställande och det föreställda, och denna enda sammanbindningspunkt så svag och lös, att ingen, som ej känner den gamla mythen om Ajax, sjelfmördaren, eller läst författarens not till poemet, skall kunna begripa hvad i all verlden denna menlösa, doftande växt, som kan hafva många färger, har att göra med «den döende kraftens hjertblod». Man kunde af en sådan sinnebild hafva väntat en antydning om försoning, om en förvandling i hjeltens sinne till undergifvenhet och förhoppning, men ingenting sådant förekommer. Den ständiga refrängen är «grafven»: det skulle vara med ett sådant tröstlöst budskap som denna vårens milda följeslagerska skulle förkunna sin ankomst.

Lyckligare synes mig «Tulpanen». Innehållet öfverenstämmer der till en viss grad med «blommans» beskaffenhet, som gerna kan utgöra en sinnebild af glödande vällust, sjelfnjutande högmod, sysslolös gåtolystnad, med ett ord hela den österländska karakteren.

Huru Atterbom förstod att korrigera sig sjelf och inlägga andra, djupare, klarare och skönare betydelser i sina sinnebilder, bevisas bäst af en jemförelse mellan «Rosen», sådan den förekommer i första upplagan af Poetisk Kalender för 1812, och det sätt, hvarpå, efter

en redan i andra upplagan gjord omarbetning af det ursprungliga poemet, samma ämne finnes behandladt i den 1837 utgifna diktsamlingen, hvarmed vi för denna gång taga afsked af hans blommor, för att framdeles vid betraktelsen af hans skaldskap i dess helhet återkomma till dem. Under denna period hafva vi endast att betrakta honom såsom den esthetiska revolutionären, den fosforistiska poeten, i sammanhang med hans dåvarande samtid.

Rosen.

(1811. — Poetisk Kalender för 1812, 1:sta uppl.)

Den lefvande fullhetens yppiga prakt,
Den eldiga kyssens berusande makt,
Sötman af lifvets festliga dag
Skänkte mig hulda Nornors behag.

Spinnande årens oändliga garn,
Smycka de vårens skönaste barn:
Kinder af purpur! mun af korall!
Perlor om halsen af daggens kristall!

Besträlar ej skarlakans-slöjan min barm?
Omlindar ej klara rubinen min arm?
Af grönskande sammet min tunika är,
Och skor af smaragd jag på fötterna bär.

En näktergal plågar mig, tidigt och sent,
Med sånger, der himlen blott vet, hvad han ment:
Hans svärmiska längtan mitt bröst ej förstår,
Och blindt är mitt öga för sångarens tår.

Men kommer min fjäril, i sirad talár,
(En solstråle bildar hans luftiga char)
Väl vakta mig törnen, med svärd och med lans,
Dock kretsar igenom dem fjärilens dans.

I ensliga hvalfvet af bok och af lind
Han kysser skön jungfrun på rodnande kind.
Naturens pokal gjuter vällustens vin,
Vid bröllopsmusiken af surrande bin.

Jag vet, att den flyktige lemnar mig snart:
Som vattnets och ilens, är kärlekens fart!
Men fägringen lockar mer fagra igen,
Och svårast af allt är en enformig vän.

Gemensamt, som solens, är skönhetens sken;
Blott dåren vill njuta den fria allen!
Dess låga vid stjernornas pulsar är tänd,
Att dyrkas af stoftet, från himmelen sänd!

Ett hjerta blott slår i det eviga Allt!
En lag blott jag lyder: hvad detta befallt!
I tusende skepnader klappar dess blod,
Och alla sig läska ur tidernas flod.

Min heliga urbild mig meddela lär
Den fröjd, som gaf lifvet och lifvet förtär;
Och medan sig tornar förgängelsens våg,
Mer rythmiskt blir ilande timmarnas tåg.

Så kyssens i ådrorna blixtrande kraft,
Och nektar-champagnens astraliska saft,
Och ambran, som höjs från mitt purprade bräm,
Förklara dig blommornas drottnings system.

Redan i andra upplagan af 1812 års Poetiska Kalender (hvilken upplaga utkom 1816) hade, enligt hvad redan är anmärkt, detta stycke undergått omarbetning; i de 1837 utgifna Dikterna förekommer det slutligen, efter ytterligare ändringar, i följande skick, likväl med bibehållande af 1811 såsom angifvande tiden för dess författande:

Den lefvande fullhetens yppiga prakt,
Den eldiga kyssens berusande makt,
Sötman af lifvets festliga dag, —
Skänkte mig hulda Nornors behag.

Spinnande årens ändlösa garn,
Smycka de vårens skönaste barn:
Kinder af purpur! mun af korall!
Perlor om halsen af daggens kristall!

Bestrålar ej skarlakans-slöjan min barm?
Omlindar ej klara rubinen min arm?
Af grönskande sammet min lifklädnad är,
Och skor af smaragd jag på fötterna bär.

En näktergal plågar mig, tidigt och sent,
Med sånger, der himlen blott vet, hvad han ment!
Hans svärmiska längtan mitt bröst ej förstår,
Och blindt är mitt öga för sångarens tår.

Men kommer min fjäril, så grann som till dans,
Då sänker min törn-vakt båd' sabel och lans;
På solstrålen rider han in i min borg,
Och aldrig gör Rosa den riddaren sorg.

I ensliga hvalfvet af bok och af lind,
Han kysser skön jungfrun på glödande kind;
Den rodnar, lik jorden, af vällustens vin,
Vid brudqvälls-musiken från surrande bin.

Jag vet, att den flyktige lemnar mig snart:
Som vattnets och ilens, är kärlekens fart!
Men tröttsam på längd är en enformig vän,
Och fagrare lockar min fägring igen.

Gemensamt, som solens, är skönhetens sken:
En dåre blott vill henne njuta allen!
Bland stjernornas andar så friast, som störst,
Oändligt hon stillar det ändligas törst.

Ett hjerta blott slår i det eviga Allt!
En lag blott jag lyder: hvad detta befallt!
I tusende skepnader klappar dess blod,
Och alla sig läska ur varandets flod.

Så delar jag med mig, till tidens fördrif,
Den flödande strömmen af tjusande lif;
Hvad mer, om der skummar förgängelsens våg,
Blott rythm är i störtande timmarnas tåg?

Så kyssens i ådrorna blixtrande kraft,
Och nektar-champagnens astraliska saft,
Och ambran, som höjs från mitt purprade bräm,
Förklara dig blommornas drottnings system.

Slutligen må nu anföras den alldeles nya dikt
: samma titel, hvari skaldén på ett rörande sätt
erar sitt ungdomsverk. Den förekommer i «Lyriska
:r» af 1837:

Rosen.

Var jag så, som detta väsen sungit?
Var väl min den nyss förnumna röst? —
Andra tider kommit; länge klungit
Har en annan ton i rosens bröst.
Ej så hjertlös kärleken gestaltar
Skönsta bilden af sitt ljusförbund;
Som jag blommar omkring Ormuzd's altar,
Så jag blommar ock i Frejas lund.

Du har sett mig le åt fjärilsspratten,
Hvilkas hvimmel kring min spetsgård drog;
Tro ej derför, att jag glömt den natten,
Då min näktergal sin luta slog!
Vore sanning i den spridda sagan
Om mitt sinne, bortvändt ifrån hans, —
Hade döf jag varit för hans klagan:
Skälfde jag väl nu i tårars glans?

Har du älskat? Kan du då förglömma,
Att en sällhet gifs, i stumhet klädd,
Skygg att blicka fram ur helig gömma,
För sin egen ljufva lockning rädd?
Och så inneslöt jag mig i bladen
Djupare, ju högre hjertat brann;
Men han märkte ej, hur perleraden
Af en himmelsk dagg från ögat rann.

Så vi foro fort: min skald att sjunga,
Jag att glöda, — än med knoppen stängd;
Och med pil på pil mig sköt hans tunga,
Med en lockton, städse mer förlängd.
Men när gryningsstrimman kysste skogen,
Såg jag upp, besegrad af hans klang,
Och all skatten af min känsla, mogen,
Morgonrodnande ur hojan sprang.

Ack! men hans farväl var redan sunget,
Innan så min låga frambröt hel;
Af för mycken sång var söndersprunget,
Af för ömt begär, hans strängaspel.
Nu välkommen, storm! Den purpurröda
Fursteskruden kläd mig hastigt af;
Blomstrens drottning höfs det att förblöda
Just utöfver sångardrottens graf.

Det är alltid af intresse att följa Atterboms fortgående utveckling i korrektionen af hans ungdomspoemer. Vi hafva hittills sett, huru mycket de derpå vunno; detta var ock i allmänhet händelsen. Någon gång inträffade dock motsatsen. Ett exempel derpå är poemet «Aftonstjernan», som har tre redaktioner, den af år 1807, som återfinnes i 1:sta uppl. af Poetisk Kalender för 1812, den af år 1816 och slutligen den af år 1837, alla väsentligen olika. Af dessa synas mig den tidigaste vara den bästa, emedan den är den ursprungligaste och tillika lättfattligaste. Vi göra början med

Till Aftonstjernan.

(1816. — 2:dra uppl. af Poetisk Kalender för 1812.)

Än du helsar, ljusa kärleksstjerna!
Jordens pilgrim från din himmels blå.
Barn och stjernor äro vänner: gerna
Spejar du, hvar dina trogna gå.

Då jag drömde, än i lindan bunden,
Ursprungsminnen vid min moders sång,
Silfverklar du hvilade på lunden,
Såg igenom fönstret mången gång.

Kom från undrens land, långt bortom grinden,
Gömdt af skogens gräns, så skum och tät;
Kysste mamma på den bleka kinden,
När hon vid min lilla sjukbädd grät.

Snart du följde mig kring fält och hagar,
Bildade med mig min framtids verld,

Lånte färgorna till sagans dagar
Af de granna molnens aftonfärd.

Ack! helt visst min pensels urbild sväfvar
På ditt klot, i oförgänglig vår;
Hör min suck, som genom qvällen bäfvar,
Svarar honom med en stjernetår.

Mins du, när jag, brådskande och illa,
Skar i lönnens bark ett älskadt namn,
Hvem som, att sin konstnärs ängslan stilla,
Smög sig i hans lyckligt häpna famn?

Gladt ditt öga skälfde då i bäcken,
Vid den dam, jag byggt af gyllne sand,
Och på rika kullars blomstertäcken
Sprungo himlabarnen hand i hand.

Du, som ej föråldras kan med tiden,
Säg, hvi finnas väl för hjertat år?
Klara hem för kärleken och friden,
Säg mig, hvarför ungdomen förgår?

er må följa den äldsta redaktionen, af 1811:

Till Aftonstjernan.

(1:sta uppl. af Poetisk Kalender för 1812.)

Än du tindrar, bleka älskogsstjerna!
Vänligt fram igenom himlens blå.
Ack! min moder såg ditt ljus så gerna
Mellan nattens bloss på fästet stå.

Silfverklar du blänkte fram i lunden
Vid min moders röst så mången gång,
Då jag slumrade, i lindan bunden,
Lyssnade du till den huldas sång.

Kring min vagga dina strålar lekte,
När jag sof uti min moders sköt;
Och ditt skimmer hennes kinder smekte,
När hon vid min sjukbädd tårar göt.

Kanske nu den väna skuggan vistas
På din jordrymd, skönare än vår,
Och, när runan på min vård skall ristas,
Helgar henne med en engels tår.

Gladt du blickade på lönnens krona,
I hvars skyggd jag skar min flickas namn,
Då hon kom, min klagan att försona,
Och den första gång sjönk i min famn.

Glimmande du ned på ängen blänkte,
Der de sälla gingo, arm i arm;
Och din afskedsstråle guldbestänkte
Min väninnas höjda svanebarm.

Blygt ditt öga speglades i bäcken,
När min Hebes första kyss jag tog:
Blekröd dog din glans på rosenhäcken,
När hon rodnande emot mig log.

Blåklintskronan föll från hennes hjessa,
Floret löstes från Dryadens bröst:
Alla pulsar vaknade, och dessa
Sökte sig en dithyrambisk tröst.

Stjerna! mins du än de gröna ängar,
Der Liana mig i famnen sprang?
Glädjen lekte i min lyras strängar,
Och hvar nerf, liksom min lyra, klang.

Hvarför åldras hjertat ej, som tiden?
Lika ungt vid minnets suck det slår,
Och hvar lycka, utom mig förliden,
Lefvande i fantasien står.

Evigt hon sin trollstaf hvifta låter,
Blott i grafven flyr hon mig ifrå:
Tindra, lik en vän som mig begråter,
Genom florbetäckta hvalfvet då!

Slutligen må nu läsaren se den sista utvecklin
eller poemet sådant det läses i de 1837 utgifna
terna:

Till Aftonstjernan.

Än du helsar, blida kärleksstjerna,
Jordens son, med blick från flydda dar!
Barn och stjernor äro vänner; gerna
Minns jag, att du ock med mig det var.

Då jag drömde, än i lindan bunden,
Ursprungsminnen vid min moders sång,
Silfverklar du hvilade på lunden,
Såg igenom fönstret mången gång.

Kom från undrens land, långt bortom grinden,
Gömdt af skogens gräns, så skum och tät;
Kysste mamma på den bleka kinden,
När hon vid min lilla sjukbädd grät.

Snart du följde mig kring fält och hagar,
Såg mig der, af kämpasagor närd,
Måla ut min framtids drömda dagar
Till en bild, odödligheten värd.

Utan afbrott på den taflan lyste
Djerfva bragder, heliga behag;
Och i midten af dess förgrund myste
Hjertats brud vid mina harposlag.

Skepnad bar hon af den fagra lilla,
Tidigt ryckt från leken och min famn;
Än står lönnen qvar, der brådt och illa
Bredvid mitt jag skar den trognas namn.

Än ditt öga tindrar så i bäcken,
Som när paret sedan, hand i hand,
Sprang på vika kullars blomstertäcken
Till den dam, jag byggt af gyllne sand.

I det hvisk, som genom qvällen bäfvar,
Samma björkar stämma in, som då;
Ängden, höljd i lika rosenväfvar,
Famnas af en himmel, lika blå.

Du, som synes oförgänglig vara,
Säg, hvi finnas väl för hjertat år?
Kärlekens beskydderska! förklara,
Hvi så snart hans lefnadstid förgår?

Ehuru jag ej skulle anse rättvist att bedömma Atterboms skaldevärde i allmänhet efter beskaffenheten af de poemer, som han lät införa i den Poetiska Kalendern, i synnerhet då han sedermera underkastade dem en mer eller mindre fullständig omarbetning, förefinnes dock ett skäl att ej lemna dem utan all uppmärksamhet äfven i detta deras ursprungliga skick, nemligen det, att man eljest ej kan rättvist bedömma den kritik, som på den tiden mötte dem från den gamla skolans sida. Ty det kunde hända, att om man vill tillämpa en den tidens granskning af det eller det poemet på samma poem i den form, hvari det trettio eller fyratio år senare ånyo framlades för allmänheten, man komme att anse den för högst ensidig, falsk och obillig. Derigenom skulle den gamla skolans förfarande mot Atterbom komma att skeft bedömmas. Leopolds förutnämnda spefulla granskning af öfversättningen af episoden ur Tasso om «Armidas Ö» passar t. ex. alldeles icke till den, som fått plats bland Atterboms blandade dikter, och hvar och en, som ej kämer den i Phosphoros införda öfversättningen, skulle anse Leopolds kritik för högst kittslig och oberättigad. Det omdöme, som af en stor del af de bildade i landet uttalades om Atterbom och hans vänner, och som gick ut på att förkasta alla den nya skolans bemödanden, kan ej förklaras och försvaras, så vida man ej tager kännedom om de litterära aktstycken, som just på samma tid från skolan utgingo. Då det således väl kan synas hårdt att återgå till en skalds ynglingaförsök, för att blotta hans ungdomssvagheter, så måste man dock medgifva, att det är nödvändigt, för att ej begå en orättvisa mot de män, som på den tiden mot honom förde det, efter deras tanke sunda och sanna smakens och allmänna

dningens talan. Skulle man t. ex. dömma Leopold
ı Wallmark endast efter den polemik, som nya skolan på
ı tiden mot dem förde, och efter de skrifter, som samma
›la, efter mångfaldiga förbättringar, uteslutningar och
ägg, flera decennier derefter ånyo utgåfvo, så måste de
mstå såsom fåkunniga, enfaldiga, lögnaktiga och öfver-
diga, och hela den strid, som då fördes skulle i det
et antaga skenet af att hafva varit blott en kamp
llan den anspråksfulla döda smakregeln å ena sidan
ı den poetiska fantasiens berättigade frihet å den
lra. Så sökte äfven den nya skolan att framställa
a. Huru origtigt detta föreställningssätt emellertid
, är ögonskenligt för hvar och en, som tager striden i
te på sjelfva den tummelplats der den utfördes,
r. s. i de skrifter, som på den tiden utgåfvos och vexlades,
nligen i den form, som de på den tiden verkligen
de. Man igenkänner redan i de första årgångarne af
lendern icke allenast de hufvudrigtningar, som Atter-
ms skaldekonst skulle i en framtid taga, utan äfven
ndom de mönster, som för tillfället öfvade inflytelse
honom. Så upptäcker man lätt att poemet «På en
ärgårdsresa» är föranledt af Goethe's «Wanderer», utan
dock vara en imitation deraf.

På en Skärgårdsresa.

(Texten efter Poetisk Kalender för 1812, 2:dra uppl. *))

Vare mig helsadt, o haf,
Göthernes åldriga vän!
Friskt dina kyliga vindar

*) Poemet återfinnes redan i första upplagan af detta års Poetiska Ka-
ler, inflätadt i Palmblads novell «Vådelden». I andra upplagan före-
mer det, under ofvanstående benämning, såsom sjelfständigt stycke, te-
igt ut- och omarbetadt. Sedermera är det användt i «Lycksalighetens
och slutligen, med ytterligare förändringar, intaget i andra bandet af
attarens «Samlade Dikter» (1838), under titeln: «Hafvet. På en skär-
lsresa.»

Läska mitt inres qväfvande eldsluft.
Se!
Evighetens flytande ring
Badar, i solens glans,
Sin omätliga varelses under —
Är du en famn,
Som moderligt omarmar jorden?
Eller en Midgårdsorm,
Som stänger och hånar sin fånge?
Sägen mig, hafvets döttrar,
Förkunnen mig ringens natur!

»Hvad väntar du, att den skall vara?
Vi arma, hvad hinna vi svara?
I en blick, i ett nu
Böljan far öfver sjö;
Som hjertat, som du,
Kom hon fram för att dö —
I den isande stråt, der vi vandra,
Begrafva och föda hvarandra,
Ej se vi den ring, som oss bär;
Dock gissa vi väl, hvad den är:
En verldsström af Allfaders tårar!»

Heliga, dunkla djup,
Himmelens spegel i lugnet!
Är då din bildningsförmåga
En enslig gudoms diktande saknad?
Öppnar du derför, i stormen,
Lifvets förborgade afgrund,
Brusande skyhögt af qval,
Slukande opp i sin sjömist
Eviga ljusets flyktiga strålar,
Kall i hvar droppa ändå? —

Dock, du känner ej smärtan,
Tingens urgamla fostrerska!
Aldrig en puls, som min,
Slog i den rastlöst hvälfvande barmen.
Främmad för sorg, som för lust,
Tigande hör du, i djupa kristallsal'n,
Sagor förtäljas
Af dina tvillingsbarn,

Alstrande Kärlek och räddande Död,
Om den rymd
Der solen sitt anlete visar,
Om den jord
Der, till tidsfördrif,
De tända och släcka
Dödliga väsendens nöjen och plågor.
Aftonrodnan
Kysser skön hafsfrun på hand,
Mandelskogar
Kransa den perlrika strand.
Känner jag dessa öar,
Der de gröna toppar, som andas
Paradisiska dofter,
Längs öfver glimmande ytan
Sträcka mig bjudande armar?

Ack! som barn
Var jag visst ofta der;
Satt under palmer
Vid blåa strömmar,
Under en himmel, som sken
Af drufvor och lagrar —
Och en hydda, så varm,
Bland myrten och blommande pisang,
Gömde med mig — ack hvem?
Har hon för mig ett namn?
Har hon för mig en gestalt?
Vänliga bild,
Lyckliga dröm!
Kan jag ej drömma dig mer?

Menniskosjälen,
Rörlig som vattnet,
Hvälfver ur djupet
Speglande tankan,
I vågor på vågor,
Mot himlens flamma,
Mot diktens förtrollning.

Hoppets skepp sig vaggar
Lätt på gungande vågen,
Glädjens vimpel flaggar

Högt från spelande tågen:
Vår och ungdom skalkas
Med en känsla, som gryr,
Rosenångor nalkas
Från en hägring, som flyr.

Hvilka fasor! Natten famnar
Vattnets öcken, midgårdsormen
Skakar sina fjäll och sprutar
Torn på torn mot stjernefästet,
Fästet vredgas, tänds och ryter,
Skeppet brinner, skeppet strandar. —

Naken, blodig,
Krälar den seglande
Opp på försåtliga skäret,
Sätter på hällen sig ner;
Ser sig omkring
Hur hans spillror vräka för vågen,
Hör på den storm,
Som isar hans domnande pulsar.

Ålderdomen,
Tung och kulen,
Smidd vid skalet,
Sköldpadd-lik,
Skrider långsamt,
Skrider säkert,
Hinner öcknens
Gäst på hällen.
Ännu flämtar
Han sista gången,
Solen ser han
I nedergången:
Hvarför såg han
Hennes uppgång? —

Fjerran
Ligga din helsa, din oskuld —
Hafsrymder skilja
Dig från ditt fordoms inskränkta lycka —
Och ett bröst,

Som för dig har känsla och ljud,
Träffar du ej nedom molnen.

Drag dig då in i din snäcka,
Ensamma, blödande själ!
Och när böljan dig slungar
På kustens sand
Mot de krossande stenar,
Gläds, att han slutar, den dröm,
Som sade dig, att du var till:
Blunda för dagen och dö!

Slädfarten.

(Poetisk Kalender 1813, 2:dra uppl.)

Kom, dyrkade flicka!
Hör bjellrorna klinga,
Och trafvaren frustar
På glittrande snön.
Kring rymderna blicka!
Hvad vällust de bringa!
Se, månan förlustar
Sig neder på sjön!

Förtroligt de glimma
Mot klippor och dalar,
De bladen, som susa
På Ygdrasils topp:
Från gudarnes salar,
De blåa, de ljusa,
Som facklor de strimma
Att leda vårt lopp.

Slut hufvan om kinden,
Om barmen pelisen,
Göm väl under fällen
Din lockande fot!
I stjernklara qvällen,
På speglande isen,
Vi flyga, som vinden,
Vårt öde emot.

I hoppet, i glansen
Af jord och af himmel,

Den vingade släden
Oss bär, som till skyn:
De hvitklädda träden,
Likt tärnor i dansen,
I nickande hvimmel
Fly undan vår syn.

Om Baldur visst drömmer
Den hvilande Frigga,
Och än honom sluter
Till moderligt bröst;
På barmen, som njuter,
Snöliljorna ligga,
Och skymningen gömmer
Den lyckligas tröst.

Från kullen du spanar
Nu vännernas skara;
Mot månan den strålar,
En andefärd lik;
Med hvirflande mahnar
De trotsiga fålar
Hvarandra besvara,
Vid bloss och musik.

Hvad båtar att skälfva
För timmar, som stunda?
Hvad båtar att kalla
På flyktade dar?
Låt bjellrorna skalla,
Då nornorna blunda;
Om släden de hvälfva,
Är jag ditt försvar.

Dock, villigt de vika
För flammande sinnen,
De faror, som brusa
Kring kärlekens spann!
Från minnen till minnen
Vi störta, vi rusa;
Vill målet oss svika,
Är banan dock sann.

Men redan vi speja
Framför oss, ur skogen,
Ett skimmer, som blänker
Från festliga rum —
Den kyss du mig skänker,
Se natten och Freja:
Den sista är trogen,
Den första är stum.

Förtrollande höjas
De himmelska toner,
Bland kronljusens stjernor,
Som fladdra i lust:
Guldlockiga tärnor
Ur strålarna röjas,
Champagne och citroner
Oss bjuda sin must.

Du nalkas, min Thilda,
Och valsen bevingar
I salen, den höga,
Din tjusande hamn;
Som andar vi bilda
På moln våra ringar,
Med öga mot öga
Och famn emot famn.

Som vin skall du dricka
Den skummande tiden;
Än dikten vill tömma
Sitt socker deri!
Hvad natten är liden,
Ej fråga, ej blicka:
Låt timmarna strömma
Med fraggan förbi!

Nattvandringen.

(Poetisk Kalender för 1813, 2:dra uppl.)

Mörk är heden. Granens krona hviner.
Månan, blodig, öfver ljungen skiner.
Gråa dimmor teckna flodens lopp.
Grafven sänder sina gäster opp.

Denna stund har döden valt att skämta:
Tornets klockor af sig sjelfva klämta;
  Vid en glans från fönstren, sällsamt blek,
  Liken resa sig till midnattslek.

Kallt det är i dessa skumma gårdar,
Derför dansar man, bland grus och vårdar;
  Hanen slumrar; öfver murens ring
  Svepningarna fladdra vidt omkring.

På sin kista genom luften rider
Döda mannen dit, der mördarn lider,
  Stiger till hans bädd af febern varm,
  Bär, som hatt, sitt hufvud under arm.

Dristar jag till skuggorna mig närma? —
Hvilken rysning isar blodets värma! —
  Är jag ej en skugga sjelf, som de?
  Finns en lott, att rädas eller be?

Sälla ort, der hoppets irrbloss släckes,
Ingen drömdryck mer åt känslan räckes,
  Ingen aning om en väntad fröjd
  Lockar, för att blotta — hindrets höjd!

Sälla ort, der smädarns röst förstummas,
Hjertats stoft af vänners tårar ljummas,
  Och för sanningen, som aldrig dör,
  Man förlåter den, som dog derför!

Med ditt folk jag snart skall bli förtrogen,
Njuta midnattsfågelns sång i skogen,
  Gå ur hvilans trånga grop, ibland,
  Lätt på töcken öfver sjö och land.

Nöjen, dem jag skapat och förskjutit,
Bilder, dem jag af mitt hjertblod gjutit,
  Allt, som tjusat och bedragit mig,
  Gycklar då, likt moln, förbi min stig.

När ej pulsen längre slår och bränner;
När ej tankan mer en åtrå känner,
  När hvar önskan är, som tungan, stum:
  Vålnaden beherrskar tid och rum!

Glädjen.

(Poetisk Kalender för 1813, 2:dra uppl.)

J dödlige! kännen J glädjen?
En paradisfågel han är:
Af brokiga fjärilsvingar
En fjädrad klädning han bär.

I evig rörlighet fläktar
De tusende vingarnas mängd:
Och rosornas honing han dricker,
Men dväljs ej på rosornas ängd.

Snart friskare läppar och honing
Han söker i främmande bygd:
«Hur retande är han! Hvad skada,
Att troheten ej blef hans dygd!»

Så hör han de lemnade klaga,
I flykten han svarar de små:
«Ack! lefver jag tills jag blir gammal,
Kanske blir jag trogen också.»

Den nya Blondel.

(Poetisk Kalender för 1815, 2:dra uppl.)

Der de ljusa björkar stå
På en enslig höjd,
Såg jag först Auroras kind,
Såg jag först för stilla vind
Silfverböljan gå,
Mellan ängar böjd.

Ingen delade med mig
Lifvets unga lek;
Dock min fader till mig bar
Sagor från förflutna dar,
Hvarje saknad vek
Och min själ blef varm.

Ensam följde du min stig,
Hulda fantasi!

Dvergar små med elfenhorn,
Slott af glas med perletorn,
Féer deruti, —
Fyllde gossens barm.

Och för äfventyr jag brann,
Drog i härnad ut;
Red igenom skog och hed,
Stötte troll och resar ned
Med mitt blanka spjut,
Som en riddersman!

Med en kung jag blef bekant,
Dottern bjöd mig vin;
Blåa ögon, gyllne hår,
Liljans bröst och hindens spår,
Kinder af karmin!
Klädd i diamant.

Då jag till min zittra tog,
I den höga sal:
Och prinsessan mot mig log,
Och det lilla hjertat slog
Trångt af lust och qval,
När en blick jag smög.

Och på hvita gångarn flög
Hon med mig i fält;
Följde vigda fanans lopp,
Slogo under lagrar opp
Våra silkestält,
I en Emirs park.

Damascener-sabeln hven
I min hand så stark:
Bland Jordanens palmer se'n
Qvällen på min zittra sken,
Och vid månans blick
Sammanklang vår brand.

Ack! — så säg mig, hvart hon gick? —
Har hon ömsat land?
Har en jätte henne gömt? —
Har jag kanske henne drömt?

Zittran i min hand
Likväl än jag har? —

Ensam är du hos mig qvar,
Trogna fantasi!
Ännu klingar i min barm,
Lika frisk och lika varm,
Själens melodi,
Evigt ung och klar.

Sjöqvinnan.

(Poetisk Kalender för 1815, 2:dra uppl.)

Jag gick ifrån min faders borg
En natt till stilla fjerden:
En flägt, liksom en suck af sorg,
Drog öfver skog och gärden;
På himlen nordens stjerna stod
Allen bland svarta töcken,
Och sparsamt stänkte månans blod
Det vida vattnets öcken.

Och i de gula lönnar, kallt,
En hastig rysning skälfde —
Och fjerran till en lång gestalt
Sig dimman sammanhvälfde.
Ur vågen steg en sällsam sång,
Den gråa manteln rördes;
Med dofva fjät till mig hans gång
På fraggans hvirflar fördes.

En qvinlig skepnad, blek och hög,
Framför mig slöjan fällde:
Som dunkla böljor håret flög,
Der videkronan svällde;
Ett horn af jaspisgrön kristall
Vid purpurgördeln hängde,
Som glesa fransar af korall
Kring hvita midjan svängde.

Jag grep mitt svärd: men lätt, som snön,
I vemod smälte barmen;
En blick hon gaf, lik klara sjön

I sista sommarvarmen,
Den nakna barmen sönk och steg,
Som pressad af en trängtan, —
Och i mitt öra, fast hon teg,
Klang en omätlig längtan.

«Välkommen!» sjöng hon sist och log,
Men med ett kulet löje:
«Välkommen hit, från fält och skog,
Till vattnets gömda nöje!
Kom du till vassens gröna gård,
Till mina gullsandsdalar?
Kom du att dela perlans vård
Med mig i modrens salar?

Är du vid höst och vinter trött?
Vid ånger och vid saknad?
Är mörkrets lust, af drömmar mött,
I hjertats afton vaknad?
Ack, visste du, hur fredligt der
I bernstensrummet drömmes,
Och hur det hvilande begär
I lena tårar tömmes!

Är vattnet kallt? är vattnet skumt?
Väl glödgar solens låga
De parker ej, der tätt och stumt
Min moders hemdjur tåga.
Men från demanteklippans spets
Syns, fast i bleka strålar,
Mer ljuft det bloss, som i vår krets
Blott halfva dagrar målar.

Förlita dig på böljans tro,
Ovanskligt är dess sinne!
Hon evigt speglar smärtans ro
Tillbaka för ditt minne:
Om dagen bäddar sig deri
En bild af himlens riken,
Om natten andas, sval och fri,
Din suckning öfver viken.

Från marmorgrottans pelarhvalf
Hör du ej modrens strängar?

Väl darrar hvarje ton blott half
Kring hennes vida ängar;
Dock börjar han, från qväll till qväll,
Den fordna barndomssagan,
Och sakta hvälfs, från häll till häll,
En oförgänglig klagan.» —

Och nu hon tog sitt horn, som klang
Liksom ett haf i brusning:
Ur djupet, när och fjerran, sprang
En dallrande förtjusning;
Förföriskt blänkte gördelns glans
Mot lundens gula lockar,
Och bergen gingo kring i dans
Med granens tunga skockar.

Och ständigt mera huldt hon log:
«Kan du än längre stanna?» —
Då i min ångst och lust jag slog
Ett kors framför min panna.
Och se! Guds ögonstjerna samm
Ur österns gyllne floder,
Och örnen flög på flammor fram
Bland molnens ärestoder.

Och stumt blef tärnans underhorn
Vid dagens första strimma;
Jag åter såg min faders torn
I regn af skimmer glimma.
Och tärnan blef allt mera blek
Och skum, som hafvets öcken,
Och bort från mig allt mer hon vek,
Liksom ett skingradt töcken.

«Väl!» suckade hon; «dock en gång
Du ser mig nöjd tillbaka!
Ty den, som hörde vattnets sång,
Kan aldrig hvila smaka.» —
Nu med en bruten bränings ljud
I djupets svalg hon ryckte,
Blott fjerran hennes gråa skrud
På fjärden vinka tycktes.

«Nej», ropte jag, «försvinn igen,
Du troll, i dunst och bölja!

Det höfves ej en kristen sven,
Att något sjörå följa.
Väl bränner ofta lifvets saft,
Med qval förutan like:
Men hoppet bor i korsets kraft,
Och nåd i ljusets rike.»

Lejonriddarne.

(Poetisk Kalender för 1815, 2:dra uppl.)

Vikingasäten, åldriga lundar,
Klippor, den eviga frihetens värn!
Fäderneslaud! försoningen stundar:
Vaulunders söner smida ditt jern.
Trälarna qvida . . . Lejonet ryter;
Gullgul dess mahn på vågorna flyter;
Öfver de trenne strömmarna bryter
Lejonriddarnes frälsande här.

Och Valkyrian höjer fanan
På de fält, der hon fordom var skyddande gäst:
Hennes öga lyser banan,
Der hon tumlar bland Sviar sin blodiga häst.
I spetsen ljungar Thor,
Med hammarn, ljus och stor,
Och *Carl Johan*, så kallas den dundrande Gud:
När han svingar Asa-klingan,
Tändes stjernan af norden vid thordönets ljud.

Heliga bloss! i slagtningens bölja
Speglar du åter ditt klarnade mod;
Lifvets och dödens bränningar skölja
Hjeltarnes ban med vexlande flod.
Läskande strålar blodet på svärden,
Målar i purpur frihet för verlden;
Hämnad är jorden, lyktad är färden:
Lejonriddarne sänka gevär.

Och Valkyrian fäller lansen,
Hennes blick glimmar stolt på de ättgoda män;
I den blanka vapenglansen
Känner Svea sitt altares flammor igen.

Två lejon draga Thor
Till fjällen, der han bor;
Kring hans Carlvagn gå ödets gudinnor i vakt:
Och på hjessan, mellan stjernor,
Tvenne kronor förherrliga hammarens makt.

Fraggande ljuda hornen tillsamman,
Helsning åt Svithiods slipade stål;
Mjödet och segren, fädernas gamman,
Skimra från brädden af sönernas skål.
Nornornas spjutskörd sjungande skära,
Glöda för kärlek, blöda för ära:
Det är de svenska svennernas lära,
Lejonriddarnes kämpabegär.

Och Valkyrian inför slägten
Löser hjelmen af kinden, på hvimlande hed:
I den ljusblå jungfrudrägten
Sätter sköldmön på domarehällen sig ned.
När hon omarmar Thor,
Han sig fördubblad tror,
Och hans hammare rädes ej gudarnes fall:
Vid hans hjerta hvilar tärnan;
Deras brudliga fackla är norrskenets svall.

Herrskaresäten, trotsande öar,
Klippor, de åldriga häfdernas värn!
Susande skogar, vänliga sjöar!
Nären vårt hopp, vår kraft och vårt jern!
Hafvet, der göthen bjudande gungar,
Lejonets ram och lejonets ungar
Värja, som förr, mot stigmannakungar
Lejonriddarnes fruktade skär.

Jag har i det nästföregående sysselsatt mig hufvud-gen med Atterboms poetiska verksamhet såsom ro-isk skald och utgifvare af nya skolans Poetiska Ka-er. De hufvudrigtningar, i hvilka Atterboms skalde-framdeles skulle utvecklas, funnos, sade jag, redan mellan skaldens tjugonde och tjugofemte år, an-. Han hade bland annat redan uppgjort planen ina båda sagospel, «Fågel Blå» och «Lycksalighetens

Ö», och till en del redan utgifvit det förstnämnda i ett fragment, som infördes i Kalendern för år 1815. Såsom bekant är, förblef detta sagospel ofullbordadt, ehuru författaren sedermera ytterligare fortsatte det, och på sina sista dagar ännu var sysselsatt med denna sin ungdomskärlek, då deremot Lycksalighetens Ö fulländades till ett helt, beklagligt nog under inflytelsen af en sinnesstämning hos skalden, som var långt ifrån poetisk. Atterbom tillhörde nemligen den blindt konservativa eller, rättare sagdt, reaktionära politiska skola, hvilken efter de stora verldskrigen uppkom såsom en återverkan mot de revolutionära idéerna, och som sökte mensklighetens framtida sällhet i ett omyndighetstillstånd under andlig och verldslig auktoritet. Till en sådan politisk åsigt måste naturligtvis den romantiska skolan, redan i följd af sina esthetiska theorier, känna sig benägen att sluta sig. Denna åsigt var mäktig och öfverallt triumferande under skyddet af denna heliga allians, som först i våra dagar blifvit fullständigt bruten; men redan Juli-revolutionen gaf en hård stöt åt dess anseende. Från den tiden visade denna åsigts anhängare mer och mer ett dåligt lynne, och ofta en retlighet, som blef utmanande och förolämpande, i samma mån som det motsatta partiet, framåtskridandets, såsom det numera kallade sig, förkofrade sig i styrka. Huru Atterbom kom att anse sig böra taga verksam del i denna strid, är väl svårt att förstå, så vida man ej får taga hans poetiska drömmar om ridderliga vapenbragder på fullt prosaiskt allvar; men han hade redan från sin ungdom blifvit van att anse sig såsom partichef, och ville äfven på äldre dagar vara med i stridsbullret också på ett fält, som var och förblef honom främmande, och lät sig i början ej afskräckas ens deraf, att sjelfva hans vänner ansågo hans deltagande i detta dagliga gräl alldeles obehöfligt. Under sådana förhållanden fullbordades Lycksalighetens Ö, med dess vidunderliga, platta och

vidriga politiska episoder. — Beklagligt var, att skalden ej hann fullborda sitt andra sångspel under den blida sinnesförfattning som utmärkte hans ålderdom. Det skulle i detta fall sannolikt hafva erhållit ett långt högre poetiskt värde än det förra; åtminstone skulle det hafva varit fritt från de otäcka fläckar af politiskt partihat, som vanställer det förra.

Jemte Atterbom var ingen mera verksam för den litterära reformen, icke allenast genom kritik utan äfven genom positift författarskap, än hans vän Palmblad. Nästan jemnåriga (Palmblad var föga mer än ett år äldre, född i December 1788, då Atterbom var född i Januari 1790), bördiga från samma provins (Östergötland), samtidigt studenter i Upsala, ingingo de tidigt ett vänskapsförbund af gemensamma intressèn och sträfvanden, af gemensamt arbete och umgänge, som endast döden skulle upplösa. Palmblad var en af de mest mångsidiga och arbetsamma skriftställare, som Sverges litteratur har att uppvisa. Poet och romanförfattare i sin ungdom, idkade han derjemte filologiska och historiska studier, anställdes vid Universitetet först såsom docent, sedan såsom adjunkt i historien, slutligen såsom professor i grekiskan, uppträdde än såsom författare i historien och i synnerhet i geografien, än i grekisk språkkunskap och antiqviteter, än såsom öfversättare af de grekiska tragöderna, än såsom tidningsskrifvare i litterära och slutligen helst i politiska ämnen. Lägger man härtill att han alltifrån sin ungdom idkade en vidsträckt boktryckeri-, bokhandels- och förlagsrörelse, så kan man ej neka sin beundran åt en arbetskraft, som räckte till så många rigtningar. Men också ägde han en den smidigaste talent, visserligen en naturens gåfva, men äfven genom ansträngning ytterst uppöfvad, ett det lyckligaste, friskaste lynne, som aldrig förnekade sin medfödda humor, och en lätthet att arbeta, som gjorde författaremödan till ett behagligt tidsfördrif. Dertill kom en

köld i temperamentet, som gjorde att han aldrig förlorade fattningen, äfven i brydsamma omständigheter, eller, under de många strider han hade att genomgå och i hvilka han icke alltid kunde vara segrare, någonsin lät sig förbluffas eller dekontenanseras. Dessa egenskaper gjorde honom i hög grad passande till partichef. När man läser Atterboms polemiska uppsatser, lider man af den passion, hvaraf hans ädla natur låter sig hänföras: följer man åter Palmblad på hans ströftåg och skärmytslingar, delar man det goda lynne, hvarmed han gör sin sak utan hat, utan vrede, ej mindre än man beundrar den virtuositet, som förmår att begagna alla slags vapen till sin fördel, och, tilläggom det, ej sällan den naiva oblyghet, hvilken ej försmår att tillgripa äfven sådana, som icke äro alldeles blanka.

Palmblad gjorde aldrig anspråk på poetens ära. Han fann snart, att hans natur icke visade åt det hållet. I Poetisk Kalender uppträdde han först såsom novellförfattare, genom en cykel af sammanhängande romantiska berättelser, som börjar 1812 med «Vådelden» och slutar 1818 med «Åreskutan». Man ser lätt på dessa noveller, att de äro hastigt gjorda utkast efter en plan, som i början icke var fullt genomtänkt, eller måhända under loppet af arbetet blef förgäten, hvaraf följden blef, att man här och der upptäcker små inkonseqvenser, samt häntydningar, som förblifva oförklarade. Det hela, en väfnad af lokaliserade reminiscenser efter Tieck och Goethe, försatt med en god del gammalnordisk uppsluppenhet, ser ut att endast vilja gälla såsom ett försök, ett slags hemställan till allmänheten, om författaren borde fortsätta eller icke. Men äfven i denna form äro dessa noveller ganska fängslande och måste, jemförda med den då moderna Lafontaineska tarfliga och enformiga hvardagsanrättningen, reta allmänhetens aptit genom den pikanta romantiska krydda af äfventyr, sällsamma karakterer, schön-geisteri och öfverspändhet, hvaraf

de öfverflöda. Härtill kom en klar, rask, målande stil, ett tjusande, gladt lynne, äfven vid teckningen af kärlekens ve och qval, samt här och der ett litet sinnligt sjelfsvåld, som ej var skolan främmande, och som äfven «sköna själar» kunna i tysthet förlåta eller låtsa icke märka eller begripa.

Man infördes genom denna novellcykel i det brokigaste sällskap af besynnerliga figurer. Den egentliga hjeltinnan är en spirituell dam, till stadgad ålder kommen, trettiofem år gammal, men ännu skön och förförisk, konstnärinna, förnäm, lärd, esthetisk, emanciperad, följaktligen enka, ty en ung enka är idealet af emanciperad qvinna, föröfrigt rik och derigenom oberoende. Såsom spirituell dam (det var just de spirituella damernas, fru Staëls, Henriette Hertz' och Berliner-societetens tidehvarf) kunde hon ej sakna en viss hemlighetsfullhet. Att hon var enka visste man, men hvad som föregått hennes enkostånd, var fördoldt. Man hade mycket att säga derom, liksom om allt, der man måste nöja sig med gissningar. I sällskapet finns en ung flicka af obekant härkomst: hon är en skönhet, ämne till en konstnär, men ännu endast femton à sexton år gammal. Det antydes i början, att denna flicka kunde vara dotter af den spirituella damen, som omfattar henne med moderlig ömhet. Ett postskriptum till sista novellen i cykeln upplyser att så verkligen förhåller sig, äfvensom att den spirituella damens man likväl icke var fader till hennes dotter. Denna unga flicka blir slutligen en Corinna, en improvisatris. För att kunna blifva något så storartadt, måste naturligtvis äfven hon omgifvas af något mystiskt; måste hafva upplefvat ett intressant äfventyr, som icke blir fullt utredt. Detta tilldrager sig mellan henne och romanens hjelte en vacker natt, sedan han frälst hennes lif vid en eldsvåda, men man får icke säkert besked om förloppet. Så mycket ser man åtminstone, att en romantisk konstnärinna måste hafva åtmin-

stone ett tvetydigt rykte. De manliga figurerna äro till en del högst sällsamma, tidtals litet tokiga. Några skola vara hemska, men Palmblads författarlynne är för gläd-tigt att kunna skapa verkliga Hoffmans-gestalter. Händelserna försiggå till största delen i Sverge på stora slott (ty allt har aristokratisk magnificens, och allt plebeiskt är omsorgsfullt förvisadt), belägna än vid Mälaren, än vid Östersjön, än uppe i Jemtland vid Storsjön. Men författaren binder sig icke vid den kalla Norden; i en afdelning gör hela sällskapet en lusttur till Tyskland; i en annan får läsaren följa författaren ända till Hindostan, ty en Hindu-flicka har också en roll i detta omvexlande skådespel. Palmblad var nemligen vid denna tid sysselsatt med ethno- och geografiska studier, och hade fattat ett stort intresse för Brahmaismens bekännare och deras undersköna land. Palmblad utgaf på äldre dagar en total omarbetning af dessa noveller i sin roman «Familjen Falkensvärd».

Att meddela något prof på stilen i detta arbete vore ändamålslöst, då lösryckta bitar ur en roman föga kunna meddela en föreställning om det **hela**, hvilket i snilleverk af detta slag är det vigtiga. På många ställen förekomma poemer inflätade i den romantiska berättelsen: dessa tillhöra ej Palmblad, utan till det mesta Atterbom. Äfven Hedborn har bidragit med några, hållna i folkvise- eller ballad-ton. Ett par af Atterbom hafva sin märkvärdighet såsom smakbilder, under hvilken titel han infört dem omarbetade och tillökta i sina Samlade Dikter. Den ena är en parodi på den gamla skolans sententiösa lärodikt, den andra, hvad som är märkvärdigare, på den nya skolans mest högstämda fosforistiska galimathias. Detta ådagalägger att sistnämnda skola redan nu kommit till besinning af sina svagheter, då den gjorde dem till föremål för sitt eget skämt, en insigt, som var ännu mera mogen hos skolan några år senare, då den genom den utförda sjelfparodien

ırkalls Sömnlösa Nätter» visade, att den på humori-
ɛt sätt frigjort sig från den värsta af sin ungdoms
liteter i spekulation och dikt.

I den novell, som heter «Resorna» (i Supple-
ıtet till Poetisk Kalender 1813), kommer den spiri-
la damen med resesällskap på återvägen från Tysk-
l till det gamla Arkonas ruiner på ön Rügen.
skapet skulle der skiljas, en del stanna i Tyskland,
ınnan fortsätta resan till Sverge. Man kom öfverens
att fira afskedets högtidlighet på bästa sätt. Dertill
le att hvar och en af sällskapet skulle sjunga eller
läsa ett poem. Den förnäma damen hade i sin svit
ıne narrar, som representerade hvar sin ytterlighet,
ligen ett så kalladt Sundhetsråd, som är tecknad
. de löjligaste färger af pedantism och egenkärlek,
andra, en ung öfverspänd poet, som i distraktion
ir den ena dårskapen efter den andra, och bland
den ej minsta att göra obegripliga vers. Af dessa
esenterar Sundhetsrådet den gamla skolan och den
ı poeten den nya. Sundhetsrådet deklamerar föl-
.e ode om «Lycksalighetens nödvändighet för sam-
ɔts bestånd, eller nyttan af menskliga lycksaligheten.
ınt med högsta priset af sällskapet *Utile Dulci.*»

Förgäfves, Filips son! med ljungande falanger
Du motat Ganges strand och stormat Babylon:
Stel ligger utomdess än jorden på talanger,
Se'n hjeltemodets kraft blef sinnesnöjets rån.
Förgäfves Feders skald, Voltaire förgäfves vaka:
Bland yfverborna folk förgäfves Demostén
Vill åt en blodad verld'ge, ny Quirin, tillbaka
Förtro'ndet för upplysningen.

På fjällen af Kaukás, i Perus' djupa schakt,
Uti Bellonas stad och i Minervas länder,
Se i det minsta grand och häpna för den makt,
Som sällhet sprider ut med oförtrutna händer!
Orest! sträck ut din blick; hvart når din svaga syn?
Säg, filosof, hvad skatt din dunkla aning söker?

Då verlden glömmer dig, din oro sig föröker,
Du hinner, dåre! ej till skyn.

O ve! du känner ej det stränga ödets lag,
Som solen tvang att stå och verldarne att vandra,
Du höljer obetänkt en gåta af ditt Jag,
Som villar, men gör säll och drar oss till hvarandra.
Från väpnarenas dån och från Mari's behag
Den späda vågaren så gick att lyckan finna;
I basiliskers gift han såg dock snart försvinna
De snälla vingars åskeslag.

Visst, jag bekänner det, går bofven också fri:
Neroner blomstra här, man hatar Aristider;
Slåm häfdeböckren opp och bläddrom deruti —
Hvad är som sällheten förstört i alla tider?
Hvad är det troll, som fräckt, med ormar i sitt hår
Och vildhet i sin blick, förpestar jordens zoner?
Som härjar haf och land, slår ned monarkers throner
Och hopar mensklighetens sår?

Ej du, gudomliga, som gick, en menskovän,
Förnuftets glömda rätt att jorden återskänka,
Ej du, religion! kan frukta sanningen,
Du kränkte menskan ej, förböd ej tänkarn tänka —
Nej! dig, o fanatism, sjelf stödande och stödd
Af despotismens arm, dig verlden än förbannar:
Sokrat, och Galilé, och Newton! här jag stannar — —
Till olyckan är menskan född.

Så sträfvar verlden än, en ny Tantal, att nå
Det öfverfulla bord som skall dess lystnad mätta;
Så äflas Sisyf än, på höjden klippan få,
Men kan i evighet sitt är'nde ej förrätta.
O flyr då fjerran än den eftersökta dag,
Då jorden rensas skall från bofvar, som från dårar?
Då det att vara säll, och säll förutan tårar,
Blir filosofens enda lag?

Skall ej den stunden gry, då på sin ärfda teg
Enhvar med nöje ser ett nytt Arkadien flyttas?
Skall man ej finna snart, fast fördomen är seg,
Att lifvets mål är ej ett annat än dess nyttas?

Blygs, dödlige, och se hur i sitt låga tjäll
I treflig idoghet sig myran enigt föder:
Se, dödlige, och lär att älska dina bröder,
Och konsten lär att vara säll.

Så var din lära; så, min ålderstigne far,
Jag späd dig hörde än om verldens gång predika:
Se öfverallt en flärd, som icke måtta har —
Se menskan, olik sig, i dårskap alltid lika.
Paktoli gyllne strand hon ser, men räcker ej —
Se denna skald som stod på klippans bryn, der Flora
Lånt dundret utaf Mars: han suckar mot Aurora —
Är någon dödlig säll? — ack nej!

Det sjelfparodierande motstycket är affattadt i canzonform och lyder sålunda:

När kärleksstormen genom hjertats vågor
I ljungeldslågor och i dunkel brusar,
Ej längre tjusar honom låga stranden,
Der matt i sanden tröga bäcken skrider.
Af pyramider han en stege hvälfver,
För hvilken skälfver sjelf hans herrskarinna:
Der toner brinna högt på fästets lyra,
Hon bor; hans yra stillar hon med kyssar;
En stjerna, kryssar hvarje kyss i natten,
Och nu han azurskatten
Med jaspisklara suckars floder speglar.
Hvad glans beseglar, haf, din blomsterbölja?
Vill himlen skölja der i smälta stjernor,
De tårbestänkta tärnor,
De aningar, som sig i djupet dölja?

På hjertats sjö aurorastrålar gunga:
Begärens unga svanor rundtom simma.
Två solar, glimma huldgudinnans blickar;
Ur glorian nickar hon, och verldar ljunga.
Triumf de sjunga, verldsorchestrions strängar
En guldklang mängar med dämoners oder.
Ser jag ej Amors moder? Nattens lockar
I svarta flockar barmens snö omdansa;
Juvelskepp kransa rikt de hvita hafven,

I hvilkas svall begrafven
Ej lifvets brand på andra bader pockar.
Hvi sammanskockar sig en diktad fasa,
När själar rasa i karbunkelborgen,
Af trohet byggd, der sorgen
Hör phenix qvittra i kanelens brasa?

Men, drottning! när den hymn som skallar, lallar
I hoppets hallar blott, din skönhets zoner:
Låt i äoner ej din slaf försmäkta!
Väl fläkta ur det vällustvin, som svallar
I dina ögons mörka eldkratérer,
Likt tända sferer mot mig glädjens pilar;
Men fåfängt hvilar månan på din panna,
Isklippa, granna leopard, Bellona!
Du vill ej skona: tona, brustna hjerta!
Ännu en gång din smärta,
För din tyrann, tills dina pulsar stanna.
Slå an! bemanna sången, att från tvången
Mot etherthoner fången
På rosentoner lyfts, som dem besanna!

Och härmed kunna vi med godt samvete bjuda farväl åt denna sida af nya skolans verksamhet och vända oss åt en annan.

Äran af att först hafva på allvar fästat den bildade allmänhetens uppmärksamhet på den skatt af poetisk skönhet, som gömmer sig i våra gamla folkvisor, tillhör *Arvid August Afzelius*. Han hade redan länge varit sysselsatt med att uppteckna sådana, från folkets egen mun upphemtade sånger, i synnerhet i sin födelsebygd, Westergötland, då han lyckades intressera Geijer för saken och vinna hans medverkan, för att af trycket utgifva en samling af dem. Tiden var mogen för ett sådant företag. Dessa sånger voro färdiga att utdö på folkets egna läppar, och räddades från glömskans undergång just i rätta stunden. Den nya skolan hade genom sina bemödanden lyckats vidga utsigterna öfver poesiens område, och ungdomen hade redan lärt sig inse, att det kunde finnas en annan art af poesi än den, som

deklamerades i salongerna och prisbelöntes i akademierna. Första delen af Svenska Folkvisor, samlade och utgifna af Geijer och Afzelius, utkom år 1814, och möttes af nästan enhälligt bifall. Såsom bekant är, följdes detta företag ända intill våra dagar af åtskilliga andra likartade. Ännu en gång, sedan upplysningens tidehvarf knappt hunnit slockna, fann den gamla fosterländska visan genom tonernas makt åter inträde i de förnämas salar, från hvilka den i fordomtimma sannolikt till stor del hade utgått. Ty mängden af dessa sånger blefvo folkvisor, först sedan de såsom riddarvisor af en mera modern poetisk bildning blifvit utträngda ur de storas slott. Det hade varit en tid, då borgfröken sjöng samma visa, som våra samlare i senare tid icke utan svårighet uppsnappat bland bondflickorna i bygden, hvilka ej gerna sjunga sina visor för s. k. herremän.

I detta bemödande att återväcka våra fosterländska poetiska traditioner till ett nytt betydelsefullt lif, deltog äfven Atterbom. Han lyckönskade sig just med afseende härpå till att hafva blifvit född och erhållit sin första uppfostran i en aflägsen landsbygd, der dessa traditioner ännu med oförminskad friskhet fortlefde hos folket, och att han der i sin barndom så mycket mera ostörd kunnat tillegna sig dem, som ingen främmande, falsk, eller åtminstone konstlad, bildning ännu hunnit intränga i den enkla krets, der hans själsförmögenheter erhöllo sin första utveckling, och göra honom mindre mottaglig för intrycken af den friska, enfaldiga och oskuldsfulla natur- och menniskoomgifning, i hvilken han uppväxte.

Det förord, hvaraf Atterbom låtit sin samling af svenska fornsånger, den s. k. «Nordmannaharpan» i Poetisk Kalender för 1816, åtföljas, är ett bland de vigtigaste dokumenterna till den nya skolans historia. Författaren låter sina läsare här mera än tillförne skåda in i det innersta af hans själ, med en naiv öppenhjertig-

het, som måste hafva väckt förvåning på en tid, då man var van att aldrig presentera sig för allmänheten annat än i högtidskläder och efter att hafva påtagit sig en min, som var så litet som möjligt den naturliga. I motsats mot allt, som då för tiden ansågs för passande, bekänner Atterbom här uppriktigt sin förkärlek, icke för den eller den arten af konstpoesi framför en annan art deraf (såsom förut varit fallet), utan rentut sin förkärlek för de ursprungliga naturtoner, som omedelbart framströmmat ur folkets, gemene mans ursprungliga poetiska känsla eller åskådning. Tillvaron af en sådan äkta ursprungspoesi inom folkets eget bröst tror han sig finna egentligen hos de germaniska folken. Redan deras gamla mythologi är, enligt hans mening, endast en förebådande aning af kristendomen. Dess gestalter och tilldragelser äro symboler af kristliga individualiteter och föreställningar. Också är det inom den germaniska kulturen som kristendomens ideal skall uppnås, och Europa pånyttfödas. Den götiska folkstammens anda är, efter seklers förlopp, ännu väsentligen densamma. Samma sinnesstämning, heter det, som lifvar asarnes och medeltidsriddarnes sånger, möter oss ännu i dag, så vidt man hänser på det rent nationala, ur de bättre af allmogens qväden. Deraf synes, att «den poetiska lifslågan aldrig upphört att glöda i sjelfva roten af nationens uråldriga stamträd». Folkvisorna äro vittnesbörd om detta hos nationen ständigt fortlefvande oförderfvade poetiska sinne, och det är för att gifva den bildade allmänheten en föreställning om beskaffenheten af detta sinne, som författaren skänkt densamma denna samling af fornqväden.

«Jag vet», fortfar han, «att många bland mina läsare äro i lika fall med mig, och de skola säkert förstå min Nordmansharpa, liksom de i mina egna försök, hvilkas ofullkomlighet i förhållande till konstens ideal ingen villigare medgifver än jag, alltid tyckt sig finna åtminstone en viss oförfalskad innerlighet: ty det, som går ifrån ett hjerta, förfelar aldrig att träffa hjertan på sin vandring. Den klagan, som i närvarande tid nästan allmänt föres af bättre menniskor, att det omgifvande lifvet med hvarje år

möter oss mera frånstötande och kallt, ljuder äfven gerna på tungan af tidens skalder, hvilkas lott utan tvifvel är den minst afundsvärda bland allas. Emellertid, om vi blott kunna bibehålla värman i våra egna bröst och spänningen af en obefläckad viljas engelvingar — svår är den konsten, men intet mästerskap ernås utan hårda öfningar — så skall verlden snart åter öppna för oss den gömda himmeln af sin herrlighet. Bürgers sköna liknelse:

Der Laute gleicht des Menschen Herz,
Zu Sang und Klang gebaut;
Doch spielen sie oft Lust und Schmerz
Zu stürmisch und zu laut!

gäller äfven om vårt sammanhang med Gud och verlden. I menniskan har Gud sammanfattat harmonien af alla skapelsens strängar. Kunna vi förvara denna harmoni, jemväl mot den farligaste fienden, som är vår egen förtviflan, så förnimma vi ock, midt igenom storm och vågbrusning, de yttre strängarnas mildrande anklang. Ja, då skall småningom den period af historien begynna, när den fordna kärleken, vaknad från sin långa sömngång, slår opp strålögonen i skuggan af det forna hjeltemodets fana; när det religiösa sinnet är principen för allmänna lefvernet, och själens åskådning för vetenskaperna; när inga andra systemer studeras än historiens och naturens, och när poesien (betraktad både såsom skaldens konst och såsom väsendet af skön konst i allmänhet) åter blifvit i högre mening en *gaya çiencia*, en glad sinnebildslära öfver Guds i naturboken upptecknade tänkespråk.»

«Sådant är det mål, hvartill Nordens sångmö syftar; derföre fick hon i sin födelse dessa egenskaper, som ur våra, ur danskarnes, skottarnes och tyskarnes *) folkdikter helsa oss såsom gamla bekanta från en med gudar tillbringad umgängstid: detta betänksamma sinne, denna ständigt in i lifvets innersta trängande blick, denna ödmjukhet inför ödet och i qvalets stunder, detta leende mod, som känner sig kunna umbära allt, utom vederqvickelsen af sina egna strålar. Sonen af Thora Borgahjort var icke den första nordman, som söng hängande på spjutsuddar, dem han kallade sin «äre-säng», ej heller Niflungen Gunnar den Siste, som slog sin harpa i ormagården. Gånge man till dessa källor, om man vill utröna den verkliga skiljaktigheten i andan af Nordens och Söderns skaldekonst. Ty derigenom blir ej ett skaldeverk mera inhemskt, om jag i stället för Muserna, Phoebus och Ares, sätter dit Idun, Brage och Tyr, nemligen blott till namnen; lika litet som det förlorar i nationalvärde, om arten af dess ingifvelse kräfver ett söderländskt versmått eller en färgblandning, hvars mångfald någongång öfverskrider måttet af svenskens fysiska omgifningar. De som bekänna sig

*) I Tyskland, såsom förmedlingspunkten mellan Europas Nord och Syd, utmärker sig också dikten genom en mera yppig och glädtig kolorit, än i Skandinaviens och Britanniens tonarter.

till en så löjlig vidskepelse, bära fåfängt svenskheten på sin tunga; för att förstå detta heliga begrepp, måste man kunna förstå många andra, som för dessa herrar ännu ej blifvit tillgängliga. Men dertill hjelper dem ej, att under oupphörligt stoj och bång efterjaga ett visst renommistväsende, som de tro vara nordisk kraft: nyttigare blefve för dem, och angenämare för andra, om de i tysthet satte sig ned att inhemta en och annan lämplig underrättelse, t. ex. att Richard Lejonhjerta, som väl äfven i längd och armstyrka var alla dessa nymodiga kraftmänners öfverman, har komponerat en melodi af den mest veka och trånande beskaffenhet — och är ej mängden af våra fornqväden sådan, både i orden och sångstämmorna? Ty der den äkta kraften finnes, der finns alltid tillika såsom motvigt en fromhet, en ljufhet och ofta en stilla sorg, hvarom blott befryndade själar mäkta göra sig föreställning. Likaså pratar man i vädret om lånade skaldskapsarter och versbyggnader. Sjelfva canzonens rythmik bildades af götisk inflytelse på det romaniska språkelementet; och hvad är föröfrigt karakteren af nordboens individualitet, om ej just denna drift och förmåga till verldsomfattning, till allsidiga eröfringar, en egenskap, som i Nordens häfder tecknat sig med blodiga drag, och i Nordens litteratur yttrar sig ännu mera omisskännlig? Djupare är linien dragen, som bestämmer Nordens och Söderns poetiska motsats, och består egentligen deruti, att hvad i Söderns naturåskådning är vällust, sinnlighet och lek, är i Nordens — djupsinnighet, andlighet och allvar. Kristendomens esthetiska princip, det romantiska (ett konstord, som kan öfversättas med det kristligt sköna), blef efter Petrarca och Tasso snart åter en främling för Italien, och med Calderon gick dess sol ner från Spaniens stjernfäste, som dock ännu tindrar öfver ett romantiskt folk. Men äfven Spaniens skalder, som i uppfattningen af denna princip mest likna Tysklands och Nordens, se det oändligas förhållande till lifvet mera såsom ett praktfullt färgskimmer, gjutet öfver alla föremål, än såsom själens eget klara urljus, återglimmande jemväl ur skumma speglar. Sjelfva kärleken och ömheten synas i de hesperiska språken nästan älska och klaga på skämt, när man jemför med dessa näktergalsskall den atlantiska dufvans längtan och vemod, der en oförgänglig trohet och ett namnlöst begär måste ersätta tonfallen från en evig fysisk vår, som blott i gullåldren bekransade polerna. Men varaktigare än jordens gullålder är diktens, och alla tidens tecken utvisa, att den redan flyttat från de romaniska stammarna till Germanien och göternas bygder. Vår ursprungliga öfvervigt i tankekraft och känslodjup, våra i oändlighet bildsamma språk gifva oss borgen för dess bestånd. Äfven derföre förtjena våra urkunder och folkqväden en allvarlig uppmärksamhet, att språket ej mindre än lynnet tilltalar oss der i ungdomens hela liflighet och styrka. Med helsa i blick och växt, bär det ännu inga band af en pedantisk papgojs-grammatik, som i senare tider velat omstöpa det till ett symmetriskt marionettspel af träaktiga fraser; det utvecklar i ostörd frihet den sanna beskaffenheten

af sin organisation, i rikedomen af sinnliga uttryck, i ledigheten af ordböjningar, ställningar och apostroferingar. Ja, i drottning Euphemias visor träffas till och med diminutiver, som sedan ur vårt tungomål försvunnit, till dess svårligen ersättliga förlust. Invände man ej, att dessa diminutiver kunnat vara blotta lån ifrån tyskan. Det är bekant, att en stor del af våra folksånger äfven sjunges i Danmark, Tyskland och England, utan att deras första fädernesland kan angifvas, emedan de behandla ämnen, som varit gemensamma för hela den götiska Norden; men på samma vis förhåller det sig också med dessa folksångers språk: de äro nyss utgångna från den åldriga Norräna-modrens boning; och barnens olika munarter hafva ej hunnit komma på det infallet, att leka främmande med hvarandra. Men all lek tröttar, om den fortfar öfver en viss gräns; också längta nu både språken och deras skalder efter sina första förbindelser.»

«I Stjernhjelms «Hercules» och några andra få lyckliga, mest alldeles okända poetiska försök som den föranledde, visar sig svenskan ännu i hela friskheten af sin ungdom. Sedan blef hon, såsom bokspråk, under vårdslösa och oskickliga händer så förvildad och barbarisk, att man måste beundra renheten och ledigheten af Dalins skrifart, ehuru han gaf tonen till den ensidigt rhetoriska behandling, som sedan störtade modersmålet i ett motsatt och genom falska inbillningar vida farligare barbari.»

Jag måste här inskjuta en anmärkning. Atterbom var ännu för mycket partiman för att kunna vara rättvis. Han måste, kosta hvad det ville, krossa den gamla klassiska skolan genom att förneka den hvarje förtjenst. För detta ändamål voro alla medel tillåtna. Till dem hörde att öfver all höfvan upphöja den Stjernhjelmska perioden. Den som går till studiet af denna period med de föreställningar derom, som han hemtat ur den tidens fosforistiska skrifter, måste falla i förvåning. Hela Stjernhjelms tidehvarf var inom protestantiska verlden föga poetiskt: det theologiska studiet med dess sublima kontroverser upptog de bildades förnämsta intresse framför allt, med uteslutande af det poetiska, som knappt ansågs för bättre än ett djefvulens knep att förföra ungdomen till vällust och lättja. Ser man opartiskt på Stjernhjelm, så var han föga bättre än hans öfriga samtid. Hans förnämsta arbete är en lärodikt, hvartill han på köpet lånat uppränningen af en annan. Äfven hans

Mask-spel tillhöra en lägre art af diktkonst, och kunna äfven inom sin genre ej jemföras med Miltons. Hans största förtjenst ligger i språket, hvilket efter hans tid under Carl XI:s skrifvarregemente förföll till det yttersta barbari. Det var ur detta som Dalin och hans efterföljare upphjelpte detsamma till en renhet, hvilken åtminstone var jemförlig med den Stjernhjelmska. Tessins och Höpkens prosa, Creutz' och Gyllenborgs vers måste väl tillkännagifva ganska vigtiga steg framåt i språkbildning, äfven i jemförelse med Stjernhjelms och hans samtidas. Att gallicismer sedan insmögo sig i språket är onekligt, men de äro ej mera vanställande än den förra periodens latinismer eller den senares germanismer. — Atterbom fortsätter sin teckning af samtidens förvillelser och framtidens bättre förhoppningar med stigande värma, tills han slutligen försatte sig i en romantiskt-profetisk sinnesförfattning, som förråder huru han lefvat sig in i medeltidens alla sagor och äfventyr, och till den grad tillegnat sig dess föreställningssätt, att han börjat svärma för den heliga jungfrun. Denna katholska utflykt, mera ett verk af fantasien än af hjertat, väckte på den tiden starka misstankar hos allmänheten mot honom och hans skola, och skrämde äfven sådana bland hans anhängare, som ej ägde hans personliga bekantskap. I grunden var väl denna antydda Mariakult ingenting annat än ett talesätt, som han tillegnat sig från sina romantiskt-katholska förebilder.

Författaren slutar sitt företal med en poetisk syn, i hvilken han skådar den svenska poesien i bilden af prinsessan i sofvande skogen, som blef tvingad af sin gamla tant (naturligtvis den franska smakbildningen) att sätta sig till spinnrocken, då hon genast sjönk i en «skendödsslummer». När en gång jägarfursten kommer — ingen vet hvem han är, men man har lof att gissa, hvem som hoppas blifva det — när han kommer och väcker den sofvande sköna, «då skall åter det forna nordmans-

lifvet begynna med tukt och gamman, med bragder och gåtor, med riddarspel och harposlag. Då dansa i höga loftsalar de dejliga tärnor med nordjungfrukronan på heliga lockar o. s. v., och vi se genom palatsets fönster ned i den månljusa rosenlunden, huru prinsessan lustvandrar vid sin älskares sida, och vid porten till parken står riddar S:t Göran i sin glänsande rustning. Ty korsfanan svajar ofvan på borgen, och alla hjertan klappa för Kristus och Maria.»

Man kan lätt föreställa sig, att ett så beskaffadt programm som detta måste af allmänheten mottagas «med blandade känslor», såsom man plägar säga. För ungdomen och det qvinnliga könet, till hvilka nya skolan städse vädjade, innebar det något nytt, något i sin nyhet tillika hänförande af romantisk äfventyrlighet, med utsigter öfver riddarborgar och jagtparker, med vårluft och skogsdoft; för den gamla bildningens representanter var det en ny utmaningshandske, kastad midt i ansigtet på dem; för den stränga vetenskapens idkare, som vilja se alla föremål obeslöjade, var det ett svärmeri, som ej blef älskvärdare derföre, att det framträdde med öfvermodig sjelfsäkerhet. Värst var, att man deri spårade katholska tendenser. Denna beskyllning har väl nya skolan sedan skjutit ifrån sig än med begabberi, än med ovilja, men den var dock icke ogrundad, om också ingen af skolans anhängare ännu sjelf visste af, huru nära han var faran af ett affall från den frihetens princip, som ligger till grund för protestantismen. De unga männen hade ännu ej tillräcklig andlig erfarenhet att inse, att sammanställningen af Kristus och Maria i sjelfva verket innebär erkännandet af en katholsk trosdogm, som icke låter sig bortförklaras eller undanskjutas genom filosofemer om den moderliga principen i naturen, *Matrix rerum* och dylikt. Frågan ställer sig helt enkelt på följande sätt: Erkände nya skolan jungfru Marias gudom eller icke? Ja, eller nej? Svaras ja, så erkände

den en katholsk dogm, och med detsamma en serie af dogmer och religiösa föreställningar, hvilka icke äga plats inom det protestantiska lärobegreppet, som känner en treenig men icke en fyrenig Gud; svaras nej, så var det en uppenbar obetänksamhet (för att välja det lindrigaste uttrycket), att den ena gången efter den andra egna samma ära åt jungfrun, menniskan, som åt Kristus, gudamenniskan. Det var icke att undra på, att ej blott de enfaldigt gudaktige, utan äfven de sjelfständigt tänkande togo anstöt af detta nya bigotteri, antingen det nu var uppriktigt eller tillgjordt. Mig förefaller det, såsom om denna Maria-kult inom den romantiska skolan till en början varit en affektation, alstrad af begäret att öfverallt återställa medeltidens föreställningssätt; men man vet att några af skolans anhängare i Tyskland sedermera gjorde allvar af sin i början blott poetiska, på sin höjd filosofiska återgång till den allenasaliggörande kyrkan; hvilket tydligen bevisar att de der talesätten, hvilka, gudbevars, endast skulle kunna stöta sådana lutherska orthodoxer, som stelnat i det sextonde seklets tråkiga dogm, likväl icke voro så alldeles oskyldiga och betydelselösa som man fordom velat låta påskina. Visst har man rätt i hvad man då och ännu talar till förmån för toleransen; men kanske man ändock löper fara att drifva sitt menniskovänliga nit något för långt, när man yrkar på tolerans för sjelfva intoleransen. Och hvad är katholska kyrkan annat än intoleransen sjelf, satt i det mest konseqventa system? Icke numera, säger man. Nej, det förstås. Fråga kyrkohistorien, om denna kyrka någonsin, annat än för ögonblicket, och med tyst eller uttrycklig reservation, uppgifvit en enda hårsmån af sina anspråk? Är hon tolerant i det ena århundradet, så var viss på, att det endast är för att bereda sig utvägar att återtända autodaféerna i det följande.

Atterbom lefde under dessa år i en oupphörlig strid. Säkerligen ägde han flera motståndare än an-

hängare: motståndare, som dels allsicke förstodo honom, dels missförstodo honom, dels låtsade missförstå honom, endast för att få tillfälle att ytterligare reta honom; dels slutligen sådana, som väl förstodo honom, men ogillade hela den rigtning, som han följde. Dessa sistnämnde voro de farligaste; ty endast de voro i stånd att mäta sig med honom i krafter, och voro äfven bestämda att slutligen besegra honom och hans skola i alla de punkter, som icke läto försvara sig mot allvarligare anfall. Denna fraktion af skolans motståndare betecknades redan tidigt med namnet Neutrer, ehuru de i sjelfva verket ej alltid förhöllo sig neutralt, och när de togo parti, alltid slöto sig till den gamla skolan. Hvad som drog dem till denna skola var den frisinnighet, som så förmånligt utmärkte den i motsats mot den nya skolans mer och mer öfverhandtagande benägenhet för ej allenast poetisk, utan äfven politisk och religiös reaktion. Då gamla skolan sökte rädda mensklighetens arf från upplysningens tidehvarf, tankefrihet och menniskorätt, sökte deremot den nya utplåna hela detta tidehvarf, med alla dess andliga förvärf, ur kulturens historia, för att återgå till den blinda tron på presten och den blinda lydnaden för länsherren. Men menskligheten har aldrig genomlefvat något tidehvarf förgäfves och låter ej frånhända sig ett medvetande om rätt till frihet, som den med långa lidanden har köpt. För denna mensklighetens dyrt förvärfvade skatt uppträdde upplysningens gamla vänner till försvar, och i förening med dem den af den nya tyska filosofien oförvillade generation, som Neutrerna representerade. Främst bland dessa stod den skald, som sjöng «Nyåret 1816» med tydlig allusion på den pågående religiösa och politiska reaktionen:

— — — — — — — — — — — — — —

Hans höghet har klädt sig till tiggarmunk
Och hans blick är orolig och skum.

Svärd förer han icke, den adlige hjelte,
Men radband i hand och en dolk i bälte.

— — — — — — — — — — — —

Hejsan! Religionen är jesuit,
Menniskorätt jakobin.
Verlden är fri och korpen är hvit,
Vivat påfven — och hin!
Ut vill jag resa till Tyskland att lära
Dikta sonnetter till tidens ära *),

samma skald, som sedan i det berömda «Talet vid Jubelfesten 1817» gaf dödsstöten åt romantiken, så vida den gällde vårt gamla protestantiska fädernesland. Ett omåttigt jubel från strand till strand helsade sådana ord som dessa: «Skulle vi bedömma den nya tiden efter dess tecken inom vårt fädernesland, så vore i sanning våra förhoppningar för framtiden betänkliga. Vid första påseendet skulle det tyckas, som vi endast utbytt den ena ytterligheten emot den andra; och när skälfvan öfvergifvit oss, har feberyran infunnit sig. Tillhörde det fordom hvarje upplyst man att tro på intet, så är det tvärtom nu hans skyldighet att tro på allt, i synnerhet på det vidunderliga och orimliga. Ägde fordom ingenting annat ett värde än det som var nyttigt, så är nu tvärtom allting förkastligt, som olyckligtvis duger till något. I religionen prisar man med rätta dess upplyftande kraft, och den kristnas företräde framför alla möjliga; men man betraktar den ingalunda som den bör betraktas, såsom en ensak för känslan och tron, utan såsom en bilaga till ett metafysiskt system för dagen, i hvars former kristendomens höga mysterier med all möjlig dialektisk klyftighet inpassas och inskrufvas. Med ett utnött konstgrepp bevisar man systemets sanning af dess öfverensstämmelse med kristendomen, och kristendomens åter af dess öfverensstämmelse med systemet. I vetenskapen yrkar man med rätta på allvar och grund-

*) «Nyåret» (1816), Tegnérs Samlade Skrifter, II: 118.

lighet, men klarhet och reda förafskedar man; man antager såsom trosartiklar de lösaste hypotheser, man lefver af fraser, man föredrar det enklaste, det trivialaste i ett slags orakelspråk, och skrifver vetenskapens Dagligt Allehanda i chiffer. Man åberopar sig i de torraste spekulationer på egna åskådningar, på visioner och hänryckningar, som man fordom trodde tillhöra endast profeten eller skalden, men som nu blifvit äfven andra, mera prosaiska naturers lott. I konsten fordrar man med skäl det djupa och betydelsefulla; men till prof härpå vill man påtruga oss — oss nordens söner, med den klara himmelen öfver oss, och den väldiga skarpt bestämda naturen omkring oss, oss arfvingarne af Saga, den djupaugda, ett kraftigt Valhallabarn, med skarpa och friska lemmar — oss vill man påtruga en poesi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan märg och senor, med abstraktionens träsvärd vid sidan och bjellerkåpan på de dimmiga skuldrorna, en vålnad som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder — i molnen. — — — Den Guds gåfva, som våra förfäder aktade under namn af sunda förnuftet, den förringar man i synnerhet, såsom otillräcklig för vetenskapen och endast gjord för pöbeln och de olärda, och både med grunder och ännu mera med exempel bevisar man dess onödighet. Vid allt detta värf åberopar man sig ideligen en så kallad ny lära, som skall omstöpa både vetenskap och konst, skall lösa lifvets och dödens gåtor; och för ohjelplig förklaras hvar och en, som understår sig att tvifla på den nya visheten eller misstänka, att den, med alla sina under, tilläfventyrs endast spelar ur taskan. Ett märkvärdigt rön är det likväl att denna nya lära, i detta skick åtminstone, likasom kopporna helst slår an hos barn. Och tränger den en gång, liksom vaccinen, igenom, så är allt skäl att hoppas, att genom bägge dessa upptäckter tvänne sjukdomar skola i grund kunna utrotas, nemligen kopporna

och sunda förnuftet.» — Och sedan den derpå följande apostrofen till Luther: «Förlåt mig, ädle Luther, om på en dag, som är helgad till din åminnelse, vid ett tillfälle så allvarsamt, som det, då svenska församlingen firar religionens och tankefrihetens jubelfest, förlåt mig, om jag då nödsakats att vidröra tidens löjligheter. När Grekerna fordomdags i Olympia firade Pelops' högtid, agade de pojkar på hjeltens graf. Seden var hednisk, men derföre icke just förkastlig: och för minnet af en stor man, som hela sin lifstid igenom kämpat för sanning och sjelfständighet, synes det mig ingalunda ett ovärdigt offer, om man, åtminstone i förbigående, beifrar det tanklösa nyhetskrämeriet och den omyndiga efterstafningsandan.»

Men redan innan detta dråpslag träffat skolan, hade den haft att uthärda mångfaldiga anfall från motpartiets sida, som mer och mer retade dess hufvudman till bitterhet, och slutligen, så att säga, dref honom i landsflykt. I företalet till andra upplagan af 1812 och 13 års Kalender, dateradt i Juni 1816, utgjuter han för sista gången före sin utländska resa sitt missnöje öfver de svenska litterära förhållandena, sin vrede mot sina fiender, sitt fasta tillit till den styrka, hvarmed det nya filosofiska ljuset skulle komma att skina, och sina förhoppningar att för sin egen del en gång få åtnjuta rättvisa. Han redogör ytterligare för de åsigter, som styrt hans och hans skolas kritiska och poetiska verksamhet intill den tiden, och det sätt, hvarpå allmänheten och den offentliga granskningen bemött den. Han erkänner, att den nya skolan haft sina svagheter, att dess först utgifna skrifter till största delen äro att betrakta endast såsom de första barnsliga och omogna utbrotten af en svallande ungdomslåga, som vill gifva luft åt sina aningar och skepnader åt sina begrepp, att de bland andra egenskaper ägde äfven den af halft mannavärf och halft barnlek. Öfver erkännandet af dessa brister

tröstar han sig med uselheten af de litterära och sociala förhållanden, mot hvilka skolan uppträdde, «den i Sverges vitterhet för klassisk fullkomlighet gällande trivialiteten och onaturen, den slappa och fräcka sinnesart, hvars rot utan möda upptäckes i ett föråldradt och äfven hos oss sig småningom sjelft upplösande tidehvarf af den europeiska bildningens häfder, — — — den okunnighet, den fördomsfullhet, den smaklöshet, den dy af sammanältad lättsinnighet och flegma, som en och annan gång i vårt fädernesland äflats att erhålla borgarrätt såsom inhemska egenskaper.» — Mot ett sådant allmänt elände måste äfven vanmäktiga bemödanden anses förtjenstfulla; än mera sådana, som, oaktadt sin omogenhet, dock så till vida måste anses lyckade, som de verkligen ledt till «något allmännare skärskådande af deras afsigters möjliga halt, och af de tidens tecken, efter hvilkas ställning på en åskdiger himmel», de unga reformatörerna «rättade sin äfventyrliga segling». Men ej nog med att denna «afsigternas möjliga halt» och dessa tidens tecken verkligen blifvit skärskådade (med hvilket resultat, nämnes ej): den nya skolan fann en krets af likstämmiga vänner, hvilken krets mer och mer utvidgade sig, till dess äfven Iduna framträdde, hvilken således äfven bör upptagas på skolans meritlista, ehuru man både då och efteråt trott att denna tidskrift var oberoende af densamma, liksom de åsigter, den uttalar, på långt när icke i allt sammanfalla med skolans. Man upplyses emellertid på detta sätt om det eljest fast otroliga förhållandet att ej allenast Geijer, utan äfven Tegnér och Ling åtminstone på den tiden voro fosforister. — Under så lyckliga förhållanden hafva emellertid Ehrensvärd och Thorild ej lefvat förgäfves, då det nu var att hoppas, att «åtminstone öfver deras grafvar» skulle komma att «uppblomstra ur inhemska rötter den heliga lund, i hvars skugga konstnären hyllar ingen annan smak än naturens». Man hade annars trott, att denna natur-idealism redan

spelt ut sin roll med Sturm- och Drang-perioden och Göttinger Hainbund i Tyskland, och att Goethe och Schiller öppnat helt andra utsigter öfver konstens idealer. Men emellertid, förklarar författaren helt blygsamt, må den omstämning af det poetiska sinnet, som nu pågår i Sverge, och som skolan icke vill frisäga sig ifrån att hafva först väckt, dock icke räknas henne till någon förtjenst: hon har varit ett blott lydigt instrument, genom hvilket Guds ande verkat. Hennes «magiska skicklighet» består endast deruti, «att sent omsider hitom Bälterna fallit några strålar af en morgonrodnad, som i denna märkvärdiga period af allmän förvandling är för de germaniska och götiska syskonfolken gemensam, och att alla ädlare sinnen, liksom blommorna i daggstunden, endrägtigt vända sig åt dagens uppgående ljusblick.» Denna strålar från den åter uppgångna Österlandets stjerna, «som leder de vises konungar till den länge förgätna ort, der det gudomliga ordet förborgat sig i barndomens enfald.» Denna romantiskt religiösa salvelse utmynnar ändtligen der den romantiska betraktelsen sökte urkällan till all vishet, i den moderna naturfilosofien. «För den som ej märkt», heter det i sammanhang med Österlandets stjerna, «huru man jemväl i de fysikaliska kunskapsarterna begynt att erkänna naturens stilla djupsinniga lif, som i alla fenomener och alla lagar symboliskt yppar evighetens mysterier (här beror allt på huru detta skall förstås), innebär ändtligen den beryktade *animala magnetismen* en tillräcklig källa till underbara och lärorika betraktelser.» Här bör anmärkas, att författaren af denna skrift aldrig egnat något studium åt naturvetenskaperna, utan att deraf låta sig hindras att med blindt förtroende för de tyska hypothesmakarne *jurare in verba magistri.* Huru det gick med den animala magnetismen, som nu skulle uträtta sådana underverk, är allom bekant. Den hade sin tid, liksom borddansen och klappandarne. — Under inflytelsen af en sådan för-

ändring i tänkesätten, en sådan omhvälfning i alla andliga rigtningar — allt väsentligen en följd af den Schellingska filosofien — synes, heter det vidare, «ett lifligare, frommare och kraftigare menniskoslägte vara på vägen att uppkomma; mer och mer aflägsnas de giftiga vindar, som uppfrätte styrkans märg och befläckade inbillningskraftens oskuld; i konsten, likasom i samhällslifvet, vill man tränga till kärnan. En qvick tomhet, en artig fattigdom på tankar, en i rhetoriskt ordprål svassande brist på hjertlighet och tro, gälla ej längre som poetiska förtjenster, och man inser huru det är möjligt att med en viss mekanisk färdighet, tillgänglig äfven för den mest medelmåttiga rimmare, så snart han ej är alldeles okunnig i sitt modersmål och dess grammatik, kunna «göra vers» till tusendetal, oder, sekularsånger, tragedier, — utan att derföre någon minut i sin lefnad hafva ägt en aning om poesiens väsende, en enda lyftning till rymden af hennes majestät». — Att härmed åsyftas en släng åt den gamla skolan, med uttryckligt afseende fästadt på dess koryfé Leopold, är lätt att begripa. Svårare är att förstå, hvad som egentligen menas med det som omedelbart derpå yrkas, nemligen att den sanna skalden måste hafva egenskaper, som utflöda «endast från rena själars sympathi med skapelsens eviga centralsol.» Menas med denna sol Gud sjelf, hvilket är antagligast, så behöfver skalden ju endast vara gudaktig, för att vara skald, ty gudaktigheten är väl en ren själs sympathi med det gudomliga; eller hvad kan väl eljest denna sympathi vara? Men skalden skall äfven, säges det vidare, vara «naturens hierofant», hvilken äfven i de minsta kompositioner förråder «flägten af vingar, som, vid djerfvare företag, med outtröttlig spännkraft kunna till de högsta ingifvelser bära hans förtjusning». — Alltså, Anakreon är icke skald, med mindre man i den minsta af hans erotiska miniatyrer skönjer flägten af de vingar, som bar Æschylos då han diktade Prometheus. Hvilket

skulle bevisas. — Så osammanhängande och nebulöst kunde man filosofera öfver konsten såsom allt annat under den romantiska skolans chaoatiska, aldrig till full dag uppklarade grynings-skymning.

I sammanhang med det föregående torde det vara på sin plats att skaffa oss en ungefärlig föreställning om arten af den romantiska skolans naturfilosofi, hvilken låg till grund för hela hennes åsigt af Gud och naturen, religion och konst. För detta ändamål torde vara mest passande att meddela en uppsats ur Schlegels tidskrift «Europa», hvilken den nya skolan i Sverge tillegnade sig och uttryckligen accepterade i den af fosforisterna sedan 1813 års början i Upsala utgifna Svensk Litteratur-Tidning *), till sina läsares undervisning och uppbyggelse. Den är hemtad ur Schlegels «Vorlesungen über Litteratur, Kunst und Geist des Zeitalters», och innehåller för oss sällsamma saker, men för fosforisterna alldeles påtagliga sanningar.

Öfver den moderna naturkunskapen.

«De fysikaliska erfarenhetsvetenskaperna, tillika med den fullkomnade och på dem använda kalkulen, utgöra ostridigt den mest lysande sidan af samtidens lärdom. Detta är upptäckternas område och kretsen af dessa mångfaldiga, genom dem åstadkomna uppfinningar af maschiner och verktyg, hvilka åter gifva anledning till nya upptäckter. Derom är ingen fråga: en naturkunnig i våra dagar vet med lätthet att föranstalta verkningar, att framlocka fenomener, dem en vis från forntiden ofelbart skulle hålla för trolldom, men som äro det så litet, att de snarare vilja ådagalägga omöjligheten af all trolldom, ja, beröfva naturen sjelf, den eviga och universala féen, hennes magiska förmåga. Medlidsamt småleende blickar man nu ned på de barnsliga bemödanden, med hvilka de äldsta fysici, en Thales, en Pythagoras, en Demokritos, ja sjelfva Platon, vid så oöfvade krafter, vid så ringa mått af erfarenhetsrön, genast vågade sig på universum, och ville först och främst begripa skapelsens hemlighet och tingens oupphörliga framalstring. Men detta sträfvande bedrog dem icke deruti, att man endast genom inre åskådning kan bemäktiga sig naturens idé, i hvilken de särskilda upptäckterna öfver henne först erhålla mening och betydelse; här-

*) Svensk Litteratur-Tidning 1813, N:o 17.

vid är massan af yttre rön på visst sätt likgiltig, emedan, ehuru rikt de må utvidgas och nogare bestämmas, ingen fullständighet i dem är möjlig; de tjena blott att in infinitum bereda idén en åskådligare framställning, men henne sjelf kunna de hvarken utgissa eller förhöja. Våra naturforskare hafva merendels så fördjupat sig i naturprodukternas anatomi, att de under denna sysselsättning helt och hållet förlorat sjelfva naturen: Deras speciella vetenskaper äro antingen register och beskrifningar af naturobjekter eller försök att genom slutföljder från verkningar till orsaker uppställa förklaringar af naturens fenomener, såsom ägande grund i vissa lagar. De första sammanfattar man under det hedrande namnet Naturalhistoria; ett namn, som endast borde tillhöra det yttersta och högsta i fysiken, nemligen framställningen af Natursjälens utvecklingar. Klassifikationerna, de må nu vara uppgjorda antingen enligt indelningar, som ligga oss så solklart för ögonen, att föga skarpsinnighet fordras till att iakttaga dem, eller enligt oväsentliga och så vidt tillfälliga kännemärken, äro blott en tom registratur; och de, som använda sitt lif på dess fortsättande, äro naturens hofmästare och bokhållare, hvilka väl annars kunna vara nyttiga i sitt slag, men svårligen någonsin få bevista sessionerna i hennes hemliga råd. Bland dessa menniskor, som prunka med titel af naturens häfdatecknare, hafva högst få betraktat djur, plantor och stenar med en fysiognomisk blick, såsom t. ex. Buffon.»

«Detta sinne tyckes hafva varit långt allmännare bland de gamle; deraf deras så underfulla och karakteristiska beskrifningar, dem man ofta utgifvit för fabelaktiga, och sedan efter nogare pröfning funnit bekräftade. Om de också innehålla några speciella misstag, så förråda de dock en storsinnig aktning för individualitet, och en djup, allmän sanning ligger för dem till grund, nemligen den symboliska åsigten af naturen. — Hvad de experimenterande naturvetenskaperna angår, så har man träffande beskrifvit experimenterandet såsom en konst att försätta naturen i lägen, der hon nödgas att svara på våra frågor. Men om nu frågaren sjelf icke vet hvad han frågar, om han förelägger henne spetsfundiga, förvirrade, sjelfmotstridiga frågor: hvad under då, om äfven den qvalda naturen, liksom förbrytaren under en ransakning, svarar tvetydigt, missförståndligt, förvillande? Till en ren objektiv aktgifvelse på naturen fordras äfven såväl en siareblick, som till spekulation öfver henne; skillnaden mellan den senare och den förra ligger allenast i syftningen inåt och det reflekterade medvetandet. Utan ledande idéer kunna observationer föga uträtta.»

«Derföre är också ingenting mera hypothetiskt och vacklande än dessa vetenskaper, som berömma sig att bestå af säkra rön och noggranna beräkningar. Beständigt efter nya och nya hypotheser in- och utveckla de härfvan af sina erfarenheter; ofta kan en enda upptäckt ånyo sammantrassla hvad man så mödosamt ordnat och utredt. Man upplefver ofta inom en kort tiderymd, att de undergå totala omskapningar, såsom t. ex. kemien. Ja, då naturen genom många sällsamma fenomener liksom ville förråda

dem sina mysterier, och meddelade dem i deras verkstäder de mångfaldigaste krafter, eller de rigtiga sidorna och åsigtspunkterna af sin enda allmänna kraft, till att experimentera öfver: så försvunno dessa genast åter undan deras ögon, då de för hvarje kraftyttring behöfde till dess förklarande ett särskildt substrat för en materie, eller, såsom kemisterna kalla det, ett ämne (stoff?); hvilka ämnen visserligen äro högst vilkorliga hypotheser, då de, icke susceptibla af någon vägning, genom intet sinne kunna uppfattas. De bevisa derigenom att de blott grofsinnigt betrakta materien; ty hvad såsom materie förekommer oss, är endast ett residuum, man kunde säga en minnesvård, af krafter, som hafva satt sig i jemnvigt till ett varaktigt förhållande. Det förstås af sig sjelft, att, vid en sådan krass materialism, det måste stå sämst till med förklarandet af lifvets fenomener; ty organismen är en sådan naturprodukt, hvaruti det hela måste tänkas före dess delar, hvilka först genom det hela erhålla sin bestämning. Den lemnar oss redan i smått en ganska tydlig bild af universum, emedan den är en sig sjelf producerande produkt, och bär i sig en del af den allmänna eviga skaparkraften synbarligt inpreglad. Äfven den oändliga vexelverkningen, i hvilken hvar och en verkan återigen är orsak till sin orsak, är oss i organismen klarast uppenbarad. Men just derföre begriper ingen något om organism, som icke redan medför naturens idé i sin åskådning; också se vi, att fysiologien antingen har belastat sig med de grundlösaste och mest förvirrade hypotheser om mekaniska och kemiska verkningsarter (d. v. s. sådana, som på visst sätt upphäfvas genom organism och endast vilkorligt kunna der äga rum), eller ock rentut tillstått sin oförmåga att upplösa gåtorna af lifvets hemligheter.»

«Men emot astronomiens tillförlitlighet och fullkomliga vetenskaplighet finnes väl ingenting att invända? — Visserligen förtjena dess noggranna observationer, dess sinnrika och invecklade kalkuler, att hållas i högsta ära. Men när man prisar vår tids astronomiska framsteg, måste jag först och främst anmärka, att de vigtiga upptäckter af naturordningar och naturlagar, genom hvilka den närvarande astronomien bekommit sin skepnad, redan gjordes i den moderna odlingens äldre epoker, af Copernicus, Kepler m. fl., och sedan endast blifvit vidare utbildade. Synglasens förbättring, som åter beror på optiska uppfinningar, har största andelen i de nyaste upptäckterna, och man må väl fråga, om dessa äro mera undransvärda än de iakttagelser och uträkningar till och med af stora himmelsperioder, dem Egyptierna, Babylonierna och andra tillvägabragt utan så konstiga verktygs understöd, och lemnat oss i arf från de äldsta tiderna. Redan pythagoréerna kände eller förmodade solsystemernas flerfaldighet, och blott genom Aristoteles blef den motsatta läran om jorden i medelpunkten och himlakropparnas rörelse kring henne, fixerad för hela medeltiden. — Man upphöjer i synnerhet den sublimare föreställning, som teleskoperna förskaffat oss, om verldens omätliga omfång; man uttömmer sig i arithmetiska uppgifter icke allenast om stor-

heterna af himlakropparnas massor och afstånd, utan äfven om den ändlösa mängden af solsystemer och större verldar, till hvilka dessa åter förhålla sig planetariskt, om nebulosæ, i hvilka för oss, genom det ofantliga afståndet, hela vintergator sägas smälta tillsammans, och hittar här naturligtvis hvarken mål eller gräns. Först dermed tror man sig hafva funnit en värdig skådeplats för Guds allmakt, visdom och godhet, och det är visst, att tanken svindlar under bemödandet att fatta denna omätlighet i föreställningen, och den kroppsliga menniskan försvinner i sitt intet. Men inga teleskoper behöfvas för att lära oss att storlek och litenhet äro blott relativa begrepp, med hvilka man aldrig uppnår någon absoluthet; äfvensom mikroskoperna endast göra handgripligt, hvad man redan kan veta genom idéen, att i hvart och ett naturobjekt, äfven i det (relatift) minsta, en oändlighet öppnar sig. En formlös utsträckning kan svårligen uppfylla oss med beundrande hänryckning, utan blott den gudomliga skönheten och lagbundenheten i himlakropparnes rörelser; redan före Aristoteliska systemet stod denna herrlighet lefvande, ehuru den genom de Keplerska upptäckterna ställdes i ett helt annat och högre ljus. Emellertid vet man huru Newton (som tyvärr helt och hållet fördunklat Kepler) drog den ur dynamikens område ned i det mekaniska, och ibland annat ej kunde förklara centrifugalkraften annorlunda än genom en stöt, som Gud omedelbart i skapelsens början meddelat verldskropparna. På dylikt vis hafva de mathemathiska förklaringssätten dödat allt, och de mathematiska naturkunnige, som vilja afgöra allting genom blotta kalkylen, äro nu maschiner för denna deras egen maschin. Så länge man stannar vid massor och afstånd och mekaniska verkningsarter, kan jag icke finna i astronomien något synnerligen upplyftande eller närande för själen. I den mening, som Kepler kan heta den sista astrologen, måste astronomien åter blifva astrologi. Vi vilja icke blott räkna och mäta stjernorna och med synglasen följa deras lopp, utan betydelsen af allt detta är målet för vår traktan. Astrologien har råkat i förakt genom öfverdrifna anspråk på vetenskaplighet, dem hon icke förmådde uppfylla; men sättet af dess utöfning bör icke göra oss blinda för dess idé, som grundar sig på oförgängliga sanningar. Stjernornas dynamiska inflytelse, att de äro upplifvade af intelligenser och liksom lägre gudomligheter utöfva skaparkraft öfver de sig underordnade sferer: dessa föreställningssätt äro ostridigt vida högre och förnuftsenligare, än om man tänker sig dem såsom döda, mekaniskt regerade massor. Till och med i den delen af denna vetenskap, som man mest fantastiskt och vilkorligt (godtyckligt?) behandlat, i den judiciära astrologien, uttrycktes dock en liflig åskådning af alla tings enhet och vexelverkning, der hvart och ett särskildt ting är en spegel af universum, och, visserligen höjer sig menniskan, för hvilken stjernornas anblick synes unnad endast för att upplyfta henne öfver det jordiska, kraftigare till den eviga rymden, när hon är öfvertygad, att de individuellt bekymra sig om henne, än när hon anser sig för en blott

glebæ adscriptus, för en jordens lifegna slaf. Och blifva ej redan planeternas reaktion på metallerna och så många andra förkastade astrologiska föreställningssätt upptagna genom en grundligare fysik?»

«Men icke allenast astrologien, äfven magien skall af denna fysik återställas. Hvad förstås med detta ord? Andens omedelbara herravälde öfver materien till underbara, obegripliga verkningar. Magien är likaledes fallen i vanrykte genom dåliga hexare. Men naturen skall åter blifva magisk, d. ä. vi skola i alla kroppsliga ting se tecken, hieroglyfer af andliga syftningar, och alla naturverkningar skola synas oss framkallade genom högre andebud, genom hemlighetsfulla trollformler; endast på detta vis skola vi invigas i verldens mysterier, så vidt vår inskränkning tillåter, och lära åtminstone ana denna verldsskapelse ur intet, hvilken oupphörligen förnyar sig.»

Detta må gälla såsom ett prof på den nya skolans sätt att filosofera öfver naturen. Jag lemnar det utan alla anmärkningar, ty om det är en brist att sakna insigt i naturvetenskaperna, är det dock ett slags förtjenst att ej affektera en sådan. Vi se emellertid att man på den tiden hade att med görligaste första vänta en ny astrologi, som skulle ersätta den träaktiga mathematiska astronomien, och en ny magi «till underbara och obegripliga verkningar». Vi hafva tills dato förgäfves väntat derpå, och intet tecken har ännu visat sig, som bebådar de sällsamma gästernas snara ankomst.

Vi hafva följt den nya skolans kritik i Polyfem och Phosphoros, och sett huru den der yttrar sig i en högst kaotisk, titanisk och förstörande gestalt. Vi stå nu vid en tidpunkt, då dess ledare började i betydlig mån modificera sina grundsatser, utvidga sina vyer och dämpa sin polemiska hetta. Den nya organen för skolans kritiska verksamhet, med hvilken vi nyss gjorde bekantskap, nemligen *Svensk Litteratur-Tidning*, började, såsom vi sett, med 1813 utgifvas i Upsala under Palmblads redaktion. Visserligen bortlade de unga skriftställarne ej helt och hållet sitt ursprungliga skaplynne, men de sökte dock mer och mer bringa sina sträfvanden

till klarhet och sätta dem i ett slags system, och den nya journalen tog en större omfattning, i det den ej blott sträfvade att belysa flera vigtiga frågor i religion, statslära, filosofi och skön litteratur, utan äfven sträckte sin kritiska verksamhet till språkforskningen, historien och naturvetenskaperna.

Huru föga aktning emellertid denna skola i allmänhet hyste för kulturtillståndet i fäderneslandet före den tidpunkt då hon sjelf uppträdde, visar sig redan på första bladet af den nya tidskriften, som inledes med följande betraktelse:

«Skulle det mot sjelfva idéen af denna skrift invändas, att en svensk litteratur hittills existerar mer i tanken än i verkligheten, att hvad man i allmänhet kallar så, nästan helt och hållet består i en följd af obetydliga, snart bortglömda småskrifter för dagen, och att en Svensk Litteratur-Tidning till följe häraf vore åtminstone öfverflödig: så låter detta inkast lätt vederlägga sig, dels genom den gifna sanning, att, bland det myckna obetydliga eller odugliga som utkommer, icke sällan skrifter af förtjenst, foster af en djupare lärdom och eftertanka, äfvensom af en ihärdigare möda, visa sig; dels med den ej mindre vissa satsen att falska eller skadliga principer, som genom dåliga skrifter utspridas, oftast verka mer skada, än i proportion godt stiftas genom förträffliga arbeten, som alltid verka långsammare än de släta; hvadan det ock synes afgjordt, att en sund kritik är lika så välgörande genom upptäckandet af dessa falska principer och hämmandet af deras verkningar, som genom hyllandet och erkännandet af de sanna. Och månne ej dessutom det här uppgifna förhållandet är gemensamt för alla länder, de må äga lärda tidningar eller ej?» — — «Men tilläfventyrs skall en annan anmärkning göras, nemligen beträffande tiden då denna Litteratur-Tidning framträder. I fäderneslandet har sedan några år yppat sig en söndring mellan ej blott de lärde, utan äfven dem, som i mer eller mindre mån intressera sig för filosofien och den sköna litteraturen. Den omhvälfning i kunskapernas verld, som tilldragit sig på fasta landet i Europa, sträckte sig nödvändigt slutligen äfven till den skandinaviska halfön, och ju längre hufvudstöten uteblifvit, hämmad genom yttre kraft, desto häftigare har den också gifvit sig tillkänna, och desto mer förundran och olika omdömen har den föranledt. En Litteratur-Tidning skall, vid ett sådant sakernas förhållande, svårligen kunna undgå att misshaga den ena eller andra, samt med detsamma att beskyllas för partiskhet. Ett uttryck eller omdöme, som i en annan tid skulle gå åtminstone obemärkt igenom utan att väcka någon förargelse, skall med nog-

grannhet anmärkas och tilläggas den hemliga betydelse, som man helst önskar eller mest fruktar. Af alla dessa skäl torde någon oväldig anse tiden mindre väl vald, och en skrift, sådan som denna, böra dröja till dess stadga i det allmänna omdömet och enighet mellan de olika partierna hunnit återställas. Men om än en sådan förening stode att vinna, hvilket, för att sluta från det närvarande förhållandet, synes föga sannolikt, kunna dock utgifvarne, hvilkas afsigt icke är att rikta sig, utan att gagna, ej annat inse, än att underlåtenhet också är en synd, och att i vigtiga tidpunkter den gör bäst. som, efter sin öfvertygelse och sitt förstånd, handlar med beslutsamhet, utan att afvakta det ögonblick, då det med mesta beqvämlighet och minsta fara kan ske.» — — — —

Jag har i det föregående tillräckligt påpekat den nya skolans svaga sidor, dess nebulösa och falska naturfilosofi, dess benägenhet för medeltidens traditioner, den äfventyrliga ridderligheten, den vidskepliga kulten, undergifvenheten för andligt och verldsligt förmynderskap, vidare dess vördnad för sådana poetiska förebilder, som ingalunda sammanstämma med den protestantiska bildningen, och uttryckligen den svenskt-protestantiska samt det folklynne, som för densamma ligger till grund. Detta skall ej hindra mig att göra rättvisa åt skolans förtjenster, der de finnas, och dessa äro i vissa fall af den art, att de i alla tider skola erkännas. Till dem hörer hennes allvarliga nit att återupplifva aktningen för religionen, ej blott hos den stora massan af folket — ty der var en sådan åtgärd lyckligtvis ännu icke behöflig — utan hos de bildade i landet, hos hvilka den fordna naiva tron på det gudomliga ordets sanningar, genom inflytelsen af den encyklopedistiska upplysningen, lemnat rum ej blott för tvifvel och slutlig indifferentism, utan stundom äfven för hat och förakt för den gamla trosläran, ett tänkesätt, som uttalade sig än med den skeptiska öfvertygelsens allvar, än, och oftare, med den infallslystna hädelsens vanvördiga hån. Icke allenast med det allvarliga sinnets motvilja mot all smädelse af hvad menniskor i allmänhet akta heligt, utan äfven med det rättrogna hjertats ifver att skydda hvad det kärast äger, sin tro och sitt eviga hopp, skyndade den nya skolan

till den anfallna helgedomens försvar. Redan i Polyfem hafva vi sett tidens religiösa frågor på ett kraftfullt och allvarligt sätt behandlade mot det lättsinniga gycklet, den slöa likgiltigheten och den rädda eftergifvenheten för tidens så kallade kraf. Svensk Litteratur-Tidning framgick med orubbligt mod på den en gång beträdda banan. Det var till en början i tvenne väsentliga frågor, som denna tidning yttrade sig på ett sätt, som måste bereda slutlig seger åt hennes åsigter. Den ena angick den tillärnade nya psalmboken, för hvilken nu förberedelser gjordes genom utgifvandet af diverse samlingar af profpsalmer, som tid efter annan utkommo i uttrycklig afsigt att underställas den offentliga granskningen; den andra angick predikosättet, dess upphjelpande från den urartning till ett eget slag af matt och glatt vältalighet, som det iråkat under inflytelsen af den nyssförflutna periodens falska smak och religiösa liknöjdhet, och dess återförande till sitt forna ändamål, den rättroende församlingens uppbyggelse genom utläggningen af Guds enkla och rena ord, utan menskliga tillsatser, profan vishet och verldslig flärd.

Hvad som först möter oss i den nya litteraturtidningen är en recension af trenne samlingar af profpsalmer, en af Franzén och Wallin gemensamt, en andra af Geijer, och en tredje af Hedborn. Redan Polyfem hade sysselsatt sig med detta ämne och skarpt granskat Wallins först utgifna profpsalmer, mot hvilka han hufvudsakligen hade att anmärka, att de ägde en alltför modern ton och synbarligen voro lämpade efter de så kallade bildade klassernas anspråk på poetisk eller rhetorisk fulländning enligt den akademiska smaken. Wallin synes hafva godkänt dessa anmärkningar: han omarbetade sina psalmförsök till större likhet med kyrkans gamla psalmer, och inrymde i dem ett kärnfullt dogmatiskt innehåll, som han sökte att besegla med bibelns egna ord. Ändock voro nya skolans recensenter ej fullt be-

låtna, och Wallin fortfor att oupphörligt förbättra sina andliga sånger, med den tålmodiga undergifvenhet för andras välbetänkta råd, som anstår ett kristligt sinne, hvilket föresatt sig ett högt och heligt mål att med uppoffring af egna tycken och fördomar till Guds rikes förkofran vinna. Recensionen öfver nyssnämnda samlingar, hvilka voro utgifna föregående år, 1812, börjar med en undersökning af dessa nya psalmers förhållande till de gifna gamla melodierna, som borde och skulle bibehållas. «De skalder», heter det, «som i senare tider egnat sig åt den andliga konsten, hafva måst underkasta sig ett tvång, som var de äldre okändt, det att till gifna melodier lämpa ord, då i stället musiken är van att smyga sig efter poesien. Orsaken dertill är icke så mycket svårigheten för menigheten att lära sig nya melodier, som egentligen de moderna tonsättarnes oförmåga att skrifva en koral. Erfarenheten har besannat den bedröfliga satsen, att författandet af koralmusik nu mera hörer till de utdöda konsterna: de män, hvilkas mästerverk helsas med de mest högljudda bifallsrop på theatern, i koncert-salarne, tåla, då de stämt sina harpor på Zion, knappt jemförelse med de medelmåttigaste af de äldre koral-kompositörerna. — Luther är skapare af den moderna koralmusiken: han öfverförde en del af melodierna från latinska kyrkan, författade sjelf de flesta, och den linie, han drog mellan den katholska kyrkans vanliga sång och dess lofsånger, kan icke nog beundras. Redan under Luthers tid och efter honom uppstod en mängd andliga tonkonstnärer, som trädde i hans spår; men antalet af de goda var med medlet af sjuttonde århundradet fulländadt. — Med Lutherska bekännelsen öfvergick hans koral äfven till Sverge. Svenska Psalmboken har endast fyra eller fem originalmelodier. Men vid psalmförbättringen 1695 råkade den andliga musiken i stor oreda: dechiffreringen från det hittills öfliga musikspråket var icke lätt, och den anförtroddes åt män, som

icke voro dessa svårigheter vuxna, åt professor Rudbeck och Wallenius (lektor i Westerås, sedermera pastor i Mora), hvilka med bristande kännedom dessutom förenade det olyckliga begäret att vilja förbättra; Svedberg, som noggrannt bibehöll de ursprungliga melodierna, sådana han fann dem i de tyska koralböckerna, bortträngdes, och hans bemödanden kostade honom dessutom femtiotusen daler kopparmynt.» Denna inledande del är författad af Hæffner, eller uppsatt under hans ledning. I fortsättningen frågar recensenten, med anledning af en anmärkning i företalet till Hedborns psalmer om nödvändigheten att söka de rena, af upplysningen oförderfvade religiösa tänkesätten hos allmogen, och «med tacksam ödmjukhet taga af den hvad den omsorgsfullt förvarat», af hvad skäl den bildade medborgsmannen då uteslöts från deltagande i den allmänna kristliga andakten. «Månne», fortsätter han, «genom psalmistens förtviflan att kunna vara en tolk för så olika klassers böner, önskningar och känslor? Men detta är ju profstenen på en äkta psalm? Eller månne den verldsligt vise skulle med en förnäm axelryckning afhöra den kristliga församlingens heliga sånger?» Recensenten framställer derefter sina egna fordringar på en kristlig psalm i följande ordalag (Årg. 1813, N:o 2):

«Kanhända skulle man lämpligast kunna kalla psalmen en melodisk bönesuck till Herran, det religiösa sinnets stilla offerlåga. Derföre är en psalm den enklaste af all skaldekonst, ty det oförställda hjertat, som vill tala med Den allsmäktige, väljer, utsöker inga talesätt, ty det vill, det kan icke skrymta inför den, som genomskådar menniskosjälens mest förborgade djup. Hvar och en uttrycker sig då i det språk, som är honom mest bekant; och hvilket annat kan det vara än det, hvari fäderna från ålder åkallat Den högste, det, hvari vi ännu, stammande, prisa den eviga godheten. Fjerran ligga då fantasiens yppiga bilder, rhetorikens öfvertalande konstgrepp, ty sinnet, genomträngdt af gudomens närvarelse, söker ej genom snillets mäktiga skapelser att öfverraska och förvåna, och känner ingen annan vältalighet än det omedelbaraste uttrycket af sin känsla. Men denna enfald, så vida deruti uttrycker sig mer än den råa sinnlighetens, naturmenniskans omogna önskningar, detta oskuldsfulla öfverlåtande till det högsta

väsendet, inför hvilket alla klassfördelningar försvunnit, är gemensamt så väl för den höge som låge, för den okunnige, som den i verldslig visdom lärde, ty icke vill den i borgerliga verlden högt uppsatte i Den högstes hus brösta sig öfver sin fina ton och tala hofspråk med vår Herre, och äfven filosofen knäböjer bredvid bonden vid altaret, erkännande att all kunskap utgår från himmelen, och att alla tankens irrgångar omsider återvända till en centralpunkt, det eviga ljuset.»

«Men icke må härmed förstås, som skulle en psalm blott vara ett aggregat af plattheter, emedan mängden, äfven i den djupaste andakt, så skulle uttrycka sig, icke i en kaotisk massa af plebeiska uttryck i ett vårdslösadt och oädelt språk, ty hvilken är den talare, som icke inför verldsliga herrar beflitar sig om ett tacknämligt språk, och hvilken vill för Den evige tolka ett helt folkslags böner i en låg och osammanhängande diktion. Föröfrigt mellan de tvenne ytterligheterna, att antingen misshaga den upplystare delen af församlingen och icke blifva förstådd af den öfriga, skulle jag hellre välja det senare: ty icke är det en så förskräcklig sak, om en och annan bonde eller handtverkare skulle sjunga en vers i sin psalmbok som han icke förstår, eller höra några ord ur en predikan, som han ej straxt fattar. Skadligare är det, om den förståndige störes i sin andakt, och stöter på ställen, som han sjelf ovilkorligt känner sig skulle kunna göra bättre. Det är af dessa skäl som kyrksånger, för att låna herr Hedborns ord, «böra vara kristliga, enfaldiga och sublima. En sann kristen nedfaller inför Gud med sann känsla af sin ringhet och fattigdom. Han högmodas icke inför Honom med upplysta begrepp och mångsidiga kunskaper; ty Gud är sjeltva ljuset och allvetenheten, inför hvilken allt ändligt är af intet värde. Lofsjunger han inför Honom, så lifvas han af tacksamhet för Hans otaliga välgerningar, och fylles af enfaldig beundran för Hans stora egenskaper. Beder han, så är derunder all egenkärlek bannlyst. Han prunkar icke med konstlade ord och ljuger icke andakt. Af hjertat går hans språk; Gud ser till hjertat, det vet han, och tröstar sig i sin ringhet dermed, att en bön förmår mycket, der hon allvar är».»

En annan punkt, mot hvilken den nya tidningen rigtade sin polemik, var, såsom vi sagt, den andliga vältaligheten, sådan den genom Lehnbergs föredöme blifvit. Redan Polyfem hade, såsom vi förut sett, skarpt fattat i ögonsigte denna svaga sida af den då rådande bildningen. Litteratur-Tidningen sammanfattar sina åsigter i detta ämne med anledning af flera då utgifna predikosamlingar, bland hvilka äfven Lehnbergs och Hagbergs. Den förre var då redan död, hvarföre Litteratur-Tidningen ansåg sig så mycket mera oförhindrad att underkasta hela

hans verksamhet, såsom profan och andlig vältalare, en utförlig granskning. Denna granskning (Årg. 1814, N:o 48) är gjord med en moderation och en billighet, som man icke skulle hafva väntat efter skolans föregåenden, och de resultater, hvartill granskaren kommer, äro så rigtiga, att de, ehuru uttalade midt under hettan af en pågående partistrid, äfven af en opartisk efterverld måste godkännas.

»Lehnbergs namn är onekligen ett af de största i vår litteratur. Redan under sin lifstid var han nationens älskling, och döden, som rycker stora mäns rykte undan afunden och småsinnets tadel, har redan kring hans namn spridt en gloria, som gränsar till helighet. Försöket att fritt, utan blind beundran, bedömma en sådan man är således dristigt och lärer af många tydas som en förmätenhet. Hvarföre, ropar man, hvarföre uppkalla de afsomnade, hvarföre förklena ett redan stadgadt rykte? Men då sanningen är heligare än allt, då det irrsken, som hvilar kring ett prisadt namn, ändock snart eller sent försvinner, och ännu mer, då detta namn fortfar att missleda, då hafva vi trott, att en anständig, på skäl byggd granskning ej skall tolkas såsom en skymf, hvarmed lättsinnet så ofta ofredar de bortgångnas ära.»

«Låtom oss först undersöka de grunder, hvarpå Lehnbergs anseende, i synnerhet såsom predikant, hvilar. — Det är bekant, att äreminnet öfver Birger Jarl banade dess författare vägen till borgerlig lycka och litterär ära. Således ett verldsligt tal. Redan i två år förut hade Lehnberg, såsom komministers-adjunkt, låtit höra sig i Storkyrkan, men ännu då den beundrade och prisbelönta vältalarn gaf sig tillkänna hos Svenska Akademiens sekreterare, funnos «blott tvenne ledamöter, som ens hört hans namn nämnas». Man tog för afgjordt att en så utmärkt rhetor, då han var prest, äfven måste vara en utmärkt predikant, och tjusningen af Lehnbergs språk och makten af hans deklamation qvarhöll den hop, som modets rop i början kallade till helgedomen. Lehnberg skref sitt andra äreminne, och hans rykte uppfyllde snart hela landet. I tjugo år längtade Sverge att af honom erhålla en predikosamling: och då denna långvariga önskan ändtligen uppfylldes, gick det «nästan hvar och en, som författaren af Jemförelsen i skriften N:o I skrifver om sig sjelf. Man läste, man läste ännu en gång dessa dyrbara predikningar; hvar och en, innerligen öfvertygad att det vore idel mästerverk, beklagade i tysthet att han ej kunde fatta allt det sköna och förträffliga, som efter hela verldens utsago skulle finnas i dessa tal.»

«Väl läto här och der några vänner af den andliga, gamla stilen ett par ord falla om Luthers kraftfulla och stränga anda, om Bälters lärdom, om Nohrborgs dogmatiska kärna eller Petterssons anderika ömhet; allt detta afhördes med medlidsam axelryckning, och de unga presterna, i mening att härma den store Lehnberg, samlade oförtrutet alla talekonstens troper, meta-

forer och schemata, för att genom en prålande diktion förvåna sina åhörare: de fortforo att fylla deras öron, i stället för att gifva näring åt deras hjertan, och att, i stället för kristendomens heliga lifgifvande mysterier, bjuda skalet af en förtorkad sedelära.»

«Det var i Polyfem (tredje Saml., N:o 30), som några tvifvel första gången offentligen väcktes om ofelbarheten af den Lehnbergska predikomethoden; och denna afhandling vann ett stort bifall hos allvarsamma män, hvilka knappt för sig sjelfva förut hade vågat tillstå hvad de nu läste på papperet. På den vältaliga biskopens öfriga vänner gjorde denna skrift ett svagare intryck; man ansåg dessa inkast såsom alstrade af samma fiendtlighet mot berömda namn i vår vitterhet, för hvilken man beskyllde detta blad. Och när, efter tvenne års förlopp, i en religiös tidskrift dylika betänkligheter åter yttras och den allmänna uppmärksamheten ånyo blifvit vänd på dessa ämnen, anser redaktionen af närvarande tidning sig så mycket mer tillständigt att ej förbigå en undersökning af denna vigt.»

«De, som hittills bedömt Lehnberg såsom andlig talare, hafva alldeles lemnat hans verldsliga skrifter åsido; oss synes, att man ej fullständigt förstår predikanten Lehnberg, om man ej är bekant med författaren af äreminnena Birger Jarl och Gyllenhjelm. Begge dessa «slag af vältalighet», hvilka gjort Lehnbergs odödlighet, hafva samma förtjenst — formens och föredragets; samma brist — innehållets. Det är af detta skäl vi anse nödigt att sända några ord förut om den egentligen såkallade vältaligheten.»

«Äreminnet gör anspråk att, såsom Lehnbergs vältaliga biografi sinnrikt uttrycker sig, vara prosans epopé. Men månne ej denna definition innehåller en motsägelse? Ty hvad är skaldekonst? hvad prosa? Begges ändamål — det är sannt — är att förädla menniskan: men begge välja, för att hinna till detta mål, tvenne hvarandra rakt motsatta vägar. Kortast kunde man så uttrycka denna skillnad, att poesien sträfvar att realisera idéerna och prosan att idealisera realiteten. Men vi måste närmare förklara oss. Skalden, som i fantasiens spegel åskådar den högsta fullkomligheten, bemödar sig att i sinlig klädnad hölja den evärdliga skönheten, att nedflytta paradiset på jorden och gifva gestalt och bildning åt de himmelska tingen. Poesien är således en konst att göra det gudomliga menskligt; prosan, tvärt deremot, att lyfta menniskan upp till det gudomliga, d. v. s. att bortskilja allt oädelt, att upplysa hennes begrepp, helga hennes vilja, stärka dess krafter, på det hon, med odlade själsförmögenheter, måtte uppstiga på den menskliga fullkomlighetens högsta spets. Poesien går således uppifrån nedåt: genom den oförmodade anblicken af de eviga i jordisk begränsning framställda idéerna, vill hon locka den dödlige att träda öfver till den magiska verld, som öppnar sig. Prosans väg, mindre lysande än säker, går nedifrån uppåt; poesien är en lek, men en gudomlig och betydningsfull: prosan är en långsam undervisning, en uppfostran för en bättre sakernas ordning.»

«En prosaisk poesi eller en poetisk prosa skulle således blott såvida ara giltig, som den förenar fördelarne af begge. Men läsarn torde nu inse, uruvida en sådan förening är möjlig. Ty denna möjlighet kan ej förr inräffa, än ingen skillnad mer gifves mellan det ideala och reala, mellan etenskap och konst (skönhet), förrän hvad vi nu kalla dikt (emedan häredre ingen sinnlig motbild derför finnes) framträder såsom verklighet, och tt fullkomningstillstånd utbreder sig öfver jorden. Men en sådan tidpunkt r ännu långt aflägsen. — Äfven erfarenheten talar mot dessa försök att ammansmälta diktens och prosans naturer. I Greklands och Roms blom-rande tidehvarf företogs intet så beskaffadt försök. Man berope sig icke linius eller Tacitus till stöd för äreminnena. Ty Plinii panegyrik är isserligen prydd med hela ståten af den mest förvånande rhetorik, men på agen af skaldekonstens egentligheter gör den det minsta anspråk: dessa utväfvande målningar, dessa lysande blomster, som utsås af våra vältalare, ela denna falska smak finnes ej hos den romerske loftalaren. Taciti *Vita Agricolæ* äger blott den sjelfreflekterande methoden gemensam med den moderna *Eloge'n:* men Taciti gyllene maximer födas otvunget och omedelbart vid händelsernas åsyn. det är korta sammanträngda sentenser, som skakande likt blixtstrålar genomila själen, men, innehållsrika och foster af en lång och djup verldsåskådning, försvinna de ej lika så hastigt ur läsarens hjerta och sinne. I vår så kallade vältalighet är deremot det faktiska bisak, blott folie för talarns deklamationer: noterna äro gjorda till hufvudsak och texten förkortad och lämpad efter kommentatoren. Före fransyska akademien trodde man ej att sanningen behöfde smink och färg, eller att historien skulle tala ett annat språk än sitt eget. Men de framställda ämnenas torftighet, jemte talarns åhåga att vara ny och förvånande, förmådde honom att taga sin tillflykt till konstiga medel; ty när den person, hvars minne skulle celebreras, hvarken sjelf upplefvat någonting märkligt eller hans lif tydligt verkat på det allmänna, men en ståtlig *Eloge* dock måste sammanskrifvas, hvad var att göra? då måste främmande episoder införas, hittills obekanta prydnader dragas öfver ämnets fattigdom och den inre tomheten gifva ett väsnande återklang i utrop, frågor, antitheser, troper, liknelser och bilder.»

«Påstår någon att formen är det väsentliga, att diktionens prakt, språkets renhet eller periodernas ställning och nummerösa fall utgöra ypperligheten i talekonsten; då medger recensenten gerna, att Lehnbergs verk äro odödliga mästerstycken, som i sitt språk aldrig blifva upphunna och äfven uthärda jemförelsen med antikens största talare. Men fordrar man af en historisk författare, att han skall utvidga sin läsares kunskap genom öppnade utsigter i det förflutna, lyfta hans själ genom högheten af framställda efterdömen, då slår han missnöjd igen Lehnberg, och läser hellre Birgers eller Gyllenhjelms lefverne i en enfaldig krönika, hvars författare utan anspråk på egen personlighet, utan tillägg eller afledda slutföljder, enkelt, stundom enfaldigt, men lärorikt och tillfredsställande, berättar hvad han

vet. Hvad häfdaforskaren saknar i Lehnbergs äreminnen — historiskt innehåll, saknar äfven den kristliga läsarn i hans predikningar — religiös grund. Hade Lehnberg med ljufheten af sina känslor, med ädelheten af sitt hjerta och lynne, förenat en vidsträckt vetenskaplig odling, en fri filosofisk utbildning, så hade hans betraktelser öfver spridda historiska fakta, eller öfver vissa kristligt-moraliska satser, kunnat blifva ganska lärorika. Men betraktelser öfver historiska ämnen äro något annat än historien sjelf, och tal öfver religionen är annat än religionen sjelf, framställd i tal. Men för att teckna en hjelte, för att fatta ödet och verldshändelsernas gång, dertill fordras ett snille, upphöjdt öfver tidehvarfvet: sådant som Lehnberg icke ägde; och för att värdigt för folken predika Herrans evangelium, dertill fordras ett fromt sinne, en helighet i känslan, förenad med en anderikt lågande kraft: sådan som Lehnberg icke ägde. Nu deremot blifva denna vältalares alla skrifter, med undantag af de sparsamma ställen, der stora idéer genomblixtra, icke annat än — stilistiska mönster. Ty Lehnberg, afdragen sin verldsliga prydnad, sin drägt, — hvad återstår?»

«Ingen kan mer än recensenten beundra den förvånande konst, som Lehnberg användt på periodernas musikaliska byggnad. Man igenkänner i hvarje drag den deklamatoriska mästaren, och det är mindre underligt, att dessa predikningar ännu på hans vänner fortfara att utöfva hela det muntliga föredragets makt. Ordens på skarp effekt noga beräknade sammanställning, den artistiska rythm, som afrundar hvarje talets del, gifver en aning om hvad det var att höra en talare, hvars välbildade organ spridde lif öfver det hela, som med en sänkning, en lyftning, en annan modulation af rösten, gaf taflan en högre färg, och genom värdigheten af ett genom heligt nit upplifvadt anlete, genom ädelheten af sina åtbörder länte orden ett ökadt behag och uttryck. Och när vi nu dessutom erkänt den sinnrika talarns vidsträckta bekantskap med sitt språk och den smidighet, hvarmed han böjde detsamma, så hafva vi, efter bästa samvete och med bästa vilja att göra rättvisa åt hans skattade namn, nämnt allt hvarför han rättvist må beundras: — methoden, skickligheten, den artistiska utbildningen.»

«Vi sade, att brist på äkta kristendom vore det största och egentliga af de fel, som röjde sig i Lehnbergs andliga skrifter. Kristendomens heliga sanningar voro enliga med hans hjerta, men han hade ej höjt sig till den bildningspunkt, der trons mysterier blifva förnuftets högsta frivilliga resultater. Uti en särskild i denna tidning införd skrift är den brytning betecknad, som i England och Frankrike föregått i religionen: i detta senare land förklarades allt, hvad som ej öfverensstämde med det sinnliga förståndets fattning, rentaf för öfvertro och superstition: i det öfriga Europa, der man hvarken hade mod eller samvete dertill, valdes andra vägar. Antingen hette det, att förnuftet skulle helt och hållet tagas till fånga under tron, och att det som tros, aldrig kan och aldrig bör begripas: eller också förklarades allt det positiva i religionen, alla mysterier, alla dogmer

såsom lokalomständigheter för ett sinnligt folk, efter hvars förståndsfattning dess stiftare helt och hållet lämpade sig. Hvilkendera af dessa varit Lehnbergs öfvertygelse, vill recensenten icke dömma: men att han ej kommit till någon enhet i sina åsigter af det gudomliga framlyser öfverallt. Öfverallt skönjes att Lehnberg ej lyftat sig öfver sin tids föreställningsart, enligt hvilken Jesu sedolära var det väsentligaste af kristendomen. Predikningarna blefvo nu moraliska diskurser. Det är ganska rigtigt, att dygden (hvilken i religiöst språk heter kristligt lefverne) predikas: men grunden? Theologen nämner främst: emedan Kristus så befallt, och detta imperativ är äfven ganska tillräckligt. Först genom religionens tillämpning öppnar han sig väg till framställandet af de goda gerningarna. Men den moderna predikanten vill af moralen sjelf, af lastens ohygglighet, af dygdens fördelar i detta lif och utsigterna på den belöning, som religionen lofvar i ett annat, bevisa dess förnuftsgiltighet. Vore äfven en sådan bevisning möjlig, hvartill tjente då att låna religionens drägt och talekonstens färger? Vetenskapernas strängt bevisande språk vore då det enda lämpliga och öfvertygande. Eller vill man genom rhetorikens konstgrepp snärja och vägleda öfvertygelsen? Då har man dubbelt misstagit sig. Talar man till den grundkänsla hos menniskan, som kallas tro, då måste religionens språk användas, densamma ur ingen annan princip härledas än ur sin egen, och allt resonnement om dess tillfälliga nytta, om dess timliga fördelar, helt och hållet bortfalla. Talar man åter till förnuftet (menniskosjälens andra grundpol), då måste skäl användas. Våra unga prester vilja tvärtom med skäl bestická känslan; men känslan förblifver oupprörd, och förnuftet söker sjelf bättre bevis än dem, hvilka dessa misshagliga öfverlöpare från templets helgedom till filosofiens förgårdar mäkta uttänka. — Så kallas Kristus hos Lehnberg en fredsfurste, en salighetsfurste, (?) en himmelsk menniskovän, en uppfinnare af nya glädjeämnen för menniskorna och till och med en gudomlig person; men om Kristus, såsom Guds son, såsom menniskoslägtets försonare, såsom en menniskoblifven Gud, nämnes ganska sparsamt och med halfva ord. Författarens egen förlägenhet, och hans rädsla att stöta tidehvarfvets så kallade upplysning, är på flera ställen pinsam att påse. «Jag känner min ställning», säger talaren sjelf (3 del., s. 50), «jag förkunnar det eviga evangelium för dem, som ehuru inträdde bland den hop, som högtid·håller, kanhända äfven hit medföra antingen ledsnadens ovilja mot ett föråldradt ämne, eller fördomens ovilja mot en lära, hvars sanning de misskänna.» En sådan fruktan kände icke forntidens predikanter: eller om de kände någon dylik, vaktade de sig att bekänna den, om de ej redan lyfte lagens straffsvärd. Att på detta sätt frambära en slik farhåga, är att till hälften medgifva dess grund. I stället att härleda en kristlig vandel från tron, från kärleken och från en lefvande kunskap om den sanna Guden, talas främst om den grundregeln som Jesus lagt för sammanlefnaden, om en allmän barmhertig-

het, om vår pligt att fördraga likars fel och göra rättvisa åt deras dygder (3 del., s. 44); sid. 54 heter det: «Hvarifrån dessa ädlare begrepp, denna ymniga tillgång till upplysning i en himmelsk kunskap, som nu röjer sig bland oss och bland en betydlig del af jordens innebyggare? Hvem riktade den vises synkrets, hvem riktade den okunniges tankar? ... Du (gudomlige frälsare!) inträdde i verlden; och nu äro okunnigheten och vantrons dimmor förskingrade, ... nu kunna vi, i stället för grofva och ovärdiga tankar om Gud och menniskans förhållande till honom, i stället för den villade naturens mörker, betrakta honom med vördnad, veta, att det är honom vi ära i dygden, visse om belöningen, som ärofull framskymtar öfver grafvens djup!» — Vore de välgerningar, som menniskan af kristendomen hemtar, inga andra än dessa, så stode Kristus i samma bredd med Zoroaster, Sokrates och Platon, eller hvilken som helst af forntidens vise. Väl säger Lehnberg: «Frågen dem efter sanna begrepp i de ting, som egentligen tillhöra själens välfärd: frågen dem huru Gud skall dyrkas; och i stället för svar, skola de tillbaka fråga: är han verkligen till; är det en eller flere; och, om han är, hvad kräfver han af varelserna; — och ibland brott och förvillelser och afbrutna dygder, hur skola de taga ämnen att förnöja hans rätt och uppfylla hvad han kräfver?» — Men af hvilka bland forntidens filosofer har Lehnberg erhållit dessa svar? Guds existens, monotheismen och ett efter gudomens vilja (eller, som Stoikerna sade, efter naturen) pligtsträngt lefverne voro bland de bäst befästade satser i hedendomen. Lehnberg hade derom blott behöft rådfråga Cicero, *De Natura Deorum*. — Då man vill visa kristna religionens förträfflighet, måste helt andra åsigter öppnas; men beklagligen skådade dem Lehnberg blott uti ett mörkt tal; hans känsla, hans hjerta ledde honom sannare än hans kunskap.»

«En predikant, som sålunda hyllade sitt tidehvarfs anda, som tänkte samma saker redigare och bättre, som uttryckte dessa tankar vida fullkomligare än någon annan, en man som beskyddades af hofvet, gillades af den goda tonen och modet, och hvars egen ljufva och saktmodiga karakter gjorde de sedereglor älskade, som han inskärpte från den andliga talarstolen, kunde således ej förfela att vinna sin samtids beundran, att njuta den tvetydiga tillfredsställelsen att kring sig samla de (så kallade) «största snillena, de djupaste tänkarne (?), de glada umgängsmenniskorna; att från skådespelshusen till sin kyrkoport locka vagnarna, i hvilka det fina vettet, den utsökta smaken, de odlade sederna, börden, rikedomen, ungdomen, fägringen, prakten, flyktigheten och fåfängan rullade; under det att kanhända i någon aflägsen kyrka i hufvudstaden en annan lärare, okänd och af ryktet glömd, öppnar nådens dörr för ett förvilladt får, släcker tviflets agg i ett upproriskt hjerta, räcker himmelsk spis åt den andligt hungrande, styrker och vederqvicker den behöfvande ur evangelii tröstekälla, och stiftar frid och försoning der nyss sorg och grämelse var. Ty den gode herden gläder sig mer öfver ett återfunnet

får, vilsegånget med den tanklösa hopen, i slummer och i oförstånd, än öfver nittionio — med fint vett, med utsökt smak, med odlade seder begåfvade, som — ingen bättring behöfva.»

«Härmed icke nekadt, att man ej bland Lehnbergs skrifter skulle träffa herrliga utgjutelser af ett äkta kristligt sinne: de finnas öfverallt strödda i dessa verk, och i den ypperliga predikan på Påskdagen (1 del., s. 143), kläder det mest hänförande språk de skönaste, de mest anderika tankar. En mild ande sväfvar här öfver det hela: i tonfallens musik har predikanten öfverträffat sig sjelf. För öfrigt saknar den Lundska recensentens anmärkning icke all grund, att början och slutet af Lehnbergs tal vanligen äro de starkaste. Öfver predikningarnas indelning skulle en grundlig theolog ha mycket att invända. De bibliska språken äro sparsamma, men öfverallt väl använda.»

Nyss anförda recensioner voro införda i årgångarna 1813 och 1814. Under de närmast derpå följande åren möta vi derstädes tvenne andra af vigt, nemligen, i 1815 års serie, en öfver Svenska Akademiens då utgifna Handlingar, författad af Atterbom, och, i årgången 1816, en annan öfver Leopolds Samlade Skrifter, undertecknad Palmblad. Den förra af dessa, i hvilken författaren, närmast med anledning af Geijers prisskrift om inbillningskraftens betydelse för uppfostran, inlåtit sig i äfventyrliga naturfilosofiska spekulationer, gaf första uppränningen till en strid med den gamla skolans organer. Denna polemik, fortsatt i åratal, förbryllade och förbittrade Atterbom till den grad, att han bröt tvärt af sina vidlyftiga explikationer och så att säga rymde fältet, för att i främmande länder söka klarhet och visshet i de frågor, som för honom ännu voro dunkla och kaotiska. Recensionen öfver Leopolds skrifter är temligen moderat och vill vara rättvis, liksom Palmblad i allmänhet temligen tidigt lärde sig att lägga band på sin fosforistiska stridslystnad. Jag återkommer i det följande till båda delarna, sedan jag först betraktat några andra omständigheter af skolans verksamhet, och särskildt ett karaktersdrag, som för hela skolans väsende är så betecknande, att det i en skildring af fosforismens historia omöjligen kan förbigås.

II.

Nya skolans storartade vexelbeprisning. — Atterboms recension öfver Hammarskölds Poetiska Studier och hans esthetiska theori. — Recension öfver Geijers öfversättning af Macbeth. — Nya skolans filosofi. — Hufvudanfallet på Svenska Akademien och Leopold. — Allmänna Journalen om den nyaste filosofien. — Den Schellingska filosofien i allmänhet: dess förhållande till naturvetenskapen. — Naturens nattsida: Schubert; Justinus Kerner. — Tillämpning häraf på nya skolan i Sverge. — Nya skolans religiösa ståndpunkt; Allmänna Journalen derom.

Bland mängden af de förebråelser, som gjordes fosforisterna af deras vedersakare, kunde ingen anses mera rättvis, än den, som drabbade deras naiva oförsynthet att oupphörligen berömma hvarandra, d. v. s. i grunden sig sjelfva. Så utropades Atterbom, såsom utgifvare af Poetisk Kalender, af sina egna medarbetare deri, för «Sverges yppersta skald». Man var till och med en gång nog taktlös att, under Atterboms utländska resa, öppna Kalendern, som dock fortfor att bära hans namn såsom utgifvare, med en tillegnan till honom sjelf. Det var Kalendern för 1819, och den då tjuguårige Zeipel var lofsångaren. Dessa kalendrar, utgifna af Atterbom, recenserades årligen på det mest lofprisande sätt i Litteratur-Tidningen, i hvars redaktion äfven Atterbom och andra deltogo, ehuru Palmblad var hufvudredaktören. I samma Litteratur-Tidning anmäldes äfven vännen Hammarskölds lärda och vittra lukubrationer på ett sätt, som kunde förleda den mindre sakkunnige att anse Hammarsköld för en skald, om icke af första rangen, åtminstone den ypperste af *Dii minorum gentium* (andra rangens poeter), för en vetenskapsman af hittills ohörd lärdom, och för en filosof och konstkännare, som kunde intaga sin plats bland de förnämste. Sådant kunde visserligen hafva väckt snarare åtlöje än harm, om dessa

rökoffer ej varit åtföljda af de skonings- och skamlösaste invektiver mot de aktningsvärda män, som nationen dittills vördat såsom de förnämsta inom vår litteratur. I sjelfva verket bemöttes skolan i början med mycket tålamod af den gamla smakens anhängare — en skonsamhet, som i våra dagar väl vore omöjlig, och som derföre ej kan undgå att väcka förundran hos en nutida läsare af dessa gamla handlingar. Vanligen inskränkte man sitt försvar till ett mer eller mindre bitande skämt, ett och annat indirekt yttrande af sitt ogillande, vanligen under formen af utländska omdömen om den nya tyska (icke svenska) romantiska skolan, stundom med något skarpt sidohugg i förbigående med anledning af andra ämnen, som voro i fråga. Först sedan nya skolans polemik öfvergick till verklig ursinnighet och började tillåta sig personliga smädelser, antog försvaret en allvarsammare karakter, hvartill jag sedermera skall komma.

Utom de förut i förbigående nämnda frågor, hvarmed Svensk Litteratur-Tidning under de två första åren af sin tillvaro sysselsatte sig, har jag fäst min egen och vill äfven fästa läsarens uppmärksamhet på ett par der förekommande recensioner, som äro tjenliga att ådagalägga den af skolan antagna vexelbeprisningsmethod, hvarom jag nyss talade, men som dessutom framställa åtskilliga esthetiskt-kritiska principer, tillhörande skolan, hvilka det är af vigt att redan från början af dess publicistiska bana lära känna. Den ena af dessa rörer den Poetiska Kalendern.

Om Kalendern för 1813 yttras: «Det bifall allmänheten skänkt Poetisk Kalender för 1812 röjer att nationen ej är så kall för skaldemöns gudomliga lekar, som ofta blifvit öfverklagadt. Det har tvärtom visat sig, att om blott sanna poetiska ljud höja sig, finnas öfverallt för dem känsliga sinnen.» — Tidningen synes här helt blygsamt antaga att de poetiska ljud, som genom hennes vänner höjt sig, voro de första sanna, som höjt sig i

vårt fäderneslaud. — «Uppmuntrad af denna framgång har utgifvaren äfven för innevarande år skänkt oss en lika dyrbar nyårsgåfva, och om allmänheten ej med lika varm välvilja omfattat denna som det föregående årets, har den dertill uppgifna orsaken varit, att denna ej äger mer än trenne stycken af utgifvarens egen hand. Sannt är det äfven, att man i denna förgäfves söker en följd af så hänförande skaldestycken som de oförgängliga «Blommor», hvilka han förledet år inflätat i svenska Camenans lockar. Men det oaktadt innehåller äfven detta års Kalender stycken af sådant värde, att den försvarar sitt rum som den första af svenska poesi-samlingar» — äfven sedan Kellgrens voro utgifna! — «och äfven bland de flesta utländska Musen-Almanachor.» — Jag undrar om hela litteraturhistorien kan uppvisa en slik oförskämdhet. Atterboms Poetiska Kalender för 1813, ej endast till sitt innehåll öfverträffande samlingen af Kellgrens alla poemer, utan äfven jemförlig med den Musen-Almanach, der Schiller och Goethe läto införa sina mästerstycken, och denna dom, fälld af kalenderns egna medintressenter! — «Dessa stycken», fortfar recensenten (kalenderns stycken), «äro dock af den art, att de ej egentligen låta recensera sig; det bästa sättet att karakterisera en lyrisk dikt är det, att deröfver skrifva en dylik; den blomma, som botanistens hand sönderplockat, är icke blomma mer utan ett torrt skelett, som han uppklistrar i sitt herbarium; ej för att njuta hennes lukt eller fägna sig af hennes lysande färger, utan för att veta hennes namn, hennes rum i systemet och hennes medicinska eller ekonomiska nytta.» — Hvilket nonsens! Att karakterisera en lyrisk dikt genom att deröfver skrifva en annan lyrisk dikt — och så kanske i oändlighet? Sådana dikter öfver dikter hafva alltid misslyckats, och det desto säkrare, ju mera den ursprungliga dikten uttömt sitt ämne. Och sedan, att jemföra kritikens förfarande vid analysen af ett skaldestycke

›d botanistens yttre handgrepp att för sitt vetenskap-a ändamål sönderplocka en blomma! Huruvida denne ellertid i allmänhet iakttager den methoden att först ›cka sönder växten, för att sedan lägga upp den i sitt rbarium, lemnar jag åt botanisterna att afgöra. Jag le inbillat mig att han för detta ändamål sökte hela ı välbehållna exemplar. Men nog kan recensenten fva rätt deri, att dessa stycken ej egentligen låta re-ısera sig; men det kan hafva sina andra goda skäl, n behöfver ej gälla om alla lyriska poemer endast rföre att det gäller om dessa.

Om kalenderutgifvarens företal heter det vidare: Jtgifvaren har här förklarat sig öfver sina åsigter af oesien, hvilka delas af författarne till dessa försök, gemensamt fostrade af en vitterhet, som man kallar len nya», och derjemte afvisat de beskyllningar, hvar-med en bekant antagonist fordom förvärfvade sig ett tvetydigt rykte. Detta har blifvit utfördt med lika myc-ken värma och kraft som korthet, och öfverallt har man hört beröm öfver den genialiska urbanitet, som utmärker detta lilla polemiska mästerstycke» *).

I recensionen af följande årets Kalender går smick-ret nästan ännu längre: «Hvad som gemensamt utmär-ker de diktningar, som innehållas i denna samling (lik-som i allmänhet i dess båda föregångare), är en herr-skande idealisk anda, en flägt af detta fantasiens sjelf-ständiga, blott genom sig sjelft begränsade lif, som en-samt förmår göra verser till poesi och vidmakthålla dess oförgängliga ungdom. Den öfversinnliga sinnlighet, på hvilken hvad man kallar skönhet eller den högsta harmonien af ande och kropp beror, är en egenskap, som tillhör endast sådana själar, der en bevarad hjertats oskuld och barndom, i trots af tidens yttre framskri-

*) Svensk Litteratur-Tidning 1813, sid. 477 följ.

dande, fortfar att sätta naturen i ett romantiskt förh lande till menniskan. Inbillningskraftens spänstigl varar endast så länge som dess helighet. Religi och kärlek äro poesiens eviga poler och det fysi lifvet är inom hennes område en oändlig kedja af ski variationer till det från evighet till evighet framstäl themat af en Gud. Hon är den Delfiska prestinn som ur naturens djup uppfattar hans orakel. Den ve liga skalden betraktar sin kallelse såsom en gudom ingifvelse och sin sång såsom en religiös handling. Att hafva kunnat väcka en sådan anda i vår vitterh för hvilken den sanna konstens enda och egentliga v sen så länge varit främmande, är en förtjenst, som r dan ensam berättigar utgifvaren till ädla varelsens b fall.» — Den sanna konstens enda och egentliga väs hade således varit främmande för en litteratur, som re dan ägde en Kellgren, en Bellman, en Franzén, e Thorild, en Ehrensvärd, en Benjamin Höijer, för att tala om andra storheter, än dem, som skolan sjel nödgats erkänna såsom sådana, och detta endast för de att skolans egen koryfé skulle kunna utropas icke blott såsom den förnämste, utan äfven såsom den förste.

Vidare i den detaljerade anmälan af utgifvaren egna poemer heter det: «Ett beröm för lyckade ställen är för en sådan skald icke något utmärkt beröm.» Om poemet «Serenaden» säges: «Med mera *charis* har kan aldrig vällustens brännande trånad yppat sin först lystenhet än i detta lilla mästerstycke, som knappt hö höfver den i en not beprisade melodien, för att m musik.» — Välan! detta beröm är förtjent: det gäll den välbekanta «Hulda Rosa!»; men huru tager det ut i en tidning, der författaren sjelf var medarbetare — Men recensentens enthusiasm för sin skötevän stegra ännu ytterligare: «Dock», heter det, «den som vill herr Atterbom i hela hans konstnärsstorhet, den läse det dyrbara dramatiska fragmentet «Fågel Blå». Hvil

en skänk måste detta drama, såsom fulländadt, blifva ir vår litteratur, då redan blotta fragmentet är det ppersta poem, som hittills förnummits på den venska sångmöns läppar! De, som af den stora nda, som i allmänhet karakteriserar författarens lyrik, j kunnat öfvertyga sig om hans förmåga till bildandet f en större komposition, böra förvånade finna det af essa förtjusande scener; hvilka visa att denna banan r just den egentliga och sanna för hans förmåga. Då an här vunnit tillfälle att fritt och obehindradt aftrycka n spegelbild af hela sin inre verld, har denna skapelse cke den sjukliga, halft förtviflade ton, som man förebrått mängden af herr Atterboms mindre dikter, utan allt lefver här i det element af ungdom och friskhet, ivars lifliga omgifning det romantiska skådespelet nödvändigt fordrar, så som Shakspeare, Calderon, Goethe, Tieck, Oehlenschläger m. fl. i odödliga mästerstycken framställt detsamma. De hafva framställt det såsom en af den rikaste bildningsförmåga och den innerligaste känsla, med trollstafven af den rena barndomens oskuldstro framkallad fé-verld, som tillika är symbol af den djupaste vishets aningar; och herr Atterbom har genom dessa scener, såsom fulländad (sic!), värdigt slutit sig till kören af dessa konstens glänsande hjeltar.»

Vi pausera här för ett ögonblick. För att icke nu inlåta oss i en kritik af denna beskrifning på det gemensamma sätt, hvarpå de nämnda heroerna skola hafva behandlat det romantiska skådespelet, hvilken är uppenbart origtig, då en Shakspeare och en Calderon väl knappast kunna rymmas under samma tak, enär de representera helt motsatta verldsåsigter, fråga vi blott, först och främst, hvad som menas ej allenast med en vishet, som blott anar, eller, såsom det heter, den djupaste vishets aningar, och sedan, huru Atterbom såsom författare af ett vackert dramatiskt fragment, men dock endast ett fragment, som knappast kan kallas dramatiskt af

annat skäl än att det är dialogiseradt, huru han kan såsom sådan kallas fulländad, förmodligen såsom dramaturg, och ställas i jemnhöjd med de största dramatiska mästare, som recensenten känner eller erkänner såsom sådana, och hvilka hvar för sig skrifvit icke ett fragment af ett drama, utan många fullfärdiga skådespel, hvilkas dramatiska värde följaktligen kan bedömas, — något som är omöjligt i afseende på Fågel Blå. Det är obegripligt, huru en ung skalds vänner kunnat säga, eller huru han sjelf kunnat låta säga sig, sådana kolossala smickerlögner, utan att förgås af blygsel. Men då smickret fortfor att både utdelas och mottagas äfven framdeles, så måste man antaga antingen att vederbörande å ömse sidor varit öfvertygade om dess rättmätighet, eller att man dermed endast afsigtligen ville trotsa det sunda förnuft, som vågade sätta den nya skolans storhetsanspråk i fråga, och sålunda genom fräckhet ådagalägga sin sjelfständighet mot det allmänna vettet. Recensenten fortfar: «Man måste beundra idéns oändlighet, framställningens klarhet, diktionens upphöjning och karakterernas milda och rent kolorerade individualitet, hvilken är lika sinnligt åskådlig och bestämd, ehuru de alla äro hemtade ur den idealiska sferen. Man erinre sig blott den konungsliga riddaren Amundus, den sköna, sanna, förtjusande qvinnan Florinna, den ädla hofmannen Cyprino: och om Deoletus förekommer oss såsom ett andligt porträtt af författaren sjelf, så är orsaken dertill blott att hans karakter är den mest träffande teckning af

En man, som lefver endast i det sköna,
Liksom en fågel i den fria luften;
Som söker det på jorden öfverallt
Och finner det — i sig och i sin zittra.

De enskilda partierna hvar för sig, äro lika förträffliga som det hela» (d. v. s. som fragmentet). Vi hade annars trott att den förträfflighet, som kan tillerkännas ett

fragment, måste gälla de färre eller flera partier, hvaraf detta består, men icke det hela, hvarom man ingenting med säkerhet kan veta. — «Måtte», så slutar recensenten, «författaren snart uppnå den framtid, som han i företalet önskar sig, då han får ohindrad och sorglös lefva för den konst som han älskar! Sjelfva fördomen och afunden, som icke tröttna att förfölja honom, skola då måhända bringas till sansning.» — Härvid anmärkes, att den förföljelse, hvarmed den s. k. fördomen och afunden hittills hemsökt skalden, bestod i ingenting annat än en kritik, som var långt mera billig och sansad än hans egen. Den som ännu behöfde bringas till sansning var just poeten sjelf och hans blinda vänner *).

Men om Atterbom, såsom monark i sitt lilla vittra rike, med mildt välbehag emottog hyllningen af sina vasaller, så var han äfven å sin sida ganska frikostig på nedlåtande bifallsord till dem, när de sådant förtjente, d. v. s. så snart de öppnade munnen, lika godt om till dårskap eller till visdom. Den ena tjensten är den andra värd, tänkte den nya skolan: beröm du mig i dag, så skall jag berömma dig i morgon, och vill ingen annan beundra oss, så kunna vi sätta oss ned att beundra hvarandra, var hennes valspråk, eller åtminstone grundsats. Lorenzo Hammarsköld, skolans representant i Stockholm, Atterboms förtrogna vän och korrespondent, hade bland andra ofullgångna foster af sin outtröttligt verksamma, men aldrig methodiskt verkande hjerna, utkastat bland allmänheten ett häfte s. k. «Poetiska studier», om hvilka Tegnér, i en framdeles uppkommen litterär tvist mellan honom och Hammarsköld, tillät sig det grymmaste skämt **).

*) Svensk Litteratur-Tidning för 1814, sid. 143 följ.

**) Hammarsköld hade i sin usla grekiska grammatik bland annat härledt grekiska ordet λοιδορεῖσθαι (smäda), hvilket Hammarsköld dock påstår betyda «disputera», från λαός, folk, och δέρω, som han öfversätter med dräpa. Dervid anmärker Tegnér: «De gamla riddarne, som hvarken

Dessa sin väns «Poetiska studier» såg Atterbom med helt andra ögon än Tegnér. Han skref öfver dem i samma Litteratur-Tidning, som doftade af hans eget beröm, en recension, som börjar på följande sätt:

«Den författare, som här öfverlemnar åt allmänheten en samling af sina poetiska skrifter, har hittills grundat sitt rykte mera såsom lärd såsom bokkännare och konstdomare, än såsom egentlig skald. Oaktadt vissa fullkomligare melodier, som tid efter annan klingat från hans lyra, har man i mängden af hans diktningar trott sig skönja snarare en djup, en outsläckligt brinnande åtrå efter poesi än poesien sjelf. Att, framför alla, författaren ser dem ur denna synpunkt visar han, utom på otaliga strödda ställen, bestämdt i de tvenne ypperliga stycken, som öppna och sluta samlingen: «Tillegnan» och «Afsked till min sångmö». Ehuru hvart och ett är i sin tonart fulländadt, tvekar likväl recensenten ej att gifva företrädet åt det första: kanhända har en sjelfförsakelse af detta slag aldrig i sitt uttryck gått så nära intill att bli sin vederläggning. — Det är någonting oändligt rörande i en sådan länge närd och ändtligen misströstande ungdomstrånad efter ett gudomligt mål, när den leder sitt ursprung från ett i fullt mått af naturen skänkt och af konstens kännedom utveckladt sinne för det sköna, men i hvilket den receptiva polen öfverväger den produktiva, och bildningsförmågan således verkar mera såsom d r i f t än såsom k r a f t. Är denna öfvervigt gifven till den grad, att aktiviteten liksom absorberas af passiviteten (som visserligen också är en verksamhet, fastän af qvinlig natur): så sträfvar den för konstens intryck öppna själen aldrig utom gränsen af esthetisk n j u t n i n g, och har blott s m a k eller en lefvande känsla af det sköna idé och af motsvarigheten i dess sinnliga former. Egentligen är detta den allmänna grad, på hvilken fantasien är sinne och icke snille. Är åter bestämdt anlag till produktivitet verkligen förhanden, fast icke utrustadt med den starka outtömliga lifseld, som befruktar fantasiens lidande tillstånd till egna och objektiva skapelser; är detta anlag närdt och förhöjdt genom vidt omfattande konststudier, genom en trogen uppfattning i s i n n e t s spegel af snillets uppenbarelser i hela deras mångfald; så följer af en oemotståndlig nödvändighet, att det söker göra sig gällande såsom alstringsförmåga, och att den inre strid, som uppkommer, måste föranleda en kedja af produkter,

---

kunde läsa eller skrifva, förstodo dock åtminstone valspråket på sin sköld. Jag är honom emellertid förbunden för den sinnrika ethymologien (den jag ej påminner mig hafva sett annorstädes). Men härvid måste jag i förbigående anmärka, att λαὸν δέρειν icke betyder hvad herr Hammarsköld tror, den som dräper folk, utan den som flår huden af dem, som t. ex. Apollo gjorde med sin tids Hammarsköld, med salig Marsyas, i anledning af hans p o e t i s k a s t u d i e r.» Stockholms-Posten 1820, N:o 100.

ıvilka (i allmänhet) icke äro att anse såsom konstverk, utan såsom artistika konfessioner. Man begripe blott, att vi här använda begreppet af tt konstverk i dess strängaste mening; ty föröfrigt kunna sådana konfessioer, ehuru icke varande några för sig sjelft bestående organismer, utan enast subjektiva yttringar af en viss individualitets utbildning, fängsla läsan med lifligt välbehag, i den mån som den framställda individualiteten ger makt att intressera. — Vi hafva äfven angifvit orsaken, hvarföre dessa lettanter af högsta rangen så ofta i förhållande till egna arbeten sakna t klara omdöme, som leder dem vid bedömmandet af andras. Den skande tendensen i deras inre är icke fullt säker på sig sjelf, den kan icke som denna ofelbara instinkt, som är endast geniets lott, urskilja när den er eller mindre lyckliga timman slår för dess bemödande. De veta att lyckas på en träff; och detta medvetande fördunklar sjelfgranskningen ed en ovisshet, en villrådighet, som naturligtvis ej kan äga rum vid mätngen af främmande krafter. Der har deras starka sida, nemligen den teoretiska, fritt utrymme för sina egenskaper; och samma menniskor, som id frågan om deras (sina) kompositioner ej sällan sätta ett mindre värde å hvad andra rättmätigt gilla, och ett större på hvad man antingen ogiller eller blott flyktigt beskådar, kunna såsom esthetiska vetenskapsmän dagalägga en osviklig takt för det rätta och en örnblick för skuggor och ljus.»

«Recensenten tror sig icke fela, om han lämpar denna allmänna teckning af hvad man med Jean Paul kan benämna qvinligt geni på den anda, som stämplar förevarande poetiska samling. Sjelfva dess ytterst karakteristiska titel innehåller hela dess recension. Allt hvad rörlighet i känslan och en af äfven de mest olikartade esthetiska intryck mäktig inbillning, med understöd af vidsträckt beläsenhet i äldre och nyare skalder, med biträde af ständigt förökade kritiska insigter, kunna förmå, söndrade från det fullkomliga snillets befruktande princip, har författaren med dessa sina «Poetiska studier» träffande lagt i dagen. Hvad som skänker dem på en gång deras egna och deras höga förtjenst, är denna brinnande, oegennyttiga, öfver alla personlighetens band trängande kärlek till sin konst, som från pulsslagen i skaldens bröst omedelbart öfvergått till hvarje ljud i hans värdiga dikter. Svenska vitterhetens häfder uppvisa beklagligen åtskilliga författare, som genom gynnande omständigheter lyckats på sin tid att eröfra ett slags klassiskt anseende, och som dock, för att dömma efter hvad de skrifvit, aldrig synas hafva känt någon annan ingifvelse än fåfänga och affektation, eller ett koketteri med känslor, med åsigter, hvilka just genom koketterandet förråda sin brist på halt och sitt slafveri under timliga ändamål. Till sådana egoismens missljud, mördande för all artistisk lyftning, finnas i denna samling inga spår. Dess upphofsman söker öfverallt poesien för hennes, icke för sin skull; redan derigenom skulle han hafva höjt sig till idéernas verld, om också den theoretiska gången af hans bildning icke

dit hänvisat honom. För denna rena tillgifvenhet, detta fullkomliga öfverlåtande, ett i våra dagar äfven hos konstnärer sällsynt oskuldstillstånd, har ock sånggudinnan, som billigt var, ofta belönat honom med en ynnest, hvars prof icke lemna någon önskan öfrig för granskarens erkänsla.»

»Betraktar man nu, enligt hans åstundan, herr Hammarskölds skaldestycken såsom blotta studier i en älskad, men icke tillräckligt förvärfvad konst: så skall man finna naturlig den mångfaldighet af tekniska former, i hvilken de möta läsarens öga. Knappt skulle man kunna nämna något skaldeslag eller någon icke alldeles ovanlig versmekanism, som icke inom denna samling förekommer. Det grekiska maneret, det romantiska, det österländska, den moderna lyriken, satiren, Ovidiska kärlekssånger, psalmer — allt har han försökt. Begripligtvis har lyckan varit honom mest trogen der, hvarest den valda formen, af en ursprunglig förvandtskap med skaldens lynne, synes hafva opåkallad infunnit sig. Sådant är förhållandet med en stor del af hans kompositioner i den antika poesiens stil. Man igenkänner i dem genast den af våra konstdomare, som mest varmt sympathiserar med den glada åsigten af lifvet, den sköna sinnligheten, den okonstlade hållningen och den naiva tonen, det rent formala med ett ord, i hvars lätta element de gamles konstnärer lekande förevigade sig. Detta gäller dock hufvudsakligen om de sånger, dem han bildat i Hellenismens särskilda tonart, hvilken under de romerska imitatörernas behandling undergick betydliga förändringar. Den antika poesiens sköna formation blef i Latium mera sträf och tung, och, då den hos Roms namnkunnigaste skalder var mera ett verk af reflexion än af ingifvelse, slutligen konstlad och oratorisk. Horatius representerar fullständigt den romerska skaldekonsten. Liksom han var en öfvergång från den äkta antiken till den romantiska tidsålderns skapelser, så sväfvar ock Horatius emellan sin lärda konsts med högsta ansträngning utarbetade och slipade form å ena sidan, och böjelsen att filosofera, en väsentlig beståndsdel i den nyare verldens poesi, å den andra. Men som den reflekterande syftningen hos honom ännu är i sin gryning, skaffar den sig tills vidare luft i dessa ryktbara sentenser, af hvilka den Venusinska sångaren så outtömligt öfverflödar. Samma syftning är ock i grunden upphofvet till hans satirer: enligt vår öfvertygelse hans mästerstycken. Väl kan Ovidius synas göra ett undantag från det allmänna omdöme vi fällt öfver hans medbröder; men ehuru Ovidius (vi tänka här blott på alstren af hans lyckliga dagar) visserligen bibehöll i ungdomlig friskhet antikens fritt spelande lif, tyckes det i hans verldsåskådning ofta hafva sjunkit till en materialitet och libertinism, som man icke finner hos grekernas erotiker. I Chariternas anleten kunna väl drag af vällust upptäckas, men aldrig af fräckhet: likväl är Ovidius i många af sina elegier endast en poetisk *roué*» o. s. v. *).

*) Svensk Litteratur-Tidning för 1813, sid. 685 följ.

Allt detta kan vara rigtigt och sannt; men man kan fråga hvad det har att göra med Hammarskölds «Poetiska Studier». Recensenten leder sig till den slutsats, att den grekiska andan var närmare beslägtad med författarens, än den romerska. Andra hafva icke kunnat hos honom upptäcka spår af slägtskap med någondera.

Det behöfdes verkligen hela det arga hat, som Atterbom och hela nya skolan svurit Leopold, för att på grund af hans «fåfänga, koketteri med känsla och åsigter», och «slafvande under timliga ändamål» sätta honom under denna Hammarsköld, hvars enda passion var att göra böcker i oändlighet, obekymrad om innehållet, och hvars oöfvervinneliga skrifklåda frestade honom att kasta sig på alla möjliga ämnen. Han, som i hela sitt lif knappt förmått åstadkomma en enda felfri period, vare sig på vers eller prosa, «lemnar intet öfrigt för granskarens erkänsla»; han, den mest krystade, mest vårdslösa, mest handtverksmässiga versfabrikör vår litteraturhistoria känner, höjes af kotteribrodren till skyarne för sin «rena tillgifvenhet för poesien», för den «kärlek och oskuld», hvarmed han åt henne öfverlemnar sig!

Författaren lät allmänheten länge vänta på fortsättningen af denna rymligt tillskurna recension, nemligen från den 6 November 1813 till den 19 Mars 1814. Atterboms stil var på denna tid ytterligt vidtsväfvande och benägen för ändlösa episoder, föga sammanhängande med det egentliga ämnet, hvarpå vi nyss sett ett prof. Också hände det honom mer än en gång att af ett vidlyftigt planeradt arbete aldrig medhinna mer än början, der han genast så insnärjde sig i en mängd svårigheter, att han ej vidare kom ur stället, utan måste uppgifva alltsammans.

Hammarskölds klena romanser gifva recensenten anledning att i fortsättningen utbreda sig öfver romantiken, en exkurs, som är intressant för bedömmandet af hans dåvarande esthetiska ståndpunkt, ehuru den icke

har mera sammanhang med Hammarskölds poesier än en afhandling öfver målarkonsten med en plankstrykares senaste konstalster.

«De bevisa», dessa Hammarskölds romanser, påstår vännen Atterbom, «huru bildsam och lättrörlig författarens fantasi är: en harmonisk kroppslighet, en till högsta materiella förädling potentierad sinnlighet, — denna lägre identitet af anda och form, öfver hvilken grekernas poesi ej förmådde lyfta sig, tycktes i första perioden af dess (nemligen den Hammarsköldska fantasiens) utveckling vara det ideal, som uteslutande fästade dess beundran. Men tidens allsmäktiga rigtning nödgar både poesien sjelf och dem, som befatta sig med hennes gudomliga yrke, att älska och bilda det öfvernaturliga: hvilket, långt ifrån att bestå i det onaturliga, det emot naturens danande lif och urbild stridiga, tvärtom är det naturliga *par excellence*, det urbildliga sjelft. Den grekiska konstens allmänna ståndpunkt, som var och förblifver skulpturens egentliga, är i måleriet — den ideella skulpturen — längesedan öfverstigen, likaledes i musiken, enligt denna konsts absoluta idealitet och — man rope deremot huru gällt som helst — äfven i poesien; ingen ensidig skolesthetik, om än aldrig så abstrakt och subtil, kan förvandla Dante, Cervantes och Shakspeare till barbarer, eller inbilla någon menniska, som har liflig sinneskraft och öppen känsla för det fullkomliga, att Goethe, Schiller, Novalis och Fouqué blott anställt försök att nedkalla den förlorade skönheten till jorden. Den karakter, som kristendomen gifvit åt konsten, och som af våra grundligaste esthetiska författare betecknas med namnet romantisk, kan lika så litet vara något återskridande i menskliga själsodlingen som hvarje annan förändring af epoker inom intelligensens allmänna historia: en succession, som icke vore progressiv, är der en motsägelse. Såvida enligt grundlagen af den polaritet, som är uttryckt i alla den skapande All-enhetens *modi existendi*, den ideella polen öfverallt icke är blott motsats af den reella, utan tillika, i egenskap af absolut motsats, dess högre potens, måste ock nödvändigt följa, att i konsten, som är naturens produktivitet, fortsatt inom frihetens rike, och specielt i poesien, som af alla de sköna konsterna (både genom sitt begrepp och medlen för sin teknik) lefver mest uteslutande i ideernas verld, den af kristendomen väckta idealismen betecknar uppenbarelsen af konstens egentliga väsen; hvilket i antikens realism endast på kothurnen någongång afhöljde sin slöja, när ödet framträdde i sin dunkla herrlighet och förvandlade de ändliga naturgudomligheterna till blotta tjenare af sin allrådande vilja. Detta öde är nu, genom samma potentiation för reflexionen, förhöjdt och förklaradt till försyn: och på denna högsta idé af det gudomliga, hafva Shakspeare, Calderon, Goethe, Schiller och Werner grundat ett nytt tragiskt system, till hvilket de gamles dramatik förhåller sig såsom en profetia till sin fullbordan. Hvad mythologien var för dem, är historien för

oss: deras förtroliga gemenskap med naturen har börjat återställas genom en naturvetenskap, hvars princip är lif och hvars vilkor är dess åskådning; ju allmännare denna kraftiga åsigt af universum, förädlad genom en religion, der verldsanden blifvit menskligheten ideal, meddelar sig åt snillet och känslan, — ju tydligare skall man finna, att den sannt romantiska poesiens karakter icke ligger i det sjuka, töckniga och förvirrade, utan i energisk och ljus symbolisering af medvetandets fulländade harmoni. — Men lika litet som ett filosofiskt system, der ej både realism och idealism genom principens kopula öfvergå i hvarandra till ett, har löst uppgiften af en fullkomlig filosofi; lika litet kan idealismen i poesien, för att vinna form och derigenom framalstra verklig skönhet, umbära det reella elementet. Alltså är för skalden och för älskaren af hans konst en brinnande kärlek till den klassiska ålderdomen lika nödvändig som kärleken till naturen: antikerna äro på visst sätt naturproduktioner, och blifva derföre, i sinnlig konsistens, i jemnvigt af proportioner, i framställningens bestämdhet, i gratie o. s. v. oupphörliga mönster. Vill man, detta oaktadt, beskylla oss för brott mot den grekiska klassicitetens majestät, så har man i grund missförstått vår mening. Eller förblifver ej ungdomen lika evigt skön, fastän mandomens ideal, enligt sitt begrepp, betecknar en högre fullkomlighet af den i menniskans organism sinnbildade andens och naturens enhet?»

«Man förlåte recensenten denna nya digression. — Egentligen borde ingen resonnera öfver artistiska ämnen (nemligen med anspråk att undervisa), som icke sjelf, åtminstone potentialiter, är konstnär. Så är t. ex. Schelling en man, på hvars fria val det berott att, äfven såsom skald, intaga ett lysande rum i litteraturens annaler. Så förhöll det sig äfven med Platon. Lessing, som skrifvit en förträfflig dramaturgi och i många esthetiska delar brutit den första isen, är äfven författare till «Nathan der Weise». Schiller och bröderna Schlegel, som ändtligen upptäckte hellenikens och romantikens egentliga motsats, samt i följd deraf äfven dess beskaffenhet, räknas bland Europas förnämste skalder. Goethe meddelar på mångfaldiga ställen de skarpsinnigaste esthetiska betraktelser. J. Paul Richter, hvars «Vorschule der Æsthetik» innehåller en oskattbar samling af snillrika åsigter och anmärkningar, har lemnat oss den klassiska romanen «Titan». Äfven Ast, som i sitt «System der Kunstlehre» uppställt en i det närmaste riktig schematism af vetenskapen om det sköna, har uttryckt sin kärlek till sångens gudinnor i åtskilliga små lyriska stycken, visserligen af ringa konstvärde, men åtminstone utmärkta genom skönhetskänsla och melodisk versbyggnad. Vi svenskar kunna med stolthet nämna Ehrensvärd, det största snille, som Norden i denna hänsigt frambragt. Det är bekant att hans teckningar i genialitet täfla med hans skrifter.»

Författaren tillägger här följande not:

««De Fria Konsters Philosophi» af C. A. Ehrensvärd är ett verk, i synvidd så förvånande långt framom sin upphofsmans samtid, att det ensamt skulle stämpla honom till Sverges Winckelmann, om det också ej beledsagades af författarens «Resa till Italien», i artistiskt afseende den intressantaste af alla resebeskrifningar. Naturen tyckes bära vissa af sina barn närmare under sitt hjerta, och då hon danat dessa gunstlingar af sin finaste lifskraft, intrycker hon sjelf, under födelsetimman, i deras kristallklara åskådning sin strålande urbild, och låter dem sedan lekande, liksom händelsevis, upptäcka den. Denna instinkt för det gudomliga i naturen och konsten var Winckelmanns och Ehrensvärds gemensamma egenskap. Gemensamt var äfven deras öde att först långt efter tidpunkten af deras död kunna begripas. Winckelmann har lemnat efter sig mångfaldiga skrifter; hans stil är full, rundad och klar, äfvensom han i lärdom öfverträffar sin medtäflare: Ehrensvärd beklagligen blott tvenne, i hvilka hans åsigt endast är antydd; hans stil är i högsta grad aforistisk och bizarr — men det rikhaltigaste guld glimmar öfverallt i den besynnerliga malmen, och vi hoppas ej förolämpa Winckelmanns heliga skugga, om vi tillerkänna hans själsförvandt i Norden snillets öfverlägsenhet. — Det skall gifvas unga personer, sägs det, hvilka ej mindre i läran om det Sköna, än i alla andra filosofiens discipliner, inbilla sig stå på en högre ståndpunkt än Platon, Hemsterhuys och Schelling, sedan de lärt sig efterpladdra vissa föreläsningar och dissertationer, med hvilkas egenheter de smickra sig att kunna passera för ännu nyare än sjelfva det nya. Dessa unga personer skola äfven försäkra, att Ehrensvärds satser rakt strida mot det esthetiska system, som framgått ur Schellings skola. Men Gud har slagit deras ögon med blindhet i detta fall, liksom i många andra.»

Hvilka unga personer i den nyss anförda noten menas, vet jag icke; sannolikt inga, som offentligen uppträdt, så vidt jag af samtidens litteratur kunnat förnimma. Kanske en eller annan lärjunge af Biberg. Sällsamt förekommer emellertid detta sidosprång mot en ungdom, som var eller ville vara ännu yngre än Atterbom vid tjugutre års ålder. Det förmenta påståendet att Ehrensvärds satser skulle strida mot den Schellingska skolans esthetik torde likväl låta försvara sig. Säkert är att Atterboms egen, nyss anförda, på Schellingska principer grundade åsigt om romantikens företräde framför antiken illa sammanstämmer med Ehrensvärds höga och uteslutande vördnad för grekernas konst. — «Man kan säga», sådan är slutsatsen af Atterboms diatrib om

det romantiska, «man kan således säga att herr Hammarsköld, som med lust och förmåga egnat sig åt den esthetiska vetenskapen, och särdeles åt dess användning såsom kritik, genom de mest lyckade af sina poetiska försök legitimerat sig väl icke såsom poet, men såsom en natur, i hvilken en sann poetisk grundklang lifligt återljuder yttre fullkomligare toner, och derföre med säkerhet leder omdömet vid granskningen af artistiska föremål» *). — Genom sina poetiska studier lärer sålunda Hammarsköld hafva fullgjort vilkoret för sin esthetiskt-kritiska kapacitet på samma sätt, som de förut anförda stora exemplen Lessing, Schiller, Jean Paul, ja sjelfva Schelling: en slutsats, på hvilken hela den litterära verlden då för tiden väl icke kunde undgå att storligen undra.

Man fick vänta ytterligare ett par månader på slutet af denna omständliga recension, som jemte sitt hufvudämne behandlar så mycket annat. Ändtligen den 7 Maj, sju månader efter sin början, uppnådde den sin ända. Sedan recensenten här med anledning af författarens oder och visor trott sig finna, att «den högre lyriska dikten synes öfverstiga måttet af hans förmåga», fortfar han på sitt vanliga excursoriska och docerande sätt:

«Man har sagt att den lyriska dikten är den menskligaste arten af poesi; och detta påstående innehåller visserligen mycken sanning. I Epos betraktar skalden verldens absoluta lif, hvars karakter såsom idealisk organism kallas skönhet, under formen af öfvervägande realitet, af ett gifvet, objektivt förevarande universum. Den enskilda menniskan, sedd ur synpunkten af blott naturprodukt, uppslukas såsom ett grand af det stora, omätligt mångfaldiga, evigt skapande hela, och är i förhållande till detta ingenting vidare än ett af de millioner ögon, med hvilka naturen åskådar sig. Så är också den episka skalden, såsom episk, ett blott och bart personifieradt uppfattande af den allmänna, i historiens (den ideella naturens) oändliga mångfald till en kedja af objekter förvandlade menskligheten; rigtningen af hans bildningsdrift är helt och hållet extensiv, och inom gränsen af det omfång, som han väljer åt sin berättelse, följa händelserna på hvarandra ungefär såsom en lek af krafter, hvilka i likhet med naturens elemen-

*) Svensk Litteratur-Tidning, 1814, 159 f.

ter icke synas åsyfta något annat ändamål, än det rent fysiska att organisera och organiseras. Derföre, när hans berättelse slutar, förekommer oss slutet ofta såsom tillfälligt, och vi tycka att kedjan hade kunnat ännu längre utsträckas; men nödvändigheten af dess afbrytning ligger just der, hvarest intet vidare tillägg behöfs för objektiviteten af det redan berättade. Är denna objektivitet i afseende på sig sjelf fulländad, så är den också absolut fulländad, nemligen absolut i sin potens; liksom då i den organiska naturen en viss sammanverkning af fysiska krafter uppnått det för dem bestämda vexelförhållandet, organiserandet (såsom sådant) upphör med den tillämnade organisationens fullständiga verklighet, och bildningsprocessen sjelfnödvändigt försvinner i produktens bestämda qvalitet, från hvilken den sedan icke kan skiljas. Och liksom naturen på sin grad af lif uttrycker gudomens idé, väl icke för sig men för menniskan, som är denna idés högre uppenbarelse: så förekommer äfven historiens betydelse (utvecklingen af All-enhetens högsta uttryck, i dess aktuella gudomlighet, såsom öde eller försyn) i Epos ej såsom berättarens afsigt, men väl såsom ett tillfälligt resultat af berättelsen. Deremot sammantränger dramaturgen denna betydelse i brännpunkten af en enda handling, der menniskan uppträder såsom representant af mensklighetens idé och, enligt denna, *de jure* naturens beherrskare: kämpande att med frihetens ljusa princip besegra hennes dunkla och tvingande makt, och att i den form, som en helig vilja söker, karakteren af en skön sedlighet, offra sin personlighet åt vilkoren för en segrande manifestation af mensklighetens ideal. Epos sysselsätter sig med menniskorna och händelserna: Drama med menniskan och handlingen. Subjektivitet kunde sägas vara här det rådande elementet, om den gällde här såsom subjektiv; men den är i dramatisk poesi blotta grunden, ur hvilken en objektivitet af högsta potensen, en absolut objektivitet, utbildar sig. Då dess innehåll är just denna förutbestämda öfverensstämmelse mellan frihet och nödvändighet, som individen vördar i en yttre öfvernaturlig makt, kunna vi väl icke neka vårt bifall åt den nu i poetiken herrskande konstruktion, enligt hvilken dramatiska konsten är poesiens ädlaste form och den absoluta totaliteten af dess elementer. Af det föregående inses, att i ett dramatiskt konstverk fäster den förnämsta af de handlande personerna derigenom vid sig åskådarens beundran och deltagande hänryckning, att den bland dem alla klarast bär den gestalt af idealisk mensklighet, som ligger i planen af skådespelets uppgift: man är alltid hufvudpersonen i det sällskap, der man sjelf är minst person *). Sammaledes är

*) Denna sats klingar paradox; men begreppet stor eller skön karakter tillägges ju endast en själ med universella och universellt utbildade anlag? Meningen är icke att det karakteristiska, som särskiljer individen från andra individer, skall upphöra, utan att det skall förädlas till symbol för ett slägtbegrepp. Atterboms not.

äfven dramaturgen i den mån fullkomlig, som han är ett blott redskap för den idé han vill framställa; hans individuella sätt att känna och tänka, hans åsigt såsom enskild af lifvet och verlden underordnas den centralåsigt, som (af en högre nödvändighet än den subjektiva känslans) i det helas inrättning utvecklar sig. — Tvärtom, är i lyrisk dikt den individuella åsigten *eo ipso* den centrala: det är skaldens egen känsla, som fantasien, vänd mot sin organ, åskådar och skänker ett evigt varande uttryck. Bildningsdriften verkar här med intensiv rigtning (i dramatiken, som indifferentierar Epos och Lyra, finns i frågan om produktivitetens direktion ingen egentlig motsats mellan utåt och inåt, men väl emellan uppåt och nedåt, det är: tragedi och komedi); skönheten existerar på denna grad af poesi under formen af öfvervägande idealitet, af en verld, som väl kan äga mångfaldiga beröringspunkter med den yttre, men som i sjelfva verket är till blott inom sångarns bröst. Liksom i epos händelsen är skaldeslagets princip och i drama handlingen, så känslan i lyrans toner. I dem får skalden yttra sin egen menskliget, sitt hjertas innersta språk; men på det någonting så rent subjektift och luftigt omvexlande, som individuella känslor och betraktelser, måtte kunna erhålla den grad af objektivitet och fixerad konsistens, hvarförutan de icke gälla såsom poesi (skönhetens hufvudsak är form och en formlös poesi är alldeles ingen): så måste denna individualitet, som åskådar sig genom inbillningskraften, vara harmoniskt bildad, vara hög och skön, sådan, att endast den i verldsgången ingripande handlingen felas henne till att sjelf vara fullkomligen idealisk. Utan detta vilkor, att äfven såsom uttryck af ett enskildt tänkesätt representera ett helt och af yttersta förädling utmärkt känslosystem, blifver lyriken ingenting annat än en inskränkt personlighets prosaiska joller eller jemmer: vi hafva i Lindegren och Lidner inhemska exempel derpå. Men ju mera inom känslans obegränsade rymd inbillningen verkar tvånglös och fri, ju mera måste den sträfva att koncentrera sig i energisk sammanfattning af hvad den känner: den förfaller annars till obestämdt känsleri, och framställningen drunknar i vidtsträfvande flackhet. — Att lyriken är individualitetens poesi, kan äfven empiriskt utrönas deraf, att hvar och en lyrisk skald har en rentaf egendomlig ton och stil; hvaremot de episka i dessa hänsigter förundransvärdt bära tycke af hvarandra, och de dramatiska, fastän mindre ögonskenligt, likaledes.» — — —

Erkännas måste, att dessa tankar äro både djupsinniga och stundom väl sagda och till största delen i grunden rigtiga, ehuru de uttryckas i ett språk, hvars dunkelhet förråder att de ännu icke hunnit blifva fullt klara för författaren sjelf. De utgöra konseqvenser af det filosofiska system, som han då för tiden företrädésvis studerade och af hvars nya och dristiga såväl sannin-

gar som paradoxer han var hänförd. Bortrensar man den nebulösa terminologi, som var egendomlig för den Schellingska naturfilosofien, och söker man ersätta den genom klara logiska bestämningar, d. v. s. öfversätter eller omskrifver den på ett begripligt språk, hvilket, med någon eftersinning, låter sig göra, så skall man finna, att denna framställning af poesiens hufvudarter och deras förhållande till hvarandra är på det hela rigtig, och var för sin tid ny — åtminstone hos oss. — Tillämpningen af denna theori på Hammarskölds Poetiska Försök är deremot egendomlig nog och länder till föga heder för skaldevännen, som ändå skulle berömmas. Recensenten utlåter sig nemligen, i omedelbart sammanhang med det nyss anförda, derom på följande sätt: «Herr Hammarskölds lyriska ton är, då han icke imiterar, utan nöjer sig med sitt lynnes egna ingifvelse, täck och okonstlad: stilen merendels något matt och i allmänhet mindre grundligt genombildad; inre djup och yttre melodi förekomma mera sällan än man önskade» *). Om inre djup skall betyda detsamma som djupt innehåll, och yttre melodi detsamma som vacker form, så lärer väl föga värde återstå för de dikter, som frånkännas båda delarne.

I sammanhang härmed kan nämnas en recension af Geijers då nyligen utkomna öfversättning af Shakspeares «Macbeth». Recensenten lyckönskar fäderneslandet att genom samtidigt utkomna öfversättningar af Sophokles, påbörjade af Palmblad, Schiller, af Törneblad, och nu slutligen Shakspeare af Geijer (och sedermera af Scheutz och Thomander), hafva fått tillfälle att göra bekantskap med dessa stora mästare. Om den sistnämnde yttras:

«I anseende till den yttre formen afviker Shakspeare visserligen ganska betydligt från de honom ej fullkomligen bekanta grekiska mästarne; och derföre hafva de, som anse det yttre tillfälliga för det väsendtliga, kallat

*) Svensk Litteratur-Tidning, 1814, 274.

honom rå och oregelbunden, och i synnerhet har detta språk ifrigast blifvit fördt af dem, som sjelfva alldeles saknat grundlig kunskap såväl om grekerna som om Shakspeare.»

«Men derpå ankommer visserligen icke stort, att det ena dramat har en korus och det andra icke; att det ena iakttager tids- och rums-enheterna, hvilka det andra, till följe af sin olikartade utveckling, vårdslösar. Men i anseende till de dramatiska uppträdenas noga och planmessiga utveckling ur en enda idé, till alla partiernas deraf beroende nödvändiga samband, till den häftigt verkande katastrofens oundvikliga beredande, och hvarje ords och uttrycks noggranna afpassande efter skaldens afsigt och de talandes skrifter, i anseende härtill är Shakspeare — hvilket hvar och en som känner dessa ämnen måste medgifva — till den grad regelbunden, att sjelfva Sophokles är det ej mer, och Aischylos och Euripides sällan i lika grad. Ja, man kunde säga, att de olikheter med det grekiska dramatiska schemat, som hos Shakspeare så starkt falla i ögonen, just äro följder af hans regelbundenhet, af hans konst att smyga den yttre formen efter det inre ämnets beskaffenhet. Det ena, en produkt af den grekiska sinnliga bildningen, utgick på den åskådliga framställningen af en kraftig naturs kufvande af yttre nödvändighet, af ödet; då den andra åter, enligt den romantiska föreställningen, utvecklar allt ur den innersta menniskan sjelf och ställer henne i förhållande till det af kristendomen upplysta och förädlade ödet — till försynen. Det är naturligt att dessa båda olika grundidéer åstadkomma en olika behandling. Derföre kan man säga, att det grekiska sorgespelet är en representerad historisk anekdot, det Shakspeare'ska deremot en dialogiserad roman; eller, för att undvika missförstånd af detta senare ord: att det förra är en plastisk grupp, det senare åter en historiemålning i modern betydelse. Och en sådan tafla har Shakspeare förstått utmärka genom den största fantasirikedom i uppfinningen, den mest glänsande och sanna färgblandning och den yttersta gratie och bestämdhet i behandlingen.»

«Vi ha ansett nödigt att förutskicka dessa betraktelser, emedan Shakspeare hos oss är föga känd, och de flesta ännu icke utan rysning föreställa sig honom såsom en rå och bizarr vildman. Dock, huru denna så i grund falska föreställning uppkommit, är lätt att förklara. Omyndiga själar kunna aldrig se en sak i sitt sammanhang, kunna aldrig lära sig begripa att hvarje parti, för det helas skull, måste vara så och ej annorlunda, utan bedömma allt delvis, ja, hvad som mera är, ställvis. Stöta nu dessa på något ställe hos Shakspeare — och i anledning af den djupa betydelse, som han inlagt i sina dramer, måste det ofta hända — som strider mot dessa kortsynta betraktares öfverförfining och konventionella begrepp, så larma de öfver hans barbarismer och rycka på axlarne åt hans brist på bildning. Till att motarbeta dessa fördomar gifves ej annat medel än att bereda en allmän läsning af den odödlige skaldens mästerstycken, och då deras läsning ej

kan vara hvarje dilettants sak, måste man äfven för detta ändamål öfversätta honom. Detta medel, som tyskarne för mer än fyratio, danskarne för mer än sju år sedan tillgripit och, mer och mindre lyckligt, särskilda gånger utfört, är nu först nyligen hos oss försökt.»

«Magistern E. G. Geijer har till sitt öfversättningsförsök valt «Macbeth», ett af Shakspeares mest berömda och skönaste arbeten, i fall här gifves någon rangfördelning — om hvilket vår tids insigtsfullaste konstdomare (A. W. Schlegel) rättvist säger: att efter Aischylos' Eumenider var intet så stort och förfärligt som detta skådespel framkalladt på scenen. I detta har nemligen skaldens genialiska blick nedträngt i det yttersta djupet af menniskohjertat; i detta har han med sin fantasies mäktiga trollstaf uppkallat alla nattens förskräckelser och genom sin poesi förädlat fruktans och öfvertrons fördomar, och i detta har hans klara, djupa och sin tid framförilande filosofi åskådligt framställt det hedniska ödet, adladt till kristlig försyn, som låter ur de ondas anslag och straffvärda gerningar den eviga godhetens visa planer främjas och befordras. I detta afseende är således ingenting att invända mot öfversättarens val. Men å andra sidan är, som den kunnige redan vet eller af det ofvansagda kan inhemta, författarens tendens i detta drama högre och djupare än i något annat, och derföre måste detta stycke vara ett af hans, i sin helhet betraktadt, minst populära, och det, i hvilket de flesta stötestenar måste anträffas för de inskränkta sinnen, som äro nog olyckliga att icke kunna bedömma ett poetiskt konstverk såsom annat än en samling af ställen. För ett sådant publikum har man också längesedan föreslagit (och äfven användt) att utesluta det mest anstötliga. Dermed har man väl vunnit så mycket, att den ej allom fattliga skönheten är undanryckt pöbelns spelöje, men deremot uppkommer häraf det onda, att okunnigheten styrkes i sin tro om den hos Shakspeare stundom rådande råhet, hvilken hans beundrare genom en *pia fraus* söka dölja för dem de vilja göra till proselyter. Recensenten tror således, att då man har att göra med en i allmänhet så föga bildad publik, gör man bäst att man, till beredande af den första bekantskapen, väljer sådana stycken, med hvilka dylika stympningar äro onödiga. Och bekänner recensenten uppriktigt att han för sin del helst hade valt «Julius Cæsar», ett stycke af lika hög genialitet, men af en mindre hög afsigt och utfördt i en mera bekant verld, och således vida fattligare än «Macbeth». Dock, dessa betänkligheter förringa icke värdet af det gifna, och ej heller äro de anförda i denna afsigt.»

Man ser lätt på denna anmälan, att dess författare ansluter sig till den åsigt af Shakspeares skaldeförträfflighet; som af den romantiska skolan i Tyskland blifvit kungjord, och genom hvilken Shakspeare blifvit proklamerad såsom stor äfven i sina svagheter, eller rättare i

le svagheter, som nödvändigt följde af hans tidehvarfs culturhistoriska beskaffenhet. Man hade ännu ej gifvit akt ›å, att han delade dessa svagheter med äfven de sämre hos ina samtida, och att de följaktligen icke kunde anses åsom egendomligheter för honom, än mindre såsom egenlomliga storheter hos honom. De oanständigheter, oförnliga med vår tids högre moraliska bildning, som nunera måste uteslutas ur den Shakspeare'ska dialogen, åvida den skall på theatern återgifvas, utgöra så mycet mindre en «ej allom fattlig skönhet, som derigenom ır undanryckt pöbelns spelöje», som de just enkom tillommit för att locka denna pöbel, på hvilken den tidens heatersällskapers bestånd berodde, i ett tidehvarf, då heatrarnes publik nästan uteslutande bestod af karlar, ›ch de damer, hvilka bevistade representationerna, vanigen voro af det slag, som ej låter sig stort besväras ıf tvetydigheter. Denna fråga om de anstötliga partierna ıos Shakspeare har, sedan den romantiska Shakspearesdyrkans tid, tillräckligt blifvit behandlad och besvarad, ›ch behöfver nu ej vidare sysselsätta oss. Det är här, såsom öfverallt, ett bevis på trånghet i omdöme att söka en stor mans storhet äfven i hans fel, synnerligen när dessa senare äro genom tidsförhållandena så lätt förklarliga och ursäktliga. Här gäller den gamla regeln, att allt har sin tid och sin plats. Samma infall, som i ett karlsällskap gäller såsom en qvickhet, som förflyger i samma ögonblick den väckt löjet, kan, i ett sällskap af blygsamma qvinnor, förvandlas till en den mest sårande fräckhet. Hvad som för några hundra år sedan var ett godt skämt på theatern, kan i våra dagar vara en skandal, ty publikerna äro hvarandra himmelsvidt olika. Man får här icke åberopa den gamla så nära till hands liggande sentensen: «anständigheten kom och ›ederna försvunno»; ty denna sentens är, såsom många ındra, endast en sofism. Anständigheten, rätt förstådd, ır ingenting annat än profvet på att sedligheten hunnit

genomtränga äfven hvardagslifvets yttre former, att sedligheten öfvergått från princip till allmän känsla, till natur.

Hvad som yttras om den större lämpligheten af ett annat stycke än «Macbeth» för den då varande svenska scenen kan måhända äga sin rigtighet. Emellertid borde detta ej gälla såsom en förebråelse mot öfversättaren. Det var naturligt att en så djup tragisk tanke som den, hvilken utvecklas i «Macbeth», företrädesvis skulle anslå ett så djupt sinne som Geijers. Eget nog är ock, att några år senare den svenska theaterdirektionen till uppförande valde ett annat stycke af samma psykologiska djup, nemligen «Hamlet», och ännu märkvärdigare är att valet till en viss grad rättfärdigades genom en temlig framgång, ehuru detta, det första af Shakspeare's mästerstycken som gick öfver svenska skådebanan, framfördes för allmänheten i en ganska dålig prosaisk öfversättning. Nya skolan yrkade då, liksom förut i den förevarande anmälan af «Macbeth», att «Julius Cæsar» genom sin lättfattlighet och sin rent historiska grund skulle bland Shakspeare's alla dramer hafva varit det mest passande att inleda den svenska allmänhetens bekantskap med Shakspeare's snille. Jag tror äfven att skolan deri hade rätt. Men så hänförande är det sanna snillets tjuskraft, att Shakspeare äfven genom ett dramatiskt storverk, som väl knappt till hälften kunde fattas af publiken, ändock kunde varaktigt fängsla dess intresse.

Ännu en annan artikel ur dessa första årgångar återstår oss att närmare betrakta, emedan den utgör ett, till en viss grad lyckadt, försök att ådagalägga skolans filosofiska ståndpunkt. Man hade redan börjat uttala vissa tvifvelsmål i afseende på de filosofiska läror, som skolan mer och mindre fragmentariskt förkunnat, och

ed hvilka så väl de gamla empiristerna som kantiaərna voro föga tillfredställda. Man visste ej rätt hvar an hade de unga filosoferna, och en del af deras an-gonister beskyllde dem till och med för farliga irläror religiöst hänseende, en beskyllning, som är oskiljaktig ån alla filosofiska tvister. För att på en gång häfva la tvifvelsmål i detta afseende och framställa sko-n i så klar filosofisk dager som möjligt, uppträdde Svensk Litteratur-Tidning en författare, som med myc-ən skicklighet framställde filosofiens plats bland de riga vetenskaperna, lemnade en öfversigt af dess histo-ska förhållande till theologien, men stannar helt obe-utsam vid hufvudpunkten, redogörelsen för den nya aturfilosofien. Emellertid är det föregående så väl ut-ırdt, att jag anser mig böra meddela det i sin helhet, ndast med uteslutande af noterna, en del kända exem-el på protestantiska förföljelser, under seklet närmast fter Luther, samt ett försvar för tryckfriheten i religiöst ch politiskt afseende, äfvensom en epilog med uppma-ing till olika tänkande att i sjelfva Litteratur-Tidnin-en diskutera dessa frågor.

Något om den såkallade nya filosofiens syftning.

«Utgifvarne af denna tidning *) hafva förnummit att åtskilliga personer, vilkas omdömen de värdera, funnit några på strödda ställen i denna tid-crift förekommande satser och meningar mer eller mindre betänkliga, så-m utgående från den filosofi, hvilken man här i landet kallar den nya. ch deri öfverenskomma alla, som icke känna denna eller någon filosofi allmänhet, att den så kallade nya filosofien verkligen är ledande till inga indre vådliga följder, än att den upphäfver moralen, undergräfver den ıtagna religionen och arbetar i stället på att införa pantheism och atheism, ımt står i ett misstänkt förhållande till alla lagliga regeringar och mera rlikt. Den nya filosofiens vänner urskilja noga sina vedersakare. Ett slags mning hade från medlet af sjuttonde till medlet af adertonde seklet för-enat Europa: vid denna senare period väcktes åter det hämmade lifvet i ss hjerta, Tyskland, och gick att derifrån utsprida sig till dess yttersta

*) Svensk Litteratur-Tidning, 1814: 441.

pulsar. Den flödande lifsströmmen hann i slutet af förflutna århundrade äfven Europas nordligaste konungarike. Men detta land, hvari friheten var hemfödd och lika urgammal som de berg, der man renare andas, och den sjö, som så länge afstängt utländskt förtryck och utländsk flärd, beherrskades då af en regent, som, medvetande af sina goda uppsåt och sina rena och ädla afsigter, fordrade en lika ovilkorlig som blind lydnad. Statsmännen skola förmodligen en dag dömma blidare om Gustaf Adolf än i det ögonblick, då såren ännu smärtsammast blödde; de skola kanhända, för det goda han ville, ursäkta det verkliga onda han tillfogat sitt fädernesland: men i litteraturens häfder står hans namn tecknadt vid Filip II:s. Med en fanatism, hvaraf endast under de mörkaste århundraden finnas exempel, sökte han ej blott att qväfva all friare själsutveckling och spekulatift forskningsbegär, utan anställde äfven ordentliga förföljelser mot dem, som bröto af det förbudna kunskapsträdet.»

«Men Gustaf Adolf kunde icke uppresa en kinesisk mur mot det inströmmande ljuset — ty ljuset tillbakahålles ej af inqvisitoriska tullbetjenter —; emellertid lyckades det honom att hindra en sann upplysning sprida sig i massan af nationen och upplifva hvarje del af statskroppen. Ty den styrande makten kan väl för en tid bygga en dam mot den påträngande floden; men inom kort, sedan den samlat sina krafter, spränger den fördämningarne, och ju starkare det lösbrutna motståndet varit, desto lättare öfverspringer den sina egna af naturen utstakade gränser. Derföre, sedan en regering åter uppkom, som ej mera ville svepa sig i dunkel eller lydas af fåkunnigheten, befunno sig sinnena, vid frihetens nytändning, i en sällsam spänning, och de motsatta partierna stötte hårdt och våldsamt emot hvarandra. De flesta anhängarne af den nya meningen voro de, som nyligen lemnat eller ännu befunno sig vid universiteterna, der äfven under den mörka tiden vetenskapens stjerna ej helt och hållet gått ned, och der man ej heller oaktadt vådan någonsin upphört att med tuben i hand följa dess gång genom andra länder; de ifriga förfäktarne för det nya ljuset märkte ej i första hettan, att de mesta af deras vederparter hade sedan ett halft sekel stannat efter och ej ville, misstrogna och dorska genom sjelfva hvilan, våga det afgörande steget. Tvärtom hatade de dessa djerfva framgångare såsom äfventyrare; hvilka blott förmentes sträfva efter en tvetydig ryktbarhet, efter mera förvånande än båtande nyhetér.»

«Om dessa åter å sin sida i ifverns första utbrott äfven varit vrånga och kanhända ytterliga, så är nu ändtligen tid att förstå hvarandra, antingen öfverenskomma om föreningspunkterna, eller tillåta hvar och en qvarstå der han behagar, eller fritt fortvandra dit ödet bjuder. Man begär för det första ej att redan åt en viss rigtning bildade män, som i Staten der äro anställda, hvarest man gör bättre att upprätthålla det gamla än försöka det omogna och halflärda, skola bekymra sig med en vishet, som de ej behöfva och numera ej kunna inhemta. Utan tvifvel undvika de lättast allt

tadel af samtida och efterkommande, om de förhålla sig opartiskt och innehålla alla vrånga omdömen: helst som de ändå ej kunna hejda tidens hjul i sitt lopp. Man undrar äfven ej att trögheten ljudligast smädar eller att okunnigheten upphäfver sina nödrop; ty trögheten fruktar att «tro om», och okunnigheten, medvetande af sin svaghet, är såsom vanligt vidskeplig och spökrädd. Men det gifves ett annat, ett föraktadt och förderfligt slägte, ett slags litterär ohyra, som af litteraturen ej känner annat än det dåliga, och som, då man vill framdraga den i dagsljuset, skyler sig i sina smutsiga gömslen och kommer åter upp då man ej mera söker den. Det är dessa utposter, som lyssna utanför filosofernas hörsalar, och löpa sedan omkring på torgen och kolportera afbrutna ord, som de ej förstå, och meningar, som dé ej hört. I stället för att öppet och rakt möta filosofien, förvränga de dess utsagor, förvirra de ljusare begrepp, som kunna finnas hos mängden, utbjuda de heligaste ting till spektakel åt pöbeln och söka med försåtliga vinkar och jesuitisk lömskhet allarmera vederbörande för följderna af en filosofi, hvars resultater aldrig närmare än nu sammanträffade med de sanningar, hvilka staten är intresserad att upprätthålla.»

«Om i alla tvister redan hälften är vunnen, när man å ömse sidor fastställt tvisteämnet; så är den nya filosofien framför allt angelägen att *status quæstionis* bestämdt och noga uppfattas, på det att, om man ogillar de satser hon försvarar, man åtminstone ej, såsom hittills, mätte beskylla henne för villomeningar, som hon sjelf förkastar. Författaren af denna uppsats ämnar ej ingå i någon bevisning för den nya visheten, eller i egentlig polemik mot den allmännast rådande öfvertygelsen; han vill blott, så hans insigt och rummet medgifva, ange de väsentligaste punkter, hvaruti de båda skilja sig, och väljer härtill det enklaste språk: han är viss, att de sakkunnige skola tadla honom för det han uppehåller sig vid de mest triviala saker, vid blotta förstånds-postulater; men han skulle anse sin möda förfelad om någon med verkligt sundt förstånd skulle finnas, som ej helt och hållet förstått honom.»

«Den nya filosofien begär och önskar först att man ej ville kalla henne en ny filosofi. Ty denna lära är ej tillfälligtvis, såsom man vanligen föreställer sig, i en vrå af Tyskland helt nyligen uppfunnen, utan det är samma uråldriga lära, som är lika gammal som den menskliga tankan och stöder sig på systemer, som man fåkunnigt kallar ramlade. Om Schelling satt Plato's, Leibnitz' och Spinoza's idéer i ljusare ordning, så har han haft dem till föregångare och kunde vakta sig för numera bekanta afvägar; om han bragt vetenskapen ett steg längre, så har menskligheten också framgått längre in i tiden; om han med den största framgång läst i djupet af naturen, och bättre än någon annan förstått dess dolda signatur, så hafva de föregående tidehvarfven härtill samlat de nödiga förberedelsekunskaperna; men ingen af hans anhängare skall någonsin påstå att Schelling hunnit till filosofiens spets (som aldrig kan hinnas) eller fulländat ett

system (som aldrig kan fulländas), eller att ej en mästare efter honom kan uppstå, som icke skulle kunna öppna ännu vidsträcktare rymder för tankan och kunskapsbegäret, hvilket i samma mån växer, ju flera slöjor undanfalla för dess skarpblick. Ty filosofien är ett stort, ofantligt tempel, hvarpå alla menskliighetens lärare från verldens gryning hafva arbetat och till dess slut skola arbeta. En ditlägger en enda sten, då deremot byggnaden under en mästares handläggning hastigt och svindlande stiger i höjden: det gifves tidehvarf, då den arkitektoniska grundplanen alldeles förloras ur sigte, då man följer en förvänd smak eller väljer odugliga byggnadsämnen. Men mästarne, som efter komma, se heldre att arbetet gått förvändt än att det stått stilla; ty med ett enda hammarslag nedslå de lätt det missbyggda, och finna vanligen äfven i de nedrasade materialierna något som kan användas.»

«Tanklöshetens vanliga invändning är: «filosofiens spekulationer, så snart de ej gå ut på det praktiska, på lefnadsfilosofi, äro idel tomma griller; förnuftet kan nemligen aldrig komma till någon visshet i de öfversinnliga tingen». Filosofien är mest belåten med slika vederparter; emellan begge står en ofantlig skiljemur, och hon lockar icke den blinde eller den lame till ett förmätet öfversprång. Hon bekymrar sig ej en gång om att erinra, att det, som i alla tider sysselsatt de visaste af menniskor, icke gerna kan vara ett kärnlöst grubbleri, och att de, som aldrig sysselsatt sig med egentligt tänkande, svårligen kunna vara klokare än de, som åt dylika undersökningar egnat hela sitt lif.»

«Af en svårare art är beskyllningen om filosofiens positiva skada. Hvad allmännast föregifves lyder, att den står i rak opposition mot den uppenbarade religionen — och man har gått så långt att man förebrått den idealistiska filosofien för pantheism i den gröfsta bemärkelsen, och genom sambandet af tvenne hvarandra motsatta för — atheism.»

«Sådana beskyllningar äro lika så gamla som de tider, då inskränkthet, vidskepelse och blindhet först börjat strida mot de prometheiska fackelbärarne i förnuftets tempel. Redan det atheniska folket, det upplystaste på jorden, ville stena sin tids visaste och kanske mest religiösa man — Anaxagoras. Då vi genomgå kyrkohistorien häpna vi att finna hvarje århundrades snillrikaste män, om icke på atheist-listan, åtminstone förkättrade. Forntidens zeloter läto genom eld rensa den vilsefarande själen från dess fördomar: i våra dagar brukar man väl ej mera steka sin nästa vid långsam eld eller rulla honom i spiktunnor, — men man jagar blott slika svärmare land från land, inmurar dem i fängelser, eller — att vara rigtigt moderat och tolerant — utestänger dem från alla medel till bergning. Någon påstod i denna tidning, att protestantismen förfarit med föga mindre blind fanatism än fordom den kyrka, hvaraf den sjelf förföljdes. Man har misstyckt detta yttrande; vi måste här upprepa detsamma för att bevisa det. Ty det är nödvändigt, att man ej under det man gör sig en hederssak af att bära tolerans

ch liberalitet på tungan, på samma tid liksom medvetslöst anställer förföljelser. ——— Den oinskränktaste tryckfrihet, långt ifrån att vara farlig för en laglig egering, som menar redligt och har folkets väl för ögonen, är snarare en boren och säkerhet för densamma. Den missbrukas, men mängden skall aldrig ita förvilla sig. Eller månne man kan ett ögonblick tro, att Ludvig XVI lutat sitt lif på schavotten, om tryckfrihet tillförene herrskat i Frankrike; ller att engelska monarken möjligtvis kan darra för en revolution? Måända är en sådan i Stor-Britannien knappt tänkbar. Det undertryckta missnöjet är mera att frukta än det kannstöpande fronderiet, men fronderiets atur liknar den innestängda pestångans, som lätt förflyger, så snart man illåter den fritt sprida sig. Öfver tryckfrihetens nytta i politiskt hänseende ore mycket att säga: att religionen ingenting vinner genom tvångsmedel, r föremålet för närvarande skrift. Äfven författaren tror att det gifves tt fall, då våld i trosmål måste användas; och detta enda fall är, när en å förderflig sekt uppkommit, att den hotar religionen med en fullkomlig omtörtning och när denna smitta ej annorlunda kan afvändas. Theologerna, i et ögonblick de begära verldslig handräckning, erkänna i detsamma sin gen andliga nöd äfvensom Guds ords vanmakt, och gifva evangelii sak ndligen förlorad. Men en sådan våda har ännu aldrig yppat sig, och reentrena, som låtit missbruka sig af presterna och blifvit missledda af ögonlickets passioner, äro alla straffade af historien; ja, då en dylik fara för tt halft sekel sedan verkligen syntes vara för handen, gick denna lära genom n besynnerlig motsägelse ej allenast obehindrad fram, utan njöt äfven bekydd och uppmuntran från thronerna. — Ännu mer: ett sådant fall kan cke inträffa; ty religionen behöfver inga andra vapen än sina egna; och i let följande gå vi att undersöka, om ej theologerna sjelfva varit skulden ill det pestgift, som då började bortfräta alla menskliga former.»

«Den grundkänsla, hvarmed menniskan uppfattar de föremål, som hvarken genom de yttre sinnena inhemtas eller i det sjelfverkande förnuftet altras, är tron. Tron är grunden till den uppenbarade religionen, men dess criterium är förnuftets systematiska och sjelfmedvetande utveckling, d. ä. ilosofien. Ty Gud, såsom religionens grund, är på en gång kunskapens objekt *(qui creditur)* och kunskapens princip *(quo creditur)*. Men religionen såsom vetenskap (theologi, dogmatik) sträfvar att hinna till kunskap om samma Gud, från hvilken sjelfva den med tron förenade kunskapen, all lefvande kärlek och lif utgår, och kommer just derigenom i öfverensstämmelse med filosofien, hvilken, från förnuftet utgående, söker tingens eller idéernas högsta princip (Gud), och således träder, fast på annan väg, i förbindelse med religionen. Den filosofi som är irreligiös är således otänkbar; äfvenså: en theologi, som har filosofien till fiende, upphäfver sig sjelf.»

«På tron, ännu ej söndrad från förnuftet och af det sanktionerad, grundar sig katholicismen. Det gifves så väl för hela slägtet som för den enskilda menniskan ett slags barndom, då det obekymrade sinnet lefver gladt

i det närvarande och känner intet behof af en större visshet om framtiden än den, som lofvas af evangelium, anas af hjertat och målas af den i all sin liflighet skapande fantasien. Katholicismen var också i början sådan, att knappt någon fullkomligare form kunde tänkas för kristendomens uppenbarelse. Dess ljus var mildt och välgörande, dess dogmer understöddes af den poetiska känslan, dess sedelära var ännu ren, dess yttre ceremonier mäktigt talande till fantasien och genom sin prakt imponerande. Men efterhand inblandade sig i de gudomliga sanningarne menskliga lärdomar, ej allenast onyttiga, utan ofta äfven anstötliga och orimliga; dess sedelära urartade till en förarglig och skadlig passivitet, ljuset vändes i mörker, de heliga mysterierna i löjlighet och vidskepelse. Det förtryckta förnuftet, i början yttrande sig i barnsliga och förvända klyftigheter, sträfvade länge onyttigt till en regeneration, men förföljdes af den numera intoleranta kyrkan; ända till dess, i början af det tidehvarf, som i så många afseenden kan kallas mensklighetens nya födelse, en man segrande uppstod, som med ett enda slag krossade den murkna, till fall mogna stommen.»

«Här är icke stället att undersöka, om ej Luther af framgången lockades att gå längre och på samma gång mindre långt än vederbort; men nog: Luther var sitt sekels största filosof, ty protestantismen är förnuftets högtidliga protest mot öfvertron och fördomarne. Det system, som nu uppställdes, var produkten af tidehvarfvets kunskapsförråd och, såsom sådant, stort och vördnadsvärdt. Men allt menniskoverk är icke evigt; tiden, den allsvåldige, framgår med mäktiga steg; menniskoslägtet måste, äfven mot sin vilja, med honom framvandra, men allt dödt och skapadt stannar bakefter. Derföre är religionen liksom Gud, dess urgrund och upphofsman, evig och oföränderlig och skall på jorden aldrig gå under; men theologien, som är religionens systematik, skall ständigt utvidgas och förädlas och beständigt sträfva att i den fullkomligaste form uppenbara och försinnliga de gudomliga grundsanningarne.

«Men de, som efter Luther stodo i spetsen för kyrkan, misskände, såsom ofvan är visadt, till den grad protestantismens natur att de ibilliade sig kunna fixera den nu ständigt framåt sträfvande forskningen. De ansågo sin nya lärobyggnad som ett alldeles fulländadt verk, och de förfäktade sina och Luthers dogmer med samma nit, som de himmelska sanningarne sjelfva, emedan de förblandade beggedera. Protestantismen, som sjelf är den på theologien tillämpade filosofien, trädde nu i opposition mot filosofien; och om man ej (såsom salig Hoffmann i Helmstädt (1598)) uppenbart påstod «att förnuftet i sitt naturliga tillstånd är en fiendskap mot Gud och roten till alla kätterier», så tänkte man likväl icke och tänker ej ännu mycket bättre om filosofien. Nu uppstod den ena fritänkaren efter den andra och satte dogmatisterna i mycken förlägenhet. Förgäfves skref man mot dem tjocka böcker, som ej lästes; förgäfves lånte man regenternas kroppsligt tuktande arm mot villosatser, som, utan dessa förföljelser, antingen af sig sjelfva

genast skulle förfallit eller utträngts af en sundare forskning, men nu bildade sig till **sekterism**, hvars allmänna karakter är blindhet och tom formalism, hvilken just genom det yttre motståndet vinner fastare konsistens; förgäfves vände man nu hela sin hug på ren exeges och vetenskaplig bibelkritik. Det sista var utan tvifvel det bästa: genom flera förträffliga filologers bemödande utspriddes öfver dessa saker ett oförväntadt ljus: men icke är filologien **tillräcklig** till den uppenbarade religionens försvar; ty om man af bibeln vill bevisa bibelns gudomlighet, rör man sig blott i en cirkel. Alla öfriga försök, som i samma afsigt göras, äro, då man sjelfvilligt öfverger filosofien, lika fruktlösa. Bayle, en man med ofantlig beläsenhet, ett ljust hufvud, men utan religiös känsla och utan förmåga att skilja kristendomens stora idé från det tillfälliga och urartade, fann alla religioner lika orimliga och lika vidskepliga. Spinozas system, hvilket (såsom man förstod det, men man förstod det illa) gjorde tingen till **ett** med Gud *(Quidquid est, in Deo est)*, innebar således den gröfsta pantheism och den olyckligaste fatalism. Den store Leibnitz var på en gång theolog och filosof; men då han i sitt idealistiska system använde en mathematisk logik, förlorade han sig i abstraktioner: och hans läror om det goda och onda, om den förutbestämda harmonien o. s. v. blefvo, utan att fullt tillfredsställa tänkaren, en stötesten för de skriftlärde. Emellertid hade i England grundvalen blifvit lagd till en hittills oerhörd visdom, hvars olyckliga följder ej blott sträckte sig till den intelligibla, utan äfven till den borgerliga verlden. Hobbes och Locke erkände inga andra medel för kunskapen än de som härledas från de yttre sinnena, ingen annan visshet än slutsatser af ofta förnyade intryck (erfarenheter), d. v. s. **ingen**; ty så ofta än ett faktum, hvars princip jag ej känner, må återkomma, kan jag dock icke veta om detsamma ock på lika sätt alltid skall fortvara. Hobbes, som af sin theori leddes in på den satsen att själen rentaf vore en träl under nödvändigheten, visade genast en alltför ryslig sida af sin filosofi, för att i det moraliska England kunna behaga. Lockes redliga karakter hindrade honom att sjelf inse och än mindre utveckla följderna af sin lärobyggnad. Det var först i Frankrike, der hittills Cartesii och Malebranche's spiritualism stått i anseende, som denna grofva materialism bar sina frukter. Hume (filosofiens Attila) hade redan från samma grunder utgått, och sedan han förintat all kunskap, som inhemtas genom förnuftet, medfödda idéer eller omedelbar gudomlig uppenbarelse, slutade han med att sönderbryta de vapen, hvarmed han fulländat denna revolution, empiriens egna. Men detta var ej de franska filosofernas mening. Voltaire bragte den nya läran såsom ett förträffligt arkanum mot öfvertro och vidskepelse först öfver hafvet. Diderot gjorde den pikant och läcker för societeterna, och Helvetius konstruerade den sofistiskt. Tanken var, enligt den nya visheten, blott en materiell produkt af hjernan; menniskans företräde framför djuren berodde blott på en fullkomligare organism, ty om hon varit skapad med hästfötter, så skulle hon ej

hafva (haft) mera förstånd än en häst. I moralen uppställdes egoismen såsom basis, och alla i sig sjelfva ädla gerningar syftade blott på erhållandet af det högsta mått af fysiska njutningar: i konstverlden var det sköna ej mer det i sig sjelft fullkomliga, endast en angenäm känsla; således ett tycke, en s. k. smak, olika hos olika individer, hvars grund ej vore att söka i naturen, utan i det allmännast antagna, det konventionella.»

«Ingenting kunde för sådana filosofer vara orimligare än religionens grundsanningar, som hvarken kunde ses med ögonen, gripas med händerna eller fattas af de öfriga sinne-verktygen. De lemnades också med faunisk fräckhet till pris åt pöbeln. Denna svindel sträckte sig snart till politiken, och för första gången förorsakade en revolution i tankens verld en dylik i den borgerliga, just för det att denna s. k. filosofi var en kullstörtning af all filosofi, ett förståndets uppror och annihilation af sig sjelft. — De, hvilkas samveten i religionsskepticismen icke tilläto dem gå så vida, åtnöjde sig att angripa vissa satser, och ju mera orthodoxerna, hvilka trodde sig böra gifva något efter för tidens anda, voro efterlåtna, dess mera närgångna blefvo ständigt neologerna, emedan ingen gräns mer fanns för det en gång väckta tviflet. Bayle hade ej förstått idéen af syndafallet; nu förklarade sjelfva Jerusalem det allegoriskt; på lika sätt uttyddes Kristi underverk af Woolston; Basedow nekade theopneustien och efter Coopers «Life of Socrates» var ej mer frågan om Jesus än såsom en exemplariskt dygdig man, upphofsman till den fullkomligaste sedelära; religionen vore blott det bästa moralsystem, men såsom dogmatik nödvändig för det oupplysta folket, som beständigt, för att kunna hållas i tygeln, måste bedragas.»

«Och det var nu denna visdom, som, uppfunnen i England och konstruerad i Frankrike, uppställde sig såsom den enda sanna och möjliga, som kallade sin råa, djuriska klokhetslära för upplysning, och dem, som annorlunda tänkte, för svärmare, fanatici och mystagoger; och det var denna filosofi, som — sägom det än en gång — för första och sista gången ej blott atheistiskt utan också antitheistiskt prisades af konungar och kejsarinnor, hvilka, för att ej passera för anhängare af vidskepelsen, ordentligen från Paris läto införskrifva slika profeter af det nyaste modet. Och i vårt fädernesland, huru vidt har icke denna kräftsmitta utbredt sig bland nationen! Gustaf III hägnade och uppdrog en växt, hvars frukter han ej kände: och då, under hans son, trädet hade burit sina frukter, och kunnige män närmade sig med yxan för att utrota den giftiga stammen, misskändes afsigten, och ett stort buller uppstod, icke annorlunda än om staten hade skakats på sina grundvalar. Med ett ord: hvem påminner sig ej att då den allmänna genom franska filosofien uppkomna svindeln äfven sträckt sig till norden, och några mera oanständiga än för det allmänna lugnet farliga uppträden föreföllo i Upsala, i hvad alteration regeringen råkade, huru detta skrefs på kritiska filosofiens räkning, och hur nära en högaktad lärare var att förlora sitt embete. Det var ej dessa grundsatser, som följdes af

Carl XI vid den under honom uppkomna striden i Upsala universitet, då cartesianska idealfilosofien der vunnit insteg: ett despotiskt ingrepp kunde förlåtas den ädle, fast vårdslöst uppfostrade Carl XI, det kunde förlåtas det sjuttonde seklet; men dylika misstag ursäktas icke mer i det adertonde» (nittonde?). «Och det är sådana grundsatser man än i dag vill göra gällande! Huru ofta och huru förgäfves har man velat öfvertala vår visa regering att blanda sig i universiteters angelägenheter, leda tankeutvecklingens gång, föreskrifva lagar i den intellektuella republiken; och hvem vet om ej någon sökt insinuera att det vore mycket bättre om filosofien i Upsala lästes antingen alldeles icke, eller i dess ställe — boskapsmedicin.»

«I ofvan beskrifna tillstånd af allmän upplösning befunno sig alla vetenskaper, den gudomliga så väl som de menskliga, när den nya filosofien åter började samla och ordna de gamla elementerna till en ny skapelse. Nu framstod Kant (hvars strid mot empirien redan var förberedd genom Lessing och Hemsterhuys) och uppmätte gränserna för den menskliga tankeförmågan; men han hade inga svar för det trängtande hjertats vigtigaste frågor: resultaterna af hans metafysik voro: «menniskan känner genom förnuftet ingen ting om det öfversinnliga». Förnuftet håller det för möjligt, till och med sannolikt, att en Gud finnes till, men vet det icke, och kan än mindre bevisa det. Kunskapen om de himmelska sanningarne måste tros och inhemtas genom omedelbar uppenbarelse. Så mycket var nu vunnet, att filosofien, i motsats mot skeptikerna och encyklopedisterna, förhöll sig åtminstone negativ och nekade ej en uppenbarad religion. Fichte arbetade mest för moralen: han satte Gud i den moraliska verldsordningen; Höijer hann icke tillämpa sitt system till religionen. Vi förbigå andra. Schellingska systemet, detta såsom kätterskt utropade system, sammanträffar helt och hållet med den äkta kristliga dogmatiken, och de största theologer i senare tider, Schleiermacher, Marheineke och Daub hafva gjort prisvärda och lyckliga försök att sammanknyta idealfilosofien med theologien. Man läse Daubs skrifter, och man skall se att ingen theolog med mer stränghet yrkar den uppenbarade religionens förnämsta dogmer. Ett filosofiskt-dogmatiskt system är ännu långt ifrån sin fulländning; men det lofvar redan att bevisa kristendomens väsentligaste mysterier; ej blott Guds existens, utan äfven treenigheten, den menniskoblifna gudomen, menniskoslägtets omedelbara förbindelse med gudomligheten i urtiden, syndafallet och det ondas positiva tillvarelse, äfvensom menskliga friheten utan upphäfvande af försynen — ett hittills af de största tänkare utan framgång försökt problem.»

«Men ännu står orthodoxien obeslutsam och misstrogen och tvekar att förena sig med filosofien, som systerligt sträcker henne handen, fastän hon, utan hopp att kunna sjelf rädda sig, alltjemt betränges af den tilltagande neologien. Kastom en blick på religionens tillstånd hos det lärande ståndet här i landet. Af de gamla orthodoxerna lefva ännu få prester. Vid rikets

begge universiteter, hvarifrån lyckligtvis neologismen blifvit utstängd, läres ännu den gamla dogmatiken i all sin vetenskapligt stränga formalism. De unga ämnesvennerna undervisas deri; men med hvilken följd? Denna methodologi strider mot tidens anda: följaktligen fatta lärlingarne antingen afsmak för en lära, hvilken de betrakta såsom ett grälaktigt och onyttigt pedanteri, och derutaf kallsinnighet för religionen sjelf; eller ock kasta de sig i armarne på neologerna, hvilka berömma Jesus för sin fromma och dygdiga lefnad, som väl förtjenar efterföljd, och skatta bibeln endast användbar såsom en god exempelbok. Man blyges att predika saker, som man sjelf icke tror och för hvilka man naturligtvis icke kan fordra förtroende af de upplyste bland sina åhörare. Våra kyrkor, med få undantag, genljuda ju derföre af en kraftlös sedelära, och man blyges vid den gudomlige försonarens namn: och de flesta andliga böcker, som nu utkomma, till större delen öfversättningar, andas ju samma ton? Visserligen, om man på detta sätt fortfar, skall protestantismen snart eller sent komma på den punkt att den upphäfver sig sjelf.»

«I fall vi nu visat att religionen, långt ifrån att hotas af filosofien, tvärtom deruti finner en vapensyster, borde vara klart, att moralen och staten af densamma ingenting hafva att frukta. Tvärtom har filosofien mellan sig och religionen uppbyggt sedlighetens altare, då denna fordom, utan öfverensstämmelse och samband med någondera, måste gå sin egen väg. Och lika tydligt borde ingen regering befara något ondt af ett system, som äskar den strängaste ordning och sjelf mäktigt sträfvar till ordning: d. ä. basen för staten.»

«Om dessa blad hinna till ett senare slägte, skola våra efterkommande kanhända förvånas, att man i nittonde århundradet, efter så många deklamationer, ännu funnit det nödigt att tala för förnuftet, tankfriheten och upplysningen.»

De strider, som den nya skolan hittills i sin Litteratur-Tidning kämpat med den gamla, äro att anse såsom blotta skärmytslingar. Hufvudanfallet skulle följande år vågas i den recension af Svenska Akademiens Handlingar sedan 1786, hvarom jag i det föregående redan som hastigast nämnde några ord. Detta aktstycke har sin märkvärdighet icke allenast derföre, att skolan här genom sin förnämsta målsman oförtäckt uttalar hela sitt hat mot den föregående bildningsperioden och dess förkämpe, utan äfven derföre, att denna artikel var nära att föranleda en inblandning af de offentliga myndig-

leterna å embetets vägnar i de litterära tvisterna, hvilka nu syntes benägna att öfvergå till personlig skandal. Den blef synlig på våren 1814 och fortsattes i följande årgången af Litteratur-Tidningen. Det skarpast betonade stället deri är följande, som också slutar det hela.

«Instiftad och bestämd att arbeta på samma mål, af en monark, som åtminstone ur nationalärans synpunkt förstod att finna det önskvärdt» — nemligen en sjelfständig nationell vitterhet, konst och vetenskap, — «underlåter Svenska Akademien tvifvelsutan ingenting, som enligt dess tänkesätt leder till uppfyllande af sin höga stiftares i sanning konungsliga afsigt. Väl visar europeiska vitterhetens historia och kanske tillika sakens egen art, att dylika stiftelser till den esthetiska bildningens förkofran, genom det skråenliga, som häftar vid sjelfva principen, och genom det verldsligt befallande anseendet af politisk auktorisation, långt mera tjenat att fjettra språk, smak och bildning inom den döda enformigheten af ett vilkorligt» — godtyckligt — «maner, eller göra en viss gyllene medelmåtta för alla tider enväldig, än att nära och framkalla sann klassicitet genom villigt framskridande med snillets oupphörliga formvexling, som alltid är det klaraste uttrycket af tidens anda och behof. En sådan förstening af opinionen har lyckats i Frankrike och den var nära till sin fullbordan här. Detta hindrar dock ej Akademien att för sin del göra ett lysande undantag; redan binamnet Svenska innebär dertill både anmaningen och möjligheten. Men en helt annan väg måste väljas för att bereda en gedigen och svensk litteratur än den, som man i bästa mening låtit ett för fransmän inrättadt smakråd föreskrifva sig. Vi hafva aldrig täflat om något pris i detta samfund, och inga enskilda grunder drifva oss till missnöje öfver Akademiens domar. Om någon del duger af våra försök i poesi och esthetik, så gör den sig plats utan yttre sanktion, och den andra delen, som icke duger, skulle äfven af guldjettoner ej kunna räddas från undergång. Det gifs då intet skäl hvarföre vi ej ganska opartiskt skulle kunna förundra oss öfver herr N. L. Sjöbergs Tal den 20 December 1807, som innehåller en prålande uppräkning på alla de fördelar, för hvilka nationen har Akademien att tacka, och hvarvid endast författarens af Thorild fordom erhållna betyg på sin oskuld kan komma i åtanka. Tvärtom är Akademien ännu skyldig nationen en lång kedja af upprättelser för de skadliga inflytanden, som under hennes spira från Boileau's fädernesland inströmmat öfver Ehrensvärds. Det är ej nog att den franska smaken i vitterhet förhåller sig till antikens smak som fontangerna och styfkjortlarna till grekinnornas draperier; den gör äfven uppkomsten af all verklig smak omöjlig, och då den sjelf är dräggen af en nationalitet, hvars litterära förförare liksom rest sig i massa för att bringa sin tomma och lättfärdiga åsigt af lifvet i ett ordentligt system af skökojoller och

onatur, så medför den, öfverallt dit den anländer, en torr lättsinnighet, som förqväfver alla glimtar från ideernas verld, och en gyoklande fräckhet, som begabbar såsom svärmeri de själars örnflygt, i hvilken den ej förmår deltaga med sina läderlappsvingar. Vill man skönja i ett kolossalt och konseqvent exempel, hvad denna anda kan åstadkomma i svensk atmosfer? Öppne man då herr af Leopolds Samlade Skrifter. Det är ej möjligt att med större virtuositet blotta en ödemark i sitt inre eller med djerfvare öfvermod skryta öfver sin brist på ursprunglighet, känsla och bildning. Må parisarne i fred behålla sin flärd för sig och inbilla sig att ännu gifva Europa orakel; men förskone man Norden en gång ifrån att se deras fladdrande farcer i härmningen förbytta till tunga och tråkiga björndansar. Hvad som kan passa för ytliga varelser, som lefva för dagen, passar ej för ett folk, som af naturen är hjertligt, storsinnigt och fromt. Det är sannt, att man på den förskämda stammen af sjelfklokhet och frivolitet, genom sedolärande oder och allahanda deklamationer på rim och prosa, velat inympa ett slags moralitet och ett slags filosofi. Men den halt, som stämplar denna moralitet och denna filosofi, kan någorlunda grundligt utrönas i det sätt, hvarpå Voltaire i sina mest individuella produktioner betraktar lifvet och döden, och hvaraf särskilda prof så mycket mindre behöfva anföras, som vi på svenska erhållit åtskilliga sjelfbekännelser af samma beskaffenhet... Det är begripligt att, efter en i utsväfningar tillbragt ungdom och på bagateller förspilda mannaår, skall man tänka med vämjelse på tiden och med hemskhet på evigheten. Men hvartill tjena då alla de alexandrinska predikningarne? Sjelfva det slag af tragedier och epopéer, hvaröfver fransoserna så mycket brösta sig, hvad kan det vara för skandinaverna, som äga en urhistorisk, från gudar stammande forntid och hjeltesagor af en sådan rikedom på tragiskt djup och inre skönhet i sammansättning, att ingen folkstam på jorden mäktar framvisa något jemförligt? Hvad äro väl mot den enda Völsunga- och Niflungasagan, sådan den blifvit behandlad af Fouqué, alla Corneillerier och Racineader tillsammantagna? Vi medgifva att de fransyska dramaturgernas hufvudmän utmärka sig genom ett intressant bemödande att utvidga den trånga sferen af sina fördomar till en värdig bana för Melpomene, och att de bättre af deras skådespel (t. ex. Voltaire's Brutus och Racine's Athalie) låta läsa sig, när man har godt om stunder; men hvad skall man säga om deras svenska efterapare? Ingenting annat än att de äro mumier utan anda och blod; lyckligtvis fälla de redan sönder till aska. För oss finnas att tillgå Homerus och Plato, och Dante och Shakspeare, och Cervantes och Tasso, och Goethe och Schiller, och Winckelmann, och Jean Paul, och Herder och Schelling: och man vågar fordra att Sverges konstnärer evigt skulle darra under den långörade Boileau's skolris och beundra en charlataniserande empirism såsom det högsta ideal af mensklig visdom! Ja, dessa geniets kastrater, som aldrig hunnit till ett ädlare begrepp om natur, än att den är ett mönster i stort för Nürnbergsarbeten, de

ıs icke att förebrå Shakspeare, hvars Romeo och Julia sjelfva kärleken gratierna bildat, en rå smak och en luden skogsmennisko-natur.» «Man skall kalla detta språk för ungdomens och hettans: vi ana det och beredda derpå. Men då en arrogant smaklöshet, förenad med en okunnigıtan like, så länge fått ostraffad gäckas med det sköna och det sanna —, då skönheten och sanningen de enda parter, hvilkas advokater böra tala ıukhetens tungomål? Hvad ungdomen beträffar, i hvilken åtskilliga bede. män tyckas lägga ett särdeles brott, så erkänna vi gerna att vi till ·e delen bära den olyckan att vara unga; i fall det verkligen är någon ka att ännu i sin första styrka känna naturens lif och idéers enthusiasm, ts makt och kärlekens förtjusning. Och så helig som ålderdomen är, den lik en gloria bekröner en patriarkalisk dygd och aftonen af en stor ı lefnad; så litet mäkta vi förstå, med hvad fog blotta nattrocken och ken, särdeles i litterära tvister, för egen räkning kunna vänta sig några ıingsoffer.»

«Den fransyska tonen i vetenskap och konst har tillräckligt uppdagat frukter. Den moquanta sensualismen, den bellettriska jargonen, den mot ion, filosofi och poesi lika protesterande materialistiska fanatismen hafva ligen brägt sitt hemland till det mål, hvarifrån Rousseau's och Hemster- i öknen ropande röster ej förmådde aflägsna det. Äfven dess tillste anhängare inse nu det rysliga tillstånd af fullkomlig upplösning, moraliska och politiska bråddjup, i hvilket detta fordom så rättvist beade, ännu i så många enskilda fall älskvärdt ridderliga folk sjunkit unoch förtäres. Och likväl prisa de till vår efterföljd dessa kärnlösa ıter, der man förgäfves söker lifvets ord, dessa författare utan hjerta, tro, utan allvar, som med sina pestaktiga utdunstningar förgiftat Europa ändligen mördat sin nation! Genom hvad annat underkufvade Napo- som i sin person representerar all den storhet, hvartill jordens ande, ifrån ljusets, kan hinna, nästan hela den bildade verlden, om ej genom egoism, och den slappa lättsinnighet, som från Voltaire's fosterjord be:igat sig nästan allheten af Europas förnäma, ståndspersoner och embets- ? Och hvarigenom blef han krossad, om ej genom reaktionen af ett yngre e, uppfostradt i andra grundsatser, och af de män, som under den föra jerntiden med outtröttligt nit förberedt sanningens välde? Den som är blind för den litterära verldens omedelbara sammanhang med den iska, han betrakte det ljus af kraft och seger, som ändtligen fulländat germaniska stammens ära. Preussen har slagit tidens Babel genom :riseringen af sina tänkares idéer och sina konstnärers tjuskraft. För att bedetta, hvilket ligger för allas ögon, som umgåtts med personer af Tysklands ide stånd, behöfs ej en gång erinras, att dessa tänkare och dessa konstr sjelfva fäktat i led med de landsmän de uppeldat, att Körners unga för frihetens sak strömmade öfver hans lyra, att Fichte dog af mili-

täriska mödor, eller att Steffens bär jernkorsets hjelte-orden och var en af korstågets hufvudmän. Det är i principerna af den vetenskapliga och esthetiska bildningen hos våra ädla stamförvandter, som bevisen böra sökas för det fenomen, att äfven den mekaniska taktiken brutits af de krafter, hvilka i förväg bröto den mekaniska verldsåsigten och den mekaniska konstläran. Det är sannt: jemväl i Tyskland finnas nattfoglar, som grina mot ljuset; men till tidens och menskligheten heder låter det af inga pappersbalar hämma sig. Det är äfven sannt, att strålarna af detta ljus, som upplöser alla motsatser, abstraktioner och ensidigheter till harmonisk grund- för en gemensam verldskultur, förbländat och förvirrat många svagt organiserade sinnen, och att det tillstånd af kaotisk fermentation, som alltid föregå stora skapelser, ofta frambringar förunderliga missfoster i alla högre bildningens elementer. Många bland dem, som hoptals tränga sig fram omkring genialiska författares fanor, synas blott vilja gifva sig sjelfva en liten märkvärdighet med att räknas till deras lärjungar, och behandla saken med samma lättsinnighet, som berodde den endast på öfvergången från ett gammalt mod till ett nytt. Att sådan icke är redaktionens sinnesart, förmodar hon att billiga kännare skola medgifva. Vårt sätt att resonnera i vetenskapliga ämnen är ej ett slafviskt efterpladdrande af missförstådda begrepp och missbrukade termer, och de ledamöter, som sysselsätta sig med poesi, äga åtminstone den förtjensten att den är deras egen. För öfrigt ämnade vi aldrig att öfverflytta den tyska litteraturen, såsom sådan, på svensk grund, utan blott det, som för hela Norden bör vara gemensamt af denna litteratur: friheten, allvaret, natursinnet och andakten. Tyskland är i andligt afseende Europas hjerta: må Skandinavien inse, att naturen i samma afseende bestämt vår halfö till dess hufvud! Att utbilda detta ursprungliga förhållande mellan hufvud och hjerta till en gudomlig och varaktig sammanklang — det är Svenska Akademiens, det är alla svenska vetenskapsidkares och konstvänners bestämmelse. Det är ej nu fråga om att härma utan göra sjelf; det är ej nu fråga om att upprätta en liktäck hedendom på altaret i kulturens tempel, utan att återställa den gamla goda kristendomen i sina rättigheter, och med henne sammansmälta lifvets forskningen och sången. En ny organisation är i detta hänseende börjad med Sverges nationalbildning; den skall segra genom det ungdomliga i sin princip; tiden är visserligen stormig, men den fordrar också kraftiga idéer och modiga karakterer. En ny paradisisk verld uppstiger långsamt ur strande böljor, och vill man bosätta sig der, så måste man ännu ej skygga mödan att simma eller brottas med vågorna. De makter, som ställa sig emot henne, blotta redan derigenom sitt öde, att de skryta öfver sin föråldring; de skola försvinna såsom agnar från jorden, och efterverlden, om deras namn hinna dit, skall dömma dem utan förskoning» *).

*) Svensk Litteratur-Tidning 1815, sid 641 följ.

Det kan vara mycket att invända mot dessa, med afört ungdomshäftighet uttalade, anklagelser mot den iska litteraturen under dess mest lysande sekel. Det i första rummet ej tänkbart, att den kunnat vinna ett tfantligt inflytande hos Europas alla öfriga folk, som den kligen vann, om den varit så usel som den af Atter- i den anförda artikeln utmålas. Sannt är visseren, att en qvick förståndighet, hvad fransmännen kalla rit, företrädesvis karakteriserar den, att fantasien ndigt tyglas af regeln, och att det passande, det anndiga städse hejdar den öfverflödande känslan; men följer deraf icke med nödvändighet, att fantasi och la skola vara undertryckta; — tvärtom händer ofta de, just i medvetandet af dessa band, yttra sig med blyg återhållsamhet, som är långt älskligare och gör mera rörande intryck än den djerfva tygelfriheten i ar och ord, som ofta genom öfverdrift ej blott förr sin verkan utan äfven går utom sakens eget mått blifver karrikatur. Det bör erinras, hvarom jag förut gång påmint, att de tidsförhållanden, hvarunder ma franska vitterhet uppnådde sin blomstring, i allhet voro af den beskaffenhet att de snarare fordrade tygel än en sporre. Genom reformationen hade Euas gamla föreställningssätt blifvit väsentligen förradt, och det icke blott bland de folk, som varaktigt gnade sig densamma, utan äfven bland dem, som st på ett öfvergående sätt erforo dess skakningar: krike hade nyss uthärdat Hugenottkrigens och Fron- samhällshotande vådor, Tyskland hade nyss uppt trettioåriga krigets fasor; Spanien och Italien som bäst sysselsatta att från sig afsöndra återstoa af den protestantism som äfven dit inträngt; Engd hade sett sina gamla traditioner genom republiken plösas. Ser man på det litterära tillståndet i alla sa länder, så finner man nästan öfverallt antingen en tt efterblomstring af en skönare och rikare vitterhet,

såsom i Spanien, Italien och England, eller en omog hets-period af försöks-bemödanden utan hållning, ka och nationellt medvetande, såsom hos tyskarne c hos oss. Det är vi, och företrädesvis tyskarne, s mest högljudt klagat öfver det inflytande, som fran vitterheten vid denna tid började vinna, och de boj som derigenom lades på den nationella sångens utve ling. Häremot må invändas, att ingendera af oss ännu ägde en nationell litteratur, alltsedan medeltid som af detta inflytande kunde lida något intrång. O väl kan ifrågasättas, huru vår national-litteratur sk hafva utbildat sig utan den ledning hon i sin för barndom mottog af Frankrike. Det lärer i all uppfo ran ingalunda anses skadligt att från början underk sig en bestämd regel, och detta torde äfven gälla ett folks kulturhistoriska lif. Den franska regeln v alla fall icke så till alla delar falsk, att den ju icke ku befinnas helsosam, åtminstone till dess en bättre bl funnen. Det är dock ett historiskt faktum, att vi h dess tillämpning hufvudsakligen att tacka för utbild gen af vårt språk och uppblomstringen af vår litte odling under nästföregående sekel.

De anklagelser, som drabba den franska litte bildningen med afseende på dess inflytelse på sed heten, torde icke heller vara i allo berättigade. S är, att denna litteratur till en stor del var högst om lisk, liksom den, såsom en kritik af allt beståen stat och kyrka, var både revolutionär och irreli Men anmärkas bör med rätta, att litteraturens dål beskaffenhet snarare kan betraktas såsom en följd tänkesättets och sedernas allmänna förderf än så en orsak dertill, åtminstone i första hand. Att d sjelf en produkt af de bildade klassernas tänkesätt, sed mera i sin mån bidrog att bestämma tänkesättet h yngre generationer, än naturligt. En nation, som är lig, är det icke derföre att den har en dålig littera

an den har en urartad litteratur derföre att den sjelf urartad. Och litteraturen kan ej förbättras på annat tt än genom folkets egen sedliga förbättring. — Der-ed må ej nekas, att en främmande usel bildning kan fva ett förstörande inflytande på andra nationer, som › jemförelsevis oförderfvade; dock drabbar denna för-ırelse i första rummet endast de klasser, som genom ı finare bildning äro i stånd att tillegna sig densamma, ilken först senare och småningom, stundom aldrig, rjat att verka på det egentliga folket. Så var väl äfven ndelsen med den franska kulturen, så väl i afseende tyskarne som oss. De gäsningsämnen, som i Frank-:e framkallat denna andliga rigtning och å sin sida raf blifvit satta i rörelse, förefunnos till en jemförelse-ı blott ringa grad hos oss: dess inflytelse kunde der-te endast blifva ytlig och öfvergående, enär den sak-de fotfäste i folkets tänkesätt och traditioner.

Det derpå följande resonnementet om den tyska pa-otismen vittnar om författarens rigtiga historiska blick. ıpoleon ansåg sig sjelf såsom revolutionens son och på-ıd sig i allt hvad han gjort hafva handlat i revolutionens :resse, äfven när han qväfde dess faktioner, gjorde ıt på dess oredor och ordnade dess kaos. Men han, som hela det tidehvarf, hvars bilding han represen-:ade, hatade allt ideellt vetande och hade ej aktning : annan kunskap än den, som ägde omedelbar praktisk lämplighet, liksom religionen och moralen ej för honom de värde annat än i samband med politiken. En så llig verldsåsigt måste falla, och med den det välde, n derpå var bygdt, i samma mån som de yttre band snade, hvilka sammanhöllo det, ty det saknade den 'e lifsprincipen i nationens sedliga medvetande.

Hvad slutligen angår författarens med stormodig lfförtröstan framförda försäkran om sin och sin skolas ra sjelfständighet, så kan man säga att den är minst ;dt vågad. Ingen författarverksamhet på prosa och

vers har väl någonsin varit mera imitatorisk, mera viskt beroende af främmande auktoritet, än just nya skolan i Sverge vid dess första uppträdande: hvad speciellt angår dess poesi, så var dess ägand till densamma långt mera omtvistlig än den gustavia skolans till sin. Den släpade sig i början slafvi fotspåren af mönster, sammanrafsade från alla må verk, utan enhet i rigtning, utan klar insigt om det mönstrets företräde framför det andra, konseqvent i en enda punkt: hatet mot hvarje fransyskt.

Allrasist har Atterbom af tyskarnes eviga om att deras fädernesland utgör Europas hjerta, på g af dess tillfälliga centrala belägenhet, låtit förled till att yttra en orimlighet. Om Tyskland gör an på att vara hjertat och Skandinavien hufvudet, s väl frågas, hvilka kroppsdelar Europas öfriga länder föreställa? Sådan blifver följden när man i veten liga afhandlingar låter fantasien intaga tankarnes

---

Allmänna Journalen hade vid mer än ett til yttrat sitt missnöje med de filosofiska läror, för h Svensk Litteratur-Tidning gjort sig till organ. gången 1815, N:o 62 och 63 förekommer en artikel titel «Om den nyaste filosofien», som temligen utf redogör för redaktionens betänkligheter i afseend den Schellingska läran.

Sedan författaren anmärkt, att denna nya fi berömmer sig att hafva funnit en principiell enh sitt system och framställt sina invändningar der från empirismens ståndpunkt, yttrar han:

«Man har uppdrifvit abstraktionen till den grad, att endast tom utan betydelse äro öfriga. Med dessa ord spelar man och ger dem, li räknepenningar, hvad värde man behagar, emedan de i sig sjelfva äga Man gör ändtligen sjelfva Intet till princip för allt, och drifver dår till sin höjd, då man för densamma söker ett stöd i vår kristna rel då man talar om det rena Intet, som gör sig till Gud Fader, Gud So

)en Helige Ande (Oken), bevisar ur samma princip försoningen och hela ·ir gudalära, och använder uppenbarelsens gudomliga sanningar till försvar ör vanvettet och en täckmantel för allt slags oförnuft.»

«Språket är ett instrument för att uttrycka tankar. Detta instrument, tt dömma af det sätt, hvarpå det brukas, har fallit i dårars händer. Man ror sig hafva funnit vishetens djup i obestämda, ingenting betydande ter- ner. Ifrån Tyskland har denna tro spridt sig till Sverge. Man hopsamlar rån alla håll ord, som hafva den möjligen minsta eller ingen mening: iden- itet, relativitet, subjekt, objekt, positivitet, negativitet, intellektuell åskåd- ing, jaghet, det absoluta o. s. v., och med dessa och dylika allmänna ter- ner deresonnerar man utan misstanka om sitt meningslösa ordgräl; dessa nvänder man i esthetik, moral, politik, religion, i allt utan undantag. Är ågan om det sköna, så består det i det absolutas subjekt-objektivering, ller åtminstone i det oändligas framställning i det ändliga; om sedlighet, i är den en intellektuell åskådning af det eviga; kommer man till stats- ran, så äro lagarne en negativitet och kyrkan en positivitet; till religio- n, så är den mystisk kontemplation af det rena intet, det absoluta, och istna religionen det rena intets objektiva form o. s. v.; med ett ord, n, rasar med termer, dem man hvarken sjelf begriper eller kan göra be- ipliga för andra. Och ju mindre man förstår sig sjelf, desto mer tycker in sig skåda i djupet; med desto större förakt ser man ned på alla före- ende tänkare, som ej hunnit till den stora upptäckten af det absoluta in- . På samma sätt i vitterhet och alla andra ämnen. Skrifver man poesi, kan man ej stanna i sin flygt förrän man kommit till urmotsatsens iljemur, som det heter i det makalösa poemet i Phosphoros, till tysta ner, simmande själar, det eviga lifvets smaragder o. s. v. Sän- r man sin poetiska flygt till det lägre prosaiska skrifsättet, så igenkännes väl samma anda. En läsare tycker sig ej mera läsa sitt modersmål, utan helt annat språk. Det svenska språket måste förtyskas, vridas, för- igas, förkortas, med ett ord, förosvenskas, vare sig genom nya ord, nya jningar eller nya sammansättningar, allt vittnande lika mycket om vårds- ihet, som brist på smak och oförmåga att lyckas i nya skapelser. Till ternas mörker läggas ordens ovanlighet och den logiska oredan går i jemt rbund med den grammatikaliska.»

Detta kan vara tillräckligt såsom prof på denna rt af polemik, utgående från en i grunden ofilosofisk erldsåsigt, som man lätt igenkänner. Författaren sko- ar icke en gång sjelfva Kant, men vädjar deremot till ocke, hvars grundsatser han godkänner. Sådana anta- onister voro i sjelfva verket föga farliga för den nya kolans läror. Dock hade de äfven från sin ståndpunkt

rätt i mycket, uttryckligen i allt som angick det nya systemets dunkel och orediga terminologiska svammel, samt det sätt, hvarpå språket misshandlades.

Författaren slutar med följande anmärkning:

«Fichte och Schelling äga åtminstone den förtjensten att sjelfva hafva kombinerat meningslösa ord. Men icke en gång denna förtjenst, så ringa den ock är, kan tilläggas deras efterbedjare i Sverge. Dessa senare upprepa blott hvad de hafva läst, utan att förstå, med en andäktig tro och blind tillgifvenhet. Schelling sjelf undanbeder sig mer än en gång allt beröm af detta slags folk och förmanar dem att sjelfva tänka upp något, om de kunna. Skulle ej detta förtjena att tagas *ad notam?* Och månne ej herrar Schellingianer i vårt kära fädernesland gjorde bättre att pröfva, innan de ropade ut sin lånta vishet eller att rentaf uppskjuta sitt omdöme, till dess de hunnit mera mognad och deras inbillning kommit i något slags jemvigt med deras förstånd? Uppfinnarne sjelfva skulle möjligen kunna byta om system. Fichte skref en gång till Reinhold, att han ville blifva fördömd om ej hela hans vetenskapslära vore sann. Emellertid fann han sedermera för godt att i hufvudsaken ändra sitt system. På Schelling är dessutom icke mycket att lita, sedan han nu, såsom det berättas, gått öfver till den majestätliga katholicismen (se Svensk Litteratur-Tidning), och man således bör befara, dels att denna man såsom andäktig katholik ej kan filosofera med alldeles samma frihet som förr, dels att han, som nu ändrat tänkesätt i religion, en gång ändrar dem i filosofien, och går öfver till det sunda förnuftet, sättande dermed de små både tyska och svenska efterbedjarne i en icke ringa förlägenhet.»

En något farligare vedersakare uppträdde mot årets slut emot skolan. Litteratur-Tidningen hade inbjudit hvem som behagade att i tidningen införa inkast mot den s. k. nya filosofiens läror, med löfte att upptaga och vederlägga dem. En insändare hade antagit denna utmaning, men svaret på hans anmärkningar uteblef. Detta föranlät honom att i Journalen åter taga till ordet på följande sätt i sista slutet af året*).

*) I förväg bör anföras ett stycke ur en not, som influtit i Atterboms recension af Svenska Akademiens Handlingar, vid hvilken insändaren företrädesvis fästar sin uppmärksamhet. Der yttras bland annat: «Det eviga urväsendet, hvilket såsom sådant nödvändigt är sin egen produktion eller position, är just derigenom *actu* evigt (absolut), att det ponerar sin evighet på ett oändligt sätt, eller att dess enkla urposition i och med detsamma är en oändlighet af positioner, för den sinnliga åskådningen utbredda

«Redaktionen af Upsala Litteratur-Tidning, som nog länge dröjt med införandet af inkasten mot nya filosofien och ännu längre med deras vederläggning, har omsider genom den modiga recensenten af Svenska Akademiens Handlingar lofvat utförligt besvara den ena af de uppkastade frågorna, den om idéernas flerhet och tillika absoluthet, och emellertid i förbigående vidrört den. Innan löftet hinner uppfyllas, framkastas af den, som väckt frågan, några anmärkningar, hvilka åtminstone skola äga en förtjenst, som värderas, om ej af redaktionen, dock af allmänheten, den, att vara tydliga.»

«Hvad recensenten säger om det eviga urväsendets enkla urposition, hvilken i och med detsamma är en oändlighet af positioner, må han icke tro vara obekant för frågornas författare eller dem bland allmänheten, som hafva någon insigt i Schellingska systemet. Ingen tviflar, att ju recensenten och hans medarbetare kunna, efter Schelling och med Schellingska termer, mycket lärdt docera; men det de behöfva dokumentera är, att de kunna bevisa sina theser, eller, i fall detta skulle vara ogörligt, bestämdt eller på egen hand förklara dem. — Exemplet af cirkeln tillhör icke recensenten. Derföre kan han icke tadlas, men väl derföre att han icke tyd-

---

i en omätlighet af mångfald och former, men af hvilka hvar och en i sin essentiala substans (idé) är den gemensamma absoluta positionen sjelf, i en egen specialitet ånyo ponerad. Så är ju cirkeln, evighetens sinnebild, just derigenom cirkel, att den är på samma gång centrum och periferi; men medelpunkten är ju ingenting annat än den ideella cirkeln, omkretsen ingenting annat än den realiserade medelpunkten; och om jag i tanken delar periferien i en ändlöshet af punkter, så står jag dock på hvarje punkt i en radius af centern, eller (då en radius blott vill säga en dynamisk aktion, i hvilken medelpunkten yttrar sig) i centern sjelf. Sjelfva *genus* och *modus* af hvarje specialitet, ända in i den ringaste atom, innehållas i outtömligheten af den absoluta identitetsformen. Det positift speciella i tingen är blott den qvantitativa differensen i dynamisk fullkomlighet, eller det olika mått af kraft, hvarmed hvart och ett ting representerar den absoluta enheten. Det ändliga i tingen är såvida grundadt i denna formella differens, att den är den nödvändighet, som tvingar den sinnliga åskådningen att se tingen i förhållanden till hvarandra (hvarigenom naturligtvis vexelbegränsande rumfyllnader, kausalnexus och mera dylikt framställa sig); men det är, till sin realitet, ett fullkomligt optiskt *spectrum*, på samma sätt som samma sinnliga åskådning ser det ena och odelbara ljuset endast i relationerna af dess strålar, utan att förstå, att hvar och en stråle, den må vara bruten och färgad på hvad vis som helst, innehåller omedelbart i sig hela ljussubstansen. Kan man åter äfven i det minsta grand af materien, äfven i den minsta lifvade punkt upptäcka hela oändlighetens närvaro, så har man åtminstone börjat att åskåda verlden på ett icke blott föregifvet intellektuellt sätt.»

ligare utfört det. Otjenligt är det likväl i min tanka, huru det än begagnas. Om man icke vill säga att medelpunkten är periferi (i hvilket fall exemplet vore likså obegripligt som det hvilket skulle upplysas), nödgas man medgifva, att medelpunkt och periferi äro hvarandra motsatta. Efter analogien blifva äfven idéerna och det absoluta motsatta, och måste, efter Schellingska filosofiens lagar, vara förenade i något högre. Det absoluta, som, hvad det än föröfrigt är, onekligen är det högsta, kan således icke föreställas under bilden af en medelpunkt.»

«Låtom oss likväl se huru recensenten behandlar (jag vill af höflighet icke säga misshandlar) detta exempel. Medelpunkten, säger han, är den ideella cirkeln (hvilken således åter måste hafva sin medelpunkt; ty till cirkelns natur höra, äfven efter recensenten, medelpunkt och periferi). Han fortfar: «Om jag i tanken delar periferien i en ändlöshet af punkter, så står jag dock på hvarje punkt i en radius af centern, eller (då en radius blott vill säga en dynamisk aktion, i hvilken medelpunkten yttrar sig) i centern sjelf.» Detta må kunna fattas genom den intellektuella åskådningen, men för den mathematiska är det otillgängligt. Så mycket ser man, att centern är en dynamisk punkt. Efter analogien bör focus i hvarje kroklinea, och i hvilken rätlinig figur som helst hvarje punkt, som står i ett visst förhållande till sjelfva figuren, vara detsamma (som figuren sjelf); hvaraf följer att t. ex. focus i parabeln är den ideella parabeln o. s. v. Om så är, borde mathematiken för att blifva absolut, förvandlas till en punktlära. En sådan reform kan ej väntas af mathematici, hvilkas punkter icke äro dynamiska, utan af de naturfilosofer, som känna genus och modus af *hvarje specialitet ända in i den ringaste atom*, och se huru de innehållas i outtömligheten af den absoluta identitetsformen.»

«Det som i det följande yttras om den quantitativa differensen och om det ändliga, hvilket till sin realitet skall vara ett *fullkomligt optiskt spektrum*, innefattas i skolans nog bekanta men ännu obevista trosbekännelse, och förbigås nu med så mycket mera skäl som det mindre nära rörer frågan om idéernas flerhet och absoluthet. Emellertid skulle det blifva intressant, om recensenten, när frågan fullständigt besvaras, ville visa på annat sätt än genom otjenliga symboler, huru qvantitativ differens kan emanera ur en absolut indifferens, och huru en skenrealitet kan hafva sin grund i det absolut reella, eller, att tala med recensenten, huru ett optiskt spektrum kan flyta ur sjelfva ljusets källa. Af en svärmande fantasi, med eller utan namn af intellektuell åskådning, kan jag sjelf förklara icke alla, men de märkvärdigaste optiska spektra jag känner. Jag tror mig kunna medgifva recensenten, att jag icke rätt förstår meningen med idéen af det absoluta utan att särdeles förlora i de flesta läsares ögon. Uppmuntrad af recensentens efterdöme och i detta hänseende mest säker om *hans* bifall, vill jag likväl aflägga all modesti och utan omsvep säga att han känner det absoluta lika litet som jag. Då han tillägger det absoluta (Gud kallar han det här) en *indivi-*

duell personlighet, är han, om han äfven häri skulle hafva någon auktoritet för sig, en affälling från det system han för öfrigt bekänner. Om hvarje individuum kan man säga att det är, men efter Schelling icke om det absoluta, som är sjelfva varandet. Menar recensenten med individuum något alldeles annat än man förut förstått dermed, borde han hafva definierat det. Jag nämnde förbindelsen att definiera, och kan icke underlåta att ömt rekommendera denna och de öfriga, hvilka den allmänna logiken ålägger, hos recensenten och hans medarbetare. Om redaktionen, som i andra hänseenden nitälskar för det gamla, återkallar den goda seden att noggrannt bestämma termer och begrepp; om den icke låter allegorier företräda stället af vetenskapliga bevis och förklaringar; om den, så länge den bibehåller samma filosofiska system, framställer det i sin tidning så att icke äfven den som läst och förstått originalförfattarne, behöfver stundom gissa till meningen; om den, när den finner för godt att strida mot olika tänkande, icke i mörkret söker räddning eller seger; så skola upplysta män af alla partier högakta dess åtgärd. Men undersökningar, sådana som den om språkets metalliska natur m. fl., kunna endast tjena att bland litteraturens ännu yngre vänner bereda blinda beundrare och kraftfulla eftersägare; och om redaktionen fortfar dermed, vore det rätt illa, om den af redaktionen efterlängtade tid, då sällskapet får lemna sin befattning i skickligare händer, skulle länge fördröjas.»

Denna artikel gaf anledning till ett häftigt filosofiskt utbrott i Svensk Litteratur-Tidning, som likväl i det närmaste stannade vid första eruptionen. Atterbom förklarar att han just var sysselsatt med att utarbeta en framställning af den Schellingska filosofiens hufvudläror, hvilken hittills af flera skäl blifvit fördröjd, då han öfverraskades af nyss anförda förnärmande skrifvelse. Nu, säger han, uppgifver han denna sin afsigt tills vidare, för att såsom det första och angelägnaste gendrifva Journal-insändarens beskyllningar och förklara sig öfver de punkter, hvilka denna ifrågasatt. Jag ämnar ej mycket sysselsätta mina läsare med nya skolans metafysik; något deraf är dock nödigt att lära känna, för att få en, om ock ytlig, framställning om dess vetenskapliga ståndpunkt, åtminstone om den krets af idéer, hvarinom den rörde sig, och jag meddelar derför ett stycke af denna artikel, som är sjelfva kärnpunkten, emedan den söker förklara hvad Atterbom menar med intellektuell åskådning.

«Jag hade kunnat undvika den vidlyftighet, med hvilken jag nödgats utreda begreppen Schellingianismen, Schellingian och Schellingsk terminologi, om jag ej visste, att insändaren, i fall han ej hittar på något annat att säga, vid slutet af mina förklaringar åter sätter händerna i sidan, ställer sig framför mig och ropar: detta allt vet jag förut, det står i Schelling! och dermed begynner på att omtugga detsamma som han sagt förut, detsamma, som blifvit vederlagdt af mig och som hundrade gånger förut blifvit vederlagdt af andra. Hvad derföre det fordrade egenhändiga i förklaringen vidkommer, så har insändaren tvifvelsutan deruti rätt, att innehållet af mina förklaringar, i fall de svara mot sitt ändamål, finnes äfven hos Schelling och följer af hans skrifter; ehuru icke dessmindre ihärdighet, sjelfverksamhet och klarsinnighet behöfvas att finna det der, och ehuru insändaren, om han kunnat finna det, aldrig hade skickat mig sina absurda frågor och inkast, som röja huru litet han förmår studera ett system i dess sammanhang, eller «på egen hand» eröfra dess anda.»

«Föröfrigt är detta innehåll, hvad det väsentliga deraf vidkommer, ingalunda sådant, att det ovillkorligt beror eller resulterar af en systematisk utveckling. Har man sinne för natur, för religion, för poesi, för sedlighet och dygd i dessa ords renaste och strängaste begrepp, så är man redan invigd i helgedomen af hvart och ett filosofiskt föreställningssätt, hvilket, liksom Pythagoras', Platos, Brunos och Schellings, omedelbart går ut på att göra den så kallade verkliga verlden till hvad den ämnades att vara, till gudomlighetens tempel. Långt innan jag läst en rad af Schelling, eller af Plato, eller (för att icke nämna de theosofiska författarne, öfver hvilka man, utan att känna dem, sqvallrar så många otidigheter) af någon mästare i vishetens vetenskap, betraktade min känsla, min tro det ena såsom själen af det hela, och hvarje länk af detta hela såsom en särskild ackord i samklangen af den eviges tankar *). Filosofiens studium har endast bidragit att visa med orubblig visshet för mitt förstånd, hvad tillförene hvilade mera såsom aning i min fantasi. Men hvad är det som gör filosofen till mer än logisk formalist, och konstnären till mer än fantast? Är det ej denna sammanstämmelse, denna heliga jemvigt af hjerta, af fantasi och förstånd, som gör menniskan i allmänhet till fullständigt uttryck af en intelligens, till fullständig sedlig varelse? Jag menar nemligen med förstånd den ordnande kraften i förnuftet. Hvilken menniskobildning tror man att åstadkomma, om man söndrar denna kraft från sina baser, den åskådande

*) Ja, tänker kanske här en och annan läsare, det der låter rätt vackert, men hvad är en sådan betraktelse annat än poesi? Må göra! Hvad är den annat än poesi? Men hvaruti består då poesien? Ensamt i verskonst eller versstyl? Eller i ett visst innerligt sätt att uppfatta lifvet på en gång i dess mångfaldighet och dess enhet? Hvad vill åter filosofien, om ej i en reflekterande öfversigt framställa samma harmoni? Atterboms not.

och den kännande? Men det är just denna söndring, hvarigenom förståndet nedsättes till en tom formell egenskap hos intelligensen, att söka sanning, d. v. s. sin egen realitet, i aktgifvande på lika abstrakt (oväsentligt) uppfattade sinnliga fenomener, för att genom deras jemförande leda sig från den ena hypothesen till den andra, till dess kedjan af hypotheser blefve så lång, att den genom sjelfva längden förvandlade sig i vissheter, eller att genom sammanräknandet af ändligheter slutligen det oändliga framkomme som *facit*. Det orimliga, det all möjlighet af reell kunskap upphäfvande i denna de moderna erfarenhetsmännernas åsigt af vetenskaplig forskning, har sin grund i det dualistiska reflexionssätt, enligt hvilket det absolut verkliga och vissa icke tänkes såsom något identiskt med menniskans egen existens och således omedelbart för henne tillgängligt, så snart hon vill finna det, utan såsom ett problematiskt blott i möjlighetens rike liggande *extramundanum*, till hvars beskaffenhet man endast genom sannolikheters hopande på sannolikheter kan approximera sig. Af Kants kriticism, som med den beundransvärdaste genialitet ådagalagt bottenlösheten i det danaidiska sträfvandet att genom relativa principer (sådana principer som, för att bli reella, behöfva suppleras med andra, eller som gälla blott under vissa vilkor och förutsättningar) någonsin ernå en absolut kunskap, borde man hafva kommit på den tanken att uppsöka en absolut princip (en som omedelbart ur sig sjelf utbildar sitt innehåll), en princip, hvars aning dessutom i Kants skrifter icke sällan yttrar sig. Tvertom har man begagnat Kants lära, till att först rigtigt fixera söndersplittringen i menskliga medvetandet, eller striden mellan dess kunskapsförmåga och dess kunskapsbegär; sammanhanget mellan menniskans subjektivitet (hennes tänkande, föreställande väsende) och denna subjektivitets inskränkning (det objektiva, det utifrån på hennes föreställkraft oupphörligt inverkande, föreställbara), samt förhållandet af begge till det ursprungligt substantiella, hvaruti föreställningens alla ändliga modifikationer på något vis måste äga sin nödvändighet — detta allt, som är all reell filosofis egentliga ämne, emedan det är det enda som lönar mödan att veta, när reflexionen en gång börjat tvifla på ofelbarheten af den för alla menniskor gemensamma empiriska åskådningen*) eller af hvad för en annan auktoritet som helst, — har blifvit förklaradt för saker, om

*) Substratet för det så kallade allmänna menniskoförståndet, eller *sens commun*. Bland de många orimliga beskyllningar, som dagligen oförändrade idislas, ehuru vi å vår sida nästan dagligen vederlagt dem, är den icke den minsta, att den nya filosofien skall af grundsats hysa fiendskap till *sens commun*. Är man då en fiende till *sens commun*, när man vill hjelpa det att upplösa de motsägelser och tvifvelsmål, i hvilka det invecklar sig på första steget till utforskning af sitt och tingens väsende? — Detta tillmäle är ännu löjligare, än det återigen här och der framskymtande om vår katholicism. Atterboms not.

hvilka ingen theoretisk (alltså ingen) kunskap är möjlig, och dermed har filosofien fått sitt afsked både såsom vetenskap och vetenskapslära; i fall hon annars med ett afsked utan grunder kunde afspisas. Emellertid, då man detta oaktadt synes vilja bibehålla namnet filosofi, förmodligen för att icke lemna någon lucka i den så många sekler gamla, och således af gammal häfd helgade listan på menskliga kunskapsslag, inser jag icke hvad man egentligen vill förstå under detta namn, sedan man afklädt det all inre betydelse, om ej en viss drift och färdighet att prata kors, tvärs och ändalångs öfver allahanda ämnen, utan att en-gång hoppas, mycket mindre kunna komma till något resultat. Skulle man verkligen inbilla sig, att vishetsgudinnan, för ett så eländigt ändamål, i förnuftets rustning sprungit ur ljungarens hjerna? Men hvad annat kan vara meningen af skriket mot återställandet af filosofiens uråldriga idé, den att gifva kunskapsbegäret en klar och fullständig θεωρία*) af det i alla föremål för mensklig åsigt ursprungligt verkliga, det i universum, så väl i dess intelligenta som i dess intelligibla**) hälft, absolut väsentliga — ty hvad söker filosofien, om ej en sanning, som är omedelbart eller genom sig sjelf sann och allmängiltig, en visshet, som måste vara alla särskilda vissheters grund, en insigt, som icke kan inses genom något annat ljus än sitt eget, — och hvar kan detta absolut sanna finnas, om ej i ett absolut väsentligt? Åtminstone är det hufvudbegreppet af den lära, som man kallar naturfilosofi, att söka en realitet, som hvarken genom det blott generella logiska tänkandet eller den blott konkreta empiriska åskådningen kan ernås (emedan de begge aldrig hinna öfver relativa vissheter), ehuru den i det logiska tänkandet (äfvensom i allt slags tanka) är den kraft, som tänker och i den konkreta åskådningen den substans, hvars fenomener skådas. Det följer af en sådan realitets natur, att den endast kan vara en, ty annars vore den ej den sökta grundverkligheten; det följer också af dess natur, att den måste vara allt, d. v. s. vara den identiska substantialiteten af allt; ty annars skulle flera grundverkligheter existera. I detta fall är och förblifver det gamla ἓν καὶ πᾶν förnuftets ovilkorliga åtrå, och de, som i sina kotterier, med korten i händerna, eller framför rågade tallrikar, pläga företaga vetenskapliga forskningar och handhafva kritikens svärd, synas ej särdeles reflektera öfver förnuftets egentliga egenskap, den att vara förnuftigt, när de

*) Θεωρία kommer af θεάομαι, se, åskåda, och all theori som ej är åskådning och åskådningslära, är — hvad grillfängares hjernspöken alltid äro, antingen de beropa sig på logik eller empiri. Atterboms not.

**) Jag kan icke gilla den förblandning af orden intelligibel och intelligent, med hvilken jag sett åtskilliga nyare filosofer beteckna ett och samma begrepp, nemligen det intelligenta i allmänhet. Intelligibel är, i följd af ordböjelsen, det som är ämnadt att intelligeras, eller det som kan intelligeras; intelligensens objekt. Atterboms not.

rdra att det skall tänka sig verlden såsom sammansatt af tvenne urväsen-n, man må bestämma dessa urväsenden och deras vexelförhållande på ad vis man behagar. Att denna förnuftsenhet, hvars utveckling natur-osofien ser i hela det omätliga omfånget af lifvets gestalter, icke dessmindre en princip, som leder till den strängaste theism, hoppas jag kunna visa i slutet af dessa förklaringar. Men den äkta theismen kan endast fram-ira såsom blomman af en äkta naturalism, hvilken, på samma sätt som turen sjelf innehåller roten till allt lif, förhåller sig till lifvets högsta bildningsgrader, till dygd, till konst och religion, såsom roten af evig-tens träd till dess i kronan glimmande frukter. Just derföre att en lsk filosofi gjort menniskosjälen till ett styckverk, der en afgrund iljer det möjliga från det verkliga och gissningen ifrån öfvertygelsen, kan tet annat medel än en sund filosofi hjelpa dem till rätta, hvilka ett ckligt natursinne ej skyddat från alla tvifvelsmål, eller för hvilka ej istendomens urkunder, som framställa filosofiens grundåskådning i dess sprungliga enkelhet, kunna sönderslita näten af en i sina egna garn in-asslad reflexion.»

Innan jag går längre i historiken öfver den nya kolans filosofiska polemik, har jag ansett mig böra i ett ammanhang redogöra för grundåsigterna i det filosofi-ka system, till hvilket nämnda skola bekände sig, nem-igen det Schellingska.

Att filosofien genom Schelling gjorde ett stort fram-steg, det kan äfven icke-filosofen inse. Redan Kant hade haft så mycket allvar med sin protestantism att, med undantag af den sedliga idéverlden, egentligen all färg och gestalt var utplånad i hela lifvet. Fichte hade gått ännu längre i sin rigorism. Den sedliga andens allmakt hade slutligen intet objekt emot sig, så att den till en viss grad var i förlägenhet huru den skulle realisera sig. Schelling gjorde menniskan uppmärksam derpå, att hon icke stod ensam i verlden, att den ande, som i henne kri-stalliserade sig till högsta företeelse, också lifgifvande genomträngde hela naturen. Detta grekiska åskådnings-sätt har Schelling på ett ganska anderikt sätt utfört i alla rigtningar. Hans analys är icke skarp: — man stöter öfverallt på luckor och språng — deremot är hans intui-ion mycket rik och varm, och han äger i hög grad

den konstnärliga mottaglighet, som Fichte helt och hållet saknade.

Till hvilka villfarelser pantheismen än i en senare tid gifvit anledning, ursprungligen var den en lyftning af den religiösa känslan. Mot ensidigheten af den fornkristliga kateketiken, som var oförmögen att förstå verlden, om den icke i hvarje ögonblick tog helvetet till hjelp för att korrigera Guds eviga räknefel, var det ett religiöst framsteg, när man upptog det onda i verldsplanen och betraktade det som ett öfvergångsmoment till den gudomliga idéns förverkligande.

Det vigtigaste arbete, i hvilket Schelling sökte afrunda sin naturfilosofi till ett slags system, var boken «von der Weltseele (om Verldssjälen) 1797; en hypothes ur den högre fysiken till förklaring af den allmänna organismen, jemte en afhandling om förhållandet af det reala och ideala i naturen, eller utveckling af naturfilosofiens första grundsatser i tyngdens och ljusets principer.» — Denna bok har i senare upplagor blifvit i många detaljer omarbetad, utan att dess grundrigtning blifvit väsentligen förändrad. — Det är anmärkningsvärdt att Goethe fann så mycket behag deri. Goethe gick i sina studier af naturen ut på att så klart och objektift som möjligt i sig upptaga företeelserna; Schelling deremot börjar genast med att förklara; han söker återföra det mångfaldigaste till enhetliga principer, och menar sig hafva gifvit en förklaring, när han sätter de metafysiska begreppen i förbindelse med fysiska lagar. Bokens grundprincip kan uttalas i ungefär följande sats: «Lifvet är icke egenskap hos eller produkt af materien; utan tvärtom materien en produkt af lifvet; organismen är icke en egenskap hos enskilda naturting, utan tvärtom äro de enskilda naturtingen lika många inskränkningar eller enskilda åskådningssätt af den allmänna organismen.» — Om denna tanka är spinozistisk, så framträder i utförandet af det enskilda ganska ofta Ja-

:ob Böhmes fantasier, och det är stundom underligt att kåda, huru den senares förvirrade bilder äro inblandade den förres torra schematism. Så är t. ex. «tyngden för sig den hela och omedelbara Gud, så vida han uttrycker sig såsom enhet i mångfalden, såsom evigt i det timliga. — Tyngden för sig organiserar sig derföre till en egendomlig verld, i hvilken det gudomliga bandets alla former äro begripna, men med ändlighetens gemensamma insegel. — Tyngden verkar på tingens brodd; men ljusväsendet söker att utveckla kroppen, för att åskåda sig sjelft, då det, såsom Alltet i Ett eller såsom absolut identitet, endast i den fulländade totaliteten kan igenkänna sig sjelft.» Men jag afstår från det ytterst svåra arbetet att återgifva den flinthårda tyska metafysiken på vårt ofilosofiska tungomål.

Genialiteten af detta språk väckte på sin tid stor beundran, och förbluffade äfven dem, som ville spjerna deremot. Nu för tiden skulle det endast framkalla skratt, och den djerfvaste metafysiker skulle ej våga göra invändningar mot ett sådant löje. Men på den tiden var det farligt: det finner man bäst af «Die neue Zeitschrift für speculative Physik», som Schelling sedan 1802 utgaf. Vi må anföra ett exempel. I Bamberg, der genom Röschlaubs och Döllingers inflytelse naturfilosofien hade vunnit herravälde i den medicinska fakulteten, blefvo i September 1801 flera unga doktorer promoverade på grund af theser af följande beskaffenhet: «Geheimerådet Hufelands såkallade medicinska system jemte hofrådet Reichs göra poler, indifferenspunkten är presidenten von Kotzebues höga poesi.» — «Menniskoorganismen är den högsta metamorfosen af de mindre koherenta metallretelserna.» — «Menniskoorganismerna bilda i sin allmänhet en magnet, och skillnaden emellan slägtenas så väl som arternas konstitutioner beror allenast på olikheten af den plats, som slägtet så väl som arten intager

i denna magnet.» — «Blodet är en fluktuerande magnet, som i hvarje ögonblick återväcker den slocknande dupliciteten.» — «Organisk kemi är en fransk platthet, i hvilken herr Reil fastnat» o. s. v.

«Jenaische Litteratur-Zeitung» anmälde dessa satser och uttryckte sin förvåning öfver att man kunde blifva doktor för sådant; föröfrigt yttrade den sig högst hofsamt. Schelling råkade nu deröfver i sin tidskrift i raseri. Han betecknar detta förfarande såsom gemenhet, pöbelaktighet, medfödd bestialitet, oförskämdhet och djup ignorans, nedrighet och belackelse o. s. v. Han försäkrar att författaren (i Jenaische Zeitung) är en afsigkommen språkmästare, som man köpt för en dricks-penning: han skulle i Grekland hafva blifvit brukad endast till den uslaste slaftjenst, han hör till klatschpacket, han vill återställa pöbelregeringen o. s. v. Man ser att genierna då för tiden, när omständigheterna det påkallade, rätt väl förstodo att göra sig populära.

Schelling var icke herre öfver sina tankar; de kommo stundom öfver honom i underbar rikedom, men han förstod icke att beherrska dem. I skriften «Philosophie und Religion» (1804) saknas den dialektiska rörelsen nästan helt och hållet, och i oförmågan att gestalta, systematisera, griper filosofen till poetiska vändningar, som nästan öfverallt urarta till svulst. Den var rigtad mot Eschenmaiers «Philosophie in ihren Uebergang zur Nichtphilosophie» och sökte representera naturfilosofiens begrepp mot trosfilosofien. Man finner i denna lilla skrift redan temligen fullständigt antydt sammanhanget mellan naturfilosofien och de senare mythologiska grubblerierna.

«Det var en tid», heter det, «då religionen, afsöndrad från folktron, lik en helig eld bevarades i mysterierna, och filosofien hade en gemensam helgedom med henne. . . . . Sedermera blefvo mysterierna offentliga och orenade sig med det främmadartade, som endast kan tillhöra folktron. Sedan detta skett, måste filoso-

a, om hon ville bibehålla sig i sin renhet, blifva eso-isk . . . . Deraf kom det, att de föremål, som hon i lerdomen (forntiden) hade behandlat, småningom af igionen fråntogos henne, hvarigenom hon inskränktes l det, som icke har något värde för förnuftet; att der-ıot de sublima läror, som religionen ur den gemen-mma egendomen ensidigt tillegnat sig från filosofien, rlorat sin betydelse i och med detsamma som de för-rat sin relation till sin urbild . . . . . Så litet vi veta n de grekiska mysterierna, veta vi likväl otvifvelaktigt, t deras lära stod i den rakaste och bjertaste motsats ll den offentliga religionen. Grekernas rena sinne ppenbarar sig äfven deri, att de bevarade i dess iden-tet och afslutenhet det, som enligt sin natur icke kunde lifva offentligt och realt. . . . . Hade man icke abstra-erat hedendomens begrepp alltid och allenast från den ffentliga religionen, så skulle man för längesedan hafva isett, att hedendom och kristendom af ålder varit till-mmans och att den senare uppstått ur den förra en-st derigenom, att den gjorde mysterierna offentliga; ı sats, som låter sig historiskt bevisas af kristendomens sta religionsbruk, dess symboliska handlingar, grader h invigningar, hvilka voro en imitation af dem, som rrskade i mysterierna.»

Alla dessa satser äro tvifvelsutan falska, men de :alades med så mycken tillförsigt, att de under nära hel menniskoålder störtade vetenskapen i den ohjelp-aste förvirring. Då nu Schelling inlåter sig i dessa ɔillade mysteriers hemliga lära, faller han in i en stik, som sällsamt afsticker mot tonen i hans egna lre skrifter. Han genomgår de olika försöken att rleda de ändliga tingen ur det absoluta, från det liska emanationssystemet och den platonska *Timæus* till inoza och Jakob Böhme. Han kommer slutligen till jande, högst öfverraskande resultat:

nt.
i.
, I
n
dan
afsi
pe
da
ha
ge
la

m
för
un
h
gr.
öf
ma
ph
gr
re
na

dr
ric
h
och
l

a motsatserna, pantheism och supra-naturalism. Till seendet är ingenting så motsägande som de båda satrna: allt som existerar är gudomligt; och: ingenting m existerar är gudomligt. Men om man först en gång E begreppet skiljer det absoluta eller gudomliga från existerande eller fenomenala, så skall man snart stå komma derhän, att man skiljer dem i verklighen, att man förflyktigar hela fenomenverlden till en drömverld och förlägger det allt innehåll afklädda oluta på andra sidan om eller utom verlden. Endast na omständighet kan förklara, huru den theologiska ra-naturalismen en lång tid kunde spela under samtäcke med sin argaste fiende, pantheismen.

Schelling hade nästan i hvart och ett af sina spekula- arbeten förklarat, att man borde anse hvad han hit- utgifvit endast såsom fragment af ett allmänt sy- n, som han ännu icke fått färdigt. Till detta blifde system hänvisade han uttryckligen dem, som forle af honom besked om «mensklighetens högsta inen, om tron på Gud och på odödligheten». Han de ett försök dertill i sin år 1809 utgifna skrift om n menskliga frihetens väsen». Jag återkommer omebart till denna skrift, och lemnar nu helt och hål- hans religions- och naturfilosofi, hvars gjorda ex- må vara för det närvarade ändamålet tillräck- Den visar nemligen den filosofiska stödjepunkt, hvilken vår nya skola hvilade, ådagalägger den od, som skolan följde, hvilken var mästarens egen, språkens och de ständiga uppskofvens, äfvensom tydligen uppdagar de brister, som vidlådde det llingska sättet att filosofera, samt förråder omöjteten att på denna väg uppställa ett filosofiskt em efter stränga vetenskapliga fordringar, hvart den tillika visar att äfven denna desultoriska hod medgifver möjligheten att yttra verkligen djupa ofiska tankar, ehuru enstaka, och framkasta briljanta

och originella hypotheser, ehuru obevisade. Till det föregående kan läggas, att den Schellingska filosofien antager ett särskildt organ, hvarigenom allena det absolutas hemligheter skulle kunna uppdagas, nemligen den intellektuella åskådningen, en gåfva som icke vore gemensam för alla menniskor. Uppfinningen var beqväm: filosofien tillhörde derigenom endast de särskildt begåfvade, intelligensens aristokrater, alla öfriga tillhörde *profanum vulgus*, som ingenting hade med filosofien att skaffa. Sedan denna intellektuella åskådning för länge sedan spelat ut sin roll, är det lustigt att påse, huru de som inbillade sig vara särskildt begåfvade dermed förhäfde sig öfver sina motståndare, hvilka de gerna medgåfvo att de saknade det erforderliga organet att kunna begripa den nya filosofien. — Spekulationen har utan svårighet förvisat den omedelbara åskådningen från filosofien till dess rätta område, nemligen konsten. Man måste t. ex. tillerkänna sådana skalder som en Shakspeare och en Goethe en omedelbar intuition, ett slags divination af det sanna, då de ofta, ehuru i fantasiens bilder, uttala den djupaste filosofiska vishet, hvars kärna och sanning det dock tillkommer spekulationen att uttaga och bevisa. Men skillnaden förblifver dock alltid den väsentliga, att en sådan poetisk intuition är blott instinktiv, då spekulationen alltid är för sig medveten och viss för sig sjelf.

Den fullständiga titeln på denna första skrift, i hvilken Schelling skred till undersökning af de högsta filosofiska principerna var: «Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit und die damit zusammenhängenden Gegenstände». Den har ådragit honom ett dåligt rykte bland de liberala filosoferna, och man betraktar den såsom en öfvergång från vetandet till tron. Anklagelserna äro öfverdrifna. Schellings polemik mot dem, som grunda hela moralen på esthetiken är ganska aktningsvärd; äfven inledningen, i hvilken

han försvarar identitets-filosofien mot vedersakarnes förebråelser, att den skulle fullständigt identificera natur och ande, godt och ondt, är ännu helt och hållet filosofisk. Han visar att man missförstår identitetens begrepp, om man icke medtager deri motsättningens moment. Den logiska satsen är icke, såsom den mathematiska, blott identisk, den skiljer predikatet från subjektet, då den lägger det förra till det senare. Denna ganska rigtiga anmärkning borde hafva föranlåtit identitets-filosoferna att strängare fasthålla i ögonsigte skilnaden mellan subjekt och predikat.

Den sista och högsta frågan i all filosofi är denna: huru den i det menskliga lifvet påstådda frihet sammanhänger med den i naturen herrskande nödvändigheten? Genom Jacobi hade den fördomen fått inträde, att hvarje systematisk filosofi förnekar friheten och måste förneka den, om hon vill vara uppriktig. Schelling hade nu lätt möda att bevisa, att Jacobi missförstått det höga begrepp om frihet, som Spinoza uppställt, och hvars uppfyllelse finnes hos Gud, nemligen att endast bestämmas genom sin egen natur. Han erkänner sig vara spinozist, men endast såvida Spinozismen såsom underordnadt moment är upptaget i den ideala filosofien. «Felet i hans system ligger ingalunda deri, att det sätter tingen i Gud, utan deri att de äro ting. . . . . Han behandlar äfven viljan såsom en sak, och bevisar sedan ganska naturligt, att den i hvarje fall af verksamhet måste vara bestämd af en annan sak, o. s. v. i oändlighet. Deraf liflösheten i hans system, torrheten i formen, torftigheten af begreppen och uttrycken, det obevekligt sträfva (herbe) i bestämningarne; deraf också ganska konseqvent hans mekaniska åsigt af naturen.» Den idealistiska naturfilosofien deremot söker att förandliga den vanliga fysiken genom att upphöja den till det ideella området; i friheten finner hon den sista akt, hvarigenom hela naturen förklaras till känsla, intelligens, slutligen vilja. «Det

gifves», heter det, «i sista och högsta instansen intet annat vara än vilja. Vilja är urvarandet, och på denna allena passa alla dess predikater: grund- eller orsakslöshet (Grundlosigkeit), evighet, oafhängighet af tiden, sjelfbejakning. Hela filosofien sträfvar endast derhän att finna detta högsta uttryck.» Kants ensidiga skola har på ett rätt sätt uppställt den fria viljans princip till motsats mot naturen, och på sätt och vis tillintetgjort denna. «Med sådana abstrakta begrepp, som den nyare filosofien, af omsorg att så långt som möjligt aflägsna Gud från all natur, oupphörligt framdrager, låter sig öfverallt ingenting uträtta. Gud är något mera reellt än en blott moralisk verldsordning, och har helt andra och mera lefvande rörelsekrafter i sig än abstrakta idealisters torftiga subtilitet tillägger honom. Idealismen, när den icke har en lefvande realism till bas, blifver ett lika tomt och abstrakt system som det Leibnitz'ska, Spinozistiska eller hvart och ett annat dogmatiskt system. Hela den ny-europeiska filosofien från dess begynnelse (genom Descartes) har denna gemensamma brist, att naturen icke är till för henne, och att hon saknar lefvande grund.»

Då Gud alltså har grunden för sin existens i sig sjelf, så måste filosofien särskilja denna grund från hans existens, hans natur från hans väsen, och på sätt och vis ställa dem i motsats mot hvarandra. Detta är en anderik tanke, men det vidare utförandet deraf är helt och hållet poetiserande. Man igenkänner deri det ifriga studiet af kyrkofäderna, i synnerhet den helige Augustinus, vidare Jak. Böhme och andra mystici, man märker äfven inflytelsen af nyare theosofer. Följande ställe, som innehåller kärnan af hela den temligen vidlyftiga deduktionen, skulle på ett aningsfullt sätt beröra oss i ett skaldestycke; men man kan icke säga att det bibringar förståndet, hvilket Schelling i denna skrift mot den Kantiska methoden sätter öfver förnuftet såsom den

anliga delen af intelligensen, några bestämda och klara grepp.

«I det gudomliga förståndet är ett system; men Gud sjelf är intet system, utan ett lif, och deri ligger svaret på frågan om möjligheten af det onda i afseende på Gud. All existens fordrar ett vilkor för att blifva verklig, i synnerhet personlig existens. Äfven Guds existens kunde icke utan ett sådant blifva personlig — endast med den skillnaden, att han har detta vilkor inom sig sjelf, icke utom sig. Han kan icke upphäfva vilkoret, emedan han i det fallet skulle upphäfva sig sjelf; han kan endast öfverväldiga (bewältigen) det genom kärlek och underordna sig till sitt förherrligande. Äfven i Gud vore en dunkelhetens grund, om han icke gjorde vilkoret till sig, förenade sig med detsamma till ett och till absolut personlighet. Menniskan får aldrig vilkoret i sin makt, ehuru hon i det onda sträfvar derefter; det är henne blott lånadt, af henne oberoende; hvarföre ock hennes personlighet och sjelfhet aldrig kan upphöja sig till fullkomlig *actus*. Detta är den sorgligheet, som vidlåder allt ändligt lif; och om också hos Gud finnes ett åtminstone relatift oberoende vilkor, så är det dock äfven för honom en källa till sorg, men som aldrig kommer till verklighet, utan endast tjenar till öfvervinnelsens eviga fröjd. Deraf den slöja af svårmod, som är utbredd öfver hela naturen, den djupa outplånliga melankolien i allt lif. Glädje måste hafva lidande, lidandet förklaras till glädje. Hvad som derföre kommer ur blotta vilkoret eller grunden, kommer icke från Gud, ehuru det är nödvändigt till hans existens.»

Denna «grund» eller naturen i Gud spelar en helt mystisk, eller om man vill mythisk roll. Hvad som anknyter sig dertill, att äfven något positift sökes i det onda, att till och med en enthusiasm för det onda antages, är i sig sjelft en djup uppfattning, men den är

endast bildligt utförd, och så har äfven denna mystiska natur i Gud såsom det ondas källa blifvit utdiktad till en historia om Gud. Gud har, enligt Schelling, i början rört sig endast enligt sin natur, icke enligt sin vilja.

«Den urgamla tiden begynner med den gyllne verldsåldern, af hvilken för det nuvarande menniskoslägtet endast i sagan en svag erinring återstår, en tid af salig obestämdhet, då hvarken godt eller ondt fanns till: sedan följde de herrskande gudarnes och heroernas tid, eller tiden af naturens allmakt, i hvilken «grunden» visade hvad den i och för sig förmådde. Då för tiden kommo vishet och förstånd till menniskorna allena ur djupet; ur jorden stigna orakel ledde och bildade deras lif; alla «grundens» gudomliga krafter herrskade på jorden, och suto såsom mäktiga furstar på säkra throner. Naturens herrligaste försköningstid uppgick i gudarnes synliga skönhet och konstens och den sinnerika vetenskapens hela glans, till dess den i «grunden» verkande principen framträdde såsom eröfrande princip för att underlägga sig allt och grundlägga ett fast och varaktigt verldsrike. Men emedan «grundens» väsen för sig aldrig kan alstra den sanna och fullkomliga enheten, så kommer den tid, då all denna herrlighet upplöser sig, och då den hittills varande verldens sköna kropp sönderfaller genom en förskräcklig sjukdom, slutligen kaos åter inträder. Redan förut, och innan ännu den fullständiga förstöringen inträffat, antaga de i det forna Hellas rådande makterna naturen af onda andar, liksom samma krafter, hvilka under helsans tid voro lifvets välgörande skyddsandar, vid den annalkande upplösningen blifva af elak och giftig natur; tron på gudar försvinner, och en falsk magi med besvärjelser och theurgiska formler sträfvar att återkalla de flyende och blidka de onda andarne. Allt mera bestämdt visar sig dragningskraften hos «grunden», hvilken, förutkännande det kommande ljuset, redan i förväg rycker alla krafter ur deras overksamhet, för

tt möta det (ljuset) i full strid. Liksom åskan medelbart åstadkommes af solen, men omedelbart genom en motverkande kraft hos jorden, så det ondas ande genom annalkandet af det goda, icke förmedelst ett meddelande utan fastmer genom en fördelning af krafterna. Hvarföre ock, i och med det godas framträdande, äfven det onda med bestämdhet och såsom sådant framträder (icke som skulle det först nu uppkomma, utan emedan nu först den motsats är gifven, i hvilken det helt och hållet och såsom sådant kan visa sig); liksom återigen det ögonblick, i hvilket jorden för andra gången blef öde och tom, blifver ögonblicket för födelsen af andens högre ljus, hvilket var från begynnelsen i verlden, men obegripet af det för sig verkande mörkret, och i ännu tillsluten och inskränkt uppenbarelse; och framträder det nu, för att mota det personliga och andliga onda, likaledes i personlig och mensklig gestalt och såsom medlare, för att på den högsta graden återställa skapelsens gemenskap med Gud. Ty blott något personligt kan frälsa det personliga, och Gud måste blifva menniska för att menniskan åter skulle komma till Gud. Med «grundens» återställda relation till Gud är frälsningens möjlighet återgifven. Dess början är ett tillstånd af *clairvoyance*, som genom gudomlig skickelse faller på enskilda menniskor (såsom härtill utvalda organer), en tid af tecken och under, i hvilken gudomliga krafter motverka de öfverallt framträdande demoniska, den lugnande enheten ställer sig emot krafternas fördelning. Ändtligen följer krisen i den *Turba gentium*, den gyttring af nationer, som öfverströmmar den gamla verldens grund, såsom en gång vattnet åter betäckte urtidens skapelser för att göra en ny skapelse möjlig — en ny skiljsmessa mellan folken och tungomålen, ett nytt rike, i hvilket det lefvande Ordet inträder såsom ett fast och beständigt centrum i striden mot kaos, och en förklarad, ända till den närvarande tidens slut fortgående, strid

mellan det goda och onda inträder, i hvilken Gud såsom ande verkligen, d. v. s. *actu*, uppenbarar sig.»

Mystisk är denna filosofi öfver historien i sjelfva verket, men säkerligen icke theologisk. Ingenting kan vara mera stridande mot den kristna kyrkans föreställningar än denna söndring mellan Guds natur och hans väsen. Theologien sjelf var då för tiden ännu icke uppmärksam på de filosofiska attentaterna; men väl måste theologiens filosofiska sakförare känna sig uppmanade att komma den anfallna kristendomen till hjelp. Jacobi gjorde det 1811 i skriften «Von den göttlichen Dingen und ihrer Offenbarung». Han anklagar naturfilosofien för att hafva upphäft skillnaden emellan frihet och nödvändighet, emellan natur och Gud: hon söker endast bedraga med orden Gud, frihet, odödlighet, godt och ondt, hon drifver med dem endast knep och charlataneri, hon vill ej hafva med den sanna Guden något att skaffa, men skyr att förneka honom med läpparna. Vid detta anfall, som var hållet i den Jakobiska polemikens vanliga larmoyanta stil, kunde Schelling icke tiga; han svarade derpå i början af följande år med sitt «Denkmal der Schrift von den göttlichen Dingen etc.» Först och främst förklarade han de nyssnämnda anklagelserna för ett ovärdigt bakdanteri; sedan gick han ännu en gång in i det mystiska begreppet af naturen i Gud.

«Bland alla theologer äro de de bedröfligaste, hvilka vilja föreskrifva Gud det enda sättet, hvarpå han skulle kunna vara Gud, nemligen då när han har ingenting af en natur i sig. De anse Gud för precist lika inskränkt som deras egna trånghjertade föreställningar. . . . . Just genom en sådan deism håller man öppen den lefvande, aldrig försinande källan af en vetenskaplig atheism, som förtjenar och vinner aktning, emedan den i grunden strider endast för vetenskapens intresse. . . . . . Deismen sväfvar utan naturalismen helt och hållet i det tomma, ingen kunskapens vinge hinner upp

densamma; den är också till sitt inre tom, ingen-g fast, bestämdt. . . . . . Ofrånskiljeligt från indivi-ıs längtan och känsla, måste detta väsen, för hvilket .an begreppet är för kraftigt, objektift, aktas för allt :drag från vetenskapen, på det att det icke måtte sas bort. . . . . Guds kännedoms guld finnes icke på overksamma tårarnas och den sysslolösa längtans våta ;: den vinnes endast i andens eld.»

Polemiken mot Jacobi, ehuru man måste beklaga a omåttliga grofheten deri, var lysande. Alla rigt-ıgar af hans verksamhet togos i skärskådande: han följdes på det skoningslösaste sätt in i sina hemligaste ygvrår. Boken väckte stor sensation och var döds-gget för Jacobis litterära reputation. Sjelfva Goethe ıt i sin spinozistiska ifver med en viss triumf af sin ns nederlag. — Vigtigare än denna personliga strid motsatsen mellan de båda åskådningarne. De båda gar, på hvilka man sökte att återupplifva religionen, mligen pietismen och mystiken, äro, ehuru de skenrt syfta till samma mål, likväl i sin innersta grund arandra motsatta. Detta framstår på det mest lysande tt i denna Schellings skrift. Men båda utgjorde till-:a afvikelser från kyrkans rätta väg, och när i senare l, sedan den kyrkliga anden åter vunnit styrka och nom bildade lärare blifvit förd till en större sjelf-nsla, kyrkan i sina hufvudorganer bröt med sina förra ndsförvandter, så var detta från hennes ståndpunkt nseqvent och ärligt. — Icke mindre än kyrkan måste ren den rena idealismen skadas af denna förgudning naturen.

Vore pantheismen ingenting annat än erkännandet enheten och nödvändigheten af lifvet i allt och för-kelsen af allt godtycke, så skulle väl, sedan Hum-ldts «Kosmos» utkom, få känna sig frestade att bränn-ırka denna tro såsom irreligiös. Men det ligger i ıtheismen ännu något annat.

Det var rädslan för naturen och dess blinda relationsbegrepp, som i den transcendentala idealismen vände verlden upp och ned, — som, för att rädda friheten, uteslöt den jordiska vilkorligheten från idealernas rike, — som härledde Guds existens från samvetet och gaf naturen ingen annan betydelse än den underordnade att förbrukas såsom rått material för den menskliga pligtkänslan. I de Fichte'ska idéernas labyrinth hafva blott få fördjupat sig, men hela verlden känner Schillers «Worte des Glaubens und Worte der Wahn», i hvilka denna filosofis hufvudpunkter finnas angifna i korta dogmatiska satser. Vi tro på friheten: på Gud för att gifva henne en basis, på dygden för att gifva henne ett innehåll; men vi tro icke på en natur, som är jembördig med henne. Detta är frihetsläran, hvilken, så vida hon upptages i tänkesättet och fantasien, utgör den strängaste motsats mot pantheismens lära. Det är egentligen en underlig fordran, att vi först skola tro på friheten, då vi omedelbart känna henne, ty friheten är ingenting annat än förmågan att abstrahera ifrån yttre inflytelser och relationer, och inrätta vårt handlingssätt enligt vårt eget vetande och vår egen vilja. Denna frihetens företeelse upphäfves och störes ingalunda derigenom, att metafysiken härleder dess uppkomst från naturliga vilkor och åter upplöser henne i naturelementer. Endast i denna mening kan man förstå ordet tro. I poesien, liksom i praktiska lifvet, måste vi tro på friheten, d. v. s. vi måste förkasta den tanken att äfven denna frihet är en kemiskt upplöslig företeelse. Kemisten, metafysikern har rätt att gå utöfver individualiteten, liksom utöfver företeelsen i allmänhet; men konstnären, liksom den handlande menniskan, måste stanna vid densamma, emedan han annars icke skulle kunna teckna, icke skapa. Verkligheten är en fortsatt äflan, der den ena företeelsen vederlägger den andra; men konstnären fixerar ögonblicket och inviger det flyktiga åt evigheten.

Den pantheistiska dikten och den pantheistiska filosofien är motsatt denna tro. Den går till väga på samma sätt som kemisten, hvilken endast fattar relationer, endast «blifva» och «förgås»; den upphäfver det gudomliga, emedan den nedlägger det utan åtskilnad lika i alla företeelser; den tillintetgör lifvets kärna, då den analyserar alla individualiteter; den förnekar anden, då den nedsätter honom till en produkt af elementerna och betraktar honom endast i företeelsens ljus. Det var denna användning af metafysiken på trons praktiska område, som föranlät Schellings föregångare, Fichte, till en så bitter polemik mot naturfilosofien, hvilken stundom öfvergick till de gröfsta personligheter.

Det kan ej fela, säger Fichte i sina «Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters», 1804, att enskilda individer omvända tidehvarfvets princip och angifva såsom källan till dess villfarelser det, att den vill begripa allt; och uppställa såsom den sanna källan till all frälsning det obegripliga såsom sådant och för dess obegriplighets skull. I kyrkan uppställdes det obegripliga såsom sanning, icke emedan utan oaktadt det var obegripligt, derföre att det låg i det skrifna ordet, traditionen och kyrkans beslut. Helt annorlunda den moderna mystiken: den uppstår ingalunda ur den gamla vantrons källa, utan genom insigten om tomheten af det för handen varande systemet, alltså på resonnementets väg. De tankar, från hvilka svärmeriet kan utgå (ty dessa äro hos olika individer helt olika och ofta vacklande hos en och samma), äro i afseende på sina högre grunder aldrig klara, de kunna aldrig bevisas eller utöfver den redan inom dem liggande graden af klarhet ytterligare uppklaras, utan de postuleras. Af samma skäl kan aldrig räkenskap afläggas om den väg, hvarpå man funnit dessa tankar, emedan de i sjelfva verket äro blotta infall på måfå. Detta måfå, detta ungefär är en blind tänkandets kraft, hvilken, såsom alla blinda krafter, till

slut är naturkraft, — sammanhängande med alla andra naturbestämningar: helsotillståndet, temperamentet, den förda dieten, de gjorda studierna; och så äro dessa svärmare i sitt mest enthusiastiska filosoferande, oaktadt sin stolthet att hafva höjt sig öfver naturen och sitt djupa förakt för all empiri, sjelfva endast något besynnerliga empiriska fenomener, utan att hafva ringaste aning derom. Visserligen hafva äfven på fysikens område de vigtigaste experimenter blifvit upptäckta genom ett infall; men dessa upptäckare gingo alltid ut från fenomener, och, så snart de fått sin tanke, tillbaka till fenomenerna igen för att på dem pröfva tanken, med beslut att uppgifva honom om han icke på detta sätt bekräftade sig. Helt annat med svärmeriet: hvarken utgår det från empirien, ej heller beqvämar det sig till att erkänna empirien såsom domarinna öfver sina infall, utan det fordrar att naturen skall rätta sig efter dess tankar. Svärmeriet har, utom sina inre kriterier, äfven det yttre, att det aldrig leder öfver från spekulationen till handlingens sedliga verld, att det aldrig är moral- eller religionsfilosofi, hvilka begge tvärtom i deras sanna gestalt det innerligen hatar (hvad det kallar religion är alltid en förgudning af naturen): utan det är alltid naturfilosofi, d. v. s. det sträfvar att utforska eller tror sig hafva utforskat vissa inre obegripliga egenskaper i naturens grund, genom hvilkas begagnande det söker frambringa verkningar, som gå utöfver naturens vanliga lopp. Man må icke låta narra sig deraf, att det så ofta lofvar bereda tillträde till andeverldens hemligheter och yppa medlen att beveka och besvärja englar och erkeenglar, eller till och med Gud sjelf; detta skedde alltid för att bruka denna kunskap till att frambringa verkningar i naturen; dessa andar uppfattades sålunda icke såsom andar, utan endast såsom naturkrafter. Hufvudändamålet var alltid att uppfinna trollmedel. Men nu inträffar, till följd af tidehvarfvets natur,

a kraft att svärma kommer detta sträfvande efter egripliga till mötes, — huru förfar man då? De ig ned för att uttänka eller låta sig infalla något urens förborgade grunder, något, hvad som helst, sig om bland dessa infall, hvilket ibland dem aller dem i smaken: inspirera sig äfven genom retmedel. Men om, oaktadt dessa hjelpmedel, ändock ej vill flöda nog ymnigt, så taga de sin : till forna svärmares skrifter — ju mera sällsynta nryktade dessa skrifter äro, desto bättre, enligt grundsats att allt är så mycket bättre, ju mera viker från den herrskande tidsandan. — Redan i f den i menniskonaturen inneboende böjelsen för derbara kan detta förehafvande icke fela att draga lmänna uppmärksamheten på sig och väcka förngar . . . . Om nu alltså, såsom oftast falmed trollkonster, i sjelfva verket intet underverk om också inga nya empiriska kunskaper uppstå, n också de troende förblifva lika vetande eller le som förut; om också undergöraren aldrig tillller anspråket på att dokumentera sin sändning one genom en profetia, som slår in, eller, inom om slutledningar från den föregående erfarenoupphinnelig region, angifva ett nytt experiment stämdt förutsäga dess påföljd, utan alltid, såsom lska profeter, fortfar att först efter det skedda i profetera det; — så skall likväl adepternas betro icke vackla; i dag lyckades processen väl illa, en nästa sjunde eller nionde dagen lyckas den — Till detta retmedel kommer ännu ett annat, r djupt gripande. Menniskoanden, öfverlemnad sjelf och utan tukt och uppfostran, vill hvarken verksam eller sysselsatt; om ett mellanting melda kunde upptäckas, så vore det honom mest met. Om nu en lycklig mästare träffar på att

sätta fantasien i svängning, så går den på utai innehafvares vidare besvär och kommer i en all ligare rörelse och visar företeelsen af en ganska verksamhet, utan att man derpå behöfver använda r ste möda; det tänkes i oss ganska djerft, utan i sjelfva behöfva tänka, och att studera har blifvit d(ligaste göromål i verlden.»

Man ser af denna kritik, att Schelling icke i punkter utgör ett framsteg framför Fichte, och den vi utvecklingen af hans åsigter måste göra detta klar ven för de mest partiska. När genom verldssjälen döda atomistiken förvisades från naturforskningens råde, väcktes hos alla ungdomligt uppsträfvande ai en omätlig förhoppning att afslöja naturens hemligh intill det allrainnersta. Just det att Schelling icke var naturforskare, kom hans företag väl till pass. den omätliga rikedomen af fenomener uttog han d och raskt, man kan säga somnambuliskt, dem, passade i hans system, d. v. s. dem, som undand sig den anatomiskt-mathematiska analysen. Såsom alltid plägar inträffa, när en bildningsperiods mo(är förberedd, trängde sig i de fysikaliska upptäckt just de företeelser fram, som hänvisade på samman get mellan anden och naturen. Voltas stapel var i täckt; Ritter i Jena hade sökt ådagalägga att en ständig galvanism åtföljde lifsprocessen. Man hopp med anknytning till elektriciteten och galvanismen i täcka en allmän dynamisk lifsprincip för hela natu nemligen den allmänna polaritetens lag. Man upp åter idén om den animala magnetismen, Lavaters fysi nomik kom åter till heders, Gall reste omkring för göra propaganda för sin kranii-lära; de sällsamma experimenter anställdes icke mindre af naturforskare af olärde och dilettanter. Man kombinerade likt (olikt; talens mystik spelade en stor roll. Man återvä till vetenskapens gamla historia, som för sin lättroge

föraktades af upplysningens period, och trodde sig tseligen upptäcka att en stor del af de underbara, oliga berättelser, som man förut skrattat åt, hvilade hemlighetsfulla naturlagar. Äfven religionernas hiria undgick icke dessa pantheistiska forskningar. Man dde sig göra religionsstiftarne en heder, då man satte n i förbindelse med de magnetisörer och undergörare, a nu hoptals uppträdde. Andebesvärjelser började ir på fullt allvar, och hvad Faust försökt i poetiskt imt, företogs på allvar i de tysta studerkamrarne likn i de akademiska hörsalarne.

Bland de berömda män, som tillämpade den Schelgska filosofien på naturforskningen, nämner jag endast irbigående de förnämsta, Steffens och Oken, emedan, vidt mig veterligt är, de utöfvat föga inflytande på enskapen eller tänkesättet i vårt fädernesland. Annat förhållandet med Schubert, hvilken man kan anse om den främsta upphofsmannen till den vidskepliga ning, hvartill en del af den romantiska skolan af-t, och som sträckte sina verkningar äfven till oss. andesyner och spökerier, åt hvilka man vant sig att tta under upplysningens tidehvarf, syntes benägna åter vilja göra sitt inträde äfven bland de bildade serna, och fann bland annat ett för sin tid ganska ulärt uttryck i skalden Nikanders besynnerliga sam-g af «Syner och röster ur det fördolda». Sällsamt var det, att män af den högsta bildning, med ande för det ljusaste förstånd och ovanlig skarpsinnig-, hvilka uppfostrats i denna romantiska töckenvishet, om t. ex. framlidne professor Törneros och flera af s samtida, voro till en viss grad smittade af denna erstitiösa epidemi. Till denna hemska afvikelse från da förnuftets väg, hvartill första anledningen dock sökas i Schellingianismens godtyckliga och intuitiva t att filosofera, kan man anse Schubert hafva visat en genom sin skrift: «Ansichten von der Nachtseite

der Naturwissenschaft», som i Tyskland utkom 1808 och några år senare utgafs äfven i svensk öfversättning.

Nattsidan af en planet kallar man den sidan, som är vänd ifrån solen. Man har der upptäckt ett visst, eget slags, planeten sjelf tillhörigt fosforescerande ljus, vid hvilket många föremål skola visa sig på ett besynnerligt och helt annat sätt än i solljuset. Denna bild använder nu Schubert på naturvetenskapen. Han sammanställer de fenomener, hvilkas verklighet den s. k. erfarenheten påyrkar, utan att vetenskapens solljus belyser dem. Deribland äro några angenäma detaljer, t. ex. den s. k. djefvulsrösten på Ceylon, angående hvilken Schubert frågar sig, om den kanske kan vara ett ljud från en förgången verld. — Jag måste här tillåta mig en episod, som tjenar att belysa beskaffenheten af naturfilosofiens underbara hypotheser. Jag minnes ännu ganska väl, med hvilken förtjusning jag i min tidigare ungdom, medan jag ännu stod med ena foten i romantiken, läste Schuberts ifrågavarande arbete, och med hvilket intresse jag följde hans beskrifning om det nyssnämnda fenomenet på Ceylon och hans fantasirika förklaring deraf. Man kan då lätt förstå huru flat jag blef, och huru mycket flatare jag skulle hafva blifvit, om jag ej redan för länge sedan kommit ifrån den romantiska skolans grillfängerier, när jag för ett par år sedan träffade den naturligaste förklaring i verlden öfver detta underbara fenomen, som på romantikens tid måste tillhöra en region alltför mystisk för menniskotankens fattning. En engelsman, Sir Emerson Tennant, som i offentlig egenskap i många år vistats på Ceylon, utgaf år 18.. en beskrifning öfver denna märkvärdiga ö. Bland de många under nämner han äfven det af Schubert anförda och upptäcker hela hemligheten deraf. Resande hafva långliga tider förvånats öfver vissa hemskt-angenäma toner, som under stilla nätter afbröto den allmänna tystnaden på den underbara ön, stundom liknande ...

as, stundom orgelpipans ljud, sväfvande högt upp i ften, utan att någon kunnat begripa hvarifrån de mmo. Sir Emerson konstaterar sjelfva det poetiska ktum, med den prosaiska anmärkning, att om man ger t på lokalen, hvarifrån man förnimmer dessa trolltoner, utgöres den alltid af en trädgrupp. I midten af denna ser sig då ett bambu-rör till fyratio fot upp i luften, ver hvars topp den underliga musiken tyckes utgjuta f i luften. Går man verkligheten närmare på lifvet h tager dagsljuset till hjelp, så skall man upptäcka, t hvarje sådant rör har perforationer, hål mot öfre dan. Underverket upplöser sig således helt naturligt till, att det höga bambu-röret är det instrument, flöjt er orgel, från hvilket ingen annan virtuos än natt-iden framtrollar denna hemlighetsfulla «sferernas mu-». Att dessa ljud företrädesvis förnimmas om nätterna klaras lätt deraf, att de under det oupphörliga sorlet k bullret af ett tropiskt naturlif icke gerna kunna hö-r om dagen, eller om de höras, lätt måste förblandas d andra tusen ljud, hvaraf Ceylons skogar äro upp-lda. — Men de hemligheter, om hvilka Schubert ta-, utsträcka sig äfven till det hvardagliga lifvet; och mest bekanta, mest individuella naturföremål, t. ex. or, fjärilar o. s. v., visa en i sanning öfverraskande måga att öfvergå i hvarandra, så att man tror sig flyttad in i de Ovidiska Metamorfoserna. Talen spela tså en stor roll, men icke på samma sätt som de i alla er gjort såsom nycklar till naturvetenskaperna, nem-en så att de uttrycka en mathematisk lag, utan från a högre mystikens ståndpunkt. Schubert glädjer sig den lika klangen af olika talförhållanden i föremål, n skenbart icke hafva någon förvandskap med hvar-dra. Hufvudsaken i hans spekulationer bilda de dunk-e delarne af historien, tecknen och undren, som man tills förvisat till sagornas område, men som nu skola lla såsom symboler af en högre naturlag. Derifrån

härledes en theori, som man sedan påträffar hos serie af mythologer. Vid verldens begynnelse menniskorna varit gudarne lika, deras ord haf undergörande kraft, och hela naturen har nödga dem. Genom synden hafva de förlorat denna mal naturen, och derigenom har något mörkt och dei inkommit i kraften att göra underverk, hvilke var något helt naturligt och nödvändigt. Så hafv i de grekiska oraklerna jordens krafter, till hvil fordom menniskorna tillhöriga undergörande föı blifvit förvisad, återverkat på menniskorna och i nisk inspiration åter för dem upplåtit naturen Hedendomen har på detta sätt alltid varit förk med trolleri. Med Kristus, den sanna menniskan, hon var vid skapelsens tid, har den gamla naturliga kraften blifvit förnyad. Sedermera hafva bland kreutzare och frimurare de förra demoniska underg åter uppstått, och således har naturens nattsida ti annan upplåtit sig för den uppmärksamma forskı I nyaste tid har man genom upptäckten af den a magnetismen kommit denna lifvets gåta närmı spåren. Man har funnit ett medel att för vissa blick skilja anden från kroppen, som gör ett o motstånd mot hans fria skaparkraft, och återgifva den ursprungliga friheten. Af dessa befriade själa skåda naturen omedelbart i dess inre, har man att de vigtigaste upplysningar om Gud, odödlighet dylikt.

Dessa underbara historier vållade den gl uppståndelse inom den blaserade bildningen. — demoner, nattvandrare o. s. v. voro något nytt o kant, som gjorde en angenäm omvexling i det hvı liga lifvets entonighet; de gåfvo tillfälle till ett föı san obegripligt vetande, de fordrade en särskild l ning, ett lättrörligt fint nervsystem och gåfvo et stöd åt den underverkslystna religionsstämningen, ı

et att de dock tillika tillfredsställde den väckta sinngheten. Ty egentligen inneburo dessa nya doktriner ike ett förandligande af naturen, utan en andens förtnkning i materien. Ingenting kan i grunden vara iera motsatt hvartannat än denna nymodiga magi och e underverk, som kyrkan lärer. Derföre måste man iga till den evangeliska kyrkans beröm, att hon aldrig ilåtit sig med denna demonologi, utan tvärtom allvarigt reserverat sig deremot. Med den katholska kyrkan örhöll det sig annorlunda. Hon försmådde ingalunda let öfvernaturligas materiella moment, emedan hon öfveriufvud mera vänder sig till fantasien än till hjertat, och lerföre närmar sig en så beskaffad mysticism till en viss grad städse den katholska verldsuppfattningen, i hvilken len instinktmessigt känner en beslägtad böjelse. Man iar alltid haft för mycket öfverseende med dessa utväxter f en öfverretad fantasi, man trotsar för öfvermodigt iå tryggheten af den moderna upplysningen och aktar endens vapen för ringa. När det ännu i nittonde seklet unnat hända, att en på det gröfsta bedrägeri grundad anatism, såsom mormonernas, på en icke så särdeles ång tid samlat så många anhängare, att den tilltrott ig grunda en egen stat, så är väl detta ett tillräckligt evis på att vår generation är i stånd att öfverlemna ig åt den vansinnigaste vidskepelse. I Tyskland förtår man att alltid afvinna dylika saker en esthetisk ller en s. k. «gemytlig» sida. Schubert, Eschenmaier ch flera andra hafva, med München till medelpunkt, rganiserat en fullständig propaganda för «naturvetenkapens nattsida». Den animala magnetismen har vunnit anhängare till och med bland läkare. Och ändock äcktes man ej ur sin lojhet, när Justinus Kerner utgaf in bekanta bok om «Sierskan från Prevost». I denna ok röra sig spökena till ett så omätligt antal genom iela naturen, att det knappt blifver någon plats alls öfrig för lefvande väsenden. Man får här en fullständig

naturalhistoria öfver dessa varelser; vi erfara att det finnes två mellanlänkar mellan ande och kropp, nemligen själen och nervanden, af hvilka den senare, hvilken jemte själen och anden i döden skiljer sig från kroppen, har gestalt och färg och således är förnimbar för de dödliga menniskorna; färgen rättar sig likväl icke efter kroppens förra beskaffenhet, utan efter själens sinnesart: rigtigt onda andar äro gröna; när de småningom bättra sig (ty äfven vålnader hafva sin bildningsprocess) gå de småningom öfver till gult o. s. v. Detta allt är väl utomordentligt löjligt och skulle, om det ej vore berättadt med en vidrig pedantisk vidlyftighet, kunna göra ett rätt humoristiskt intryck; men det är likväl ett ganska dåligt tecken, att en man, som tillhör den bildade societeten, kan på fullt allvar tro och för verlden förkunna sådant, och att det finnes icke blott romantiska skönandar utan äfven långt avancerade filosofer, som låta spökena passera, om de endast analysera med tysk «gemytlighet». — Det låg i tendensen af den tidens bildning att medgifva hvarje art af individuelt lif en viss rätt, utan att derpå använda det allmänna, logikens och sedlighetens måttstock. När man på detta område tillåtit de sköna själarna att drifva magi och hexeri, så kom man i den sedliga verlden lika lätt derhän att från esthetisk ståndpunkt ursäkta de haltlösaste, och till och med de afskyvärdaste karakterer, endast det fanns rätt mycken individualitet i dem.

Spiritualismen, som bemödar sig att införa ande och «gemyth» utan åtskillnad i alla föremål, förvandlas slutligen till en ödslig materialism, då, med upphörandet af skillnaden mellan det tillfälliga och det nödvändiga, det tillfälliga bemäktigar sig herraväldet. Religionen förlorade sig i en kaotisk pantheism, i hvilka Indiens fantastiska gudabilder hade samma värdighet som de kristnas lefvande Gud. Förmågan att skapa individuellt bestämda, lefvande gestalter gick förlorad, och på samma

sätt blef den vetenskapliga verksamheten förstörd. Ty äfven denna skall frambringa gestalter och individualisera, om också icke för fantasien, dock för förståndet, hvilket är omöjligt så snart man fördjupar sig i anspelningar och relationer och icke kan fullfölja en enda föreställning, en enda bild, en enda enskild tanke, utan att dervid råka på tusen helt aflägsna bitankar och biföreställningar. All mystik hvilar på den regellösa kombinationen af tankar och på deras söndring från de relationsbegrepp, genom hvilka allena de blifva begripliga. Det sätt, hvarpå Schelling, Novalis, Creutzer och andra fantiserade öfver natur och historia, berodde slutligen alltid på obenägenheten att erkänna luckorna i sitt vetande. Deraf uppstod den förening af öfversinnlig fantastik med torra förståndsabstraktioner, som är så vidrig hos dessa naturfilosofer.

Då naturvetenskapen dittills tillkämpat sig så lysande resultater, emedan den alltid drog en noggrann gränslinia emellan hvad man visste och hvad man icke visste, blef hon nu nog förmäten att inlåta sig på synthesens fält; hon kompletterade sina kunskaper med aningar och ingifvelser, och sträfvade att framställa totaliteter, der hon endast varseblef enskilda sidor. Af ovilja mot den herrskande fornklokheten öfverlemnade man sig äfven i vetenskapen åt en viss barnslighet, som mera syftade på mångfalden af nya åskådningar, än på skarp söndring och lagenlighet. Kloka män hade en barnslig glädje, när deras ungdomsreminiscenser åter kommo till heders i den nya uppenbarelsen.

Vetenskapen sträfvar att från sin betraktelse aflägsna alla oväsentliga, tillfälliga omständigheter, och tillegna sig det beståndande, regeln, lagen; hon blifver aldrig trött att i åratal göra observationer till noggrann konstatering af det skenbart obetydligaste faktum, och att städse underkasta det efter utseendet säkra resultatet en ny, sorgfällig, detaljerad pröfning, för att al-

drig förvexla det oväsentliga, som icke följer af sakens natur, utan beror af en yttre inverkan, som icke kan på förhand beräknas, med de verkliga, immanenta egenskaperna hos föremålet. Symboliken åter gör till hufvudsak djerfva, nya, skimrande kombinationer; hon förfar efter idé-associationens lag; hon går icke till sakens grund, utan låter sig nöja med yttre jemförelser; hon går icke ämnet methodiskt på lifvet, utan trefvar omkring detsamma och gläder sig åt hvarje förmenadt nytt faktum, utan att blifva för sig sjelf klar i afseende på dess inre nödvändighet.

Deraf låter sig förklara att, såsom borddans-mannien nyligen intygade, underbara företeelser mött så mycket deltagande hos massan: dels är det fantasiens begär efter produktivitet, som i en romantisk period kastar sig på sådana nattgestalter som hexor, djeflar och vålnader; i vår materialistiska tid deremot på slagrutor, som upptäcka förborgade skatter, eller på de roterande borden, som man kanske en gång kan begagna som rörelsekällor; — dels ligger skälet dertill i den vetenskapliga halfbildningen, som är ännu mindre lämplig till betraktelsen af fenomener än en fullkomlig okunnighet. Det gifves i våra dagar knappt en enda, hvilken folkklass han än må tillhöra, som icke har en hop naturvetenskapliga notiser i hufvudet, men utan sammanhang, oklara och godtyckligt kastade om hvarandra. Nu är driften till sjelfverksamhet väckt hos alla menniskor, och om tillfälle erbjuder sig att göra egna iakttagelser och konstatera nya fakta, så kastar man sig med den lifligaste ifver derpå, och beskyller den lärde för högmod och afund, när han med tvifvelsam uppsyn mottager de s. k. upptäckterna.

Men nu äro dessa s. k. fakta vanligen inga verkliga fakta, d. v. s. enkla fenomener, som man kan varseblifva med sinnena, utan kombinationer af särskilda fakta och en komplettering af kausalsammanhanget me-

delst inbillade motiver. Till sådana kombinationer är endast den berättigad, som noga känner naturen af det föremål, hvilket skall observeras, och som med bestämdhet vet hvar han skall söka en medverkande orsak, hvar krafter och inflytelser möta, som undandraga sig den oöfvade betraktelsen. Dilettanten är oförmögen att konstatera ett vetenskapligt faktum, ty ett vetenskapligt faktum är icke ett enstaka fall, som kanske är sammansatt af tusen komplicerade företeelser, utan en från methodisk observation af otaliga enskilda fakta abstraherad allmän och enkel regel.

Naturvetenskapens ofantliga framsteg under den sista generationen har icke allenast i oändlighet ökat rikedomen af det material, öfver hvilket man kan spekulera, utan äfven satt skarpare gränser i form och method för spekulationen. I den första enthusiasmens oskyldiga tid tog man till godo hvarje infall som helst; och om det också icke ville stämma öfverens med förut kända sanningar, så hade man likväl spekulerat, och det var hufvudsaken. Om personer, som på gammalt vanligt sätt sysselsatte sig med vetenskapen, visade någon förundran öfver dessa nya upptäckter, så kunde man lätt vederlägga dem med deras brist på gemytsdjup, spekulativ ande och poetisk uppfattning. Sådana förebråelser, som då för tiden ännu verkligen betydde något, skulle numera endast väcka åtlöje. Ja, naturfilosofen skulle nu för tiden kunna uppställa de mest öfverraskande kombinationer, sådana, som förträffligt öfverensstämde med de verkliga naturlagarne, och vetenskapen skulle ändock icke vara nöjd, emedan filosofen icke kommit till sina resultater på den väg, som man nu lärt sig anse för den enda giltiga. Det förhåller sig med de nuvarande fysikerna icke på samma sätt som med deras föregångare, på hvilka spekulationen, ehuru mycket de afskydde den, likväl imponerade såsom något främmande och obegripligt; de hafva tvärtom sjelfva slagit sig på

att spekulera och derigenom vunnit en stor fördel öfver sina motståndare, ty huru väl eller illa en fysiker än må spekulera, ser man dock alltid att hans spekulation framgår ur innehållet af hans kunskaper och studier, att det följakligen herrskar en inre enhet i hans lärobyggnad. Den skollärda filosofen deremot gör först utkast till ett spekulatift system, innan han upptager det empiriska ämne, som endast den verkliga naturvetenskapen kan erbjuda honom. Ehuru skickligt han anställer denna operation, så tager man likväl aldrig miste derpå, att dessa empiriska fakta äro främmande beståndsdelar, som gungas hit och dit af spekulationens flod, men aldrig blanda sig med densamma.

Sedan naturfilosofiens förvirring blifvit allmänt erkänd, har forskningen mer och mer fördjupat sig i detaljstudier och åtminstone till en del förlorat det stora konstruktiva sinne, som förut lefde i densamma. Med det städse växande omfånget af empirien hafva vetenskapens handtlangare trängt sig fram i förgrunden, och spekulationen har råkat i förakt. «Men man misstager sig», säger en snillrik naturforskare (botanisten Meyer), «om man inbillar sig att all naturforskning utgår från erfarenheten, och att spekulationen först småningom söker att bemäktiga sig den. Faktiskt äro båda lika gamla och ursprungliga, och bibehålla sig fortgående i oupphörlig vexelverkan, så att väl hos enskilda representanter af vetenskapen, ja hos hela folk under hela tidehvarf, än empirien, än spekulationen har öfvertaget, men den ena likväl aldrig helt och hållet undertrycker den andra. Och huru skulle också empiristen utan sin förnuftsverksamhet kunna kombinera ens två fakta med hvarandra? och hvarifrån finge filosofen ämnet till sina djerfvaste konstruktioner, om icke från sinneverlden? Det är dåraktigt att upphöja formen på bekostnad af ämnet, emedan naturen erbjuder det senare och den fria anden tillägger den förra; likasom om formen hade realitet

n ämnet, hvarmed den sysselsätter sig, [illegible] lika 'aktigt är å andra sidan föraktet för formen, emedan ı är underkastad förändring, och högmodet öfver äm-:s rikedom, hvilket, en gång vunnet, alltid bibehåller ; värde; liksom det icke erhåller sitt värde för oss, vetenskapen, först derigenom, att anden bildande nmanfattar det.

Mystikens och naturfilosofiens skadliga inflytelse ıbbade mera den allmänna bildningen än den egent-a vetenskapen. Denna senare kunde endast en kort fördraga de heterogena ämnena i sig, dess natur-a lifskraft måste snart åter afsöndra dem. Dilettan-men deremot, som gerna prålar med enskilda filoso-ka och vetenskapliga bilder, kan ännu i dag beröm-ı sig af en lika stor naivitet som på den tid, hvarom ı varit fråga, och skall alltid förblifva den välkomna presentanten af en mystik, hvars väsen består deri att drig göra skillnad emellan hvad den vet och hvad den ke vet *).

Sedan jag sålunda tecknat hufvuddragen af den :hellingska filosofien och dess inflytande på sin tids ıtenskap i allmänhet, är det tid att återvända till vår enska romantiska skola, hvars egendomligheter nu böra ifva oss lättare att begripa, sedan vi lärt känna den llla, hvarur hon öste sin vishet, och de andliga rigt-ngar i främmande land, hvarmed hon stod i förbin-lse. Jag stannade vid en polemik, som uppstått mel-ı en insändare i Allmänna Journalen och Svensk tteratur-Tidning. Atterbom var i denna strid, såsom ast var händelsen, den nya skolans sakförare. Han : såsom polemisk skriftställare sällan lycklig. Han erilade sig ständigt af hetta och bitterhet, förvirrade

*) Jfr Schmidt Geschichte der Deutschen Litteratur, 3:te Aufl., II: följ.

derigenom sina egna tankar, och hade dessutom af sina tyska förebilder lärt den oseden att i rent litterära skriftvexlingar tillåta sig verkliga grofheter och otidigheter mot sina vedersakare. Den stridsskrift, hvarom nu är fråga, innehåller likväl så mycken sanning, så många sunda omdömen om den nya filosofiens betydelse i spekulativa vetandets stora sammanhang, att man måste beklaga dels att den vanställes af personlig förbittring och sekteriskt öfvermod, dels, och i synnerhet, att den förlorar sig i äfventyrliga hugskott, som förringa värdet af de verkliga sanningar, från hvilka de utgå, och slutligen så sammantrassla sig, att författaren måste uppgifva hoppet att kunna nöjaktigt reda dem, tvärstannade utan att hinna några resultater af sin hittills gjorda deduktion och derigenom ingaf allmänheten ett rättmätigt misstroende till den nya filosofiens förmåga att begripa sig sjelf och göra reda för sina egna öfvertygelser.

Vi lärde i det föregående känna en del af en artikel, hvari Atterbom sökte göra reda för en af den Schellingska filosofiens hufvudpunkter. Detta är måhända hans bästa artikel; också lyckades han deri till en viss grad och skulle hafva lyckats fullständigt, om han i fortsättningen af sin utredning hållit sig strängt till sitt ämne, utan alla utflykter på fantasiens fält. Men äfven dessa afvikelser voro karakteristiska för den filosofiska rigtning, som han ville beskrifva. Hans mästare och medlärjungar gjorde alldeles på samma sätt. — Emellertid framhållas i samma uppsats vigtiga synpunkter till belysning af naturfilosofiens innersta väsen, hvarigenom den gjorde anspråk på att utgöra ett framsteg framför den föregående subjektiva idealismens ensidiga transcendens, i hvilken natur och ande förhöllo sig till hvarandra såsom motsatser, hvilka städse tåga med hvarandra i en strid, hvari naturen oupphörligen borde kufvas. Schellingianismen deremot yrkar på identiteten af

den förnuftiga princip, som ligger till grund för båda. De äro icke motsatser, de äro endast olika sidor af samma absoluta. Menniskan, såsom naturens högsta spets eller fulländning, är högsta uttrycket af naturens intelligens såsom sjelfmedveten. «Naturfilosofiens system», heter det, «måste lära oss en vishet, som icke vi sjelfva efter godtycke lånat åt naturen, utan som är naturens egen, bringad till medvetande om sig sjelf, d. v. s. till sjelfmedvetande i och inför det menskliga medvetandet; ty hvad tänkandet än annars må vara, så är det åtminstone en naturverksamhet, och då denna verksamhet egentligen representeras af menniskan, så är menniskovarelsen, redan blott såsom ett menskligt existens betraktad, att anse såsom naturens på sig sjelf vända reflexion — och således allt, hvad denna reflexion bemödar sig att utransaka om naturens väsende, att anse såsom naturens sträfvande till en fullbordad redogörelse för sig sjelf. Hvilket sträfvande åter alltid blir gäckadt, så länge denna reflexion, förvirrad genom sin i beskaffenheten af ett *ens intelligens* liggande abstraktionsförmåga, isolerar sig ifrån sin inre enhet med naturen (universum), och således förlorar ögat för sin egen verklighet, som just på denna enhet beror.» «Deraf», menar författaren med rätta, «härleda sig alla den kritiska filosofiens svagheter, dess obegripliga «Ding an sich», dess åtskillnad mellan aprioriska och aposterioriska kunskaper, dess kategorier, dess absoluta ting och förborgade qvaliter o. s. v., och slutligen dess stora språng från ett otillräckligt vetande till en af detta vetande oberoende tro. På sådant sätt förvandlas filosofien till en tom abstraktionslära, i hvilken en formell logik, en empirisk psykologi och en kallt befallande moral dödar allt lif i naturen eller det hela, för att slutligen förklara sig sjelf bankrutt på all kunskap om de ting, som dock utgöra just de vigtigaste föremålen för filosofiens undersökning.»

Det dröjde ej länge, innan den nya skolan anfölls på en annan sida, den som kanske var hennes ömtåligaste. Skolan hade ända från sitt första uppträdande påtagit sig en högst religiös uppsyn och gjort sig till regel att vid alla tillfällen föra den gamla orthodoxiens talan emot de neologiska åsigter, som under upplysningens tidehvarf insmugglats i theologien. När hon berömde sig häraf, var det visserligen intet tomt skryt, ty hon kunde med allt fog åberopa sina utlåtanden om de nya psalmförsöken, om åtskilliga predikosamlingar, såsom Lehnbergs, Hagbergs och andra; men nog var hon benägen att öfverdrifva resultaterna af sin nitälskan, och tillegna sig ensam eller företrädesvis förtjensten af vissa tidsföreteelser, hvartill hon blott föga kunnat bidraga. Det var emellertid naturligt, att hon genom sitt ofta framhållna religiösa nit skulle gifva anledning till en närmare undersökning om beskaffenheten af hennes egna religiösa åsigter, helst dessa sades noga sammanhänga med grundlärorna i en filosofi, hvilken redan såsom filosofi måste vara misstänkt. Men då tillförne filosofernas renlärighet blifvit betviflad och pröfvad, företrädesvis af de orthodoxa theologerna, inträffade deremot nu det sällsamma, att detta tvifvel och denna pröfning utgick från en fraktion af den tidens bildade allmänhet, som hittills icke ansetts hysa synnerliga sympathier för kyrkans stränga läror, nemligen den gamla s. k. upplysningens anhängare, det gustavianska tidehvarfvets efterlefvare, representerade i den Allmänna Journalen. Man kan redan deraf draga den slutsatsen, att anfallet mot den nya skolan denna gång icke gjordes för att upprätthålla orthodoxien, utan för att störta skolan, genom att ådagalägga att dess filosofi var okristlig och dess kristliga nit följaktligen hyckladt. Mig synes att skolan kunde hafva mottagit denna schock med långt större köld än hon gjorde. Ty att den icke var farlig bevisas bäst deraf, att skolan stod sig lika väl

ler illa) efteråt som förut, oaktadt hon försvarade sig ıtan så oskickligt som möjligt. Hon hade nemligen :at ut för en vedersakare, som alldeles icke begrep : system, som han anfaller (hvilket han bevisar i nän hvartenda citat han gör, hvilket han hvarje gång ısförstår, i fall man ej får antaga att han uppsåtligen ınger det), och i sjelfva verket föga tror på det sym, som han försvarar (hvilket man rätt väl kan läsa llan raderna). Hela polemiken var tydligen beräknad chikan.

Jag inlåter mig icke på detaljerna af denna kontro-'s, som genom de oupphörliga missförstånden förlorar t intresse. Hufvudargumentet är: att den Schelling-ı läran bortfilosoferar eller, hvilket är detsamma, i ınden förnekar hela försoningsläran, sådan den inneles i vår dogmatik. Denna beskyllning är densamma, n drabbar all filosofi, när den gör den positiva relinen till föremål för sin spekulation och vill uppvisa nuftsnödvändigheten af dess dogmer. Sannt är, att igt den Schellingska religionsfilosofien försoningen raktas såsom en absolut process inom andens verld, lken af evighet fortgått och fortgår; men dermed har ına filosofi ingalunda förnekat möjligheten eller verkıeten af denna försonings historiska uppenbarelse i visst tidsmoment, såsom en yttre bekräftelse på dess ɜ eviga nödvändighet. Så till vida har filosofien rätt. n en annan fråga blifver alltid, om, såsom filosoferna ıa, denna spekulativa uppfattning af trosdogmen kligen till alla delar koinciderar med det allmänna gionsföreställningssättet. Vi frukta att hvad filoso-. menar med sin försoning ändå är något annat än d menige man derunder föreställer sig. Jag erkänatt en filosof, som nitälskar för den orthodoxa theoıen, alltid förefaller mig litet misstänkt att vara, anȝen för litet filosof att tränga till de yttersta konse-

qvenserna af sin spekulation, eller för litet uppriktig att öppet erkänna dem. Öfverensstämmelsen mellan filosofi och populär religionshistoria blir, fruktar jag, aldrig annat än en dagtingan, bygd på ömsesidig aktning, och med undanskjutande af tvistepunkterna, om hvilka man i alla fall gör sig helt olika begrepp, fastän man genom logiska hokuspokus vill förklara dem likbetydande. Jag nekar ej heller, att theologien i detta afseende förer ett ärligare spel än den filosofi, som vill ansluta sig till densamma, men hvars förbund theologien som oftast försmår, såsom hvilande på falska eller konstgjorda öfverensstämmelser och förutsättningar, och derigenom opålitligt.

Ur en artikel i Allmänna Journalen (för 1816, N:o 280) meddelar jag följande utdrag, för att närmare visa den gamla skolans sätt att uppfatta och behandla filosoferisternas religionsläror.

Försök att bestämma egenskapen af de religionsbegrepp, som innehållas i vissa nyare skrifter.

«Näst det att förkättras gifves säkert ingenting obehagligare än förkättra. Författaren af denna artikel, som innerligen afskyr begge, döljer ej för sig sjelf, att han på visst sätt tyckes göra sig skyldig till det senare i anseende till de nyare skrifter, hvarom här kommer att talas. Likväl litet undflyr det honom, att då fråga är om skrifter af ett nytt filosofiskt system, denna förkättring i allmänhet är lika vanlig som den i de flesta fall är obehörig och olämplig. Något sådant har icke uppstått — det Kantiska icke ens undantaget — som ej i mer eller mindre mån varit blottstäldt för samma öde. Fruktan derför har ändå aldrig afskräckt och skall aldrig afskräcka menskliga förnuftet från nya försök att lösa de stora problemerna för dess forskning. Hvarföre? Derföre att det inser, att det icke är någon annan än sig sjelft ansvar skyldigt för sättet, hvarpå det bemödar sig att lösa dem.»

«I afseende på hvarje ny filosofi, som redligt bekänner, eller i sina grundsatser öppet röjer, att hon icke vill eller kan ansvara inför någon annan domstol än förnuftets, är således all citation inför en sådan, otillbörlig, för att icke säga orimlig.»

«Men helt annorlunda blifver förhållandet, om denna filosofi sjelfmant ställer sig äfven under en annan domstol, om den ej allenast ger sig ut för att ej vara stridande med den uppenbarade religionen, men, hvad

r är, berömmer sig af det innerligaste samband med uppenbarelsen, ja, ger sig till och med att bevisa alla dess mysterier. Emot en dylik fver den åtgärd, författaren åtagit sig, icke en obehörig anklagelse, men tillbörlig rekonventionstalan för antingen bedräglig uppgift, hvarunder n sökt dölja en helt motstridig åsyftning, eller åtminstone för alldeles dosatt uppfyllande af åtagna förbindelser.»

«Att detta är fallet med den, som hos oss nyligen uppträdt, lärer väl e behöfva bevisas, då ropet och skrytet öfver dess religiositet sedan fem nästan alla dagar ljuder från dess bekännares läppar. Yttrar någon relinsvän, hänförd af den känsla, som så gerna tror hvad den önskar, att a tycker sig hos allmänheten förmärka ett lifligare deltagande för relimens angelägenheter — straxt ropas af den s. k. nya skolan: det är vårt rk! Det är förtjensten af vår filosofi. Det är en filosofi, som ur sjelfva nuftet «lofvar att bevisa kristendomens väsentligaste mysterier, ej blott ds existens, utan äfven treenigheten, den menniskoblifna gudomen, menkoslägtets omedelbara förbindelse med gudomligheten i urtiden, syndalet och det ondas absoluta tillvarelse, äfvensom menskliga friheten utan phäfvande af försynen, ett hittills af de största tänkare utan framgång sökt problem»» *).

«Ehuru denna filosofi genom så stora löften snarare skulle synas hafva dat sin sak hos den med skäl misstrogna och hittills vid filosofiens blotta nu uppskrämda orthodoxien (som ej borde undgå att inse irrläriheten i lfva dessa så renläriga löften, hvilka, i fall de kunde uppfyllas, skulle ra onödig och öfverflödig all uppenbarelse af Guds vilja och råd t vår salighet), så har hon tvärtom, genom deras idkeliga upprepande a genom sina ständigt förnyade försäkringar om sin religiösa syftning, kligen lyckats att öfvervinna «den obeslutsamhet, den misstro och tvet», hvaröfver hon beklagat sig hos orthodoxien, och att förmå denna nämnda ej allenast att systerligt gifva sig handen, utan äfven att med nästan blindt förtroende kasta sig i hennes armar. Utom de många kliga bevis derpå, som man i allmänna lefvernet har tillfälle att erfara, t som det kunde vara tillräckligt att åberopa, skall säkert mången tro sig a åtminstone en anledning att frukta ett sådant förhållande i följande rkvärdiga yttrande, som författaren påminner sig hafva läst någonstädes t som undfallit en af sjelfva det svenska Zions aktningsvärda väktare: fven filosofien har de senare åren tagit en rigtning, som för presterpet icke kan vara likgiltig. Den tyckes vilja sluta sig närmare intill igionen, förlika spekulation med uppenbarelse, och verkningarne af den ras s. k. vetande med verkningarne af den senares tro.»»

---

*) Orden äro hemtade ur den artikel i Svensk Litteratur-Tidning för 1814 (N:o 30), «Om den s. k. Nya Filosofiens syftning», med hvilken förut gjort bekantskap.

«Ett förvånande bevis till hvad grad dristigt försäkringar hos o må att göra trodt äfven det otroligaste lemnar, i närvarande fall, d ständigheten, att sjelfva denna filosofi i fem år oupphörligen anklag sin stridighet med den uppenbarade religionen, och under hela de icke ens försökt att inlåta sig i någon formlig vederläggning a anklagelser, ännu mindre att lemna någon hel och fullständig framst af sina grundsatser i religiöst afseende. Om skrytet öfver deras r värde redan utgör den giltigaste anledning och den tillräckligaste ri att underkasta dem en pröfning, så ikläder sig detta skryt, genom den vid alla beskyllningar för motsatsen, egenskapen af den högti uppmaning till hvem som det kan, att ändtligen framställa de nya s nas grundsatser vid sidan af deras löften och deras försäkringar. Fi ren anser sig så mycket mera skyldig att hörsamma den, som han nom tillika uppfyller en pligt mot sig sjelf: den att genom egen un ning förskaffa sig öfvertygelse i ett ämne, som äger hans (och förm hvarje läsares) lifligaste deltagande. Hans samvete säger honom s redligt uppfyllt den. — — — Då författaren redan anmärkt, att ing och fullständig framställning af de nya lärornas förhållande till reli blifvit af deras anhängare allmänheten meddelad, så följer deraf att sådan kan, genom de utdrag, som han till sina anmärkningars besty ämnar anföra — på något sätt stympas eller vanställas; det vanliga inkastet mot sådana anföranden. Allt hvad de i detta hän lemnat, består endast af fragmenter, af anmärkningar, framkastade c de obetydligaste anledningar, i recensioner och noter under recensio afhandlingar och noter under afhandlingar. Så finnas t. ex. i recen af Svenska Akademiens Handlingar, bredvid panegyriken öfver Swede (som icke var en af de aderton), och bredvid förklaringen «huru k är den för sig sjelf objektblifna hjernan, och menniskan naturens h hennes öga ljuset sjelf och hennes näsa sätet för naturens urelektris så finnas, säger jag, jemte dessa löjligheter och med dem inblandad ven märkvärdiga vinkar om skapelsens och återlösningsverkets hemlig ja sjelfva «Preliminärerna till en poetik» och «Anmärkningarna vid ı Ehrensvärds konstfilosofi» i Phosphoros, innehålla märkliga bidrag till gionsmysteriernas förklaring.»

«Hvart och ett af dessa utdrag utgör således på det ställe, de förekommer i de citerade skrifterna, ett litet helt för sig, liksom oa i öknen eller öarne i hafvet, och författarens åtgärd har endast vari till andra resandes eller nyfiknas tjenst, utan minsta förändring, up dem på sin karta, i den skapnad de förekomma. Som hans afsigt e varit att sammanställa hvad de nya litteratörerna lofvat på svenska hvad de hållit på svenska, så har det ej tillhört honom att söka den v utvecklingen af deras satser i tyska skrifter af det system, hvartill de känna sig. Han fruktar ej heller att andra ställen i de citerade skrift

kola finnas, som vederlägga de anförda, emedan han genomgått och grankat alla, hvilka till innehållet ägde något möjligt sammanhang med någon af nedanstående rubriker. Dessa rubriker äro följande: 1) Guds existens. Guds väsende. Naturen. 2) Treenigheten. 3) Den menniskoblifna Gudomen. 4) Menniskoslägtets omedelbara förbindelse med gudomligheten i urtiden, syndafallet och det ondas absoluta tillvarelse. 5) Menskliga friheten. Själens odödlighet.»

Sedan författaren punkt för punkt genomgått alla dessa hufvudfrågor och sökt med skolans egna ord, bevisa att hennes åsigter af dem alla väsentligen skilja sig från uppenbarelsens tydliga lära — en bevisning, som vi, utom af andra skäl, äfven i följd af dess vidlyftighet och citat-rikedom icke kunna följa, men hvars allmänna beskaffenhet vi förut tillkännagifvit, bifogar han slutligen en epilog af skarpaste beskaffenhet. Han anmärker deri, att alla skolans skrifter till belysning af sin innersta mening i afseende på de nyssberörda vigtiga frågorna äro otillfredsställande. Så stannar t. ex., hvilket äfven jag redan anmärkt, artikeln i Svensk Litteratur-Tidning, «Om den nya filosofiens syftning», just der, hvarest den egentligen borde hafva börjat, nemligen vid Schellingska filosofien, om hvilken det endast säges att den lofvar bevisa kristendomens alla mysterier, utan att ett ord säges om sättet huru det skall tillgå eller har tillgått, hvilket väl hade varit det väsentligaste att få veta. — Vidare påminner författaren om ett tal, hållet inför skånska presterskapet af David Munck af Rosenschöld, hvari visas i hvilka afseenden den Schellingska filosofien icke är öfverensstämmande med religionen. Detta tal, som då redan ett år varit tillgängligt i bokhandeln, hade Svensk Litteratur-Tidning likväl ända dittills ignorerat, liksom om dess innehåll icke anginge skolan. — Slutligen fäster sig författaren äfven vid det «Svar» till insändaren i Journalen, hvarmed jag ofvanföre sysselsatte mig, och anmärker dervid med skäl, att det i sitt afbrutna skick icke kan anses annorlunda än såsom en ganska ofullständig inledning

till något som borde följa, men ännu efter tio månaders väntan icke följt. Af allt detta drager författaren den slutsatsen, att Svensk Litteratur-Tidning icke kunnat eller icke gittat hörsamma de uppmaningar han erhållit, att ändtligen fullständigt förklara sig. Det hjelper icke, menar han, att skylla på det trånga utrymmet i en tidning; ty har man ej rum der, så kan man få rum i en bok; ej heller hjelper det att skylla på förlagskostnaden för en sådan, ty har Hammarskölds skrift öfver Plotin kunnat finna förläggare, så skulle säkerligen någon finnas för ett arbete, som lofvade blifva af ett så stort intresse som en utförlig framställning af den nya filosofiens förhållande till religionen. Slutligen utbrister författaren:

«Sådant är förhållandet med den polemiska och positiva sidan af den nya filosofien hos oss. Något ljus öfver orsakerna till detta besynnerliga förhållande torde likväl kunna hemtas af den förutgående framställningen af hennes religiösa satser. Hvad man nu, efter denna framställning af deras halt, kan kalla skrytet öfver deras religiositet och deras bidragande till religiösa tänkesätts utbredande, vet jag ej; ty vårt språk har ej ord för ett skryt af denna beskaffenhet; men jag vill antaga äfven det omöjliga, att de alla kunde, såsom man föregifver, försvaras på en gång inför uppenbarelsen och förnuftet, så återstår ändå alltid såsom slutligt och ovederläggligt resultat, att så länge intet enda försök till ett sådant försvar skett, så länge ingen enda af de många offentliga och högtidliga framställningarne af deras vare sig skenbara eller verkliga stridighet med den uppenbarade religionen blifvit besvarad, så länge är detta fortfarande skryt det gröfsta gäckeri, som hittills blifvit gjordt med svenska läsares urskillning; och så länge åtminstone torde närvarande skrift få gälla som ett bevis, att det allmänna vettet, i trots af alla dess hånares bemödanden, ännu ej förlorat all känsla af sitt förolämpade värde.»

Härpå svarade nu Svensk Litteratur-Tidning med en artikel, som med långa mellanskof genomgår tio numror, upptagande nära 150 sidor, med hundradetals långa noter, men ändå icke afslutad, ehuru fortsättningen utlofvades. Antingen fann författaren att striden växte honom öfver hufvudet, eller tyckte den praktiska hufvudredaktören att allmänheten redan fått nog af

Atterboms religiösa system. Den egentliga vederläggningen af Journalartikeln var dock redan affärdad med de första hundra sidorna, och den oafslutade resten afsåg att i förväg bemöta hvad möjligen framdeles kunde komma att mot hans system anföras. För att en gång gifva mina läsare ett rätt begrepp om Atterboms kontroversiella stil, anför jag inledningen (Svensk Litteratur-Tidning 1816, N:o 49) under sin redan nu vidlyftiga, dock under loppet af artikeln ytterligare utvidgade, titel, jemte dess motto, men med uteslutande af noterna.

Försök att bestämma egenskapen af de religionsbegrepp, som förekomma hos vissa äldre kompilatorer. Tillegnadt Stor-inqvisitorn i Allmänna Journalen, 1816 N:o 280.

«Man ler åt den vidskepliga ångest, hvarmed Baals-presterna omkring den murkna pagoden af en såkallad upplysning se kärleken och tron taga sina fordna altaren i besittning.»

Företalet till nya upplagan af Poetiska Kalendern, sid. 9.

«Om det är för att gråta öfver Jerusalems murar, eller för att med basunskall kullstörta Jerichos, som denna nya klagoskrifvare uppstått, är oss obekant. Hans inledning synes vittna om den förra afsigten; hans bilaga om den senare. Sannolikt har han emellertid förvexlat den ena orten med den andra, och begynnelsen af hans företag låter icke förmoda någon särdeles lysande utgång.»

«Är man berättigad att betrakta hans expedition som en militärisk, så har han likväl ej gifvit sig på vägen utan all slags förberedelse. Hans fältmätningar öfver o a s e r n a i ö k n e n, ö a r n a i h a f v e t, och flera dylika naturmärkvärdigheter, vittna om berömliga försigtighetsmått. Det är emellertid fruktansvärdt, att han sjelf slagit läger i Saltdalen, en ganska osäker trakt, så väl hvad dess ursprungliga jordbeck beträffar, som de många i grannskapet belägna hetsiga nafta-källor. Det är mer än troligt, att en så beskaffad natur, förr eller senare, nedkallar himmelens blixt och dunder.»

«Som en oas i författarens hjerna, eller som en enslig ö i hans medvetande, framblänker i de första raderna af hans jemmervisa den enda ljusa och sanna tanke, som är möjlig att hitta på i hela b e s t ä m n i n g s-försöket. Det förekommer honom nemligen — och detta förekommande (fenomen, apparition) är tydligen ett spår af något religionsbegrepp — som skulle

det finnas «ingenting obehagligare och afskyvärdare än att förkättra», samt att han sjelf «på visst sätt tyckes göra sig dertill skyldig». Men denna enda svaga skymt försvinner snart åter, då han icke aktar för rof vara att ikläda sig en ljugares skepelse, och det med tvenne ofantliga osanningar å rad; i offentligt trots af åttonde budet, som med klara ord föreskrifver, att man icke skall bära falskt vittnesbörd emot sin nästa.»

«Den första är den, att «den filosofi, som hos oss nyligen uppträdt», vill «ansvara inför någon annan domstol än förnuftets».»

«Om författaren med någon annan domstol menar bibelns, så har denna filosofi aldrig, så vidt vi känna, åtminstone hos ingen af dem, som med skäl kunna sägas i sina skrifter framställa dess tänkesätt, på annat vis gjort sig ansvarig inför bibelns dom, än att hon om kristendomens urkunder yttrat den öfvertygelse, att de «framställa filosofiens grundåskådning» (nemligen hennes åsigt af Guds förhållande till verlden) «i dess ursprungliga enkelhet». Om denna öfvertygelse är falsk eller rigtig, må med vetenskapliga (icke inqvisitoriska) vapen bestridas och försvaras. I fall den Heliga Skrift, hvilket också är vår mening, innehåller en verklig «uppenbarelse af Guds vilja och råd om vår salighet», så kan denna uppenbarelse icke derigenom lida någon afbräck i sanning och gudomlighet, om «den nya filosofien» förmår bevisa sitt påstående eller ej. Guds ord förblifva Guds ord. Men väl kan utspridandet af dess lifgifvande verkningar i en icke ringa mån deraf befordras, om det en gång kommer att inses, allmännare än nu, att vi ändock i naturen och förnuftet äga Guds äldsta uppenbarelser, den förra ett vilkor för den senare, och att det problem, som kristendomens manifestation faktiskt upplöst, är detsamma, till hvars theoretiska lösning den metafysiska spekulationen på sin närvarande ståndpunkt finner sig oemotståndligt drifven. Långt ifrån att i denna drift, hvars inflytelse på hela utvecklingen af den nyare litteraturen i alla dess rigtningar är synbar, ana ett bemödande att «under bedrägliga uppgifter dölja en helt motstridig åsyftning», hafva orthodoxiens vänner (bland hvilka visserligen denna lömska farisé aldrig kommer att räknas) längesedan insett, att tiden är för handen, då alla dammar och alla bommar skola falla, som fåviske skriftlärde i svett och möda upprest, och med hvilka det så länge lyckats dem att söndra hjertat och förståndet, religionen och filosofien, snillet och fromheten, vetenskapen och enfaldens menlösa känsla. Hvad är religionens högsta uppgift, så djup, att den Evige, för att lösa den, sände sin egen son i verlden? Menniskans moraliska förhållande till Gud såsom person; den menskliga frihetens (viljans, pligtens) och den gudomliga nödvändighetens (lagens) försoning. Filosofiens åtgärd vid denna manifestations-akt inskränker sig blott till att uppvisa dess historiska möjlighet och nödvändighet. Är detta en «bedräglig» åsyftning? — Författaren, i fall annars någon begriplig mening får läggas till grund för den motsats, i hvilken han enligt gammal slentrian ställer förnuftet och den

penbarade religionen, synes tro, att förnuftet är gjordt för bibelns ıll; hvilken mening, många andra svårigheter att förtiga, isynnerhet har ı enkla emot sig, att förnuftet var till i verlden långt förr än bibeln. ärtom tro vi, att bibeln, så vidt som den innehåller en af Gud genom d uppenbarad religion, innehåller henne just för förnuftets skull, och att edes detta, såframt dermed förstås menniskosjälens substantiella verknhet, har fullkomlig rätt att i en uppenbarelse, härstammad från sin :n omedelbara urbild, söka igenfinna en historisk och af Gud sanktionerad kräftelse på sanningen af den renaste verldsåsigt, till hvilken det filosofende snillet kan (eller hittills kunnat) lyfta sig. Äfven snillet är en uppenrelse af gudomens lifvande och ordnande urkraft, och detta nekas förodligen af blott dem, som sjelfva deraf, liksom tyvärr jemväl händer theogяer, fått ingenting på sin andel. Att de män, mot hvilka författaren rigt sitt obetänkta utfall, lika litet som någon annan förnuftig varelse, tillkänt filosofiens ädla bemödande, hvarken förmågan att upptaga på ırta, för att tala i författarens stil, alla hemligheter i den Högstes vände, eller- egenskapen att göra Guds uppenbarade ord hädanefter öfverıdigt, det kan inhemtas af följande tvenne klara utlåtelser i Svensk Litteтur-Tidning, dem författaren sannolikt icke på sin karta upptager. — :g. 1816, N:o 5, sid. 70. «Den sanna filosofien börjar med erkännandet en verklighet, som blott ofullkomligt afbildas i sinneverlden, och ıtar med erkännandet af en andlighet, hvars heliga inre är menniskoviljans dliga grundlag. Inom denna andlighet, hvars djup det menskliga rnuftet väl kan skåda, men aldrig utmäta, bor den ofödda och ödliga visheten, det ursprungliga ordet (λόγος), till hvars klarhet de ıdliges visdom förhåller sig som harmonien i den menskliga musiken till mmanstämmelsen af solbanornas rythmer. Liksom det äkta kunskapsgärets lifvande anda är den rena kärleken till vishet (φιλοσοφία), mligen till Guds vishet, så förklarar sig ock den äkta filosofien i sin lländning till religion, till ett oupplösligt band (*religans*) mellan joru och den öfverjordiska sanning, hvilken tillika, i följd af den eviga ent, som varder synbar i sin genom verldens pulsar lågande skaparkärlek, meddelandet af det högsta goda, eller Guds åsyn ansigte mot ansigte.» Samma årgång, N:o 12, sid. 180. «Det borde anses för en rigtig sinneskdom (och af många kallas det så), att menniskotanken begagnar sin ıdliga kraft till att sträfva utom, ej blott kretsen af den allmänna emiska åskådningen, utan ock de högre rymder, der denna åskådning förat sig till sedlig vilja, till religion och poesi, — om ej skälet till detta äfvande vore tankens egen inneburna drift (hvilken vid en viss epok af ltur framträder med omotståndlig våldsmakt), att i distinkta begrepp ıilda det ömsom mer, ömsom mindre tydligt anade sammanhanget af sina eställningar, och i en sjelfgifven förnuftsinsigt tillegna sig betyısen af alla ämnen för mensklig föreställning, ända intill gränsen af det

obegripliga sjelft.» Härunder läses, vid orden «sjelfgifven förnuftsinsigt» denna rakt på författarens anklagelse gående not: «Meningen af dessa o innebär icke den slutföljd, att den i kristendomens urkunder gifna uppe barelsen af gudomens vishet är umbärlig på någon grad af förståndsodlin men väl den, att äfven uppenbarelsens sanning och nödvändighet bör kun rent filosofiskt inses, om ej förnuftet, som är skapadt efter Guds beläte o således sjelft en gudomlig uppenbarelse, skall ändlöst ligga i strid med fo dringar, som ej låta nedtysta sig, allraminst genom en död historisk t och dess ej särdeles skarpsynta försvarare. Det gör ej nog till förkunnan af kristendomens herrlighet att immerfort utropa den för kärlekens, fö soningens och fridens lära. Detta allt är ganska rigtigt, och kan säg rätt vackert i mångfaldiga vändningar; också behöfver man på predikstol förmodligen sällan gå längre i sakens behandling. Vill man åter göra rel gionens innehåll till föremål för vetenskap, såsom det sker i theologien, hvilken till sin natur är en på religionen använd filosofi, så måste man väl göra sig den mödan att uppstiga till spekulativa grunder; ett upp stigande, som har sin rika nytta med sig, ej blott om man önskar att det eviga förbundets ark skall hyllas äfven af otrogne och vantrogne, utan ock om man vill kunna sjelf betrakta den i hela klarheten af dess himmelsk fägring. Kristi lära är just derigenom i stånd att meddela kärlek, frid och försoning, att hon är den rena förnuftsreligionen, och sålede uppenbarad för att uppfattas af förnuftet, såsom förnuft.» Vill för fattaren ännu vidare, under sin jesuitiska kåpa, framsmila hvad han och hans mörka liga, till hvar och en vettig läsares äckel, så ofta upprepat och åter upp repat: — att uttrycket sjelfgifven förnuftsinsigt innehåller en hädelse mot Gud och hans uppenbarelse i Kristo: så besinne man blott, att enligt vår lära förnuftet, tänkt i dess ursprungliga renhet, är just det band, hvar igenom den ändliga naturen, som först i menniskan (det endaste af oänd ligheten omedelbart delaktiga naturväsendet) befrias ur ändlighetens fjettrar, är upptagen i Guds kärlek och står till honom i en relation, som icke mer är den blott fysiska mellan realitet och grundrealitet (*Essentia Absoluti*), icke mer endast den blott esthetiska mellan skönhet och urskön het (*Forma Absoluti*), utan den ethiska mellan vilja och urvilja (*Spiritus Absoluti*): en relation, som i sin högsta möjliga klarhet är den reli giösa mellan kärlek och urkärlek (*Filius misericordiæ Divinæ*), och detta endast såsom förhållande af person till urperson (*Deus Pater*), emedan kärlek allenast mellan personliga väsenden är tänkbar. Förnuftet är i besittning af Guds idé, just derföre att det sjelft, betraktadt i dess essentiella lif, är Guds idé, eller det genom sin aktiva energi (förståndet) så realitet förnimmande förnimmandet, i hvars lefvande *actus* en absolut realitet (som, betraktad i sin högsta potens, är en reell urpersonlig het) har afbildat sitt eget inres *actus*, och dymedelst gjort sin afbild till ett medvetande och sjelfmedvetande väsende. Om medvetandet kan reflek-

tera öfver sin inneboende realgrund, såsom hos filosofen, eller icke, såsom hos den ej filosoferande mängden, gör ingenting till saken i afseende på dess rigtighet. Af allt detta följer, att förnuftet, när man i sträng bemärkelse tager detta begrepp och begreppet af dess kunskapsförmåga, icke kan gifva sig någon insigt på annat vis, än att en stråle af gudomligt ljus blickar in i dess rymder från den alstrande eviga ljuskällan, hvilken stråle åter uppväcker och framkallar en annan, denna åter en tredje o. s. v., utan hvilket förhållande ej en gång en enda isolerad tanke, ännu mindre någon kedja af tankar, vare sig såsom vetenskap eller såsom tro, ens kunde blifva möjlig.»

«Den andra osanningen, affattad i mera ömma och rörande ordalag, förtjenar, för sin uppbygglighet, att aftryckas hel och hållen. «Yttrar någon religionens vän», heter det, «hänförd af den känsla, som så gerna tror hvad den önskar» (hvilken i hast påkommen gråtmildhet!), «att han tycker sig hos allmänheten förmärka ett lifligare deltagande för religionens angelägenheter» (dock väl icke för vissa predikningar, psalmer och bibelöfversättningar, som blifvit bildade efter idealet af Rumfordska fattigsoppan?); «straxt ropas af den såkallade nya skolan: det är vårt verk!»»

«Vi kunna ej erinra oss att hafva hört något sådant rop, och näppeligen har någon af de skribenter, åt hvilka här syftas, ropat det enkom i författarens öron. Deremot minnas vi mångfaldiga ställen, som intyga motsatsen.»

«Vår författare torde ursäkta, att vi ännu en gång nödgas bjuda honom en bit ur det förord, som beledsagar de Poetiska Kalendrarnas påbörjade nya upplaga; det är han, som tvingar oss dertill, ehuru vi billigt förmoda, att denna lilla uppsats, i händelse den haft äran att af hans skarpsynta ögon betraktas, ej kunnat förefalla honom synnerligt angenäm. Der finner man annars, sid. VI, denna bestämda förklaring: «Att de frön, som våra stora föregångare utsått, nu först skjuta upp öfver jorden, är lika litet vår förtjenst, som att de späda telningarne möta hägn och vård; Gud har gifvit tankens ljus och gjort känslorna tillgängliga för behaget af en mildare luftförändring». Man invände icke, att dessa rader egentligen handla om en i fäderneslandets poesi och konst, enligt vår öfvertygelse, vaknad lyckligare anda; den som läser de följande sidorna VII, VIII, IX och X finner lätt, hvad hvar och en förståndig granskare längesedan funnit, att enligt «det system, till hvilket vi bekänna oss» (hvilka ändlösa pedantiska, upptorkade, tomma sekt- och skolbegrepp!) hvarken poesi, eller vetenskaplig forskning, eller patriotism, eller hvad annat stort och sublimt som kan tänkas, verkas och älskas, för oss äger någon verklig halt, utan såvida den energiska drift, som i allt sannt, skönt och godt handlar, omedelbart utflödar från ett religiöst sätt att betrakta lifvet och verlden.»

«Skulle väl föröfrigt de personer, dem ni fått i kommission att ställa på kättarlistan, till förtjent straff för deras gudlöshet att jaga Voltairismen ur litteraturen och allmänna lefvernet, äga så alldeles orätt, om de tillskrifva sig någon andel i den märkbara väckelsen af ett mera allvarsamt, mera utbredt deltagande för tankens och känslans högsta mysterier? Behöfva de i detta hänseende mera till sitt urskuldande än en enkel jemförelse (som för hvarje oväldig åskådare af den redan sjuåriga litterära reformations-processen ligger i offentligt ljus) mellan det förhållande, hvaruti religionens idé, kristendomens urkunder, ja sjelfva den yttre religionskulten, näst *före* denna tid befunno sig till dagens herrskande anda, och den sinnesart, med hvilken nu dessa ämnen af den uppblommande generationen betraktas och behandlas? Om vi, med våra ringa krafter, genom Guds nåd skulle förmå att uträtta något till hans ära och hans församlings bästa, föranleda ej då äfven våra misstag, våra förvillelser den nyttan att uppmana dem, som makt från höjden blef gifven att föra andans svärd med säkrare blick och kraftigare hand, till herrligare och mera afgörande bedrifter? Hvad har ni, och *sådana* som ni, under det tidehvarf, då fädernelandets litteratur (theologien inberäknad) skulle förvaltas af edra spiror, gjort för att befrämja kristendomens sak i de högre rymder, der man inser att kyrkan ej hvilar på hälleberg, om hennes yttersta hörnstenar grunda sig på krior och beskrifningar om oaserna i öknen? Hvad har ni gjort, för att påskynda en äfven för filosofiens reflexionssätt fattlig upplösning af de heliga gåtor, som, ehvad ondt ni än om filosoferne må tänka och säga, dock jemväl *deras* hjertan omfatta med en vördnad, måhända djupare än någon annans? Eller är ej Guds ord ämnadt att äfven för tänkaren innebära nyckeln till en harmonisk, en både snillet och känslan tillfredsställande verldsbetraktelse? Är det förbehållet endast för bönder, som i sin enfald visserligen tro allt hvad ni behagar säga dem, och för er, till hemliga ordensstatuter, hvilkas sammanhang med andra individers fordringar ni finner obehörigt och ohemult? Om ni vågar vara uppriktig, måste ni ej då tillstå, för er sjelf och för andra, att hela er öfvertygelse i dessa ämnen antingen stöder sig på en blind historisk tro, hvilken (såsom sådan betraktad) icke har större värde än hvar och en annan superstition, eller också på ett alldeles ingenting? Och om våra åtgärder lyckas, att i stället för denna döda vidskepelse, i en lång tid bortåt af alla ljusare hufvuden dels föraktad, dels blott tolererad, bringa i dagens skimmer den lefvande sanningen, den missförstådda, vanvårdade, förglömda: hafva vi derföre någonsin nekat, att Gud allena är den, som berömmet och äran tillhör?» —

«Sedan vår Jeremias med dessa tvenne lögner menar sig vara tillräckligt förskansad, framkläcker han, för att i alla händelser vara förvissad om något ryggvärm, en osanning på köpet, den man kunde vara frestad, likasom det i prosodien talas om medeltidingar eller mellantidingar, att kalla en *medellögn* eller en *mellanlögn*. Den är utmånglad i följande ordställ-

ning: «På fem års tid, under hvilken denna filosofi oupphörligen anklagats för sin stridighet med den uppenbarade religionen, har den icke ens försökt att inlåta sig i någon formlig vederläggning af dessa anklagelser, ännu mindre att lemna någon hel och fullständig framställning af sina grundsatser i religiöst afseende.»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

«*Svedenborg* kan ni låta vara i fred: ni skall få tillräckligt med oss att beställa. Om än mycket vid honom finns att erinra, så är ni likväl icke värdig att lösa hans skotvång. Han var en helig man, och om han icke alltid i sin själs glänsande spegel uppfattade de eviga sanningarne i deras ursprungliga klarhet, ja, om de än ofta der klädde sig i gestalter, som blott för hans egen subjektiva synpunkt ägde realitet, så var han dock aldrig, som ni, en tom grönaktig ruta utan *folium*.»

«Äfven med den speciellt naturfilosofiska sidan af den nya filosofien vill ni befatta er. Vi känna ej, hvilka ådagalagda prof af insigter i spekulativ fysik dertill berättiga en man, hvars hela theoretiska vetande om våra läror förmodligen inskränker sig till de begrepp derom, hvilka någon i Lund, för ett par år sedan, till det skånska presterskapets uppbyggelse sökte omröra. Det är lätt att se, huru mäktigt detta prestmötes-tal underhjelpt honom med uppfinningar och omdömen, samt att han endast i denna informators spår vågat sig på djupet med oss och Schelling. Men när en blind leder en annan m. m. (ni känner tvifvelsutan detta förträffliga språk). Talarn, annars i litteraturens annaler icke känd, säges heta David Munck af Rosenschöld. Om också tidräkningen ej bestyrkte vår förmodan, skulle man dock äfven från andra kriterier kunna sluta, att det ej var denne David, som dödade Goliath.»

«Nej, min herre, lemna åtminstone naturkunskapen i ro. Om menniskan förhåller sig till naturen, som hjernan till sin kropp; om synkraften i hennes öga är en individualiserad ljusaktion; om luktsinnet uttrycker, hos dermed begåfvade organismer, naturens elektriska urelement: dessa satser, och flera sådana, som hafva den olyckan att af er finnas «löjliga» (hvilken förlust för naturfilosofien!), synas väl mindre nära röra «Guds uppenbarade vilja och råd om vår salighet». Man lemnar således med fog ert luktsinne i dess värde; endast med er hjerna måste man, tyvärr! ännu någon tid sysselsätta sig.»

Slutresultatet af den långa polemiken sammanfattar omsider författaren i följande dialog (Årg. 1817, N:o 2):

«Kan det gifvas mer än en grundverklighet för hvad som är? Kan hvad som är, med annat vilkor vara, än att det med sin enskilda verklighet innefattas i och utbildas ur den ena och gemensamma grundverklighet? Kan denna grundverklighet vara något annat än ett absolut ur

väsende, en gudomlig allmöjlighet? Kan Gud, såsom person, existera, utan att i en sådan möjlighet af allt äga substratet för sitt existerande? Kan han, då han såsom Gud endast beror af sin egen existens, på annat vis äga personlig individualitet eller egöitet, än att han i sitt eget grundväsende har, genom urhandlingen af sin reflexion, ponerat ett objektift i motsats till sitt subjekt; en natur i motsats till sin intelligens? Kunde, — då endast en ursprungsgrund för allt existerande är tänkbar — menniskan, tingen, verlden äga någon tillvarelse, om ej denna tillvarelses realitet vore grundad i samma rot, som är roten till Guds egen personlighet? Men just detta är den stora, den absoluta skillnaden mellan Guds *modus existendi* och verldstingens, att han har grunden till sin existens inom sitt eget väsende, då de senare deremot blott existera genom honom och i följd af den till allverklighet sig oupphörligt aktualiserande allmöjlighet, som är organet för hans manifestation af sin vishet och sin försyn.»

«Ni klagar öfver att vi «förandiga» naturen. I fall ni dermed förstår, att vi se i naturen öfverallt anda och lif, så bekänna vi uppriktigt, att detta hos oss är en fixerad egenskap. Ni säger, att vi «draga materien upp i Gud». Om med detta prydliga uttryck, som står för er räkning, menas att i vårt system materien är idéernas korporiserings-process, eller det medel, hvarigenom idéerna blifva individuellt objektiva, så ha vi dervid ingenting att erinra, utom dess orimlighet. Idéerna, enligt ordets platoniska betydelse, äro tingens urbilder i det gudomliga förståndet. Den akt åter, genom hvilken dessa urbilder antaga kropp, tillhör icke omedelbart Guds person; den tillhör det nödvändiga utvecklingssättet af den allverklighet, som är konseqvensen af Guds personlighet. Detta utvecklingssätt, i all sin synlighet och omfattning, är hvad man i allmänhet betecknar med ordet natur.»

«Hvad er beträffar, så kan ni visserligen hvarken beskyllas för att «materialisera Gud» eller för att «förguda materien»; ty enligt er tanke synes lika litet något slags begripligt sammanhang mellan Gud och verlden kunna upptäckas, som någon begriplig möjlighet för den senares icke blott skenbart verkliga tillvaro, och den förres icke blott poetiskt diktade personliga individualitet. Om det är att «upphöja» Gud, att neka förnuftet, i hvilket han likväl tändt en flamma af sin egen klarhet, all förmåga till någon förnuftig insigt om sin skapare och dess verk: så måste vi tillstå, för att (med större skäl) nyttja edra ord om materiens af er sjelfva imaginerade förgudning, att «Gud genom denna upphöjning åtminstone icke blir högre för begreppet.»

Följden af denna skriftvexling blef densamma som förr en gång: att Atterbom icke såg sig i stånd att reda sig ut ur denna labyrinth, hvari han intrasslat sig, utan måste uppgifva alltsammans, hvilket måste hafva

'arit så mycket mera påkostande, då han kort förut cke utan skryt gifvit tillkänna, att han icke allenast kulle bringa den förevarande tvistefrågan till ett för 'edersakarne förödmjukande slut, utan äfven under dess ›ehandling upptaga och nöjaktigt utreda den polemiska råd, som han i sin föregående artikel låtit falla. Intetlera skedde emellertid — och inom några månader var örfattaren försvunnen från stridsfältet och fädernesandet.

Men redan dessförinnan hade han lärt sig inse att han såsom hufvudman för ett kämpande parti befann sig i en falsk ställning, en ställning, som icke var öfverensstämmande med hans lynne, hans själsrigtning och hans vanor, hvilka alla hänvisade honom till en stadig och stilla kontemplativ verksamhet, långt ifrån verldens buller och passionernas kif. Den roll han nu spelade var för honom onaturlig, honom af omständigheterna påtvingad och skulle bereda hans andliga undergång, om han icke på ett eller annat sätt kunde rädda sig derifrån. Ur denna synpunkt var det för honom sjelf och för vår litteratur en synnerlig lycka, att tillfälle kunde beredas honom att under långvarig lärorik vistelse i främmande land få andas ut efter de onyttiga striderna här hemma, och ostörd öfverlemna sig åt sådana betraktelser, som bäst öfverensstämde med hans andliga skaplynne och bäst kunde bidraga att utbilda hans rika anlag i den rigtning, som naturen anvisat honom. — Sin insigt af vanskligheten af den ståndpunkt, hvarpå han under denna polemik befann sig, uttalar han med karakteristisk öppenhjertighet, i en episod midt uti den sistberörda krigiska artikeln, sedan förmodligen någon af hans bättre vänner gjort honom uppmärksam på det öfvermått af bitterhet, hvartill han under stridens gång låtit förleda sig.

Jag har tillräckligt länge, och längre än jag ursprungligen ämnade, uppehållit mig vid skolans filoso-

fiska stridsskrifter. Jag hoppas att mina läsare af det redan anförda erhållit en ungefärlig föreställning om innehållet af den filosofi, som skolan här representerade, äfvensom om den method, som hon följde vid offentliggörandet af sina åsigter, hvilken var den vanliga vid kungörandet af ett nytt system, nemligen den negativa eller polemiska. Den är ock den användbaraste, dels derföre att den bäst slår an på hopen, dels derföre att den bäst öfverskyler vissa luckor i den filosoferande nybörjarens egna insigter. — Jag öfvergår nu till ett fattligare, kanske också angenämare ämne, nemligen de lättare skärmytslingarne mellan de begge skolorna, i hvilka man begagnade dels versens, dels prosans vapen. Gamla skolan var van vid satiren och det poetiska skämtet sedan fordom. Den var här sina motståndare öfverlägsen, hvilka icke förstodo sig på raljeri i poesi.

III.

«Sändebref från en en lärd i Månen.» — Gamla skolans poetiska persiflage af den nya. — Atterboms «Nordmannaharpan». — Journalens artikel: «Bokhandeln vid Jakobs torg.» — Palmblads recension af Leopolds Samlade skrifter. — Journalens anklagelse mot nya skolan för katholicism. — Atterboms svar i företalet till Pehr Hörbergs lefverne. — Journalens kritik. — Neutrerna (Stockholms-Posten). — Båda skolornas ställning till Neutrerna och deras respektiva kritiker öfver Tegnérs «Tal vid jubelfesten 1817». — Hammarskölds «Svenska vitterheten» bemött af gamla och nya skolan. — Hammarskölds «Stridsfrågan i vår litteratur». — Nya skolans meritförteckning. — Poetiska Kalendrarna. — Journalens välkomsthelsning till Atterbom. — Höijers förhållande till nya skolan. — Atterboms fredligare stämning. — Atterboms recension af «Frithiofs saga». — «Markalls sömnlösa nätter.»

I Allmänna Journalen förekommer följande satiriska poemer, med tydlig hänsyftning på nya skolans litterära verksamhet.

ref från en lärd i månen till en lärd på jorden, kadt med en månsten vid sista skyfall i Upland.

(Allmänna Journalen 1814, N:o 213.)

Är det sannt, hvad här hos oss man yrkar,
Att ert klot ett dårhus endast är,
Att som Gud en död metall man dyrkar,
Att man honom blod till offer bär?
Att man dygder, liksom gamla moder,
Gäckar fräckt med nyhetsraseri;
Vill åt vanvett resa ärestoder,
Kallar grodskri sferers harmoni?

Är det sannt, att allt förnuft fördömmes
Utaf edra obskuranters hop?
Att man smädar hvad som mest berömmes
Och för smädarn höjer bifallsrop?
Att man anser den förrycktas hjerna
Såsom snillets rikaste förråd?
Målar gossens bild med polens stjerna,
Som belöning för hans öfverdåd *)?

Är det sannt, hos er man smakens tempel
Uppå Pindens sophög bygga vill,
Och förkasta hvarje stort exempel
Mot små kryp, som knappast äro till?
Att man ärnar templet tapetsera
Med små fjädrar utaf Fågel Blå;
Låta Mästerkatten der orera
Inför nya skolans visa skrå?

Är det sannt, att medeltidens yra
Lik en pest ånyo visat sig,
Att man gifvit gastar Phoebi lyra,
Uppsökt troll i bergens dolda stig?
Att man tror på spökeri och hexor,
Skrifver tjocka luntor till bevis,
Ger om aningar rätt långa lexor,
Och vill genom drömmar blifva vis?

*) Lärer hafva afseende på ett visst porträtt. Not i Allm. Journ.

Är det sannt, att äfven gubbar fattas
Utaf månadsraseriets ström,
Att de gerna låta sig beskrattas
För ett uns af gossarnes beröm?
Att med Pindens döttrar och behagen
Dansas polskor efter hornmusik,
Och att första sångaren för dagen
Kallas den, som trotsar all kritik?

Är det sannt, att oblyghet allena
Gäller mest uppå er gamla jord;
Att i vers man alltid måste skena
Och i prosa nyttja låga ord?
Att man våldför sjelfva allmänheten,
Som det vittra kramet ej förstår,
Håller fort och trycker i förtreten
Med en viss förlust från år till år?

Är det sannt, o blott till hälften bara,
Hvad som säges om ert usla klot,
Frukten då med skäl den största fara
Vid de ljungande kometers hot.
Ty, när dårskap tager öfverhanden,
När förnuftet kastas öfverbord,
O, då nalkas han, den stora branden,
Som skall rensa ogräs från er jord!

Svar.

(Allmänna Journalen 1814, N:o 216.)

Å min herres sista får jag äran
Lemna det till svar som hastigast,
På herr Amadeuses begäran,
Att han råkat för en sjukdom fast:
Han dras nu med messling, stackars gosse,
Polyfämos är i Westerås
På oxmarkna'n — och en satans frosse
Merglar ut ***'s ben, gunås!

Detta skulle jag vid handen gifva;
Men hvad mer min herre veta vill,
Lära herrarne väl sjelfva skrifva,

Blott de åter komma sig dertill.
Jag är deras dräng. Likväl jag ville
Att min herre om allt stort dem tror:
Hvem kan bättre känna deras snille
Än just jag — som putsar deras skor?

Ty ehur' man sagt att en minister
Lyser minst i ögat af sin dräng,
Är det annat med en färsk magister,
Som till Pindos kört i fullan fläng.
Jag sprang bredvid, när i åkarsläden
Stora herrn for dit i brandgul frack,
Och de andra hasade på meden —
Det var jag som skrek: ur vägen, pack!

Och det gick — det gick som bara katten
I quadrupedantiskt dundersprång,
Och harmoniskt ljödo bifallsskratten,
Jemte våra bjellror och vår sång;
Mycket klappade man ock i händren,
Mycket fick ock Rosinante pisk,
Och i den Poetiska Kalendren
Märktes dagen med en asterisk.

Men den glädjen blef ej lång; man skulle
Rifva en och annan mur och se'n
Jemna en och annan gammal kulle,
Som i vägen stod och gjorde mehn;
Och det gick med mina stackars herrar,
Som när vestgöten i vredesmod
Spände för en kyrka sina märrar:
Öken gingo väl, men kyrkan stod.

Ömsom gräto vi och ömsom skällde,
Men det ville icke mera gå;
Ömsom böner, ömsom eder fällde,
Men det ville icke gå ändå.
Jofurs örnar tåla inga bommar,
Inga hinder för sin fria fart;
Skulle skarabéer, plattergomar
Vilja vara utaf sämre art?

Men, det ödes makt, som snillet tvingar
Till att göra verser — eller skor,

Ack, det klippte ock Blåfågels vingar,
Afskar sjelfva Mästerkattens klor ....
Mästerkattens, ack! som dock, vid Schelling,
Högt besvor det fasliga beslut,
Att ej här på jorden smaka välling,
Förr'n han klöst förnuftets öga ut.

Grymma öde! Vi, som, högt beskenta,
Nyss bestöflade och utan skägg,
Rutigt klädda, broderligt förenta,
Svängde våra breda träsvärds egg;
Vi, som tänkt med flistra och förbistra
Vända hela verlden upp och ned,
Slöto med att låta oss magistra,
Det vi kanske bort begynna med.

Så står saken. Och jag må bekänna,
Att ej detta mycket lust oss ger
Till att länge dväljas uti denna
Sublunariska och trånga sfer.
Herre! finns det dårhus uti Månan?
Säg oss det med allraförsta post;
I vårt bröst den innerliga trånan
Manar oss från jordens magra kost.

Finns der tryck, och finns der se'n allenast
Postfrihet för allt man trycka vill?
I en luftballon vi resa genast:
Väder ha vi öfvernog dertill —
Eller kanske att man dit sig färdar
Mer kometiskt, grensle på en qvast .....
Helsa brodren Månsten! Jag framhärdar
Er tjenstskyldige

Bengt Jönszo Trast.

Svar till den Lärde i Månan på brefvet af den 15 September 1814.

(Allmänna Journalen 1816, N:o 54.)

Då min dräng har dristat sig att svara
På det ärade, som var till mig,
Får jag härmed, *unter uns*, förklara,

Att min Sancho något irrat sig.
Jag väl vet att han med verskonst fuskat,
Att han gjort mig sjelfva Foibos lik,
Och som hyrkusk mig till Pindos kuskat,
Men han tål dock gerna min kritik.

Nog ni märkt hur hela jorden gungat
Utaf våra bjessars hammarslag,
Huru Phosphor glödat och framljungat
För att rodomantiskt stifta lag;
Huru vi det Babylonska tornet
Rest på nytt utur sitt gamla grus,
Blåst allarm med sjelfva Blocksbergshornet
Och gett franska vitterheten snus.

Dessa vidt befrejdade sonater,
Hvarje grekisk-svensk alexandrin,
Dessa canzonetter och cantater,
Som ha väckt de oinvigdas grin,
«Sångens sjuklang», «liljorna som hviska»,
«Pulsen, sjudande i bröst och sträng»,
«Klangens manna, som skall oss förfriska»,
Detta allt begrips ej af en dräng.

Än vi sjunga med de katholiker
«Om Guds Moders himmelska behag»,
Än vår «sjelfhet, himlaburen», fiker
Upp till «stjernesångens vexelslag»;
Än om «liten Elisif» vi qväda,
Denna sköna, «rena ungermö»,
Som dock «gjuter droppar ur den späda
Och poetiskt kyska barmens snö.»

Fast man här och der har hört en flistring
Att blott drägg har fyllt vår verskanal,
Och att sjelfva Babylons förbistring
Farit i vår lärdoms-arsenal;
Kan jag likväl högt för er bedyra,
Att vi alla «druckit lejonmärg»,
Ropat tappert, i pierisk yra,
Huru «blod är lifvets purpurfärg.»

Ja, så länge någon gås på jorden
Ännu någon penna öfrig har,

Skola vi med gerningar och orden,
Stora ord förstås, till rask försvar
För den nya bombastojska ligan
Tappert strida ifrån år till år,
Förr ej lemna Phoebuseiska stigan
Än vår egen utan styltor står.

Fritt må dessa möss omkring oss pipa,
Hålla på vår vittra vind rumor,
Mästerkatten skall dem alla knipa
Uti sina belzebubska klor.
Ty med murrhår som husarmustascher,
Natt och dag han sitter uppå lur
Bredvid våra vers- och prosfastager,
Ville man blott smutta derutur!

Liksom fordom Mancha's hjelte drömde
Blott om trollslott och om féeri,
Och sig sjelf så öfverlycklig dömde,
Då han följde blindt sin fantasi,
Så vi äfven i hans fotspår dragit
Ut på äfventyr i stolt förbund;
Arlequin till riddare oss slagit
Med ett svärd, som växt i Odens lund.

Snart enhvar skall få sin Maritona,
Af den helga trånan dubbelt skön,
Hon skall ge sin riddare den krona,
Som han väl förtjent till minneslön;
Och i denna Uranidens armar
Skall han drömma om ett urgrundsljus,
Höra huru sferers samklang larmar,
Och ur sagas guldkopp ta sig rus.

Hvad föröfrigt ni, min herre, språkar,
Att vår jord så Danviksmessig är,
Skall, då uti Månen jag er råkar,
Ni få höra hur det tillgår här;
Ty en vacker dag skall jag väl hinna
Upp till er med min Bucefalos,
För att det förnuft der återfinna
Som i rötmån' dunstat bort från oss.

Gastsång.

(Allmänna Jourlalen 1816, N:o 125.)

Hvad skränar här i lunden
Vid dystra midnattsstunden?
Du nattens son, werda!
Är gasten här, hvaba!
Ha, ha!

Hvad blixtrar här för ljusning,
Jern-, stål- och malmförtjusning!
Hvad herrligt klingelklang,
Att öfva min talang!
Ha, ha!

Här hufvudlösa dansa,
Och väldigt sig förskansa
Med jättars multna ben
Vid månans bleka sken.
Ha, ha!

Här hörs de dvärgar qvida,
På qvast ses Elin rida,
Till afgrunden hon far,
Der sitt qvarter hon har.
Ha, ha!

Se der, den källa svallar,
Som Hippokren man kallar,
Den rann på Blocksberg opp,
Och grumligt är dess lopp.
Ha, ha!

Om du en droppa spränger
På ynglingen der svänger,
Han, bytt till varulf, går
I alla hexors spår.
Ha, ha!

Han rädes icke faran,
Han kurtiserar maran,
Samt sjunger natt och dag
Om hennes trollbehag.
Ha, ha!

O fantasiens rike,
O verld förutan like!
Vidundrens fosterland,
Mig fjettra dina band.
Ha, ha!

Du vet hvad som mig brister,
Mig smörj till din magister
Med trollhorns-smörjan din,
Du vackra Elin min!
Ha, ha!

Lär mig den natten långa
Bland borgruiner gånga
Och söka der på nytt
De mörksens dar som flytt.
Ha, ha!

Och qväda om den sköna
Allt under linden gröna,
Vid sjöastranden stå
Och skåda necken blå.
Ha, ha!

Jag, ej naturens apa,
Min egen verld vill skapa,
Der tanken svindlar yr,
Bland tusen äfventyr.
Ha, ha!

Men nordmansharpan klingar,
Och på Blåfågels vingar
Jag sväfvar ur min dy,
Upp emot himlens sky.
Ha, ha!

Och der från stjerneringen
Jag bakfram skådar tingen
Uppå den låga jord,
Der aldrig jag blef spord.
God natt!

n nyaste Skapelsen eller Aningens verld.

(Ett försök i den nyaste poesien.)

(Allmänna Journalen 1816, N:o 47.)

Se slocknade månar,
Hör tigande röster,
Från nordstjernans öster
Till vändkretsens pol.
Känn lugnet som dånar,
Och stormen som hviskar;
En Samum förfriskar
Hesperiens öcken,
Och frostiga töcken
Uppglödga dess sol.
Hvad himmelska lukter
Ur eviga dosor,
Som stiga från höjden
Mot Erebos opp!
Här våren med frukter
Och hösten med rosor
Förverkliga fröjden
Till lofvande hopp.
Hvad skapelser simma,
Likt bergen i dimma,
Från halftorkad sjö.
De midnätter glimma
I strålande dunkel,
Kring oupptäckt ö;
Och Phosphoros lågar
En magisk karbunkel
I purprade toners
Förtrollande glans;
På rymden han tågar
I vaknande zoners
Ohinnliga dans.
Förvridningens rike,
O verld utan like!
Hur älskar jag dig!
Det redbara vike!
Din luftiga daning,
Din bäfvande aning,
Din mystiska bindel,

Din heliga svindel
Förlyckliga mig!

Den fosforiska borgen i Grekland.

Imitation.

(Allmänna Journalen 1816, N:o 215.)

En dag, då Phoebi jungfrubur
Spatserat i det gröna,
Det hände, att en gruflig skur
Med dunder, blixt och storm och ur,
Sig smög uppå de sköna.

«Stig in, stig in!» en stämma ljöd
Ifrån en borg vid vägen.
Man stannar, lyssnar — till sin nöd
Långt mer än till den kung som böd,
Och stiger in, förlägen.

Han hette Phosphoros. En sägn
Hvar mor om honom kände,
Att han för röfvare och regn
Tog gerna nymfer i sitt hägn,
Som till hans parker lände.

«På en gång nio jungfrur få!»
Han ropade, «hvad lycka!»
Hans hersar med lorgnett, på tå,
Omkring den dufna skaran gå
Och glupskt om henne tycka.

Och nu man in på bordet bar,
Att lif i laget sprida,
En *déjeuner dinatoire:*
Butelj och flicka sågs en hvar
Plantera vid sin sida.

Man åt — ur molnen solen log —
Och straxt var resan påtänkt!
Man schal och hatt och afsked tog,
Sig blygsamt emot dörren drog,
Böd till att öppna — fåfängt!

Kung Phosphoros nu brast i skratt,
Hans hof log mellan tänder.
«Förlåten, Pindos' mör! vårt spratt;
«Men tron ej, att en sådan skatt
«Så lätt man återsänder.»

För sångens mör, hvad dunderslag!
Der stå de. Ingen svarar.
Man mumlar blott. «Det spådde jag!
«Fördömma sådan olycksdag!
«Ett lag af druckna karlar!»

Och nu man blef allt mera fri
(Ty mjödet verkan gjorde)
«Dyrt skall du plikta, Polymnie!»
Skrek kungen, «att min poesi
«Ditt bifall aldrig sporde.»

En ann' krabat, ej mera fin,
Melpomene vill smeka:
Hon på sig tog sin grymma min:
Förgäfves! Af fysionomien
Han lät sig ej beveka.

Re'n faran steg med hvar minut
Bland de fosforska sällar:
Ett «hokus-pokus!» för, till slut,
De sköna, såsom dufvor, ut
Och hem till Pindens fjellar.

Med öppnad mun, i sällsamt skick,
Stod borgens lystna skara.
Man ytterst på altanen gick,
Och skrifvet stod i hvarje blick:
«Den som haft vingar bara!»

«Jag flyger, sångmör», kungen röt,
«J slippen mig omöjligt!»
Han tog ett hopp, — och halsen bröt
Och dermed denna saga slöt
Så ömkeligt som löjligt!

Jag har anfört tillräckliga profstycken på den särskilda sida af polemiken mellan den gamla och den nya skolan, som begagnade den poetiska satiren eller parodiens vapen. I detta stridssätt var den gamla skolan, länge deri öfvad, öfverlägsen den nya. Denna sida är mindre ovigtig än den kanske vid första påseendet synes, ty det var måhända den, som förvärfvade sitt parti de flesta anhängare. Den stora massan af läsare tycker mer om att skratta än reflektera, och mången, som gaf de långa theoretiska undersökningarna på båten, utan att genom dem bevekas att stadga sin opinion i den stora tvistefrågan, mottog det lifligaste intryck af dessa poetiska karikatyrbilder, och fattade enligt dem en lika varaktig som skef och förvänd föreställning om de föremål, som med afsigt blifvit förlöjligade. Mången, som hade ett högst oredigt begrepp om den stora stridsfrågan, hade dock lärt sig utantill de mer och mindre qvicka slagdängorna om densamma. Ur poetisk synpunkt hafva dessa polemiska versfabrikater i allmänhet ett ganska underordnadt värde. De sakna till och med stundom, hvad de minst kunde umbära, qvickheten, utan hvilken de äro endast råa och elaka eller matta och fadda. Dem, som jag här ofvan anfört, vill jag ej sätta särdeles högt: synnerligen är korrespondensen från och med månen något långdragen och endast ställvis småqvick. Den bästa bland dessa polemiska bitar är den lilla sonnet-cykeln af Valerius, dels genom sin fina ironi, dels genom den godmodighet, som utmärker det hela, och som vittnar så mycket fördelaktigare om författarens upphöjda tänkesätt, som näst Leopold kanske ingen hade större skäl att beklaga sig öfver personliga förolämpningar och orättvisor ifrån nya skolans sida än just han. Mycket olika äro dessa sonnetter i den form, hvari de förekomma i författarens samlade skrifter. Jag skall nu meddela dem i deras ursprungliga skick:

Sonnetter.

I.

Pennan.

Den fågel, som, vid Tiberns sköna stränder,
För Capitolii räddning fordom vakat,
Ännu gjort mer, då han ur vingen skakat
Dig, ädla penna, sällan skänkt af änder.

Beskuren, spetsad fint med jemna tänder,
Se'n kring ditt väsen mörjans gnistor sprakat,
Och konsten fnaset ur din hölsa makat,
Du hvälfs, en spira i författarns händer.

Historiens stickel, poesiens pensel,
Dolk i satiren, hulling i processen,
Du fårar väldigt blanka linnerutan.

Du ofta sårar, sjelf förutan känsel,
Och röjer, oftare, din börd från gässen!
Men ack! hvad är du, lumporna förutan!

II.

Papperet.

Skatt, som i stank och röta långsamt lenas,
Du, för hvars fångst till soplårn gummor famla,
Af dig, o papper, nya dar och gamla,
Och smuts och vishet syskonligt förenas.

En gång besudladt, du ej mer kan renas;
Oss återstår att dina ämnen samla:
Lumpsökaren, med ljudet af sin skramla,
Förkunnar vetenskapernas Mecenas.

Ditt skilda bruk om ödets vexling talar,
Och på din milda intrycksömma yta
Du antar fläcken lika lätt som glansen;

Men när du vecklar opp de mjella balar,
Räds att af isoleradt värde skryta:
Hvad vore du förutan bläcksubstansen!

III.

Bläcket.

Du helga källa, af hvars dunkla åder,
I evig sugning, svälla ljusa pumpar,
Du Isis-mor till meningar och plumpar,
Som skifta rikt i trasans blekta våder!

Vid dina böljor sitta tjocka råder,
I morgondrägt, på embetsmanna-gumpar,
Och mången qväll, med nötta fjäderstumpar,
Förstulet smuttas du af smala nåder.

Du grumlar kabinetten med din välling,
Du alstrar skald- och skuldbref i din lägel,
Och spilles än på ryktet, än på kråsen.

Förutan dig ej framträdt jätten Schelling,
Ej Arnim, Tieck, La Motte-Fouqué och Schlegel;
Och dock hvad vore du, förutan gåsen!

Epilog.

Treklangen skapar ackord, och all ackord är en treklang;
Tre sonnetter jag sjöng, — dock jag ej sjöng mer än en.
Spridt, med ljuf harmoni, men i skilda hörbara toner,
Smälter mitt Melos ihop till sitt ursprungliga ett.
Penna, papper och bläck, och bläck och papper och penna
Evigt behöfva hvarann, ingen af dem har ett sjelf.
Medel och rymd och kraft, fördelta i trehetens former,
Famna i enhetens punkt verkningens herrliga allt.

Innan jag för denna gång lemnar den versificerade striden, vill jag blott anföra ännu ett litet skämt, ehuru versen der spelar en blott underordnad roll (Allmänna Journalen 1816, N:o 6):

Hvad är språket? Hvad är menniskan? Hvaraf är naturens öra? och hvad är musik?

«Språket är den rena mensklighetens form, den eteriska malm, af hvilken förnuftet gjuter sina tankbilder i oräkneliga grupperingar. Men det är ej blott en liknelse att betrakta språket som ett malmartadt ämne;

år planetens allmänna grundegenskap af metallitet, som utbildas till ıftets tonsystem genom menniskans ljudorganer. Planeten, genom förndet till sitt ljus-centrum (solen) ursprungligt och oupphörligt i hvarje t polariserad (försatt i dubbeltillstånd af receptivitet och reaktion), känner rje punkt materiens osynliga nervrörelse och starkast i metallerna, som äro fastaste och spänstigaste reagentier. Detta förnimmande af den absorörelsens lagar (icke af den relativas, som sätter massor i förhållande .varandra) är ett förnimmande af de spänstiga dallringsfigurer, i hvilka etalliska urpolariteterna blifva sinnesobjekter genom luften och vattnet; r den inciterande magnetiska process, som ljuder i verldskroppen och i djuret; det är ock samma medium, hvarigenom djuret och menniuttrycka sin sjelfhet i läten och i tal. Men då planetens förnuft (!?) a de djuriska ljudorganerna betecknar de successiva lagarne för sin kling, eller dess uppstigande gradationer, så är deremot i menniskan, högsta organiska föreningen af ljus och metall, af sol och planet, det ska förnuftet förvandladt till ett kosmiskt, och språket är den plariska samklangen af individuella tankar, af ett medvetande, till sitt väsende är oafhängigt från planeten, gudomligt och fritt. niskan är blomman af jordens metallstam, och hennes språk nagnetiska fluidum, som derifrån utströmmar hennes vilja öfver verl- Om allt språk således är i grunden musik (naturens öra är af ıll, och hvad verldsanden hviskar deruti är musik), behöfva ì länge söka efter den art af förvandtskap, som gör det till materiell ans för skaldens fantasier?»»

«Nej, visserligen icke; och derföre har också en skald i landsorten det till materiell substans för följande lilla fantasi, införd i ett af provinsblad, jag minns ej hvilket:

Metalliteten.

Naturens öra, det är af metall,
Kling klingeli klang!
Och språket är endast ett återskall
Af andan! Pling plingeli plang.
Filosofens hufvud det är af metall,
Kling klingeli klang!
En ljudande skälla, ett återskall
Från Tyskland, pling plingeli plang.»

Vi erinra oss att Atterbom i Kalendern för år 6 lät införa en cykel af svenska folkvisor, under titel ›rdmannaharpan», med ett företal, hållet i den mest tiska stil och uppfyldt af romantiska, vackra, men ›ntyrliga drömmar. Vi ihågkomma äfven från det

föregående, att Geijer och Afzelius redan förut börjat utgifva en samling af dessa tidiga alster af vår folkpoesi, eller, såsom den kanske bättre bör betecknas, af vår medeltids riddarpoesi, hvilken först i andra hand blef en folkets tillhörighet. Första tanken på en sådan samling hade utgått från Afzelius, och det var först efter någon besinning som Geijer lånade sitt biträde åt detta företag, emedan han hyste någon betänklighet mot tidsenligheten deraf. Svenska vitterheten, trodde han, hade redan slagit in på en alltför modern bana, för att kunna med sig assimilera dessa åldriga, enkla, ja enfaldiga naturtoner. Företagets framgång vederlade hans tvifvel, till icke mindre glädje för honom sjelf än för hans mera sanguiniska medarbetare. Svenska nationalandan var i sjelfva verket redan mogen för ett nytt tidehvarf af poesi, en poesi, som sökte rotfäste i den fosterländska forntiden, såsom en fastare grund än den hittills lånat i en främmande nationalitet. Snart voro dessa gamla visor spridda till de bildade klasserna i alla landsändar, och ifvern att samla ännu andra qvarlefvande återstoder af vår forntida diktning blef allmän. Atterbom intresserade sig lifligt för denna nya rörelse i vårt litterära lif. Han var sjelf i besittning af en samling hithörande fornlemningar, hvilka han beslöt att utgifva såsom början af ett supplement till Geijers och Afzelii verk. Men äfven här visade sig hans benägenhet för ytterligheter. Hans urval var icke så lyckligt som hans föregångares. När de förres folkvisor innehålla det högsta poetiska uttrycket af sin tids bildning, sådana qväden, som ännu i början af reformationens tidehvarf sjöngos först i borgstugorna och sedan af allmogen i skog och mark, till största delen minnen af medeltidens skiftesrika äfventyr och romantiska föreställningssätt, inträffade med Atterboms samling, att man der äfven påträffade slagdängor af underordnadt värde, synbarligen diktade af äfven för sin tid obildade indi-

ider eller, såsom någon gång var fallet, af pedantiska kolfuxar i ett icke alltför aflägset tidehvarf. Detta ide till följd att Nordmannaharpan mötte långt mindre fall än den föregående samlingen och blef föremål r en ganska närgången kritik. En sådan förekommer Journalen för år 1816 under den indirekta formen af bitande skämt. På den tiden lärer på Jakobs torg Stockholm hafva funnits ett slags bokhandel, motırande ungefärligen de s. k. bouquinisternas i Pa-, hvilken försåg hugade spekulanter med s. k. nya or, sagor och andra folkskrifter, «tryckta i år». Jouren begagnar detta uppslag till en genom flera numfortlöpande artikel, under titel (N:o 78 följ.):

Boklådan vid Jakobs Torg.

«Det torde ha undfallit läsarne af detta blad, att någon boklåda finnes Jakobs torg. Egentligen att tala, är det väl icke någon låda, men, en korg, och en korg ingalunda svarande mot de ovärderliga skatter hyser, och blottställd för allahanda skador, såväl ifrån kyrktaket, under tet den fått sin plats, som i synnerhet ifrån den trafikerande allmäna. Huru harmas man ej öfver vår tids lättsinnighet och förakt för det a stora, då man ser det lilla tak, som herr handelsmannen ställt öfver jernkramsbord, icke vara beräknadt för hans bokkorg, hvars värde likicke allt jernkram i verlden kan uppväga! Hvilken opoetisk jernare!

Hvi blixtrar så din ljusning,
Du blanka jernförtjusning *)?

n gör honom blind för den milda helgongloria, som strålar ifrån kor-
Men hvad innehåller då denna korg för skrifter, frågar läsaren? Jo ta, «vid hvilka dagern af våra stamslägtingars esthetiska verksamhet ar konstens högnordliga vänner i ett slags förtviflan, sådana eldströmaf diktning, framqvällda ur nationens ursprungliga skönhetssinne, som att (genom det planetariska lifvets oupphörligt tilltagande förstelning nordpolen) poesien i senare århundraden varit en främling i ge, sådana för hvilka vår utländska vitterhet redan är på väatt utrymma sin inkräktning» **), eller, med andra ord, för ka redan hos herrar Utter och Wiborg och Deléen och Björnståhl etc.

*) Poet. Kal. för år 1816, sid. 145.

**) Företalet till Poet. Kal., sid. XI.

etc. *Kellgren* och *Leopold* och *Oxenstjerna* etc. etc. måste stiga n sina inkräktade hyllor och, i sina granna permar, vackert begifva si krydd- eller hökarbodarna: kortligen, sådana sånger som «Tusslulleri skällkossan min» och dess talrika syskon.»

«Jag var just så lycklig att, under det jag, med en helig vö genomsökte dessa mästerverk, hvilkas öde skulle pressat mina tår jag ej fruktat att öka den förstörande fuktighet, som redan herrskade gen, råka på det nyssnämnda, i Poetiska Kalendern sid. XXXIII, så berömda; men, till min stora förtrytelse var det så skadadt, att ja möda kunde restituera följande verser:

«Tusslullerilull, skällkossan min, Vi viljom till skogen lända, kom, du kulla med brokan din, Från eder jag aldrig vill vända. C lyser min sol i dag öfver bergen.»

«Jag blåser nu uppå lurar och horn, Mitt rop till himmelen Allt efter mitt lilla hjertekorn Till fyra verldenes ändar. Himmelen sällan gifva igen det han tager»,

som jag här tror mig böra lägga på herr Atterboms sinne, i ansee de olika läsarter de möjligen kunna innehålla, jemförda med samma i hans exemplar. Jag beklagar att icke kunna uppgifva årtalet af d tion jag citerat, i anseende dertill, att sista hälften af titelbladet va rifven, men till lättnad vid eftersökningen tjenar, att den sista här i vers utgör den första på andra sidan och den femte i visan, samt efter den ypperliga raden:

Hon torkar och mattar ens blod utur hjertat.»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

«Bland de öfriga af samma ömkliga (elegiska) natur är äfven fö «En kärleksvisa *), dicterad (diktad) af *Johan Andersson* ifrån Garp och Jöns Wik, tillegnad den som vederbör, hvilkens namn jag förtig men jag hafver dock af henne blifvit besviken, mig till största ängsl qval.» Författarens namn och hemvist (som kunna tjena att konstat sans ålder) tillkännagifva redan, att «hennes diktnings eldström är on bart framqvälld ur folkets ursprungliga skönhetssinne», som är en omständighet och det svåraste att bestämma vid våra folkvisor. Äfv den skall vara modern (ett fel, som den, efter hundra år, skall ha fö rat) förtjenar den att bevaras, derföre att den bevisar herr Atterbom «att hvarken något språng eller någon lucka i verkligheten afbru vecklingen af vår inhemska vitterhets anda» (sid. XI), «att den p lifslågan aldrig upphört glöda i sjelfva roten af nationens uråldriga träd.» Den röjer tydliga spår af den ofvannämnda förborgade eldströ

---

*) Författaren utesluter beständigt på de titlar, som citeras, orde deles ny, såsom tillkommet under en tid då man enfaldigt trodd nyheten var en rekommendation.

...ars gnistor ännu trösta oss, och utgör således en hörnsten «i den oför-...kda nationella grundläggning för svensk skönhet och konst, som prester ...h ståndspersoner ännu ej hunnit att alldeles förstöra» (sid. IX—XII). ...a ett par verser af sjelfva visan tala bättre än alla loford. Se här t. ex. ...n elfte och tolfte:

11. «Dock beder jag till Herran, Han dig den synd tillgifver *), fast ...g här i verlden ej mer kan hafva ro, jag derför detta min dårskap ock ...krifver, när jag var så dum, och hade sådan tro, att jag dig skulle få, ...t var ej lita på, när som du hade flera som till dig månde gå.»

12. «Jag var den allrasämsta, som till dig hafver friat, dock vet jag ...ska väl, och andra vet med mig, att du mången sämre och näppare har ...t, och aldrig sprungit upp ur sängen som för mig, det tör väl ångra ..., att du så gjort mot mig, en gång när du besinnar att jag rätt äl-...r dig.»

«Den är, som läsaren ser, ett sådant samklang af kärlek och religiosi-...t, att man ej kan annat än anse den för ett romantiskt mästerstycke, ...å med detsamma innerligen glädjas, «att romantikens sol ej nedgått från ...rdens stjernfäste; den bär inga band af en **pedantisk papgojs gram-...ti**», ännu mindre af någon papgojs-teknik, hvarföre man också, i osäker-...n om versernas delning och för att ej betaga den nya editorn äran af ... restitution, här anfört dem i prosaisk form. Det utvecklar «i ostörd ...t den sanna beskaffenheten af sin organisation i rikedomen af sinnliga ...ryck» o. s. v., kortligen, det är «den Atlantiska dufvans längtan och ...od, der en oförgänglig trohet och ett namnlöst begär måste ersätta ...allen från en evig fysisk vår, som blott i gullåldern bekransade polerna.» ...na visa är tryckt i Falun 1812, och är tjugutvå verser lång. Ack, ... i detta qvädes musikaliska gestalt **dess allrainnersta obeslöjadt ...mträder**», och derom är ingen tvifvel, hvad skada att den ej kan ...läggas för våra unga damer i klavérutdrag!»

«Men utom denna *Johan Andersson* i *Jönsvik*, har jag äfven en *Tepp ...rs Pehrsson* och en *Ifvar Ifvarsson* att rekommendera till ett rum i ...nets tempel, eller i den Poetiska Kalendern. — De qvalificera sig full-...ligt dertill genom sin totala saknad af all slags bildning, och deras ...skap af skrifvande bonddrängar sätter dem redan, i dess utgifvares ...a, vida öfver hela Svenska Akademien, emellan hvars handlingar och ... Lars Pehrssons visor, efter hundra år, såsom spått hafver Amadeus, ... skall finnas annan skillnad än — **den specifika tyngden**, emedan ...n **annan verklig poesi gifves, än folkspoesi** (Poet. Kal. LV).

Ett nytt bevis, «att den **ironiska och didaktiska tonen**, som om-...ng och ifrån reformationstiden blifvit folksångens utmärkande syftning», ...«**underkufvat dess** (folksångens?) **erotiska böjelse**», bevisar bland

*) Nemligen att hon besvikit honom.

mångfaldiga andra den bekanta visan: «Kom, min lilla Sissa du», fullkomligt röjer de sydliga tungomålens genius, eller med andra sitt skånska ursprung. Mindre bekant, men ej derföre mindre förtjent vara det, är en, som börjar: «Det var en söndagsafton jag skulle och fri'», der redan i första raden fri' för fria bådar kännaren ting högst förträffligt. Följande vers må här stå för dem som mod att se poesien i själen.»»

«Hur länge skall jag springa och slita mina skor, förrän jag öfver ner din ära och din tro? Ju flera de sko-par du sliter för mig, ja flera skillingar, ja desto flera skillingar får skomakaren af dig.»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

«Jag har äfven varit så lycklig att i denna korg finna «Visan Magdalena» (Poet. Kal. sid. 20); «Det ligger ett slott i Österri (ibid. sid. 32); «Jag vet väl hvar som står ett slott» (ibid. sid. och «Till Österland vill jag fara» (ibid. sid. 77), alla fyra fulla högst märkliga varianter. Så äter t. ex. herr Atterboms Magdalena «englars skrin», min deremot, som ej är befryndad med någon af öfverjordiska varelser som äta ur skrin, svarar ganska blygsamt, att endast «ätit och druckit — vin». Herr Atterboms Magdalena gör under linden den gröna»; hon äter till och med «Det löf, som af de björkar små Allt under linden den gröna» — min «tråder daggen af jorden» *). Slottet i Österrike har herr Atterbom alldeles upp och ned: det ser hos mig så ut: Det ligger ett slott Österrik; hos honom: I Österrike der ligger ett slott. Herr Atterbom låter tre sköna jungfrur göra denna visa: en jungfru sköa författat den tradition jag öfverkommit; och oaktadt den vördnad hvarmed jag, lydig herr Atterboms befallning (sid. XXXIX), studerat denna vågar jag dock tro att den svårligen kan vara mer än en charits verk. annan vigtig variant har jag upptäckt i visan om den förtrollade tergalen. Mitt exemplar säger om riddaren, som hörde honom sjunga

Deröfver han högt förundrade sig;
Ty det var vid midnattsstunden;

Herr Atterboms, sid. 44:

Han månde deråt väl förundra sig,
Ty det var vid midnattsstunden,

så att det hos herr Atterbom är visans författare, som nästan tvi hjelten att förundra sig öfver att näktergalen sjunger vid midnatt stunden, då deremot, hos mig, han helt simpelt berättar att så höll sig.»

*) Kännare förstå lätt, att här talas om de båda traditionernas omqäden.

«Då jag i min tradition först läste denna vers, fruktade jag verkligen t herr Atterbom kunnat utbyta detta lilla kostliga ty i sista raden emot gon annan enstafvighet, eller förvandla «midnattsstunden» i «middagstunden», men huru glad blef jag icke, då jag fann, att han icke allenast behållit denna rad oförändrad, men äfven i den föregående ökat dess akt! Hvad är det, som vid detta kinkiga tillfälle kunnat vara hans räddsengel? Jag slår upp sidan XX i Poetiska Kalendern och läser: «Så römligt detta samlande*) är, emedan derigenom visserligen, efter lång och mångas förenade ansträngning, ett fullständigt urval af de baste läsarterna blir möjligt, så litet bör man draga i betänkande förklara det poetiska sinnet för högsta instansen i dylika ersökningar, och att nordens forna poesi, ej mindre än dess forna mu-, har en egen skala, som af detta sinne lättare kännes än demonras. Jag har sökt att återställa denna skala öfverallt der jag fann att s renhet, genom korruption eller okunnighet, gått förlorad. Klart att ingen, som ej kan göra forntidens och folksångernas själ alles till sin egen, må våga på detta sättet behandla dem.»»

«Hvad annat således än detta hans poetiska sinne, denna hans fina ila af det urgamla themats egna skala, denna hans stora gåfva att i den gamla författarens själ alldeles till sin egen, är det väl, här låter honom så naift förundra sig öfver — att näktergalen sjunom natten — och som så oförnekligt bevisar hans kallelse till det a reformationsverk han börjat?»

«Och han skulle ännu kunna tveka «hvem den förste är, som vi anbeledsaga i hyllande segertåg, den konungsliga befriare undan trollens dvergarnes (de bildade poeternas) hexerier, som Edda, uppstigande från tningsbädden, sluter i sina hänryckta armar?» Omöjligt! trots all den lesti, som vi veta vara honom så egen!»

«Hvilken annan kan det väl vara än en furste och en furste i makt, sid. XXVII så allvarsamt och högtidligt förklarar sitt ädelmodiga beatt låta oss behålla våra fäders tro och att hvarken införa asaläran r katholicismen i Sverge (ehuru, enligt spådomen sidan LXIII, «korsn ändå en dag skall svaja ofvanpå våra borgar och alla hjertan klappa Jungfru Maria»)? Hvilken annan kan det vara än en furste i sång, den blanka jernförtjusningens blixtrande ljusnings sublima pare som — hör det, o verld! — förkunnar dig de stora sanningarna t poesiens hufvudsakliga skönhet ej bör sökas i granna likser och prunkande ordlag», att de «präktigaste tankar äro som framställa sig under den minst med kostbarheter öfvertade beslöjning, och att de präktiga orden blott då äro för-

*) Nemligen af gamla visor. Så kan då Journalen en gång hoppas va berömd af herr Atterbom! Journalens not.

träffliga saker, när de innebära präktiga tankar, men, i annat fall, en-
dast granna såpbubblor» (sid. XXXIX, XL). Hvilken annan än en gud
i oväldighet kan sålunda, för dessa eviga sanningars skull, spränga alla
såpbubblor, ifrån den första, som dansar i Phosphoros, ända till den sista
som ännu bländar oss i den sista Poetiska Kalendern, och glömma att d
är (för att ej nämna *Horatius* och *Vida*) sjelfva den «föraktliga skolmäst
själen *Boileau*» och den «eländiga rimmaren *Pope*» *), som predika sa
sanningar? Hvilken annan än en förste i tankegåfva kan väl, endast g
nom tolf förvånande upptäckter, hvaraf den första är, «att Sverge ä
skapadt att bebos af förnuftiga varelser», och den sista, «att Europa m
dess vitterhet gör vidsträcktare fordringar än någonsin», bana sig fram t
det stora, ännu mera förvånande resultat: «att vi måste återvända t
tusslullerilull, och kretsen af dess lyrik, såsom det yttersta räddnin
medlet för vår nationliga och vittra ära, såsom det enda läkemedlet för
sjuka poesi» **)?

«Ja, den nya segerförsten är ingen annan än herr Atterbom. Det
han, som hittat «Folkvard Spelemans förlorade stråke» — hvad säger j
det är han, som, «förelyst och föresväfvad af den konungsliga gripens g
vingar, bland grus och spillror, under rastlöst klättrande i den
störda klippeborgens hemliga gång, hittat och återfört till oss ur natt
flor sjelfva den stjerneblanka Nordmansharpan, de nordmäns glö
strängaspel, och som nu med den väldiga spelemansstråken lärer «d
röda gullbarm att skalla»» ***).

«Och du, herrliga KORG! betydelsefullt stödd vid den åldriga t
pelmuren, du som blygsamt gömmer det vingade fröet till vår fram
litterära storhets Ygdrasill, Poetiska Kalender för alla år, blomsterk
«vattnad af nordmannadiktens vågor», dyrbara potpourri från I
äppel- och rosengård, Asgardska Skål af Gunlödas mjöd — hvad säger j
vällukt-doftande oas †) i vår vitterhets Sahara, du, vår lungsigtiga p
högnordliga karantänsort, den korrekta, men i sjelfva verket
korrigibla kritikens ††) graf, vare du, som din Fortunati p
outtömlig! Samle du omkring dig ifrån i dag, i jakobinisk jemlik
grefven och hans lakej, fröken och hennes piga etc. Upphemte de
återkomna i sina kabinetter och förmak, «af pigans och lakejens läpp
herrliga musikaliska gestalter, hvari dina qvädens inre obeslöjadt fram
der!» Vallfärde man, från Hornskroken och Postmästarebacken, från

*) Where Leaves abound, Much fruit of sense beneath is rarely fo
Essay on Criticism.

**) Poetisk Kalender, sid. LIV o. f.

***) Poetisk Kalender, sid. 127.

†) Så kallas, som bekant är, de fruktbara trakter som i öknarne
modadt öfverraska den resande.

††) Poetisk Kalender, sid. 26. Journalens noter.

:stullen och Kungsbacken, från Ladugårdslandet och Nya vägen, anförd den nya Petrus Eremita, till dig, på Jakobs torg, för att der uppsöka a eröfra den förlorade nordiska kraften och skönheten i sin ursprungliga ihet, motgiftet emot den allförderfvande och allt förslappande «kammarır förmakspoesien», mot klaffares och dvergars konster och hexerier! ige ingen förbi dig, der du syns i strålglansen af ditt blygsamma vide, a att offra dig sin gärd, och mottage du den snart från en plats, svade mot den ditt innehåll redan har i svenska litteraturen, och der tackihetens och beundrans offer ej mera löpa fara att uppblandas af heteroa partiklar!»

Jag har i det föregående nämnt att i Svensk Litteur-Tidning för 1816 (N:o 35 f.) inflöt en recension er Leopolds Samlade Skrifter af Palmblad. Jag anhär början af denna afhandling, så lydande:

«Fjorton år hafva förflutit mellan den första upplagan af herr Leopolds lade Skrifter och den, hvilken vi nu emottaga af författarens hand. n, i sin eviga oupphörliga framfart med sig fortryckande menniskan förbiilande den, som ej vill eller mäktar följa dess fjät, har under dessa nom vårt fosterlands intellektuella område begynt utveckla glada och ibärande verkningar. Religionen, plundrad och af fräcka bespottad, att i sin urgamla gloria återtaga det yppersta rummet i helgedomen: fien, hvars vålnad nyss vilseledde den bedragne till de öknar, der insol och ingen stjerna tindrar, och öfvergaf honom håniskt åt sig sjelf, t, mörkret och den ensamma förtviflan, vänder åter med sin strå- fackla och leder den famlande tviflaren till korset och andaktens a, och sedan hon uttalat alla den verldsliga visdomens ord, inviger den le i kärlekens och trons mysterier. Äfven i konstens verld har en are ljusning tändt sig. Dess idkare, som upphört att betrakta sig såett skrå, bestämdt att än för fullvuxna barn rimma de första förståndsna, än med poetiska halmstrån risa jättar i dårskap och odygd, än ohöfviska upptåg och krumsprång roa en flock af omyndiga jollrande ser, förkunna sig nu såsom prester, helgade att för de dödlige i färger, lt eller toner försinnligadt uppenbara hvad tanken med möda fattar och at dunkelt anar. Det är sannt: ännu har ingen genius i fosterländska ien, i en stor och mäktig skapelse framställt ett verk, hvarvid vi med hänning dröja: ännu vänta vi af lyckligare varmare dagar mognaden af de anterade växterna. Men kritikens svärd undanrödjer, med aldrig hvilande ljungen och tistlarne: fruktkrukorna äro hemtade ur drifhusen och erade i fosterländsk mark och under den ohöljda himmelens ögon, och mens vaknande sinne för högre själslyftning, för allvarsam vetenskaplig ig och fantasiens under är den lefvande sol, som, i stället för det gullhaglet, i luften uppkallar de fria plantorna. Om de blommor, som

vi se knytas, spara sina frukter åt ett annat slägte, är åtminstone visshe om en bättre tid den rikaste om också enda belöningen, för dem, som måttet af sina krafter medverkat att bereda den. De komma, dessa t af urgammal ära i Svearnes skaldskap, säkert och ofelbart; och ljude de ensliga sångarnes lyra, som ännu tjusande klaga kring våra fjällar, kunna aningsfullt antåget af klarare, lyckligare tider.»

«Och när den kommer, den tid, då ljusstjernan, icke mer stri med skuggorna, framgår såsom sol på nordlandets himmel, huru skal frågar man, Leopold bedömmas? Han, hjelte och representant af ett tidehvarf inom den svenska konstens krets, skall han äfven i ett fö anses stor och hög: skola hans bemödanden värderas, frukterna a verksamhet vederqvicka och hugna en sen efterverld?»

«Och detta sträfvande och dessa bemödanden, hvilka äro de? — Leopold en af dessa herrliga och mäktigt framblixtrande genier, som Dante och Shakspeare, med evig nödvändighet skapar sig sjelf och — Nej. — Hör han då bland dem, som, beträdande en mera jemnad väckt återklangen af fordna skaldeljud, eller sökte han med hemlärd ger eller med toner, hemtade ur sitt bröst, röra och förtjusa? Int Men hvem är han då? Hvad skörd emottager då fosterlandet a sångmö, hans lif och varelse? Efterverlden skall besvara dessa fråg om redan recensenten äfven nödgas tillerkänna sig rättigheten att kan förtid afgifva sin röst: kan han åtminstone, oväldig åskådare, aflem med det lugn, hvarmed sällan af samtiden samtidens handlingar be Ty en stark gränsmur har höjt sig mellan den tid, som begynd är, o bortfarande, till hvilken herr af Leopold hörer: passionerna, fientli hafva upphört, ty hvar och en har redan uppställt sig under den fanan, och man behöfver icke tränga hvarandra, då den ena delen lå och mödosamt sträfvar tidens elf uppföre, och de andra åter med mens fart bakom synkretsen nedila åt oceanen *).

«Hvad anspråk och förhoppningar herr af Leopold billigt må gö att, så länge svenskt språk talas, aktas och älskas af svenska hjertan, lemna vi åt läsarens egen domsrätt, sedan vi genom analys af I förnämsta skrifter, sökt göra vägen mera öppen för sjelfpröfninger oss tillåtet att tro författarens egna försäkringar, tio och tio gån repade i hvarje dedikation, hvarje nytt före- och eftertal, i alla anmärkningar, så säge han sjelf föga utsigt dertill. Men vi äro vid detta modestiens älskvärda språk för att deraf låta villa af Leopold drifver denna blygsamhet till den höjd, att han uttry drar af sina läsare att de icke skola inbilla sig att det porträtt,

*) Denna opartiska ställning kunde Svenska Litteratur-Tidn samma år som han, såsom vi sett, låg i den mest fanatiska fe nalen, en fejd som ännu länge skulle fortfara. Hvilket charla

jer denna upplaga, alldeles icke blifvit aftecknadt «med hans vilja eller enligt hans råd», och att för dem, som ej härom äro fullt öfvertygade, skall utgifvaren (menas förläggaren), som ensam är skuld härtill, i denna vigtiga omständighet lemna sitt betyg. Igenkänna vi i den utomordentliga vigt, som lägges på en dylig toilett-angelägenhet, språket af en man, eller af ett behagsjukt fruntimmer? Men det är dylika kraftdrag af sjelfförsakelse, som sätta läsaren i förtjusning. «Herre Gud, hvad den store mannen är modest!» suckar han. «Märker ni det inte, go' vänner, och ni ropar inte ert plaudite!» Herr Leopold har till och med, för att göra sig ännu mera intressant, varit nog svag att, såsom redan i denna tidning är anmärkt, à la Voltaire, som äfven i ett halft sekel dagligen och för alla menniskor förespådde sin snara hädanfärd, koquettera med en annalkande död och göra en allmänhet till åskådare af fysiska lidanden, som en stark och hjeltemodig själ helst älskar att undangömma för verlden. Vi se af allt detta att herr af Leopold är oöfverträfflig i konsten att skrifva på effekt beräknade företal, så länge den öfverenskommelsen är gällande, att en författare i samma mån skall ödmjuka sig, som han vill blifva berömd. Recensenten kan här icke hindra sig att förtälja en liten anekdot, som naift målar det hyckleri, hvarmed denna öfverdrift af sjelfförsakelse någon gång är förenad. Recensenten kände nemligen en ung man, som en tid uppehöll sig hos en förnäm och vitter man, hvarest han var tingad att sirligt och smakfullt renskrifva sin gynnares poemer och vitterhetsstycken, dem denne, så förträffliga han förmodligen än invärtes ansåg dem, af idel modesti (han dref således modestien till en höjd af virtuositet, hvartill ännu ingen tryckt författare hunnit), icke sjelf ville låta trycka, öfverlemnande denna omsorg åt sin *fils aîné*, hvarföre de äfven än äro otryckta. Men utom denna sysselsättning hörde det äfven till kopistens pligter att kraftigt vederlägga sin patron, då denne stycke för stycke nedlät sig att tadla det och det uttrycket, den och den versen i sina egna poemer, och beklaga sig öfver den eld i fantasien, som hindrade honom att *«rimer difficillement»!* En dag då den afhörande var mindre ifrig än billigt att motsäga sin beskyddare, utan till och med här och der lemnade honom rätt, blef denne ganska ond och utfor förifrad: «Herre, ni förstår en inte på huru en författare är modest! Jag var i somras hos Lehnberg, den store Lehnberg, ni! och han läste för mig sina predikningar! Och jag hade det vettet att berömma dem, ni! Men han sa': låt bli det der, för jag är så fasligt modest, så grufligt modest, herre! Så modest är vår Lehnberg, ser ni: och så modesta ä' alla stora män, ni! Och (med en fin och gnällande röst) — så modest är jag med, herre» *).»

*) En not upplyser att anekdoten om Lehnberg var af den förnäma herrn för tillfället uppfunnen. För öfrigt är händelsen historisk. Den förnäma vitterlekaren var en landshöfding Schmiterlöw i Östergötland; och hans kopist var Palmblads vän, skalden Hedborn, som under sin studenttid vistades i Schmiterlöws hus.

«En oeftertänksam läsare skulle af dessa erinringar kunna sluta, att vi uppträda såsom försvarare af det Horatiska «*Sublimi feriam*». . . . Tvärtom tro vi att en ädelt stor man aldrig uppblåses af högmod, ty idealet, hvartill han evigt och fåfängt sträfvar, uppfyller hans själ med en oupphörlig längtan, ett innerligt begär att i en ny skapelse komma sitt mål närmare — och denna känsla är icke skicklig att väcka en platt och dåraktig högfärd. Men har han i sin konst hunnit till ett visst mästarskap, måste dock anblicken af fulländade verk, åtminstone vissa ögonblick af hans lif, ingifva en lugn och stilla glädje, hvilken han hvarken skrytsamt uttrycker eller gör sig möda att hycklande fördölja. Ty lika litet höra vi en stor och sann konstnär oupphörligt bära sin oskicklighet i munnen, som vi se en hederlig man löpa kring torgen, ropande: Hör, godt folk, mig som ni anser för en så i botten beskedlig menniska, vet ni hvad jag tror om mig sjelf? Att jag är en skurk, en bedragare, en skälm. Eller hvad menar väl ni, go' vänner? Det är sannt: likasom ett ungt hjeltesinne någon gång kan gå för långt i begrepp om sin manhaftighet, så måste man äfven stundom förlåta unga författare, om de ojemnt väga sina krafter mot företagets svårighet. Men det är förhoppningen om de ädlares bifall, sjelftilltroendet, ärelystnaden, vida skild från fåfängan, som endast är en egoistisk känsla af personliga, verkliga eller inbillade, företräden, — som uppeldar ynglingen till stora företag, gifver honom makt att kämpa mot hindren och tröst i de vemodiga stunderna af hans lif.»

Recensenten genomgår derefter utförligt de särskilda klasserna af Leopolds skrifter. Denna granskning erbjuder föga intresse, sedan man läst Hammarskölds bref öfver samma ämne och Palmblads egen äldre recension i Phosphoros, på hvilka den närvarande endast är ett nytt uppkok, försedt med samma kryddor och efterlemnande samma bittra och vidriga smak. I ingen fråga gingo de stridande partierna kanske till den blinda ytterlighet som i omdömet om Leopold. Då nya skolan knappt ville unna honom en enda förtjenst, hvarken såsom poet eller ens såsom skriftställare i allmänhet, knäböjer deremot för honom samtidigt Journalen med en tillbedjan, som med sina afgudiska rökoffer är nästan lika vedervärdig som den förras oförsonliga hat. Frågar man efter grunden till denna skolans bitterhet just emot Leopold, framför så många andra af den gamla gustavianismens anhängare, så är svaret lätt funnet: han

ir den enda, som de ansågo verkligen farlig: han hade ödligt sårat dem: han hade icke skrifvit «Silfvertonen» ch sina poetiska skämtbitar förgäfves. — Palmblads lutomdöme förtjenar uppmärksamhet.

«Skola vi sammanhemta resultaterna» (af denna uppsats), säger han, så nödgas vi erkänna att det felas herr af Leopold två hufvudegenskaper, saknad af hvilka ingen sann skaldekonst är möjlig: fantasi och hjertighet. Utan den förra ger man ej sorgespelet höghet och upplyftning; utan den senare bortklingar den lyriska sången utan att hinna själen. Herr Leopolds poesi är mera en byggnad af ståtliga troper och väl gjorda verser än en sann äkta skaldesång, för hvilken formen blott är medel. Sjelf har han tyckts ana denna oförmåga att lysa genom bildningsgåfvans lustildar eller att anstämma känslans och hjertats språk; och derför har han merendels uppträdt såsom filosofisk skald. Men det är icke möjligt att kläda en mörk skepticism i diktens högtidsdrägt; och poesien, som nedsteg till jorden för att lugna och trösta menniskohjertat, hemtar ej sina elementer från en verldsåsigt, som i det förflutna ser blott ett aggregat af därskaper, af tillfälliga orsaker och verkningar, och af det tillkommande ingenting vågar hoppas. Alla herr af Leopolds förmenta filosofiska stycken förråda nästan alla (sic), under hvad former de framträda, ett dystert och förtvifladt sinne, som är i oenighet med verlden och sig sjelf; och den grundkänsla, som åtföljer deras genomläsning, är ett djupt medlidande med det hjerta, som i botten på allt, på det stora hela, blott ser och känner det tomma intet, en glupsk och slukande jätte, åt hvilken skalden, efter sitt eget rysligt sanna uttryck, «offrat sitt lif, sitt namn, sin poesi».»

I sanning en hård dom, som lyckligtvis icke blifvit och icke kan blifva stadfästad i den högre instans, som man kallar efterverlden! Leopolds skaldestycken stå icke på högsta graden af poesi, derföre att de i allmänhet tillhöra en art deraf, som, sjelffallet, är till en viss grad bunden vid den prosaiska verkligheten, nemligen den didaktiska. Men i detta sitt slag äro de förträffliga, knappast öfverträffade i något språk, och den påstådda tröstlösheten af den verldsåsigt, som de uttala, bör sökas uteslutande i den romantiska skolans inbillning; ty i sjelfva verket är den ingen annan än den gamla bibliska, att «allt är fåfängligt under solen». Om en sådan vishet är prosaisk, så lärer hela det Gamla

Testamentets poesi också upplösa sig till bara] Men det medgifva, vi att den utgör en skarp m(till nya skolans pantheism. Utan att nu vilja a företrädet mellan de bägge åsigterna, måste vi påstå, att det vittnar om en nog bornerad uppfat af poesien, att af henne fordra att hon nödvändigt göra sig till exponent af den eller den filosofiska v(åsigten för att få gälla för poesi.

De rent filosofiska striderna mellan de bägge lorna hafva vi lemnat. Oss återstå, utom de rent röra, dock några andra tvistefrågor, som vi icke få l ur sigte, då de dels höra till utvecklingsgången a pågående polemiken i dess helhet, dels bidraga att mare beteckna de olika ståndpunkterna af de stri(partierna, dels slutligen hade ett icke obetydligt tande på de opinioner, som inom fäderneslandet bi sig om bägges olika sträfvanden. Redan i den gående mera filosofiska striden hade den gamla s yppat betänkliga tvifvelsmål om den nyas religiösa t sätt. Hon upptog denna fråga sedermera i en så artikel *), der hon skärskådar saken mera från en tisk och historisk sida, än från en theoretisk-metaf Hon uppträder i denna uppsats mot sina vederв såsom anklagare i fyra punkter, och beskyller de 1) upphöjande af katholicismen och munkväsendet, s som af medeltiden och dess anda; 2) förringan Lutherska reformationen, af protestantismen och välgörande verkningar; 3) försvar för religiös intol och förföljelseanda, äfvensom för hierarkiska grund i allmänhet; 4) fostrande huldhet och omvårdns allt hvad vidskepelsen och folktron i äldre och tider framkläckt och för allt som kan tjena att u hålla och befordra dem.

*) «Förmärkas inom vår litteratur några symtomer af en viss u skolas regressiva bemödanden och hvilka äro de?» Allm. Journ. N:o 63 ff.

Af dessa anklagelser var den första den betänkligaste, emedan den hade mesta skenet för sig och äfven slog mest rot i allmänna opinionen. När så är, och då den i sjelfva verket medför de öfriga såsom korollarier, så fästa vi oss företrädesvis eller uteslutande dervid.

«Katholicismen», säger författaren i den nyss citerade Journal-artikeln, «upphöjes såsom majestätisk, och såsom den fullkomligaste form för kristendomens uppenbarelse. Den kallas andaktskultus till skillnad från protestantismen, som blott är begreppskultus. Som förnuftsbegrepp äro barn af en förskämd tidsålder, böra de ej i religionen ingå, och som katholikerna just tro att förstånd och förnuft böra vara frånvarande i religionssaker, d. ä. sätta religionen allenast i den religiösa känslan, i tron, ännu ej söndrad från förnuftet och af det sanktionerad, — och då denna åsigt i den nya skolans tanke är den rätta, så följer redan häraf katholicismens företräde framför protestantismen» (här följa vederbörande citater).

Åtskilliga af katholicismens åsigter sägas grunda sig på oförgängliga sanningar, t. ex. den af heliga Jungfrun eller Maria. «När denna urbild (af förnuftets och försynens verldsordning, som af Gud instrålas i varelsernas föreställningskraft) vid Kristi födelse antog historisk individualitet, framträdde ock i Försonarens moder den historiska gestalten af naturens försonade själ, skönhetens eviga oskuld (*virgo mater, ex spiritu concipiens)*, och i glorian af qvinnlighetens högsta förklaring, den moderliga ömheten, vördades hon af Sonens församling såsom en mild förmedlarinna emellan hans oupphinneliga helighet och det bräckliga jordlifvets förvillelser» (Poetisk Kalender 1816, föret. s. 30). Och åter på ett annat ställe: «Måleriet har ej skildrat något högre än Guds Moder, den eviga himlajungfrun, som med sitt barn, ur hvars oskuldsögon blickar en öfvernaturlig glans, uttrycker hela kristendomens

innehåll. Grekerna kände att under stjernorna ingenting heligare finnes än en moders kärlek; men kristendomen satte den äfven ofvan stjernorna; — i en lära, der hvar och en måste varda barn för att inkomma i fadrens rike, är den moderliga kärleken det enda förmedlande bandet mellan himlen och jorden, och har rättast det närmaste sätet intill Guds thron» (Phosphoros 1813, sid. 375). Men hon är tillika symbolen af gudomens qvinnliga princip, materien, af den eviga *Matrix rerum*, som med en ursprunglig metafor kallas natur (*Natura*, *Physis*), och hvars etymologiska betydelse är moderlighet, och hvars allmänna karakter är en gränslös motsvarighet af längtan, bildbarhet och modersfröjd (Företalet till Poetisk Kalender 1816, sid 29). Hon svarar ej allenast mot Egyptiernas Isis och den Efesiska *Diana*, utan äfven emot Frigga eller Disa (Phosphoros 1811, sid. 9), och Freja i vår gamla gudalära, hvilken föreställdes såsom öfverlemnad åt demoniska inflytelser och lustar samt oupphörligen sökande sin gemål, d. v. s. såsom en brännande och otillfredsställd trånad (Poetisk Kalender 1816, Företalet). — Men dessa och många andra loford, som den heliga Jungfrun erhåller på prosa, kunna likväl ej jemföras med dem, som egnas henne i de nymodiga poemerna. Hon kallas der ömsom Dufva, ömsom Planta; i henne «utstämplades den stora syndaskatt, som ej fick tryta, men för hvars fulla gärd allt folk sig rädde; den dygdedoft, som ångade från henne, tvingade att Guds kärlek anförtrodde neder i hennes sköte sin starka låga att uppenbara der sitt allts förmåga.» Men se här sjelfva verserna (Phosphoros 1810, sid. 88):

Du är den dufva, hvilken himlen sände
Från evighet, är den trolofda bruden,
Som, på det Adams fall till sällhet lände,
Åt ordet gaf ditt kött, du Mor af Guden;
Är Herrans arm, som mäktig från oss vände
Den stränga knif, som Abraham blef buden,

Och till det offer, hvilket denne ämnat,
Har du det skuldelösa lammet lemnat.

Väx, sköna planta, låt oss tidigt bryta
Din frukt, att själn, som hoppet redan gläddе,
Må högtidsskrud mot doket sig tillbyta,
Hvarmed det bistra fallet henne klädde!
Den stora syndaskatt, som ej fick tryta,
Men för hvars fulla gärd allt folk sig rädde,
Blef stämplad uti dig; hell Herrskarinna!
Du som är verldens Återlösarinna.

Från Empyreiska gudasalar svingar
Bevingad Paranymfen ren, och breder
I stilla vågor sina gyllne vingar,
Och på sitt hulda budskap sig bereder.
Den dygdedoft, som ångar från dig, tvingar,
Prisvärda mö, att i ditt sköte neder
Guds kärlek anförtror sin starka låga,
Att uppenbara der sitt allts förmåga.

Dersammastädes, sidan 270. «St Brita på döds-[bädde]n.» Sonnett, undertecknad A.

Till englarna, som vänta, systern ilar,
I släckta ögat skälfver sista tåren:
Men öfver helgonbilden klarnar våren.
Ifrån Guds stad, der «smädelsen ej smilar»,
Ser du i sannad skådning dessa länder,
Der Kristi Moders glorior mot dig flägta,
Ditt ljufva stöd i glädje och i smärta?
Bed för oss än med sammanknäppta händer!
Jag mot en verld vill om din ära fäkta:
I mig slår ännu riddarålderns hjerta.

Dersammastädes, sid. 325 (Canzonen Julottan, un[derte]cknad A.)

Musikens himlamanna
Med svällande förfriskning
Försötmar hvarje trånad.
Än barn, jag gladt förvänad,
Hör gråa jättelika pelarns hviskning:
En götisk kung han böjer

Af andakt hjessan, som gullkronan höjer.
Än i min moders blickar
Der trons förtjusning flämtar,
Jag läser Frälsarns löften och förtröstar:
Mariebilden nickar. m. m.

Och ännu i det sista poemet i det sista häftet af Phosphoros 1813, sid. 387, äfven undertecknadt A.

Ur korets framgrund, der i gyllne skålar
De tusen ljus försprida stjernors dag,
Mot gudasonen vid sitt sköte strålar
Guds Moders oförgängliga behag.
I hennes blick sig himlens kärlek målar,
En morgon gryr i hvarje anletsdrag:
Ack, bor en moder ej i stjerneringen,
Hvad vore Gud och menniskan och tingen?

«Till bevis att icke denna enthusiasm för katholicismen, dess helgon och åsigter är verkad af någon ögonblicklig känsla men af en verklig öfvertygelse, torde den konseqvens få tjena, hvarmed beständigt sådana skrifter tadlas, som betrakta den ur ett mindre fördelaktigt ljus, och sådana åter berömmas och föreslås, som gynna densamma. Så klandras t. ex. Münschers Kyrkohistoria, ehuru allmänt erkänd såsom en god skrift (Svensk Litt.-Tidn. 1815, N:o 12), äfvenså Hänleins «Inledning till Nya Testamentets skrifter» (Svensk Litt.-Tidn. 1814, N:o 40), och så upphöjes och föreslås till öfversättning på svenska grefve Stolbergs «Geschichte der Kristus-Religion», hvars författare, affällig från protestantiska trosbekännelsen, söker ställa sig in hos sina nya trosförvandter genom en öfverallt synbar nitälskan för katholicismen, hvilken går så långt att han påstår, det Petrus verkligen var biskop i Rom. Man dömmer ännu mera huru blindt detta nit för katholicismen är hos våra nya skribenter, då de ej låta sig hindras att föreslå denna bok till öfversättning på svenska, ehuru den icke går längre än till år 136 efter Kristi födelse,

och likväl utgör sju starka band i oktav, af ungefär 650 sidor hvardera.»

Författaren åberopar nu Villers' bekanta «Försök öfver Lutherska reformationen», för att visa «huru katholicismen eller andaktskulten erhöll sin majestätiska gestalt; huru litet denna verkar till lefvernets förbättring, och huru bedrägligt det biträde är, som lånas af den religiösa känslan ensam (hvarom nu så mycket talas)». Vi förbigå denna citat, då dess innehåll icke kan vara oss, protestanter, i hufvudsaken obekant, ehuru vi medgifva, att det uttalas med en uppriktighet, som är öfverraskande hos en katholsk författare.

«Medeltiden», fortfar författaren, «och dess anda samt påfveväldet upphöjas vid alla möjliga tillfällen. Den kallas «ett tidehvarf, som hade en bestämd form af lif» (i motsats till reformationens, som säges ha saknat den) (Sv. Litt.-Tidn. 1814, N:o 17, sid. 255), ett tidehvarf, fullt af kraft, ett tidehvarf, i hvilket den varmaste religiositet och den redligaste tro uppeldade alla till tappra bragder, och i hvilket de första riddarskaften gjordes till värnlöshetens försvar, ett tidehvarf af andaktens, kärlekens och riddarärans herravälde. Som det romantiska är «det innerliga, friska och nästan omedvetna sträfvandet efter det oändligen högsta i religion, i tapperhet, i kärlek, med ett ord i allt ädelt och stort», så måste naturligtvis den tid, hvars karakter detta romantiska utgjorde, och som derföre kallas romantikens epok, vara den rätta upplysningens, och den tid deremot, som vi tillegna detta anspråksfulla namn, vara den egentliga medeltiden, enligt det mindre gynnande begrepp vi dervid vanligen fästa; och detta säges uttryckligen (Svensk Litteratur-Tidning 1814, N:o 17, sid. 255). Häraf följer äfven, att denna tid, dess anda, bruk, seder och tänkesätt måste utgöra föremålet för de nya författarnes högsta vördnad och beundran, och

deras framställande i all sin lifighet det yttersta må-let för deras bemödanden. Man går så långt i sin kärlek för denna tid, att man i offentliga skrifter öfver-lemnar sig åt sina lifliga förhoppningar om dess åter-komst och sina önskningar att dertill kunna bidraga, utan att besinna hvad allt detta innebär i ett protestan-tiskt land. Samma konseqvens, som iakttages i anse-ende till katholicismen, iakttages äfven i anseende till medeltiden. Skrifter, som framställa den i en mindre angenäm dager, eller som om den fälla något förklenande omdöme, kunna vara säkra att blifva affärdade med en tjenlig aga derföre. Så har det gått äfven grefve Schwerins «Grundlinier till Staternas historia», för att ej nämna Meiners «Medeltidens historia», till hvars för-dömelse det redan gör nog, att den på titelbladet vågar tala om en jemförelse med ett senare tidehvarf. Skrifter deremot, som i något afseende berömma denna tid, hafva alltid i detta beröm en säker borgen att de skola njuta rättvisa, ej allenast derföre, utan äfven för hvad de öfrigt innehålla godt och nyttigt, samt öfverseende med sina fel och misstag.»

«Huru stor andakten och religiositeten annars var på denna «tid af andakt och religiositet», derpå lem-nar följande yttrande af en fransk andlig i medel-tiden, Clamenge, ett bevis: «Många tycka det vara nog, då de inkomma i kyrkorna, om de stänka sig med vigvatten i ansigtet; andra, om de med ett knä-fall helsa den heliga Jungfrun, de flesta, om de kyssa någon helgonbild; men de, som betrakta den af pre-stens händer upplyftade bilden af Frälsaren, tro att Kristus för denna uppmärksamhet bör vara dem myc-ket förbunden, och göra sig högligen till deröfver fram-för andra, liksom öfver ett stort offer. . . . . Folket strömmar hoptals till marknaderna, som nu endast hållas på helgdagarne. Gycklare sysselsätta en del, bollspel en del och tärningspel en del. Hopen firar högtiden

rogarne. Då tager den fattige, glömsk af sina tillångar, sig rus, under det den olyckliga hustrun och de rma barnen, för hvilka denna dag icke är någon högtidsdag, i fasta och hunger nödsakas tillbringa den och m följande veckan, samt med tårar och suckar och ta med hugg och slag få umgälla detta husfadrens nit t fira helgedagen. På högtidsdagar valfärdas också ll långt aflägsna helgons kyrkor, mera för att äga tillle till friare lefnad än af uppriktig andakt. Och m kan uppräkna de många och de stora brott, hvarl sådana valfärder föranleda? Liderliga qvinnspersor äro der närvarande, som förföra de oerfarna ynggarnes lätt förledda hjertan. Allt tjuter af glädje, af ns och musik: hus, byar och gator; de upprörda sinna förvekligas och vänjas vid öfverdåd och fräckhet. r förlorar den första åldern sin oskuld, der lära ynggarne utsväfningar af alla slag, der förderfvas redan sen, och der meddelas dem ofta de ohyggligaste kdomar. Man skulle tro att Veneris Floralia eller cchi orgier, eller till och med Martis och Bellonas ter der firades. . . . . Hvem inser ej huru mycket ständigare och nyttigare det vore att icke fira någon gtid, än att fira den på detta sätt? Hvilkens hjerta väl så främmande för sanningen, att han ej finner det a ett mindre ondt att på helgonens högtider plöja, fva och så? Och likväl genomströfva spioner och skapare orterna, för att utforska, om någon vingårdsare eller åkerbrukare arbetat på någon helgdag eller r forslat något. Det är ganska få och mycket dyga menniskor, som väl kunna använda sysslolösheten. rföre skall det då ej vara bättre att genom ars i vingården icke fira helgedagen, än att vanga den genom laster?» — *Henke* anmärker att detta nu gäller om många katholska länder, och i flera ty. tidningar klagas öfver det sedeförderf, som i ansele till de åter i kredit komna valfärderna begynt in-

rota sig hos de arbetande klasserna. Men det bäst bevis som kan anföras emot medeltidens påstådda reli giositet, lemna väl de täta försök, som derunder gjo des, att återföra katholicismens «majestätiska gestal till en mindre majestätisk och med Kristi milda o enkla religion mera öfverensstämmande, t. ex. Walde sernas och Hussiternas. Trenne kyrkomöten efter hv andra (i Pisa, Kostnitz och Basel) hade afhöljt d sköna gestalten sitt majestät och framställt den i sin nakenhet på inre värde. Savonarola vågade i sjelf Italien predika samma läror, som sedermera Luther m stor framgång predikade i Tyskland. Äfven i de äld tiderna uppreste sig det sannt religiösa sinnet e katholicismen, och man kan nästan säga, att protest tismen, i detta ords ursprungliga bemärkelse, är li gammal med densamma.»

«Påfve- och munkväldet saknar naturligtvis icke lika nitiskt försvar. Det säges ha symboliserat herravälde, som förnuftet bör ha öfver den råa kraft «Påfven», heter det, «kunde med skäl utropa sig Guds ståthållare på jorden; han var det, enligt id under hela denna bildningsperiod» (Svensk Litterat Tidning 1814, N:o 40, sid. 241). «Författaren», he det i recensionen öfver grefve Schwerins ofvannäm arbete, «yttrar sig på många ställen med yttersta för om påfveväldet och anser det endast i den gröfsta d het hafva haft sin grund. Fråga är, om detta omdö ej är nog protestantiskt? . . . . Och om ej påfveväld den tid det verkade såsom välde, var en välgerning Europa, påskyndande dess odling?» . . . . o. s. v.

Den andra anklagelsepunkten mot nya skolan «Förringandet af lutherska reformationen, af protest tismen och dess välgörande verkningar». Författ stödjer sin anklagelse förnämligast på följande yttran i Svensk Litteratur-Tidning: «Karakteren af reformat nen och dess följder är fullkomligen negativ. Sedan d

ndanröjt alla öfriga hinder för framträdandet af positiva former i vetenskap, religion och konst, måste den nta med att undanrödja sig sjelf såsom det vigtigaste indret». — På ett annat ställe säges reformationens emiska förståndsprocess har upplöst sig i en fullkomig dekomposition af alla sina beståndsdelar, och att det ppväxande slägtet icke finner någonting af sina uppsta förfäder qvarlemnadt att protestera för». — Vidare r på ett annat ställe, «att Zinzendorfs sekt hatas af strängt ädla protestanterna — emedan den inrymer andakten ett öfvervägande herradöme; — att följtligen protestantismen icke allenast icke gynnar anikten, utan äfven hatar den?» Jag stannar ej vid urnal-författarens vederläggning af dessa punkter, då i sjelfva verket ej behöfva någon vederläggning för n, som vet hvad protestantismen innebär.

Vigtigare är den tredje anklagelsepunkten, nemen skolans försvar för religiös intolerans och förföljelseda, äfvensom för hierarkiska grundsatser i allmänhet. rom yttrar Journalen följande:

«Den tafla vi framställt af nya skolans antiprotestantism och kaicitet skulle ej vara fullständig, om den saknade försvaret för religiös lerans och förföljelseanda. Se då här ett sådant, som man skulle tro a flutit ur någon storinqvisitors penna under de mest fanatiska erna:

««Hvar och en konstituerad kyrka måste betraktas såsom en stat, och om den politiska staten har full rättighet att bestraffa och förfölja hvar en, som sätter sig upp emot eller förstörande vill inverka på dess konstiuella lagar, likaså har den eklesiastika staten full rättighet att hålla ifrån dem, som vilja undergräfva dess grundvalar; ty gifvet tyckes det vara, vill man tadla det eklesiastiskt-patriotiska hatet, så måste man af samskäl tadla och fördömma det politiskt-patriotiska. Likväl skulle utan amma ingen stat kunna bestå. Men då kyrkan likväl till sin organisai tiden är en jordisk anstalt, bör det lätt kunna inträffa, att den icke tillfredsställer en mera djupt trängande andlig längtan. Utbildas denna viduella längtan till sammanhängande opposition mot det herrskande kyrkoreppet, så uppkommer hvad man kallar kätteri (hæresis), och om anarne af detta kätteri gå ut på att utbreda sina grundsatser och för del stifta en egen kyrka, framstår sekterism. Skulle då ej den herr-

skande kyrkan söka utrota denna förstörande kyrka i kyrkan, likso
motverkar hvarje stat i staten»» (Svensk Litteratur-Tidning 1815, 1

Författaren bifogar här följande not, som väl rättast bort hafva haft sin plats i texten:

«Denna konstruktion af kyrka är alldeles origtig. Förhållandet ä
ej vara detsamma emellan kyrkan och de kätterskt sinnade, som emell
och dem, som uppresa sig mot dess bestånd. «Kätteriet», sade Luth
«är ett andeligt ting, som man med intet svärd kan sönderhug
ingen eld förbränna, med intet vatten fördränka.» (Men Luther va
stant och tolerant.) Deremot kan statens bestånd ej hotas genom
(yttre) verkligheter, och den kan således deremot använda yttre
medel; och den måste det; ty dess bestånd är vilkoret för uppnå
dess ändamål. Men detta ändamål kan fordra att den konstituer
kan upphäfves, och att kätteriet intager dess plats, såsom det sk
oss i Gustaf I:s tid; huru kunna då kyrka och stat vara korrelata
påstående gör henne ej blott till en stat i staten, men staten sje
dinerad under henne; ty det förutsätter att kyrkan ej kan fela,
såsom bekant är, är påfveväldets och hierarkiens hörnsten.»

«På flera ställen tadlas toleransen såsom källan till många c
tidens olyckor; och ganska nyligen har man sett samma tanka ytt
bland våra kunskapsfullare prester» *).

«I en i Stockholms-Posten (1816, N:o 192) införd artikel, kall
kan vara orsaken till närvarande tids (eller kanhända ändå mera
förflutnas) misshag och ovilja för uppenbarad religion och för pres
der toleransen äfven klandras, befarar, märk: befarar författare
religionsförändring, anbefalld af någon regering, icke skulle i vå
medföra så stor skakning som fordom, och samma farhåga yttra
andra skrifter. — Hvilken intolerans innebär ej denna farhåga! (
litet värdig en svensk, som med stolthet borde erinra sig, att, då
domen här höll på att införas och båda religionerna stridde för
stånd, riksdagsbeslutet blef — «att hvar och en skulle få följa s
tygelse», och, i senare tider, att Gustaf I införde Lutherska trosbel
utan några skakningar och genom samma öfvertygelses makt,
det derföre kan antagas att våra förfäder voro irreligiösa indiffer

«I stället för att med tillfredsställelse erkänna omöjligheten
gionskrig i våra dagar, lemnar man dem i sina målningar af den
tur, som stundar för verlden, en utmärkt plats. «Då», heter de
ställe märkligen, «skola äfven alla negativa (statistiska) krig fö
och blott de positiva (religionskrig, frihetskrig) återstå, i hvilka p

*) Prosten, grefve Schwerin, som stod i närmare förhållanden till
skolan, delade många af dess åsigter och insände bidrag till dess ka

allt krig, dualismen mellan godt och ondt, starkt och gudomligt, framder, för att väcka alla slag af storhet och enthusiasm»» (Phosphoros 11, N:o 83).

«Läsaren skall, efter hvad han nu sett, säkert icke förundra sig att ta hierarkien uppställd såsom grundsats. Se då här:

«Kyrkan är en symbolisk hänvisning på den ursprungliga idealstaten, heliga mannasamfund, som icke står under någon annan styrelse än ads Andas». Att återbringa menskligheten till denna ursprungliga ideal-t (preststyrelsen), är statsinrättningens ändamål! Således måste den borliga lagen icke blott lemna kyrkan beskydd, utan kyrkan måste, rent obegränsad, bestå bredvid den borgerliga lagen, utan att den ena eller andra står i ömsesidigt beroende, «hvaraf följer att presterna, kyrs representanter, icke kunna anses såsom statens embetsmän, utan såsom af statens nödvändigaste elementer, äfvensom att presten, såsom sådan, litet måste sysselsättas med verldsliga göromål, som i sina handlingar af verldsliga makten eller lönas som verldslig tjensteman.» I afseende leras löningssätt heter det märkligen:

«Presterna böra, så vidt möjligt är, vara jordbrukare, emedan detta ligger naturen närmast, och naturen är närmast Gud. Presternas r måste för det andra direkt utgå från sjelfva deras församlingar och icke ekt från statskassan, emedan presten med sin församling måste vara så förenad, stå i ett 'så innerligt förhållande som möjligt. Och dess-, kan någonting vara vackrare än det, att åkerbrukaren vänjes att hemett offer af sin gröda till den «Gud som gifvit växten» — medelbarderigenom att han lemnar det till den, som för honom tolkar Guds och befallningar?»

«Af detta ställe finner man, huru illa de prester göra, som i stället att in natura uttaga sin qvick- och skaft-tionde etc. etc. ingå öfverensnelser med sina församlingar, och huru litet städernas, i synnerhet idstadens, pastorer kunna stå i något innerligt förhållande till sina mlingar, hvilka endast betala påskpenningar.»

Fjerde anklagelsepunkten, rörande skolans beenhet för vidskepelse etc., förbigår jag alldeles, då anser mig hafva redan förut tillräckligt behandlat samma i sammanhang med vurmen för magi, andedning, magnetism o. s. v. — De betraktelser, hvari attaren sammanfattar resultatet af sina undersökninom de fyra punkterna äro hållna i en särdeles kraftstil, och utgöra utan tvifvel ett ord i sinom tid i sende på de afvägar, på hvilka nationalbildningen

svåfvade i fara att förirra sig genom inflytel falska och vådliga spekulationtendenser, som n lärt af sina romantiska mästare i Tyskland.

«De exempel vi anfört», säger författaren, «torde vara räckliga att bevisa, det inom vår litteratur samma regressiv röjas, som utmärka en viss skola i Tyskland; och den uppmärl ren har dagligen tillfälle att öka dem med nya. Vi våga i många af våra läsare med förundran sett den tafla vi deraf fra har med skäl bort förefalla besynnerligt, att katholicism, hie tolerans kunnat finna så nitiska gynnare i ett protestantiskt l bort förefalla otroligt, att vidskepelse, vantro och svärmerier ti äga beskyddare i Sverge, endast tjugu år efter Kellgrens d måste förefalla hvarje vän af religion och upplysning hädiskt mationen afmålas såsom ett hinder för utvecklingen af religio och konst, att höra med ett slags skadeglädje dess undergån och slutligen det yttrande fällas, att det uppväxande slägte någonting af sina upplysta fäder qvarlemnadt att protestera för allt af protestantiska, af svenska författare, nästan på samma tholikerna Villers och Dupont de Nemours upphöja reform görande följder och erkänna allt hvarför menskligheten har de

«Det är då ingenting att protestera för, att religionen m sina segrar genom öfvertygelsens kraft och ej genom eld oc hundratusentals offer ej mera falla för fanatismen? att hela f förgiftas af deras lik? att man ej offentligen handlar med de spisar deras hjertan? att den ena maken, den ena vännen ej den andra åt bödeln, i tanka att dermed förtjena himmelrik parisiska bröllop, inga autodaféer, inga dragonader mera anstä gen på sin sjuksäng tvingas att emottaga en främmande re svalelser, med vilkor att annars, i fall han tillfrisknar, för si lifstid smidas i bojor, och i fall han dör, att förlora sin egen ten och att begrafvas på galgbacken? att inga oskyldiga barn l lösa och utstötas ur samhället derföre att deras föräldrar, sed dat eller förjagat presterna af deras religion, heldre än att öf främmande, låtit helgden af sin förening endast bero vid den ed d andra (författningar, vidtagna af franska regeringen mot hugenotter tiska ediktets upphäfvande)? att icke åtminstone någon Calas rådb De la Barre halshugges, eller någon Sirven endast genom flykt undan fanatismens lyftade bila? att — men jag ryser för denna reda liga tafla. Den som har lust att se den i all sin ryslighet, öppn tionens och religionskrigens annaler! Vi tillstyrka dem, som så ni mot toleransen, som med så mycken ängslan befara, att religions ej mera kunna åstadkomma sådana skakningar som fordom; som

narkien och som finna religionskrigens återkomst så hugnelig för den dualisms skull emellan ondt och godt, som i dem så starkt och gudomligt framträder, att göra detta helsosamma studium. Skola de ej, såvida systemsjukan ännu ej hos dem qväft hvarje mensklig känsla, blygas öfver sitt nit, då de höra troubaduren sjelf göra valdensernas fanatiska förföljare denna bittra förebråelse: «De som ej vilja svärja, ej ljuga, ej mörda, ej taga ifrån andra, ej hämnas på sina fiender, om dem säga vi, att de äro valdenser och låta mörda dem.» — Skola de ej rodna att vara mindre menskliga än inqvisitionens bödlar och Carl IX:s soldater? ej i någon stund af sans eftersinna huruvida icke menskligheten, om den på nytt kunde bringas att blöda för olika religioner, icke äfven, liksom fordom, kunde komma att blöda för en olika snitt på munkkåpor, och huruvida «dualismen emellan ondt och godt, äfven i detta fall, skulle framträda lika starkt och gudomligt?»»

«Det skulle ej tjena att protestera för, att man ej (som icke länge sedan i ett visst land) bränner kattor såsom hexor? att adelsmannen ej mera med lika litet ansvar skjuter sin bonde, som haren i hans åker? att nationen ej mera betraktas såsom regenternas egendom? att, i allmänhet, menniskovärde och menniskorätt erkännes och vördas? att, inom vetenskaperna, inga munkbetänkligheter fjettra tanken och forskningen eller förvilla deras rigtning? att man får skrifva historien i annan afsigt än att försvara despotism och hierarki, behandla naturkunskapen utan förbindelse att understödja vantro och vidskepelse och filosofiska ämnen utan fara att brännas som kättare, såsom Bruno.»

«Huru! borde ej protestanter inse allt hvad de ha att protestera för, att det är ingenting mindre än allt hvad som är heligt för menniskan såsom menniska och medborgare. Borde de ej välsigna den stora händelse, som genom Kristi renade lära äfven beredde för menskligheten en bättre och ljusare framtid, och fördömma den förvillelse, som ett ögonblick kunnat göra dess värde misskändt eller till och med föraktadt?»

«Det år, som nu ingått, slutar reformationens tredje århundrade. Det var år 1517, som menskligbetens stora strid begynt, den strid, som inom kort tid och i förening med andra utomordentliga händelser så alldeles förändrade den politiska och intellektuella verldens utseende! Då våra trosförvandter i Tyskland och Danmark, då våra medundersåtare på andra sidan fjellen bereda sig till en jubelfest, för att fira minnet af reformationen och för att inför ljusets fader värdigt nedlägga sina tacksamhetsoffer för det ljus han genom den lät uppgå öfver verlden — då må det åtminstone tillåtas oss att försvara den mot några lättsinnigas eller förvillades anfall, och att sammanhålla den lära och den tid, som de så obetänksamt prisa med den, som de lika otillbörligt som oblygt smäda! Må denna jemförelse åtminstone lifligt återkalla i vårt minne värdet af de stora fördelar, som en lång och ostörd njutning annars kanhända lätt skulle komma oss att glömma! Och må vi erinra oss att denna lära, redan dyrbar genom sig

sjelf, sin höga, milda ande och sin renhet från alla påfviska tillsatser, är det för oss svenskar ännu mera derigenom, att med dess välsignade ljus uppgick tillika för fäderneslandet ett nytt tidehvarf af politisk sjelfständighet, af inre välstånd och af all slags ära!»

Författaren säger nu, att han skall visa hvarifrån de anmärkta symptomerna leda sitt ursprung — och detta ursprung söker han med skäl i hvad man kallar modefilosofiens (d. v. s. den Schellingskas) åsigter af religionen i allmänhet och den kristna i synnerhet. Vi följa honom icke i denna bevisning, då vi redan förut sysselsatt oss med den frågan. — Hans slutpåstående är följande

«Författaren till denna skrift har redan i en i detta blad (N:o 31 f. införd «Blick på den politiska verldens tillstånd» yttrat sina tankar om den moderna obskurantismen, och visat, att han ej, af dess bemödanden, ehuru djupt anlagda och konseqvent utförda, finner sig befogad att frukta några allvarsamma följder för förnuftet och upplysningen. Men han hatar derför icke mindre lifligt alla sådana bemödanden, och som det är nyttigt för deras tillintetgörande att underhålla detta hat hos nationen, så har han ansett sig skyldig att åtminstone framställa dem för henne i deras fullständiga sammanhang med hvarandra och i deras förhållande till den filosofi, hvaraf de så mycket gynnas.»

«Det förefaller författaren alldeles icke underligt, om allmänheten trott att fråga endast vore om småsaker, t. ex. om företrädet emellan de olika sätten att skrifva tragedi; om man dervid borde betjena sig af rim eller blankvers, vidare: om, bland rimformerna, alexandrinen borde ge vika för ottaverime och våra vanliga lyriska rimformer för glosan, kanzonen, kanzonetten, sonnetten o. s. v. — Så mycket mindre vore det underligt, som flera aktningsvärda författare synes hafva delat en sådan villfarelse, ehuru man dock billigtvis bort vänta, att de skulle tagit kunskap om saken innan de åtogo sig den anspråksfulla rollen att uppträda såsom skiljomän. Man bör dock äfven tillstå, att striden ej varit förd på det rätta sättet att man börjat med det, hvarmed man bort sluta: med skämtet och sarkasmerna och slutat med det, hvarmed man bort börja: med de allvarsamma och upplysande utvecklingarne af ämnet i hela dess vidd; hvartill äfven kommer, att man i synnerhet hållit sig till den vittra sidan deraf som icke ens någonsin behöft komma i fråga, och framför allt icke förrän de öfriga blifvit framställda i sin rätta dag. Man har ej insett att all förvillelse, som utgår ifrån en sofistik, just derföre är djupare och svårare att skingra, emedan sofistiken ej äger sig grund i intresset för sanningen, men i egenkärlekens bemödande att till sanning upphöja och såsom sådan göra gällande hvad den inbillar sig vara det; och emedan sofisten följaktligen i

samma mån envist försvarar och förälskar sig i sin konstiga byggnad, som den kostat honom möda, och som den skensanning, för hvilken denna byggnad skall tjena till tempel, tillika sjelf är, liksom detta, hans eget verk. En sådan förvillelse ger ej vika för blott lekande vapen; de genomtränga ej den tredubbla koppar, som omsluter henne, deras sken förblindar blott hennes uppspärrade ögon, men hon sitter lika orygglig qvar på sin thron, full af sig sjelf och inom sig leende åt de vanmäktiga försöken. Och hvad gör henne den publik som ler? Det ges en, som är allvarsam, det är den, på hvilken hon räknar, och genom den, som hon sträfvar att beherrska den öfriga; det är den, som man måste draga ifrån henne; och det kan endast ske genom allvarsamma framställningar. Det stridssätt, hvaraf man hittills begagnat sig, har således mycket bidragit att stärka allmänhet och författare i deras misstag om föremålets vigt. Man vågar hoppas att de nu inse detta misstag, äfvensom att, likasom förut i Sverge ingen litterär förvillelse gifvits mera djupt anlagd emot religion, förnuft och smak, så har det också icke gifvits någon litterär strid af mera vigt än den närvarande.»

«Författaren hoppas icke anses öfverdrifva denna stridens vigtighet. Han behöfver ej ett sådant konstgrepp, då hans afsigt icke är eller någonsin varit att derpå kalla någon sig biträdande uppmärksamhet å styrelsens sida. En sådan afsigt skulle förråda ett misstroende till den sak, han försvarar; och denna har alltid synts honom så god, att han intet ögonblick tvekat att, äfven med den inskränkta förmåga som fallit på hans lott, ensam kunna tillkämpa henne segren i det allmänna omdömet; och detta har varit hans enda syftemål. Om de, som vaka öfver ungdomens undervisning, om de, som inse att hvart och ett filosofiskt system såsom bildningsmedel alltid verkar åtminstone på den följande generationen, af hans framställningar funnit sig föranlåtna att skänka detta ämne en närmare uppmärksamhet, är det väl; men det har varit honom på visst sätt likgiltigt, och han har enskildt ingenting gjort för att uppkalla den. Han har vändt sig till ingen person, men till allmänheten; han har anklagat ingen person men saken; och denna nästan alltid endast offentligen. Om sanningen derigenom segrar långsammare, så segrar hon dock säkrare och värdigare och det är endast så som sanningen bör segra.»

Den artikel, ur hvilken jag nu meddelat de vigtigaste partierna till bedömmande af det dåvarande litterära tillståndet inom fäderneslandet, stod att läsa i Allmänna Journalen år 1817 (N:o 63—73). Svensk Litteratur-Tidning svarade derpå i början intet. Vid midsommartiden samma år slet Atterbom sig lös från sina obehagliga förhållanden här hemma, afbröt helt tvärt sina häftiga

polemiska skrifter, som han lemnade ofulländade, och anträdde en utrikes resa, hvilken för tvenne år aflägsnade honom från de strider, hvari han olyckligtvis tagit en alltför liflig del. Innan han afreste, skulle han dock liksom om en ond genius hade haft inflytande på alla hans företag under dessa hans senare ungdomsår, åter utgifva en skrift, som mer än någon föregående förringade hans anseende ej blott hos de forna vedersakarne utan äfven hos hans egna anhängare och vänner. Det var hans edition af målaren Pehr Hörbergs lefvernesbeskrifning, eller egentligen företalet dertill, det olyckligaste af hans många olyckliga företal. Jag har något tvekat, om jag skulle sysselsätta mig med den stränga kritik, som denna skrift underkastades. Då den är en bland de svåraste förödmjukelser, som författaren måst genomgå, kan det ej vara angenämt att derom påminna helst för den, som af mer än ett skäl måste hysa vördnad för den ädle hädangångnes minne. Men då jag en gång företagit mig att behandla denna tids litterära företeelser, och den är mer än fyratio år aflägsen — kan jag ej förbigå dem, som på sin tid väckte största uppmärksamhet och följdes med det lifligaste deltagande. Och jag tror mig ej fela mot den pietet, som jag är skyldig den mogna och stadgade mannen, den milde och kärleksrika läraren och vännen, den snillrika skalden och häfdeforskaren, om jag ställer hans, ofta mindre väl betänkta ungdomsverksamhet på den plats, som historien ändå, utan mitt tillgörande, anvisar densamma.

Detta företal ådrog sig desto mera uppmärksamheten, som det med sin oformliga längd, upptagande lika mycket utrymme som hela den följande berättelsen, genom sin nebulösa och tillkrånglade stil på ett skärande sätt kontrasterade mot den okonstlade och anspråkslösa sjelfbiografien. Också försummade icke Journalen att relevera detta förhållande, i det han, efter att hafva citerat Hörbergs naiva berättelse om ett äfventyr

med en gardist, som på en utfart till Drottningholm afnarrade honom hela hans kassa, såsom motstycke anför följande ställe ur Atterboms företal, tilläggande att han afhåller sig från alla anmärkningar deröfver *).

«Hvad är det timliga annat än det evigas genomskinliga förlåt? Hvad äro kropparna annat än synliga andar? I formerna utvecklar jorden sig till ljusets brud, i färgerna uppsuger hon salamanderförstens kyssar med glödande förtjusning. Ännu är elden detsamma, som den var för Herakleitos, för Zoroaster, för Eddornas skalder; tiden förmår ej ändra någonting i naturens eviga förhållanden. Vilkoret för måleriets möjlighet hvilar i samma möjlighetsvilkor, som är naturlifvets i allmänhet: att i elden uppenbarar sig det aktiva urelement, som ger det första uttrycket af själ åt materiens lifskraft. Ej längre fängslad inom tyngdens tvång och den kroppsliga begränsningen (utom hvilka likväl inga verldsväsenden kunde äga sinnligt bestånd), möter hon nu våra blickar som en vaknande Charis, och en glans af hennes leende gjuter sig, förmildrande och försmältande, kring hvarje hårdhet, hvarje stelhet i linier och symmetri. Hvilken gemensam drift för alla naturting att lefva i ljuset! Huru kunde det yttra sig huldare, det begär, som är hela naturens grundegenskap, nemligen trånaden att framföda det fullkomliga? Sjelfva det i djupet af materiens lynne fortfarande kaotiska, regellösa, nattliga, som utgör det första bildsamhetsämnet för alla daningar, är en längtan att alldeles öfverväldigas af denna förklaringsdrift. Men detta kan aldrig inträffa, emedan ljuset, då det icke mera funne något att bryta sig emot, att genomtränga, att eröfra, i samma ögonblick skulle upphöra att vara synbart. Hvad som meddelar sig åt våra sinnen såsom mörker, är den återstående saknaden, som aldrig kan uppfyllas, den trängtande, drömmande, ofta förfärande frånvaron af strålar och glädje. Alla ting bära stämpel af en mer eller mindre lyckad befrielse ur mörkrets svårmodiga rymd; alla deltaga i det lifliga vexelförhållande mellan dunkelhet och skimmer, hvars olikt bestämbara yttringar, beroende på de i sjelfva vexelförhållandet grundade särskilda möjligheter af öfvervägande klarhet eller öfvervägande skymning, i sinneverlden framträda med egenskap af färger, dessa halfkroppsliga, eldartade, etheriska motsvarigheter, som vekt slöja sig omkring hvarje tänkbar andlig lynnesbeskaffenhet och sväfva mellan ljus och skugga, vällust och fasa, leende och smärta, i oupphörlig skiftning. Ty i andeverlden, der det omätbara, outtömliga, evigt sjelfförliga, sig sjelf och allt genomskådande, i alla rigtningar verkande förnuftet företräder den astraliska ureldens ställe, vexelverka äfvenväl, på en högre ståndpunkt, i oändligt olik bestämbarhet den lockande

*) Allmänna Journalen 1817, N:o 133. följ.

himlalågan och den bindande tyngdskraften; själsstämningar, tänkesätt, karakterer uppkomma ur denna brytning i enlighet med samma oafbrutet fortsatta mångfald, som materiens område framvisar i färger och färgblandningar, — dröjande vittnen på hennes skrud af den flammande älsklingens yppighet. Ju mer karakteristiska de färger äro, som ett ting förmår tillegna sig, ju mera är det planetariska i dess form underordnadt den solariska urprincipen, ju tydligare uppenbarar dess kroppslighet ett andligt inre; ju kraftigare, ur detta inre, ett högre begrepp genomskimrar och sammansmälter dem, ju friare andas, och ur ett desto fullkomligare ljusväsende, naturens ursprungliga förädlingsbegär. Inskränkningar i sinnlig organisation, vid det plastiska i dess bildning, kunna föranleda skenbara afvikelser från denna lag; genom beskaffenheten af sin plats i kedjan af de fysiska orsakernas vexelverkning, kan den fysiska beståndsdelen af en individualitet vara (efter utseende) så otillräckligt afmätt i förhållande till varelsens inre mått af lifsfullkomlighet, att det tjusande färgspel, som vore nödvändigt till den inre skönhetens återsken, skulle vida öfverstiga dess medel att mottaga och framställa någon strålbild. Men i sådana fall är också ersättningen, på ett eller annat vis, beredd tillika. Så har t. ex. i näktergalen, som tvifvelsutan är ett långt fullkomligare väsende än mången vida vackrare fågel, ljusprincipen ändock ej slösat på den yttre formen sina skatter, utan tvärtom dragit sin egentligaste kraft tillbaka inom den organiska metalliteten, och färgernas skala har förvandlat sig till en skala af toner, hvilkas välljud af ingen färgtäfling kunna upphinnas och renare än alla strålar bevisa den vingade sångarens ljusnatur.»

För öfrigt är recensionen, som genomgår många nummer af tidningen, mindre en kritik öfver den särskilda produkten, som är i fråga, än en granskning af Atterboms hela författarskap, qvick och uddig, men icke egentligen hätsk. Han säger tvärtom deri, att om Atterbom från början uppträdt blygsamt och beskedligt som andra unga författare, så hade han, oaktadt det myckna *nonsens*, som flutit ur hans penna, visserligen icke saknat ett vänligt erkännande för det verkligen vackra och sanna han åstadkommit, hvaribland Journalens utgifvare räknar Hyacinten och Brefven om Franzén i Phosphoros, men förklarar uttryckligt att han ej kan fästa afseende på hvad Atterbom «i sällsyntare ögonblick kan skrifva godt och förståndigt . . . emedan han då skulle sanktionera den skadliga grundsatsen i litteraturen, att

några balar vanvett och febuseri kunna berättiga till beröm för några blad af vanlig godhet».

Anledningen hvarföre recensenten först nu, efter tju års tystnad eller undfallenhet, tagit till allvarsammare vapen än skämtets, och på en gång gjort Atterboms hela skriftställareverksamhet till föremål för sin granskning, säger han ligga deri, att Atterbom, icke nöjd med att inom landet låta sina tidskrifter förklara sig för landets första skald och tänkare, och påtvinga svenska allmänheten ett slags litterär diktatur, nu också låtit i utländska blad gifva sig en vitter storhet, som hans landsmän ej erkänna. Atterbom hade i detta företal upprepat det gamla klagomålet, att «endast ett personligt hämdbegärs oförsonliga ilska varit motivet dertill, att man valt honom till hufvudexperiment för dessa förkrossande anstalter, framför så många af hans vänner, honom i kunskaper och talenter vida öfverlägsna, hvilka begått lika oförlåtliga förbrytelser». Detta, säger recensenten, är en alldeles ny ton, som uppstämmes; han har hittills alltid velat gälla såsom *primus inter pares*, har hittills icke undandragit sig äran att så anses, och borde icke heller undandraga sig de obehag, som äro oskiljaktiga från en så framstående ställning. Att Atterbom klagade öfver personliga förföljelser, der inga sådana funnos, vore, i recensentens ögon, ett bevis derpå att författaren sjelf medgåfve sig ha en dålig sak att försvara, en hemlig harm att ej kunna genom maktspråk bereda seger åt en dålig sak, för det att den råkat att bli hans, och derföre är detta skrik ovärdigt, fegt och dåligt». — — «Han söker på allt sätt, både direkt och indirekt», heter det på ett annat ställe, «att väcka sina läsares ömkan; kort: man tycker sig höra Marsyas sjelf, efter den bekanta operationen.»

Förbigående den ej oförtjenta persifflage, hvarmed Journalens utgifvare gisslar Atterboms slafviska fallenhet för imitation och hans äfventyrliga symbolik, hvaraf ett

ganska lustigt exempel anföres i Atterboms metafysiski bevis för de fyra riksståndens nödvändighet, vill jag hä endast anföra följande tirad, som upptager några märk ligare ställen ur den kriticerade produkten:

«Det synes vara herr Atterboms öde, att ju mer han söker att föi klara och försvara sig, ju mera insnärjer han sig i sin outredliga härfva och ju flera vapen lemnar han sina motståndare. Han hopar dem så til slut, att det verkligen blifver lika obarmhertigt, som det i sig sjelf ä öfverflödigt, att begagna dem. Hvad som ökar denna villervalla i hvad ha skrifver, är den brist på vetenskaplig konseqvens som han röjer. Om ha redligt följde det system, hvartill han bekänner sig, så skulle han åtmin-stone icke falla i så talrika motsägelser som nu, då han dermed vill förena den äldre filosofiens åsigter och våra allmännast antagna begrepp. Enligt de gamles tankar, hade hvar menniska sin *spiritus familiaris;* men herr Atterbom synes äga tvenne. Recensenten vill kalla den ena den naturfiloso-fiska, och den andra den förnuftiga. När han svindlat några stunder i den enas sällskap, och gjort ihop några sidor af den beskaffenhet som den an-förda, förifrar sig den andra (som sedan någon tid blifvit djerfvare), och skakar honom till sansning. Herr Atterbom tyckes då ett ögonblick inse, att han behöfver skrapa öfver «produkten af sin fantasis dunkla grund» med några granna fraser. Den andra släpper emellertid icke hans öra, och när han tycker att han gått nog baklänges och nog skrapat, så rycker han honom med sig igen att förnya samma bustrofedon. Bevis härför finnas öfverallt i hans afhandlingar och äfven i detta företal. Se här ett:

Sid. XIV: «Och så, tröstad af sitt medvetande och försonad med sitt öde, nedsteg omsider den åldrige (Hörberg) i grafven för att anträda sin sista vandring, och, i kretsen af beundrade målares andar, upp visa det lärokontrakt, som naturen med honom afslutat, och som han intill döden troget sökt uppfylla.»

«Såväl dessa som de följande orden synas bevisa, att herr Atterbom verkligen antager individet Hörbergs odödlighet. Han ser Rafaels, Guid Renis, Corregios m. fl. stora målares andar församlade, som det heter skråspråket, till skådning, och Hörberg framkomma som lärgosse til embetsbordet med sitt gesällstycke, framvisande sitt uppfyllda läro kontrakt med sin patron, naturen, och fordrande att för en rätt gesäl varda ansedd och bebrefvad. Ja, än mera: han ser honom föryngrad kringvandra (hvarför icke: gå fyrig, som det heter om kringvandrande gesäller) i samtal med dessa män. — Den naturfilosofiska anden harmas väl öfver denna alltför stora artighet emot den andras odödlighet, som ler i mjugg öfver sin inbillade seger; men han qväfver ännu sin harm. Man läser ett blad — två blad, — han tiger ännu, det är längre än van-ligt: man vänder det tredje bladet, man ser redan slutet, det länge efter-

tade slutet på det med boken lika långa företalet: ännu ingen motlse! det är oerhördt: skulle han för första gången ha glömt sig? öjligt! Han vill blott gäckas med sin kamrat, öronhållaren på andra n. Ändtligen dikterar han på sista hälften af LII:dra sidan, i sin vanorakelton, följande ställe:

««Det ädla, det stora, som förgås, har ej, som en meteor, blott lyst minuten; det lefver opp — — (märk: det lefver opp, men . . .) t annat, ännu ädlare bröst, i en annan (märk: i en annan) ännu ftigare ande, och så intill dagarnas ända i oupphörlig fortsättg. När, efter tusende år, någon yngling, i ensliga betraktelser änkt, öppnar den friska knoppen af sin själ, rörd, glödande, berusad de eviga ideernas strålar: då är det ännu (märk: ännu) din (Hörbergs) ta, din (Hörbergs) förtjusning, hvars flamma, genom osynliga ledare tförd och förstärkt, tänder ljungelden i hans (ynglingens) blick och högre färgen på hans kinder.»»

«Nu förtörnas den förnuftiga anden (och med skäl), att Hörbergs ande, han nyss lät individuellt vandra vid sidan af stora målares andar, der plötsligen skall af naturfilosofiens ryckas utur sin elysé, förlora all onlighet och i oupphörlig fortsättning ännu efter tusen år jagas den ena stora artisten i den andra. Han kniper nu herr Atterbom rätt lt i det andra örat, och han måste således åter gå baklänges och skrapa r detta fula ställe med följande ord:

««För detta pris vore det ljuft att nedstiga i det obekanta tysta, en om intet personligt fortvarande lofvades af ett vänligare p (starkare knipning af anden). O religion! Du lofvar dock allt!» m. m.»

«På detta sätt slingrar sig herr Atterbom i sina afhandlingar! Och a är vetenskaplighet! Sedan hvilken tid behöfver man då, hos oss, för heta filosof, ej komma ihåg på den ena sidan hvad man yrkar på den ra? Likväl äro dessa slingringar icke alltid så lätta att upptäcka som . De läsare, som ej förstå det naturfilosofiska ordkramet, tro i sin enlighet, att det innehåller en bekräftelse af allt hvad det andra innehåller ripligt och klingande; de åter, som förstå detta och vilja finna konsens deri, stöta sig just på det begripliga och klingande, på de «sig öppde själarnas friska knoppar, på det glödande och berusade», såsom innelånde antingen motsägelser eller ackommodationer. Sålunda tro de ena, r vanan, allt godt om det obegripliga*), och de andra åter misstro enting så mycket hos herr Atterbom som just det begripliga. Häraf man förklara sig huru, äfven hos oss, läsare kunna finnas, som likna Turandotska doktorerna, hvilka till all galimathias ropade: *Optime! sime!* (förträffligt! förträffligt!).»

---

*) «Det är två saker, som allmänheten aldrig kan lära: att förstå det kla och att ej förstå det obegripliga.» Kellgren.

Man har anmärkt såsom ett oridderligt förfarande af Journalen att öppna denna polemik just vid den tid, då Atterbom lemnade fäderneslandet, då han icke kunde tänka på att försvara sig. Ännu mera i ögonen fallande är det sätt, hvarpå hans arbete flera månader derefter, då han redan befann sig långt från fäderneslandet, bedömdes i hans egen tidning. I ett nummer för den 6 September samma år började Svensk Litteratur-Tidning en vidlyftig recension af Hörbergs lefvernesbeskrifning, hvari till en början anmärkes att Atterbom, som offentligen utfästat sig att innan hösten 1816 utgifva Hörbergs lefverne jemte en inledning «Om den enskilda beskaffenheten af svenska folklynnets esthetiska anlag och om de förhoppningar, till hvilka den ger utrymme», icke, egentligen taladt, hållit ord hvarken i det ena eller andra, enär boken utkom först 1817 och inledningen behandlar «theorien för det skönas artistiska uppenbarelse i allmänhet.» På samma gång recensenten lofordar Atterboms värme för sitt ämne, och för allt stort och skönt och heligt, samt ger rätt åt den filosofiska deduktionen af målarekonsten, medger han befogenheten af de anmärkningar, som framställts mot Atterboms tunga, invecklade och poetiserande prosa, och anmärker slutligen*):

«Är då detta företal ett sådant mästerstycke, att dervid ingenting är att anmärka, inga svagheter att bortönska? — Jo, tyvärr; det finnes icke allenast i detta företal, utan äfven i tillägget och i den på tysk vers affattade dedikationen spår till en sådan svaghet, som recensenten mer ogerna än någon annan ville bemärka hos en utmärkt författare; en svaghet, hvilken utan allt tvifvel är hufvudorsaken till den inskränkta tillfredsställelse, med hvilken till och med de uppriktigaste och fördomsfriaste vänner af författarens skriftställeri upptagit närvarande företal. Och denna svaghet är det sjelfbehagliga intresse, som författaren än i noter och än i text vill fästa vid sin timliga personlighet. Hit räknar dock icke recensenten de anekdoter, hvilka i slutet af tillägget anföras om författarens personliga bekantskap med vår Hörberg; ty dessa höra helt och hållet till saken och gifva det hela ett förökadt värde, såsom härrörande från ett åsyna vittne, och

*) Svensk Litteratur-Tidning 1817, N:o 36, sid. 572 följ.

de tjena dessutom uteslutande att om Hörberg bereda oss en så mycket fullständigare och tydligare föreställning. Af samma skäl vill recensenten icke heller under denna kategori uppföra den anförda berättelsen om det välbehag, med hvilket Hörberg läste herr Atterboms poemer, och naturligtvis vill recensenten ännu mindre göra sig skyldig till den allmänna journalistiska dumheten och bakdanteriet, att i den omständigheten att Atterbom skrifvit «mina och Geijers skaldestycken» i stället för Geijers och mina — se ett uttryck af herr Atterboms inbillning, att hans skaldestycken äro bättre än Geijers. Nej, hit räknar recensenten blott detta koketterande med egna meningar, mot dem började maschinationer, ungdom, «de gränser, vid hvilka den första enthusiasmens stolta böljor måste lägga sig» o. s. v., medan en sådan *captatio benevolentiæ*, ett sådant bemödande att fästa det allmänna intresset vid sitt eget förgängliga läge är inom den litterära verkningskretsen någonting alldeles otillåtligt, ja, rentaf förkastligt. Icke blott derföre att det strider mot det episka lugnet, hvilket man i hvarje föreställningsart så gerna igenfinner, eller emot de gamles vana att aldrig tala om sig annat än i tredje person, hvilken egenhet gifvit deras skrifter ett så fritt och storsinnigt skaplynne; utan först derföre, att det drager uppmärksamheten från den allmänna fråga, som är under afhandling, å enskildheter, hvilka icke höra dit och derföre få utseende af att begagnas såsom sofistiska medel att för författarens skull få en mening antagen, hvilken endast bör hafva sin sanning att tacka för denna lycka. För det andra händer det så lätt, att en auktor, hvilken vänjer sig vid att på detta sätt lägga vigt på sin temporella varelse och sin personliga omgifning, till slut glömmer hela menskligheten för sitt eget jag och småningom inskränker hela det intellektuella bemödandets verld inom sin egen genom denna «egendünkel» allt mer och mer inskränktblifna synkrets. Herr Atterbom har sjelf i bättre dagar, med all den styrka som är honom egen, tadlat denna egoism hos en viss bekant författare, som, sedan han länge koketterat med sin gunst hos de store, sin upplysning, sin blygsamhet och sina hæmorrhoider, till slut för samma ändamål användt sin ålderdoms bräcklighet och sin fruktan för döden; ja till och med i närvarande arbete läsa vi: «I den fredliga känsla, som sprider sig kring Hörbergs grafhög med hviskningar om befrielse och försoning, inblande sig ingen obehaglig erinring om närvarande dagar.» — Alltså hans egna ord må dömma honom. Men den som nitälskar för Atterboms sannskyldiga ära och för den heder, hvilken man med skäl väntat att den skulle sprida kring fäderneslandet, om han kan, den bör ej vara tyst, vid åsynen af det öfvervälde, som en elak dæmon tyckes vilja vinna öfver hans bättre natur, hvilken måste uppmuntras till modig kamp mot alla förföljelser. Ty det är visst, kan han icke komma ifrån dessa egoismens skamliga band, då är han död för allt bättre än han hittills presterat; då äro alla de förhoppningar, till hvilka han gifvit oss så rik anledning, af honom sjelf förstörda, och då kunna vi redan

betrakta honom blott som ett fragment, såsom ett ofulländadt utk en byggning, som genom sig sjelf blifvit till intet. Men denna : skall visserligen upphöra, då man drager sig till minnes att denn missnöjda, halft vrånga sinnesstämning hos denne ädle författare, sa var ögonblickets. De oljud, som i en välbekant Journal förspordes j den tid detta företal skrefs, gifva dertill full anledning.»

Oaktadt dessa vänliga tillrättavisningar vai emellertid naturligt, att Svensk Litteratur-Tidning skulle lemna de under åren 1816 och 1817 med stig häftighet förnyade anfallen från den fiendtliga sidan mötta. Atterbom hade gjort två ansatser att slå sig slika förnärmelser, men begge gångerna helt l ligen afstått derifrån, hvartill såsom skäl uppga sjukdom, än sysselsättningen med andra arbeten, som större anspråk på hans ansträngning. Säkerligen hai förtegat ett annat och ännu vigtigare skäl: hans hei medvetande om sin oförmåga att föra den mer och vidtutseende striden till ett tillfredsställande slut. vedersakare, som skolan fått i Journalens utgifvare nemligen icke att förakta. Väl märker man att han sak grundligare filosofiska studier, men detta betydde i sj verket mindre, då den nya skolan, hvad filosofien an sjelf ännu gick i skola — och hade på långt när icke så genomträngt och bemäktigat sig sitt systen hon kunde känna sig vid hvarje nyväckt fråga full ker på sin sak. Dess förnämsta målsman, Attei sjelf, som väl djupast inträngt i naturfilosofiens hei heter, kunde aldrig, såsom vi tillräckligt sett, inlåt i utredningen af ett svårare metafysiskt problem, att förvirra sig sjelf och lemna problemet antigen oi löst eller upplöst i fria fantasier. Men Wallmark f sina vapen med större vana och behändighet, var st vaken, hade städse ett öga för fiendens svaga punl skref ett klart, korrekt och vackert språk, var ofta qv ofta äfven sårande, men aldrig, hvad skolan oupphör lät komma sig till last, grof eller otidig. Följden

att han hade den ojemförligt större delen af allmänheten på sin sida. Mången ansåg äfven hans seger gifven efter de nyss behandlade utförliga stridsskrifterna mot skolan, sedan Atterbom midt under hetaste striden så att säga rymt fältet. Ett halft år efter Atterboms bortresa var Wallmark i sjelfva verket herre på slagfältet. Skolan lemnade hans förnyade anfall obesvarade, och man började tro att hon alldeles förlorat modet. Hon kunde ej undgå att märka det öfvertag, som hennes motståndare vunnit, och insåg omsider nödvändigheten af att antingen anstränga sig till sjelfförsvar eller falla. Emellertid hade en tredje makt uppstått emellan de båda kämpande, på sätt och vis förmedlande men icke derföre just straxt försonande. Det var de så kallade Neutrerna, hvilkas organ Stockholms-Posten var. De intogo en afvaktande hållning och tycktes vilja först se stridens slutliga utgång, innan de fattade sitt parti. Det var för begge de kämpande partierna af stor vigt att definitift vinna på sin sida detta tredje, hvilket i flerheten syntes stå närmare den gamla skolan, åtminstone icke delade den nyas aktning för de nyromantiska tyska mönstren, men i andra afseenden lutade åt den nya skolan, såsom i dess nit för den fornkristliga tron och för fäderneslandets poetiska fornhäfder. Dessa så kallade Neutrer böra dock icke kallas eller anses för ett parti; det karakteristiska för dem var just deras partilöshet, till följe af den verkliga öfverlägsenhet, hvarmed de från sin högre ståndpunkt af vetande och snille kunde våldigt nedskåda på det pågående kifvet. De hade icke svurit någon annan fana än sanningens och skönhetens, och hyllade dessa makter, antingen de talade Racine's eller Goethes tungomål. Jag behöfver knappt nämna, att till denna krets af sjelfständiga andar hörde sådana män som Tegnér, Wallin, Franzén och äfven Geijer, huru han ännu då för tiden stod i mångfaldig beröring med den romantiska skolan, dertill snarare dragen af

personliga förbindelser än af andra bevekelsegrunder. Dessa män, som snart skulle utbreda den svenska sångens ära öfver den civiliserade verlden, äga äfven den vigtiga förtjensten att genom sin fasta och lugna hållning hafva beredt en möjlighet för den nya skolan att slutligen «flytta in i den gamla», och hafva åstadkommit en försoning emellan rigtningar, som endast genom sin ytterlighet voro oberättigade, och som endast genom uppoffringen af denna ytterlighet kunde sammanjemkas.

Emellertid inträffade äfven nu, hvad som ofta plägar vara fallet, att medlaren sjelf blef föremål för fiendskap af begge de partier, som han ville förlika. Men det stillestånd mellan begge de kämpande, hvarunder de pläga förena sina vapen mot den gemensamma fienden, ägde här icke rum. Dertill voro sinnena för uppbragta, och man föredrog att slåss med begge armarne, både till höger och venster, helst sedan Neutrerna för ett ögonblick öfvergifvit sin neutralitet, för att också slå ett slag. Detta skedde genom Tegnérs bekanta tal vid jubelfesten 1817. Det tog. Från denna stund splittrades hufvudkämparnes stridskrafter: de hade numera hvardera emot sig två fiender i stället för en. Under det att Tegnér af hela nationen för öfrigt höjdes till skyarne, fick han skarpa snubbor både i Journalen och Litteratur-Tidningen, nu för första gången ense i en enda punkt. Jag återkommer dertill. Men redan förut hade Journalen uttalat sin förtrytelse öfver neutraliteten, representerad af Stockholms-Posten, i en artikel i slutet af år 1817, med titel: «Påminnelser och anmärkningar i anledning af den i Stockholms-Posten N:o 267 fällda dom öfver våra litterära antagonismer: att de båda hafva orätt». Jag befattar mig ej särskildt med dessa påminnelser, då de ej innehålla något nytt, utan egentligen utgöra omsägningar, ehuru i annat sammanhang, af hvad Journalen redan förut påstått mot nya skolan och för den gamla i de stridsskrifter, med hvilka vi redan gjort

ekantskap. Jag nämner blott i förbigående anmärkningarne. Något mera uppmärksamhet fordrar det uddvassa och incisiva svar derpå, hvarmed Svensk Litteratur-Tidning öppnade sin årgång 1818. Denna artikel, som genomgår de tre första numrorna, är fluten ur en helt annan penna än den vanliga filosofiska polemiken, — den är troligen af Palmblad, — och innehåller utom de vanliga stickorden och personligheterna mot Wallmark, som naturligtvis icke kunde undvaras, en framställning af skolans åsigter i de hufvudsakliga stridspunkterna, och ett försvar för desamma, så redigt tänkt och hofsamt framställdt, att derur med full tydlighet framgår, huru mycket skolan i synpunktens höjd och synfältets vidd höjt sig öfver sina föregångare, när hon, med bortläggande af sitt metafysiskt-poetiska öfvermod, ville nedlåta sig att tänka och yttra sig som vanliga menniskor.

Artikeln, kallad «Ord och afsked till Allmänna Journalen», börjar som vanligt med en beskyllning för falska citationer, som jag förbigår. Derefter följa anklagelserna mot skolan och vedermälena derpå, punktvis uppställda; först det Schellingska identitetssystemet, som försvaras temligen matt; derpå följa de punkter, der anklagelsen är mera direkt rigtad mot fosforisterna (Svensk Litteratur-Tidning 1818, sid. 27—38). Jag anför de följande:

«II. Upphöjandet af katholicismen. För att bestyrka detta påstående anföras några utdrag, som skola ådagalägga den vördnad, som vi hysa för Maria; och för att åter ådagalägga detta, anföras trenne poemer ur Phosphoros och Poetiska Kalendern (herr Ling och andra skalder, som besjunga Thor och Odin, äro således förstockade hedningar och afgudadyrkare!), samt några mestadels artistiska yttranden i samma ämne. Och månne föröfrigt man måste vara katholik, för att påstå, att Guds moder är «skönhetens eviga oskuld, en bild af den moderliga ömheten, den högsta och heligaste af menniskor, förmedlarinna mellan den gudomlige sonen och det bräckliga slägte, till hvilket hon hörde?» Eller månne ej man kan medgifva, att Guds moder är värdig menniskornas högsta vördnad — icke dyrkan — utan att derför utskrikas som papist? För skalden och målaren

måste den eviga himlajungfrun ännu äga en högre betydelse, hvilket fattas af herr Wallmark, som ej är någotdera; men vi beklaga en vi vi ömka oss öfver ett så förtorkadt, utmergladt, blodlöst hjerta, som fylles af en högre känsla vid åskådandet af en skön bild af Guds med Kristusbarnet, «ur hvars oskuldsblickar en öfvernaturlig glans strå

«Journalisten påstår på ena stället att vi äro schellingianer, på a dra stället katholiker, på det tredje atheister, på det fjerde pantheist det femte svedenborgare, på det sjette nyplatoniker, på det sjund Men hvem hinner uppräkna allt? Mot hvilkenders af alla dessa b ningar skola vi först försvara oss? Mot alla? Eller månne ej d upphäfver den andra, ty man kan icke tro allt och intet. Så hafva dan i recensionen öfver «Dalens söner», i förliden årgång af denna ti visat att andan af katholicismen och det schellingska systemet, likson filosofi i allmänhet, är hvarannan rakt emotsatt, och ännu — för att herr Wallmarks sjelfförnöjda språk — «har intet försök blifvit gjo att motsäga, än mindre vederlägga det».»

«III. Försvar af Medeltiden, munkväsendet och hiera Att vi då och då talat till Medeltidens beröm, är en ganska grunda bråelse; — ett oerhördt brott, som vi dela med Johannes von Müller moderna tidens största häfdatecknare, hvilken, ehuru i sina sista år e man vid ett katholskt hof, dock lefde och dog som en god protestan vi försvarat Medeltiden, så hafva vi dock icke försvarat de misst förvillelser, som tillhöra denna, liksom hvarje annan tidsålder: om högt prisat den, så har det skett, emedan den hittills, af den skri hopen, blifvit alldeles misskänd och för djupt nedsatt. Hvart tidehv sådan är åtminstone författarens åsigt — har sina mörka och ljusare att absolut fördömma en viss tid egnar endast dessa förståndsfan hvilka ständigt föra toleransen på tungan. Att Medeltiden utmärl ett friskt lif, individuel kraft och storhet, är en öfvertygelse, hvil aldrig skola fördölja, ehuru detta verksamma lif stundom öfvergick t tviflande resignation, och denna kraft stundom verkade vilkorligt o störande. Den åsigt åter, enligt hvilken Medeltiden endast är en lån af barbari, vidskepelse, prestbedrägeri och alla möjliga menniskoför förvillelser, finner författaren, för sin del, vansinnig och en följd okunnighet, hvari man lefver om det tidehvarf, hvilket man så ifri dömmer. Månne icke Medeltiden är roten till den närvarande? Från härstamma Europas mest bildade nationer? Månne från greker el mare? — eller månne ej från de kraftigare stammar, som störtade d

icke höra talas om denna tidsålder, utan äfven *a priori* helt och hållet fördömma den såsom en galenskap!»

«IV. Beträffande ändtligen vår förmenta tillgifvenhet för munkväsende, hierarki och andra dithörande ämnen, så är derom följande författarens tankar — hvilka han dock anhåller icke måtte åberopas såsom hela den så kallade nya skolans — ty det är möjligt, att andra författare, hvilka man äfven plägar räkna dit, tänka helt annorlunda. Författaren anser verkligen kyrkans förening under ett enda öfverhufvud, oberoende af den verldsliga makten, icke allenast som en stor och hög idé, utan äfven som en för sin tid*) välgörande anstalt. Ty hvem skulle annars, under den period af borgerlig förvirring, som tillhörde de första seklerna af Medeltiden, satt en bom för sjelfviljan och vilkoret: den gemensamma kyrkan var ett gemensamt osynligt band, som sammanhöll kristenheten, en medelpunkt för kulturen, ett värn mot förtrycket, en makt, för hvilken äfven den öfvermäktige våldsverkaren darrade. Må man icke för oss citera allt det onda, som menniskoslägtet genom presteväldet lidit, alla de olyckor, om det dragit öfver staterna! Vi känna och erkänna allt detta; men då man förståndigt vill bedömma ett historiskt fenomen, bör man fästa blicken på dess idé, dess tjenlighet för menskligheten under de tider, då den först sattes i verket, — icke på de missbruk, som följa de herrligaste stiftelser. Så voro de första klostren — enligt författarens mening — en skön tanke: de voro en tillflykt för de varelser, som ingenting begärde och önskade af verlden, än ett litet rum, för att der i stillhet egna sina tankar åt betraktelser åt evighetens herre. Men så snart tvånget dit kastade varelser, hvilka man ville undanrödja ur samhället, så snart dessa ställen fylldes med högmod, liderlighet och alla slags laster, då hade dessa stiftelser redan afvikit från deras ursprungliga idé.»

«V. Förringande af lutherska reformationen, af protestantismen och dess välgörande verkningar. Att deröfver vidlyftigt förklara oss, lönar ej stort mödan: de som läsa dessa blad förstå oss, och de som i alla fall fördömma oss, skulle dertill behöfva en hel bok. Det första, som herr Wallmark och hans anhängare borde eftersinna, vore att de, för att förstå protestantism och katholicism, först borde förstå kristendomen i allmänhet. Detta är ingalunda så lätt som herr Wallmark tyckes förutsätta: dertill fordras anda, hufvud och läsning. Vi hafva kallat protestantismen negativ — och månne den icke är det? Ty mot hvad protesterade Luther? Mot de villfarelser, de missbruk och menniskofunder, som insmugit sig i kyrkan. Hvad sökte han? Den rena kristendomen — Guds uppenbarade ord. Detta är ju allmänt erkändt, och det är svårt att inse

*) Författaren förutser, att denna period skall gifva herr Wallmark anledning till en ny citat, då han naturligtvis åter glömmer de tre orden: för sin tid.

huruvida reformationens idé och åtgärd varit någon annan än n
hade Luther föregifvit sig sjelf vilja stifta en positiv religion, så
antingen måst vara Gud sjelf eller en bedragare: hans mål var
återföra det positiva); äfvensom huruvida detta uttryck kan förri
naden för denne store man. Före Luther herrskade tron (i katho
begreppet (reflexionen) vägledde Luther till öfvertygelsen om allt
komliga, som vid hans tid var fästadt vid den antagna formen
nen: «med honom började den ända till våra dagar fortfarande s
mellan tro och begrepp». Men reflexionen, en gång väckt, sta
förrän den funnit visshet, — kunskap. Detta kunskapsbegär är
all filosofi; all filosofi är till sin natur protestantisk: den vill vin
genom sig sjelf. Luther var således på visst sätt sin kyrkas förs
men hans klara sinne fann snarare än andra det sökta målet; han å
liksom Böhme *), dit, hvarest — enligt min öfvertygelse — all
sofi skall sluta, — till religionens källa. Det nyväckta sinnet
mera barndomens tro: det är ett lugn, en inre klarhet, hvilk
sedan hon genomvandrat tviflets mörka stigar och forskningens i
sjelf eröfrat sig, och först nu öppnar hon sig för mottagandet
gelii hugnande sanningar. Deremot gifves det sinnen, hos hvil
det dunkla begreppet lösslitit sig från den bergfasta tron: menn
hvilka fantasien öfverväldigar förståndet; menniskor, i hvilkas si
domen i evig klarhet speglar sig: lyckliga barn, hvilka ännu i
och förnuftets första oskuld inträda i paradiset. Dessa kallar
katholiker, de må lefva vid Ebro eller vid Mälarn, de må än tr
ven eller icke **). — Deremot gifves det visserligen en tredje art
själar — och dit hör den wallmarkiska — hos hvilka ingen söndr
lan tro och begrepp kan äga rum, emedan der finnes ingendera; -
ner, som tvifla att de tvifla, och tro att de tro; menniskor, fö
såsom Kellgren säger, att tro en sak är detsamma som att ic
derpå. Dessa äro hvarken protestanter eller katholiker.»

««Denna söndring (mellan tro och begrepp)», fortfar författar
anklagade företalet till Poetisk Kalender 1816, «skall så länge fort
dess den af frälsaren utlofvade hugsvalaren kommer, för att åter sa
niskorna i ett hus under en herde.» — Föreningen mellan krist
splittrade kyrkor har alltid blifvit ansedd såsom ganska önskansvä

*) Herr Wallmark lärer visst icke underlåta att åter ropa, att
sätta Böhme bredvid Luther. Luther sjelf, om han lefvat efter
skulle, vi äro öfvertygade derom, förlåtit honom att hafva varit
makare.

**) Ty så enfaldig är herr Wallmark, att han inbillar sig, at
nog till en difinition på katholicismen, att man tror att påfven i
Guds ståthållare, är ofelbar och kan låta bränna kättare. Litt.-Tidn

ungen i Preussen har ju, för få månader sedan, uppmanat sina lutherska och reformerta undersåtare till en andlig förbindelse? Månne det ej skulle vara en välgerning för menskligheten, om denna förening äfven ägde rum mellan protestanter, greker och katholiker? Eller är denna tanka blott derföre kättersk, att den står i ett företal till den Poetiska Kalendern? Sammanhanget mellan denna antagna förening och hugsvalarens ankomst är för öfrigt en individuel hypothes, om hvilken, liksom om det tillkommande, ingenting i förhand kan afgöras. Men papistisk är denna önskan åtminstone icke.»

«Dessa äro nu de citater (de öfriga stå blott för att fylla rummet), hvilka skola ådagalägga, att vi hyste ett mindre högt begrepp om vår konfessions odödlige stiftare. Det vore lätt, att på samma sätt genomgå de öfriga, och resultatet skulle äfven af dem blifva detsamma, nemligen att de icke bevisa hvad anklagaren vill, utan ofta motsatsen.»

«VI. Vidare anklagas vi att försvara religiös intolerans och förföljelseanda samt hierarkiska grundsatser i allmänhet. Den första af de citater som anföras, är den enda, som tyckes vara bevisande. Vi afskrifva den helt och hållet: «Hvar och en konstituerad kyrka måste betraktas såsom en stat, och liksom den politiska staten har full rättighet att bestraffa och förfölja hvar och en, som sätter sig upp mot eller förstörande vill inverka på dess konstitutionella lagar; likså har den eklesiastika staten full rättighet att hålla ifrån sig dem, som vilja undergräfva dess grundvalar; ty gifvet tyckes det vara, att vill man tadla det eklesiastiskt patriotiska hatet, så måste man, af samma skäl, tadla och fördömma det politiskt patriotiska. Likväl skulle, utan detsamma, ingen stat kunna bestå. Men då kyrkan likväl, till sin organisation i tiden, är en jordisk anstalt, bör det lätt kunna inträffa, att den icke alltid tillfredsställer en mera djupt trängande andlig längtan. Utbildas denna individuella längtan till sammanhängande opposition mot det herrskande kyrkobegreppet, så uppkommer hvad man kallar kätteri *(hæresis)*, och om anhängarne af detta kätteri gå ut på att utbreda sina grundsatser och för sin del stifta en egen kyrka, framstår sekterism. Skulle då ej den herrskande kyrkan söka utrota denna förstörande kyrka i kyrkan, liksom Staten motverkar hvarje stat i staten?» (Svensk Litteratur-Tidning 1815, N:o 8.)»

«Författarens tanke är härom följande: Han är fullkomligt ense med auktorn af detta ställe, att hvar och en kyrka, som anser sin byggnad, äfven i de minsta delar, för fullkomligt fulländad, måste, för att vara konseqvent, betrakta hvar och en som fiende, som söker att derur borrttaga eller förändra en enda sten. I detta skick befinner sig den katholska kyrkan, som anser sig som ofelbar, eller i sig fulländad; men, efter min tanke, icke den protestantiska. Kristendomens idé är evig och oföränderlig; men dess gudomlige stiftare uppställde ingen yttre, eklesiastisk stat. Det formella, hvaruti anden uppenbarar sig i den kristliga kyrkan, är skapadt af

menniskor; men alla menniskoverk, som icke innehålla frö till sin egen utveckling, blifva snart eller sent petrifikater. I fall författaren rigtigt fattat protestantismens idé, så kan den (märk: i afseende på sin gestalt) jemföras vid en god statskonstitution (t. ex. den svenska), som i evighet arbetar på sin fulländning, och endast *approximando* kan hinna detta mål, såvida det gudomliga aldrig fullkomligt kan uppenbara sig i ändlighetens skepnad. Kyrkans visaste och frommaste äro — i fall vi få nyttja denna liknelse — dess konstitutions-utskott.»

«Sådan är om detta ämne min öfvertygelse: jag vet icke om författaren af den anförda tiraden delar samma mening; i annat fall gillar jag, för min enskilda del, ej densamma. I en tidning, der flera författare arbeta, kunna icke alla tankar vara stöpta i samma form. — De öfriga citaterna äro alltför obevisande, för att förtjena ett svar; genom herr Wallmarks konseqvensmakeri erhålla de deremot all möjlig bindande kraft. — Föröfrigt är det ganska sannt att vi hata toleransen, så länge nemligen detta modeord betydt detsamma som indifferentism för allt heligt, som fullkomlig apathi för mensklighetens högsta angelägenheter. Egentligen — säger en berömd författare — tolererade man på dessa tider allt utom den egentliga religionen; — då herr Wallmark sjelf i sina inqvisitoriska libeller har försökt uppväcka ett religiöst förföljelsekrig mot sina «litterära antagonister», hvilka aldrig utgifvit en enda theologisk afhandling, så visar han, på ett lysande sätt, sina liberala och toleranta grundsatser, äfvensom att han sjelf, handlande efter espriten af en sådan tolerans, är en ruin från den tid, «som nyss förflutit».»

«VII. Den sista symptomen, som beklagligen förmärkes i vår nyare litteratur, tituleras sålunda: Fostrande huldhet och omvårdnad för allt hvad vidskepelsen och folktron i äldre och nyare tider framkläckt och för allt, hvad som kan tjena att underhålla och befordra dem. Denna beskyllning, nemligen i den mening som den bör fattas, är verkligen grundad, och vi skola ej förlora ett ord till vårt försvar. Ett sådant tillmäle visar blott, att den, som kan göra ett dylikt, sjelf saknar allt sinne för historien. All äldre häfdaforskning — ty alla nationers häfder förlora sig i sagor — all kyrkohistoria, så vidt den rör dem, som afvikit från den antagna religionen (och således förfallit «i vidskepelse»), — alla fornminnen, hvilka beklagligen mestadels öfverallt, så vida man ej vill undantaga Palestina, grunda sig på sagor, sägner och svärmerier, — alla myther, hvilka i sig ofta innehålla försvunna och obekanta nationers hela kultur och intellektuella bildning, allt borde, i fall man satte herr Wallmark till chef för ett bibliothek eller ett antiqvitetsarkiv, utrotas, nedrifvas och förbrännas; ty herr Wallmark och kalifen Omar*)

*) Det var, som bekant är, han, som gaf tillåtelse att bränna det stora Ptolemeiska bibliotheket i Alexandria. Sv. Litt.-Tidn. not.

— hvilken dock föröfrigt var ett betydligt ljusare hufvud — lära vara de enda historien känner, hvilka så långt sträckt sitt förakt till allt, som ej öfverensstämde med deras sätt att se, att de med eld och svärd ville utrota det. Månne detta ej är vansinnighet, eller, lindrigast sagdt, en historisk fanatism? Men det är ganska naturligt, att de skola förakta historien, hvilka der aldrig hoppats eller önskat intaga en rad. — Än mer: den sig så kallande upplysningens period begynte i vitterheten med *l'Académie française;* i filosofien med Locke, i theologien med Diderot och Voltaire; de sekel, som föregingo, höra således till vidskepelsens, eller (som musselmännerne *) uttrycka sig om de tidehvarf, hvilka förflutit före den förmente profeten) till «okunnighetens tillstånd» — och förtjena alltså icke kännas. Vår svenska historia kommer följaktligen att begynna med Fredrik I eller Lovisa Ulrika (ty då inkom den prisade encyklopedistiska kulturen) och har nu redan upphört; flera nationer, t. ex. England och Spanien, erhålla alldeles ingen, emedan de åtminstone i den goda smaken saknat sitt *siècle d'or.* Frankrike blir äfven i detta fall den afundsvärdaste nationen, ty den erhåller den längsta historia, af ungefär — halftannat sekel. Häraf ser man, att en betydlig del, nemligen öfverhufvud tretusenniohundra fyratusendelar (ty sedan omkring fyratusen år tillbaka har man haft en historia) af historiens studium kan abbrevieras. Dessa slutsatser följa vida mera otvunget och naturligt af vår antagonists egna grundsatser än de konseqvenser han påbördat oss. — Ja, huru förvånad skulle ej herr Wallmark blifva, om man, i stöd af dess egna principer, mathematiskt bevisade honom, att hans eget skriftställarväsen vore en ren absurditet!»

I en senare artikel, rigtad mot Stockholms-Posten, hade Wallmark i sin Journal berömt sig af att han i ett danskt blad erhållit tack för det att han med «besked tagit till genmäle på förnuftets, sanningens och den goda smakens vägnar.» Derom säger författaren i Svensk Litteratur-Tidning 1818, sid. 43—48:

«Men hvad betyder detta annat än rigtigheten af det gamla ordspråket: «En narr träffar alltid en större narr som beundrar honom.» Herr Wallmark försäkrar sjelf, att han har ingen enda inhemsk auktoritet att åberopa till försvar för sina smädelser, sina bittra utfall, sina personliga förolämpningar; och att utomlands ges det blott en enda menniska, som föreställer sig att herr Wallmark icke har orätt, och detta är verkligen en sanning.

*) I allmänhet finner man hos herr Wallmark spår till en viss kryptomuhamedismus. Hans politiska grundsatser äro algieriska. Detta skall framdeles bevisas, sedan han först bevisat oss, att vi äro papister och atheister. Sv. Litt.-Tidn. not.

Ty om än herr Wallmark är organ för en sekt, som åtminstone numera icke skrifver, så gifves dock ingen enda inhemsk författare, god eller medelmåttig, som höjt sin röst till de gammalmodiga metafysiska grillers försvar, hvilka herr Wallmark, så fiffigt han än i politik och statslära söker rätta sig efter tidens tecken, så nitiskt skyddar. Beträffande åter utländingars vittnesbörd, så vore det ganska lätt att sammanskrifva en liten bok, som innefattade Testimonia Auctorum de Wallmarkio, hvilka komme att utfalla något annorlunda än det danska tidningsbladets. Herr Wallmarks kallsinnighet vid denna bekännelse synes härröra af den öfvertygelsen, att en stor man, om han än står ensam i sitt sekel, dock lugnas «af sitt eget medvetande» — äfvensom af den tröstande föreställningen, att han årligen sammanskrifver, eller, huru han behagar, kan låta sammanskrifva trehundrasextiofem halfark i theologiska, filosofiska, politiska, ekonomiska, bel-espritiska ämnen, in summa: *de rebus omnibus et nonnullis aliis*, och att han således i fruktbarhet ensam nästan öfverträffar alla våra goda författare tillsammans. Hvilketdera föröfrigt bland de s. k. «litterära partierna» utmärkt sig i positiva smädelser, är icke obekant; vi öfverlemna åt läsaren att sjelf uppgöra räkningen *). Vi, å vår sida, hafva hufvudsakligen anklagat herr Wallmark såsom skrifvande person för följande tre ting: 1) för böjelse till lögn och falskt vittnesbörd, 2) för okunnighet och 3) för någon slöhet i sjelfva ingeniet; ty alla öfriga fel, som kunde upptäckas i herr Wallmarks skrifter, kunna fördelas under någondera af dessa tre rubriker. Det är sannt att den första af dessa ofta bevisade beskyllningar är en verklig ofullkomlighet; men låtom oss antaga att denna svaghet för osanningar härflyter af herr Wallmarks bekanta öfverspända fantasi, då man vet att sådana fantastiska naturer äro lättast utsatta för den listiga frestarens ingifvelser! I alla fall är ingendera af dessa tre hufvudofullkomligheter, om än obotlig, åtminstone urbota. Deremot har herr Wallmark, sedan flera år tillbaka, och nu ifrigast, oaktadt vi ej gifvit honom minsta retelse till nya anfall, sedan mer än ett år tillbaka, åtminstone hvarje månad, anklagat oss för jesuitism, atheism, pantheism, heresi, med ett ord, för alla ting på ism och i, som i detta lifvet förtjena bål och brand och i det följande (åtminstone efter menniskors sätt att dömma) evig eld och svafvel. Och för att bevisa dessa tillmälen har han, såsom vi redan ofta visat, icke allenast vanställt och förfalskat våra skrifter, utan äfven pådiktat oss främmande eller sina egna yttranden, och af alla, såväl sanna, halfsanna som rentaf falska, dragit de mest försåtliga konseqvenser, oupphörligt anropande den verldsliga armens tuktan **). Det har icke berott af herr Wallmarks goda vilja att, om vi lefde i en despotisk stat och under en mindre vis styrelse, i trots af tide-

*) Det är svårt att afgöra; men nog var nya skolans smädelse alltid gröfre. Förf. anm.

**) Detta är väl icke så alldeles sannt. Förf. anm.

hvarfvets och sin egen sjelfbeprisade tolerans, släpa oss på bålet eller låta oss försmäkta i någon mörk fängelsehåla, «förnuftet, sanningen och den goda smaken» till märklig förkofran. Hvarje oväldig må nu dömma, hvilkendera bland sådana smädelser är den smädligaste, bland sådana utfall det bittraste, bland sådana förolämpningar den allvarsammaste. Det är sannt att det gafs en tid, då vi funno det lustigt att då och då skämta med herr Wallmark, men herr Wallmark har ju derigenom verkligen för allmänheten blifvit intressantare, och han borde ej, såsom menniskovän, missunna sina medmenniskor denna oskyldiga förlustelse. Men vi erkänna, att vi nu ledsnat vid personen: man blir antingen allvarsammare med åren, eller också har herr Wallmark blifvit mera tråkig. Det är ju äfven honom icke förbjudet att vara qvick; han kan ju sjelf väcka skämtet, i stället för att ständigt vara dess föremål. Deremot gifves det intet ställe i våra skrifter, som uttrycker någon önskan att stegla eller hänga herr Wallmark, och vårt skämt är således af ett betydligt mera oskyldigt slag. Tvärtom anse vi herr Wallmarks författande person såsom en ganska kostlig och dyrbar existens: han står ensam i sitt sekel, såsom ett lefvande petrifikat, såsom ett historiskt dokument af en förfluten tids dårskaper och förvillelser; han uppfyller, liksom hvar och en Nicolai eller Merkel, naturligtvis med den förättning, som snillet ofta erfar vid polen, sin plats i litteraturhistorien, och utgör, genom ödets oundviklighet, såsom en motvigt mot tidehvarfvets högt sträfvande flygt, såsom ett slags jordiskt blytung barlast vid våra svindlande ethersnillens luftfärder. Endast ur denna synpunkt kan hans tillvarelse icke allenast förklaras utan äfven på visst sätt ursäktas.»

Härmed var den ifrågavarande polemiken likväl ännu icke slut. Atterbom, skolans hufvudman, den egentliga angriparen, hade också ett ord att tillägga. Han sände detta ord från utlandet i ett tillämnadt företal till 1818 års Kalender, men det kom för sent att tjena till detta ändamål, hvarföre det i stället särskildt trycktes och bifogades Kalendern. Men året 1817 var icke något lyckligt år för Atterboms författareära. Detta företal, som har form af ett förtroligt bref till en diktad person, en af hjeltarne i Palmblads romancykel, Callowai, hvilket namn skämtvis gafs författaren sjelf af hans vänner, är en besynnerlighet — dels genom sin fantastiska form, dels genom en mängd af olika ämnen, som der äro sammanfösta — hvilket icke hindrar att vissa delar äga mycken förtjenst. Han tillkännager der sin afsigt

att en gång för alla öfvergifva polemiken, men gör det på ett sätt, som väcker tvifvel om föresatsens allvarlighet.

Jag skall icke länge uppehålla mig vid denna litterära produkt, en förunderlig blandning af fåfänga och ödmjukhet. På samma sida som författaren beklagar sig öfver sin oförklarliga nedlåtenhet att i Svensk Litteratur-Tidning träda i polemik med «en avisa», såsom han kallar Journalen, och med vanligt öfvermod förhäfver sig öfver sina motståndare, erkänner han, att han börjat sin polemik «under hetta och öfverilning», att han ej kunnat beherrska sitt lynne, och att «äfven den rättvisaste harm öfver oförtjenta och oförskämda tillvitelser ej kan ursäkta bristen på den kraft, som är en mans vigtigaste prydnad: herraväldet öfver sig sjelf». Äfven för detta företal fick Atterbom i sin egen tidning uppbära en allvarsam tillrättavisning; recensenten tar fasta på alla Atterboms erkännanden, frånsäger honom bestämdt humor, men tillägger honom i stället affektation och bizarreri, och förklarar slutligen, att uppsatsen, ehuru innehållande behjertansvärda saker, dock, i sin helhet betraktad, gjort på honom ett vidrigt intryck*).

Under det tidskifte, hvarmed vi nu sysselsätta oss, var det inga litterära tilldragelser, som väckte större sensation, än Tegnérs nyssnämnda jubelfest-tal. Den stora massan af den läsande allmänheten var hänförd af detta slags nya vältalighet med dess blixtrande idéer, dess skimrande hugskott, dess färgrika bildprakt, dess ofta sjelfsvåldiga, regelföraktande djerfhet; mången hänfördes äfven lika mycket utaf frisinnigheten af de tankar, som oförbehållsamt här uttalades. Men belåtenheten var likväl icke alldeles allmän. Jag har redan nämnt, att så väl den gamla regelrätta skolan som den nya romantisk-fria funno åtskilliga anmärkningar kunna göras såväl mot innehållet som språket. I afseende på

*) Svensk Litteratur-Tidning för 1818, N:o 1, sid. 324.

let förra hade de i många punkter rätt; ty detta tal saknar icke sina inkonseqvenser och motsägelser; men språket kunde de gerna hafva lemnat i fred, ty med alla sina friheter och egenheter är det dock ett skönt språk, karakteristiskt för Tegnér, men farligt för hvarje annan att söka efterlikna. Man tål nemligen hvarjehanda sjelfsvåld, när det bär prägeln af originalitet och genialitet, men man tillrättavisar det med fog, när denna prägel saknas. Emellertid var detta språk ännu på den tiden något alldeles nytt, och man kan ej undra på om den klassiska skolans anhängare till en början stöttes för hufvudet deraf. Det var för dem som att från en klippt och städad trädgård helt plötsligen komma in i en kuperad trakt med berg och sjö, ömsom vild och otsig, ömsom mild och tjusande, stundom med större utsigter, der man dock icke märkte några råskillnader, något landtmäteriarbete, der allt såg så naturligt ut, att ingen konst syntes till, äfven om den verkligen fanns. Man stannade och såg sig förundrad omkring, knotade det i början, men man orienterade sig snart, fann sig i sitt öde och slutade med att låta sig förtjusas. Med den nya skolan var förhållandet väl ett annat: den torde väl icke egentligen enligt sina grundsatser hafva haft så mycket att invända mot den Tegnérska stilen; men han hade sårat skolan på dess ömtåligaste punkter, och borde derföre anfallas hvarhelst han kunde vara åtkomlig. Jag misstänker dessutom att skolan hade en dunkel aning, att just denna man var utkorad att genom öfverlägsenheten af sitt snille krossa hennes välde och i hennes ställe bestämma rigtningen af tidehvarfvets bättra smak. Om så var, är det ej underligt att icke en gång Tegnérs poesi kunde vara henne välbehaglig. Hon kunde icke hafva undgått att märka, att de jemförelsevis få skaldestycken, som Tegnér ännu utsändt bland allmänheten, på helt annat sätt anslagit fol-

kets hjertan än hennes egna snillefoster. Och dock hade de förra icke haft några puffande tidskrifter eller tidningar till faddrar, hvilka de senare aldrig kunnat umbära.

Hvad åter angår innehållet af detta berömda tal, så måste man medgifva att många af de anmärkningar, som deremot nu gjordes, voro välgrundade. Dess författare var ingen filosof, han tänkte städse genom fantasien, han var en siare, ett slags profet, som såg allt i ett stort sammanhang och derföre ofta tog miste om detaljerna och deras inbördes förhållanden. Men han hade det gemensamt med sådana divinatoriska naturer; att der han såg rätt, såg han med en klarhet, som är genomskinlig, skådade in i framtiden med en skärpa, hvilken först denna framtid sjelf kan rätt uppskatta. Så var han åtminstone på den tiden en afgjord hatare af den s. k. restaurationspolitiken, den heliga alliansen och de öfriga heliga lögnerna, som han genomskådade, han anade att regenterna spelte falskt spel med sina folk, att religionens återställande på många ställen ej innebar annat än jesuitismens återupprättande; man tyckte att han öfverdref saken, man talade om den ädle Alexander, den rättrådige Fredrik Wilhelm, andra att förtigt skulle så stora män svika sina löften? Åh gudbevars! Huru rätt Tegnér såg, kunna vi nu lefvande intyga, sedan restaurationens verk genom egen inneboende uselhet redan är upp- och nedvändt.

Låtom oss nu först höra huru Journalen yttrar sig om detta tal, skådadt i dess helhet. Sedan han först i ett pathetiskt språk beskrifvit det höga föremålet för festen, fortsätter han:

«Det synes knappt möjligt, äfven för en laisk talare med den minsta lyftning i tankegåfvan, den minsta liflighet i känslan, att icke vid detta tillfälle vara i ordets sannaste och högsta bemärkelse religiös.»

«Så mycket mera förundrar det recensenten att finna den närvarande talaren, i trots af sitt dubbelt presterliga kall, så profan, och, recensenten bekänner det med ledsnad, så kall. Hans tal är, hvad läsaren minst

f allt torde förmoda, i synnerhet polemiskt. Det polemiserar mot det förutna århundradet och mot det nya, mot vårt vittra sektmakeri och mot dem som polemisera mot detsamma.»

«Genom denna polemik (som recensenten ej vill kalla ett stratagem) har författaren naturligtvis blottställt sig för att anfallas af dem han anfallit, och i det han sålunda liksom i förväg grumlat kritikens källa, gjort äfven den fogligaste och rättvisaste hos läsaren misstänkt. Recensenten döljer ej för sig sjelf den förlägenhet, hvari han derigenom befinner sig. Å ena sidan tror han sig ingenting böra eller behöfva eftergifva af sin pligt att upplysa de verkligen vigtiga misstag, som förekomma i detta tal, å mycket mindre, som de annars, redan förut alltför ofta upprepade, slutligen understödda af sådana auktoriteter, skulle kunna, i den större allmänhetens omdöme, upphöjas till rangen af erkända sanningar. Författarens egenskap af akademisk lärare, af utmärkt gunstling hos sånggudinnan, men ännu mera, af prest inom den kyrka, som vid detta tillfälle firade sin sköna högtid, har ej heller bort underlåta att stegra allmänhetens fordringar i anseende till hans skrift, och med detsamma kritikens. Och, då författaren tillika, ifrån det fält, som dagens högtidlighet och hans personliga förhållanden för honom utstakat, och som det synes vara tillräckligt svårt, äfven för en man af hans snille, att på den korta tiden af ett par timmar värdigt försvara, kastat sig in på andra, som icke egentligen tillhört honom; då han der uppträdt ej blott i den anspråksfulla rolen af opåkallad medlare emellan stridande partier, af domare, eller rättare: fördömmare ; ett helt tidehvarfs odling, men äfven i den honom föga passande af anfallare och stridsman, så kan det billigtvis ej nekas kritiken att förena sina fordringar med allmänhetens och att, utan betänklighet, undersöka huru de alla blifvit uppfyllda. Å andra sidan inser recensenten tydligen, att en sådan undersökning, den må vara så foglig och grundlig som helst, i vissa läsares ögon alltid skall anses som föranledd af en sårad personlighet, af enskild förtrytsamhet öfver förment oförrätt o. s. v.» . . . . . .

«Det skulle måhända synas sökt och småaktigt att anmärka mot ett tal, att det ej har något ämne (ehuru vältalaren icke, såsom skalden, har rätt att sväfva omkring, utan att fråga sig hvarifrån och hvarthän); och vi vilja alldeles icke blottställa oss för förebråelsen af sökta eller småaktiga anmärkningar emot en sådan författare; hvilket dessutom icke behöfves. Men när han sjelf uppgifver ett ämne, så har recensenten ostridigt rätt att tillse, huru det förhåller sig med hans uppgift. Efter en flyktig skildring af Luthers karakter och af den tid, som närmast föregick reformationen, angifver författaren såsom ämne för sitt tal besvarandet af frågan: «I hvad förhållande står den närvarande tidens anda till reformationen?» Läsaren väntar sig, i följd häraf, att se utvecklas de grundsatser, som lågo till grund för reformationen och i kraft hvaraf dess välgerningar, i oupphörlig fortsättning och tillväxt, blifvit utsträckta till de afläg-

naste tidehvarf; och efter denna framställning af reformationens syftning, som vår tids största lärde och theologer ansett för den rätta, — att slut-ligen se utvecklas det förhållande, hvari den närvarande tidens anda står till reformationen; huruvida den i religiöst afseende (det enda som här bort komma i fråga) röjer denna reformationens lifsprincip eller ej; i ena eller andra fallet, hvad understöd eller hinder den funnit i yttre omständigheter o. s. v. Se der, i andra ord, det ämne, som författaren utfäst sig att handla, ett ämne, i hög grad egnadt att spänna åhörares och läsares uppmärksamhet och öfverflödigt rikt för att kunna, behandladt af ett snille, ensamt sysselsätta den under den korta tid, som en offentlig talare vanligen kan tillegna sig.»

«Behagar nu läsaren genomgå författarens skrift och öfver hvarje sida, från och med den, der ämnet uppgifves, anteckna dess innehåll, så skall han finna: polemiken emot det adertonde seklet och dess upplysning upptaga sex sidor; emot vår s. k. nya skola och vår litterära polemik, sju sidor; allmänna reflexioner om filosofien, två sidor; reformationens syftning och väsen, en enda sida; nya filosofien, en half sida; beröm och förmaningar för den nya tidens fenomener, tvenne sidor; taflan af dess politiska syftning, fyra sidor; apostrofen till Luther, två sidor. Vi lemna åt läsaren att häraf dömma, huruvida författaren haft rätt att angifva sig för något visst ämne och framför allt för det, som han anfört. Herr Tegnér har lofvat att framställa den närvarande tidens anda i förhållande till reformationen. Nu framställer han denna anda på en half sida och i ett förhållande, väl icke i ett förhållande till reformationen, utan till det nyss förflutna adertonde århundradet, och sjelfva reformationens syftning vidrör han blott flyktigt på en enda sida! Då han anser det nya seklet för ett sjelfständigt från det föregående fullkomligen isoleradt helt, och han blott har med detta nya att göra, så är ju den sex sidor långa taflan af det nästförflutna ett afsteg från ämnet? Och då han vidare insinuerar att man ej kan dömma den närvarande tidens anda efter dess tecken inom vårt fädernesland, så är det ju ett äfven så stort afsteg att likafullt på sju sidor uppehålla sig med tecken, hvaraf ingenting kan slutas? Det tyckes verkligen som hade författaren på olika tider utkastat dessa taflor och begagnat tillfället af dagens högtidlighet för att i detta tal förena dem alla på ett ställe. Endast derigenom tro vi oss kunna förklara, att ingendera är pendant till den andra, och att det hela kommit att nog mycket likna en indisk afgudabild, der inga slags proportioner finnas iakttagna under de rika prydnaderna. — Vi beklaga att, i anseende till denna brist på hållning, reda och riktig anordning af föremålen på herr Tegnérs tafla, finna bisakerna främst och hufvudfigurerna i fonden, hvarigenom ingenting der grupperar sig och enhet af intrycket går förlorad för läsaren. Vi skulle ej uppehålla oss dervid, om författaren ej sjelf gifvit anledning dertill, och

j haft med en akademisk lärd att göra, som sjelf fordrar stränghet i method» *).

Efter ofvan anförda allmänna inledning öfvergår Journalens författare till granskning af detaljerna. Jag förbigår dem, då vi äfven måste taga kännedom om huru Svensk Litteratur-Tidning behandlade samma sak. Tonen i Wallmarks recension är snarare sorgsen än harmfull, och han behandlar öfverallt sin auktor med vederbörlig aktning: Svensk Litteratur-Tidning deremot, som aldrig hyste några betänkligheter, är bitter och försmädlig, samt söker till slut äfven, så vidt på den kan bero, att förringa Tegnérs skaldeära. Låtom oss höra sjelfva början (Svensk Litt.-Tidn. 1818, N:o 10):

««Dagens högtidlighet var rik. Den lemnade valet mellan en mängd ämnen.» Talaren valde denna text: I hvad förhållande står den närvarande tidens ande till reformationen? Han betraktar i anledning deraf det sistförflutna århundradet, och finner att det var ett «vidunderligt träd, med ihålig stam och maskstungna frukter» (sid. 15); — Han betraktar den närvarande tiden, och finner att dess anda är «ett tankeslöst nyhetskrämeri, en omyndig efterstafningsanda» (sid. 20), «en nymodig afgudadyrkan» (sid. 23); «ett utsväfvande svärmeri» (ders.).»

««Hvad viljen I? Skall jag komma med ris till eder, eller med kärlek och saktmodigom anda?» — frågar Paulus (Cor. 4: 21). Och apostelen kom med kärlek och saktmodighetens anda till den vilsefarande församlingen: herr Tegnér åter, ehuru äfven Guds ords tjenare, rustar sig, icke med andans svärd, utan i bokstaflig bemärkelse, med ferlan, för att hjeltemodigt strida mot ett tidehvarf, som redan «hvilar i sin graf» (sid. 16); för att, «efter en hednisk sed, som icke är förkastlig» (sid. 20), «aga pojkar på den afsomnade hjeltens graf». — Mången skall kanhända finna oskickligt, att en talare, en prest på en dag, som synes varit bestämd att af alla protestantiska kristne i glad endrägt gemensamt begås, sprider oenighetens frö; att han på en dag, då det för alla sanna kristne af hvad tänkesätt som helst endast bör gifvas en andakt, ett minne, en gemensamt delad känsla, söker lifva partiandans och sekthatets småsinniga schismer; med ett ord: att han inviger fridens dag till stridens.»

«Talaren urskuldar sig med exemplet af dagens segerhjelte, ty äfven dennes väg gick ju genom strid till frid? Men det gifves dock några olikheter mellan doktor Martin Luther och den talare, som i dag söker likna

*) Allmänna Journalen 1818, N:o 124.

honom, åtminstone i polemik. Vill man, liksom **han**, strida mot ett helt tidehvarf (herr Tegnér strider mot **tvenne**), så måste man väpna sig med andans glaf, icke med skolriset; man måste hafva andan och kärleken; man måste hafva själen genomträngd af ett heligt allvar; det är icke nog att kunna uppfinna prunkande bilder, poetiska pointer, sinnrika antitheser, och till och med, i fall det behöfs, kunna sätta dem i rim; man måste äga stora, fruktbärande idéer, man måste hafva kraft att bära forskningens fackla: man måste åtminstone tänka sannt och redigt. — Vill man, som herr Tegnér, fatta tiden i håret, så bör man hafva en ädlare, en större afsigt än att blott lufvas; vill man dämma tidens elf, så måste man gifva sig midt i forsen, icke med klenmodig fruktan, segla «ut med tidens ström» (sid. 36), hvar och en i sin lilla rännil; vill man framträda som en väldig kämpe, så måste man först se sig före, **hvarför** och **mot hvem** man strider.»

«Huruvida herr Tegnér gjort sig sjelf denna redovisning, skola vi nu taga i betraktande. Om «vår tid liknar ett fältslag», så skola vi efterse om herr Tegnér är den «fältherre, som står på höjderna och med klara blickar öfverskådar det hela» (sid. 10). — Sid. 11 inkommer författaren på första hälften af sitt ämne, polemiken mot det adertonde århundradet. Den tafla, talaren der uppdrager, är väl icke ny och originell, men tecknad med lifliga färger. I denna målning finnes intet enda nytt drag, men det redan sagda och bekanta är sagdt på ett träffande och genialiskt sätt. Denna tafla, är tillika så sann, att recensenten, om icke på ett uttryck när, deles ingenting deremot har att anmärka. Slutligen tillägges: «Dubbelt tänkligt kan ett sådant omdöme synas i en tid som vår, då det hörer till ordningen för dagen att behandla det adertonde århundradet, under hvars spira vi alla lefvat, som man vanligen behandlar afsatta regenter, hvilkas fel man uppräknar, hvilkas förtjenster man glömmer. Jag älskar icke dagens hjeltar, som med tappert mod slå sig till riddare på den fallna konungens döda lekamen». — Vi måste föra herr Tegnér till sinnes, hvad nyligen i denna tidning redan blifvit anmärkt, att då dessa tankar, hvilka herr Tegnér **nu** eftersäger, för sex eller sju år tillbaka, **först** yttrades i Phosphoros, satt det adertonde århundradet, hvars själamessa redan längesedan blifvit läst i Tyskland, **ännu**, i vår nord, på thronen i den intellektuella verlden, och herr Tegnér kunde, i fall han med uppmärksamhet följt vår litteratur, påminna sig det skri, de förföljelser dessa och andra yttranden då uppväckte. På den tiden hade det varit ärofullt för herr Tegnér, om han eller någon af de stora männen, hvilkas tystnad äfven vi beklaga, velat «hembära sanningen sin rätt». Det är sannt: numera, då det adertonde århundradet är **afsatt**, är det icke mycket ridderligt att brottas mot en slagen fiende. Men hvilken är det, som i senare åren, då farans stund ännu ej är förbi och den nya tidens tecken börjat uppgå, ifrigast och modigast fällt kunnat fördömmelsens domar öfver den begrafna tiden? Är det vi? Eller

är det icke en ooh annan af våra prester, och senast bland dem herr Tegnér? Men det må icke begäras af de andlige, att de skola deltaga i kampen; de må vaka och bedja, och när striden är utfäktad, må de framkomma på det tomma slagfältet, icke för att afkunna förbannelsen öfver en af de stridande, eller ännu mindre öfver dem båda, utan för att lofsjunga segerns gifvare och välsigna det evigt sanna och rätta.»

«Sedan talaren öfver den förflutna, i ånger och sann ruelse stilla affemnade tiden tolkat den hårda straffdomen, vänder han sitt anfall mot det nya tidehvarfvet, och dess «tecken inom vårt fäderneslaand.» För att bedömma ett tidehvarf, som knappt är börjadt, synes det oss mera naturligt, att talaren främst hade bort vända sin blick mot det land, der dessa tecken klarast framgått. Medgifvom, att den väg, herr Tegnér valt, är mera beqväm. Om man i Tyskland redan hunnit till första aktens slut, så är ännu knappt prologen i vårt fäderneslaand ändad. Och månne det ej är alltför tidigt att vilja recensera ett skådespel, hvars exposition man ännu knappt känner? Men i fall detta höga kämpasinne icke kunnat undertryckas, månne ej herr Tegnér borde göra sig underrättad om det skick, hvarpå vetenskap och konst stå i den moderna bildningens moderland? Endast derigenom ställer man sig på höjderna, klart öfverskådande det hela. Ännu säkrare hade det varit, om fältherren sjelf vågat sig i midten af drabbningens tummel, om han sjelf stridt och verkat: ställd i en vrå på slagfältet, inom förskansningen af några kathederbjelkar, ser man obetydligt, ser man ofta endast en förpostaffär, hvilken man lätt kan inbilla sig vara sjelfva hufvudaktionen.»

Derefter börjas en detaljgranskning i form af noter till talets delvis citerade text. Några af dessa anmärkningar må här meddelas. Så t. ex. yttras med anledning af talarens påstående att kristendomen «bör betraktas såsom en ensak för känsla och tro»:

«Religionen ensak för känsla och tro!! Har då den himmelske Fadren gifvit menniskan förnuftet, för det att hon skulle mörda det? Eller är icke förnuftet äfven en himmelsk gåfva, meddelad stoftets och evighetens son, för att han deruti skulle afspegla sin gudomlige Skapare och hans under? Är religionen förnuftslös? Är det ej hädiskt att tänka, att Gud helst skulle vilja låta dyrka sig af svaga, omyndiga själar? Det är sannt att Den evige är för stor, för obegriplig för att fullkomligt fattas af menniskoförnuftet, — men gack ut under den ljusa stjernhimmeln, och säg om icke alla inre och yttre sinnen fyllas af Herrans mästerverk; säg, om det, i djupet af menniskosjälen, gifves något enstaka, om förnuft och tro der bo i särskilda kamrar, eller om icke snarare hela menniskan är ett Guds tempel, som strålar af återglansen från Herrans herrlig-

het? Och hvad är en tro utan förnuft? — ett oredigt famlande, ei stämd aning, som endast så länge står fast och orubbad, som den ick vit skakad af tviflet. Förnekom icke trons värde: det är ett herrlig uppvuxet i paradiset: qvinnor och barn och de enfaldiga i församling höfva ännu i dag ingen annan föda. Men menniskan har en gång br kunskapens träd: hennes retelse hvilar icke förr, än hon smakat jordens frukter, de goda och de giftiga; nu måste hon veta h hon tror. Så sade redan den första och största af de kristna vise, len Paulus; vi hade tagit för afgjordt, att man borde känna hans li ter den innehålles i en bok, som hvar man borde äga och eftertä läsa. Men det torde blifva nödvändigt att till styrka för våra åsi religionens och filosofiens nödvändiga samband — dessa åsigter so aldrig upphör att blindt förfölja — citera några ställen ur en förl hvilken tyckes för en del af våra yngre prester vara så godt som obekant (1 Kor. 2: 10; 12: 4—11; 2 Kor. 4: 3—6; 3: 8—18; Gal. Eph. 5: 10, 13; Phil. 1: 9—10; 1 Thess. 5: 19—21; 1 Tim. 5: 17; 2: 7). Märk hvad jag säger: men Herren skall gifva dig i a förstånd. Ett trösteligt löfte, hvilket dock ännu i vårt land ic männeligen gått i fullbordan. Ty till huru många af svenska för gens klerici och laici tyckes icke Apostelen hafva talat i följande för (1 Kor. 14: 20). — Af dessa och andra Skriftens ord torde vara att kristna religionen ingalunda är byggd på någon förnuftsskygghet; alldeles icke fordrar, att man skall taga förståndet fånget; utan tvärtom höfves hvarje kristen, att äfven i andliga ting sträfva eft het. Ty utan klarhet och ljus är tron blott negativ; Guds ord nå som man tror, emedan man aldrig tänkt deröfver: men med klar ljus, som vinnes af förnuftet, blifver tron en viss förlåtelse p som man hoppas; och intet tvifla om thet man icke se 11: 1).»

Samt vidare, då Tegnér yttrar att kristend «betraktas såsom en bilaga till ett metafysiskt s för dagen, i hvars former kristendomens höga mys med all möjlig dialektisk klyftighet inpassas oc skrufvas»:

«Kristendomen behöfver intet stöd af spekulationen, men må verkligen skadar den sanna religionen att den öfverensstämmer m nuftet? Och månne ej det systemet är att skatta som förträffligas ket lyckligast förmått uppfatta kristendomens anda? I fall detta konstgrepp, så är detta konstgrepp ganska oskyldigt. Jag hafver eder med list, ty jag är listig, skrifver Apostelen Paulus.»

Talaren hade yttrat, att i konsten fordrar man med skäl det djupa och betydningsfulla, men till «prof härpå vill man påtruga oss en poesi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan märg och senor, med abstraktionens träsvärd vid sidan och bjellerkåpan på de dimmiga skuldrorna, en vålnad, som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder i molnen». Till svar derpå får han följande oförbehållsamma kritik öfver sin egen diktkonst:

«Månne stora ord och fraser skola beteckna poesiens märg och senor; poesien är dessutom intet anatomiskt preparat, i hvilket man studerar ben och knotor; — deremot må medgifvas, att en del af den skalds äldre skrifter, hvilken talaren här har i sigte, är alltför abstrakt; så vida herr Tegnér, hvad månskensspökeriet och målningen i molnen beträffar, lofvar anseda sin Camena, att sjelf aflägga detta fel. Med samma uppriktighet, om herr Tegnér yttrar sig om de yngre litteratörerna, men med någon sera billighet, skall recensenten äfven yttra sig om herr Tegnér skaldekonst. Herr Tegnér är fintlig i uppfinningen af lysande och färgrika bilder, sinnrik i antitheser, energisk i uttrycket. Derför lyckas han bäst, der han kan använda naturmålningar och vissa dånande kraftuttryck. Deremot är menniskosjälens innersta blifvit honom förborgadt: hans skaldeåder rinner icke från hjertat utan från hjernan, som lyckligtvis ännu är en förrådskammare på allahanda poetisk grannlåt; hans kalla praktstycken hafva derför ingenting som träffar hjertat, ehuru de stundom kunna förvåna inbillningen och angenämt gunga fantasien genom sina luftiga rymder; hans skaldekonst liknar ett af solen bestråladt isberg vid nordpolen, hvars färgprakt man så länge beundrar, tills — man fryser. Men poesien är icke ett blott bollspel med utmålade luftbilder, ingen jagt efter granna fraser, intet skum af stora och forssande ord: menniskan längtar efter det rent menskliga, och i detta fall kan den Tegnérska sångmön icke bjuda oss någon ting: hennes harpa har ingen återklang för sorgen, ingen sträng för teten, vemodet, längtan, hoppet; med ett ord, för ingen af menniskosinnets heligaste och djupaste känslor. Trösta er, lugna er, gjuta saligtens vederqvickelse i edra hjertan, — detta kan hon icke; men hon kan skaffa tillsammans för edra ögon det raraste som finnes i naturen och under himmelen; hon kan besvärja gudar ifrån Olympen och Asgård; hon kan bygga kolonnader af regnbågar. Tegnérs poesi är ett skimrande slott, som är gjordt, icke för att bebos, utan för att beses, i synnerhet på afstånd och i förbigående: men om, öfverväldigade af stormen, J söken be-

skydd i det granna féslottet, så sammanstörta hastigt de prålande väggarn och J kännen eder öfvergjutne af en kall, sjunkande dunstmassa.»

«I fall man skulle finna, att denna teckning är uppdragen efter nat ren, och icke af hatet eller afunden, så torde man lätt kunna förklara si hvarför man med nöje läser herr Tegnérs småstycken; ty konsten är mångsidig, att en verklig talent, äfven der den är ensidig, för en stu behagar oss. Men man får icke läsa många på en gång, ty man komm derigenom i en art svindel, som efterlemnar slapphet. Man begriper n hvarför herr Tegnér, ehuru han hittills endast visat sig som lyrist, ic äger någon intressant, icke ens någon, individualitet; och hvarför h äfvenledes måste misslyckas i större kompositioner, t. ex. i «Nore» o i «Svea.»»

«Om åter de skalder, hvilka herr Tegnér här har i sigte, alldeles ic kännt af poesi annat än dess vålnad, och deras sånger blott innehålla tomt klingklang, är en fråga, hvarom allmänheten skall dömma mell herr Tegnér och dem. Mig förefaller det likväl, som om dessa dock to äga något högre värde; ty huru skulle de annars bland en stor del af a mänheten på en så kort tid hafva vunnit ett så afgjordt intresse; hu skulle de annars funnit väg till så många hjertan; ty förståndet kan m besticka och bedraga, men icke hjertat.

Föröfrigt tar redaktionen fasta på hvad talar sagt till den nya tidens beröm och erkänner hans «li liga, bildrika och angenämt kittlande diktion», på sa ma gång hon tadlar några mindre vårdade uttryck o det omåttliga öfverflödet af bilder och emblemer, so hon visar vara hemtade ur fulla tjugu särskilda konst yrken och vetenskaper.

Vi lemna dessa anmärkningar i sitt värde. Ob fogade äro de till en del visserligen icke. Dock tyck recensenten hafva ställt alldeles för stränga fordring till ett arbete, som var användt till muntligt föredra och som sannolikt midt under pågående läseterm måst skrifvas i hast. Ännu en annan invändning vi jag göra: såväl Journalen som Svensk Litteratur-Ti ning tyckas lägga allför stor vigt på talarens egensk att vara prest, hvarföre båda fordra att han företrädes vis skulle hafva sysselsatt sig med reformationens reli giösa betydelse. Sannt är att han såsom prebendarie

var prest, men han var tillika professor i filosofiska fakulteten, och derigenom fullkomligen berättigad att, om han ville, skåda sitt ämne företrädesvis från profan synpunkt. Den religiösa borde hafva tillräckligt kunnat blifva representerad af theologiska fakultetens talare vid tillfället, d. v. theologie professorn Ahlman.

Huru den nya skolan gick tillväga i sin polemik mot Tegnér, hade vi nyss tillfälle att erfara. Med undantag af en och annan rigtig anmärkning, såsom den angående förhållandet mellan förnuft och tro i religiöst hänseende, går skolans bemödanden ut på att, så vidt hon förmår, nedsätta Tegnérs verkliga och obestridliga förtjenster, nemligen dem, som han ägde i egenskap af vältalare och skald. Man hade nemligen icke lof att nalkas skolan med kritikens synrör eller satirens nässla, utan att förklaras vara en stympare i allt. Men man kan vara säker på att Tegnér icke blef ohämnad. Kort efter den stora jubelbataljen utkom Hammarskölds bekanta skrift om «Svenska Vitterheten», hvilken, innan Sondén lade handen dervid, var ett hastverk af prima sort, som knappt ägde annan förtjenst än den goda viljan. Åsigterna, eller åtminstone deras tillämpning, voro partihatets, de uppgifna fakta, i synnerhet de kronologiska, voro ofta origtiga, hvarigenom hela arbetet förlorade sin tillförlitlighet; urskiljningen i afseende på de särskilda föremålens större eller mindre litteratur-historiska vigt var svag och vacklande, hvaraf uppstod utförlighet i vissa detaljer, ofullständighet i andra. Arbetet i sitt ursprungliga skick, ehuru vittnande om mycken forskning, var egentligen endast ett första koncept, som på sin höjd kunde hafva tjenat att läggas till grund för en under fortsatta studier fortgående omsorgsfull utarbetning. Men en sådan var främmande för Hammarskölds sätt att författa: städse oroligt verksam, hade han alltid brådtom och flög från det ena ämnet till det andra, lemnande åt lugnare naturer att fullända hvad han

påbörjat. Så utkastade han detta sitt ofullgångna foster bland allmänheten utan kritik, utan eftertanke. Första delen utkom 1818.

Journalens recensent, utgående från sin ofta åberopade grundsats att ingen har lof att kritisera, som ej dokumenterat sig genom egna arbeten såsom skicklig dertill, börjar med att på denna grund förneka Hammarskölds rätt att uppträda såsom domare i vittra mål. Han visar att alla hans föregående så väl poetiska som kritiska arbeten äro underhaltiga. Dansken Molbech hade kort förut utgifvit en «Öfversigt af de särskilda epokerna i svenska national-litteraturens historia», deri den gamla skolan illa tilltygas. Denna skrift hade Hammarsköld berömt. Journalen sammanställer nu båda i en gemensam kritik, söker bevisa det obefogade i danskens klander, och det ännu mera opassande i hans svenska stallbroders beröm deraf. Jag kan ej med utförlighet behandla denna del af Journalens kritik. Jag vill endast anföra hvad den till slut, enligt min tanke med rätta, yttrar om Hammarskölds framställning af Dalins betydelse inom vår vitterhet. «Han behandlas», säger recensenten, «alltför flygtigt och ytligt. Man vill ej nämna, att herr Hammarsköld alltför litet uppskattat den inre halten af hans poesier. Sådant förundrar icke mera hos herr Hammarsköld, i synnerhet då fråga är om någon utmärkt författare och tillika om en, som göres till upphofsman af den fransyska smaken i Sverge. Men man förundrar sig, och med skäl, att herr Hammarsköld icke nämnt den omständighet, som ensam skulle berättiga Dalin till ett utmärkt rum i vår begynnande vitterhet, nemligen den rikedom af sköna versformer, som hans sångmö införlifvade med vårt språk, och hvari ingen senare svensk poet, utom Bellman, ännu öfverträffat honom. Det är en ej så obetydlig förtjenst, att, genom lyckade efterdömen, ha visat tacksamheten och resurserna af det instrument, som man ända dittills trott

vara monotont och otacksamt; att hafva varit den författare, som egentligen stadgat språket, och stadgat det till den grad, att man nu, nära hundra år efteråt, skulle tro hans poemer författade i våra dagar.»

Om Hammarskölds stil yttrar recensenten:

«Hvad herr Hammarskölds stil beträffar, så är den i hög grad vårdslös, för att nyttja det lindrigaste uttrycket, efter det är sjelfva herr Molbechs — (i hvars bok således åtminstone finnes en sanning). Han nedstörtar på papperet sina domar i ett oredigt svall af ord, som ofta motsäga hvarandra. Några exempel skola anföras:

«Vi ha sett berömmet för dramen «Susanna» af Wallenberg (att den är «det bästa skådespel, hvilket vi från adertonde seklet på vårt språk hafva att uppvisa»). — I raderna näst förut kallas (likväl) ämnet «vidrigt och motsträfvande» samt «ett misslyckadt val för dramatisk behandling». Dertill kommer, heter det, «det fransyska kallt *atroça* maneret i sjelfva denna behandling, som gör det (stycket) från början till slutet lika pinande för själen som en piskning med nässlor är det för kroppen. Den upplyftande grundidén, som försonar lidandet med en högre verldsordning . . . . . söker man äfven här förgäfves. — Men ser man öfver med dessa väsentliga fordringar, så är o. s. v.» —

«Så yttrade sig för öfver tjugufem år sedan en annan stor kännare af vår theater, att

Man dervid sällan har att klandra
Förutan pjesen och aktion.

«Sidan näst förut, sedan herr Hammarsköld afgjort, att Stjernhjelms «Herkules», Wallenbergs «Min son på Galejan», Bellmans «Sånger», Hallmans «Dramer», Ehrensvärds «Reflexioner», vissa stycken af Creutz, Kellgren och Franzén, samt från senare tid Atterboms och Geijers eviga qväden — äro de enda som förtjena att läsas, heter det: Deremot kan man gerna förbigå hela det öfriga «plundret», ehuru (märk, läsare!) deribland (bland plundret, dåligheten) visserligen finnes mycket af hög förtjenst (!).»

«Men någon gång går denna stilens tanklöshet ända till att väcka gapskratt. Så heter det t. ex. om Christopher Lejoncrona, att han «derigenom att han dog ung, utan att på tjenstemannabanan hafva hunnit längre än till sekreterare, förblifvit obekant, äfven till sitt dödsår», hvaraf följer, att ingen, hvilken dör såsom sekreterare, blir bekant till sitt dödsår.» — — —

«Se der, mina läsare, blott några få prof af herr Hammarskölds skarpsinne i den obetydliga sak, som kallas stil och sammansättning, några strålar från det lynxöga, hvarmed han betraktar och kritiserar svenska vitterheten. Den, som granskar hans stil, skall omöjligen kunna förundra sig öfver hans domar, och den, som läser hans domar, icke heller förundra sig öfver hans stil. De äro begge verkningar af en och samma kraft, och den

som är i stånd att skrifva sådana perioder, den är ock i stånd att fälla så dana domar, — och i stånd att fortfara dermed så länge någon finns, som på dem vill våga papper och trycksvärta.» — — —

«På ett ställe underrättas man att det var «Sverges uppmärksamhet och giktkrämpor, som förmådde fru Nordenflycht att inflytta till Stockholm». — Huru väl, om det gåfves något slag af uppmärksamhet och något slag af gikt, som förmådde vissa författare att flytta derifrån.»

«På ett annat ställe omtalar författaren vissa vanskaplingar i snillets verld, vissa andligen puckelryggiga, som blott behöfva framställa sig för att väcka högtider af skratt, som, derigenom att de uppträda utan allraringaste aning om sina lyten och med full tillförsigt presentera sina sneda skuldror, sina vridna fötter o. s. v., som om det skulle så vara, — få ett objektift komiskt intresse, hvilket i geniets utvecklingshistoria ger dem ett värde högt öfver den platta medelmåttan; på åter ett annat ställe klandrar han Nicander för den innerliga sjelfbeundran och hjertans förnöjelse öfver sina skaldegåfvor, som han vid flera tillfällen så oblygt uttalade, och som gjorde att han tog ingen notis om de anmärkningar, som gjordes från fler håll om det pedantiska och charlatanska i hans försök, dem han ansåg för afundens utfall, hvilka efterverldens beundran rikt skulle ersätta, och på ytterligare ett annat citerar han Arosells Gnom till en ung sjelfklok (kritikus?):

Du lägger domar mång' allt om en annans hjerna,
Men tänk: att mången har sitt smör ur annans tjerna,

(t. ex. ur Asts eller Schleglarnes). — Dessa märkvärdiga ställen oaktadt, är jag långt ifrån förmäten nog att hysa den förmodan, att den ringaste misstanke hos herr Hammarsköld kunde uppstå, att någon tillämpning häraf vore möjlig på honom sjelf och han kritiska skrifter. Tvärtom är jag fullt öfvertygad om, att han ej skall anse för en ironi den vers, hvarmed jag, för denna gången, tar afsked af honom och som jag lånat ur hans bok:

Låt afund kräckla fritt på eder fria panna,
Hvem slipper oklippt, tro? för denna styggen fram?
Hvar rättsints mening är och blifver ändå denna:
H(esselius) skrifver braf, den annat säger, skam!» *) — —

I Journalen utsättes endast initialen H, så att det står hvar och en fritt att läsa Hammarsköld i stället.

Denna recension uppfyllde Hammarsköld med den yttersta förbittring. Han svarade ofördröjligen derpå med en pamflett, en bland de otidigaste som finnas på svenskt språk, under titel: «Allmänna Journalistens

*) Allmänna Journalen 1818, N:o 302.

hederskrans». Till hvilken ytterlighet partihatet vid denna tid var uppdrifvet, må gälla såsom bevis att detta paskill på sjelfva julaftonen inkastades såsom julklapp i Wallmarks boning midt under den glada familjemåltiden, såsom Wallmark sjelf berättar i sin autobiografi. Verkställaren af denna vackra handling lärer icke vara okänd, ehuru han sannolikt rätt mycket skulle önska att vara det *).

På helt annat sätt än af Journalen mottogs Hammarskölds nya arbete af hans egna vänner i Svensk Litteratur-Tidning. De godkänna hans åsigter och omdömen, och de få detaljer, hvarvid de hafva någon anmärkning att göra, vidröras med den lenaste hand. För öfrigt utgör recensionen till det mesta citater och utdrag ur sjelfva skriften. Icke en gång paskillet, som skärskådas i sammanhang med hufvudskriften, kan i deras ögon anses för annat än en tillåtlig och äfven lyckad nödvärnsåtgärd.

«Den ton», heter det, «i hvilken denna skrift är författad, har på olika sätt blifvit bedömd. Utslaget torde först och främt bero på afdömandet af den frågan, huruvida det är tillåtet att svara på ett paskill med ett paskill **). Ty om smädelser, lögnaktiga uppgifter, förvrängningar och en orättvisa, som till och med försmår skenet af det ädla, kunna gifva rätt till en sådan titel, så bär nämnda recension alla spår af hvad våra förfäder kallade en nidskrift ***). Huru borde nu den förorättade derpå svara?

*) Biografiskt Lexikon XIX, 436.

**) Det värsta, som Journalens recension innehöll, hafva vi nyss förtummit, ty här såsom alltid har författaren sparat sina skarpaste argumenter till sist — och vi kunna derföre dömma om den förtjenar namn af paskill; men det var naturligtvis nödvändigt för skolan att förklara den vara ett sådant, för att kunna försvara skamlösheten i motskriften. Förf. not.

***) Man hade annars trott att en nidskrift skulle vara en sådan, som innehöll obevista anklagelser, hvilka på heder och ära gå. Och sådana finnas icke i Journalens artikel; der äro alla anklagelser bevista och inga äro [illegible]öriga. De s. k. smädelserna äro endast högst tillåtliga gäckerier med en gäck: lögnaktiga uppgifter sökas der förgäfves, så vidt jag kunnat utröna (deremot finnas de på nästan hvarenda sida i Hammarskölds skrift, i dess första upplaga, såvida lögnaktig får betyda detsamma som origtig, och

Religionen föreskrifver väl, att eho, som undfår en kindpust på venstra sidan, bör vända den högra till, till undfående af en ny. Men hvarje författare, som ej arbetar för maten *), tror sig föra sanningens talan, och, då han strider för sig sjelf, äfven kämpa för upplysning, vett och rätt. I annat fall vore allt försvar idel egoism. Under de skriftvexlingar, som under de sist förflutna fem eller sex åren ägt rum mellan den s. k. gamla och nya skolan, har den förras banérförare nästan alltid varit angripare, och ganska ofta, i synnerhet då man blott inskränkte sig till smädelser, hafva dessa utfall alldeles blifvit obesvarade. Att beständigt stå ett mål för stenkastning, fastän de flesta skotten icke hinna fram eller träffa, kan icke vara synnerligt angenämt, om än icke farligt; hvartill då dessa rop, om den belägrade hopsamlar dessa stenar och skickar dem tillbaka med en säkrare och mera måttad fart? ja, om han äfven från sin sida afsänder en och annan pil, glödgad i löjets heta låga? Om han mindre sällan besvarar dessa angrepp, bör han icke tillse att hans vapen träffa säkrare och djupare? En manlig och allvarlig strid är ingen lek, intet skämtsamt tornerspel till åskådarnes förlustelse, och då val af vapen är tillåtet, hvem väljer ej de kraftigaste, endast de äro hederliga?» **).

«Godt, säger man, dock hvarför icke strida, om ej med saktmod och mild skonsamhet, åtminstone utan bitterhet och vrede? — Det är oförlåtligt, löjligt, egenkärt att antaga en sådan ton mot en vederpart, som sjelf iakttager billighetens och anständighetens lagar; som hos hvar och en gör rättvisa åt det goda, men strängt, dock rättvist, tadlar det tadelvärda. Men sådan är icke karakteren af den fiende, som aftvungit herr Hammarsköld detta nödvärn. Har han icke under all den tid, han upphäft sig till organ för ett visst parti i den fosterländska vitterheten, för sin del sträfvat att binda hela litteraturen vid författarnes blotta namn; så att detta, satt på titeln, alltid bestämt det omdöme han öfver sjelfva skriften ut talat? Om han än ofta ombytt grundsatser i litteraturen, så har han

---

i en värre betydelse kan nya skolan sjelf icke gerna hafva velat att detta ord skulle förstås), förvrängningarne kunna ej betyda annat än en och annan orimlig konklusion, som recensenten dock helt logiskt dragit ur författarens egna orimliga premisser, och hvad slutligen orättvisan angår, så kunna tankarne derom vara, lindrigast sagdt, delade: d. v. s. mellan nya skolan å ena sidan, och allt förnuftigt folk å den andra.

*) En vanlig insinuation till Wallmark. Sådant smakar dock mer af nidskrift än Journalen någonsin plägade tillåta sig.

**) Ja, det är just frågan, och dermed har författaren vederlagt hela sitt föregående resonnement. Ty han har erkännt att Hammarskölds skrift är paskill, och paskiller kallar man just sådana stridsskrifter, i hvilka man begagnar argumenter eller, såsom de här heta, vapen, som icke äro «hederliga». Förf. noter.

lock deruti förblifvit sig trogen, att med samma hårdnackade envishet förlämma alla skrifter utan åtskillnad, hvilka ej utgått från hans skrå. Denna ensidighet må nu vara en verkan af uppsåtlig elakhet eller hycklad amhet, så är intetdera motivet sådant, som tillvinner aktning. Man har ångångång anklagat äfven denna tidning att vara partisk» (kantänka!); «det r möjligt att vänskapen eller vederviljan stundom kunnat blanda färgerna lr ljusa eller för mörka; men sådant har aldrig skett med uppsåtligt belr att bedraga allmänhetens omdömen. Wallmark sjelf, då han företagit g något lofvärdt (t. ex. utgifvandet af Handlingar ur Engeströmska biblioeket) har ju icke här saknat ett förtjent bifall? Men när kan denna anskare å sin sida berömma sig af att hafva sett det goda hos sina vederlare eller skuggorna hos sina vänner? Så är herr Hammarskölds Svenska tterhetshistoria — med undantag af några misstag, oundvikliga i ett arbete, m är det första i sitt slag, af hvilka dock få äro betydande och af hvilka as kritikus ända hittills ej sett eller upptäckt ett enda; och med undang af några, efter olika sätt att se, hårda omdömen i senare delen, vid lka läsaren kan tänka hvad han vill, — ett verk, som hedrar vår litterar, och hvilket för hvarje vitterhetsidkare blifver oumbärligt ända till dess erhålla ett bättre. Men i stället att åtminstone göra rättvisa åt den la tendensen, skref granskaren ett paskill, — och månne det icke är att göra något mer än menskligt, att man med höflighet och sockersöta mi: skall besvara helsningen af en gäst, som börjar sitt besök dermed att a kastar orenlighet från gatan på våra fönster?» *).

Huru det rätteligen förhåller sig med dessa beyllningar, är lätt att finna af det föregående. Att 'allmark icke skulle hafva gjort rättvisa åt det goda s den nya skolan, är icke sannt: det var egentligen :terbom och Hammarsköld, som utgjorde målen för ns anfall — med eller utan skäl är efterverlden bäst tillfälle att bedömma. Hedborn, Grafström och Euosyne hade knappt visat sig på den vittra arenan, r än de af honom möttes med bifall. Hvad Palmblad går, så hade han, ett år innan ifrågavarande anmälan refs, blifvit temligen skarpt tilltuktad i en i Allmänna urnalen införd recension öfver 1818 års Poetiska Kader **), för ett temligen oförsynt beröm, som han der

*) Svenk Litteratur-Tidning 1819, s. 327 ff.

**) Allmänna Journalen 1818, N:o 74.

i ett diktadt bref tilldelar sig sjelf. *Hinc illæ lacryma* Ofelbart är ingen annan än Palmblad Hammarsköld riddare i Svensk Litteratur-Tidning.

Recensionen i Svensk Litteratur-Tidning af Ham marskölds «Svenska Vitterheten» hade en rätt märkvärdi påföljd, nemligen en i ett bihang till nämnda tidning' införd replik af Hammarsköld, som innehåller ganska naiva sjelfbekännelser, högst karakteristiska för den go modiga, men tank- och taktlösa författaren. Recensen ten i Svensk Litteratur-Tidning hade anmärkt, att Ham marskölds omdöme öfver friherre Adlerbeth «varit di teradt af en ovanlig blidhet», men att han åter m Leopold «antagit en nog bitter ton». Derpå sva Hammarsköld: «Hvad det förra angår, vågar jag hopp att efterverlden i denna blidhet icke skall se annat full rättvisa, den man är skyldig en högst aktningsvä litteratör, hvilken, utan allt anspråk på något synn ligen högt rum bland originalskalders antal, dock h ständigt lifvades af ett lika varmt nit för fädernesland språk och vitterhet som af ett ljust och säkert omdöm och derföre, med sina öfversättningar, gagnat de oberäkneligen högre grad än alla sina samtida bröde Apollo samfäldt. Beträffande åter det senare, så v jag visserligen orättvis mot herr Leopold, om jag en recensentens påstående nekade honom alla förtjen liksom jag väl äfven vore rent af oskicklig att utö granskarekallet, om jag «i allmänhet satte nog litet vä på stilistisk förtjenst», enligt recensentens hårda o — Tänk, hvilken finkänslighet hos en Hammarsk som sjelf sällan kunde öppna sin mun utan att s tusen gånger mera sårande saker, ej blott åt sina f der, utan äfven stundom åt sina vänner. — «Den läser sidan 175 i senare delen af min bok, torde d finna, att jag visst icke nekar herr af Leopold all

*) Bihanget N:o 6, 1819.

jenst; och hvad recensenten menar med den hos honom berömda »utåt sträfvande fantasi och praktsinne», torde icke vara annat än hvad jag hos honom anmärkt såsom utmärkande, nemligen hans talent för galanteriskrift, hans qvickhet i uppfinningen af satiriska infällen och hans förmåga att prestera »några sinnliga troper, några frapperande bilder, med ett ord: granna men torra färger, utan försmältning och inre lifgifvande ande». Det r dock naturligt att kritiken, så snart den vill vara llig, egentligen måste rigta sin högsta stränghet mot n, som röjer de största anspråk, och derföre måste n väl nogare granska herr af Leopold än den obeliga Sjöberg, eller den verkligt blygsamma Silfverlpe, då han inkräktat ett primat i Svenska Vitterheten, n en gnista större poetisk rätt dertill än de. Hade nemligen haft något af skaldiskt lif, så skulle väl ta hafva röjt sig, på något utmärkande sätt, äfven i s första ungdomliga försök.» — Hammarsköld nekar detta varit händelsen, dervid förgätande bland annat s erotiska sånger. Han drager emellertid af denna ka förutsättning den slutsatsen, att »långt ifrån att var tiden, som satte blyvingar på herr af Leopolds ldekonst, var det tvärtom endast tiden och dess gea andra beredda utveckling, som gaf hans rim de jenster de äga. Så har jag visserligen aldrig nekat man i tragedien »Oden» råkar flera prunkande verän i tragedien »Ingiald Illråda», men aldrig har jag nat föreställa mig, att man skulle mindre värdera de entliga förtjensterna af en klarsinnigt anlagd, samhängande plan och af situationernas behörighet, än na braskande och derjemte högst ojemna ordståt, i lken herr af Leopold framträder såsom tragisk skald. t bekänner jag nemligen uppligtigt, att för herr Leols ej blott osvenska, utan falskt accentuerade och underliga hopskrufvade diktion har jag intet sinne.» i Hammarsköld framkommer här ånyo med några exem-

pel på språkfel i Leopolds dikter, hvilka han redan för i sina kritiska bref behandlat. — «Visserligen», tillägg han, «hade dylika småsaker icke behöft anmärkas, e det icke varit fråga om en författare, som så myck ordat om korrekthet och klarhet, och om man ej m åberopande af hans exemplariska giltighet i dessa af enden sökt att mota hvarje högre syftad poetisk fly Likaså har man ju fört ett långt och bredt tal om i allmänna och odelade bifall, som hela nationen he burit denna författare, och derföre har jag trott, så ett bidrag till rigtig kunskap om rätta förhållandet h med, mig böra anföra den anekdoten, som tadlas.» Hammarsköld berättar nemligen att han kände en fam hvars yngre medlemmar för olydnad eller sjelfsv straffades med ölsupa till mat och tragedien Oden t lektyr. — «Om», heter det vidare, «den i en litte historia bör finna rum eller icke lemnas derhän. I är dock visst, att reglorna för en sådan icke med bill het böra användas mot min bok, i hvilken jag ald velat lemna en litterär historia, utan blott samling dertill. Och att i dylika alla upplysande anekdoter b upptagas, det är af vigt för att lemna litterär-historik anledning att, efter deras jemförande, utfinna det r förhållandet.»

Recensenten i Svensk Litteratur-Tidning hade tydt, att Hammarsköld behandlat bland andra Lindbl med mindre aktning än han förtjent. Derpå sv Hammarsköld i afseende på Lindblom: «Jag måste känna, att jag, efter ett flerfaldigt genomläsande begrundande af stället, icke varit i stånd att ut hvari den öfverklagade bitterheten skulle bestå». I hade ju icke heller sagt något annat än att Lindb «icke varit lycklig der djupare idéer borde uppenb hvarpå anmärkningarne öfver Lehnbergs prediko med sin affekterade elegans, sin tomma fraseologi sin småaktiga flärdfullhet, lemna ett högst osmak

bevis». Hvem kunde stöta sig på sådana småsaker, nä-
kan bara smekord i Hammarskölds mun? Men nu vak-
nar hans samvete opåmint, och erinrar honom om hans
skickliga sätt att behandla en annan af våra utmärkta
litteratörer. «Deremot», säger han, «bekänner jag med
verklig ledsnad, att landshöfding von Rosensteins arti-
kel — jag vet verkligen icke huru det tillkommit —
innehållit en ton af råhet och en hånfullhet i uttrycket,
som, ehuru angifvelsen af hans skrifters föga värde
egentligen icke kan återtagas, är högst otillbörlig, helst
mot en man, hvilken bland alla sin samtids litteratörer
är den mest liberala, och för hvilken, såsom menniska
och medborgare betraktad, jag hyser icke allenast den
djupaste högaktning och tillgifvenhet, utan äfven person-
lig tacksamhet. Och det förundrar mig verkligen att
recensenten icke för denna obetänkta kritiska förseelse
fått mig uppbära det tadel, jag så väl förtjent.» *O sancta
simplicitas!*

Sedan «Hederskransen» och andra delen af «Svenska
vitterheten» sett dagsljuset, kände sig Journalen dubbelt
manad att åter taga till ordet. Då denna nya gransk-
ning är mera ingripande än den föregående och dess-
utom sysselsätter sig med ett senare tidehvarf, skall jag
något längre uppehålla mig dervid (Allmänna Journalen
1819, N:o 235 ff.).

Hammarskölds «Svenska vitterheten» var ursprung-
ligen, såsom äfven den kompletterande titeln «historiskt-
kritiska anteckningar» tillkännagifver, icke beräknad på
att anses för annat än en samling af materialier till en
blifvande historia. Författaren sjelf tillkännagifver äfven
detta, såsom vi nyss hörde. Emellertid synes detta ar-
bete, på mer än ett ställe, förråda ett större anspråk.
Det var kanske mot författarens afsigt, men Hammar-
sköld gjorde sig i allmänhet föga reda för sina egent-
liga afsigter, eller lät sig af ögonblickliga infall för-
ledas att afvika ifrån dem, såsom vi nyss sågo af hans

Hammarskölds verk. När så var, får man ej u
att boken bedömdes icke efter hvad den vil
vara, utan efter hvad den verkligen var: en s
hängande kritik af litteraturens hela utveckli
intill författarens egen tid. Då härtill kommer
fattaren med den största bitterhet behandlar l
period af vår vitterhetshistoria, som närmast
den han sjelf tillhörde, så var det ej mer än
att denna periods målsmän förbehöllo sig rättigl
försvara sig. Visserligen menar hans recensent
Litteratur-Tidning att hårdheten af hans omdö
ror «på olika sätt att se, och att läsaren vid
tänka hvad han vill»; men denna ursäkt är så
mindre giltig, som den kan anföras med afse
hvilken moralisk dålighet som helst. Det vo
ligen besynnerligt, om tillåtligheten af en handlin
vara beroende af olika sätt att se, eller om
ett konstalster vore till den grad obestämbart,
med lika rätt kan anse det dåligt, som Pål kan
godt — efter olika sätt att se —, eller att m
dana fall «kan tänka hvad man vill.» Enlig
grundsats var ju den gamla skolan fullkomli
goda rätt, då den «efter sitt sätt att se» förkast

tolan ganska besvärligt. Huru hon emottog hans gransk-
ing af «Svenska vitterhetens» första del, hafva vi sett.
ênade hon sig dermed hafva afskräckt honom från
rtsättningen af sin kritik, så bedrog hon sig. I trots
«Hederskransen» och dess berömmande anmälan i
ensk Litteratur-Tidning, stod den gamla oförskräckta
mpen lika kry och munter, redo att emottaga äfven
dra delen af detta Hammarsköldska opus. Man hade
nt braskat öfver att han icke kunnat vederlägga ett
da af Hammarskölds historiska fakta. Detta, mente
n nu, skulle icke vidare komma att läggas honom
last. Han griper sig derföre genast an med just
dana fakta. Han visar att Hammarsköld uppgifvit
ckningsåret för Kellgrens skrifter origtigt, att han
kt uppgifvit Regnér såsom redaktör deraf, att han
n all grund ställt Kellgren under inflytande af Bagge-
n, att han emot sanna förhållandet låtit Ödmann gå
ste om sin akademiska lager genom Ihres kabaler,
t han vanställer hela berättelsen om Thorilds täflan i
ile Dulci med skaldestycket «Passionerna», att han
rvid afsigtligen förfalskat nyssnämnda sällskaps proto-
ller, att han uppgifvit anledningen till striden emellan
ockholms-Posten och Thorild hafva varit skaldestycket
assionerna» tillika med ett annat i obunden stil af-
ttadt, «Inbillningens nöjen», oaktadt striden började
i Thorild sjelf genom en i Stockholms-Posten införd
tikel mot *Utile Dulci* år 1782, då deremot «Inbillnin-
ns nöjen» ej utgafs förrän år 1784; — att han vidare
skligen uppgifver att Leopolds visa mot «Pehr Ene-
m» skulle hafva blifvit utdelad åt gatpojkar i Stock-
lm, då den endast varit tryckt i Extra-Posten; att
n, tvärtemot det verkliga förhållandet, påstår att
opold icke varit känd för den stora allmänheten i
erge annat än under senare år till namnet, ehuru så-
l landsortstidningar som både tryckta och handskrifna
tterhetssamlingar från 1780- och 1790-talen bevisa mot-

satsen; — att han tillerkänner A. G. Silfverstolp gan om äreporten», ehuru hela allmänheten l att den är af fru Lenngren, — att han påstår dien «Oscar», öfversättning af A. C. Kullberg, en obekant författare, ehuru man rätt väl vet a är af den ryktbara Arnault, hvars namn också ı rigtigt står utsatt på titelbladet till första upp att åtskilliga af hans artiklar äro ofullständiga, de som handla om Schröderheim och Stjernstolpe — Han erinrar derefter att då Hammarsköld kommit i håg sina egna arbeten, så att han i si artikel uteglömt «den lustiga tragedien «Prins (och «Sången vid aftäckandet af Gustaf III:s 1818»», vore det mindre underligt, att han uteslut tio eller sjuttio författare-, samlare- och öfvers namn, som väl förtjent att i ett sådant arbete upp såsom recensenten styrker med uppräknande af arbeten. Derefter tillägger han (Allmänna Jou 1819, N:o 242):

«Recensenten skulle icke så länge uppehållit sig vid herr Hamn uteslutningar, om herr Hammarsköld sjelf icke en, utan flera gå klarat, att hans skrift borde anses, icke såsom en vitterhetshisto som materialier dertill. Som nu dylika, efter hans förmening, den fullständighet, att de upptaga äfven anekdoter om ölsupa, recensenten icke sträcka sina fordringar för långt, då han påstår, a ven ovilkorligen och någorlunda fullständigt bort upptaga det sla doter, som lemnar underrättelser om, i ett eller annat afseende anmi värda, vittra författare och deras skrifter.»

«Det fägnar recensenten att åtminstone i detta fall kunna döm Hammarsköld efter den måttstock han sjelf vill dömmas, och att d recensenten hoppas, äfven hafva tillfredsställt hans Upsaliska berä hvilken också (N:o 8, sid. 118) anmärkt att «fullständighet ovilkorligt beting för dessa anteckningars värde», hvarti kunnat läggas den obetydliga sak, som kallas tillförlitlighet.»

«Recensenten vågar ej trötta allmänheten med en längre lista Hammarskölds origtigheter och uteslutningar (hvarvid recensenten d dast inskränkt sig till den senare delen). De anförda torde, i föreni dem som redan förut blifvit anmärkta, tillräckligen bevisa huru de bete svarar emot lofordet att vara det första i sitt slag, «en ä

vår litteratur och oumbärligt för hvarje vitterhetsidkare; det torde få läggas i dagen: att herr Hammarsköld skrifver i vitterheten och i lärdomshistorien på samma sätt som han skrifver i konsterna, i konsterna på samma sätt som i antiqviteterna, och i antiqviteterna på samma sätt som i de gamla språken, nemligen med en så total brist på allt begrepp om hvad som utgör det hufvudsakliga värdet af en skrift, ämnad att rådfrågas för sina uppgifter eller att begagnas af personer, som ej äro i stånd att sjelfva rätta det felaktiga, att han nedskrifver de origtigaste uppgifter, äfven då deras rättande ej kostar honom mera än ett steg från skrifbordet till bokhyllan, — och med ett så exempellöst slarf i allt hvad som hörer till den yttre utgifningsomsorgen, att man verkligen skulle tro honom frukta, det hans arbeten ej skulle komma att innehålla nog origtigheter, nog falska årtal och förvridna namn på författare och skrifter, om icke sättaren å sin sida äfven gjorde allt sitt till för detta ändamål. I ett land som vårt, der publikens välvilja för författare och utgifvare så väl behöfver ökas och befästas genom förtjenstfulla och planmessiga bemödanden å deras sida, der de läsande med ett ord så väl behöfva hushålla både med sin tid och sina tillgångar, och der de ännu sakna så många vigtiga arbeten, der är det nästan ett helgerån att använda papper och trycksvärta på en dålig skrift i hvad ämne som helst, men i synnerhet i ett, der de redan förut äga en god. Man torde häraf någorlunda kunna bedömma värdet af en litterär verksamhet så beskaffad som herr Hammarskölds. Sådana böcker som hans är det tvifvelsutan, som en berömd författare menar, då han yttrar sig «att den, som har en fläck att odla och kan öka dess gröda med blott en kärfva mer, gör menniskoslägtet större gagn än den, som skänker det en bok».»

«Att uppehålla sig vid herr Hammarskölds stil vore öfverflödigt. Hans läsare känna sedan lång tid tillbaka, att på honom sjelf sannas fullkomligen det uttryck han anfört af Thorild: «att ingen har mera förstånd än det han har i prosa». Men recensenten öfverser gerna med herr Hammarskölds *bulls* (hvaraf en rätt stor del förekommer sid. 11) för följande yttranden om den nya skolan, sid. 258 och 259, «att ingen af de förväntningar man gjort sig af de unga litteratörernas uppträdande eller ens något af de löften, de då med ungdomligt öfvermod gåfvo, ännu blifvit uppfyldt; att i det hela råder en splittring i flerfaldiga individuella tendenser, hos oss alla (och följaktligen äfven hos herr Hammarsköld?) ytterst hvilande på grunden af sjelfkärlek och uteslutande tillgifvenhet för hvad man sjelf producerat». (Kan man väl naivare och strängare bikta sig?) Vidare: «att nya skolan, i anseende till formen af sina rimprodukter (sonnetter, kanzoner och kanzonetter etc.) intet annat är än en efterklang af de tyska romantikernas bemödanden» — (alldeles som recensenten i tio år påstått) — och att «flere af producenterna sjelfva äro vida intressantare än deras produkter». Hvem skulle ej, efter en sådan underrättelse, skynda att göra producenternas per-

sonliga bekantskap, om han annars äger lyckan af ett val? Men medgif, herr Hammarsköld, att det är obarmhertigt mot oss andra, som lefva på långt afstånd från de värda individualiteterna, att icke låta någon, om också aldrig så liten del, af deras stora intresse öfvergå i produkterna, och ännu obarmhertigare att ställa oss till rätta för det vi dömt de förra efter de senare! Hvarföre ej, som Seseman och den bekanta madame Manson, sjelfva följa med sina häften och, för en resonnabel betalning deraf, låta sig beundras af läsaren *tête à tête?*»

«I afseende på herr Hammarskölds kritiska omdömen öfver de i denna del förekommande författare och deras skrifter, har recensenten trott sig böra iakttaga en fullkomlig tystnad. Kellgren säger på något ställe: «i litterära såväl som i politiska strider, är det ett axiom, att man ingenting har att vinna med den, som ingenting har att förlora». Att herr Hammarsköld befinner sig i detta fall i anseende till sina vittra domar, derom lärer numera ingen kunna tvifla. Att han sjelf till och med inser det, bevisar den exempellösa försakelse, hvarmed han, sid. 253, uppräknar sina auktorliga idrotter. Man har tyckt, att hans nit för litteraturhistoriska upplysningar gått för långt, då han nämnt författare, som ej velat nämna sig sjelfva, och deribland till och med sådana, hvilkas hemlighet han sjelf, i egenskap af deras boktryckare, varit vid vite förbunden att anse som ett heligt depositum. Men man klagar orättvist, då man ser honom, utan att vara ålagd af något straff, uppge sig sjelf som författare till de kritiska brefven och som medarbetare i Polyfem. Till hvad grad måste han ej älska lärdomshistoriens skandaler, när han ej ens kan förmå sig att lemna tillkommande vittra antecknare i okunnighet om sådana hemligheter! Men också, till hvad grad måste han ej misstro deras och sina samtidas slutkonst, då han ett ögonblick kan tvifla, att de, som läst en sida i hans namngifna kritiker, ej skulle igenkänna honom i de kritiska brefven, i Polyfem, i Phosphoros, i Svensk Litteratur-Tidning, med ett ord i hvarje utmärkt skef och grof kritik, huru namnlös den än må vara, som utkommit under hans tid!»

«Herr Hammarskölds och konsorters taktik liknar fullkomligen demagogernas i Frankrike på 1790-talet. Ifriga försvarare af meningsfriheten, så snart den tjente deras afsigter, slogo de ett förfärligt allarm i det ögonblick, den vändes emot dem. Det är verkligen löjligt att, i anledning af den recension öfver första delen af hans arbete, som influtit i detta blad förra årgången N:o 294 o. f., höra herr Hammarsköld, på så många språk han nästan känner, skrika öfver angrepp och smädelser, öfver nedsättande och skadande — han, hvars nästan hela författarbana, sedan nio år tillbaka, kan anses utgöra en enda fortsatt kedja af angrepp, smädelser och nedsättningar — och att höra honom skrika deröfver just i samma bok, der han, af fruktan att publiken skulle kunna glömma denna vackra kedja (som han borde önska), uppräknar alla länkarna deraf, både de be-

kanta och de obekanta. Men det är något mer än löjligt, det är ett fräckt hånande af en upplyst allmänhets omdöme, att, inom ett och samma qvartblad, på ena sidan beklaga sig öfver kritiken och på den nästa uppställa som en allmän grundsats för densamma: «det är naturligt», att kritiken, «så snart den vill vara billig», «måste» rigta sin «högsta stränghet» emot den, som «röjer de största anspråk», enär Allmänna Journalen icke gjort annat än tillämpat denna samma grundsats (hvartill den alltid bekännt sig) på herr Hammarskölds ifrågavarande arbete (och således, enligt hans eget medgifvande, behandlat honom efter billighetens föreskrift). Ty det är att säga publiken: en allmän grundsats är icke allmän: det naturliga är icke naturligt, det billiga är icke billigt. — Men ehvad grad af slapphet i tankekraft och omdömesgåfva man än må vara berättigad att förutsätta hos herr Hammarsköld och konsorter, till höjden af sådana motsägelser inom så korta afstånd kan den ej antagas stiga, utan att förnedras till en nästan omensklig dumhet. Nej, man måste förutsätta att de äga medvetande deraf, och det är just detta medvetande, som på deras motsägelser trycker stämpeln af den högsta fräckhet. Ty se här det enda möjliga sättet att upplösa dem:

«Då fråga är att försvara herr Hammarskölds egna skymfanden af författare, som icke röjt andra anspråk, än att hafva gifvit oss arbeten af utmärkt förtjenst, då får det naturliga ännu vara naturligt, det billiga ännu billigt, det allmänt giltiga ännu gällande. Men användes det mot herr Hammarsköld och till försvar äfven för dem han angripit, så bort med både naturlighet, billighet och allmän giltighet. Då måste man glömma, att herr Hammarsköld framträdt med en skrift af det största anspråk (emedan det ej kan gifvas någon större än att uppträda som domare af de yppersta); då måste man glömma, att den oblyga domaren sjelf icke författat ett enda arbete af förtjenst, icke ens den som vinnes genom en rigtig afskrifning af namn, årtal och titlar; då är det som ett ofullkomligt bemödande att endast göra vedergällningsrätten gällande emot honom, måste anses som paskill, nidskrift och smädelse; då är det som man måste brännmärka såsom anfall och angripelse blotta tillämpningen till honom af den naturligaste af alla kritiska grundsatser: att den som icke uppfyllt det oeftergifliga Popeska vilkoret för rättigheten att klandra fritt, nemligen som ej sjelf skrifvit väl, åtminstone bör klandra fritt med anständighet i ton och uttryck. Hvad vilja de säga med allt detta? Ingenting mindre än: «vi äro litteraturens utvalda folk: mot oss gälla icke de lagar, hvarefter det öfriga skrifvande menniskoslägtet dömmes, och dömmes af oss. Ett enda drägligt blad hos oss bör ej allenast gälla mera än hela band af ypperliga hos alla andra, men äfven framletas ur våra balar af dålighet, vägas emot dem och emot våra skyhöga berg af anspråk och förolämpningar — och uppväga dem!»»

Slutligen visar recensenten huru det förhål med Hammarskölds anspråk på martyrens ära, han i företalet till senare delen af sin Vitterhet stororddigt yrkar. Han, liksom Atterbom, klagade hörligt öfver personliga förföljelser, utan annan anledning än den välförtjenta persiflage, som han rära påflugenhet ådrog honom. Han anser «de jordiska lif, med dess obetydliga och snart förgå lycka och lugn, såsom något ganska ringa mot st det att hos samtid och efterverld väcka ett sund grepp, eller utbreda, om också blott en enda, idé, hvilken består och verkar för evigheten.» J len bemötte detta anspråk med erinringen, att Ha skölds lefnadsmål tycktes endast vara att få K förklarad för en liten man i vår litteratur, och de akademisters arbeten, utom några af Creutz, F och Kellgren, ansedda för plunder.

Den outtröttliga mångskrifvaren Hammarsköl midt under striden för och emot hans «Svenska heten», och, om jag ej bedrar mig, innan andra deraf hunnit utkomma, skänkt allmänheten ett nyt i anledning hvaraf genast allarm slogs i bägge Det var en liten brochyr, kallad «Stridsfrågan litteratur, framställd till hvarje bildad patriots be ning.» Författaren uttalar der den åsigten, att de striden i vår litteratur nu kunde anses afslutad, romantiska skolans grundsatser redan vunnit sege allmänna opinionen, ehuru det ännu erfordrades e ett par afgörande bataljer i afseende på några utes tvistepunkter, som icke hunnit blifva bilagda. J len, som i början egnade denna skrift endast e anmälan, liksom i förbigående, yttrar derom (181 225):

«Den eviga friden är en skön tanke; men efter allt utseende icke så snart blifva realiserad, hvarken i den politiska eller lärda Nationerna hade knappast undsluppit förskräckelsen för en univer

tärisk despotism och tillkämpat sig en länge efterlängtad fred, förrän de ånyo uppmanas till strid emot ett förderfligt reaktionssystem, som hotar att tillintetgöra frukten af deras med en oerhörd kraftspänning åter eröfrade frihet och sjelfständighet. Detta system visade sig genast verksamt genom den återställda jesuiterorden och inquisitionen, genom aristokratism, hierarki och hvarjehanda fanatiska sekter i religion, politik och filosofi.»

«Lyckligtvis finnes det i Sverge inga jesuiter, som stifta oenighet emellan regenten och folket; inga inqvisitionsdomstolar, som efter godtycke få anklaga och misshandla medborgare; inga ultras, som vilja åter införa medeltidens feodalism; inga prelater, som med en Daub intressera sig för återställandet af den onda andens förlorade rättigheter; ingen Harms, som söker förnedra förnuftet och gerna såge det tygladt af en yttre auktoritets, en påfves, maktspråk vid bestämmandet af troslärorna och skriftens rätta mening; inga politiska profeter, som med en Müller veta säga furstarne hvad dem förestår; inga så allsvåldiga magnetisörer att de, såsom doktor Nick i Würtemberg, kunna förmå den arma clairvoyanten att upptäcka förborgade ting, ända till att förutsäga regerande furstars dödsdag (se Archiv för animalisk magnetism); men derföre äro vi ej alldeles fria för den förderfliga tidsandans anfall genom beställsamma författare, som, antingen af oförstånd eller retrograd-afsigter, ifra för tron på den onda andens makt att kroppsligen besitta menniskor, på Brita Gustafsdotters uppenbarelser och Animala magnetismens underbara drömlegender, som fortplanta Swedenborgs sekteriska synvillor, prisa medeltidens lycksalighet, sucka efter katholicismens sköte (hvilket lärer anses för en religiös sinnesstämning) och strida för ofelbarheten af filosofiska systemer, som äro oförenliga med frihet och moralitet. Om hemliga aktörer drifva sitt spel bakom dessa sekteriska författare är icke bekant; men i alla fall är det en helig pligt att motarbeta sådana villosatser, som hafva en skadlig inflytelse på religion och moralitet, utom hvilka borgerliga samhällen ej kunna äga bestånd.»

«Huruvida «Stridsfrågan i vår litteratur» bör räknas ibland retrograd-produkter, kan endast bestämmas af dess innehåll. Den anonyma författaren underrättar sina läsare i denna lilla skrift: «att den s. k. nya skolan ännu existerar, oaktadt allt hvad Allmänna Journalisten skrifvit deremot, att den fortfar i sin verksamhet och har sedan 1809 mycket uträttat till vår litteraturs förbättring, att uppkomsten af en s. k. ny skola i Sverge var likaså nödvändig som på andra ställen; att denna skola är en svensk organ för den nyare tidens högre tendens och står i omedvetet förhållande till den nya skolan i Danmark, Tyskland, England och Frankrike.» Vidare omtalas denna skolas icke obetydliga fel och brister, deraf recensenten vill endast anföra «att dess egentliga talemän icke äga nog kännedom i mathematik och fysik, för att kunna angifva de nya idéernas inflytelse på dessa vetenskaper, — att de efter beqvämlighet skrifvit i de vetenskaper de bättre förstå — icke enligt en sträng dogmatisk plan, utan rhapsodiskt, —

att de vid svårare inkast och frågor rörande systemet endast sagt hvad de icke tänka, men förtegat hvad de tänka, och att den nya forskningens högsta resultater oftast blifvit af dem föredragna uti ett poetico-symboliskt orakelspråk. Sedermera uppräknas de segrar, den nya skolan tillegnar sig öfver den gamla, jemte klagomålen öfver marodörer och krypskyttar i vår litteratur, hvilkas beväpnade neutralitetssystem måste förstöras. Och såsom den polemik, som hittills blifvit förd, icke ägt nog allvarsam karakter, menar författaren att man i ett par afgörande hufvuddrabbningar skall kunna besegra nya skolans fiender och motståndare; — att nu bringa saken till denna ytterlighet säges vara ändamålet med denna Stridsfråga, hvari författaren tror sig hafva uppgifvit det tvistiga, som mellan den nya skolan och dess motståndare redan synes vara afgjordt och det som ännu återstår.» — Vid dessa uppgifter vore onekligen mycket att påminna och berigtiga; men recensenten vill endast erinra: 1) Att den nya skolans uppkomst i Sverge icke var så nödvändig som författaren påstår. Den märkvärdiga revolution i nästan alla vetenskaper, som genom Kants kritik förorsakades, hade tillräckligen ådagalagt empirismens och den eklektiska filosofiens bristfälligheter; i följd deraf skulle allt det redbara vår litteratur vunnit allt sedan 1809 helt säkert blifvit verkställdt, fastän Boethii nyhetsälskande medtäflare aldrig hade fallit på det orådet att ge företräde åt Schellings filosofiska luftsprång och misslyckade amalgameringsförsök, hvarigenom, till de studerandes oberäkneliga skada, det så aktningsvärda filosoferandet tog en falsk och vådlig rigtning. — 2) Då nya skolan ifrån början varit anhängare af Schellings transscendentala idealism, och den lärda verldens djupsinnigaste tänkare redan länge ansett detta ofulländade system för ett misslyckadt försök att upphöja filosofien till vetenskap om det absoluta, och Schellings lärjungar dessutom äro sins emellan oense om mästarens rätta mening; så vore efter recensentens tanka rådligast, innan de afgörande hufvuddrabbningarna beslutas, att skolans «egentliga talmän» antingen genom apodiktiska bevis ådagalade rigtigheten af Schellingska systemets grundsatser att konstruera Gud, sig sjelfva, verlden, historien och kristendomen — att systemet är förenligt med frihet och moralitet — att det icke leder till falsk mystik, pantheism eller fatalism — och att man genom intellektuell åskådning erhåller allmänt gällande sanningar och obestridlig visshet; eller, om detta skulle förefalla något svårt, — 3) att de på ett tydligt och tillfredsställande sätt öfvertygade den bildade allmänheten, att de så förbättrat Schellings idealism, att den fullkomligen organiserar förnuftet för vishet och dygd, — så att numera ingen af detta systems anhängare anser blotta vetenskapen för det högsta och i sig fulländade eller att den är för helig för samhällslefnaden, utan påstå att den, enligt kulturens syftemål, skall användas till jordens väl, och i synnerhet för att befordra menniskans lycksalighet och fullkomnande. Härigenom blir förlikningen med nya skolans motståndare säkrast gjord och den långvariga striden slutad på ett sätt,

som egnar vishetsälskare och uppfyller den bildade allmänhetens önskan. Men så länge den nya skolans anhängare, likt författaren till denna Stridsfråga, fortfara med en sofistisk polemik — och utbasuna lofsånger öfver medeltiden, katholicismen, animala magnetismens obevista och obevisliga underverk — öfver förträffligheten af Tiecks, Thorilds, Swedenborgs och de la Motte Fouqué's skrifter och yrka historiens konstruerande efter idéer: så länge kunna opartiska sanningsälskare icke med dem ingå någon varaktig förlikning, ej heller hysa minsta förtroende för dessa idealmänners uppfattning af den nyare tidens högre tendens. Tvärtom nödgas de befara att Schellings obegripna och obegripliga föreställningssätt liksom knutit en bindel för deras förstånds ögon, hvilken icke blott hindrar dem att se hvartåt det hela syftar, utan ock gör dem oupphörligen famlande om den väg, som leder till sanning, skönhet och moraliskt fullkomnande.»

På helt annat sätt mottogs denna skrift af nya skolan. Dess anmälan deraf i Svensk Litteratur-Tidning utgör tillika en meritförteckning för nya skolan och är såsom sådan en bland de vigtigaste aktstyckena i den tidens litteraturhistoria, så mycket mera som den sedermera ofta åberopades såsom bevis på denna skolas gränslösa anspråk, i det den vill tillegna sig och sitt inflytande alla de framsteg, som, bevisligen af henne fullkomligt oberoende, samtidigt med hennes egen nog tvetydiga verksamhet gjordes till förkofran och förädling af vår fosterländska litteratur i flera rigtningar (Svensk Litteratur-Tidning 1819, N:o 28):

«Hvar och en, som oväldigt jemför tillståndet af vår fosterländska kultur, sådan den befann sig år 1809 och nu befinner sig år 1819, kan icke annat än medgifva, att en betydande brytning der föregått. Om, såsom en representant af den förflutna perioden försäkrar, hvarje gnista af Phosphorism i konungariket Sverge nu är alldeles utslocknad, så är det visserligen såvida sannt, att polemiken numera icke föres på ett så öfverdådigt och bittert sätt som i Polyfems lifstid fordom var fallet, ej heller att den brandgula boken, som redan genom sin blotta färg åstadkom så mycken sveda i ögonen, numera utgifves; men många af de gnistor, hvilka genom dessa skrifter utsåddes, hafva nu uppgått i en klar och lysande vårdeld. Den sanna kristendomen, i hvars ställe fordom från predikstolarna rhetoriskt läspades en torr och utmärglad sedelära, har nu inom svenska kyrkan funnit värdiga tolkar, blifvit erkänd för det för menniskan högsta nödvändiga, och, såsom en omedelbar gudomlig uppenbarelse, lika höjd öfver en exegetisk neologism, som öfver predikandet af en haltlös moral, från hvil-

ken alla de elementer, hvilka skilja kristendomen från hvarje annan religion, med största sorgfällighet utestängdes. Svenska församlingen har, i stället för en samling af rimmadt *sens-commun*, hvarmed man länge hotat oss, erhållit en psalmbok, som är den yppersta i kristenheten. Om vitterheten har man börjat hysa ett annat begrepp, än att den blott vore «ett förädlande sinnesnöje»; man vågar icke mer framställa fransyska vitterheten såsom ett uteslutande mönster för alla länders vittra snillen; Homerus, en del af Sophokles, Horatius, Virgilius, Cervantes och Milton hafva framträdt i en mer eller mindre lycklig svensk klädedrägt, och — hvad man för få år sedan knappt vågade drömma — sjelfva den väldiga Shakspeare — «den ludna skogsmenniskan» — har i hufvudstaden och landsorterna beträdt skådebanan och öfverallt blifvit emottagen med den hyllning, som det äkta snillet aldrig undgår att vinna. En samling af författare på det språk, som man i tjugu år förlöjligat («Bibliothek der deutschen Classiker»), har i åtta år haft bestånd, och nu växt till öfver sextio band, under det att ett parallelt företag att utgifva de länge prisade franska, i brist på afsättning, måst afstanna. Ja, äfven den fosterländska vitterhetens fader, den store Stjernhjelm, hvars namn fordom endast nämndes med en viss medömkan, och som ännu år 1811 parodierades i Journal för Litteratur och Theater, har utgått i en praktfull upplaga, och med vördnad och kärlek blifvit emottagen. Tre delar af de gamla folksångerna hafva med sina hänförande melodier blifvit utgifna, och samma man, som för några år sedan i sin tidning lät förvisa dessa visor till Boklådan på St. Jacobs torg, har slutat med att dertill sjelf lemna bidrag. Fosterländska hjeltar och deras stora bragder hafva genom epopéer och dramata blifvit förherrligade, om än icke alltid med framgång, dock åtminstone med iakttagande af forntida språk, lynne och seder. Sjelfva den korporation, som tillsattes för att leda smaken, har i valet af sina ledamöter nyligen börjat litet mera rådfråga den allmänna opinionen, och, såsom i denna tidning redan blifvit anmärkt, vakta sig för sådana obetänksamma omdömen och yttranden, hvaröfver de illvillige fordom uppkallade allmänhetens löje. Ja, detta samfund har bland en af sina senast invalda ledamöter, i hundrade vittnens närvaro, måst höra temligen skarpa förebråelser för sin fordna ensidighet och illiberalitet. — Äfven om historien har man börjat fatta en viss, ehuru dunkel aning. I ljuset har framträdt grunden för våra stamfäders intellektuella lif och visdom: de båda eddorna; grunden för hela den äldsta nordiska historien: Sturlesons Konungasagor; och man har äfven hopp att hos oss se utgifven hela isländska litteraturen. Sjelfva den länge i akt förklarade Medeltidens svenska häfder hafva vid sitt framträde funnit flera köpare än man väntat.»

«Många andra högst märkvärdiga fenomener, bevittnande ett förändradt tidslynne, skulle kunna anföras. Men, säger man, en tidrymd af tio år har också förflutit, och hvad har icke ständigt under en sådan mängd af år till-

dragit sig. Välan, jemför då decenniet från 1799 till 1809 eller det föregående, från 1789 till 1799, eller, om man så vill, ännu längre tillbaka! Huru torrt, ofruktbart, dödt var då icke svenska vitterhetens fält äfvensom de, som närmast stöta derintill! Sällan grodde en enda saftig och fruktbärande växt, och der den fanns gick hopen henne förbi, tanklös och okunnig om dess värde. Så, om den äran tillkommer den förflutna tiden att hafva framfödt en Ehrensvärd och en Bellman, så tillkommer den ännu större den nya tiden, — den, att hafva kännt, läst och förstått dessa snillen, som af sin samtid, för hvilken de voro främmande, emottogo ingen lager. Så var Franzéns värde af nationen, men aldrig af smakens väktare fullkomligen erkändt. — Så litet positift stort och vigtigt är i vår litteratur ännu skedt, så kan man dock svårligen neka, att en förbättrad sinnesstämning, en aning om en högre själsodling mera allmänt börjat utbreda sig; ej heller kan man påstå, såsom en viss författare af den s. k. nya skolan någon gång låtit undfalla sig, att svenska menigheten är så liknöjd för snillets bragder och segrar, som man i hemlighet hör mången yttra. Men sjelfva denna sinnets förändrade rigtning är väl visserligen nödvändig, innan någon stor sjelfständig produkt med fördel kan uppkomma. Ty hvad gagnar det herrligaste frö, utsådt i en jordmån, som ej passar för dess natur; hvad gagnar en stor man ett tidehvarf, som med honom ej står i beröring, främmande för hans vilja, sträfvande och handlingar? Låtom oss tänka oss dessa den nyaste tidens fenomener, flyttade ett par decennier tillbaka i tiden; — hvartill skulle de hafva tjenat, om icke för att gifva ett och annat qvickhufvud anledning till några infall? Thorild gick, såsom en irrbloss-låga, hvars sken man åskådade med gapande häpnad utan att värma sig deraf, hastigt och försvinnande förbi sin samtid. Allmänheten, som om kort emottager första delen af hans skrifter skall blifva förvånad att hos honom finna idéer, hvilka en vida senare tid ensamt trott sig tillhöriga. Ehrensvärd, som nu inom få år upplefvat trenne upplagor, misströstade, så han endast lät trycka femtio exemplar af första upplagan af sina skrifter, att ibland alla sina samtida läsare finna flera än dessa, som förstodo honom. Sällan, och endast under mycket gynnande omständigheter, är det andra, på sin tid helt och hållet isoleradt stående, snillen förunnadt, att höja sina samlefvande till sin egen ståndpunkt, men merendels stanna de, missmodiga och förtviflande, på sin halfva bana, ty konstnären kan ej, som vetenskapsmannen, framgå ensam: han behöfver bifall och erkännande af sitt värde, — och så hafva i norden, inom den sköna litteraturens äfvensom inom de egentliga vetenskapernas område, alla våra snillen endast lemnat fragmenter, — om än för efterverlden evigt lärorika ruiner af en byggnad, som aldrig blifvit fulländad.»

«Så, om i fosterländska vitterhetsriket, ingenting ännu af värde blifvit utbildt, så är dock allt förberedt, för att sanningens tempel, i sin högsta

prakt, der må kunna uppstiga, — och förtjensten att hafva undanröjt det gamla gruset, nedbrutit och bortfört de flesta af de murkna kinesiska pagoderna, som fordom betäckte platsen, må icke bestridas den såkallade nya skolans bekännare, och äfven om de, såsom man älskar att upprepa, hittills icke åstadkommit något verkligen dugligt eller någonsin komma att åstadkomma det, så skall dock ett tacksammare slägte hålla dem räkning för detta herkulesarbete, då man påminner sig att de företogo sig det, ensamme, begabbade och förhånade af nio tiondedelar af nationen, utan någon enda högre beskydd, utan råd och ledning af sådana, till hvilka de med någon säkerhet kunde anförtro sig, under det att deras motståndare använde alla medel för att mot dem, under mångahanda former, väpna den andliga och verldsliga styrelsens svärd, och under det att nästan allas borgerliga existens, hvilka deltogo i denna strid, var långt ifrån att vara försäkrad.»

En sådan meritförteckning fann sig nya skolan berättigad att åt sig sjelf uppgöra. Man finner deraf, att skolan var nog förmäten att tillerkänna sig förtjensten af alla de framsteg, som den svenska litteraturen under hennes tid gjorde i alla rigtningar. Detta anspråk har ofta blifvit förnyadt, slutligen hos allmänheten och i synnerhet den yngre generationen så inpräguadt och befästadt genom så många försäkringar, att det nästan öfvergått till en trosartikel i vår litteraturhistoria. För att en gång med rötterna upprifva ett så falskt föreställningssätt, en så orättvis fördom, anser jag mig böra något längre uppehålla mig vid denna fråga. Man ser nya skolans uppträdande beteckna en brytningspunkt i vår vitterhet. Detta är också sannt, så till vida denna skola var ett af de tecken, hvarigenom den redan tidigare förberedda brytning gaf sig tillkänna. Att dervid skolan ådrog sig mesta uppmärksamheten till en början — hvaraf den ock tog sig anledning att anse sig sjelf för den uteslutande representanten af den nya tiden — kom sig deraf, att den gjorde det mesta väsen af sig genom den bittra fientlighet, hvarmed hon, och hon ensam, uppträdde mot den gamla klassiciteten. Nämnda brytning var ingalunda, hvarken hos oss eller annorstädes, fostret af någon enskild mans eller någ

nskild skolas verksamhet. Den var en följd af tids-
irhållanden, ett nödvändigt steg framåt af den all-
änna kulturen på dess då upphunna utvecklingsgrad.
ikartade rörelser visade sig nästan samtidigt öfver hela
uropa. Den religiösa känslans återuppvaknande var,
ider påtryckningen af tidens nöd, en naturlig reaktion
ot den forna gudlösheten, tviflet och indifferentismen.
tergången till folkens egna fosterländska minnen var
lika naturlig följd af den genom verldseröfringen
h den främmande despotismen väckta nationalkänslan.
era år förut innan våra folkvisor samlades, 1806, hade
him von Armin i Tyskland börjat utgifva sitt «des
aben Wunderhorn.» Poesiens tillbakasprång till me-
ltiden var ursprungligen en följd af den universalism,
n karakteriserar Tysklands stora poetiska tidehvarf
det hela, och som tydligast gör sig gällande i Her-
's «Stimmen der Völker in Liedern»; att den omsider
e stanna qvar i medeltiden, såsom det poetiska tide-
irfvet *par préférence*, berodde på ett missförstånd af
turens betydelse, en ensidig uppfattning af poesiens
en, ett upp- och nedvändt begrepp om historien, ett
allmänna odlingens sjelfmordsförsök, som vi gerna
a den nya skolan i alla länder ensam äran af att
va uppfunnit och sökt utföra. Detta afsteg från kul-
ens förnufsenliga utvecklingsgång — se der den enda
tjenst, hvaraf den nya skolan såsom sådan har rätt
berömma sig. Det goda och ädla, som under denna
ningsperiod uppspirade och blef fruktbärande i men-
kans sinnen, gjorde sig gällande, skolans åtgärd för-
n, och långt ifrån att hafva skolan att tacka för sin
komst, har denna bättre rigtning gifvit skolan im-
sen till det enda dugliga den frambragt, och till
t förmått den återkomma från dess förra afvägar.
nna bättre rigtning af tidsandan, detta bemödande
framsteg och förkofran i de gamles fotspår, på den
nd de lagt, med aktning för allt godt och skönt,

hvilken tid och hvilket folk det än må tillhöra, representeras af dessa neutrala eller neutrer, som skolan i början så mycket hatade, hvilka den, såsom vi nyss sett, kallade marodörer och krypskyttar, men som den slutligen, för att rädda hvad som kunde återstå af dess anseende, måste räcka handen — ej endast till försoning, utan äfven till mottagande af ett behöfligt stöd.

Från de gamla litteratörernas sida lemnade man till en början denna meritlista obesvarad. Åtminstone har jag icke funnit något försök att utförligare vederlägga den, förrän två år derefter, år 1821, då Wallmark i sin då utgifva bok «Försök att upplysa publiken om föremålet och beskaffenheten af den elfvaåriga tvisten i vår litteratur», egnar ett särskildt kapitel åt dessa den nya skolans anspråk. Jag skall derur meddela hvad jag finner för ändamålet lämpligt (sid. 65 följ.).

Hvad har den nya skolan uträttat i vår vitterhet?

«Det bör ej anses för tidigt, att, efter elfva års förlopp, framställa fråga, den säkert hvar och en, som intresserar sig för vår vitterhet, län sedan gjort sig, och längesedan önskat att se besvarad.»

«Det gör mig på visst sätt ondt, att redan i första raden af min tikel behöfva säga den nya skolan en oartighet. Att fråga hvad ett för af stora snillen uträttat, är på visst sätt detsamma, som att, omgifva verkningarne, fråga orkanen och jordbäfningen hvad de uträttat. Hvad likväl tjenar till min ursäkt är, att jag bland mina många medbrott räknar den nya skolan sjelf. Ty skulle hon väl funnit för godt att i skrifter så ofta upprepa hvad hon gjort, om hon trott, att det varit genom sina verkningar? Jag skyndar således utan tvekan till besvarande den fråga jag framställt, och är glad att redan i förväg ha kunnat dem af mina nyfikna läsare, som måhända med något misstroende sett framställa den, att jag dervid endast är referent, att det är den nya sk som sjelf egentligen besvarar den, och att jag blott tillåter mig några märkningar vid svaren, som det står i läsarens behag att gilla eller förkast

«Vi ha af de tvenne föregående afhandlingarne sett, att det är nya skolan, som allraförst lärt oss «att snillet är något väsentlig poesien, och att till ett vittert styckes förtjenster fordras annat eller än vers, rim och diktionens lätthet»; men dessa storverk, huru vigtiga

än må vara, bortskymmas dock af dem, som hon uppräknar i Svensk Litteratur-Tidning N:o 28 för den 3 Juli 1819, spalten 432—438. Enligt desamma hafva vi henne, eller (som är detsamma) de af henne «i Polyfem och Phosphoros utsådda gnistor» att tacka «1:o för en sann kristendom (nemligen för den, enligt hvilken Kristus är en symbol af solen, liksom Horus, Vishnu, Hermes *); 2:o för den nya Psalmboken, (som Kongl. Psalmboks-komitéen bäst torde veta **); 3:o för upptäckten «att vitterheten är något helt annat än ett blott förädlande sinnesnöje, (och derom kan man ej tvifla, då man läser hennes egen); 4:o för att «fransyska vitterheten ej mera framställes såsom ett uteslutande mönster för alla länders vittra snillen», (som af den gamla skolan aldrig skett); 5:o «För att Homerus, en del af Sophokles, Horatius, Virgilius, Cervantes och Milton framträdt i en mer eller mindre lycklig svensk drägt», (som, hvad Virgilius angår, är i anseende till tiden, en osanning, emedan «Äneiden» redan 1804 utkom ***),

---

*) O ljusets far, ovansklige Helios,
Se'n du till Kristus blef och pröfvat
Huru de dödliges öde tynger.
Poetisk Kalender 1820, sid. 128,
Phosphoros 1811, sid. 9.

**) Läsaren torde väl också kunna påminna sig, att den nya Psalmboken varit påtänkt i mer än femtio år, och att den hufvudsakligen existerat i strödda samlingar af herrar Ödmann, Dahl, Choræus och Wallin m. fl., än någon ny skola ännu uppstått i vår vitterhet. Men denna förträffliga Psalmbok, som med allt skäl kan kallas «den första i kristenheten» vederlägger bäst sjelf, att den ej har nya skolan att tacka för sin tillvarelse. Dess sanna onktion, dess enkla höghet, dess harmoniska versifikation, dess rena språk, allt egenskaper, hvarigenom den värdigt sluter sig till vår vitterhets bättre tid, hvars ännu lefvande ypperligaste författare deltagit i dess granskning, bevisa nogsamt, att nya skolan ej på detta företag haft det ringaste inflytande. Om jag ej bedrager mig skall också denna Psalmbok, sålunda upphöjd till det ideal, som dess hufvudredaktör äfven hade i sikte och som endast en man af hans snille och fullkomnade smak kunde realisera, till en praktisk smaklära, lika ofelbar som tillgänglig och begriplig för alla, göra det omöjligt för någon ny skola i vitterheten att förvilla allmänhetens begrepp om egenskapen af sann poesi; ty det vore en orimlighet att tro, det en nation med en sådan poesi i sin Psalmbok, skulle vara nöjd med en af alldeles motsatt beskaffenhet i sina andra arbeten.

***) Det är för mycket begärdt, att nya skolan i Juli månad skall komma ihåg hvad hon påstått i Februari; vi kunna således vederlägga denna uppgift med hennes egna ord. I N:o 8 för den 20 Februari 1819, sid. 121, öfverst på sidan, heter det: «Man betänke blott — att öfversätt-

och i anseende till Homerus, Milton och Cervantes, troligen likaså *); 6:o «För Shakspeare's uppträdande på vår scen», (som kongl. theater-direktionen bäst kan upplysa); 7:o för utgifvandet af de tyska (och de fransyska?) klassikerna, af Stjernhjelms arbeten **), af de Gamla Folksångarne; af Eddorna, af Sturlesons Konungasagor och Medeltidens Svenska häfder; äfvensom derföre, «att fosterländska hjeltar och deras stora bragder genom epopéer och dramata blifvit förherrligade, hvilket, som man vet, förut icke ägt rum (med den framgång som t. ex. dramen «Prins Gustaf»); 8:o för det att Svenska Akademien «nyligen börjat litet mera rådfråga den allmänna opinionen, och att af en bland sina senast invalda ledamöter, i hundrade (?) vittnens närvaro få höra skarpa förebråelser för sin fordna ensidighet och illiberalitet»; (hvaröfver jag ej kan dömma, då jag ej befann mig ibland de hundrade vittnena och talet ej ännu är tryckt); 9:o «för det att man nu först begynt kunna läsa och förstå Bellman och Ehrensvärd, hvilka varit främmande för sin samtid och af densamma icke mottagit någon lager», (hvarom man

---

ningen af «Äneiden» under medlet af den så kallade Leopoldska perioden blef utgifven: en öfversättning, som dock till svenska språkets och skaldekonstens förädling har bidragit mera än alla vittra samfund inom fäderneslandet tillsammantagna» — således mer än sjelfva Aurora-förbundet?

*) Då nya skolan således räknar sig till förtjenst, icke allenast hvad hon sjelf, men äfven hvad andra utgifvit sedan 1809, förundrar det en att icke finna på hennes meritlista andra upplagan af herr af Leopolds Skrifter, (hvari hon verkligen, genom «Hatten», «Nya Kolonien» m. fl. har ganska stor del), äfvensom utgifningen af fru Lenngrens Skaldestycken. Det blefve för vidlyftigt att uppräkna allt hvad hon då uträttat. Hon belastar sig dessutom genom denna utsträckning af sina storverk äfven med all den dålighet, som utgifvits under dessa tio åren — af andra, ty sjelf har hon naturligtvis icke utgifvit någon sådan?

**) Der påstås äfven att Stjernhjelm blifvit parodierad i Journal för Litteratur och Theatern, äfvensom att «samma man, hvilken förvisst folksångerna till Boklådan på Jakobs torg, slutat med att dertill sjelf lemna bidrag.» Det är skada för de öfriga storverken, att dessa uppgifter äro alldeles ogrundade. Hvad den första angår, så har Stjernhjelm aldrig blifvit parodierad, men väl trenne verser ur hans «Hercules» citerade i N:o 213, Journal för Litteratur och Theater 1810 — och i afseende på den senare, så har «Mannen i fråga», så litet hänvist alla våra folksånger till Boklådan på Jakobs torg, att han tvärtom år 1810 (N:o 161) varit den förste, som uppmuntrar till deras samlande och i den ifrågavarande artikeln (Boklådan på Jakobs torg) genom en not (i N:o 291, 1816) uttryckligen förvarat sig mot alla beskyllningar för inkonseqvens.

hvad Bellman angår, kan öfvertygas af Kellgrens företal till Fredmans Epistlar; och att Ehrensvärd på sin tid ansetts för ett stort snille, bevisas af sjelfva Litteratur-Tidningen 1815, N:o 44, om det annars är sannt, hvad der påstås, att man i Gustaf III:s tid passerade för qvick, när man ej var utomordentligt dum); 10:o för det att «herr Franzéns värde nu äfven blifvit af smakens väktare fullkomligen erkändt (som det förut icke varit, hvilket bevittnas af hans egen Epitre till Gyllenborg, af Leopolds till honom, af hans prisskrift i Svenska Akademien, af hans ledamotskap der, af hans i *Stockholms-Posten* och i *Blandade Ämnen*, sjelfva smakväktarnes organer, införda poemer); 11:o för att *Thorild* icke mera är «hvad han var för sin samtid» en eldslåga (i tolfskillings-pjeser), hvars sken «man åskådar med gapande häpnad utan att värma sig deraf», men en, som redan från trenne tomer steker oss vid sakta glöd. Men det, hvarpå den nya skolan i synnerhet ser ned, såsom på det största af sina storverk, som hon sjelf kallar ett *herkulesarbete* och hvarföre hon väntar, att *ett tacksammare slägte en dag skall hålla henne räkning*, det är: 12:o «att hon *undanröjt det gamla gruset, nedbrutit och bortfört de flesta af de murkna kinesiska pagoderna, som fordom betäckte platsen*» — våra äldre vittra reputationer — den gamla skolan nemligen.»

«Utan att nu, mera än i förbigående, anmärka blygsamheten af att endast kalla ett af dessa storverk för *herkuliskt*, då de alla, som läsaren tvifvelsutan finner, lika mycket förtjena detta namn, icke allenast i afseende på *sakerna* sjelfva och *dristigheten*, hvarmed de framställas, men äfven i afseende på *antalet*, som förmodligen slumpen, skolans hämnare, i trots af henne sjelf, upphöjt till en fullkomlig likhet med de herkuliska, — ämna vi nu endast att uppehålla oss vid det sista eller 12:te, nemligen *förstöringen af det gamla*.»

«Den första fråga, som härvid påtvingar sig läsaren, är tvifvelsutan denna: *Hvarföre har detta gamla skolat förstöras?* Författaren tror icke, att förstörarne sjelfva någonsin sökt besvara sig denna fråga. Icke på hyfsade krigförandes sätt med ett manifest, som i korthet upptager *besvärspunkterna*, men, tvärtom, på vissa vilda nationers, eller på fanatismens vanliga, med ett *blott anskri*, hafva de börjat striden. Författaren har med all möjlig uppmärksamhet efterlyssnat, om icke, i detta anskri, några andra artikulerade ljud än «*förstöring!*» skulle kunna urskiljas, och det har lyckats honom att upptäcka, såsom ett slags lösen, uttrycken: *Nationalitet, hat mot den fransyska smaken*, med ett ord, beskyllningar, hvilkas grundlöshet han i de båda första afhandlingarna visat. Då det således icke är genom några *direkta förbrytelser* som den gamla vitterheten gör sig förtjent till förstöring, så kan det endast vara genom *indirekta*, genom den *absoluta dåligheten* af hennes alster. Det vore således denna vi nu skulle undersöka; det vore Creutz', Gyllen-

borgs, Kellgrens, Leopolds, Lehnbergs, med ett ord hela den gustavianska periodens författares oduglighet som skulle visas; korteligen: jag borde undersöka sanningen af hvad som påstås i samma blad af Litteratur-Tidningen, nemligen: att «svenska vitterhetens fält ej allenast under decennierna från 1799 till 1809, men äfven från 1789 till 1799, och de som närmast stöta derintill, eller, med andra ord, under sin mest lysande period, varit, i jemförelse med hvad den varit under perioden ifrån 1809 till 1819*) — «torrt, ofruktbart och dödt, sällan prydt af någon enda saftig och fruktbärande växt, som i alla fall endast mött tanklösa blickar, okunniga om dess värde».»

«Men denna undersökning må det vara mig tillåtet att anse som öfverflödig. Det gifves påståenden, hvilkas blotta upprepande inför en upplyst allmänhet gör nog till deras vederläggning, och det närvarande, med allt hvad det innefattar förringande af våra äldre författares värde, är ett ibland dem. Eller skulle det ej tillåtas mig att taga för afgjordt, att «Atis och Camilla», att «Odet öfver själens styrka», öfver «Menniskans Nöjen och Elände»; att «Skördarne» och «Dagens stunder»; att «Gustaf Vasa», «Inbillningens Verld», «Minn Löjen», «Ljusets Fiender» och «Odet öfver Bacchus och Kärleken»; att «Äreminnena» öfver Birger Jarl och Gyllenhjelm; att «Oden» och «Virginia», «Odet öfver begäret till ett odödligt namn», öfver ett «Tillkommande» och «Försynen», «Eglé och Annette», m. fl., icke äro så obekanta för mina läsare, att man skulle kunna, utan att befara deras lifliga förtrytelse, kalla dem för saftlösa växter, det fält der de prunka bland mångfaldiga andra, för torrt, ofruktbart och dödt, och de författare, som der uppdragit dem, för usla rimmare, för förderfvare af svenska språket och smaken?»

«Vi taga icke allenast detta för afgjordt (och dertill fordras ej mycken dristighet); men vi tvifla icke ens på deras författares klassiska anseende hos den stora, af intet sekt-nit förvillade, delen af nationen, ett anseende, som de med all rätt förtjena. Jag har, i en af de första afhandlingarne**), utvecklat mina synpunkter af det klassiska anseendets upphof, och jag kan således icke inse det förödmjukande för en senare tids författare i att erkänna detsamma hos sina föregångare. Låt ock vara, att detta innebär bekännelsen: «Vi lefva af våra fäders ära?» Vore det bättre att ha ingenting att tära på? Och hvari ligger det förödmjukande i att emottaga ett arf, rättvist förvärfvadt, och en skänk af ytterst sällan inträffande gynnande händelser? Månne erkännandet af dessas inflytande? Men bjuda då skribenterna mer än andra dödliga öfver dem? och är resignationen under nödvändighetens lag i allmänhet så ovanlig för dem, att de

*) Men detta decennium stöter ju också närmast intill det från 1799—1809?

**) Hvad är nationalitet i poesien?

verkligen, i detta fall, kunna finna sig sårade af att icke alla, samt och synnerligen, vara Homerer, Virgilier, Raciner, Voltairer, Poper? Men de gamle funno sig ingalunda sårade af sina företrädares storhet. Ovidius, till exempel, onekligen den snillrikaste och mest originella af Roms författare, med hvad vördnad talar han ej om Virgilius? Genom hvilka sköna band af beundran och tillgifvenhet slöto sig ej Roms yngre författare till de äldre? Göra då vår nya skolas skalder anspråk på att vara större än både Ovidius och Horatius? Hvad hindrar dem dessutom, om de dertill känna sig äga förmåga, att i sin ordning ockra med detta arf och att göra sin tillökning äfven värd att ägas? I den mån den sluter sig intill detta klassiska arf, skall den ock sjelf dela dess ära hos en aflägsen efterverld. Det förhåller sig, i anseende till henne, med goda arbeten, som, i anseende till vandraren, med en samling af träd på ett långt afstånd. De förefalla honom som en enda lund: det är först när han kommer närmare som han ser att lunden utgöres af spridda trädgrupper, ja ofta af spridda träd på långt afstånd ifrån hvarandra. Det goda nya vi göre skall också en dag blifva gammalt. Hvad försäkrar oss, att det ej skall röna samma öde som det goda, hvilket redan är det? Endast den aktning och den kärlek, hvarmed nationen omfattar detta gamla goda, den förtrytelse, hvarmed hon ser det skymfas och förtrampas, den envishet, hvarmed hon sluter sig intill det och håller sig fast dervid. Dessa tänkesätt utgöra grundvalen till ett vördnadsvärdt tempel af sann och skön nationalitet. Att håna det, är ej allenast att håna det heligaste *), det är att tillstänga det för sig sjelf, det är att beröfva sig sjelf den fristad vid dess altare, som man (så

*) «Ett folk, som har sina klassiker, äger i dem den säkraste borgen för fortvarandet af sitt språk och af sin nationalitet. — Det äro egentligen de, som grunda folkets fortvarande och fastare än det kan grundas genom några segrar, om ock aldrig så många . . . Är då en kritik, som blindt förgudar det medelmåttiga, som uppsåtligen rycker ned det förträffliga, då mästarne knappt mer än lagt sina ögon tillhopa, ja, medan de ännu lefva, under sådana omständigheter, icke ett verkligt förräderi emot nationen, mot det ädlaste hon äger?» — Heeren über die Mittel zur Erhaltung der Nationalität, m. m. Vaterl. Museum, Hamburg 1810, 2:tes St. I. 143, 145, 150 . . .

«I Orienten, i Grekland, i Rom, i det gamla Tyskland, i de romanska länderna, ja ännu för det närvarande i England och Frankrike, i Italien och Spanien, visar poesien en allmän prägel, allmänt beundrade namn, som ännu bibehålla sitt anseende, erkända mästare, som vidmakthålla en viss enhet, en viss öfverensstämmelse. I Tyskland stå yttringarne af alla länders, alla tiders, af dess egen äldre och närvarande poesi, såsom lika så många, för att så säga, särskilta poesier, icke blott jemte utan emot hvarandra.» (*Steffens*, om den i Tysklands litteratur

vida man annars känner sig äga någon förtjenst), en dag kan behöfva söka mot framtida bildstormare och helgedomsrånare, det är att indir gifva sig sjelf, inför samtid och efterverld, ett vida tydligare certifil på vitter nullitet än alla de direkta man gifvit, då man, så väl detta som på flera andra ställen, öppet insinuerat, att man icke gjort i got dugligt, eller «anlagt något af värde»,. hvarföre man en dag behöf frukta vedergällningsrättens användande. Man kan åtminstone icke besk nya skolan för att handla egennyttigt.»

«Att på en gång rent ut förklara, det man vill beröfva oss våra ga skatter, «ända in till sista skärfven», och att man icke kan lemna den i gaste ersättning derföre, det är annars att gå nog långt, jag vill ej säg naivitet, men i fräckhet. De, som med pistolen på bröstet affordra en sande hans redbarheter, lägga åtminstone ej hånet till våldet: de besv honom icke med upprepande af hvad han aldrig ett ögonblick sätter i t vel, då han råkar ut för menniskor, hvilkas mine redan tillräckligen f råder, att de ha ingenting att ge, — det vill understundom säga d samma som — ingenting att förlora, — menniskor, vanligen lika m ket att befara inom litteraturen som inom det allmänna lefvernet. Men denna fräckhet är stor, hvad är då den, som uttrycker sig i följande ra i samma tidningsblad, sid. 438.»

— — ««Och, äfven om de (nya skolans bekännare), såsom man äls att upprepa, hittills icke åstadkommit något verkligen dugligt eller såg sin komma att åstadkomma det, så skall dock ett tacksammare släg hålla dem räkning för detta herkulesarbete, då man påminner sig, de företogo sig det, ännu begabbade och förhånade af nio tiond delar af nationen, utan någon endas högre beskydd, utan r och ledning af sådana, åt hvilka de med någon säkerhet kunde anfö tro sig, under det att deras motståndare använde alla medel f att mot dem väpna den andliga och verldsliga styrelsens svä . . . och under det att nästan allas borgerliga existens, hvilka delta i denna strid, var långt ifrån att vara försäkrad.»

«Är det möjligt, jag frågar det hvarje opartisk och upplyst medlem nationen, är det möjligt att gå längre i oblyghet? Sedan man i nio i oupphörligen anfallit och smädat allt hvad fäderneslandet haft aktningsvärd genom snille och talenter; sedan man med detta högförräderi emot de vittra ära äfven förenat ett annat, i hela litteraturens annaler hittills oer hördt, att i utländska journaler, med uttryckligt tillkännagifvande af sin svenskhet, reproducera samma anfall *), så insinuerar man, att nation icke allenast med stillatigande, men med bifallsrop bort betrakta den

nu rådande förvirring.) Så tänka tyska författare om fördelen att äga en klassisk vitterhet.

*) Se Ildbrænder, ströede over den Nyere Svenske Litteratur i Molbech Athene, Aug. Sept. Köpenh. 1816, m. fl.

skändligheter; att hon, på knä för skymfarne af hvad som med skäl utgjort och ännu utgör föremålet för hennes stolthet och hennes beundran, bort utbrista:

Vous leur faites, Seigneurs!
En les croquant beaucoup d'honneur,

så insinuerar man, att de högre i nationen, att sjelfva regeringen (som väl också lärer böra räknas deribland) skolat beskydda detta skymfnings-arbete, samt försäkra deras borgerliga existens, som dermed sysselsatte sig; det vill säga: ge dem embeten eller pensioner, så att de kunde uteslutande egna sin tid åt den litterära smädelsen! Hvilka begrepp ej allenast om företaget, men äfven om de höge här i landet och deras beskydd! Hvad hade de då gjort, dessa vittra författare, för att deras skymfande skulle gifva en rättighet till de högres beskydd, till en försäkrad lyckligare existens åt deras smädare? Hvilka samhällsförstörande, hvilka riksfientliga och riksförderfliga grundsatser hade de då yttrat för att förföljas med en bitterhet, knappt ursäktlig emot sådana, — en bitterhet, som, då den icke ens skonade deras borgerliga namn och rykte, icke sällan gjorde sig skyldig till laglig straffbarhet? Och de högres beskydd? Hvilka exempel hade man på den tiden, att det blifvit lemnadt åt personer, som, utan all egen förtjenst af något enda dugligt arbete, endast sysselsatt sig med skymfandet af andras, med nedsättandet af sitt fäderneslands litterära anseende? Jag känner åtminstone icke, att en sådan skandal af någon högre person då ännu blifvit gifven, och jag vågar tro, för nationens heder, att den aldrig skall gifvas. Hvarigenom kan då nya skolan rättfärdiga ett så — jag vill ej säga löjligt och orimligt — men hädiskt och förolämpande anspråk, som det: att för sina ikonoklastiska idrotter njuta beskydd af de höge i landet? Månne, genom det ädla öfverseende, hvarmed en hög embetsman, i stället att använda en honom i lagarne förvarad rättighet, tillåtit den litterära kritiken att i nya skolans tidning begagna de personliga invektivernas språk emot flera berömda författare, — ett öfverseende, som i anseende till sina, för den stora allmänheten obekanta aktningsvärda bevekelsegrunder, visserligen i hennes ögon kunnat gälla för ett indirekt beskydd — och som den nya skolan, af lätt begripliga orsaker trogen Thorilds grundsats, «låtit gälla allt hvad det någonsin kunnat gälla?»»

— —

«Til förstöring af den bildande konstens mästerverk fordras oftast ingen annan eller större kraft än okynnets. En vanartig pojke kan bryta fingret af en mediceisk Venus, störta henne från sin piedestal, skära sönder en af Raphaels taflor, o. s. v. Vore frågan om arbeten af detta slag, så skulle författaren ingalunda draga nya skolans förstöringskraft i tvifvelmål; men inom vitterheten är blotta okynnets ej tillräcklig — och det är lyckligt för henne. Om hennes tempel voro materiella, hvad skulle hon ej ha att

befara af personer, hvilka ej af någon omdömesgåfva hindras från att anse dem för kinesiska pagoder, lika litet som från att anse sina egna rök- och hållstugor *) för tempel? Nej, det är verkligen ej nog att hänga upp stora författare i galgar, att anagrammatisera deras namn, att smäda och skymfa deras personer. Det vore till och med ej nog att rifva sönder eller bränna upp alla exemplar af deras skrifter, om det vore möjligt att öfverkomma dem: det återstode för dem ändå alltid en fristad, dit förstörelsen ej kunde tränga: samtidens minne och traditionen. Den väsentligaste delen af en vitter författares anseende är grundadt i det intryck hans skrifter göra på hans samtid. Arten af dessa intryck, äfvensom graderna deraf, kunna vara olika efter olika tider, sinnesdaning och insigter, men ingen författare har någonsin ägt ett stort och allmänt anseende hos sin tid, utan detta vilkor för detsamma **). Det är alltså ej nog till förstörande af detta anseende, att med kritiker, vore de än aldrig så grundade och aldrig så ypperliga, bevisa denna allmänhet, att hon har orätt i att skatta hvad hon skattar. Inom vitterheten ges det intet Jericho: man må basuna så mycket man behagar: dess cyklop-byggnader skola ändå ej falla. Nej, ett anseende, som intrycket ger, kan också endast ett starkare intryck förstöra, och se der hvarföre det, i mån af odlingens stigande, fordras en jemförelsevis större förmåga att förstöra det gamla än detta gamla behöft för att upphöja sig till hvad det var, och hvarföre det ej kan förstöras genom blott negativa bemödanden, genom kritiker ***). Om förstöringen vore så lätt, skulle verlden i detta ögonblick icke äga någon enda stor skald, ty alla sådana hafva haft sina Zoiler. Det var ej genom kritiker som Virgilius och Horatius bragte Ennius i glömska, ej genom sådana som, i engelska vitterheten, Spencer fördunklade Barbour och Milton Spenser

*) Man torde träffande nog i figurlig stil kunna kalla de mörka naturfilosofiska afhandlingarne och poemerna för rökstugor. Hållstugorna symbolisera på ett ännu mera träffande sätt nya skolans kritiska skrifter. Vid läsningen af Polyfem, af de Kritiska Brefven och Anteckningarne, och af vissa recensioner i Svensk Litteratur-Tidning, hvilken är den liflösa inbillning, som ej straxt föreställer sig hållstugans qvickheter, hennes nedspottade golf, hennes illa osande dankar?

**) Detta medger den nya skolan sjelf, då hon i Svensk Litteratur-Tidning 1819, N:o 20, sid. 309, yttrar sig: «Ingen eröfrar sin samtids bifall, om det ock endast vore för ett decennium, utan att äga åtminstone några förtjenster.»

***) Als Bürgers Lenore erschien, wusste man sie auch auswendig von der Elbe bis zu Donau. Darum war sie vortrefflich, und hätten alle Kritiker der Welt das Gegentheil demonstrirt; Cervantes, Tasso, Racine vermag keine Kritik mehr in den Augen ihrer Nation herabzusetzen, selbst nicht eine gerechte. Heeren.

cer, ej genom sådana som, inom den fransyska, Racine och Corneille fördunklade Malherbe och Rotrou; ej genom sådana, slutligen, som, för att stanna inom vår egen, Dalin fördunklade Columbus och Runius, och som sedermera Creutz, Gyllenborg, Kellgren, Oxenstjerna och Leopold fördunklade Dalin; det var genom bättre skrifter. Endast genom sådana har, inom litteraturen, i alla länder och i alla tider, det gamla kunnat förstöras.»

Författaren sammanställer derefter den pompösa beskrifningen öfver solens verkningar i «Dagens stunder» «På åskans vingar höjd» o. s. v., med det fosforistiska poemet «Skapelsen»:

Vid lifsens helga elf
Nu sitter Herran sjelf,
Tyst, tankfull och allena.
Ho vet väl hvad de mena
Hans tankar? Och med handen
Han ältar, formar ler af stranden, o. s. v.

Resultatet af jemförelsen uttryckes sålunda:

«Förlåten mig, mina herrar, jag påminner mig det; men då är det också, enligt hvad jag i det föregående visat, alldeles afgjordt, att J ingenting förstört af det gamla, och att J ingenting kunnen förstöra, utom måhända Bjuggs och Bagers anseende, hvilka verkligen äro de enda, som i galimatias och platt rimsnideri befinnas öfverträffade i en stor mängd af edra skrifter; och då innebär detta ert skryt endast den naivaste bekännelse af er totala omdömesbrist.»

På samma sätt jemför författaren de båda skolornas arbeten inom andra arter af vitterheten, äfvensom i den litterära kritiken, och kommer till den slutsatsen att den nya skolan i ingenting gått framom den gamla.

Men, frågar sig författaren slutligen, hvad har då den nya skolan uträttat? och besvarar denna fråga på följande ironiska sätt:

«Påstå att hon uträttat — ingenting. Det vore att göra henne en verklig orättvisa. Af hvad beskaffenhet åter det är, som hon uträttat, dertill kan man beklagligen blott med tillhjelp af analogien och jemförelsen döma af följande förteckning derpå, som författaren nyligen läst — visserligen icke på samma ställe som den andra, men likväl på ett, som för nya skolan har icke mindre kredit och som af henne blifvit icke mindre

prisadt — än hennes egen organ. «Hon har», heter det i denna förteckning, «alstrat en intellektuell egoism, som, förbunden med den moraliska, tyckes bringa oss allt närmare det fruktansvärdaste förderf.» Både genom theori och praktik har hon lärt ungdomen «att skämmas för titeln af lärjungar»; hon har gjort, «att hvar och en, under den ständigt växande massa af stridiga åsigter, som hon framkallat, desto lättare tror, att han kan bilda sig en egen, och att han, innsnörad i en trång, omogen sjelfständighet, som leker med lånta ord, låter ytliga maximer hos sig uttorka källan till alla högre njutningar, och, ibland dem, denna opartiska beundran, denna sköna tro på den inre sanningen af utmärkta själars bemödanden, denna barnsliga enthusiasm, som ingalunda utesluter omdömet, men som höjer, stärker och skärper det och som grundlägger hvad man, i en ädel bemärkelse af detta ord, kan kalla en skola, ovilkorligen nödvändig der en lefvande litteratur skall utveckla sig, och hvarförutan staten sjelf icke kan bilda sig såsom ett intellektuellt helt, hvilken den bör vara». — Det är Steffens, den af herr Atterbom besjungna Steffens, som så skildrar det inflytande, som den nya skolan — i Tyskland, de svenskas mönster och urbild, haft på den tyska litteraturen. Det tillhör nu våra kännare af de båda skolorna, af deras skrifter och deras anhängare, att afgöra: huruvida den svenska kopian i detta afseende kommer sitt tyska original så nära som den i alla andra afseenden synes hafva lemnat detsamma långt efter sig.»

Under det att den nya skolan i sin tidning ombesörjde den litterära kritiken och polemiken, vakade den i sina Poetiska Kalendrar, för att intresset för den nymodiga poesien icke skulle slockna hos den del af allmänheten, som skänkte den sitt bifall. Journalen hörde icke till denna klass. Han hade årligen hedrat Kalendern med sin uppmärksamhet, hvilken likväl aldrig var rätt uppmuntrande. Sedan han till exempel i recension af Kalendern för 1809 berömt Grafström, den ende af den nya skolans anhängare, som åtnjöt den lyckan att berömmas af begge partierna, fäster Journalen uppmärksamheten på tre poemer i denna Kalender, nemligen «Tomtarne» af Afzelius, för den lätta och naiva skrifarten; «På Oscars dag» af Zeipel (den bekanta «Se dimman hvälfver sig från fjällets topp» etc.) såsom icke ovärdigt sitt ämne; samt «Den underbara synen», såsom

till stilen läsbar och innehållande en sund mening. «Men», fortfar journalisten helt smädligt, «dessa poesier äga en annan negativ förtjenst, och i detta hänseende skulle de icke utan ett slags tillfredsställelse mottagas af hvarje vän af förnuftet, smaken i fäderneslandet. I stället för det ståtliga ordkram, som pösande fordom kringhvälfde det kaotiska intet i denna sort poesier, de höga styltor, hvarpå förvridna idéer och öfverspända känslor i dem uppklättrat, den granna fernissa, som fordom öfverdrog tomheten och förvridningen, framträder nu denna tomhet, denna förvridning i all sin äckliga naturlighet, i all sin slappa vanmakt; och den kärfva prosaiska plattheten, den mödosamt framskrufvade uselheten; krypande i det medfödda stoftet, är ej mer lika förledande för det oerfarna sinnet, den oskyldiga tanklösheten, som då det ikariskt yrande med hoplappade vingar sträfvar upp mot solen. Den straffande stråle, som ljungar från dagens Gud, skänker icke mer den förvetna ynglingen ens den tvetydiga äran af ett så högt fall, och gör hans svett och möda endast bemärkta af de närmast stående, på sin höjd till ett föremål för ömkans löje. Den nymodiga poesien har varit ett febertillstånd: sjuklingen har under yrseln någon gång yttrat en hop osammanhängande men besynnerliga fraser, visat en mes' muskelspänning, som de gapande grannqvinnorna och sjukvakterskorna tagit för styrka och sanning; nu börjar paroxysmen att gå öfver, de bleka kinderna, den matta stämman, de uttömda krafterna äro glädjande bevis derpå, och lemna den skickliga läkaren hoppet, om icke att återställa patienten till hälsan, likväl att rädda honom från den medvetslöshet och den fullkomliga förstöring af dess organer, hvarmed han hotades. En annan tröstande omständighet, som denna Kalender företer, är äfven de poetiska styckenas ringa antal, ty, utom dem, som tillhöra herr Grafström, upptaga de öfriga

endast sjuttiotre sidor, och bland dessa finnes intet enda af herr Atterbom» *).

Denna anmälan, så — under temligen höfliga ordalag — mördande den gerna kunde vara, öfverträffades dock af Journalens recension af följande års Kalender. Atterbom var då, efter en tvåårig vistelse i utlandet, hemkommen, och välkomnades på ett sätt, som man kunde vänta af antipoderna till hans poesi. Jag har visserligen i början varit tveksam om måttet af den utförlighet, hvarmed jag borde behandla historien om denna stora tvist i vår litteratur, men ju mera jag deri fördjupat mig, desto mera finner jag nödvändigheten af att deraf ingenting fördölja för efterverlden, i synnerhet då den ena af de stridande parterna gjort allt hvad af densamma kunnat bero, för att inför samtid och efterverld förringa, eller rättare sagdt alldeles förneka, förtjensterna hos sina motståndare. Man kan ej misstaga sig om att jag syftar på den nya skolan, hvars bemötande, i synnerhet mot Leopold, är af den beskaffenhet, att det hvarken ur litterär-historisk eller moralisk synpunkt låter sig försvaras. Då jag nu meddelar den kanske mest mördande kritik, som mötte den nya skolans främsta kämpe i anledning af Poetiska Kalendern för år 1820, skall man dock icke tro, att jag ämnar låta honom ligga ohämnad, ty jag skall innan jag afslutar den litterära period, som nu sysselsätter oss, taga i närmare skärskådande det i sitt slag temligen ensamma arbete, hvarmed nya skolan med den mest lössläppta skoningslöshet, och, vi måste medgifva det, med en icke obetydlig talent, öfverföll sina fiender i massa, för att, enligt Hammarskölds plan, på en gång i en afgörande batalj göra slut på dem. Jag menar «Markalls Sömnlösa Nätter». Den nya skolans tur skall komma: nu skola vi tillsvidare höra på den gamla.

---

*) Allmänna Journalen 1819, N:o 71.

Det var först på våren 1820 *) som Journalen, un-
en revy af föregående årets litteratur, hann till
tisk Kalender. Recensionen, som går genom flera
amer, är i alla afseenden beräknad att träffa Atter-
ensam. Den börjar med några föröfrigt rättvisa
rd åt signaturerna Carl, Gfm, G—r, Eufrosyne och
gust, och fortgår derefter till en jemförelse mellan
poemer af Carl, Hedborn och Grafström å ena sidan,
ett stycke ur Atterboms Vandringsminnen å den
ra, en jemförelse, som, enligt hvad man kunde vänta,
ller till Atterboms nackdel. Recensenten uppvisar
efter i detalj en mängd svagheter i Atterboms poe-
dikter, som vi väl känna, sammanställer honom i
ende på sitt slafveri under rimmet med Bjugg,
r i massa exempel på grammatiska fel, plattheter
omskrifningar, t. ex. «perlans tår» i stället för «per-
rätt och slätt, gåtans «gåto-nyckel» o. s. v., samt
ra ännu otympligare pleonasmer, såsom i versen

«På hjessans krans af Herniker-bergens ring»,

fortsätter derefter:

«Huru sannt kan man ej lämpa på herr Atterboms poesi hans egna
sid. 139:

Hvad prakt och klang än läggas må i orden,
Man är af jord och man är fäst vid jorden.

nna poesi är på visst sätt (och i allmänhet gäller detta med få undan-
vår så kallade nya skolas poesi) lik den så kallade fransyska kon-
. Stor och pösande enveloppe med mycket krimskrams, mycket glit-
mycket bjerta färger, mycket prydliga rim — och litet, ganska litet
! Hvad allmänheten tänker om detta utstofferade, saftlösa slisk,
endast barn kunna finna sitt nöje, och äfven de blott till en tid,
allrabäst den begärlighet, hvarmed hon mottager hvad som bjudes
från vår vitterhets bättre tid, och i synnerhet den, hvarmed hon ny-
emottagit fru Lenngrens arbeten. Ehuru det måste medges, hvad en
författare sagt, att denna allmänhet

*) N:o 76 ff.

På vissa ting förstår sig temligt slätt
Och särdeles i sång är dråpligt lätt att narra,

är hon det likväl ej till den grad, som man synes tro, då man så oupphörligen bjuder henne skal i stället för kärna. Den Kellgrenska och Leopoldska versens välljud och gedigenhet har ej ännu alldeles försvunnit ur hennes minne, och det har derföre händt, att de, som så oförsigtigt bemödat sig att göra henne till sin *dupe*, sjelfve blifvit de enda narrade.»

«Det återstår att anföra några exempel af herr Atterboms versifikation. Följande verser, tagna utan val, må dertill göra tillfyllest:

Blott gift sig i mitt öra
Stjäl från din mandolin (sid. 122).

Nämn ej min vallfartshindrande Armida (sid. 135).

Inom hvars kustram spegelskönt begrafvet,
Ett allt sig sänker och står upp likväl (sid. 138).

De pröfva skarpt tills hviloklockan klämtar
Med välkomst af ett evigt Aves frid (sid. 139);

m. fl. Hvilken hårdhet, hvilken kakofoni!»

«Kan man verkligen skrifva verser af detta skorrande missljud, ändå passera för «Skandiens näktergal», då kan det ej mera frågas, för några år sedan i ett visst bekant poem:

För våra dars beröm hvad saknas, utom blott
Att också ufvens röst får pris för näktergalens?

Nej, den Poetiska Kalenderns utgifvare sörjer, som man ser, nitiskt derför, att ingenting må saknas i våra dagars beröm. Att han tillåter andra att helsa sig för «Skandiens näktergal», är det minsta han kan göra dertill. Eller kan man väl vänta sig något mindre af den, som sjelf tillställer ett samtal emellan sig, Tasso, stjernorna och vindarne? Utom stjernorna, som ropa:

Framåt! ur sjelftillskapta bländverk vakna,

och vindarne, som af allt, hvad de borde kunna ha att säga herr Atterbom, endast inskränka sig till följande:

Framåt! Låt alla krökta stigar rakna,
Tro, att det enkla blott kan sanning ge,

(allt goda råd, som herr Atterbom ej följer) — och Ciceronen, som ledsen af det långa samtalet, säger herr Atterbom, att han talat med luften, synas de andra begge interlokutörerna, anden (Tasso) och främlingen (herr Atterbom sjelf) täfla om att säga herr Atterbom granna... Ej nog att herr Atterbom låter Tassos ande hafva den artigheten att ignorera, huru herr Atterbom behandlat honom i Phosphoros (hvarom

s silfverton för flera år tillbaka förmäler): sedan han låtit anden
sa sig

Fick också du ett mått af sångens låga,
Som luttrar malmen af hvart jordiskt ting?
Beslägtad syns du mig. Jag ser dig gerna,

ir herr Atterbom Tasso, som en skolgosse, stå till rätta för sina åsigter
lifvet, kärleken och poesien, hvarvid det naturligtvis alltid blifver herr
erbom som har rätt. Som ett prof huru väl herr Atterbom förstår att
ka sig in i de personers karakter, som han låter uppträda i sina dialo-
. må följande rader tjena. Den stackars Tasso har vågat underdån-
ıjukast fråga herr Atterbom

Din blod, har den en mer än mensklig sans? — —
Har ej en tärna nånsin fyllt ditt hjerta?
Försök ej mäta lifvets fröjd och smärta.»

«Främlingen (herr Atterbom), som i allmänhet tyckes bära afvog
d mot kärleken, svarar nu, att han väl älskar, men blott sitt folk,
iti olik en annan stor reformator, nemligen Luther, som ej drog i be-
ande att påstå, det den som icke bekände sig till den rätta kärleken,
blefve en narr i hela sin lifstid (som herr Atterbom bör taga ad
m, ty det är ej till detta pris, som hans folk kan vilja äga hans
ak). Se här hans ord:

Väl i mitt bröst de blicka in, det unga,
Det rika lifvets mångfald och begär;
Min kärlek dock jag fått, liksom min tunga,
Blott för mitt folk, hvars strängaspel jag är.
Dess qval, dess lust, dess hopp bestämd att sjunga,
Jag tystar gladt mitt ringa jags besvär!
Din hyllning förstar blott och qvinnor togo,
Hvad under då att båda dig bedrogo?

kan ej svara i en stoltare ton. Det är värdigt ej allenast en kung,
en kejsare, en Napoleon i vitterheten, Homerus sjelf, som sju städer
döden täflade att tillegna sig, skulle ej, medan han lefvat, vågat kalla
da för sitt folk. Också faller Tasso, så snart han får höra att herr
bom är en regerande herre, som billigt, honom straxt till fota, erkän-
att han ej hade något folk, hvars strängaspel han kunde vara, och
förlåt! När sedermera herr Atterbom, i anledning af deras olika
r af kärleken, såsom sitt sista ord, förklarar honom, att hans själ
sats mot Tassos)

vill fly på alltid hvita vingar
Dit, hvar den stora urbildsharpan klingar,

r man Tasso, på knä för det flygande strängaspelet, utbrista:

Olympiskt än dig dina vingar bära!»

«I apostrofen till sitt hjerta, sid. 175, yttrar han:

Din ungdom sökte flamman
Af fåfäng äras glans,
En yppig visdoms gamman
Och diktens drömda krans;
Men, snillets högsta spänning,
Hvad mäktar den förmå?
Är lifvets dunkla känning
Ej lika arm ändå?

Att det är herr Atterbom, hvars snille gjort denna högsta spi
blifver ännu tydligare när man läser den föregående och efterföljande

«Det ges, som läsaren ser, intet slag af kritisk stränghet, so till denna ytterliga grad drifven sjelfkärlek skulle rättfärdiga, i till herr Atterbom. Förtrytelsen äger icke, i sarkasmens eller g hela vida arsenal, något så fruktansvärdt vapen, som ej skulle va ligt mot en inbilskhet med denna tredubbla koppar kring sitt detta bröst, som med den mest trotsande och utmanande fräckh sig fram till ett mål för dem alla, liksom förvissadt att aldrig t något! Recensentens kritik är alltför lindrig för att behöfva söka svar i andra skäl än dem, som redan Horatius för aderton sekl uppställde i följande bekanta verser:

Om det mesta är skönt i dikten, ej jag förtörnas
Af få fläckar — — — — —
om fåfängt
Varnad, — — — den skrifvande felet förnyar,
Ej han förlåtas bör — — — — —
och den hand som ständigt p
Felar om samma sträng, förskones ej heller af löjet!
Likså förnedrar bristernas mängd till en Choerilus sk
Lyckas han någon gång, så ler jag och ropar: mirakel

«Detta utrop har recensenten också endast kunnat placera skilda verser, men aldrig vid något helt poem af herr Atterb äfven detta blott på fem eller sex sidor af de åttioen, som han intaga i detta års Poetiska Kalender. Dessa mirakulösa ställen för sid. 149, 155, 167, 172, 174 och 184. Herr Atterbom och hans b skola förmodligen räkna recensenten mycket till last, att han ej honom efter dessa sex sidor, ty de vilja ej veta af några horatiansk satser hvarken för granskning eller sammansättning: vilkoret, a mesta skall vara godt och fläckarna få, har, öfversatt p språk, en alldeles motsatt betydelse, till följe hvaraf sex dräglig

s försona granskaren med sjuttiofem af ordkrångel, platthet och sjelfdran. Ja, när fråga är om herr Atterbom, så måste den vittra krititrampa alla gamla och erkända grundsatser under fötterna. Han enfår ej dömmas efter sina anspråk: om han, som en viss luftseglare, de med förakt om sina föregångare, lofvar att uppstiga öfver molnen endast mäktar lyfta sig öfver ett plank, så har den gäckade publiken tt att hvissla ut honom; nej, den måste ändå, och på knä, beundra lilla lyftning och berömma åtminstone hans goda vilja. Det är han ıst, som ej får dömmas efter sina volymer, men efter sina sidor och len på sidor: det är hos honom endast, som granskaren är skylatt, ur massan af allt det dåliga, som öfverallt erbjuder sig, fram-, framhålla och beröka hvarje liten vers eller rad, som blott röjer ıenskligt vanlig känslighet, en naturlig tankeföljd och sjelfva den teka språkfärdighet, som öfningen ger, och som man i alla fall har rätt ordra af hvar och en, som gör anspråk på att vara författare. Det är Atterbom endast, som granskaren alltid måste betrakta som nybegynäfven sedan han i tio år författat och i tio år gjort anspråk på att tta med fullkomlighet. Det är slutligen herr Atterbom endast, vilken granskaren ej får begära, att han, genom några afgjordt re arbeten, skall söka att ge vigt åt de förolämpande omdömen han om våra utmärktaste författares. Se der det pris, hvartill man hos herrar kan förvärfva sig namnet af rättvis granskare och stor ıtdomare! Så långt hafva vi väl ej ännu gått tillbaka i språk ritter odling, att det kan falla någon annan in att vilja förtjena det, en, som redan vunnit det.»

«Om recensenten härvid anför Lessings kritiska grundsats: att man vara obeveklig mot en stor skald, men mild mot en liten : medelmåttig, så är det ej för att finna ett ännu kraftigare förför sin rättighet att vara obeveklig emot en skald, som icke någon annan storhet än anspråkens, men derföre, att han med st vet, att herr Atterbom sjelf, äfvensom hans beundrare (hvaraf en ı åberopat denna grundsats till försvar för den stränghet, hvarmed kritiserat en af våra utmärkta skalder), ej skall underlåta att i dessa ngs ord ädelmodigt finna det naturligaste försvaret för sin recensent, a sig med åtankan af hvad Homerus sjelf måst låta sig behaga af r och Aristarcher, och tillskrifva de svenskas kritiker «afundsjukan» att «personligt hämdbegärs oförsonliga illska».»

«Recensenten har endast grundat sin kritik på herr Atterboms närde arbete och bedömt det alldeles som han skulle bedömt det, i fall rarit det första af hans hand, så att han i detta afseende tyckes hafva yllt hvad herr Atterbom önskat eller bort önska. Recensenten har ej ; eller behöft påminna sig herr Atterboms öfriga. Hvilken ton skulle väl tagit, om han påmint sig, att den herr Atterbom, som han nu re-

censerat, är densamme som i nio föregående år talat med samma (sjelfbeundran om sig sjelf och sina snillegåfvor och tillika med förolämpande förakt om de författare, som i en lång följd af nationens odelade bifall och beundran, utan att likväl sjelf, und denna tid, hafva frambragt ett enda arbete af erkänd förtjei vår litteratur, en enda afhandling i något vetenskapligt ämne, tingen fört vetenskapen längre eller, genom en sjelfständig uppfatt tillämpning af dess grundsatser, spridt ljus öfver något för samh litteraturen vigtigt föremål; något enda större poem af förtjenst s jemföras med Creutz' «Atis och Camilla», Gyllenborgs «Menniskı och elände», Oxenstjernas «Dagens stunder», Kellgrens «Mina löje polds «Erotiska oder», etc. etc., hvilka likväl alla framträdt utaı på att fördunkla hvarken samtida eller efterföljande medtäflare. känsla skulle väl bemäktigat sig recensenten, om han erinrat sig, ı samma herr Atterbom, som låter Tasso räkna slägtskap med sig o sig vara det kraftfulla och upplysta svenska folkets strängaspel stämd att sjunga «dess sorger, dess nöjen och dess förhoppning: allenast icke författat ens något mindre poem, som till idén eller det uthärdar granskningen, ännu mindre något, som, genom s kraft och utan lånadt biträde, bragt sig till namnkunnighet bl folk, kringflugit landet i afskrifter och fästat sig outplånligen i all som så många stycken äfven af dess mindre författare; om han er att det är samma herr Atterbom, som, sedan han i nio år trött kallade folks tålamod genom hvad han skrifvit såväl på vers som] glömmer den pligt, som i mångdubbelt afseende åligger honom, ligen, genom något arbete af öfvervägande förtjenst, för bringa i förgätenhet sina många föregående synder emot detta «ı och dess litteratur, — och efter två års frånvaro ur fäderneslan(träder med «Vandringsminnen» af den beskaffenhet som vi sett, intet stigande röjes, utom i inbilskhet och vattenaktig platthet; censenten erinrat sig, att den herr Atterbom, hvars inbillning han minstone passift kunna röras af de stora föremål, som ett land erbjuder, som trampats af Fabier och Camiller, af Virgilier och : och der, som en stor författare sagt, hvarje stoft är en röst, som en försvunnen storhet, är densamme, som nu besvarar recensentens mänhetens billiga väntan — med en blott underrättelse, och med underrättelse? Jo, med den, att han i Italiens förtjusande parke skuggan af dess lagrar och cypresser, emellan dess stolta ruiner, dess som inspirerat så många af den moderna litteraturens mästerstycl bland hvilka Gibbon utkastade planen till sitt odödliga verk om ro väldets fall — fullbordat dramatiseringen af — — «Fågel Blå». om recensenten derjemte erinrat sig, att litteraturen är en fullkon mokratisk stat; att i densamma intet anseende får usurpera

blott förvärfvas; att vägen dertill endast går genom — goda skrifter, och att det är den upplysta allmänhetens uteslutande rätt (och ej författarnes) att bestämma denna godhet? Huru väl att recensenten ej påmint sig allt detta förr än just det ögonblick, då han redan slutat sin recension! Det gifves tillfällen, då en skribent, i sitt nit för det allmänna vettet och den allmänna upplysningen förlåtligen kan låta sig hänföras, och recensenten lemnar åt sina läsare att afgöra, om ej det, hvars vådor han i denna stund så lyckligen undvikit, varit ett ibland dessa stora tillfällen i en författares lefnad.»

Man kan ej neka att denna kritik, ehuru ytterligt bitter, i många afseenden var ganska befogad. Tonen deri kunde hafva varit mindre fientlig; så dömmer åtminstone en kall och opartisk efterverld. Men man får besinna att denna granskning tillkom just när stridens hetta uppnått kokpunkten; att den gamla skolan länge varit föremål för ett oerhördt öfversitteri, som ej sällan tillåtit sig personliga förolämpningar af argaste beskaffenhet från de unga män, som ville anses för reformatörer i vitterhet, ehuru de sjelfva nästan ingenting positift uträttat. Journalen var för öfrigt bland den tidens offentliga organer icke ensam om sin åsigt. Äfven den humana och opartiska Stockholms-Posten, som mer än en gång fick uppbära förebråelser och hån för sin neutralitet, tillkännagifver sitt stora missnöje med flere af Atterboms bidrag till Kalendern. Den säger t. ex. om poemet «Italia» *): «Man hade gerna velat föreställa sig att Italiens klassiska jord bort väcka högre tankar och mera upplyftande känslor hos en ung skald, än detta verkligen svaga stycke uttrycker, der man alldeles icke igenkänner herr Atterboms vanligen dristiga flygt». Samma omdöme gäller om poemet öfver «Byströms Juno». Vidare säges om «Bergshöjden vid Olevano»: «Om man noga ville genomgå detta stycke, skulle en mängd anmärkningar erbjuda sig, som ej bléfve till dess förmån; jag vill blott anföra några rader ur detsamma. Om Nordbon säger herr Atterbom:

*) Stockholms-Posten 1820, N:o 31 ff.

— — höfligt
Stiger han in och försöker flaskan.

På ett annat ställe i samma poem säger herr Atterbom oss en stor nyhet. Sedan han i några rader apostroferat Helios (solen), fortfar han:

Se'n du till Kristus blef och pröfvat
Huru de dödligas öde tynger.

Nog vet man att Kristus kallas rättfärdighetens sol, men ej att solen blifvit Kristus. I följande versen tilltalar herr Atterbom sålunda Helios eller Kristus:

Dig endast törs jag yppa hur svag jag är.

Recensenten fruktar mycket att herr Atterbom på detta ställe verkligen yppat sin svaghet för alla. — När till allt detta lägges huru «Guds kärleks sol strör purpur öfver himlabergen», huru «själarne i samtal hvifta de hvita vingar», bör man ej undra att «mästar Stjernhjelm ändtligen ordar så»:

En landsman är den drömmarn från Thules fjell» *). — —

Om «Besöket i Sorrento» säger Stockholms-Posten: «Inträdet i den odödlige Tasso's boning försätter herr Atterbom likasom i en andeverld. Det hänryckningstillstånd, han velat uttrycka, kan i och för sig sjelf icke ogillas; men i afseende på sättet synes det, lindrigast sagdt, stridande mot en ynglings modesti att låta Tasso's andestämma helsa den ankommande unga främlingen såsom skald och hålla med honom ett långt samtal, som i det närmaste liknar en bikt. Om herr Atterbom tilltror sig förmåga att bedömma Tasso's författarlif och införa honom sjelf talande derom, synes dock temligen klart, att herr Atterbom något förstigit sig; och oaktadt alla i stycket förekommande reminiscenser ur Goethe's Tasso, skall man dock i denna andestämma svårligen igenkänna Armidas sångare. Herr Atterbom har så-

*) Poetisk Kalender 1820, s. 126 f.

lunda föga besannat den lexa, han gifver sig sjelf, då han låter anden omtala, huru «skaldens anspråk svindlar», och huru «han är blind, så med som utan bindlar». Stockholms-Posten ser en bekräftelse deraf i den redan i Journalens recension anförda strofen, hvari Atterbom kallar sig för sitt folks strängaspel, och tillägger: «Man måste tillstå att dessa rader klinga något furstligt; men herr Atterbom må väl sjelf veta, hvad folk han har att beherrska med sitt strängaspel, och då vore det kätterskt att tvifla på hans bestämmelse».

«Slutligen låter herr Atterbom tilltala sig af stjernor, vindar och palmer, hvilka enhälligt kommendera honom «framåt!» Under den tillämnade flygten vore tilläfventyrs väl, om herr Atterbom lade denna andens varning på hjertat:

Olympiskt än dig dina vingar bära,
Se till, att vaxet icke smälta kan!»

Poemerna «Guitarrspelerskan på marknad», «Afsked från Villa Borghese», «Gondolfärden», «I Kärnthneralperna» och «Till en syster» berömmas, ehuru icke alla alldeles ovilkorligen. Likaså «Enslighet», «Utsigt» och i synnerhet «Vandrarens aftonvisa».

Man ser häraf, att Stockholms-Postens klander, ehuru mindre bittert än Journalens, ändock är nästan lika afgörande. Atterboms anseende stod kanske aldrig så lågt som just vid denna tidpunkt, då man efter hans tvååriga bortovaro i främmande land, och med de tillfällen till andlig utveckling, som derunder erbjudit sig, väntat af honom mera än han i början tycktes kunna uppfylla. Också var han nu föremål för en polemik, som var argare än någonsin. Dertill bidrog i sin mån hans verkliga eller påstådda delaktighet i de samtidigt utkomna «Markalls Sömnlösa Nätter», hvilka i högsta grad ytterligare retade sinnena. Då denna storm, om icke den sista, dock var den våldsammaste, som fram-

brusat öfver hans hufvud, har jag icke tvekat att något omständligare derför redogöra. Deremot förbigår jag de flerfaldiga angrepp, dels i poetisk, dels i prosaisk form, som detta år gjordes i Journalen mot fosforisterna, och hvilka till en del voro framkallade af «Markalls Sömnlösa Nätter», emedan ingen af dessa artiklar innehåller särdeles nytt eller i polemisk *verve* och qvickhet kan jemföras med den recension, med hvilken vi nyss gjort bekantskap.

Till de många och stora anspråk, hvarmed den nya skolan uppträdde i vår litteratur, hörde äfven att den, uttryckligen eller antydningsvis, ville räkna filosofen Höijer bland anhängarne af sina åsigter. Höijer var, såsom kändt är, en «muvemangets», såsom det nu för tiden heter, en den andliga rörelsens man, med liflig kärlek för forskningens frihet och den allmänna bildningens rätt att gå framåt, och följaktligen med ett motsvarande lifligt hat mot det regeringssystem, som intill år 1809 lagt hinder i vägen för fortgången i medborgerlig frihet och intellektuell odling. Det skulle naturligtvis hafva varit en synnerlig fördel för den nya skolan, om den kunnat lyckas bibringa allmänheten den föreställningen, att antingen hon sjelf stode under Höijers fana, eller, ännu bättre, att Höijer stode under hennes. En anledning att låta påskina något sådant, att efterhand vänja allmänheten vid den föreställningen, att sjelfva Höijer ägde en viss gemensamhet med karbunkelpoesiens hjeltar, erbjöd sig genom den omständigheten att Höijer, med sitt nyssnämnda lifliga intresse för den litterära rörelsen, ställde sig i beröring med Hammarsköld i och för tidskriften Lyceum, hvars utgifvare Hammarsköld var, och till hvilken Höijer lemnade bidrag. Som vi redan förut sett, upphörde denna tidskrift ganska snart och efterträddes af Phosphoros, i hvilken Höijer icke hade den ringaste delaktighet, då han omöjligen kunde hysa den ringaste benägenhet för

den Schelling-Schlegelska visdom och den Novalis-Schlegelska poesi, för hvilka denna tidskrift gjorde sig till organ. Det var följaktligen icke underligt, att filosofen mot slutet af sin lefnad oroades ej mindre af det beröm, hvarmed nya skolan, under nedsmutsandet af fäderneslandets andra litterära storheter, uppvaktade just honom, än af de halft utsagda anspelningarna på att han skulle, om icke uppenbarligen, dock hemligen, stå i skolans leder. Denna hans oro ökades, då han under riksdagen i Örebro, derifrån erhöll ett bref, som underrättade om att man, d. v. s. på den plats der representanterna af landets, om ej högsta bildning, dock starkaste opinioner för tillfället voro församlade, hyste den skäliga misstankan att Höijer spelade under täcke med de litterära revolutionärerna. Full af förtrytelse häröfver ville Höijer offentligen låta vederlägga detta för honom förnärmande rykte, och hade derom framställt anhållan hos redaktionen af Phosphoros, hvilken dock förnekade all vetskap derom, ehuru ansedda och trovärdiga vittnen offentligt tillkännagåfvo sin öfvertygelse att Höijers önskan blifvit framställd, fastän ej efterkommen. Historien kan läsas utförligare i Fryxells «Bidrag till Sverges litteraturhistoria» *). Det är en i alla afseenden ledsam historia, som det är bäst att icke vidröra, då deröfver hänger ett mörker, som numera väl icke låter sig skingras.

Först år 1819, sedan skolan redan ett helt decennium stoltserat med Höijers namn, blef det ändtligen fråga om att undersöka med hvad rätt skolan kunde tillegna sig denna utmärkta tänkare. Anledningen var temligen obetydlig. I sin anmälan af Hammarskölds «Svenska vitterheten», säger nemligen recensenten i Svensk Litteratur-Tidning (1819, sid. 310):

*) Band V: sid. 3 följ.

«Bland dem, som namngifvas såsom konstdomare i senare tider, är egentligen Höijer den enda, som förtjenar att omtalas. Det är en stor saknad för vår litteratur att hans skrifter ej blifvit samlade *), och med hvarje år minskas hoppet att det skall ske. Kort efter hans död berättade ryktet, att professorn J. O. Höijer var omtänkt att i detta fall sörja för sin broders minne och sina landsmäns bästa, och ännu vore det väl möjligt att genom jemförelse mellan de anteckningar, som flera af den oförgätliga filosofens lärjungar ännu förvara, återställa i sin ursprungliga gestalt de flesta af hans föreläsningar, hvilka annars för alltid gå förlorade.»

Recensenten anför sedan en profbit ur Höijers föreläsningar öfver filosofiens historia efter hans åhörares anteckningar. Derpå följer en slutreflexion, såsom vanligt, när ringaste anledning gafs, innehållande en otidighet mot Leopold.

«Det är märkvärdigt», heter det, «att, äfven sedan en sådan lärare fanns vid rikets första universitet, Leopold ändå till en tid kunde bibehålla sitt pretenderade anseende såsom filosof genom de mest idéfattiga och oredigа skrifter i verlden. Rosenstein hade dock den förtjensten att ej pina läsaren genom svulst och ordprål, och troligtvis har Leopold haft för ögonen denna lofvärda egenskap, då han i ett bref till konungen kallar densamme för «den visaste bland undersåter.»»

«Det är föröfrigt lätt att gissa, huru kritiken skulle vara beskaffad i en tid, då de, som gåfvo ton i vitterheten, till den grad föraktade eller misskände filosofien, att man satte i fråga om en filosof kan vara lagstiftare; att man ansåg «gåfvan af ett lifligt skämt, användt på filosofien, medföra samma fördelar som den högre kalkylen i de mathematiska vetenskaperna, i det hon genom en method, full af likaså säkra som underbart korta beräkningar, framhjelper till resultater, hvartill man genom vanlig räkningslära svårligen skulle hafva framletat sig» (Sv. Akad. Handl). I dessa få ord karakteriseras alla granskningar af dåvarande konstdomare, och om man får anse detta infall såsom en princip, måste man tillstå att de temligen konseqvent vetat följa den. Genom sina underbart korta beräkningar kommo de verkligen till resultater, hvartill man genom vanlig räkningslära svårligen skulle hafva framletat sig: resultater, som vanligen gingo derpå ut att utan gräns berömma vissa privilegierade författare, då åtskilliga småskribenter fingo plikta både för sina och de andras synder. Huru säkra dessa beräkningar varit, har längesedan visat sig, och ehuru ännu mången synes sätta värde på denna högre kalkyl, har den dock förlorat sitt förtroende hos allmänheten, som börjat inse att det lika litet i filosofien som i geometrien finnes någon kungsväg.»

*) Höijers Samlade Skrifter utkommo först flera år senare.

Den stora filosofens efterlefvande broder, professor Josef Otto Höijer, blef ytterligt uppbragt öfver detta i samma andedrag uttalade beröm öfver den hädangångne, klander mot förvaltaren af hans litterära qvarlåtenskap och nedsättande af den vördnadsvärda personlighet, som främst representerade vår äldre vitterhet och hvilken såsom tredje person inblandades i en sak, hvarmed han icke hade att göra, och hvari han i detta sammanhang så mycket mindre bort indragas, som han alltid med utmärkt aktning blifvit behandlad af den man, det här var hufvudafsigten att loforda, nemligen filosofen Höijer. Det var icke någon stor kompliment åt nämnde filosof att påstå, att den författare, som han berömt, till ingenting dugde. Josef Otto Höijer svarade på denna artikel i ett Bihang (N:o 9) till Svensk Litteratur-Tidning, hvaraf emellertid, i det Upsala Universitets bibliothek tillhöriga exemplar, eget nog, just det blad finnes bortrifvet, som innehåller de skoningslösaste uttrycken om fosforismen. Sedan författaren talat om svårigheten att åstadkomma en samling af hans broders skrifter, i anseende till manuskripternas egendomliga beskaffenhet att till en stor del bestå af symboliska figurer eller chiffer, till hvilka man icke ägde någon klav, påstår han, att om man skulle lyckas tyda denna hieroglyf-skrift, man dock borde utgifva den i blott ett inskränkt antal exemplar, att utdela endast bland vetenskapens verkliga idkare och «sanna kännare».

«Tidens lynne», fortfar han, «och de fenomener i den litterära verlden, som höra till ordningen för dagen, gifva ännu mera eftertryck åt förbindelsen att nyttja denna utväg. Hvarje revolution i filosofien, som öppnar någon högre åsigt af menniskan, verlden och dess upphof, har haft det missödet att nästan mera hämmas och motarbetas af sina beundrares blinda nit än sina motståndares oförnuftiga illvilja och hat. De förborgade kunskaper den tros meddela, härmningslusten och begäret att vara nymodig, framlocka snart en mängd anhängare, som i saknad af tankens sjelfständighet och kännedom af det problem, vetenskapen i stöd af föregående bemödanden drifves att upplösa, ifrån äfven den mödosammaste läsning af något nytt

systems skrifter, hemta endast en blind tro på vissa termer, som, ju besynnerligare de förefalla, ju mera anses för sanna besvärjelseord att dermed när som helst tvinga naturen att blotta sina djupaste hemligheter. Skriffebern inställer sig snart i ett tillstånd, der man hvarje ögonblick är i fara att krevera af fraser, och författeriet ger sig luft i tidningar och periodiska skrifter, i hvilka satser, ryckta ur sitt sammanhang och karrikaturmessigt framställda, profanera den ädlaste af all mensklig vetenskap samt göra den misskänd bland allmänheten, hvilken med skäl genom dylika orimligheter anser sig gäckad, men derjemte med samma obillighet fördömmer filosofiens tillvarelse, som om den för några solblindas skull önskade att dagens ljus måtte ur den fysiska verlden försvinna. Men ej blott inom filosofiens gebit svärmar denna ohyra; den utbreder sina härjningar så långt som grenarne af detta kunskapsträd sträcka sig, och först och förnämligast till dem, som omedelbart med stammen äro förenade. En högre filosofi kan ej annat än gifva skaldekonsten ett utmärkt rum på rangordningen af menniskosnillets produktioner, men skärper i och med detsamma i afseende på den sina fordringar. Som ingenting är lättare än att smida rim och meter, i synnerhet då man saknar odling och snille, är det klart, att, så snart man — ej sjelf känner — men af andra, på hvilkas ord man är färdig att svärja, får höra omtalas denna Poesiens förträfflighet, man genast äfven på dess bana skall hoptals framstörta att förvärfva lagrar. Man har idkeligen hört upprepas, att en förslappad tid minst kan uppfylla en sann poesis fordringar, och att vår tid är i synnerhet förslappad; man sluter derföre, att man måste bilda en poesi, som är olik denna tids, och visserligen inventerar man en sådan med den största lätthet och obundenhet, så snart man ej bekymrar sig om eller förstår att urskilja huruvida man med denna olikhet stiger öfver eller under den poesi, som man vill mästra eller omskapa. Med samma snillebrist och härmningssjuka, som de fört med sig till filosofiens studium, kunna dessa bröder i Marsyas, till trots för de eviga ropen på de himmelska idéerna, ej frambringa annat än fantomer och döda yttre former, och en poesi uppstår, som, med de mest högljudda anspråk på universalitet och hög genialitet, är den mest konventionella, halt- och gestaltlösa af allt, som någonsin missbrukat detta namn, och som i stället för att vara en Apollos dans med gracerna på Olympens höjder, ej är annat än ett tomt och vidrigt gyckelverk af skuggorna i Plutos rike. Det är klart att en sådan poesi, mer än någon annan, behöfver genom dogmer bevisa sin förträfflighet; man flyr derföre till en mängd termer, konstord och satser, hemtade ur en högre filosofis konsttheori, der de äga betydelse, men hvilka, hopvräkta, miss förstådda och förvridna i en dylik poesis loftal eller försvarsskrifter, ej tjena till annat än att förvirra allmänhetens omdöme, och att uppreta den ännu mer emot en vetenskap, som tros vara upphofvet till alla dess vidunderligheter. Den nya jargonen och den gamla slendrianen komma härvid snart i en inbördes strid, om hvilken man, med lika stor medömkan som åtlöje, hör

försäkras, att den gäller ej mindre än lif och död; och då all blind tro, det vare sig i religion, politik eller filosofi, föder fanatism och förföljelseanda, så ser man nu en polemik uppstå, hvars cyniska fräckhet bringar läsaren i författarens ställe till rodnad, och hvars tadel och smädelser till och med äro drägligare än dess ärebetygelser och pris. Det är ej underligt om under en sådan förbistring bättre författare blifva sällsynta och sättas ur rörelsen, på samma sätt, som guld- och silfvermynt under öfverflödet af odugliga assignater. Den oväldige må dömma, om ej under de senare åren detta varit litteraturens tillstånd i vårt fädernesland, och om detsamma nu upphört. — Det är troligt, att om den man, som var en kung i sin vetenskap, och för hvilken dagens litterära heroer affichera en så djup undersåtlig vördnad, fått njuta en längre lifstid, hade han snart med sin Neptunsblick kufvat denna väderyra; det är mer än sannolikt, att om han ock ansett densamma för ett nödvändigt ondt, som måste hafva sin tid och af sig sjelft afmattas och försvinna, hade han dock undvikit att derunder framträda såsom författare; och det är säkert, att han med en, kanske öfverdrifven, sorgfällighet sökte att skydda sitt namn och sina tankar ifrån att misskännas och förblandas med deras, som ej höjt sig till dugliga författares värdighet. Och då måste det vara en helig pligt emot hans minne, att söka aflägsna den profanation af hans föreläsningar, som säkert skulle inträffa, om de ibland allmänheten utspriddes i ett skick, hvari de så lätt kunde efter behofvet förtydas, och på en tid, då de i stället för att begripas, endast blindt skulle åberopas, och såsom undergörande helgonsreliker vidskepligt förgudas. — Men menniskosnillets sjukdomar, ehuru våldsamma, äro dock ej rent af förstörande; de bära med sig i sin ytterlighet sitt eget korrektiv, och lemna förr eller senare rum för en föryngrad och förökad friskhet. Under den skola oftanämnda föreläsningar med mera sans tolkas och värderas, och med hoppet derom skall undertecknad anse för sin dyraste pligt att på ofvannämnda sätt rädda dem undan förgängelsen, tadlet, missförståndet och en falsk beundran. — Föröfrigt kan man vara obekymrad om deras författares minne; han har verkligen förtjent bättre ärestodar, än dem man nu uppreser åt föremålen för sin dyrkan, och han har tillräckligt sörjt för sin odödlighet genom de skrifter han utgifvit, författade i det ädlaste och klaraste språk och genomträngda af den djupaste anda. Ur dessa ljuder ännu hans röst till dem, som hafva öron att höra honom: «J hedren bäst mitt minne, om J, följande mina fjät, älsken sanningen för sanningens skull och, med aflägsnandet af all råhet i handling, tänkesätt och uttryck, för verlden visen, hvad en verklig filosofi och en sann odling förmår uträtta till mensklighetens gagn och ära».»

En annan stor författare, som skolan äfven gerna ville tillegna sig och städse berömde, Franzén, bröt samtidigt öppet med henne, och frånsade sig all gemen-

skap med henne, dertill föranledd af tre recensioner i Svensk Litteratur-Tidning öfver Adlerbeths öfversättning af Ovidii Metamorphoser, öfver sjette delen af Svenska Akademiens Handlingar samt öfver fru Lenngrens Skaldeförsök. Denna sistnämnda tyckes i synnerhet hafva väckt den fromma skaldens förtrytelse. Äfven denna strid förtjenar att närmare tagas i betraktande. Nyssnämnda recension är dock en bland de bästa, som utgått från den nya skolan, och kan förtjena uppmärksamhet äfven i våra dagar för esthetiska sanningar, som der uttalas. I allmänhet är denna tvist en bland de intressantare, som under den stora striden uppstod, just derföre att den afhandlar saker mera än personer, och följaktligen äfven kan vara lärorik ännu för efterverlden. Enligt min åsigt hade skolan här i allt hufvudsakligt rätt, och den ädle Franzén lät af sin pietet för den hädangångnas minne i sin hetta förleda sig till någon orättvisa mot fru Lenngrens granskare. Då denna litterära kontrovers äger den stora förtjensten att icke allenast skildra de olika åsigternas slitningar, utan äfven är högst upplysande i afseende på det föremål, som den afhandlar, nemligen i afseende på bestämmandet af den författarinnas poetiska värde och esthetiska ståndpunkt, hvilken bland alla af sitt kön i vårt fädernesland vunnit den högsta och allmännaste berömmelse, anser jag mig böra någorlunda utförligt redogöra för densamma. Jag gör det så mycket hellre, som det i denna skriftvexling visar sig att den nya skolans ungdomsmod något saktat sig, att hon stod färdig att lemna sin polemiska ståndpunkt, och att hon börjat lära sig att i sin kritik behandla såväl sitt föremål som sin vedersakare med aktning.

Nils von Rosenstein hade till Anna Maria Lenngrens just då utkomna Skaldeförsök skrifvit ett företal, hvari han på det akademiska sättet förklarade begreppen snille, smak och klassicitet, och redogör för de

grunder, på hvilka fru Lenngrens dikter af honom räknades till svenska litteraturens klassiska arbeten. Ehuru högt skolan ansåg sig kunna ställa skaldinnan, som den uti idyllen och karrikaturen förklarade för oöfverträfflig, kunde den emellertid icke tillerkänna hennes dikter ärenamnet klassiska, och bestrider äfvenledes befogenheten af Rosensteins yttrande, att «dessa poemer borde anses som ett efterdöme för alla dem, som vilja skrifva vers.» Skolan finner hennes dikter i afseende på versifikationen komma närmast Leopolds skämtsamma dikter, emedan den såsom mönster i formellt afseende angifver «Kellgren i afseende på versens ljufhet, Bellman i afseende på dess musikaliska rikedom, och Atterbom i afseende på dess konstrikhet och dess nästan till spansk judfullhet gränsande välklang.» Jag förbigår denna del af recensionen och väljer till meddelande den del af densamma, hvari recensenten från en polemik med föregalaren om smakbegreppet leder sig in på kritiken öfver jelfva dikterna och de väsentliga brister, som fosforisnen naturligen måste finna i fru Lenngrens skaldskap *).

«Hvad, enligt vår öfvertygelse, förvillat våra äldre konstdomares theori, r deras misstag att föreställa sig snillet och konsten — eller hvad de kalla maken — såsom tvenne bestämdt åtskilda akter af skaldens skapelseförmåga: nemligen snillet såsom en på «en egen och ny väg» djerft och sanslöst» framrusande Pegasus, smaken åter ungefär såsom en töm, hvarmed den ystra gudafålen skall «hejdas». Vi minnas ännu de tider, då man nappt nämnde snillet annat än för att varna för dess förvillelser; då man land ett styckes förtjenster endast nämnde vers, diktion och rimmens lättet; nu, sedan några år tillbaka, börjar man medgifva, att snillet är någonng väsentligt, äfven i poesien. Å vår sida medgifva vi gerna, att all onst har sina långa läroår, att den fordrar — hvad man kallar reglor. Ien hvilka äro dessa reglor? Se här skiljestenen. De fransyska och svenska ansoserna svara: «Reglor? — huru är det möjligt att icke förstå det? eglorna i ethestiken hafva samma grund som reglorna i grammatikan: man bstraherar dem från «författare af en sund och erkänd smak», och skrifver fver: *Usus voluit.*» — Deremot neka vi, att i diktens verld äfven de största mästare kunna skapa lagar för en yngre skaldeslägt. — Då herr v. Rosen-

*) Svensk Litteratur-Tidning 1820, sid. 164 f.

stein och andra tala om de stora snillenas fel och vidunderligheter — hvad mena de? Jag känner inga snillen af första ordningen, hvilka äro vanställda af verkliga fel. En nutidens skald skall ej, såsom Homerus (enligt hvad man vet af Kellgren), låta Jupiter hota sin gemål med stryk, — ej skicka en tragisk hjelte, såsom Ajas hos Sophoklés, att strida med oxar, — ej låta sina hjeltinnor skämta så sjelfsvåldigt, såsom mången gång hos Shakspeare — detta vore ett fel mot konveniensen (och från den bör hvarje författare icke utan högre skäl afvika), — men icke böra vi lägga våra begrepp, våra föreställningar till måttstock för förflutna tider — vi böra ej en gång med förlåtande medlidande se ned på sådana fel, så länge det ännu är oafgjordt, om äfven, då vår smak stötes af sådana omständigheter, vår bildning ej kan vara för mycket artificiell, och om ej våra förfäder deruti hade rätt, då de följde naturen. Det är åter möjligt, att vår närvarande bildning, i åtskilliga bland dessa punkter, äfven i högre menskligt (och således jemväl artistiskt) hänseende, verkligen kan. hafva förädlat sig, — men hvad betyda sådana oväsentliga konveniensfel mot konstens höga, eviga lagar? Vi se af Shakspeare's äldsta skådespel, att äfven den störste bland den yngre tidens skalder icke på en gång uppträdde såsom mästare, att äfven han måste hafva genomgått konstens läroår, — men icke vore hans första utkast derför ofullkomliga, emedan han i sina yngre år hade för mycket snille, som sedermera, skulle man sålunda tro, något litet bortdunstade. Tvärtom: äfven som poet kan man aldrig hafva för mycket snille. Ej heller bör, enligt herr v. Rosensteins dualistiska åsigt, man föreställa sig snillet och den så kallade smaken såsom tvenne krafter, hvilka liksom Hippolyts hästar, sträfva åt olika sidor; eller snillet såsom ett gas, som lyfter diktens skepp mot molnen, och smaken såsom en nödvändig barlast, som nedtynger den mot jorden. Recensenten föreställer sig hellre dessa tvenne krafter såsom alldeles identiska; han tror, att snillet sjelft är sitt eget korrektiv, och då man ser en mäktig natur på afvägar, är det mera derför, att han i denna stund blifvit styrd af en mattare än af en starkare genius. Medgifvom, att det äfven gifves en rå, oharmonisk kraft, som aldrig skapar annat än vidunderligheter; men sådana ensidiga originaler höra ej bland raden af de mästare, hvilka man «beundrar» — om man äfven hos dem kan beundra enskilda tankar, uttryck och ställen. Sådant är måhända Milton's Paradis, — sådant är i vår inhemska vitterhet drottqvädet «Gylfe», fullt af målningar, som kunna ställas bredvid de största mästares, men det hela i grunden hvilande på en förvillelse, som ej är snillets, utan efter man vill nyttja detta uttryck, den falska smakens.»

««Allramest och djupast», fortfar herr Rosenstein, «skall smaken falla, om något land skulle vidkännas den olycka, att se en filosofi uppstå, som icke vore nog klar, nog fattlig, nog utredd; och om en sådan filosofi skulle få inflytelse på vitterheten, hvad skulle väl då följden blifva?»»

«En sådan olycka måste, så vidt recensenten kan inse, hvarje lands terhet vidkännas, der en verklig filosofi uppstår. Ty hvilket dödt, ofruktande träd vore ej en filosofi, som icke sträckte sina rötter äfven inom stens land! Är då vitterheten en isolerad planta, som växer på ytan, n att hämta sin näring af lifvets allmänna rot? Och huru skall man amt begära af den dunklaste bland vetenskaper, att den på en gång skall nfödas fullvuxen? Så föddes i himmelen vishetens gudinna, enligt fabeln; men här, i den sublunariska verlden, måste denna planta sås, uppstiga långsamt tillväxa. Och växa i evighet mot höjden; — ty vore filoso- verkligen «fullt klar, fullt utredd», — så vore ju alla lifvets gåtor lösta. Och detta är äfven det mål, hvartill alla ädle sträfva, — men me de, som vilja njuta utan att så, hafva rätt, då de ropa: Tag hit kten, låt oss smaka på! . . . Hvad? är den icke mogen än? Hugg ner let! Det är ju bara skugga, och hindrar utsigten åt slätten! Hugg ner , utrota det ur vårt land! Hvad kan väl annars följden deraf fva?»

«Vi gå nu till några andra, mera enskilda anmärkningar i detta företal.»

«Med mycket skäl yttrar författaren, sid. 11, att fru Lenngren är rdig att räknas för den största skald bland svenska fruntimmer». — Dertid har hon egentligen ej flera än tvenne medtäflarinnor, fru Brenner fru Nordenflycht, — ty grefvinnan Frölich och fru Svedenmark voro för litet produktiva och vunno aldrig något betydligt anseende. — d den första angår, kan hon visserligen, oaktadt allt det beröm på e, under hennes lifsdagar, slösades, aldrig inför den sansade kritiken ma i beräkning, då man väl måste medgifva att «hedersgummans» ta ära var, att till verlden hafva frambragt aderton barn, en ära, som ökades genom ännu tvenne barn af ett helt olika slag: nemligen tvenne tband platta rimmerier. Blotta ögnandet på dem visar tydligen att Brenner hvarken var man eller qvinna, utan en pedant i stubb. — Fru denflycht åter har under senare tider lemnats åt en glömska, som, då efter hennes så kallade «Utvalda Arbeten» bedömmer henne, är alldeles tjent. Oaktadt hennes beläsenhet — öfver hvilken fru Lenngren ganska kt skämtar, sid. 69 — var hon alltid, i de af hennes skaldestycken, mottagit den skära prägeln af hennes själ, ren qvinna, i hvars hjerta, förtärande lågor, kärlekens trånad flammade. Derföre längtade hon, sentimental häftighet, efter den tid och de rum, då ingen falsk konve- n, ingen blott på yttre aken beräknad anständighet lade hinder i vägen uppfyllandet af hjertats önskningar; men då hon ej i verkligheten kunde a sig tillbaka till denna Arkadiens första ålder, ville hon åtminstone lefva i dikten. Ur denna djupt fördolda källa flöto dessa smäktande laqväden, der herdinnor än utgjuta sin förtjusning öfver den älskades rmning, än sin klagan öfver hans glömska; och dessa längtansqväden,

som glöda af en förborgad låga, och ofta frambryta såsom jem en försmådd kärleks förtviflan.»

«Man upptäcker i denna omständighet en afgjord olikhet me och fru Lenngren. Den senare tyckes alldeles hafva varit kall fö nas varmaste rörelse, för kärlekens hänförande: åtminstone hi känslor aldrig funnit en ton på hennes lyra. Derföre i «Några oı kära dotter i fall jag hade någon» (sid. 1—6) träffas intet, som hållandet mellan älskarinna och älskare; äktenskapet framställes blott moraliskt kontrakt, icke såsom ett — i ordets alla bemä heligt sakrament. Så heter det sid. 5:

Den make, som dig blir beskärd,
(Märk denna stora hemligheten!)
Var huld, om han är huldhet värd,
Om ej — så var det i förtreten.»

«Det är ingen fråga, att icke männerna skulle finna sig väl hvarje hustru bokstafligen följde detta råd; men det torde vara lil vet, att ett sådant bud endast kan följas, liksom föreskrifvas, af des väsenden, hvilka aldrig i hjertat känna behofvet af ett sympath — Det högsta af alla äktenskapets bud, hvarom fru Lenngren hai säga sin dotter, är väl det, att man älskar — af ingen annan grui kärlekens egen skull. Ty hvad är en kärlek af pligt för hjerta, en verkligt skön själ? Visserligen ganska aktningsvärd — dast negativ; en låga utan värma. Såsom en grundtanke frams öfverallt dën föreställningen, att kärleken blott är sinnlig, en blo en aberration från det vanliga och bestämda, som gifver anledning ligheter. Också är i ett af dessa stycken (sid. 22), Dårskapen f som Kärlekens bror, och udden af det hela den, att den senare j af den förra. I ett annat, kalladt «Dansen», sid. 58, varnas f detta sätt:

Likväl akten, då J svingen,
Under glädjens yra lopp,
Att ej med en flägt af vingen
Astrild tänder lågor opp.

Efter vanan skälmsk och listig,
Hemligt sårar han och ler;
Valsen gör den skalken dristig,
Unga sköna akten er!

Han försåtligt kring er vakar:
Oförvägna, sjelf dig skyll,
Om hans bloss i dansen sprakar
På din spindelglesa tyll, etc.

ett tredje, sid. 88, beskrifves sålunda förhållandet mellan fästmö och ästman:

Fästman af det tendra slaget,
Platt i joller och i skämt,
Libbar vid den sköna jemt,
Henne endast ser i laget.
I vinkel och vrå
Der smeka de två;
Hvad extaser!
Hvilka fraser!
Äckliga att höra på.

Hans Nåds Morgondröm», sid. 122, beskrifves åter på detta sättet:

Han jollra tycks ännu bland smekande kusiner
I smink och flärd och museliner
Och slösa mynt och lif och kyssar och beröm.

ah i sagan «Andarne», sid. 194, utmålas denna åsigt af kärleken såsom ett fikandet efter förstulna sinnliga vällyster, med nästan allt för klara genomskinliga färgor.»

«Denna obekantskap, detta, recensenten ville nästan säga, förakt för ...nans egentliga genialitet: kärleken, har äfven medfört den följden, att ...a hos vår författarinna saknar all varm känsla för religionen, denna ...nans enda sanna filosofi. Det finnes bland hennes skaldeförsök en ...ymn», sid. 41, som skulle vara religiös, men i hvilken dock råder intet ...t än en theofilantropisk natur-religion, som med sin öfriga isköld har ...i olyckan att aldrig kunna bli poetisk. Äfven i det lilla stycket «Kyrko...den», sid. 49, saknar man i uttrycket den andakt, som åtanken af lifvet ...r detta måste väcka i hvarje äkta fromt hjerta. Och «Adams och Evas ...rgonsång», som, ehuru i sig sjelf ganska vacker, dock icke må jemföras ...d Franzéns hänförande stycke «Menniskans Anlete», hvilar äfven på en ...tt pligtkärlek till Gud, såsom naturens upphofsman. Denna brist på ...ne för kärleken har äfvenledes vållat, att man ofta i fru Lenngrens ...eken saknar denna qvinnliga finkänsla, denna medvetslösa takt för det ...ckliga, som annars plägar åtfölja gratiernas kön. Hos fru Lenngren yp... sig denna brist genom det, att hon utmålar vissa föremål med en allt... liflig grad af fysisk styggelse. T. ex. detta drag i stycket «Contrasten» ...L 98):

Skeppundsvigtiga matrona,
Skona oss, jag ber!
Sänk då dessa breda rona
Vid ett spelbord ner.

...er detta i det annars qvicka stycket «Vauxhallen» (sid. 115):

Ändtlig ett månsken af ljus,
Kackling och buller och sus,
Ledsnad, utdunstning (!), behof utaf snus,
hvarvid man nästan är färdig att sätta näsduken för näsan.»

I bihanget till Svensk Litteratur-Tidning för
fick Franzén införd sin förut omnämnda artikel
hållande först några metriska anmärkningar med
ning af Litteratur-Tidningens recension öfver Adl
öfversättning af «Ovidii Metamorphoser», hvartil
zén skrifvit ett företal, derefter några mindre be
erinringar vid Svensk Litteratur-Tidnings recei
Svenska Akademiens handlingar, sjette delen,
hans förklaring i anledning af omdömet öfver fr
gren. Jag meddelar denna del af hans uppsats i sin
och vill endast i förväg nämna, att Litteratur-Tid
åsyftade sjelfberöm öfver sin opartiskhet mot fru
grens minne förekommer i en anmälan af «
Sömnlösa nätter», hvari äfven hon spelar en
i hvilken anmälan det heter, att «den ädla ska
. . . äfven af den yngre vitterhetsskolan hög
fastän icke förgudas», och hvari recensenten
en liten ära deraf att, fastän hån var «en man,
en betydlig del betraktade poesien, kärlekens
heter o. s. v. ur andra synpunkter än hon», h
icke «i dessa meningarnes och känslans skilj
såge något skäl att öfverhölja henne med skymf
smädelser».

«Då jag tog pennan i handen, för att skrifva dessa anmärkn
det icke min afsigt att sträcka dem utom deras första och egentl
hvarom jag kunde yttra mig, utan att på minsta sätt störas i m
lugn. Men under den föreställningen, att jag offentligen fra
Svensk Litteratur-Tidning, väcktes hos mig minnet af den harn
ödmjukelse, jag mer än en gång lifligt och bittert känt, att
mitt namn med ett otidigt beröm och utan någon anledning
vid tillfällen, då i de mest förolämpande uttryck skugga blif
dels på ett samfund, hvaraf jag har den äran att vara ledamot
jag har att tacka icke endast för min litterära lycka, utan för

vara svensk, dels på personer, hvilka jag af hela mitt hjerta högaktar och värderar, och med hvilka, till en del, jag varit och är lycklig nog att stå i en nära förbindelse af mångårig vänskap och tillgifvenhet. Detta missöde har träffat mig också i recensionen af fru Lenngrens skaldeförsök, hvilken dock äfven, utan denna orsak, skulle väckt hela min förtrytelse genom det sätt, hvarpå icke så mycket hennes skrifter som hennes person der blifvit bedömd».

«Svensk Litteratur-Tidning berömmer sig emellertid ännu efteråt (se pag. 460) af sin rättvisa emot «den ädla skaldinnan». Huru kan med den «högaktning», den för henne yttrar, förenas, att den anklagat henne för det lägsta och gröfsta begrepp om kärleken och äktenskapet, för saknad af all varm känsla för religionen (d. v. s. af all religion, ty den, som icke har den varm i hjertat, har den alldeles icke), och för brist äfven på den grannlagenhet, den känsla för det skickliga, som tillhör könet? Om man häpnar öfver sådana beskyllningar emot ett sådant fruntimmer, hvars personliga värde recensenten, om han annars icke känt det, bort lära känna af företalet; så vet man ej, om man skall tro sina ögon, då man läser de skäl, på hvilka de grundas. Den grofva beskyllningen t. ex., att fru Lenngren ej haft begrepp om någon annan kärlek än den sinnliga (recensenten nyttjar dervid ett ord, som ingen med uppfostran tillåter sig i umgänget), stödes på följande fem bevis: 1) Fru Lenngren låter kärleken ledas af dårskapen, sedan denna rifvit af honom hans ögon. 2) Hon varnar för honom unga flickor på en bal. 3) Hon yttrar sin vämjelse öfver den oseden hos förlefvade att smekas i sällskap. 4) Hon låter en till förakt framställd vällusting drömma om sådana föremål, som sysselsätta honom vaken. 5) Hon har öfversatt ett satiriskt stycke om ett rendezvous med andar. Det slag af kärlek, som hon på detta sätt bestraffar, skulle då vara det enda, hvarom hon haft något begrepp! Hvilken orimlig slutföljd! Samma recensent har föröfrigt, nyss förut, prisat fru Nordenflycht, icke blott för «dessa smäktande herdaqväden, der herdinnor än utgjuta sin förtjusning öfver den älskades omarmning, än sin klagan öfver hans glömska; och dessa längtansqväden, som glöda af en förborgad låga, och ofta frambryta såsom jemmerrop af en försmådd kärleks förtviflan», utan ock för «den sentimentala häftighet, hvarmed hon längtade efter den tid och de rum, då ingen falsk convenienս, ingen blott på yttre sken beräknad anständighet lade hinder i vägen för uppfyllandet af hjertats önskningar,» Ja, han förebrår fru Lenngren att hon ej varit så älskogskrank (att låna ett uttryck af Kellgren) om fru Nordenflycht, «denna rena qvinna, i hvars hjerta, med förtärande lågor, kärlekens trånad flammade.» Men icke nog dermed: han förebrår henne äfven att ej deri hafva undervist sin supponerade dotter, utan endast lärt henne att vara huld emot sin man!»

«Finns väl i svenska språket något tjenligare ord än huldhet, för att uttrycka det slags kärlek, hvarom i detta moderliga stycke kunde bli fråga?

Det omfattar väl också kärleken hos barn, föräldrar, syskon; men det utesluter ej derföre den emellan makar. Emellertid drar recensenten deraf den slutsats, att författarinnan ej haft annat begrepp om äktenskapet, än att det är ett kontrakt.»

«Det är blott på negativa grunder, recensenten bygger sina anklagelser, äfven den svåra, att fru Lenngren ej haft någon religionskänsla. Han saknar den i hennes «Hymn». Likväl medger han, att deri råder «en theofilantropisk natur-religion.» Hvad annat borde der råda, då det icke är eller skulle vara en kristlig psalm? Han saknar den i Adams och Evas morgonsång och anmärker om detta stycke, att det «hvilar på en blott pligtkärlek till Gud, som naturens upphofsman.» Kanske ville recensenten, att den skulle hvila på en kristlig känsla af skuld och nåd. Kallas den icke Adams och Evas första morgonsång? Är det då icke i Paradiset, före syndafallet, den föreställes sjungen, innan någon skuld eller nåd eller frälsning, med ett ord, innan något kristligt kunde tänkas. Äfven stycket «Kyrkogården» är ej någon psalm och bör ej derefter bedömmas. Ett annat motsvarande stycke, «En blick på grafven», ehuru icke heller till ett sådant ändamål författadt, är likväl infördt i nya Psalmboken. Men äfven det förra bär vittne om en sann religiositet, ty utan den kunde man väl icke med ett sådant lugn, som denna moraliskt sublima sång andas, vandra öfver de dödas läger. Föröfrigt vore det utan tvifvel att missförstå recensenten, om man trodde honom hafva velat fälla en dom öfver fru Lenngrens religiositet i annat afseende än såsom den yttrar sig i hennes skrifter. Detta missförstånd torde likväl hos mången läsare uppstå och förleda till ytterligare falska omdömen om detta aktningsvärda fruntimmer. Följande ställe ur hennes minnesteckning i Svenska Akademien torde derföre icke vara onyttigt att här meddela.»

««Endast Gud förnam hennes gudsdyrkan, äfvensom hennes menniskokärlek var känd endast af dess föremål. Begge voro hos henne oskiljaktiga ända från hennes späda ålder. Hennes fader yrkade både i filosofi och religion den grundsats att kärleken är allt. Också följde han den sjelf; äfvenså hans maka, hvars hela lif var ömsom ett leende af välvilja, ömsom en suck af andakt. Dottren afvek med tiden från deras sätt att yttra sin gudaktighet, men bibehöll dess grund innerst i sitt hjerta, ehuru den icke var synlig för verlden i annat än en oförvitelig lefnad. Hon ville, att det heliga skulle vara tyst. Allt sken, äfven af det goda, var henne vidrigt, liksom allt skryt, äfven af det stora.»»

«Ibland de exempel, som skola bevisa hos fru Lenngren brist på qvinnlig känsla för det skickliga, anföres «Kontrasten», som likväl är ett alster just af denna känsla. Den vämjelse recensenten yttrar för de komiska drag, hvarmed fru Lenngren i detta och ett par andra stycken tecknar ålderstigna fjollor, är uppenbarligen en affektation; och då han beskyller henne att i ålderdomen ej se annat än stygghet, motsäger han sig sjelf, då han i det-

samma medger att den är skildrad högst intagande i de tvenne taflorna «Gumman» och «Mor och dotter». Vid hela denna kritik har recensenten förgätit, att fru Lenngren icke är af de skalder, som måla sig sjelfva, utan hon försänker sig i sitt föremål och framställer det i all sin verklighet och sanning. Det anstötliga han söker i hennes komiska taflor, som vunnit hela nationens beundran, skulle således, om det än funnes i dem, angå endast hennes skicklighet som konstnär. Men hvarken på den eller hennes person kan det lyckas recensenten att kasta skugga genom en kritik, så full af motsägelser och inkonseqvenser. Det är dock icke af dessa, utan af andra skäl, man har anledning till den slutsats, att samma hand icke fört pennan på alla ställen af denna recension, som här och der utmärker sig genom träffande omdömen och en liberalare ton, ehuru den, äfven hvad fru Lenngrens poesi angår, är långt ifrån att göra henne fullkomlig rättvisa.»

«Hvem, eller hvilka de än må vara, så är det fåfängt att de, eller redaktionen, trygga sig vid den anmärkningen, att fru Lenngren sjelf, om hon lefde, ej skulle beklaga sig öfver denna granskning. Det är sannt, hon skulle ej beklaga sig: i det afseendet hafva de visserligen träffat ett karakterdrag af detta förträffliga fruntimmer. Men hvarken med hennes tänkesätt föröfrigt, eller med könets i allmänhet, äro de bekanta, om de tro att hon ej, såsom qvinna, skulle känt sig sårad, djupt sårad af en sådan karakterisering. I allt fall beklaga sig deröfver icke blott vissa vänner, hvilkas högt yttrade missnöje tyckes hafva kommit till redaktionens kunskap, utan hela den allmänhet, hvars oföränderliga högaktning och odelade bifall hon ägt snart i ett halft sekel, både som ett mönster för sitt kön och en af våra yppersta skalder.»

I sitt svar, som inflöt i följande bilaga, visar sig redaktionen både försonlig och förbindlig. I afseende på de två första recensionerna finner redaktionen att nästan ingen skiljaktighet, annat än i uttrycken, råder mellan henne och insändaren, samt protesterar mot att Franzéns prosa i recensionen af Svenska Akademiens handlingar blifvit höljd med «ett otidigt beröm». Det är illa och kan ej hjelpas, heter det, att Franzén ogerna i tidningen sett sig berömmas bredvid tadlade medbröder. Men tiden var ej nu så menlös som förr, då kritiken kunde utdela omotiverade loford, och derpå komma de vanliga klagovisorna öfver «det hat och den smälek», som skolan från så många håll skördat för sina omdömen, och medvetandet om afsigternas renhet o. s. v. Derefter heter det:

«Det heligaste af alla skäl, en varm och oförgänglig vänskap, har förledt herr doktor Franzén till en, uppriktigt sagdt, likväl alldeles oväntad orättvisa mot recensenten af den bortgångna skaldinnan Lenngrens Samlade Skrifter.» Denne tror sig verkligen, på fullt allvar, hafva bedömt henne oväldigt och med den aktning, som hennes i sitt slag utmärkta talent förtjenar; men han har till föremål för sin granskning icke haft fruntimret, hvars personliga bekantskap han aldrig ägde lyckan att förvärfva, utan skalden, hvars tryckta skrifter innehålla och framställa den enda individualitet som angår en recensent. Han tror sig hafva skrifvit *sine ira et studio, quorum causas procul habuit;* och ingen billig kan fordra, att hans omdöme skulle blifvit dikteradt af deras oinskränkta beundran, för hvilka en närmare kännedom af hennes förträfflighet såsom vän, qvinna, maka o. s. v. var tillgänglig. Likväl säger herr doktor Franzén att denna recension «väckt hela hans förtrytelse genom det sätt, hvarpå icke så mycket hennes skrifter som hennes person der blifvit bedömd.» Derefter följa beskyllningar, att recensenten anklagat henne för brist af högre begrepp om kärlek och äktenskap, af varm religionskänsla m. m., och likväl medgifver herr Franzén sjelf efter allt detta, att det «utan tvifvel vore att missförstå recensenten, om man trodde honom hafva velat fälla en dom öfver fru Lenngrens religiositet i annat afseende än såsom den yttrar sig i hennes skrifter.» Hvarföre antog icke herr Franzén straxt i begynnelsen möjligheten af ett sådant missförstånd? När kan det, i en litterär tidning, som vill förtjena detta namn, någonsin bli fråga om en annan personlighet än den som står att läsa i en persons offentliggjorda skrifter? — Det gifs i hela recensionen intet enda ställe, som hos någon läsare bort väcka en motsatt föreställning. Det är ganska möjligt, ja på hennes ädla vänners ord troligt, att fru Lenngren kunnat äga, för egen och för deras räkning, långt högre och mera poetiska åsigter af lifvet, kärleken, religionen och dikten, än hon funnit för godt att använda såsom ämnen för sin skaldegåfva. Allraminst har recensenten velat fläcka hennes rättvist glänsande rykte med en så afskyvärd beskyllning, som den herr doktor Franzén lägger i hans mun, nemligen att hon «ej haft begrepp om någon annan kärlek än den sinnliga.» För en sådan förebråelse «mot ett sådant fruntimmer», skulle recensenten visserligen sjelf «häpna» så mycket som någon annan. Recensentens egna ord äro: «Känslornas varmaste rörelse, kärlekens hänförande — dessa känslor hafva aldrig funnit en ton på hennes lyra» I «Några ord till min kära dotter» m. m. träffas intet, som angår förhållandet mellan älskarinna och älskare: äktenskapet framställes såsom ett blott moraliskt kontrakt, icke såsom ett heligt sakrament». «Såsom en grundtanke framställes här (nemligen i hennes skrifter) öfverallt den föreställningen, att kärleken blott är sinnlig, en blott kättja, en aberration från det vanliga och bestämda, hvilken gifver anledning till löjligheter». Har recensenten med dessa ytt-

ringar, tydligen syftande blott på hennes verser, angripit sannolikheten deraf, att fru Lenngrens egen själ inrymt mera sköna, kärnfulla, väsentliga idéer, och att hennes personliga umgänge på det älskvärdaste vis ådagalagt deras verklighet? Efter detta förbehåll vill recensenten å sin sida gerna uppoffra det ord, hvilket herr. Franzén synes vilja bannlysa ur svenska språket; ehuru recensenten ej inser något skäl, hvarföre man ej i en lärd tidning och inför ett litterärt publikum skulle få nyttja ett ord, som visserligen ej förekommer i konversationstonen eller omkring theborden, men annars är brukligt både i bok- och skriftspråk, samt har korthetens förtjenst framför parafrasen sinnligt kärleksbegär, eller hvilken annan dylik man behagar *). Att åter fru Lenngren, i det hela af sin poesi, aldrig målat förhållandet mellan könen på andra sidor, än antingen på en blott moralisk eller en blott parodisk och komisk, derom bära hennes poemer sjelfva, från samlingens början till dess slut, tillräckliga vittnesbörd; förmodligen emedan den egenskap, som fransoserna kalla *esprit*, var den herrskande i hennes författarlynne. Recensentens val af enskilda exempel var härvid egentligen ej mindre likgiltigt, än tillfälligt. Och då man ej kan antaga, att hon af en alltför långt drifven qvinnlig finkänslighet och modesti undvikit att i någon tafla skildra den högre, den egentliga kärleken, emedan en sådan ömtålighet då också skulle visat henne parodien och karikaturen af samma sak såsom ett ännu betänkligare konstnärsämne för ett fruntimmes behandling: hvad återstår annat än att tänka, för den som bedömmer hennes skrifter, än att det gudomliga ämne; hvilket jordens yppersta skaldinnor aldrig tvekat att besjunga, med lika mycken eld och passion som dristig och ädel upphöjning öfver hvardaglighetens trånga maximverld, varit främmande för hennes inbillningskraft, ja, förekommit henne såsom någonting, hvilket ej utan *ridicule* kunde i sin omedelbarhet blotta sig för andras åskådning, fastän det under en medborgerligt moralisk synpunkt, under formen af ett heligt och angenämt pligtbud, var lefvande i hennes öfvertygelse och känsla? Det är för hvarje opartisk läsare klart, att recensenten ej kunnat mena något annat än detta, när han i recensionen yttrade, att hon (nemligen såsom skaldinna) «tyckes hafva varit kall för känslornas varmaste rörelser, för kärlekens»; hvarvid han visserligen ingalunda nekar, att han aldrig kan erkänna en sådan åsigt, en sådan sinnesstämning för poetisk, ehuru berömlig den annars må vara och synas; ty poetisk i ordets innerliga och strängt verkliga bemärkelse är blott den själ, der känslan och bildningslynnet enrådigt beherrska alla andra egenskaper,

---

*) Det framställer åtminstone icke för inbillningen en vidrigare bild, än t. ex. de vederstyggliga «breda rona», som så ofta figurera i dessa skaldestycken. Det är sannt: jemväl hos Bellman förekomma dylika uttryck, och ännu värre; ja, de må ursäktas i karrikaturens skaldeslag: men skillnaden af kön torde dock härvid böra tagas i någon beräkning.

böjelser och förmögenheter *). Recensenten har ej förebrått fru Lenngren, att hon i sina skaldeverk följt rigtningen af sin individuella organisation och fantasi (deri har hon gjort ganska rätt, och hon har derigenom blifvit, i sin sfer af snille och konst, en prydnad för vår vitterhet): han har blott faktiskt anmärkt att det så förhåller sig; liksom han i hela sin recension blott gått ut på att historiskt utvisa det rum, som hon, enligt hans mening, kommer att behålla i svenska litteraturens tideböcker. Således har han ej heller förebrått henne, att hon i «Rådet till Betti» icke lemnat sin dotter fullständigare undervisning om belägenheten af älskarinna och hustru; blott erinrat — med någon förundran, det är sannt — att dessa förhållanden, som dock äro qvinnans hufvudsakliga, blifvit nog ytligt vidrörda, och att den der «huldheten i förtreten» ej är honom särdeles uppbygglig **). Recensenten vill ej tvista med herr Franzén om den utvidgade bemärkelse han ger ordet huldhet; men då han påstår, att i «detta moderliga stycke» aldrig kunde bli fråga om hvad man egentligen kallar kärlek, nödgas recensenten vara af annan tanka; sambandet mellan älskare och älskarinna, eller, om man så vill, mellan fästman och fästmö, är ju, näst sjelfva äktenskapets, det högsta personliga på jorden? — Beträffande fru Lenngrens religionskänsla och religion, har recensenten med bokstaflig tydlighet yttrat, att han saknar den hos «författarinnan», nemligen så «varm», som han föreställer sig den för att svara mot namnet af äkta religiositet; skulle man väl mycket misstaga sig, om man i anledning af hennes skrifter förmodade den hafva snarare varit en moralkänsla, utvecklad till något mer eller mindre abstrakt begrepp om naturens upphof och menniskans bestämmelse, d. ä. hvad recensenten kallat en theofilantropisk deism? Men af en billig skygghet att intränga i det, som tillhör blott Gud att ransaka, det förborgade af en menniskas enskilda personlighet, lemnar recensenten denna förmodan derhän, åt dess sanning eller osanning; han påminner endast, att han i sin recension ingenting vidare sagt, än hvad han funnit i hennes skrifter, och herr Franzén sjelf gör honom på detta ställe

*) Naturligtvis är det icke vår grundsats, att detta välde bör utöfvas på förnuftets och sedlighetens bekostnad. Detta anmärkes, ej för herr doktor Franzén, utan för de läsare, som alltid i våra skrifter läsa den raka motsatsen af allt hvad som står der.

**) Uppenbart är, att recensenten ingenting invändt mot rådet att vara huld; utan mot rådet att vara det i förtreten, d. v. s. icke huld; ty denna fordran, om man betraktar kärlekens natur och hjertats rätt, innebär en motsägelse och kan icke uppfyllas. Recensenten förstår ganska väl, hvad fru Lenngren med detta så ofta upprepade och prisade uttryck velat säga; men han har sett tillräckligt många äktenskap, der makarne bjuda till att vara hulda mot hvarandra i förtreten, för att han icke skulle anse dylika nödfallsförbindelser såsom högst illa motsvarande äktenskapets idé.

den rättvisan att medgifva det. Hvad åter den i hennes allvarsamma skaldestycken framställda åsigten af moral och religion angår, så gifs det, som herr doktor Franzén sjelf vet bättre än vi, två slag af dygd och två slag af sätt att ordna sig under inflytelsen af verldens gudomliga styrelse. Antingen är man dygdig och resignerande af pligt, i följd af förnuftets hyllning af sedelärans föreskrifter, i följd af ett ädelt hjertas gärd åt förståndets kraf och i trots af alla de uppoffringar, en sådan gärd kan kosta; man tyglar sina begär af öfvertygelsen om en moralisk verldsinrättnings verklighet och helgd, man lyder det evigt nödvändiga med lugn och sinnesstyrka. En sådan lefnad är sublim; men att stanna på denna ståndpunkt, är (med all tänkbar upphöjning i karakter och sedlig verksamhet) att ej komma längre än, med få undantag, de visaste och bästa af hedningarne, om hvilka man lämpligast kunde säga, att de voro «hulda i förtreten». Eller också lefver man och handlar af en till natur blifven tjusning för det eviga sköna och goda, af en med allt harmonisk kärlek, som ej lemnar något val af handlingssätt — och som, djupt kännande det mörker, till hvilket synden har förnedrat menniskan och sinneverlden, med desto klarare öga ser, på den trängtande ödmjukhetens himmel, försoningens tröstrika stjernskrift. Kristendomen är kärlekens religion, och kärleken är verldens hjerta; båda hafva tillsammans skapat en poesi, som är en helt annan än den Plato förföljde. Hvilken religiositet kan man tillerkänna en skaldekonst, för hvilken hegges mysterier äro främmande? Den skära, oskuldsfulla, af lagbud i sina handlingar medvetslösa, allt med godhet och ödmjukhet omfattande mildhet och fromhet, om hvilken recensenten påstår, att den icke blott är blomman af all filosofi, utan ock qvinnans egentliga och enda — utstrålar den ej endast och allenast från dessa mysterier? Recensenten vill ej uppehålla sig vid det yttrande, som herr Franzén anför till bevis på fru Lenngrens religion: «endast Gud förnam hennes gudsdyrkan» (hvarigenom således recensenten, i fall han betviflade den, vore tillräckligt ursäktad): tvärtom upprepar han med glädje, hvad han utförligt förklarat i sin recension, och hvarvid ännu ett par smärre stycken hade kunnat anföras, att denna samling innehåller vissa, der den ljufhet och ömhet, som hos menniskan i allmänhet och qvinnan i synnerhet är själens enda sanna skönhet, på ett osminkadt och oemotståndligt intagande sätt le oss till mötes; och man må i dessa gerna läsa bekräftelsen, att hon (enligt herr Franzén) ärft af sin fader den grundsats, som tvifvelsutan är religionens centralpunkt, nemligen «kärleken är allt». Men då man skärskådar just dem af hennes skaldestycken, hvilka med afsigt äro ämnade till direkta framställningar af religiösa och moraliska idéer, samt der finner ingen djupt trängande rot, ingen frisk och saftfull kärna, utan i stället förnimmer blott en torr och alldaglig gouvernantsvisdom: har man ej då rätt, icke att neka hennes personliga älskvärdhet och gudsfruktan (en fräckhet utan like, från hvilken recensentens samvete och hans recension lika frikänna honom), men

väl att neka hennes poesi, eller hennes konstnärsvärde, i andra skaldeslag än det enda, hvari hon inom vår vitterhet är oöfverträfflig? — Och hvilket är nu detta? Derom äro vi väl alla ense. En qvick och naiv uppfattning af det moderna sällskapslifvet, sådant som det framträdde inom kretsen af hennes åskådning, stundom tecknadt i dess förgängliga men täcka behag, oftast i dess sjelfparodiska förvändhet — se der det naturliga, det medfödda området för hennes sångmö. «Vid sin kritik», säger herr Franzén, «har recensenten förgätit, att fru Lenngren icke är af de skalder, som måla sig sjelfva, utan hon försänker sig i sitt föremål och framställer det i all sin verklighet och sanning.» Det borde likväl ej med fog kunna tänkas såsom något för recensenten obekant eller förborgadt, att fru Lenngren icke tillhör den lyriska och musikaliska klassen af skalder, utan den mera plastiska och sinnligt målande; ehuru han ej i sin granskning uttryckligen anmärkt en omständighet, som tycktes vara klar genom sig sjelf, och hvari han visst icke såg någon artistisk ofullkomlighet. Men herr Franzén sjelf förgäter, först, att valet af föremålen här är det karakteristiska, och sedan, att totalomdömet beror på hvad man efter denna «försänkning i föremålen» upphemtar. Detta senare är hos fru Lenngren — och härmed vare recensentens totalomdöme öfver hennes skrifter i största korthet framställdt — qvintessensen af det hufvudstadslif, i hvilket hon utgjorde en medlem; musten af detta lifs begrepp, favoritämnen och åsigter, sammandistillerad med en lätt och ovanlig talent; här och der en smula idealiserad, men dock icke mer, än att hvar och en, som sjelf i sitt väsende är en integrerande del af denna societetsverld, öfverallt, vid läsningen af hennes poemer, med beqvämlighet och nöje igenkänner sig, de sina eller sina grannar. Det är, åtminstone i förhållande till närvarande tid och umgängsbildning, den elegantaste konversationspoesi, som är möjlig. Den är alltså, i det hela taget, precist afmåttad efter den skönhetslinia, som i de såkallade sällskaper af god ton en gång för alla är uppdragen, när fråga blir om de njutningar vitterheten skänker. Den är jemt upp så hög, varm, qvinnlig och finkänslig, som det inom sådana kretsar i vårt fäderneslånd tillåtes att vara, om de ej skola förskräckas för snillet och ropa, såsom landshöfdingen Festus till aposteln Paulus, «Paulus! mycken läsning har gjort dig rasande». Detta är föröfrigt icke sagdt i en elak, eller en tadlande mening; utan i en sann. Till och med de brokiga fransyska orden, af hvilka dessa skaldestycken hvimla, bidraga hos mången läsare och läsarinna att öka deras behag; emedan det barbariet att uttrycka sig till hälften på svenska och till hälften på fransyska ännu ej hunnit bli förvist ur de sällskapskretsar, der fru Lenngren allmännast läses och förgudas. Men, torde någon invända, nekar ni då en sådan art af skaldekonst allt artistiskt värde? Visst icke: den åklagade recensionen ådagalägger, med mångfaldiga och välförtjenta loford, att den äger ett ganska högt. En stor talent är på hvarje fält stor och beundransvärd. Alla daningar äga lika rätt att existera, i

konsten som i naturen; alla former, som väl uppfylla de organiska vilkoren för sin tillvarelse, äro i sitt slag förträffliga. Den enda verkliga smaken finns hos sådana betraktare och läsare, som äro i stånd att njuta dem alla; ty endast hos dem är smaken, enligt Ehrensvärds ypperliga definition, känslan af naturens hemligaste sanningar. Hos dem åter, som ej äga denna känsla, är smaken blott ett tycke, en nyck, en sedvana, en tradition, vid hvilken de hänga fast af intet annat skäl än derföre, att de i sin ungdom tillfälligtvis kommo att vänja sig vid just de och de intrycken, de och de auktoriteterna, och vid inga andra. Men konstens och diktens rike är, liksom naturens, nog vidsträckt, att man der ej behöfver trängas om rum; begges alstringskraft är lika outtömlig, som den rena åskådningen af begge föraktar, i sin omätlighet, alla ensidiga skansverk af systemer och smakläror. Orsaken, hvarföre redaktionens ledamöter och bundsförvandter stundom med en skenbar öfverdrift af hetta och bitterhet kämpat mot den fransyska vitterhetens grundsatser och svenska efterhärmningar, var endast den, att den esthetiska dogmatism, som fransoserna och deras efterföljare kalla smak, är, theoretiskt betraktad, sjelfva ensidigheten bragt i system, och (såsom sådan) den rena fiendskapen till alla, icke inom paragraferna af denna dogmatism passande, gestalter af skönhet och sanning. Aldrig har det varit vår afsigt att neka det verkliga värde, som jemväl det vackraste af den fransyska vitterheten har, nemligen betraktadt enligt sin natur och inom sina gränser; aldrig, att på gruset af den ofvannämnda dogmatism, hvilken det (icke genom vår, utan genom samtidens och ädla lärofästares förtjenst) lyckats oss att störta, uppbygga en annan lika ensidig, en uteslutande tysk, nordisk, fosforistisk, eller. huru man behagar titulera den. Universaliteten af smak, friheten för det svenska skaldelynnet att yttra sig i all möjlig individuell mångfaldighet, har, i afseende på vitterhet, alltid varit redaktionens syftemål. Detta är vunnet — och polemikens tidehvarf i Sverges esthetiska litteratur är förbi, åtminstone för århundraden: det fortsatta utmanande oljudet från en viss sida väntar förgäfves på något svar, och kan hädanefter, på sin höjd, blott ge anledning till en och annan skämtsam skärmytsling. Äfven filosofien har på sätt och vis spelat till slut det positiva af sin roll; naturen, historien och religionen skola ersätta henne. Tillämpingen af dessa allmänna satser på vårt omdöme öfver fru Lenngren är den, att redaktionen, af ingen anledning, kan med annat än bifall stämpla det, som i hennes skrifter är verkligen berömligt och bifallsvärdt. Men liksom ingenting förolämpande eller orättvist klandrande ligger deruti, att man jemför ett fenomen af natur eller konst med ett annat, och finner, att ehuru hvardera äger sitt mått af lif och fägring, dock det ena, tilläfventyrs, närmare och fullkomligare uttrycker den högsta skönhetens idé: så förringas ej Teniers, ypperlig målare af nederländska folkscener, derigenom, att konstkännaren fäster en större och

långvarigare uppmärksamhet vid Raphaël; likaså ej fru Lenngren derigenom, att man icke kan tillerkänna henne alla de predikater, med hvilka man i en kritik skulle kunna karakterisera en Sappho, en fru Stael, en fru Helwig. Och då det ej kan vara herr Franzéns mening att af kritiska omdömen fordra, såsom en god egenskap, det oegentliga, det obestämda, det okarakteristiska, ,det på himmelsvidt olika föremål lika mycket och lika litet passande: hvarom har då, i sjelfva verket, hela denna strid blifvit förd? Om ett blott och bart missförstånd af några uttryck, dem redaktionen, det är sannt, före tryckningen lätt hade kunnat, å recensentens vägnar, utbyta mot några andra, i fall den befarat möjligheten att af en så upplyst, så rättsinnad läsare missförstås. Men hjertan, som sjelfva äro mäktiga af vänskap, älska lågan af dess enthusiasm, äfven då den uppflammar såraride för dem sjelfva: och redaktionen tror sig, i detta nödtvungna försvar, ingenstädes hafva öfverskridit gränserna af den vördnad, som hon är skyldig herr doktor Franzéns sällsynta förtjenster. Efter allt detta återstår ingenting mer att betyga, än ledsnaden, att i mångas ögon synas öfverskugga det lysande minnet af en skaldinna, som visserligen, i den himmelska rymd der hon vistas, föga bekymrar sig om jordens lekverk och tvister, men hvars vålnad, qvarlefvande i hennes sånger, aldrig borde framkallas annorlunda, än såsom en älskvärd medelpunkt af frid och förlåtelse.»

Det kan ej undfalla någon, huru olika denna polemik är mot den, som skolan förde några år tidigare, och huru hennes skrifsätt blifvit bättre, mildare och värdigare än förut. Man finner denna iakttagelse bekräftad äfven i andra af skolans uppsatser från denna tid. Förtjensten deraf tillhör otvifvelaktigt Atterbom, som, efter den erfarenhet han under sin tvååriga utrikes resa förvärfvat, jemförd med den, som han hade hemma samlat under stridens starkaste hetta, kommit till den insigt, att den personliga polemiken aldrig kommer till några goda resultater, då den endast tjenar till att förbittra menniskornas sinnen, men ej att förbättra deras tänkesätt, hvilket senare ej låter sig göra på någon annan väg än den lugna och milda öfvertygelsens. Vi erinra oss med hvilket öfversitteri, för att ej säga fiendtlighet, Litteratur-Tidningen två år förut behandlade Tegnér för hans tal vid jubelfesten; äfven derförutan behandlades han, liksom alla de litteratörer, som under den pågående striden höllo sig neutrala, med mycken,

ehuru ofta undertryckt bitterhet. Men, såsom jag sade, tonen var nu blidare stämd. Ett ganska märkvärdigt aktstycke till den tidens litteraturhistoria är en af Atterbom författad recension öfver det om hösten 1820 utkomna åttonde häftet af Iduna, innehållande bland annat ett slags sjelfbekännelse af största intresse.

Vi hafva ej glömt att Tegnér retat skolan genom den skarpa kritik, hvarmed han i jubeltalet hade uttalat förkastelsedomen öfver just de tidssträfvanden, som representerades af fosforismen här och annorstädes. För den deraf uppkomna striden var Atterbom personligt främmande, men enskildt lärer han icke gjort någon hemlighet af sin förtrytelse öfver skaldens oromantiska sinnesstämning. Emellertid hade den sistnämnde hunnit att stadga sitt anseende inom nationen, och Atterbom var ej den man, som, på grund af en meningsskiljaktighet, kände sig förhindrad att göra rättvisa åt den höga poetiska öfverlägsenhet, som uppenbarar sig i Frithiofssångerna. Tvärtom bördar han Tegnér helt och hållet åt «den i Sverge så kallade nya vitterheten — till hvilken han föröfrigt, i trots af alla sina protester, och änskönt han ville aldrig så ofta upprepa dem, sjelf är med hull och hår förskrifven».

I samma häfte af Iduna hade Tegnér äfven infört sitt förut i Stockholms-Posten tryckta berömda poem «Sången», författadt med anledning af ett förut af Grafström i Poetisk Kalender för 1819 utgifvet skaldestycke af samma namn, och på visst sätt liksom protesterande mot den i Grafströms poem anslagna elegiska tonarten. Atterbom anställer en jemförelse mellan dessa båda dikter, hvilka nästan samtidigt liksom täflingsvis utsändes bland allmänheten, och af hvilka det senare tycktes vilja vara en vederläggning af det tidigare. Enligt min tanke bedömmer Atterbom dem båda rigtigt. Tegnérs afsigt med sin «Sång» bar onekligt, i likhet med allt

hvad han företog sig, prägeln af ädelhet; den var ock af tidsomständigheterna tvifvelsutan påkallad. Den nya skolans romantiska subjektivism hade öfvergått till ett sentimentalt pjunk, som stundom icke var fritt från affektation, och som väckte leda hos så friska naturer som Tegnér. Men Tegnér dref sin åsigt till ytterlighet, då han synes vilja bannlysa det elegiska helt och hållet från poesiens område. Att t. ex. påstå att «skaldens sorger äro inga», är helt enkelt att påstå en osanning, ty väl är det sannt, att skalden äger den oskattbara förmågan att göra sig på sätt och vis qvitt mången sorg, genom att idealisera den; men han måste väl ändock hafva erfarit den, och kanske känt den djupare än vanliga menniskor, för att kunna så behandla den; kunna teckna den med den gripande sanning, som den verkliga skalden gör.

Det är med anledning af detta skaldestycke, åt hvars skönhet och hvars tonart han gör lika rättvisa, som Atterbom aflägger sin poetiska bikt. Tegnér har orätt, säger han, i denna tro att den nyare skolan vill upphöja elegien till den högsta af poesiens former, och han fortfar:

«Beskyllningen kan tydligtvis blott grunda sig på den omständighet, att en elegisk individualitet, såsom det påstås, mer eller mindre stämplar de flesta produktioner af en viss ung skald, som emot all sin vilja och alla sina bemödanden ännu anses af många såsom ett slags tartar-khan i spetsen för de såkallade fosforisternas horder, eller såsom en Dalai Lama i medelpunkten af sin välorganiserade kyrkostat. Recensenten är tillräckligt nära bekant med den anklagades tänkesätt, för att kunna försäkra, att denne ingalunda betraktar poesien såsom «en mörk saga om trånad, utan mod och hopp», och att hans hjerta, såväl som hans öfvertygelse, känna något högre än «den veka klagan, de missljud som ej lösas opp». Förekomma några sådana i hans skrifter, hvilket väl är möjligt, särdeles i de äldre, så ogillar han dem sjelf på det högsta. De oupplösta missljuden, i den mening som herr Tegnér här använder detta uttryck, förråda visserligen en sjuklighet i själen: men detta sjukliga ligger ej i en sinnesstämning, som uppkommer af en genom födsel gifven och genom öden utvecklad personlig känslas valfrändskap med sorgliga ämnen och föreställningar, utan i den svagheten, som tvifvelsutan en och annan gång öfver-

raskar äfven de kraftigare af dylika lynnen, att sätta sorgens verldsåskådning liksom i theori, och behandla den såsom en absolut sann, eller till sin grund för alla gällande. I och för sig sjelf är sorgen, såsom sådan, lika litet ett sjukdomstillstånd som glädjen; båda äro lika ursprungliga, nödvändiga, oundvikliga grundbeståndsdelar och hälfter af menniskolifvet; eller hvem skulle djerfvas påstå, att dagen kunde umbära natten? och dennas präktiga stjernhimmel, går han ej fullt upp i majestät, fastän af en olikformig art, mot den förras ljusa och bländande liflighet? Den högsta poetiska skönhet torde väl böra sökas der, hvarest båda sammansmälta; såsom vi se i morgon- och aftonrodnad, der ögat och känslan förgäfves bjuda till att särskilja, hvad som af det himmelska skenet är dagens eller nattens tillhörighet. Svårligen lärer detta kunna nekas; men lika svårt är att inse, hvarföre det innerligare tycke, som en myckenhet menniskor hyser för skådespelet af solens nedgång, mera vore någon sjuklighet, än det slags öfvervigt af nöje, hvarmed andra betrakta hennes uppgång. Skulle dessa olika tycken råka på det underliga infallet att uppträda i kamp mot hvarandra, och morgonrodnadens anhängare börja yfvas öfver hvad de kanske täcktes kalla sin uteslutande helsa och nordmansfriskhet, så kunde man väl ock ej förtänka aftonrodnadens, om de å sin sida trodde sig äga tillräckliga skäl att förklara de förra för hjertlösa storskrytare och fantaster. Det är blott i fall af en frambrytande herrsklysten ensidighet, som den i detta fall straffbara sorgen bör med predikat af själssjukdom tillrättavisas; men dess motpart, i händelse att den yttrar sig lika nyckfull och lika ensidig, förtjenar det nämnda predikatet icke mindre. Om sorgens öfvermod är en feber af afmattning, så är glädjens en feber af öfverspänning; men öfverspänningen är blott en annan form af krafternas förlorade styrka. Jemvigt och måtta — under hvilken skepnad och färg som helst af personliga tycken och böjelser — är helsa, kraft, varaktigt sinnesmod; allt annat är gäsning, fladder och vanmakt, eller står åtminstone på branten deraf och har redan svindeln i hufvudet.»

Författaren förklarar derefter, att han med den föregående tiraden ingalunda haft för afsigt att föra någon polemik mot det Tegnérska skaldestycket, hvars tonart han till fullo billigar; han finner deri tvärtom en sådan förening af ljust och dunkelt, starkt och mildt, som just är den högsta harmoni. Derefter kommer han till sitt eget jag-jag, såsom Geijer kallar hans svaghet att alltid tala om sig sjelf: en sådan harmoni, oändligt lyftad öfver både sorgen och glädjen, är det, till hvilket den skald syftar, som af mången anses på en gång

såsom en egenkär, bister, vildsinnad partichef, och dock såsom förälskad i bara vemod och tårar, — «en sinnesstämning», tillägger han, «som åtminstone hos en dylik vitterhetens Tamerlan vore alltför mycket löjligt känslofull». Wäl känner sig skalden, i den allvarligare besinningens ögonblick, liksom slägtet i dess helhet, flyktig ur ett ursprungligt Eden, hvarmed menniskan personligt ej mindre än menskligheten börjar, men det hindrar honom ej att med gladt hjeltemod öfverallt, hvar han finner det, bekämpa det usla, låga, småaktiga, förgängliga; men ingen kraft är sund annat än den, som i fulla känslan af sin makt ej glömmer att vara ödmjuk och from, och endast då handlar skalden vist, när «han förvärfvar sig några fastare stödje- och utgångspunkter än det ögonblickliga glädjeruset af en skön instinkt och en ymnig ingifvelses uppblossningar». Sådana stödjepunkter finnas två: en djup filosofi och en klar religion; de mest begåfvade andar i detta tidehvarf komma genom den förra till den senare, emedan menniskorna förlorat konsten att begripa det enkla. Så långt denna lika sköna som sanna poetik; men hvar finner författaren «den innersta lifsprincipen för all poesi?» Vi skola finna svaret i det följande.

Jag har i det föregående mer än en gång haft tillfälle att i förbigående nämna «Markalls Sömnlösa Nätter», en dikt, som af den nya skolan betraktades såsom ett non plus ultra af qvickhet — man kan, t. ex. i senare upplagan af Hammarskölds Svenska Vitterheten, se huru den hederliga och godmodiga Sondén glorificerar sig och sina vänner öfver denna produkt — men af andra åter såsom en usel otidighet. För min del måste jag erkänna, att jag icke finner detta opus i allmänhet synnerligen qvickt, ehuru jag medgifver att somliga episoder äro rätt lustiga. Det har flera författare. Hammarsköld lärer hafva gifvit uppränningen och sjelf utarbetat första afdelningen, dock med andras biträde, deribland

äfven Atterboms, såsom Fryxell berättar *). Dahlgren säges hafva haft mesta förtjensten af senare afdelningen, i hvilken dock några sånger äro, enligt Arfvidssons uppgift, författade af Livijn. Om anledningen till dessa sångers utgifvande, hvilka till en del långt förut blifvit författade, berättar Svensk Litteratur-Tidning, att vederbörande först allvarligt påtänkt detsamma, sedan den förut af mig behandlade recensionen af Poetisk Kalender för år 1820, der Atterbom med största stränghet behandlades, blifvit synlig i Journalen. Tidningen jemför sin anmälan af fru Lenngrens arbeten, hvarmed jag äfven nyligen sysselsatt mig, med denna Journalens recension.

«Recensenten», heter det, «vädjar till hvarje oväldig läsares omdöme, som vill med recensionen öfver fru Lenngrens skaldestycken jemföra den icke långt derefter i Allmänna Journalen införda öfver Poetiska Kalendern för år 1820, att afgöra, på hvilkendera sidan kritiken utöfvas med måtta och sans, eller med en arghet, en ilska, en ursinnighet, som förtjenar kallas fanatisk. Detta smutsiga utbrott af en låg själs begär att förolämpa och sönderslita, oerhördt till och med i den Journal, der det trycktes, och derföre också förfelande sin verkan äfven hos mängden af dem, på hvilkas bifall det var beräknadt, gjordes offentligt just i den tidpunkt, då af flera skäl alla förståndiga rättvist förmodade, att begynnelsen af ett både för gamla och unga önskligt lugn på det svenska Helikon omsider vore upphunnet. Man kunde förutse, att den person, mot hvilken, med det plumpaste af alla konstgrepp, den Allmänna Journalens Thersites uteslutande rigtade sitt angrepp, ej skulle derigenom låta förleda sig att åter blanda sig i en skriftvexling, från hvilken han för flera år sedan för alltid tagit afsked. Men lika lätt var att förutse, att ibland den så vettlöst skymfade skaldens talrika vänner, d. v. s. alla de, som i något afseende med värma och förhoppning omfatta den nyare litteraturens grundsatser och företag, mången skulle finnas, som icke trodde sig förpligtad att låta saken bero vid en dylik tystnad; och så har sannolikt den komité bildat sig, af hvars straffande arbeten det första häftet nu blifvit lemnadt i allmänhetens händer. Det kommer troligtvis att följas af åtskilliga fortsättningar — och hvem är ansvarig för den split, det larm, de ömsesidiga bitterheter och förhåningar, de återväckta passioner, hvilka nu ånyo lära försättas i rörelse, ja kanske ännu storma genom ett tiotal af år? Hvem, om ej den, som gaf

*) Bidrag till Sverges Litteratur-Historia, h. V, sid. 27.

åt det föregående tiotalet en polemisk prägel; den som i slutet af år 1809 smädade personer, åsigter och bemödanden, som då ännu ej framträdt i det offentliga; den som genom utfallet mot det annoncerade Lyceum gaf anledningen till Polyfem, och genom sin roll af organ och härold för Svenska Akademiens system och författare ensam vållade, att den s. k. nya skolans uppträdande tog en för hans principaler sårande vändning? Recensenten äger om denna märkvärdiga vändpunkt i svenska vitterhetens annaler nog tillförlitliga underrättelser, för att kunna försäkra på sitt hedersord, att ingen direkt polemiserande rigtning mot den då herrskande smakens och vishetens hufvudmän före det ofvannämnda utfallet mot Lyceum var af det uppstigande yngre författareslägtet ens påtänkt, än mindre beslutad. Alltsedan har herr Wallmark oupphörligt dragit försorg att underblåsa och uppjaga elden, så ofta den varit nära att slockna eller velat brinna med mildare flammor; och för de nog hårda saker, hvilka stundom blifva sagda åt Leopold och hans medbröder, hafva de endast och allenast att tacka sin riddare, mot hvars dåliga principer och tjenster de icke högtidligen förklarat sin ovilja, och hvars öde således mer och mer blifvit med deras eget sammanväfdt. Mellertid, då det numera svårligen kan väntas att herr Wallmark och hans medhjelpare korrigera sig, lyckönskar recensenten den satiriska komitén på det högsta, att hon i sin polemik, som ännu en tid måste forfara, åter börjar en epok af glädje och skämt. Wallmark & Comp. äro icke tillgängliga för skäl och bevis: *contra principia negantis non est disputandum»* etc.

Detta låter ungefärligen som om en mandråpare skulle skylla sin illgerning på sitt offer, emedan detta, kantänka, retat honom.

Sådan är anledningen och uppkomsten till denna komiska hjeltedikt. Det återstår mig nu att redogöra för sjelfva uppränningen och meddela några profstycken, för att dermed helt och hållet afsluta historien om den polemiska sidan af den nya skolans verksamhet. I sjelfva verket kan man ock anse den afslutad med 1821, då den senare afdelningen, eller Andra natten, utkom, ett år efter den första. Det var skolans sista trumf i det långvariga elfvaåriga spelet, hvilket hon nu ansåg vunnet, — en föreställning, som icke delades af motspelarne.

Första natten, affattad i episkt-antik form, skildrar Tungusernas, eller, såsom de här kallas, Rimthussarnes, d. v. s. gustavianska skolans, försök att storma Pinden

och sätta sig i besittning af Apollos thron, som försvaras af alla tiders skalder, Cervantes, Shakspeare, Ariosto, Wieland m. fl.; äfven Kellgren befinnes upptagen i kretsen. Rimthussarne under Markalls fana mönstras på Lagans stränder (Wallmark var, såsom vi erinra oss, född i Halland). Stamtruppens skildring är matt och oqvick, men

Nu framvinkades du, Esaias, ock kallad profeten;
Mer vältaligt än sannt, emedan ditt mål du ej fattat.
Tungt du dig vältade fram, nyss ryckt ur ett frodande gästbud,
Fnyste och pyste, allt medan du gick, och plirade skämtsamt.
Käckt du förde din lans, den från Adam i Leire du snattat,
Och från din hjelms högt vajande kam ditt harnesk var skuggadt
Ståtligt af busken, som bundits ihop af de skönaste fjädrar,
Plockade ut, än här, än der, från främmande svanor.
Stödd på din sköld, der ej mera ditt namn rätt läsa man kunde,
Se'n du det infall fick, att du vore den Jason, som Tidens
Gyllene skinn tillhör, och bekom dock i stället ett ormskinn;
Skölden likväl du bekläddе dermed, och trotsande framstod,
Färdig att slå med tre par armar hvem helst som dig möter.
Men Polyhistrio, skarornas drott, till den digre nu ordar:

«Väldige kämpe! du, som med sjelfva Tiden har lufvats,
Och med dädalisk konst oss hammarspiken har utsmidt,
Kom till ädlare värf! Bortlägg ditt förriga kynne!
Dock — uppriktigt jag talar, min son! — då man än ej kan tro dig,
Att ej ännu till en del du ger åt fantasterna medhåll,
Lönligen gynnad af deras monark, den svärmande Phoebus,
Må du ej blanda dig främst inuti förkämparnes leder,
Men deremot med flit för de kroppsliga tarfvorna sörja.
Var general-intendent! — Du är van att humla i tysthet:
Din hjelmbuske vittnar derom. — Så tänk på oss alla!»

Under natten anländer Neutrernas armé under Posthumius Priscus (Lenngren) till Rimthussarnas läger, och ett förbund ingås och beseglas af en offermåltid. Tidigt följande dagen uppbryter hären, och mot middagen var slagtningen i full gång. Wieland och Asteriscus (Stjernstolpe) igenkänna hvarandra som gästvänner och vexla handslag; åtskilliga Rimthussar falla för Archilochus, Aesopus, Gozzi, Bürger och Petrarca.

Men då mot skaldernas här den vingelfotade Markall
Rusade fram: Horatius, Creutz, Cervantes och Holberg
Sänka lansarne ner; ej förmå de att lyfta på svärden;
Ty osläckeligt skratt bland de salige skalderna väcktes,
Då de Markall sågo förgrymmad till strid framvanka.

Men mellertid, för Posthumii blick, ej önsklig till åsyn,
Nalkandes, kom passionernas bard, den kraftige Thorild.
Skarpt kringskådande, kände han snart den Posthumiske mannen:
Skyndade till och bad, högt skakande lansen i luften:

«Gif mig, Apollo, nu hämd på den, som först mig har retat,
Vettlös grinare förr, nu en fegt bakdantande fåne!» —

Sade, och kastade starkt den långthänskuggande lansen;
Träffande säkert och rätt Posthumii öfversta sköldkant.
Skölden bräcktes i tu, och den väldiga lansen sig trängde
Genom harnesket in i sidan. Men denne sig böjde
Som en igel ihop, och slapp så den härjande döden.

Dock ej dermed undkom han ur fiendens mäktiga händer.
Grym framstörtade Thorild och slog den gamle till marken,
Fattade sedan uti den fladdrande busken på hjelmen,
Drog så Posthumius fram baklänges mot Pindiska berget,
Der han förderf åt honom bestämt af Pegasi bakben.
Säkert Posthumius nu det hotande ödet ej undflytt,
Om ej i samma stund sångnymfen Annamaria,
Som i en lund, bland himmelska bi och susande popplar,
Satt vid Corinnas sida och Sapphos, förnöjande båda,
Då hon, vid harpan, besöng landtbyggdens glädtiga fester,
Skyndat sig ned och lossat de band, som fästade hjelmen.
Sedan hon omkringgöt med ett moln sin famnade gunstling,
Och med den bäfvande flög i en hast ur den mordiska striden.
Men då bland trossens skräp hon den gamle skyddande nedsatt,
Talte hon till den förskräckte på sätt, som följer i orden:

«Arme Posthumius! väl du förtjent det öde dig hotat:
Ty du förfallit i jemmerligt skick! Andfattig och kraftlös,
Sällan du väcks ur din sömn af de teckenförbidande neutrer,
Då de med uppspändt näf och koxande blick anskria
En nyvingad svan eller ock en strålande stjerna.
Dock emedan i fordoma dar min galant du har varit,
Och jag din väfnad har skött och delat ditt nattliga läger,

Iar jag försökt att dig rädda. Betänk dig då noga härefter:
'ishet är mannens dygd och pryder grånade lockar!
tanna nu här: jag söker dig ut en vän till din frälsning.»

Sade, och gick att söka i hast, bland tunnor och åmar,
ieneral-intendenten för härn, Esaias den digre.
Ionom hon fann der han stod, i sitt sinne begrundande, huru
Konsten är lång, men lifvet är kort. Han derför ur ett halffat
Tappade vin i bägarn och qvad en rimmarebönpsalm:
»Stäng för den bleka nöd min dörr, o Sysis, och gif mig
Tak, bröd, kläder; men bort med äran, guldet och makten!»
Honom nu talade till sångnymfen Annamaria:

«Gack, Esaias, så fort, som den vingade tidningsbringarn,
Dit, der Posthumius väntar på dig: och i det att du honom
Frälsar, så rädda dig sjelf, och visa i dåd, hvad du sjelf sagt,
Att du på ljungaren tror, som nalkas med straffande hammar.»

Nu Esaias med hast uppsökte Posthumius Priscus:
Drog se'n fram en hög proviantvagn; selade skyndsamt
Och i skacklorna spände en trosshäst, mäktig att draga
Starka bördor af mjöl och af gryn och af vigtiga skinkor;
Öppnade sedan vagnens lock, och talte till vännen:

«Stig nu in i den vagn du ser: Skidbladner jag nämnt den,
Ty den som diktens skepp går öfver hafven och landen.
Jag ock längtar långt härifrån. Hvad jag lofvat, jag uppfyllt!
Derför, då ingen palm här skugga ger åt min tinning,
Rädom tillhopa vårt tåg nu an, mot norden, mot norden!»

Sade; och hjelpte Posthumius upp i buken af vagnen,
Slade till locket, och svängde sig upp på det vindiga sätet,
Manande högt sitt bedagade sto: «Hopp, Gaja och Hertha!»

Honom svarade då vemodigt den lunkande Gaja:
Herre! hvi smädar du mig med tvenna namn, då likväl jag
Blott är ett enda ök, som fram dig drager på vägen?»

Men med håret åt skyn halfrest, genmälte den digre:
»Trognaste gula, som fått af de evige gåfvan att gnägga
(den till varning och skräck) med klarhet af menskliga läten!
Om ej likväl, att mitt ök du är, att jag sjelf har dig fostrat;
Efter mitt lynne du bäre det namn, som jag tarfvar för stunden.
Ill jag behaga de män, som med lystnad ropa på grekhet,

Heter du Gaja, och Genier då de föl, som du frambragt:
Men när jag, kraftig och bål, vill tjusa nordiska sinnen,
Hertha du kallas, och då Ljusalfer du föder till ljuset.»

Sade; och tygeln han griper, med makt ansträngande händren;
Klatschar med piskan och fröjdar sin själ åt de skallande smällar.
Lyssnande, gör Posthumius bön i sin knöliga gömsla,
Och som en vind, med en dammande fart, Skidbladner försvinner.

Men mellertid då Thorild förnam Posthumius räddad;
Slängde han bort ur sin hand den tomma förhatliga hjelmen;
Rusade se'n, tvehuggande, in bland Thussarnes leder.
Rödjande blodigt sin väg bland skälfvande rimmarehopar,
Såg han, i drabbningens högsta tumult, Polyhistrio kämpa,
Gladdes och spände mot konungens bröst den Pindiska bågen.
Omhvärfd stod Polyhistrio der af Tungusiske förstar:
Desse dock flyktade nu; ej förmådde de bida på Thorild.
Skarornas herde likväl, änskönt på darrande knäveck,
Dröjde med mod, och ropade stolt, i fäktareställning:

«Väderfödare! Mästare allt i alla! Bland narrar
Dråpligast! Har du förmenar att än med din känsloförhäfning
Segra på smakens barn, ung gäck, fast mogen till åren!
Böj nu din hals, i trots af din snillefart och din ordstät!»

Talande så, han sände sitt spjut och blottade svärdet;
Båda förgäfves; ty Zeus betog all styrka och sansning.
Bistert svarande, röt den stridsröfväldige Thorild:

«Jollrets öfversta drott! begråt nu din kantrade qvickhet:
«Krossande står förståndet dig när, och döden den svarta.»

Sade; och drog ur sitt koger en pil af den mognaste prustrot,
Härdad och hvass, och lade på skåran af gyllene bågen;
Syftade; snabbt for pilen sin kos från den klingande strängen.
Genom gallret af konungens hjelm den flög in i munnen,
Som till ett infall öppnade sig; och fästes i gomen.
Men af en oerhörd, af en jorden skakande nysning
Greps Polyhistrio an, och dignade svindlande neder.
Tungt händamp han i mark, och kring herrskaren klungo hans vapen.
Fåfäng all möda att resa sig opp, att icke mer nysa:
Frustning på frustning ur munnen sig bröt och ur ljudande näsan.
Sist med ett dånande brak den spräckte hans helgade hjessa.

en ur dess remna — hvad under! — med språng, en suckande loppa
oppade bort åt Castalias brädd, och dränktes i skummet.

Striden slutades naturligtvis med Rimthussarnes ndergång; fåfängt söker «den hjerneberöfvade Markall» ;t åstadkomma en diversion, då han upphinnes af Kell-:en; som med en rem, dragen genom hans genomborde öra, släpar honom inför Apollos thron, der Rimussarne få sin dom och af sångarguden förvandlas i skilliga djur. Sist förvandlas Markall i en åsna, och ır sålunda den poetiska rättvisan blifvit skipad, lägger olan i Apollos mun följande lilla oskyldiga sjelfrgudning.

‹Fåfäng är trollens strid mot snillets evärdliga välde!
;tas från silfverbågen min pil, straxt dignar vid klangen
:hon i träsket, som ammade upp hans ettrade ilska.
som ännu från de saliges hem för de dödliga ömmen,
ıgens andar och barn! hvem skulle väl skaka min spira?
i ett endaste land så starkt är Zoilernas vanvett.
i Tungusien sjelf skall förgås den jollrande yra,
n allt smädar, hvad ej är en tanktom rimmareqvickhet,
ıttad på känsla, på språkets musik, på andakt och visdom.
af skalder ett slägte står upp, som lär af naturen
lriga fäders kraft, den heliga frihetens låga,
ernornas samljud, blommornas lif och själarnas kärlek.
gra begynt att bereda den tid, om hvilken jag talar;
rkare skola dem följa: men ock med de svaga jag segrar,
re än Kronos sjelf af Marsyas vän och af Markall.
ırt småsinnets föraktliga spel fördränks i sin galla,
h för ett manligt folk, som en gång i stundande åldrar
ırskar med sångens magiska konst på lyssnande nabor,
fver en vämjelse blott, hvad ännu som klassiskt sig bröstar,
ın att mäkta ett hjerta, en själ upplyfta ur gruset.
x då, herrliga lilja, i trots af maskar och snöslask:
ick, i din blommas menlösa kalk, mitt lif och min sällhet!»

Vi hafva sett huru fienderna behandlades. I Andra ıtten gör skolan äfven sina egna ledamöter till föreål för sitt skämt. Denna afdelning är romantisk till rmen och består af sexradiga stanser; den skildrar de l djur förvandlade Rimthussarnes tåg för att befria

den af jätten Filosofien bevakade prinsessan Sens-munia, ett företag, som naturligtvis misslyckas. hela är en tvåhundra sidor lång pamflett, mera k och ovettig än qvick. Till prof vill jag ur Andr gen meddela skildringar af fosforisternas tillrustni fälttåget mot kreaturshären under riddaren Pav förande.

Med hatten på, vid källarbordet suto
Skjortarmade studenter i en ring:
Ej muntert glam, ej Bacchi safter trnto;
Pokalen flinkt gick bräddnppfylld omkring:
På punschens ångor vinets gud sågs hvila,
Med blida ögon mot de glade smila.

På fönstren isbark piskade och smällde:
Från månens silfverlockar drifsnö föll.
Man drack, man söng och friskt i glasen hällde;
Man starka tal om kraft och frihet höll:
Beställsamt kyparn kring i salen löpte,
Än sköljde glas, än svor, än ljusen snöpte.

Då högtbeskenad reser sig från stolen
Lorenzo festligt med sitt glas i hand:
»J varme bröder vid den kalla polen,
Nu dubbelt eldade af drufvans brand!
Det afgjordt är, bland landets snillen alla
Från denna stund vi oss de högste kalla.

På hundra år knappt något äkta snille
Har skingrat natten i Tungusiens bygd:
Blott Galliens konst man slafviskt härma ville,
Så ytligt täck, så tom på kraft som dygd.
I oss sig snillets gudom uppenbarar:
Vår blick är ljus och tingens djup förklarar.

J kännen mig, J sångens ädle bröder!
Sen här den störste kritikus man har.
På dygnet jag sju recensioner föder:
Till hundra skrifter är jag redan far.
Mitt öga skådar klarare än ljuset;
Mig undgår ej det minsta kräl i gruset.

Af Thussar hånas Phoibos, himlaguden,
Och skönheten och ljusets helga sken.
Välan! Så tystom de brutala ljuden:
Till kamp och strid ej vare någon sen,
Att deras borgar, som mot himlen trotsa,
Med eldig kraft och humor sönderkrossa.

På herrskarsätet Polyhistrio sitter,
Och hopen gapande på honom ser:
Han högt bär hjessan, pudrad, grann och vitter,
Och respass till odödligheten ger.
Men vid hans fot viziren Markall hvilar
Och ödmjukt mot sin herres gunstblick smilar.

En vall af äreminnen, tal och oder,
Sorgqväden, fabler, de kring borgen lagt;
Vältalighetens snärjgräs sjelfmant gro der
Och tragediens vallmo hålls vid magt:
Moralsatirer posta såsom vakter,
Från öfvervåld att skydda dessa trakter.

Hvar morgon Thussarne i stycken bryta
Mång' franska skalders redan murkna ben,
Till Rumforts-soppa, koka i en gryta,
Hvarpå som lock de lägga sist en sten.
Från sura qvistar röken högt ses bölja
Och hela nejden i ett dunkel hölja.

Åt allmänheten de af denna soppa
Hvar morgon bjuda i en plaiterskål:
Sked efter sked i torra munnar droppa,
Vid folkets bugning, fröjd och hurraskrål.
Enhvar förnöjd se'n till sin syssla hastar,
En tacksam blick på tömda grytan kastar.

Den andligt arme så sig dagligt föder,
Och finner sig så väl af denna mat:
Han blifver mätt, han sig ej kräsligt göder,
Men blir beqväm att gagna sig och stat.
Ej fantasier spädda soppan väcker,
Åt alla i gemen den ymnigt räcker.

Skall längre än i mörkrets bojor träla
Det fria snillet, födt i ljusets land?

Skall flärdens lust hvar manlig tanke stjäla
Och grodors isköld hämma solens brand?
Upp, bröder, upp, till härnad jag er väcker:
Se Phosphor glöder re'n och morgon bräcker!»

«Rätt sagdt, Lorenzo, rätt! — Oss frihet egnar:»
Så ropte Polyfem med stadigt skick:
«Mot medelmåttans dom på smakens vägnar
Vi vädja till ett folk med snillets blick.
Ty kraft och snille skola vi bedrifva
Och smakens hofdrägt ratsch! i stycken rifva.

Beskrattom djerft det dråpliga elände,
Som dråpligt pryder hvarje vitter gäck:
Förkunnom nu den herrlighetens ände,
Och gifvom vittra spotskheten sin knäck.
Fast liten som profet, kan jag dock båda,
Att tronfalls taflor får man snarligt skåda.»

Då Amadeus, der han satt vid bordet,
Tankfull och dyster, sakta reser sig:
«J män, förlåten, nu jag tager ordet.
Med undran länge jag har hört på dig,
Lorenzo, högtbeskenade karbunkel,
Safir, smaragd, i detta Samums dunkel!

Född att mitt hemlands höga strängspel vara,
Jag känner bäst hur illa här står till.
Till strid! till strid! Jag trotsar hvarje fara:
Den vise mäktar hvad han manligt vill.
Med fog Lorenzo ifrat mot det gille,
Som i vårt land sin spira höja ville.

Till ett förfång för mandom, kraft och ära
De länge nog sig vältrat i sin dy.
Den tröga hopen gynnat deras lära.
Välan! så görom konsten åter ny.
I skära toner låtom lyran lalla
Och hjertats alla brunnar öfversvalla.

Canzoner, glossor, jublande sonnetter
Från harpan ljude i en trånadsklang.
Terziner, madrigaler, trioletter

Oss skola lyfta upp till gudars rang.
Men att vårt värf med ädel drift besluta,
Vi först må söka opp det absoluta.»

«Det absoluta!» Så i saln det ljuder
Med enig röst, och glasen klinga än.
«Det absoluta!» Snus omkring man bjuder:
«Det absoluta!» — «Ja för djefvulen!»
Så alla ropa och med hatten svinga,
Och bålen ryker, alla glasen klinga.

Som snabbt raketen upp i molnet stiger,
Så nu Lorenzo från sin stol uppstod,
Och skrek: «Till vår anförare jag viger
Dig, Amadeus: dig tillhör vårt blod.
Din skål förenad med det absolutas'
Må af oss alla nu i botten njutas.»

Och skålen dracks. Då åter tog till orda
Stolts Amadeus med en bifallsnick:
«J valt mig, bröder, till en smakens smorda;
Jag nekar ej, ljus är min siarblick.
Snart från min hjessa flammor skola spraka.»
Enhvar då började på stoln att maka.

«Det absoluta, att i korthet tala,
Är ett subjekt-objekt till sin potens;
Ej det reala, ej det ideala
Det kallas kan, men blott indifferens.
Det har ej smak, ej lukt, ej öga, öra;
Dock kan det smaka, lukta, se och höra.»

«O hvilken visdom!» ropade Lorenzo
Och pipan slängde under närmsta stol:
«En skål ännu, och den blir *in extenso:*
Bibamus, fratres! — Måne, jord och sol
Må vittnen blir, hur för det absoluta
Min penna löpa skall, och aldrig sluta.»

IV.

Atterboms esthetiska bekännelse. — Kritik deröfver. — Vitalis, Stagnelius och Nicander; deras mottagande af nya skolan. — Periodiska pressen och Svensk Litteratur-Tidnings omdömen derom. — Det nationala i poesi. — Polemik mot Järtas «Odalmannen». — Skolans blidare hållning mot Svenska Akademien. — Euphrosyne. — Polemik mot Tegnér försvar för bildspråket. — Litteratur-Tidningens kritik af svenska skaldinnor. — Svensk Litteratur-Tidnings upphörande.

Jag har nu fört min berättelse om striden mellan de vittra skolorna i vårt fäderneland till den punkt, då den uppnådde sin högsta grad af häftighet och bitterhet; efter den tiden afsvalnade den och upphörde slutligen alldeles. Med Wallmarks recensioner öfver Atterboms Poetiska Kalender för 1819 och nya skolans svar derpå, «Markalls Sömnlösa Nätter», syntes parterna å ömse sidor hafva uttömt sina bästa krafter. Hvad derpå följde var ingenting annat än gentagningar af de gamla beskyllningarne och upprepandet af gjorda påståenden, som icke förtjena någon uppmärksamhet. Vi kunna således med lättadt sinne vända oss bort från stridsbullret, som knappast ens under drabbningarnas största häftighet företett något upplyftande, och tillse hvad skolan på en mera positiv väg bemödade sig att uträtta.

En af den nya skolans ifrigaste omsorger hade varit att i fäderneslandet utbreda den Schellingska filosofiens läror, och som den sjelf uppgaf såsom den egentliga häfstången för sin verksamhet. Ehuru ej kan nekas, att denna filosofi utgör ett vigtigt steg framåt i den spekulativa forskningens utveckling, var den dock, såsom vi förut sett, i den form, hvari den utgick från sjelfva mästarens händer, så omogen, så fragmentarisk, dunkel och osystematisk, att den måste anses snarare innehålla materialier till en ny tankebyggnad, än sjelf utgöra en sådan. Full af motsägelser, som den var, gaf

anledning till de mest stridiga tydningar, och ingen less adepter kunde vara säker på, att sådana mästa- s ord, på hvilka han i dag ville svära, icke i mor- kunde af mästaren sjelf vederläggas eller modifice- Ty Schelling var inom sin vetenskap mera en ge- isk hypothesuppfinnare, än en strängt systematisk kare. Hans method var godtycklig och desultorisk, s princip var snillets sjelfsvåld — en princip, som s anhängare, både i Tyskland och Sverge, blott allt- gerna antogo såsom sin egen. Följden blef, att denna sofi städse hade tillräckligt många sidor, som voro gängliga för anfall af alla slags fiender, från och med piristen och rationalisten till och med idealisten och senare s. k. spekulativa filosoferna, likasom en fäst- g, som endast består af detacherade citadeller, utan ördes stöd och sammanhang. Mot en så beskaffad sofi kunde äfven anfallen från den gamla populära sofiens sida göras med ett visst eftertryck.

Till följe af detta inre osammanhang och mot- else kunde denna filosofi blifva föremål för de mest diga beskyllningar, såsom än för pantheism, än för ritualism, än för fritänkeri, än för den mest under- na auktoritets-tro. I sjelfva verket funnos i dess ogna och dunkla förslagstheorier anledningar till alla sa anklagelser. Ty den var i grunden endast ett tem i görningen. Sammanställningen af dess hufvud- ser, af dess egentliga spekulativa innehåll till ett sy- m tillhör icke Schelling sjelf, utan senare bearbetare, i derifrån bortrensade godtyckliga utväxter, och deraf ehöllo endast så mycket, som resulterade ur stiftarens n ursprungliga grundtanke och följaktligen kunde mmanhöra med hvartannat. En sådan reningsprocess le denna lära vid tiden för vår berättelse ännu icke iomgått. Väl försökte Atterbom vid mer än ett till- e att sammanställa hufvudlärorna till ett helt, men

han inveeklade sig alltid i svårigheter just derigenom, att han icke ville för detta ändamål uppoffra någon af mästarens paradox-artade satser, ehuru sinsemellan stridiga, allt i den öfvertygelse, att en försoning dem emellan skulle kunna finnas, hvarvid han slutligen stannade vid det förtviflade resultat, att sanningen af det hela endast kunde blifva uppenbar för dertill enkom organiserade andar. Derigenom förklarade han i sjelfva verket sin och sin lärares filosofi bankrutt.

Han uppgaf emellertid icke hoppet. Han fortsatte outtröttligt sina forskningar, ehuru framgången illa motsvarade ansträngningarne. Mer och mer synes han hafva kommit till den insigten, att lifvets högsta frågor icke låta sig lösa på den väg, som hans filosofi anvisat honom. Den ödmjuka kristliga tro, som från barndomen blifvit hos honom inpreglad, öfvergaf honom aldrig, och hotades ej heller med någon synnerlig fara af den Schellingska läran, som egentligen icke motsatte sig densamma utan endast åtog sig att på filosofisk väg bevisa dess sanning. Om faran för religionen af dylika vängåfvor från filosofien har jag redan tillförene talat. Också tyckes Atterbom efterhand hafva öfvergifvit tanken på en sådan bekräftelse af det, som för honom icke behöfde bekräftas, ehuru han fortfor att filosofera öfver religionen, dock så att han alltid förutsatte dennas sanningar såsom *a priori* gifna och obestridliga. I hans ögon var förnuftet icke det enda, knappast det högsta organet för förnimmelsen af det gudomliga: känslan, «gemythet», var det i lika, om ej högre grad. Tron gällde för honom lika, om ej mer än tankens visshet. Den naiva oförvillade instinkten var en säkrare vägvisare till den gudomliga sanningen än förnuftets forskning; åtminstone borde resultatet af den senare obetingadt förkastas om det stode i strid med hvad känslan fordrade och tron hoppades.

En sådan sinnesdaning är icke filosofens. Han gör inga förutsättningar och erkänner ingen annan källa för kunskap än det förnuftiga tänkandet. Att Atterbom efter hand började inse detta, visar sig redan vid denna tid, såväl i den mildare och mindre afgörande ton, som han nu antager i sina filosofiska diatriber, som äfven deri, att han mer och mer öfvervägande började sysselsätta sig med en vetenskap, som, ehuru stödd på ett filosofiskt underlag, likväl förhåller sig jemförelsevis oberoende af de stora frågor, som den egentliga filosofien behandlar. Jag menar esthetiken, hvilken äger en så mycket större dragningskraft än metafysiken för ett poetiskt sinne, sådant som Atterboms, som den nödvändigt måste stå i sammanhang med den historiska utvecklingen af menskligketens kultur i konst och litteratur, hvarigenom den kan tillegna sig ett konkret innehåll, som den abstrakta vetenskapen saknar. Esthetiken är lika mycket historia som filosofi; eller rättare: den är en filosofi öfver konstodlingens historia. Atterbom hade visserligen redan tidigt sysselsatt sig med den spekulativa sidan af denna vetenskap, såsom vi sett, men med tvetydig framgång i följd af det filosofiska dunkel, hvaraf han var omhvärfd. Dunklet började småningom klarna, och vissa af konsttheoriens delar framstodo efterhand för honom i temlig dager, om också ännu ej fullt fria från gryningens dimmor. I samma uppsats, i hvilken han, såsom vi förut erforo, så öppet och ridderligt räcker Tegnér handen till försoning, finner han tillfälle att utveckla sina då rådande åsigter af poesiens väsen, dess särskilda arter och dess särskilda framställningssätt. Denna uppsats, af år 1820, är vigtig såsom den yngre vetenskapligt bildade generationens esthetiska trosbekännelse, genom den författares namn, som nu temligen allmänt erkändes såsom främsta representanten af deras åsigter. — Efter att med anledning af Tegnérs poem «Sången» och Grafströms af samma namn hafva sökt visa, att så

väl den ena som den andra skaldens åsigt låter sig försvaras, efter att vidare med anledning af Frithiofssångerna hafva sökt utreda skillnaden mellan det antika och romantiska epos, finner författaren tjenligt att bestämma begreppet af det romantiska. Han yttrar dervid följande (Sv. Litt.-Tidn. 1820, N:o 51, sid. 809 f.):

«Utgifvaren af Poetisk Kalender begick, enligt recensentens tanke, ett betydligt misstag, då han i företalet till Nordmannaharpan föreslog att öfversätta det romantiska med det «kristligt sköna». Det är tvifvelsutan sannt, att kristendomen gjorde den romantiska principen herrskande i hela de sköna konsternas område; men kristligt skönt bör dock endast kallas hvad som är den omedelbara glansen af religionens egen gloria: såsom en mängd af den katholska kyrkans äldsta latinska lof- och bönesånger, eller —. för att välja ett nyare exempel — den berömda psalmen af Novalis: «Wenn alle untreu werden» *). En sådan poesi, der under öfversvämmandet af en englaren känsla, hjertat kastar af sig fantasiens hela brokiga slöja. och i himlaburen genomskinlighet blottar sig för den högre verldens milda solblick, är vida mer än romantisk; den är uranisk — i fall till dess betecknande skulle kräfvas något särskildt konstord. All romantik, den må vara så oskuldsfull som helst, vistas dock och trifs blott inom kretsen af en förtrollning, öfver hvilken kristendomens gudomliga tjusning är lika mycket upphöjd, som de af Moses verkställda underverken öfver de egytiska hierofanternas mystifikationer. Härmed är ej meningen att sätta romantikens harmlösa fantasispel i jemnbredd med dessa brottsliga taskspelerier: men väl att religionen är från hvarje möjlig synpunkt, såsom gudalära, något oändligen högre än poesien såsom menniskokonst. Förhållandet mellan begge är ganska enkelt följande: lyckligt födda, rikt begåfvade själars innersta och högsta behof är egentligen behofvet att beundra och älska. Det är naturligt att detta behof gerna uppsöker de fullkomligare gestalterna af natur och mensklighet, de gestalter, hvilka oemotståndligt upplyfta den betraktande uppmärksamheten ifrån deras formers begränsning till gränslösheten af dessa formers lifvande tanke eller inre andliga urbild. Men då man sålunda betraktar de upplyftande föremålen — hvilket är att betrakta dem i deras idéer, d. v. s. i deras rena uregenskaper, — finner man att de (allt efter deras olika mått och arter) behaga, röra, förvåna, hänrycka genom en i alla väsentliga delar sinnligt fullbordad öfverensstämmelse, en i sjelfva kroppsligheten andligt och omedelbart åskådlig enhet af oändligt och ändligt, af själ och materia, af tanke och varelse: sinnet och förståndet, känslan och begreppet upplösa sig vid deras åsyn i hvarandra till en enda oskiljaktig akt af full och

*) Nov. Schr. II, 136.

salig njutning. Det är denna genom sin anblick alla ädlare menniskor glädjande, vederqvickande, uppfriskande enhet, som vi beteckna med skönhetens namn; och hon sjelf söker, i kraft af en djupt i samma natur och samma mensklighet innefödd bildningsdrift, att i oändlighet upprepa och förnya sig genom oräkneliga afbilders mångfald. Denna det skönas sjelfbildningsdrift, friast och herrligast uppenbarad genom de andar, som, enligt Platos uttryck, brinna af begär att afla det odödliga, är hvad vi förstå med poesi i ordets ursprungliga och vidsträckta bemärkelse; liksom dess handlingssätt är konst i allmänhet och den högsta sammanfattningen af menskliga alstringsförmågans kunna.»

Här bifogar författaren en not, hvari han påstår att det skönaste, herrligaste konstverk, frambringadt af konsten, tänkt i detta sitt alltfamnande omfång, skulle vara det fullständigt organiserade samhället, den fulländade staten. En sådan stat, tillägger han, «blefve ock ganska säkert en monarki med ständer».

«Men det sköna förekommer oss», fortfar han, «på en viss ståndpunkt af känslans och medvetandets utveckling, icke såsom i och af den för oss synliga naturen fullständigt uppenbaradt. Tvärtom: sedan barndomens (eller den första ungdomens) naiva, reflexionslösa åskådningsförmåga, som utpreglade grunddragen i den grekiska konstens lekande, sinnedruckna, rentaf plastiska skaplynne, gifvit vika för en öfversinnlig verlds närmare till själen trängande underbara maningar, skulle det sköna småningom för oss förlora all den retelse, som är värdig dess idé, om det ej nu visade sig i skepnad af anlag och företal till ett högre godt, ett ljufvare sällt, än hela den närvarande tingens ordning kan bära och inrymma. Enligt denna åsigt är således äfven det fullkomligast sköna, som det jordiska lifvets åtrå kan skåda, njuta och dana, likväl blott en fragmentariskt gifven, profetisk symbol af den enhet, som är allt lifs gudomliga och högsta: ja, i ju rymligare mått det sköna fenomenet synes oss med sinnlig tjuskraft framställa sitt oändliga begrepp, i desto tydligare mån förråder det också, huru det egentligen eviga, hvaraf alla oändliga begrepp äro särskilda strålar, lefver och lyser såsom det enda sannfärdigt sköna, bakom deras skimrande förlåt. Det gifves i menniskosjälen blott en enda synorgan för det urljus, som förborgar sig inom denna aldrig tillfyllest utransakliga helgedom: och det ögat är icke fantasiens, det är trons. Tro är den oemotståndligt mäktiga kraften af det renade hjertats och det renade förståndets öfverensstämmelse i ett gudaktigt sinne, hvars ödmjuka tilltagsenhet klappar på himmelrikets portar, och aldrig förfelar att derur nedkalla så mycken vishet, som för de jordiska bandens längtande fångar kan räcka till tröst, försoning, förskoning och förhoppning. Ja, äfven sjelfva vantron,

åskådning? Och har hon icke genom Kristus blifvit denna åskå
alla dimmor befriade uppenbarelse? Man granske nu hela gån
tankeledning i detta ämne; och man skall troligen finna till fullo
religionen förhåller sig till poesien, detta fantasiens mångfärgade
som ett högre till ett lägre, med hvilket hon endast i och genom
den dragningskraft, som det gudomliga utöfvar på det menskliga —
vara identisk och jemlik. Så är då poesien, i grunden af sin natu
ändlighetens gränser fjettrade lifvets bön om förlossning, och reli
emot det ur evighetens rymder ljudande svaret, som gör att det sl
klarast på brädden af sin graf och känner sjelfva törnekronans ros
den första vårens ungdom. Detta förhållande anades redan af de
snillrikaste bland grekerna; huru nära stod ej Plato till dess fulll
redande! Och borde det ej för den närvarande tiden, som lyses
domens stjerna, vara uppdagadt i hela sin tydliga beskaffenhet?
bjudit till att utveckla den (det?); och i vår esthetik är poesien
het, såsom det skönas lust att spegla sig i bildningar af natu
niskokonst, icke med religionen jemnhög i helgd och anspråk p
utan måste nöja sig med sitt drottningsvälde öfver de jordis
dem hon beherrskar med den profeterande fantasiens magiska s
i och med detsamma är ju ådagalagdt, att det romantiska, såson
poesi, omöjligen kan i den blotta egenskapen af romantiskt vara
kristligt sköna, d. v. s. religionens egen öfver all poetisk framstä
höjda, gudomliga fägring.»

«Med allt detta faller det oss visserligen ej in att vilja n
den nyare esthetikens fäder inseddt, djupa sammanhanget mellan
och romantik; tvärtom, vi hafva sjelfva sagt, att poesiens roma
ment först genom kristendomen upplyftades till ett poetiskt verld
liksom kondenserades till de fasta oförgängliga gestalter af

och sin syn-
det-

ta
ch
äd-
men
Den
m ett
nande,
båda än-
närvaro af
kter, som
med oin-
i vitterhet
m; och har,
följd af denna
ns utmärkande
nnande sitt ur-
s af en i Frank-
phöjd förskämd
det sköna i bild-
språk på att inom
och längtan; liksom
kap af den oförklar-
enda garanti för all
och till och med när
underbart, framträder

öfvertron, vidskepelsen, så länge den i anspråkslös oskuld yttrar sina högst ofta genom en djup naturinstinkt uppkomna föreställningssätt, står liksom trons aning och sinnliga förberedelse lik ett väntande barn invid det heligas tröskel, då deremot sällan någon strimma från gudarnes klarhet mäktar verka på så omätligt afstånd, att hon träffar den mullvadsblick, med hvilken en löjligt högmodig otro inbillar sig kunna utstaka gränserna mellan vår närvarande natur och den osynliga andeverld, hvars inflytelse i godt och ondt på menniskan och hennes öden hvarje kraftfull vilja, tanke, känsla nödvändigt och oupphörligt erfar. Men hvad är för oss religionen i sin skära, obefläckade varelse, om ej sjelfva rymden af trons himmelska åskådning? Och har hon icke genom Kristus blifvit denna åskådnings från alla dimmor befriade uppenbarelse? Man granske nu hela gången af vår tankeledning i detta ämne; och man skall troligen finna till fullo bevist, att religionen förhåller sig till poesien, detta fantasiens mångfärgade område, såsom ett högre till ett lägre, med hvilket hon endast i och genom kärleken — den dragningskraft, som det gudomliga utöfvar på det menskliga — kan sägas vara identisk och jemlik. Så är då poesien, i grunden af sin natur, det inom ändlighetens gränser fjettrade lifvets bön om förlossning, och religionen deremot det ur evighetens rymder ljudande svaret, som gör att det sköna strålar klarast på brädden af sin graf och känner, sjelfva törnekronans rosor dofta af den första vårens ungdom. Detta förhållande anades redan af de visaste, de snillrikaste bland grekerna; huru nära stod ej Plato till dess fullkomliga utredande! Och borde det ej för den närvarande tiden, som lyses af kristendomens stjerna, vara uppdagadt i hela sin tydliga beskaffenhet? Vi hafva bjudit till att utveckla den (det?); och i vår esthetik är poesien i allmänhet, såsom det skönas lust att spegla sig i bildningar af natur och menniskokonst, icke med religionen jemnhög i helgd och anspråk på vördnad, utan måste nöja sig med sitt drottningsvälde öfver de jordiska tingen, dem hon beherrskar med den profeterande fantasiens magiska spira. Men i och med detsamma är ju ådagalagdt, att det romantiska, såsom en art af poesi, omöjligen kan i den blotta egenskapen af romantiskt vara tillika det kristligt sköna, d. v. s. religionens egen öfver all poetisk framställning upphöjda, gudomliga fägring.»

«Med allt detta faller det oss visserligen ej in att vilja neka det af den nyare esthetikens fäder insedda, djupa sammanhanget mellan kristendom och romantik; tvärtom, vi hafva sjelfva sagt, att poesiens romantiska element först genom kristendomen upplyftades till ett poetiskt verldsvälde, och liksom kondenserades till de fasta oförgängliga gestalter af andakt, kärlek och ära, dem vi äro vana att oskiljaktigt förknippa vid (med?) begreppet af allt hvad vi kalla romantiskt skönt.»

Författaren går härefter att utreda det egentliga väsendet af det romantiska.

«Då det sköna», säger han, «betraktadt i sin idé, är en sinnebild, en bild för våra sinnen af det evigt fullkomliga, som aldrig till fullo af dessa sinnen kan uppfattas; och då poesien, såsom de sköna konsternas gemensamma verldssjäl, är det skönas odödliga drift och förmåga att fylla tiden och rummet med täflande liknelser af sin egen ursprungliga sinnebildsnatur; så är den satsen icke längre något postulat, att poesien jemväl i sin vanligare, gängse betydelse, d. v. s. såsom skaldekonst, aldrig kan annorlunda uppenbara sitt sanna oförfalskade lif än i mysterier och symboler; det mystiska är hennes väsende, hvilket såsom sådant nödvändigt bildar åt sig en symbolisk form, — nödvändigt, emedan det annars icke kunde existera för några sinnen. Men detta mystiska eller hemlighetsfulla är tillika såsom sådant något för blotta begreppet, för blotta ratiocinationen oförklarligt, och uppväcker derigenom, så snart det yttrar sig i naturens och mensklighetens högsta energier, hos betraktaren och åskådaren en undran (förundran, beundran), som alltefter det underbaras olika beskaffenhet slår uppmärksamheten med olika intryck. Skärskåda vi nemligen denna beskaffenhet med noggrannt aktgifvande, så märka vi der trenne väsentliga slag eller arter. Såsom demoniskt väcker det underbara en djup skräck för de förborgade makter eller krafter, som vistas i den «gamla natten», i det irrationella kaos, öfver hvars lurande afgrund den synliga naturens höga, milda, klara gudatempel är uppbygdt. Såsom theurgiskt är det underbara den magiska vexelverkan, som uppkommer genom de naturliga tingens, de inom den harmoniskt ordnade sinnlighetens omkrets hofasta ädlare andarnes behöfvande, dyrkande och offrande sträfvan uppåt (till) en evig och himmelsk sakernas ordning, der en verld af ännu ädlare, mäktigare och visare andar förmodas beherrska denna närvarande lägre, i öfverensstämmelse med heliga, oföränderliga lagar; kortligen, det theurgiskt underbara är upphofvet och själen af all den om verldslifvets innersta hemligheter aningsfullt drömmande naturpoesi, som man kallar mythologi, och som aldrig förr än i sitt förfall blir (liksom den forna götiska och gruflig ast den närvarande indiska) ett rof för det demoniska elementets fasor och dystra förvillelser. Såsom gudomligt framträder ändtligen det underbara i sin högsta sanning och glans; detta är den underbarhet, hvars hulda, rena, välgörande skimmer strålar såsom det mystiska inseglet på all egentlig religions uppenbarelser. I sin allmänna egenskap af oförklarlighet är det underbara således ej blott grunden för all poesi, utan ock det högsta innehållet af dess behandling: genom hvilken det oförklarliga blifver ett för den esthetiska åskådningen omedelbart verkligt, d. v. s. ett verkligt, som, utan all förmedling af sönderdelande reflexion och logisk slutledning, med sin blotta anblick ger den fulla känslan af sin eviga tillvarelse. Filosofien undervisar oss ej mindre än religionen, att det gifs en verklighet, som är själen och väsentligheten af all annan: det är den som är evident genom åskådning: filosofen åskådar den såsom det i alla

det ur sin fördolda verld med en menlöshet, en enfald, såsom vore det mest öfvernaturliga en sak, som förstodes genom sig sjelf och omöjligen kunde vara annorlunda. Sådant är t. ex. hela de sälla, sanguiniska Olympiernas alltför menskliga lif och regeringssystem. Den idealistiska principen deremot utesluter ej ur sina bildningar — när ämnets natur ej tillhör en annan region — det naiva och det lekande; men den öppnar bakom dem ett perspektiv, en utsigt i ett oändligt fjerran, en gåtaktigt lockande omätlighet, hvari det småningom till osynligt öfvergående synliga utgör liksom den anade fyllnaden till det, som äfven af den möjligaste sinnliga formskönhet aldrig fullständigt kan omfattas. (Och är ej ödets, af af all realism omsider nödvändigt insedda, dunklå öfvervälde det realistiska föreställningssättets dystra slutbekännelse ej mindre af sin esthetiska än af sin religiösa otillräcklighet?) I denna den poetiska idealismens perspektiviska vidd, denna bortom det närvarande fortsatta blick i ett tjusande fjerran, ligger väsendet af hvad man med det s. k. romantiska förstår, — om man är mäktig att i reflexionen göra sig någon tydlig reda för dess intryck. Romantiskt är det sköna framställdt med en underbar oändlighet såsom bakgrund: hvaraf också skälet är klart, hvarföre all sann romantik är pittoresk och allt sannt måleri är romantiskt — liksom att musiken måste vara det, och i desto högre mått som åskådningssinnet i hennes konstsfer är ett ännu andligare, nemligen ett akustiskt. Ehrensvärd säger att behag (charis) är den egenskapen hos det sköna (hvilket i sin renaste sinnliga uppenbarelse är ett ideal af naturfullkomlighet, omstrålardt med en stilla salighet af gratie och lugn), att »i första känslan», d. v. s. i omedelbarheten af sin anblick, »lofva ett godt»; ville vi tillägga i hans stil; att ett skönt, som i första känslan lofvar ett friskt, är naift, och ett som i första känslan lofvar ett stort är sublimt, så kunde vi också i samma stil så definiera resultatet af vår undersökning, att ett skönt, som i första känslan lofvar ett gränslöst, är romantiskt.»

Denna esthetiska undersökning gifver anledning till åtskilliga anmärkningar. Först och främst måste man erkänna att den filosofiska method, som författaren använder, icke är den lämpligaste, enär den genom sitt sköna bildspråk väl alltid kan beveka känslan, men icke alltid öfvertyga förnuftet. Ofta utgår författaren från förutsättningar, som han på förhand antager såsom ofelbara, men hvilka vid närmare påseende befinnas vara obevista, kanske obevisliga. Från dem leder han sig vidare till slutföljder, hvilkas nödvändighet han tror sig hafva uppvisat, men hvilka, när allt kommer omkring,

äro antingen rent af blott postulerade, eller befinna sig i ett blott löst sammanhang med premisserna. Detta hindrar ej att han ofta träffat det rätta, ofta uppdagat stora och öfverraskande sanningar, men sådant har skett snarare genom intuition och instinkt än genom ett logiskt bindande resonnement.

Författaren utgår från den obevista och, tilläggom, obevisliga förutsättningen, att det gifves en skönhet, som är oberoende af sinnliga vilkor, ehuru, såsom bekant är, det är genom sin yttre fenomenella tillvaro i tid och rum som det sköna är skönt. Han får derigenom en sublimerad, förflygtigad skönhet, som står öfver eller bakom den egentliga. Han kan dermed ej mena något annat än idén såsom sådan, hvilken likväl, afklädd sin sinnliga omklädnad, väl kan vara något annat, men icke skön. Han synes dermed icke mena konstnärens inre, honom inneboende ideal, ty äfven detta, ehuru ännu ofödt, kan ej tänkas utan den sinnliga gestalt, som det i hans fantasi just som bäst söker ikläda sig. Han synes dermed mena det gudomliga, sådant som det uppfattas af den religiösa känslan. Men detta är, såsom sådant, icke det sköna, icke ens det ursköna, utan det är det goda, det heliga. Det är endast så vida som detta gudomliga tänkes iklädt den skönaste möjliga sinnliga gestalt, som det kan kallas det ursköna, och det är endast så vida det verkligen iklädes en sådan, som det kan blifva skönt. För den rena religiösa känslan, för den lefvande tron i hvarje religion, som icke till sin princip är sinnlig, det vill säga, för all gudsdyrkan, i anda och sanning, är Gud icke skön: han är sammanfattningen af alla de vilkor, genom hvilka han är upphöjd öfver all timlig existens: han är helig. — Det är först när Gud tänkes såsom en utom och bredvid menniskan ställd särskild person, närmast såsom försonare, som han inträder i sådana relationer till henne, som kunna bestämmas efter det skönas måttstock. Så är

förhållandet med all den poesi, som Atterbom betecknar såsom uranisk, och som enligt hans tanke skulle vara en återspegling af urskönheten, den osinnliga, den rent gudomliga skönhetens gloria, men som i sjelfva verket uttalar det mest personliga förhållande af kärlek och hängifvenhet till Gud, tänkt såsom en annan personlighet. Bästa beviset är just den af Atterbom åberopade psalmen af Novalis. Den är rigtad till vår Frälsare och lyder i sin helhet sålunda:

Wenn Alle untreu werden,
So bleib' ich Dir doch treu;
Dass Dankbarkeit auf Erden
Nicht ausgestorben sei.
Für mich umfing Dich Leiden,
Vergingst für mich im Schmerz,
Drum geb' ich Dir mit Freuden
Auf ewig dieses Herz.

Oft muss ich bitter weinen
Dass Du gestorben bist.
Und mancher von den Deinen
Dich lebenslang vergisst.
Von Liebe nur durchdrungen
Hast Du so viel gethan
Und doch bist Du verklungen,
Und keiner denkt daran.

Du stehst voll treue Liebe
Noch immer jedem bei;
Und wenn Dir keiner bliebe,
So bleibst Du dennoch treu;
Die treuste Liebe sieget,
Am Ende fühlt man sie,
Weint bitterlich und schmieget
Sich kindlich an Dein Knie.

Ich habe Dich empfunden,
O lasse nicht von mir;
Lass innig mich verbunden
Auf ewig sein mit Dir.
Einst schauen meine Brüder

Auch wieder himmelswärts,
Und sinken liebend nieder
Und fallen Dir an's Herz.

Nu frågar jag, hvar ligger det företrädesvis uraniska i denna sköna lyriska utgjutelse af kärlek till den gudomlige försonaren? Man skulle här, efter Atterboms theori, vänta en återstrålning af det ursköna. Och dock är det gudomliga i denna sång, långt ifrån att stråla i sitt eget öfversvinnliga urljus, neddraget i jordiska förhållanden, i broderskap med det menskliga. Skalden och det gudomliga föremålet för hans kärlek stå ju här bröst mot bröst. Kristendomen har ju här gått så långt i anthropomorfism som den kan gå. Och anthropomorfien är ock enda vilkoret, hvarunder konsten kan tillegna sig det gudomliga.

Atterboms påstående, att religionen, från hvarje möjlig synpunkt, såsom gudalära är något oändligen högre än poesien såsom menniskokonst, må ej bestridas. Men deraf följer ingalunda, att religionen skulle äga en skönhet, som är högre än den som poesien, eller konsten i allmänhet, kan uttrycka. Ty är religionen skön, eller så vidt den är skön, kan konsten tillegna sig denna skönhet, hvilken i detta fall är underkastad vilkoren för det sköna i allmänhet och utgör en af dess särskilda arter. Atterbom säger vidare: «I ju rymligare mått det sköna fenomenet synes oss med sinnlig tjuskraft framställa sitt oändliga begrepp, i desto tydligare mån förråder det också, huru det egentligen eviga, hvaraf alla oändliga begrepp äro särskilda strålar, lefver och lyser såsom det enda sannfärdigt sköna bakom deras skimrande förlåt. Det gifves i menniskosjälen blott en enda synorgan för det urljus, som förborgar sig inom denna uldrig tillfyllest utransakliga helgedom: och det ögat är icke fantasiens utan trons.» Det är klart, att Atterbom af sin hyper-idealism här såsom annorstädes låtit förleda sig att missförstå det skönas begrepp. När han säger

att det egentligen eviga lefver och lyser såsom det enda sannfärdigt sköna, har han tillagt detta eviga eller absoluta ett predikat, som ej tillkommer detsamma såsom sådant. Det är nemligen otänkbart att detta absoluta kan vara till såsom skönt på annat sätt än derigenom, att det såsom bestämd idé uppenbarar sig i fenomenet, liksom det absoluta i allmänhet i sig utan sjelfmanifestation är en blott potens, en abstraktion. För tillvarelsen såsom skönhet fordras ovilkorligen den rent af yttre, sinnliga företeelsen i verkligheten eller för föreställningen. Atterboms misstag i detta afseende förrådes tydligast deraf, att organet för denna sublimerade, abstrakta så kallade högsta och enda egentliga skönhet uppgifves våra icke fantasien utan tron. Icke är det väl det gudomligas skönhet som man tror på. Det är det gudomligas tillvaro och dess kärleksrika förhållande till menskligheten som är föremål för tron; således: dess existens i allmänhet och dess relationer till Annat, samt de egenskaper, som betingas af dessa relationer, falla inom trons område, icke dess egna tillvarelsesätt och tillvarelseformer.

Vi ha redan anmärkt det förunderliga deri, att en sådan spiritualism kan stå tillsammans med den Schellingska åsigtens pantheism. Vi vilja ej inlåta oss i någon undersökning, huruvida det gudomliga kan tänkas såsom på samma gång immanent och transcendent, d. v. s. huruvida Gud kan tänkas på samma gång i och utom universum; frågan är här, om det gudomliga kan uppenbara sig såsom skönt utom det senare, utom tiden och rummet. Det är detta som vi bestrida, emedan det skulle upphäfva det skönas begrepp. Såsom det sköna måste det gudomliga vara immanent i sin skapelse och underkastadt de vilkor för all yttre tillvarelse, genom hvilka denna är till för sinnlig förnimmelse, på samma gång som den kan blifva föremål för andlig betraktelse.

Hvad Atterbom vidare yttrar om kärleken — den dragningskraft som det gudomliga utöfvar på det mensk-

ı — genom hvilken religionen såsom ett högre kan as identisk med poesien såsom det lägre, är visserın vackert, men i sitt sammanhang hvarken alldeles nt eller upplysande. Att menniskan på enahanda ; afficieras af religionen och poesien genom kärleken, isar ingalunda att religionen äger den skönhet, som attaren yrkar, än mindre den högre grad af skönhet ı han vill tillerkänna henne. Ty liksom hos mennin icke endast skönheten utan äfven godheten väcker lek, så kan äfven det gudomliga såsom heligt inom gionen ingifva kärlek, utan att derföre behöfva göra pråk på skönhet.

Det torde väl hända, att mången skall anse min gt af det sköna alltför realistisk eller såsom det kal«krass». Alltför gerna! Men så vet jag å andra siı ingen villfarelse, som vållat värre oreda, så väl i ıstens theori som dess praxis, än detta oupphinneliga, ımelska ideal, hvars höga gudomlighet endast ligger ess obestämdhet, d. v. s. omöjlighet och overklighet. n esthetiker, som utgår från ett sådant, skall lika t kunna frambringa en sund konstlära, som den konst-, som förutsätter detsamma såsom sitt mål, skall kunna ıdkomma ett äkta konstverk. Den förre skall förlora i godtyckliga drömmar eller obegripliga abstraktio-, den senare skall frambringa torra mönsterbilder, döda er eller äfventyrliga vidunder utan sannt lefvande klighet. Den romantiska skolans såväl esthetiska som ıtiska verksamhet utgör bästa beviset derpå. En ıståsigt, som kunde ligga till grund för något så vidlerligt som Novalis' mångberömda «Heinrich v. Oftergen», måste i sig sjelf vara i högsta grad öfverspänd ı falsk. Allt det fantastiska, godtyckliga och frivola denna skola upprann ur samma rot. När man en ıg antagit ett skönhetsideal, hvilket såsom himmelskt oupphinneligt, så tillät man sig allehanda friheter d det som verkligen finnes, det jordiska, och vände

det upp och ned och ut och in, hvilket just skulle vara ett bevis på den högsta genialitet.

Bristen hos det sinnligt sköna ligger icke, såsom Atterbom påstår, deri att det icke förmår eller förstår att uttrycka hvad han kallar det enda egentliga sköna eller det gudomligas skönhet, utan deri att det är skönt, att det har sin tillvarelse i tid och rum, och att det såsom sådant icke är i stånd att uttrycka det gudomliga i hela dess rikedom och omfång, d. v. s. i allt det, hvari det icke är endast skönt. Den gudomliga anden, som genomtränger, genomskinér och genomklingar allt, har visserligen sin sida af skönhet — och den är i sjelfva verket åtkomlig för konsten — men han är deri icke i sin helhet; ty han är mycket annat än skön — deri ligger bristen. Det fanns en tid, då denna brist icke förefanns eller icke kändes — den tid, då det sköna motsvarade menniskans begrepp af det gudomliga, då religionen sjelf var en skönhetskult. Det var den antika tiden. Genom kristendomen drog sig det gudomliga, såsom väsentligt innehåll, undan det sköna, icke derföre att det upphörde att vara skönt, utan derföre att det blifvit något annat och högre. Men här är att märka att det gudomliga, på den tid det fann sitt väsentliga uttryck i skönhet, der icke sträfvade att uppenbara sig i sin allmänlighet, såsom den romantiska urskönheten, utan i bestämda, särskilda idealiska gestalter, det oundgängliga vilkoret för all framställning af det sköna. Hvart vill man deremot taga vägen med det moderna gudomligt urisköna, som ej låter sig realiseras? Just derföre är det en metafysisk fiktion.

Häraf följer att jag ej heller kan godkänna den skilnad, som Atterbom gör mellan realism och idealism i konsten, emedan jag icke kan erkänna något Jenseits, något transcendent i afseende på det sköna. Det sköna är nemligen idéens sinnliga, d. v. s. jordiska uppenbarelse, och sträcker sig ej längre än sinneverlden räc-

ker: på andra sidan derom måste idéen antaga andra manifestationssätt.

Med realism inom konsten menas, när ordet rätt förstås, den rigtning, genom hvilken, med öfvervigt af det sinnliga momentet i det sköna föremålet, detta framställes med en naturtrohet, som lägger lika mycken, om ej större, vigt på det individuellt karakteristiska som på det rent sköna. Faran härvid består uti att nedsjunka till det hvardagliga och obetydliga eller rentaf osköna. Idealismen inom konsten åter inträder, när, med öfvervigt af det ideala momentet, föremålet framställes i ren skönhet, med undvikande af allt hvaraf denna kan störas. Faran härvid är upplösningen i det blott allmänliga, abstrakta, individualitetslösa. Såsom exempel på realismens ytterlighet må nämnas de s. k. bambocciad-målningarne och inom vitterheten de franska tendens-romanerna; såsom exempel på idealismens ytterlighet åter de allegoriska målningarne, och inom den sköna litteraturen den s. k. klassiska vitterheten under Frankrikes stora sekel. Om dessa bestämningar äro rigtiga, så är ock klart, att, tvärtemot hvad Atterbom påstår, idealismen, i dess sanna mening, just är det som utmärker den antika konsten, och realismen det som utmärker den moderna. Derom vittnar äfven konstens historia. Häraf följer dock hvarken att den antika konsten är uteslutande idealistisk, eller att den moderna konsten är uteslutande realistisk.

Hvad slutligen angår Atterboms bestämning af det romantiska, sjelfva hufvudpunkten i hans afhandling, så kan jag ej heller godkänna densamma. «Det romantiska», säger han, «består i den poetiska idealismens perspektiviska vidd, den bortom det närvarande fortsatta blicken i ett tjusande fjerran.» Då jag förnekat all transcendens på det skönas område, är naturligt att jag ej kan erkänna någon sådan perspektivisk vidd eller

fortsatt blick i ett tjusande fjerran. Är det romantiska ingenting annat än detta, så är det en osanning, en förvillelse, en afvikelse från det förnuftiga; hvilket jag icke har någonting emot. Vidare heter det, att, om man ville tala i Ehrensvärds stil, man skulle kunna säga, att, «liksom ett skönt, som i första känslan lofvar ett friskt, är naift, och ett, som i första känslan lofvar ett stort, är sublimt, så är ock ett skönt, som i första känslan lofvar ett gränslöst, romantiskt.» I sådant fall skulle man hafva ganska svårt att göra sig reda för skillnaden emellan det sublima och det romantiska. Det gränslösa är ju också stort — ja det största tänkbara. Kanske der endast skulle förefinnas en gradskillnad. Så skulle man kanske kunna kalla ett stort berg, som dock kan öfverskådas, för sublimt, deremot det vida hafvet, hvars gräns man ej ser, romantiskt. Men sådana i hvarandra gående bestämningar duga ej i vetenskapen. Felet ligger deri, att Atterbom velat göra det romantiska till ett inre moment i sjelfva det skönas idé, på samma sätt som det naiva och det sublima, i stället för att det romantiska endast är ett yttre moment i den historiska utvecklingen af denna idé. Det romantiska är ingenting annat än den historiska skepnad, hvarunder det sköna uppenbarade sig, när det, efter att hafva upphört att sjelft vara föremål för kulten, underkastades ett nytt religiöst föreställningssätt, hvars tjenarinna det blef. Det sannt romantiska är den grad af det skönas utveckling, som betingades af kristendomen, uttryckligen den katholska kristendomens inflytelse på de vesterländska folkens skönhetssinne och konstanlag. Till denna sannt historiska romantik, som tillhör medeltiden och intet annat tidehvarf, förhåller sig den moderna romantiken, som den moderna s. k. falska klassiciteten till antiken. Hvad Atterbom kallar det gränslösa i det romantiska, borde snarare heta det hemlighetsfulla; men detta hemlighetsfulla tillhör ej det sköna sjelft, utan dess

dåvarande sammanhang med en ännu outvecklad, vidskeplig, fantastisk och fanatisk religionslära.

Det bör anmärkas, att Atterbom sjelf underkastat sin nu anförda och granskade theori vissa restriktioner, som kanske mera än det föregående beteckna hans djupa och i många afseenden rigtiga åsigt af konsten, och hans omfattande bekantskap med konstens historia. Rättvisan fordrar att detta hans tillägg meddelas (Svensk Litteratur-Tidning 1820, N:o 52, sid. 826 f.):

«Härvid torde dock uttryckligen böra nämnas en hufvudsaklig omständighet, som vid slika theoretiska in- och afdelningar så ytterst ofta plägar förgätas. I den poetiska verkligheten sjelf, sådan som den genom poesien och konsterna meddelar sig, söndra sig aldrig så strängt och absolut bestämdt de theoretiskt beskrifna olika elementerna, grundarterna, konstformerna och skaldeslagen från hvarandra, som i tanken och på papperet, när man öfver dem esthetiskt reflekterar. Just i de fullkomligaste bildningar af natur och konst händer det vanligast, att en enda af de egenskaper, dem vi ofvanföre i korthet skildrat, i och under sig tillika inbegriper flere af de öfriga, ja egentligen alla. Så är t. ex. en herrlig aftonrodnad på en gång romantisk och sublim; och i grunden är det sublima en åskådningsart, som utgör öfvergången ifrån det blott natursanna till det romantiska. Så är Raphaels «Madonna Sistina», fastän dess herrskande karakter är romantisk, dock tillika på en gång naiv, behaglig och sublim; och den florentinska Niobe, fastän dess herrskande karakter är sublim, dock tillika naiv, behaglig och romantisk. Blott naiv och behaglig är deremot den mediceiska Venus; med en lätt tillsats af romantik kan detsamma sägas om Correggios flesta målningar. Naiv och sublim är Byströms Juno, som, utan att sjelf vara romantisk, väcker genom den slumrande belägenheten af sin vällustigt höga skönhet ett nästan romantiskt intryck. Hos Homer förenar det naift sköna de öfriga uppnämnda grundegenskaperna under sitt herravälde; och det är en lika utomordentlig blindhet, att icke i allmänhet hos grekerna och romarne urskönja de många förekommande drag af hvad man i senare tider under namn af romantiskt och sentimentalt velat göra till vår uteslutande tillhörighet, som att icke finna huru ofta den idealistiska och romantiska poesien yppar den realistiskas naivitet och glada naturbehag. Redan Iliaden lemnar oss ett godt förråd på sentimentala och romantiska ställen; vi nyttja här ordet sentimental i ädel bemärkelse, och beteckna dermed hvarje mildt lyriskt uppflammande af den idealistiska poesiens lättrörda känslolifflighet. Hvad kan, i denna mening, vara mera sentimentalt, än Hektors vidtberömda afsked från sin maka? eller Achilles' rörelse vid åsynen af den silfverlockiga Priamus, som knäfallande kysser handen af sin

sons baneman och ber om skänken af den älskades lik? Och hvad kan vara mera romantiskt än den blick, med hvilken Zevs från sin Olymp på en gång öfverskådar de af krig och mord uppfyllda slätterna omkring Ilium, och de i det aflägsnaste fjerran af samma solsken bestrålade fredliga Arkadernas ängder? Vida mer äger dock detta förhållande rum i Odyssén, hvilken, fastän i en **naiv tonart** och lyktande med en föga tillfredsställande **realistisk begränsning**, dock är afgjordt romantisk i beskaffenheten och gången af den kringirrande hjeltens äfventyr, samt den mot dem kontrasterande stillare, men icke mindre äfventyrliga belägenheten af den trogna gemålen och hennes husliga omgifning. Romantiska äro hos Pindarus de saliga öarna i verldsoceanen, der de af gudarne högst gynnade dödliges odödliga skuggor bo och vandra; romantiska äro hos tragikerna Ödet sjelft och dess omedelbara härolder, t. ex. Eumeniderna; och är ej Ajax' monolog hos Sophokles, då han vansinnig vill falla på sitt svärd, lika så varmt sentimental, ja romantisk, som någon af de mest beprisade hos Shakspeare eller Schiller? Romantisk är Musei Leander och Hero, af vår aflidne Regnér så ypperligt öfversatt; romantisk är hos Apulejus den bekanta sagan om Amor och Psyche, af Raphael förtrollande målad *al fresco* i det lilla romerska palatset Farnesina; romantiska äro hos Virgilius *lugentes campi* och Didos i halfskymningen framträdande vålnad, som genast åter försvinner i den mörka myrtenskogen —

— — — *coniunx ubi **pristinus** illi*
Respondet curis, æquatque Sichæus amorem.

Sådana exempel skulle kunna hundradetals anbringas: likaså skulle, å andra sidan, prof af den friskaste naivitet och den muntraste, i det närvarandes njutning lefvande realism kunna midt ur sjelfva den renast romantiska poesiens och konstens framalstringar uppräknas till en mängd, som onödigt hänförde vår afhandling utom all måtta och gräns. Man läse blott med öppna ögon, ej endast Ariosto och Cervantes, hvilkas romantik är ett sig sjelft parodierande fantasispel (ett omdöme, som likväl gäller blott om ett **enda** af den senares arbeten, der dessutom i romanens andra hälft saken tager en allvarsammare rigtning, än författaren från begynnelsen tycks hafva ämnat); utan man läse tillika Shakspeare, hvars snille återspeglar och återklingar **allt**, Goethe, som i en annan, mera episkt-lyrisk art gör detsamma, Tieck och Fouqué, hvilka väl båda två i de **bästa** af sina diktningar (t. ex. «Genoveva», «Die Elfen», «Rothkäppchen», «Eginhard und Emma», «Undine») hafva med den naivaste framställningsförmåga bevisat, att sjelfva det i romantiken **mest etheriska** kan målas med den allraenklaste barndomsfriskhet af inbillning och natur. Kortligen: det sköna toner, färger och former äro många; ty den aflande idén är evig och den födande naturen outtömlig: men öfverallt, hvar tonen klingar skärast, hvar färgen lyser klarast, hvar formen tjusar ädlast, upptäcker snart det skådande fördomsfria sinnet, att i alla möjliga radier det skönas sol gläder och värmer

såsom allestädes en och oskiljbar. Då likväl trubadurernas glädtiga vishet icke blott är en konst utan tillika en vetenskap, och såsom sådan icke kan utveckla sig utan bestämdt utredda begrepp, hvilka åter fordra bestämda begreppsbenämningar, så taga vi dessa från den i hvarje konstart och skaldeslag tydligt öfvervägande egenskapen, men alltid med sorgfällig hågkomst, att denna egenskap icke derföre der är den enda. Såsom ensam kan ingen egenskap någorstädes existera; hvarje punkt af universum innefattar ett ἓν καὶ πᾶν i den blott skenbart afsöndrade monaden af sin tillvarelse.»

«Användom nu på kristendomens uppträdande i poesiens historia de begrepp om (poetisk) idealism och romantik, som blifvit skörden af våra forskningar. Vi finna då tvifvelsutan, att det sätt, hvarpå kristendomen med sin allmänna verldsinflytelse bemäktigat sig dessa esthetiska elementer, har utbildat dem (så till sägandes) i sista instansen och inrymt dem ett oförgängligt välde öfver all verkligt kristlig och europeisk konst: men öfverraskas tillika af en billig förundran, hura nyheten af namnet kunnat förvirra en mängd nyare theoretici till den grad, att de i sina esthetiska läroböcker och schematismer antagit sjelfva saken för att vara ny och först genom kristendomen hit till verlden kommen. Namnets upphof och härledning är sannolikt för de fleste af våra läsare bekant: dess ursprung är den benämning af *romana*, *romance*, *romanzo*, som man gaf åt de syd-europeiska språkarter, hvilka uppkommo ur det fornromerska språkets af de nordiska eröfrarne betydligt omskapade öfverlefvor; de språkarter, hvilka sedan skänkte sina namn åt det ridderliga skaldeslag, som i romanserna och romanerna åskådligast framställde sin anda och derföre af dessa sina mest älskade förstlingsbarn med rätta hemtar sin gemensamma titel. Men är ej, fastän under annorlunda organiserade former, den indiska poesien romantisk? den persiska? den götiska? den gaeliska? Sakontalas författare var lika litet kristen som Firdusi och Hafiz, lika litet som Eddans skalder och Ossian; och likväl möter oss hos alla dessa en den mest omisskänneliga romantik, ehuru skiftande i blick och ton enligt klimater och folkstammar. Hos inderna är den ett naift men outgrundligt drömmande blomsterlif; hos perserna ridderlig hjeltesaga och ljustillbedjande naturnjutning; hos göterna och svearne är den en dyster men heligt aningsfull mythisk tragedi, der krigiska demoner och ensidiga kraftspänningar störta hvarandra och sig sjelfva, samt begrafva de ädlaste själsförmågor under förvirringen af en lång och blodig norrskensnatt; hos Ossian ett sorgligt men ljuft musikaliskt eko af en förflutenhet, som aldrig mera kan bli närvaro. Att vi hos inderna och perserna se fantasien herrska, hos göterna och gaelerna deremot känslan, är lätt förklarligt; orientalismen i allmänhet äger samma öfvervigt af fantasi och instinkt som occidentalismen i allmänhet äger af känsla och förstånd. Den omedelbara inverkningen af den förra öfvervigten på den senare, och sammansmältningen

af begge till en förut ingenstädes befintlig jemnvigt, på hvilken kristendomen tryckte sin ordnande och helgande stämpel, utgjorde den stora vinst, som poesien skördade af denna religions ändtliga seger, och den grund, ur hvilken den kristna (eller europeiska) romantiken, såsom sådan, spirade opp i sin yppiga vår af poetisk blomstring. Det var genom folkvandringarna, som den kristligt-orientaliska inflytelsen egentligen satte sig i besittning af det slags romantik, som hos göterna och germanerna redan innehöll i knopp hela den blifvande nya solrosen: den äldsta Eddalärans melankoliska men kraftigt profetiska religiositet qvarlefde, oaktadt den yttre mythiska omklädnadens förfall, i djupet af alla ädlare sinnen såsom ett öfversinnligt behof; en hög, tjusningsfull åsigt af qvinnans värde, af kyskhetens helgd och af obrytlig trohet, går igenom hela kedjan af våra urgamla sagor och sånger såsom en gyllne tråd af ett i stora och enkla mannahjertan outslocknadt himmelsk minne; och en brinnande håg för de mest fantastiska äfventyr, förenad med en våldsam lägtan efter solvarmare länder, tycktes hos samma folkstam blott vänta på någon viss mera koncentrerad rigtning, — en hänsyftning, som den ock genom kristendomen erhöll. Till fullständigt organiserad skönhet i dikt och konst blef Europas nya romantik i synnerhet efter korstågen, genom hvilka det sista ännu öfriga så intellektuella som geografiska afståndet mellan Asien och Europa uppfylldes för den skapande inbillningen med ett retande kaos af lyckliga bildningsämnen. Så uppkom under medeltidens vackraste århundraden denna nyligen åter af ett upplefvande poetiskt slägte vidtbeprisade riddarålderns poesi, der det goda *in concreto* är Gud för andakten, det sköna *in concreto* är qvinnan för kärleken, och hjeltesinnet *in concreto* är ridderskapet för äran.»

Vi hafva åter kommit till den fråga, som jag i det föregående förbigick, nemligen om poesiens källa.

Den innersta lifsprincipen för all poesi, säger Atterbom, är mystik; och hvad är mystik? frågar han vidare: «ett evigt öppnande af en evig hemlighet, tillgänglig endast för klara, menlösa, barnsligt friska sinnen och för sådana, som genom stränga reningar aftvagit sig det jordiska skenlifvets besmittelser. Sjelfva naturen, poesiens moder och amma, förråder blott genom sinnebilder sin glada, ödmjukt drömmande uppfattning af gudaväsendets första uppenbarelse; man borde då icke missunna poesien hennes medfödda rättighet att vara symbolisk i alla sina skapnader, och sålunda i sitt väsende, i sin anda mystisk eller ofattlig och förbor-

gad för oinvigda gäster.» — Jag fruktar att det förhåller sig med detta påstådda mystiska i poesien som med det uraniska, hvars bekantskap vi förut gjort, nemligen att det alldeles icke finnes, åtminstone icke såsom något nödvändigt vilkor för poesien. Icke är den väl mystisk derföre att den är symbolisk, i den mening hvari Atterbom tager detta ord, eller sinnebildlig; ty då kunde med skäl sägas, att hela universum, såsom en sinnlig uppenbarelse af andliga idéer, är mystiskt. Men i sådan betydelse fattar man väl i allmänhet icke detta ord. «Mystiken», heter det vidare, «är det evigt ånyo eggande och tändande element, som, efter hvarje fullbordad splittrings- och afmattningsperiod på reflexionens och samhällslifvets områden, åter slår klyfvande ned igenom de dunkla skyarna af qvalmig, vanmäktig menniskoflärd, gör sanningens himmel blå och visar jordens barn den ursprungliga eldens herrlighet. Från Orienten, der solen strålar varmare på lifvets nära liggande vagga, härstammar denna det omedelbaras hemlighetsfulla åskådning, som der i tidernas förlopp ej kunde undgå den vällustiga berusningen af en yppig sinneverlds öfvermakt, och derigenom förlorade sin första skära och saliga renhet.» — «Nyktrare, men också klarare», säges det nu, «har den i Europa utvecklat alla väsentliga gestalter af religion och poesi, samt i följd af hvarje dylik omskapelse alltid gifvit poesien ett nytt ämnesförråd och en ny kraftutveckling.» Omsider flyttade denna mystik till Vestern, hufvudsakligen hos den götiska stammen, som i Europa koloniserade sin asiatiska ljusreligion, och har jemväl nu i sista tider, påstår Atterbom, «en föryngrad inflytelse af Österlandets solvarma lif, företrädesvis, gjort sig gällande i form af den romantiska skolans spekulation och poesi — hos dessa uråldriga göters och germaners afkomlingar». Detta låter sjelft ganska mystiskt. Först och främst saknas det historiska beviset för denna orientalismens påstådda för-

yngrande inflytelse på Vesterlandets kultur. Väl åberopas längre fram korstågen, men säkert är att dessas inverkan på Europas konstodling var ganska ytlig. — Vidare står man ännu lika villrådig om hvad författaren menar med sitt eggande och tändande element, som han kallar mystik. Längre fram heter det: «Det närvarande, ännu mest i Norden, men dock mer eller mindre i hela Europa kännbara och gäsande, andliga brytningstillståndet är i sjelfva verket ett nytt förhållande af invärtes vexelverkning mellan orient och occident, hvilket t. ex. med tidehvarfvet näst efter korstågen — *mutatis mutandis* — framvisar märkvärdiga jemförelsepunkter.» Detta yttrades år 1820. Skada att författaren icke uppvisat några af dessa jemförelsepunkter; hvilka för hvar och en annan torde vara svåra att påfinna. Intresset för Orienten hade väl hos många återvaknat i följd af den nya ifver, hvarmed Europas linguister börjat forska i österländska språken, uttryckligen sanskrit, hvilket äfven blef ett bland de många föremålen för den romantiska skolans dilettantism. Är det på denna nya studiirigtning, som Atterbom här syftar, så har han deraf väntat större resultater än som sedan motsvarades af verkligheten. En af Europas största skalder har äfven vändt sin håg åt Orienten och i sin fantasi upptagit dess föreställningssätt, nemligen Goethe i sin «West-Östlicher Divan». Men detta var så mycket mindre en ansats till föryngrad verksamhet hos den åldriga skalden, som han, rigtigt uppfattande sin nya poetiska verld, i densamma afspeglade den bekymmerslösa sjelfbehagliga quietism, hvilken just är det utmärkande för Österlandet. Hvarifrån än det gamla Europa må hemta den föryngrande dryck, som Atterbom menar att det behöfver, icke lärer det blifva från Orienten, lättjans och njutningens land. Jag undrar hvad en engelsman skulle tänka, om man tillstyrkte honom att gå till sina hindu-

ka undersåter att hemta ny styrka för utvecklingen af
n nationella kultur.

Ändtligen söker Atterbom närmare bestämma hvad
n menar med sitt mystiska.

»Mystiskt», säger han, »är just det, som till medvetandets och känss utveckling evigt förhåller sig såsom deras urgrund och urämne: det, n, emedan det af ingen åskådning fullständigt kan omfattas och af ingen exion tillräckligt analytiseras, på en gång ligger utom det aktgifvande dvetandet såsom det högsta föremålet för dess betraktelse, och tillika m det, såsom betraktelsens enda organ för detta föremål; det, som ur absoluta enhetens heliga natt oupphörligt, såsom ljusbilder af den tände gudaviljan, uppstiger för själens öga i egenskap af urbilder för verls mångfald, och tillika i hvar och en själ, som på varelsernas rangordg bibehållit sin plats ofvan djuren, tid efter annan stilla blickar fram hjertats aningsfulla helgedom, såsom lynnet och gestalten af Psyches n himmelska urpersonlighet. Mystiskt är således till sin natur allt i lifvet reella, omedelbara, sjelfberoende, sanna och sköna; mystiska omener äro all tro, all kärlek, all vänskap; all personlig tillvarelse, äf den fysiska, är en oafbruten fortsättning af underverk; religionen lemderas nyckel genom det högsta uttrycket af all mysticism: »Så älskade d verlden». Skulle då poesien, denna menniskohjertats barnsligt lekande erlåga, ensam af alla det högre andliga lifvets yttringar förgäta, hvad gammal oförgänglig filosofi så härligt uttalat i sitt *Amor descendendo vat?* ensam glömma att hon i sitt ursprung var en religiös hymn, beplig endast för invigda hörare, och att hon nedsjunker till ett platt sfördrif för jollrande sällskapskretsars omättliga ledsnad, om hon ej vid arje afspegling af natur, öde och menskliget röjer genom oskulden af glädje, harmlösheten af sin qvickhet, heligheten af sin smärta, att hon ır gudomlighetens A och O, att hon har i sigte tidens begynnelse och la, att hon är ännu i dag hvad hon var för tusende år och alltid skall blifvå, den ursprungliga frihetens lycksaliga hängifning åt den ursprungla kärleken: korteligen, att hon inom alla sina glänsande slöjor är den ofläckade vishetens himmelska jungfru? — Mystisk är i sjelfva verket arje menniska, som enligt Goethe's förträffliga uttryck i sin West-Östler Divan »aus dem Ganzen und im Grunde lebt»; — huru mycket ra hvarje författare, om hvilken med skäl kan påstås och bevisas, att ı är enskildt hvad han är allmänt, och tvärtom, — eller att hans lif likn i helgjutna former svarar mot en oföränderlig inre modell? Hvarje fattare, hvars bekantskap gifver intrycket af en innerligt fullbordad amanklang mellan allt det högsta i känsla, inbillning och öfvertygelse, natur, som fullkomligt genombrutit det sistförflutna tidehvarfvets egoiska ostronskal.»

«Sådana äro, bland nyare utländska skriftställare — fastän under den nödvändiga enskilda olikheten af slag och grader — Goethe, Novalis, Jean Paul, den älskvärda fransmannen St. Martin, Schelling; hos alla dessa finna vi, såsom sjelfva musten och själen af deras skrifter, en äkta, sund, naiv, naturkraftig mysticism; d. v. s. ett lif, som gripit det verkliga vid sjelfva roten och kärnan, samt i följd af detta tillgrepp (ej verkställbart utan en viss karakterens tilltagsenhet) endast af djupt skådande sinnen, hvilka ej sjelfva stanna vid skal och yta, kan fullständigt njutas och bedömmas. De äro derföre alla, hvar och en i sin art, moderna Zoroastrer, sannfärdigt orientaliska väsenden» *).

«Vågade man alltså den paradox, att i poesi, liksom i filosofi och religion, just det obegripliga är det enda, som kan reellt begripas: så vore detta påstående ett sådant, som i egenskap af isolerad sats visserligen bure pregeln af nog öfvermodig vidunderlighet, men som icke dessmindre grundade sig på en ganska djup sanning, betraktadt i sammanhanget med vår i det föregående utvecklade åsigt. Dock följer af denna åsigt lika bestämdt, att det obegripliga, som recensenten menar, ej är en obegriplighet, hvars mörker uppkommer endast och allenast genom ord, fraser och deras sammanställningar. Att vara tydlig, lättfattlig, klar i behandlingen — så långt nemligen ämnets beskaffenhet medgifver — är alltid och allestädes en oeftergiflig skyldighet. Hvad han sjelf i detta hänseende kan hafva felat, och möjligtvis ännu vidare torde fela, må gerna skoningslöst upptäckas af alla slags granskare; de illvilliga och förbittrade äro någon gång mera lärorika än de vänliga och ursäktande. Härvid är blott en omständighet att anmärka: den, att det för de förra egentligen obegripliga merendels ligger i sjelfva saken, d. v. s. i sjelfva sättet att se, tänka och känna. De befinna sig ej blott med sina hufvuden, utan ock med sina hjertan i en helt annan verld, mellan hvilken och vår är ett svalg, som aldrig kan öfverstigas; hvarföre deras reflexion, lika uppblåst som trång, skjuter skulden af sin begreppslöshet på den antastade författarens stil och grammatik, då de likväl i ett höfligt samvete borde erkänna, att det ohjelpligt dunkla ligger i otillräckligheten af deras klokskaps *curta supellex.*»

«Författaren yttrade någonstädes redan i andra årgången af tidskriften Phosphoros, att poesien i närvarande tid ville återvinna sin ursprungliga karakter: populär theosofi och sinnlig religion. Hans tanke om denna sak är ännu densamma, och han ser med stor tillfredsställelse att den numera blifvit temligen allmän. Blott vill han påminna att poesien, ehuru till sitt innersta lynne den vänligaste och gladaste förmedlarinnan mellan det eviga och det timliga, dock i förhållande till den egentliga religionens mysterier snarare

*) Här antyder Atterbom, att äfven i Sverige skulle finnas ett sådant der mystiskt väsen, men som denne man ännu var bland de då lefvande, vill han ej såra hans blygsamhet med att nämna honom.

är en blomsterprydd tempeljungfru i förgården än sjelfva öfverprestinnan vid högaltaret; fastän hon jemväl dertill icke sällan uppsvingat sig. Uppenbarelsen eller nådens rike kräfver, af den som der vill bosätta sig, en vida högre synpunkt än all möjlig esthetisk, och religionens värde hvilar till sin grund på något helt annat än ett slags smak, eller poetisk känsla af lust och olust» *).

Den som nu icke vet hvad Atterbom menar med det mystiska eller obegripliga i vitterhet och vetenskap må skylla sig sjelf. Jag kan åtminstone hvarken sjelf fatta eller för andra utreda det. Karakteristiskt är det lilla sidohugg, som han rigtar åt sina granskare. Det visar dels att han ännu icke lyckats helt och hållet lugna sig efter de stora striderna, utan ännu bibehöll ett med möda underkufvadt groll mot sina forna motståndare, dels äfven att han ännu vidhöll den absurda åsigten om en särskild begåfning, som skulle erfordras för att kunna intränga till sanningen i vetenskapen och skönheten i konsten. En sådan särskild begåfning skulle naturligtvis äfven vara nödig för att erkänna det obegripliga för det enda reellt begripliga, det mystiska för lifsprincipen i all poesi o. s. v. Men då jag ingalunda gör anspråk på ett sådant undantagsorgan för det sanna såsom obegripligt, så lemnar jag detta ämne, desto hellre som den verldsåsigt, hvarifrån slika hugskott kunde utgå, tvärtemot den nya skolans upprepade profetior, för längesedan upphört att räkna några anhängare i vårt fädernesland.

Trenne nya skalder hade under tiden af nya skolans senaste strider med den gamla uppträdt oberoende af båda: nemligen *Vitalis* (Sjöberg), *Nicander* och *Stagnelius*. Det är eget nog att se huru dessa såsom nykomlingar mottogos af de unga män, som redan ansågo sig hafva fotfäste på den svenska parnassen, der

*) Anf. st., s. 783 ff.

de snart skulle upphinnas, ja till en del öfverstigas af dessa ännu yngre talenter. Jag vill göra början med Vitalis. Han hade först gjort sig känd genom några poemer, införda i «Kalender för Damer», och en samling dikter, utgifna år 1819, som af Svensk Litteratur-Tidning mottogs med nästan oinskränkt bifall, endast med en reservation vid det bittra och sönderslitna inre, som röjde sig i några af hans satirer. Han hade då ännu ej rört vid nya skolan kännbart. Följande år utgaf han ytterligare en samling «Senare Dikter». Denna gång låter det ännu vänligt; Vitalis hade i sitt epigramm om skolorna kallat Atterbom «Älskogsstjernan bland diktens stjernor»; men senare på året då en ny upplaga utkommit, förökad med några polemiska stycken, hvaribland «Rustningar till Ragnarök», har bladet vändt sig. Den nya recensionen börjar, betecknande nog, med en filippik mot skaldens ensliga ställning, hans «eremitiska majestät», och fortsättes derefter:

«Om Dame-kalendern varit det Vitaliska geniets vagga och amma, så tillerkänner sig recensenten den hedern att först, kanske förr än författaren sjelf rigtigt visste om sin storhet, ha hållit en rättvis värdering af hans förtjenst. Detta kallar herr Vitalis att «affila uddarna på Phoebi gyllne pilar», och han har nu hämnats det genom ett par nidskrifter*), som han införlifvat med närvarande samling. Han har der för publiken framlagt några planer och hemligheter, som han erfarit i förtroliga samqväm. Ty sedan detta snille blef upptäckt, har man sökt vänskapligt nalkas honom, öppnat kretsen af vänner för detta stumma orakel. Ty herr Vitalis är egentligen ett geni, som endast skrifver, men ej talar; derför språkar han blott med allmänheten om sina vänner.»

«Samma erkännande af herr Vitalis' skaldiska förtjenster skall recensenten äfven, efter hans nuvarande handlingssätt, aldrig dröja att aflemna. Men han tror icke, att man bör stångas, derför att man är ett geni; han tror icke, att hvart och ett geni är förpligtadt att kasta småsten efter sig i ett hus, der man med välvilja och gästfrihet blifvit bemött; icke, att man om förmiddagen bör skrifva paskiller öfver ett sällskap, hvaruti man aftonen förut blifvit emottagen.»

«Då de betydliga tillökningarne i närvarande upplaga ej blott äro en litterärisk utan äfven en moralisk produkt, så har recensenten nöd-

*) Nidvisa kallade våra förfäder hvad nu heter paskill.

:å i ofvanstående kommentarier, utan hvilka man ej känner hela dess
›åde i det ena och andra hänseendet. Vi komma nu till sjelfva häf-
raktadt blott såsom en litterär brochyr.»
e egentliga dikterna, som här befinnas, äro aftryckta ur Kalender
ner; med hvilken samtidigt utkom ett särskildt aftryck, under namn
cter af Vitalis», som, sextiotre sidor stort, utbjöds för det billiga
f en riksdaler banko, hvaremot den nu betydligen tillökta upplagan,
'a sidor stark, kan erhållas för trettiotvå skilling. I merkantilt
de har således denna samling icke legat till sig. Men den har det
n i poetiskt, dels genom uteslutningar, dels genom de tillsatser, som
vit upptagna. Författaren har bortlemnat stycket «Trollhättan», om
recensenten förut yttrat sig att «det var det svagaste bland alla de
öfversättningen af «Bruden i Korinth», hvilken recensensen förkla-
r misslyckad, samt den andra fantasien, hvilken recensenten äfven
;illat. I stället har han tillagt en ny fantasi, som är de förra vär-
vensom en epilog «Amen», parodi af den vackra legenden «Ave
i detta års Poetiska Kalender. Då den är kort, vill recensenten här
n ett rum:

I det höga tempeltornet
Stod Pehr Klockare och ringde.
Klockan gjuten var i Tyskland
Af klockgjutarn Kosegarten.
Klang gick ut från klockan, tyska,
Som när bjellermannen Blaren
Rister på sitt krönta hufvud,
«Och så ljufligen sang klockan
Som till säng hon läsarn följde».
Men när som nu Callovai,
Ifrån tyskeriets tornspets,
Der till tupp förbytt han thronar,
Värpande åt snälla barnen,
Hörde klockarns fromma bingbong,
Ville i Sanct Phosphors Orden
Han den goda klockarn uppta'.
Dag och natt på brödrens lärdom
Lyssnar han med nitisk vilja,
Men af allt han kan dock fatta
Blott ett ord, och det är Amen.
Dagligen han se'n sjöng Amen
Uti Svithiods-konstens tempel.
Sist, när klockarn gick till hvila
Uti skötet af den vallmark,
Hvilken han, beprydd med träskor,

Uti lifvets dagar trampat, —
Uti skuggan af det granberg,
Hvarfrån han i barnaåren,
Yr och «fröjdig» kottar rifvit, —
Utur grafven, der han gömdes,
Fridsäll uppkröp en blå klocka.
Med författarsvett på bladen
Skrifvet stod ett sirligt Amen.»

«När en parodi, såsom denna, är qvick och munter, ett foster af ett gladt lynne, så kunna, såsom man förut i denna tidning ofta anmärkt, både parodien och det parodierade bredvid hvarandra bestå såsom ett par sjelfständiga stycken, utan att den förra annihilerar, ja icke ens förminskar effekten af det förra. En poet har orätt, om han deröfver fattar humör. Hvad värdet af de öfriga styckena beträffar, åberopar recensenten sina förra omdömen; han har vid en ny genomläsning ej funnit skäl att derifrån afvika.»

«Vi komma nu till de skämtsamma tillägg, hvarmed denna upplaga blifvit utrustad. 1. Tal till månen. Recensenten har förut anmärkt, att herr Vitalis utkorat denna himmelskropp till ett oupphörligt mål för sitt skämt. Då man så ofta återkommer till samma thema, måste äfven den rikaste humorist repetera sig sjelf. Qvickheterna äro i denna oration temligen glest utsådda, men de gamla infallen förekomma så mycket oftare och uttänjas mer än tillbörligt. — I stället för eders himmelska klarhet, hvarmed månan beständigt här tituleras, hade man åtminstone kunnat säga eders durchlaucht. 2. I omdömet öfver *«Rustningar till Ragnarök»* är recensenten jäfvig, emedan det är en prosaisk smädedikt öfver honom sjelf, jemte några af hans och nidskrifvarns gemensamma vänner. Åtskilliga spridda lustigheter förekomma, men så vidt recensenten kan tilltro sig att med ett oväldigt öga betrakta detta stycke, tyckes det honom, att herr Vitalis skulle bättre vunnit sitt dubbla mål (hämd och poetisk effekt), om han ihågkommit att poesiens genius är en Phoenix men ingen uf. I stället har författaren, för att bli igenkänd, vändt rigtiga raggsidan ut. Recensenten vet icke, om det förra inkognito blifvit aflagdt för att vederlägga den förebråelsen, att Vitalis icke är en menniskohatare. — 3. (Sjelf-) Recension. I påfundet af denna idé har man behagat imitera Jean Paul och Müllner. Men Jean Paul har ej skrifvit en sjelfrecension, som utgifves vara författad af en «Ich, som är jag sjelf, herr Vitalis», och än mindre efter en sådan sjelfrecension låtit följa något, som heter «Författarens svar». Sådant är icke roligt, utan tokigt. De båda föregående styckena hafva dock sina *lueurs d'esprit;* men denna så kallade recension uppträder med anspråk af en ständigt skeppsbruten qvickhet: det är en illa dold harm, som gömmer sig bakom ett platt *gaucherie.* Recensenten hade hittills ej trott, att den svenske Vitalis skulle kunnat skrifva en så osmaklig bit. Högre steg hans

örvåning, när han läste epilogen, det så kallade «Författarens svar». Det innehåller någonting så platt och tillika så pueriIt, att, — såsom ordspråket der — endast en djekne från Strengnäs kunnat hitta på ett dylikt skämt. ore det än äfven så godt som det är simpelt, så kunde det dock icke nteras utom Upsala. Sist följer ett «Eftertal». Innehållet och tonen äro . sväfvande, att man hvarken kan se om här är fråga om skämt eller lvar, eller hvilkendera af de båda genierna, författaren eller förläggaren, :t bekänner såsom sin fader. Det innehåller alltför mycken enthusiastisk erkantilism för att tillhöra den förra, och för mycken merkantil phoebus r att tillhöra den senare.» —

«I nästan alla dessa prosaiska stycken förekommer, bland de få anärkningar recensenten fordom tillåtit sig, äfven den, att Vitalis' humoriiska dikter lida af hvad man i målarspråket kallar nebulism, d. v. s. att rfattaren ej skarpt förmår teckna sina gestalter, ej har fullt medvetande sin tendens, då han ofta skjuter pilarna ej i, utan förbi skottaflan, irvarande satirer lemna anledning till samma omdöme. Det är visserligen ant, att när en humorist eller en skald sadlar sin Pegas, så rider han ej , såsom franska skolan vill, för att uträtta ett ärende. Men om han enst gör en promenad bland grönskande ängar, eller på det mångspetsiga ympus, så är recensentens mening, att man kan komma fort, utan att rför sporrhugga det arma djuret, så att Pegasen börjar stormskena och ttaren förlorar sansningen. Mången har dock annorstädes sett ett annat lsätt. Man måste dock alltid veta hvad och hvart man vill. Deremot det herr Vitalis' sed att alltid färdas i galopp (recensenten vill ej en ng tala om den oseden att rida omkull recensenter och andra fotgängare), an tyglar; och har han stundom något visst mål, så rider han merendels dit, utan rundtomkring. Kortligen det gäller om denne författares moristiska lustpartier, hvad han sjelf säger om andra menniskors ord i mänhet:

Att fara kring det göra vi så gerna;
Men ingen vet, hvartut vi månde ärna.
Vi veta det ej sjelfva. Då vi vandra
Vi ofta stå och gapa på hvarandra.»

Huru Vitalis, efter allt det beröm som sades hoom vid hans första uppträdande, näpstes derföre att an vågat skämta litet med den nya skolan, men kanske mu mer för det han vägrade ingå i dess krets och beta för dess ändamål, hafva vi nu sett; men låtom s höra lexan till slut. Den är alltigenom så karaktestisk för det fosforiska uppfattningssättet, att vi ej ira gå miste derom. «Hvad rätt», utropar recensenten,

«äger Vitalis att förebrå oss, att vi äro förtyskade, att anse sig såsom en sjelfständig, på egen hand bestående makt? Han, som lånat allt, till och med sitt pseudonamn, från Tyskland; som i sina egentliga skaldestycken återklingar ett echo från Tyskland» — denna konstruktion är sjelf ett ganska godt prof på tyska echon, — «så mycket nemligen det är möjligt, då man är original; — han, som icke känner någon annan samtida nations litteratur än Tysklands! — Om den bättre delen af allmänheten nu högaktar hans snille, hurudant skulle åter omdömet om honom utfallit, i fall ej «Phosphoristorden», som han smädar, för honom banat vägen? Om detta kraftsnille, denna Neuter» — der ha vi dödssynden! — «som i vissa hänseenden är tolf gånger mera excentrisk och superfosforistisk än dem han förtyskar, hade uppträdt år 1810 — månne verkligen man ej af menniskokärlek redan skulle affört menniskohataren till något stilla enstaka hus i sydligaste delen af hufvudstaden.»

Här har man fosforismens eget betyg på att till dess förtjenster äfven hörer den att hafva gjort galenskapen tolererad i vårt fädernesland. Hvad angår den förebråelsen, som här göres Vitalis, att han icke skulle hafva kännt någon annan samtida nations litteratur än Tysklands, så misstänker jag på goda skäl att den innehåller en uppsåtlig osanning. Hvad jag med bestämdhet vet, är att han ägde en ovanligt vidsträckt bekantskap med Syd-Europas litteratur, och att han med otrolig lätthet, till en del beroende på hans insigter i arabiskan, nästan utan tillhjelp af lexikon lärde sig spanska språket. Med en fyndighet och skarpsinnighet utan like utgissade han på stället de spanska ordens betydelse efter deras romaniska eller arabiska rötter. Jag har denna underrättelse från en fullt trovärdig man, som var hans jemnåring, och som gjorde sina spanska språkstudier tillsammans med honom. Min sagesman påstod att han inom några veckor måste stanna efter, då han icke kunde

följa Sjöbergs jätte-framsteg. Väl är det möjligt att dessa studier icke ännu blifvit påbörjade vid den tid, hvarom nu är fråga, men sannolikt är det icke. I alla händelser inskränkte sig aldrig Vitalis' moderna språkkunskap endast till tyskan. Man kan med dessa mina uppgifter jemföra hvad Geijer i detta afseende yttrar i företalet till Vitalis' skrifter.

Men recensenten har ännu icke uttömt sin galla. Han fortfar:

«I vårt fäderneslaud, der det gifves så få litteratörer, och der den ena såväl behöfver den andras hjelp och biträde, borde man mindre än annorstädes tränga, hata och förfölja hvarandra. Man borde icke tro, att, så snart man utgifvit ett häfte, man derföre genast är en stor författare; och om man är det, att det icke derföre är nödvändigt att smäda andra; man borde icke tro, att man genast från öfversta bänken i gymnasium hoppar till öfversta sätet i konstens tempel. Äfven mästaren måste der genomgå graderna.»

Det är här andra gången som recensenten påminner Vitalis om gymnasium, hvilket denne lemnade redan 1814. Under sju års förlopp måtte han haft tillräcklig tid att skudda af sig skoldammet.

«Det är en förhatlig egoism», fortfar han, «att, då man känner kraft i bröstet, vilja sätta sig ensam ned på sin egen lilla afvelsgård i stället för att samfäldt medverka till ett gemensamt ändamål, derföre att man fruktar att åskådaren ej skall igenkänna precist den fåra, som hvar och en uppdragit. Men om den stora mängden ej skulle märka det lilla afvelstorpet, eller om den händelsevis skulle tro att detta torp blott lydde under den närbelägna herrgården, huru skall man då bära sig till för att blifva bemärkt, för att visa att man sjelf är ett högdjur, ett neutral-geni? Jo, man tager hornen på, man rusar stångande in, hastigt och oförtänkt, på samma hage, der man förut spak och fredlig betade. — Hvad händer vidare? Icke vidare, än att de öfverraskade binda hö om hornen och säga: han har blifvit folkilsk, gån honom ur vägen, go' vänner! — *Foenum habet in cornu; caveto!*»

Vänligare mottagas Nicander och Stagnelius. Med anledning af den förres tragedi «Runesvärdet», yttrar recensenten sin glädje öfver att Sverge nu ändtligen

frambragt en dramatisk författare, som lofvar att i denna rigtning föra vår litteratur framåt — en förhoppning, som thyvärr icke gick i fullbordan. Om Stagnelii poesi yttras, i anledning af hans nu utgifna första häfte af «Liljor i Saron», följande rigtiga omdöme. Sedan recensenten nemligen anmärkt, att «skaldens egen sinnesstämning fört honom till en helt annan symbolik än alla hans föregångare, i det att han hemtat den från den gnostiska mysticism, som ligger till grund för den Nazareiska Adamsboken» (utgifven i latinsk öfversättning af den berömde orientalisten Matth. Norberg), fortfar han: «Det är onekligt, att den djupa aning, som utgör grunden för denna gnostiska åsigt af tingen, erbjuder skalden en oändlig rikedom af bilder och metaforiska former för den oändliga idén. Men då dessa dock i sjelfva verket äro mera typiska än symboliska, framstå de såsom en alldeles tom metafysik, under besynnerliga namn och ovanliga ikläduingar. Och dessutom, då, enligt den gnostiska åsigten, ofta objektiviteten icke annorlunda föreställes än såsom ett fängelsetillstånd i materiens, det ondas tunga bojor, ur hvilket ingen befrielse är att vänta på annat sätt än genom tårar, fastor, lidanden och späkningar, så går just derigenom icke allenast skaldekonsten miste om sin allmänna karakter såsom fröjdens vetenskap, *goya ciencia,* hvilken den dock äfven i sin elegiska och tragiska skepnad i grunden måste bibehålla, utan poemerna sjelfva måste derigenom nödvändigtvis få en viss entonighet, som på längden blir tröttande. Att, dessa vanskligheter oaktadt, ingen äkta vän af poetisk skönhet bortlägger otillfredsstäld dessa «Liljor i Saron», talar alltså för en hög genialisk talent hos författaren. Det är också visst att man måste tillerkänna honom en utmärkt poetisk kallelse, såvidt den består i fantasiens djup och rikedom, i känslans värma, sinnets allvar och säkert öra för versens melodi. Hvad som ännu tyckes felas honom, är det inre harmoniska lugn, hvaraf fröjd

och klarhet är en följd» *). Ännu förbindligare mottogos följande året de följande två häftena af «Liljor i Saron», i en recension af Atterboms egen hand.

Jag öfvergår nu till en rätt intressant sida af denna tids litteratur, nemligen den periodiska pressen. Vi veta att 1809 års lagstiftning frigjorde pressen, men att ett band kort derefter pålades densamma genom den s. k. indragningsmakten, föranledd, såsom det heter, genom Sverges grannlaga förhållanden till utrikes makter under senare delen af den franska kejsartiden, hvilka ej ansågos medgifva en alltför fri offentlig diskussion. Vare dermed huru som helst, den inre politiken befann sig under början af det nya statsskicket i ett oskuldstillstånd, som gjorde indragningsmakten i denna del fullkomligt öfverflödig. Men emot år 1820 röjer man de första rörelserna af hvad som sedermera kallades opposition, och under denna benämning blef en makt inom samhället. Den utbildades genom tidningen Argus, men hade redan förut sporadiskt förrådt sin tillvaro. Svensk Litteratur-Tidning för 1821 innehåller **) en öfversigt af Sverges Dagblads-litteratur år 1820. Den är talentfullt skrifven och uttalar utan tvifvel den vid universitetet rådande politiska opinionen vid denna tid. Jag vill framhålla några hufvudpunkter deraf. Post- och Inrikes-tidningen affärdas temligen snäft med en föraktfull förebråelse för dess politiska obetydlighet och officiösa underdånighet, som vid hvarje tillfälle yttrar sig i sådana stereotypiska fraser, vid hvilka allmänheten för längesedan ledsnat. Om Dagligt Allehanda yttras:

«Hvad Inrikes Tidningen är för Svea rike, är «Dagligt Allehanda» för hufvudstaden; med den skillnad, att den trångare kretsen här gifver tillfälle till mera privata meddelanden, i hvilka individualiteten friare kan afspegla sig. Dagligt Allehanda är egentligen det enda folksbladet hos oss;

*) Svensk Litteratur-Tidning 1821, N:o 31.

**) N:o 46 ff.

det kunde egentligen göra anspråk att kallas den Allmänna Opinionens Organ, då det så godt som helt och hållet redigeras af allmänheten sjelf. Om man lägger denna tidning bredvid de engelska eller fransyska af samma slag, torde man finna anledning till åtskilliga intressanta betraktelser öfver de olika folkslagens lynne. Saknar man hos oss en mängd besynnerligt karakteristiska drag och utmärkande sällsamheter, som så ofta träffas hos de sydligare folkslagen, och hvilka i sådana blad just måste framträda: så igenfinner man deremot här en viss det svenska folkets varsamhet och skygghet, då det visar sig offentligen, en viss ceremoniell moderation blandad med en viss fruktan för att göra sig löjlig; en fruktan, hvilken till och med den fransyske charlatanen icke i denna grad känner, för att ej tala om de tyske, som från ålder varit beskyllde att härutinnan öfverskrida alla gränsor. Denna farhåga för att offentligen visa sig annorlunda än alla andra, denna omsorg att ständigt punktligen vara ingenting annat än en *unus ex omnibus*, har äfven en sida som är mindre fördelaktig; det är klart, att en sådan ömtålig rädsla skall återhålla all bestämdt utmärkt individualitet och öfver det offentliga lifvet sprida en enformighet och köld, i hvilken slutligen själen helt och hållet infryser. — Om Dagligt Allehanda sjelft är för öfrigt ej mycket att säga: det gör, hvad man kan säga om få saker i verlden, — det uppfyller sin bestämmelse. Fordomdags upptog detta blad äfven politiska nyheter, ja små litterära meddelanden; men dessa ämnen finna nu för tiden på andra ställen öfverflödigt rum. Slutligen, då Svensk Litteratur-Tidning är ett kritiskt blad, så må det förunnas henne att uttrycka sin förundran, hurn det är möjligt att, som Dagligt Allehanda, i ett helt decennium oupphörligt skrifva metherologiska observationer i stället för meteorologiska, utan att märka barbarismen i orthografien.

I sammanhang med sin anmälan af Couriren aflägger Svensk Litteratur-Tidnings redaktion sin egen bekännelse med afseende på publiciteten. Man igenkänner här lätt de grundsatser, som sedermera bekändes af vår romantiska skola, när den ifrån att hafva varit blott poetisk, öfvergick till att blifva äfven politisk.

«Liberalismen», heter det, «enligt dess närvarande trånga begrepp, lofvar oss inga andra frukter än dem, hvilka det Nordamerikanska frihetsträdet redan burit: handel, rikedom, den högsta produktion af säd, ull, boskap, barn; men der känslan står förarmad, der snillet tolereras såsom en lyxartikel och på sin höjd värderas för den merkantila vigten af dess produktioner, lagda på handelsvågen.»

«I följd af dessa grundsatser hafva de bland den nya tidens största snillen, som befattat sig med politik, en Steffens och den inspirerade Görres.

afskytt denna art af liberalism, som är så fiendtlig för allt högre lif, lika mycket som de afskytt våldet, godtycket. Fåfänga tanka, att i stället för samvetet, som är och förblifver den yttersta kontrollen, vilja införa en kedja af inspektioner, der i en oändlig cirkel den ena posten lurar på den andra, den ena vaktkuren är ett fiskalskontor öfver den andra, till dess att ändtligen ingen mera tror hvarannan (sic), under det att ledsnaden, afsmaken måste tilltaga i uppstigande grad hos hvarje embetsman, ju mer han, på sin högre plats, känner sig omgifven af misstroendet. Man har i våra tider sagt mycket sköna saker om opinionen. Innan man fortfar dermed, borde man börja med att undersöka om det verkligen finns en opinion. Ingenstädes — mena vi — om ej i England. Mängden är i de flesta fall viljelös och bestämmes oftast af ögonblicket, talenten, öfverlägsenheten. Man rådfråge historien! Dock äfven jag tror och hoppas, att det skall komma en tid, då jemväl hos oss en opinion kan bildas. Men hvilka äro dess representanter? De tidningsskrifvande, lärer man yttra, i fall man är uppriktig; dessa svara i de nyare tiderna emot de gamla fristaternas talare. Se der redan en aristokrati — hvaremot man för öfrigt nu så häftigt strider. Ty dessa äro ju då de egentliga folkledarne? Svarar man derpå nej, invändande att publicisten sjelf är en organ af allmänheten, mängdens tunga och röst; så svara vi att en sådan publicist, som ej har eller följer en egen öfvertygelse, som ej högtidligt uttalar den, om äfven tusende tungor yrkade en motsatt, är lika mycket föraktlig, lika mycket slaf, som den, som njuter sin sold af envåldet. Folket måste således ledas — och hvarföre vill man dervid ensamt utesluta dem, som redan sitta vid rodret? Men antagom att det gifves eller kan gifvas en opinion, antagom att den kan uttryckas såsom mängdens röst, månne deraf följer, att den är samhällets högsta lag? Äfven jag är af den tanken, att de styrande böra lyssna till denna röst, att de derföre böra gifva efter i alla likgiltiga mål, ja, i alla sådana, der inga stora vådor uppkomma genom uppfyllandet. Men om det allmänna skriket fordrar en åtgärd, som sätter fäderneslandet i fara, om det befaller en orättvisa, en kränkning af någon endas rätt, månne man bör efterkomma en sådan önskan, derföre att den är mängdens? Vi svara derpå ett högtidligt nej. Vi återtaga ej detta svar, äfven om en sådan fordran ej blott yttras såsom skrik, utan i den mest lagliga form, t. ex. hos oss genom riksens ständer. Derföre är det i vår konstitution ett vist stadgande, att konungen eger sig förbehållet att bevilja eller afslå en sådan proposition. Utan detta stadgande skulle ju regeringen sjelf, stundom mot sin vilja, öfvertygelse och bättre insigt, nödgas deltaga i partiernas strid, ytterlighetens kastningar, hvilket är så karakteristiskt för allt mångvälde äfvensom för våra riksdagar, under det att det uniforma, som åter å sin sida ofta öfvergår till liflös stelhet, är den motsatta monarkiska principen. Ja, vi besvara den nyss framställda frågan i alla händelser med nej. Jag vet icke om den motsatta meningen är liberalitetens: den synes följa af dess

öfriga grundsatser — ty «konungen är utöfvaren af folkets makt» (säger man), således ett verktyg, och ett verktyg resonnerar icke. Han är blott, enligt denna statslära, ett abstrakt ting eller, på sin höjd, stämpeln, som låter trycka sig på det redan färdiga dekretet! Mycket vore ännu att i detta ämne säga och vidare utveckla, men det anförda torde vara nog för att visa, att detta ämne jemväl kan betraktas från sin motsatta sida. Vi hata och afsky, lika lifligt som Courieren, despotismen och dess satellitregering, men man förbereder den ovetande, då man fordrar att alla statens angelägenheter skola afgöras på torget, då man genom ideligt kannstöpande gifver hvarje skoflickare lust att vara ministerns censor. Recensenten har redan förklarat, att det numera i staten måste gifvas ett visst censorat; men detta censorat bör utöfvas af nationens adel, nemligen de upplystaste och ädlaste, som icke endast hemtat sin bildning från journaler och tidningar, de der blott kringsprida halfva idéer, hvilka åter blott till hälften af mängden förstås. Men för att en sådan röst må kunna göra sig hörd, så måste det gifvas ett bildadt stånd, som äter sitt eget bröd, som genom sin betydelse känner sig uppmanadt att vara det första i bildning och ädelhet: och detta stånd måste vara ärftligt, ehuru det icke är nödvändigt, fastän så skedde under samma stånds lysande tid, att dess privilegier skola grunda sig på bekostnad af de öfrigas. Recensenten hatar allt godtyckligt välde; men han tror att det icke är nog att skona ministrarnes, domarenas, embetsmännens personer, utan att man är skyldig en kanske än större aktning åt platserna sjelfva, åt idén af hvad de föreställa. Man bör således icke lättsinnigt, icke utan stora anledningar angripa embetsmannen, ty man kan, oaktadt den bästa vilja, sjelf fela i sitt omdöme, men den helgd, som tillhör domaremakten, skakas sålunda allt mer och mer i öfvertygelsen. Må, då det är nödvändigt, dessa anfall icke uteblifva, ty rättvisan är det högsta af allt. Men icke gör man samhället en tjenst dermed att man utropar vissa misstag offentligen på torget. Fogliga böra dessa anfall vara, ej blott i följd af den aktning dessa personers embeten ingifva, utan äfven i följd af ädelmod och grannlagenhet. Man borde besinna att embetsmännen vid dessa angrepp inför allmänheten äro värnlösa; ty de äro skyldiga sitt kall den aktningen att icke ingå på den offentliga banan såsom stridskämpar, och kunna ej, utan att förlora i den allmänna menningen, nedlåta sig till att vara libellister.»

Åt Argus egnar Litteratur-Tidningen ej mindre än sjuttio sidor, eller nära fem hela numror. Äfven här yttrar skolan en åsigt, som hon sedan konseqvent vidblef, att den periodiska pressen — hennes egna organer naturligtvis undantagna — icke kan i egentlig mening

uppfostra folket eller meddela annat än en högst ytlig och fragmentarisk bildning. Argus fordrade att vetenskapen skulle hållas tillgänglig för massorna, åtminstone i dess resultater, och klagade öfver att de lärda institutionerna i vårt land icke utgåfvo tidskrifter, som «för nationen visade den vetenskapliga ordningens framsteg» o. s. v. Detta finner Svensk Litteratür-Tidning alldeles oförskämdt af «en dagfluga», och förklarar att de lärde ha annat och bättre att göra än att tillfredsställa några fräcka publicisters fordringar, samt att ett motsatt förfarande skulle leda rakt till adertonde århundradets illa noterade upplysning, «hvars negativa väsende endast i sig sjelf är ett oväsende, ett skrytande intet». Derefter heter det:

«Den åsigt, hvars grunddrag vi ofvanföre tecknat såsom alldeles motstridande den lärda kastens, framträder såsom den herrskande i Argus, öfverallt der han vill framställa sig såsom vetenskapsman. Recensenten skall icke blifva förvånad, i fall man till hans vederläggning vill anföra ställen, der raka motsatsen yrkas af samma auktor. Ty detta blad har den egenheten, att deruti finnas de mest olika meningar, vanligen ingalunda polemiskt ställda emot hvarannan, utan i den bästa broderliga sämja. Recensenten har hört flera läsare klaga öfver obegripligheten af de djupsinniga afhandlingar, som Argus meddelar. Äfven recensenten måste bekänna, att han ej bättre förstår dem. Denna obegriplighet ligger dock icke i svårigheten att fatta hvarje särskild period, utan i svårigheten att fatta, huru den ena meningen kan följa af, eller åtminstone sammanhänga med sin föregående. I början af sitt uppträde, så länge man tyckte att Argus gick i skola hos en stor inhemsk författare, af hvars idéer han tillfälligtvis uppsnappade en och annan, dem han likväl tillbörligt utvattnade, trodde man sig upptäcka en icke vanlig talent. En lång tid fortforo de liberale att fröjda sig öfver den väldiga publicisten, i hvilken de trodde sig hafva erhållit en ny, fosterbroderlig medkämpe. Men på en gång framträder Argus i åskmoln: blixtstrålen slungas — och i en blink förkrossad ligger liberalismen med alla sina anhängare. Dock, på det äfven icke ultraisterne måtte glädja sig öfver denna seger, förklarar han i samma andedrägt, att äfven desse ej äro synnerligen bättre än de förre, att intet parti har att räkna på honom, och att vishetens källa ligger förborgad på en helt annan ort. «Men hvem är den lycklige, som vet hvar den är belägen?» ropar läsaren trängtande. — Jag, jag! hvem annan än jag? svarar Argus, nästan på hvart tryckt halfark. — «Men nyckeln till denna källa, hvem förvarar

den?» — *C'est moi!* — «Så skänk oss då den, du halfgud! Eller öppna åtminstone ingången för oss försmäktande till det eviga vetandets brunn!» — Och si! bland jublet af egna basuner, sänker sig Argus från den himmelska klarhetens höjder; hans blick strålar majestät, hans åtbörder äro *Jovis tonantis*. Brännare, raketer fräsa. Med svedda vingar nedsjunka andra efemeridiska merkurier till stoftet, eller ila undan åt främmande verldstrakter. Nu bjuder thordönsrösten: «Knäfallen, dödlige! sträcken upp händren och emottagen ljuset, för andra gången af mig röfvadt från himlen.» — Tusende händer höja sig, för att gripa efter den gnistrande facklan; ett halfark papper sjunker högtidligt i de gapandes mun, men ack! — det är icke ändå det utlofvade himmelska manna. I ett nu! sveper sig den himmelska taskspelarn i moln; allt är natt och mörker, de nyss skimrande himlaljusen höljas; dock majestätiskt borttågar den nya Prometheus bland sina dimmor, sägande: «Ville jag blott . . . !»»

«Nästa Onsdag eller Lördag är trollmannen åter der, med ett nytryckt pappersark i handen — och samma spektakel förnyar sig. Många tycka, att just sjelfva spektaklet härvid är hufvudsaken; många knota, några gå afsides för att skratta.»

«I detta lilla drama hafva vi sökt försinnliga det gyckelspel, som Argus merendels plägar uppföra icke för, utan med allmänheten. Men den svenska allmänheten är god; hon älskar — Argus har anmärkt det — framför allt det glädtiga och lustbara; så mycket mindre skulle hon ju harmas, den goda, då man gifver henne sjelf en roll i komedien?»

«Om Argus vore blott en vanlig prosaisk fantast, blott en uppblåst dagskrifvare af det triviala slaget, så hade man väl längesedan ledsnat vid detta spel och förtrutit, att en hittills obemärkt person, som sjelf ingenting positift i tiden uträttat, nu vill, såsom tidens högsta väktare och teckentydare, sätta sig på tinnarne af dess tempel. Om någon af det ofjädrade menskliga slägtet vill göra sig vingar och lofvar att sväfva upp till ljusets fosterland, ropande: «Sen på, här flyger fågeln Phoenix» — så går kanske enhvar ut ur sin husdörr, att betrakta hans upptåg; men man blir sittande, då han ropar för andra gången. Dock Argus är ett märkvärdigt fenomen i svenska litteraturens och psykologiens historia: det är en af de undergörare, som med ett slags religion tro på sin konst; hans arrogans äger en stor naturlig idealitet, hans taskspelerier alltid en viss nyhet och skicklighet, hans turer så mycken variation, att mången kanske ännu, oaktadt ett helt års fåfänga rustningar, anser honom för en ny Jason, hvilken det skall lyckas att eröfra vetenskapernas (åtminstone politikens) gyllene skinn, för att utdela det, klippt i stycken, åt hvar och en af sina prenumeranter.»

«Argus är den konseqventaste och inkonseqventaste af alla svenska skribenter. I sjelfförtroende, oförsynthet, förakt för alla, som icke äro Argus, är han sig alltid lika: systematisk är han i sin plan att reta alla

artier i håret på hvarandra, för att sjelf stå såsom en högre skiljedomare, irdig med det sista orakelspråket, hvarmed alltid hotas, men som aldrig ·amljungar. Inkonseqvent är han deruti, att han lånar vapen af alla parier i politik och vitterhet, för att ömsevis bekriga dem alla. De liberale lundrar han, för att störta aristokratien' och embetsmännens sjelfrådighet: leijer afskrifver han sjelf i samma nummer, hvaruti han oförskämdt bekyller honom att hafva afskrifvit andra. Om Görres, hvilken han öfversätter och hvilken är en af de mest vältaliga-författare i verlden, heter det, tt han ännu icke rigtigt lärt konsten att skrifva. Af dem begge lånar han appan, i hvilken han för en stund visar sig som Ultras (i fall Görres och leijer förtjena detta namn), och smädar dem, i hopp att dermed fördölja ofvet och öfvertyga hopen om sin ogement originella sjelfständighet. Allt et förnuftiga, som, inströdt mellan radoterier af hans egen uppfinning, är tt läsa i ofvan citerade afhandling, har han tagit ifrån de' författare, vilka tillhöra intet annat parti än historiens och filosofiens, samt just deröre lika litet kunna' hylla de liberales som ultraisternas fanor. Hans beıödande att träda i dessa förmedlände auktorers spår vore berömvärdt, m han verkställde det med allvar, redighet och erkänsla, eller på ett sätt om verkligen kunde leda till förmedling och försoning. Den väg han ittills valt, efterstræfvar ej något annat mål än att synas vara uppfunnen f honom. Mot gamla skolan i Svenska Vitterheten afskjuter han pilar, vilka, stycke för stycke, alla blifvit hemtade ur den nyas arsenal, och den förras tyghus uppsöker han de ådriga vapen, dem han, något omsjade och nystämplade, vänder mot den romantiska vitterheten. Ifrån de entrale skiljer han sig deruti, att då desse midt emellan de tvenne makerna drifva en fridsam köpenskap, vill Argus gerna bilda en beväpnad entralitet, som lefver af priser och genom kaperier från begge samlar sig örmögenhet.»

Sådan är den ställning, som nya skolan redan då ntog till de liberala tidningarne, och som den sederıera alltjemt bibehöll. Bland dessa tidningar synes Couriren hafva varit den enda, som förmått ingifva skolan någon verklig aktning. Egentliga föremålet för henes hat var Argus. Också hade Argus genast vid sitt örsta uppträdande sökt sak med den romantiska skolan, hvars grundsatser, så i filosofi som vitterhet han örkastade. Dertill kom att Argus var i följd af sitt öfverlod den retsammaste för sina motståndare redan geom den diktatoriska form, hvari han nu och allt frament klädde sina förkastelsedomar. Han nöjde sig aldrig

med att helt enkelt nedgöra sin vedersakare, han måste nödvändigt tillika spela mästare öfver honom. Derföre har kanske aldrig någon publicist i Sverge haft så bittra fiender som denna besynnerliga slagskämpe. Ty så kan man kalla honom. Han älskade disputen för dess egen skull, och var aldrig lyckligare, än när han kände sig vara segrare, äfven såsom sakförare för en paradox, hvars falskhet han sjelf måste inse. Detta disputatoriska öfversitteri, en konseqvens af det pedantiska kathederskoj, som då ännu var rådande vid universiteterna och ordentligen inöfvades på nationssalarne i konventerna, medförde för honom sjelf den bedröfliga påföljden, att hans offentliga karakter oupphörligt skadades genom vanan att dialektiskt försvara snart sagdt motsatta grundsatser, eller åtminstone deras tillämpning, och den odrägliga långdragenhet i framställningen, som utpinar och uttröttar läsaren äfven af hans grundligaste och sakrikaste uppsatser.

Helt annat var förhållandet under den tidiga period, hvarom nu är fråga. Han betraktades då för sin stora frimodighet, sin onekligt stora sakkunskap och den utomordentliga ihärdighet, hvarmed han städse försvarade de konstitutionella grundsatserna, af många såsom en sannskyldig hjelte för sanning och frihet, och regeringens oskicklighet att tid efter annan indraga hans tidning bidrog endast att stegra allmänhetens förtroende till densamma.

Argus innehöll år 1821 *), med anledning af Wallins då nyligen utkomna «Vitterhetsförsök», en artikel «Om svenska skaldekonstens närvarande tillstånd», hvilken derigenom att den, ehuru på ett ganska fogligt sätt, framhöll det nationella, ej blott i afseende på ämnen utan fastmer i behandlingen deraf, mot fosforismens slafviska imitation å ena sidan, liksom mot akademiens utnötta slentrian å den andra, af den förra tolkades

*) N:o 84 ff.

såsom en utmaningshandske, kastad åt den nya skolan. Hon upptog den också, och förde sedan striden icke utan skicklighet. Hvad vi sist hörde af hennes polemik mot Argus, rörde egentligen hans politik. Hans vittra kritik, ehuru för skolan hufvudsaken, sparades till sist, för att i sammanhang med det föregående kunna behandlas med så mycket större eftertryck.

«Denna uppsats», säger Svensk Litteratur-Tidning, «taga vi så mycket hellre i ögonsigte, som den vidrör ett ämne, hvilket närmare än politiken är beslägtadt med vår tidnings anda. Också torde vi, genom granskningen af en speciell Argus-artikel, försvara oss från den möjliga förebråelsen, att vi blott framkastat allmänna beskyllningar, utan detaljerade exempel och bevis.»

«Författaren börjar med att anmärka, «att vid de svenska poeternas produktiva verksamhet (det gifves då en poetisk verksamhet som icke är produktiv?) råder den fullkomligaste anarki, en total förbistring och splittring». För att nu ådagalägga denna splittring, framkommer den oväntade anmärkningen, att så väl i den nya som gamla skolan, ja i den göthiska (hvartill Argus äfven räknar Dahlgren!) «nästan alla nyare poetiska produkter framträda under en med alla föregående alldeles olika skepnad, samt att till och med det syskontycke, som af författarnes litterära trosbekännelser kunnat förutsättas, med eller utan omsorg undandöljes». I fall så vore händelsen, så följer väl deraf, att alla dessa så kallade skolor antingen icke äga någon viss uteslutande skråaktig form, eller också att alla, med afläggande af den första ensidigheten, tillegnat sig någonting af hvarandras egenheter: i hvilketdera fallet som helst, synes ögonskenligt följa, att detta ej vore en förlust för nationens vitterhet. Men Argus, som icke alltid ser rakt fram, finner häruti endast «ett centrifugalt sträfvande», en förfelad rigtning, att närmast öfverensstämma med nationallynnet; förfelad just derför att den är allsidig». Men, fortfar författaren, det gifves blott fyra nationer, som äga nationalpoesi, och dessa äro engelsmän, fransoser, italienarne och spaniorer. Han undersöker derefter, hvilka karakteristiska egenheter tillhöra hvart och ett af dessa folkslag; det skiljaktiga, konkreta i dessa egenheter bestämmer han högst ytligt och obestämdt, och kommer lika beqvämt till resultatet, att dessa nationers poeter «alla sammanstämt i en omständighet: begäret att behaga den nation de tillhört, och i förmågan att för detta ändamål lämpa sig efter nationens lynne!» — Denna åsigt har visserligen utseendet af att vara ganska patriotisk, men den är egentligen en tälkborgar-esthetik, som föröfrigt står i rak motsats mot de frisinniga grundsatser man annars predikar. [illegible] näringarne vill man frigifva, men endast mot poesien äro de libera[illegible]erale; ty henne, den friaste

Guds gåfva under solen, vill man ännu oupphörligt sluta i skrån, i klimaters och lokalers fängelser. Lysa ej solen och stjernorna hela verlden, — och hvad är poesien annat än själens sol och ljus, ej bestämdt att skina i ett samhälle, utan öfver alla? När näktergalen anstämmer sina körer, lyssnar han lika litet, som när han slutar dem, efter beskaffenheten af det särskilda intryck; hvarmed åhörarn i Italien, åhörarn i Frankrike, åhörarn i Österrike förnimmer hans qväden; det faller honom ingenstäds in att vid sin sång «lämpa sig efter nationens lynne»; kunde han reflektera öfver saken, så trodde han helt säkert, i fall han märkte sig ogillas, att det vore nationallynnet, som borde lämpa sig efter honom, eller ock att ett slikt nationallynne kunde låta bli att höra på hans melodier. Det är hans lif, hans varelses inre nödvändighet, som yttrar sig i hans luftiga sångkonst, och han begär ingenting vidare, än att i frid och ro få spela sin bana till ända; en bana, som visserligen är den oskyldigaste och borde vara den harmlösaste af alla. Inträffade hos något folkslag den händelsen, att folklynnet mera, eller åtminstone lättare, behagades af gåsen: vore då näktergalen förbunden att lära sig kackla? — Men skalden, erinrar man visligt, är ingen fogel, utan är menniska, och bör, såsom sådan, äfven vara medborgare af ett samhälle, af ett fädernesland. Godt: han är det sjelfmant ändå, nemligen så långt naturen af hans konst medgifver; ju innerligare den menskligheten är, som han bär i sitt bröst, ju innerligare och sannare framträder ock, sjelfnödvändigt, i hans dikt den individuellare art af mensklighet, som på ett eller annat vis ligger till grund för nationens känslostämning. Skulle de tongifvande i nationen, t. ex. publicisterna, eller några andra dylika mode-orakler för dagen, tilläfventyrs vara sådana personer, som, sjelfva lika ytliga i hjerta, i fantasi och bildning, rentaf missförstå ej blott poesiens väsende, utan ock den nationalkänslas, hvilken de framför alla sina landsmän göra anspråk att i grunden känna: så har tvifvelsutan både skalden och den allmänhet, som utgör hans egentliga, fullkomlig rätt att ej det ringaste fråga efter deras påståenden. Han må sjunga enligt sin stämma och sin lust, i likhet med himlens vingade varelser, med hvilka han delar den omotståndliga drift att yttra sig, som lefver och verkar i sångens förmåga. En ömklig skald är och blir dessutom den, som ej erfar någon renare ingifvelse, ej känner något hufvudsakligare mål, än det att behaga — så snart detta betyder att vinna hopens gunst och skörda bifallsrop framför medtäflare eller föregångare. En handtverkare måste lämpa, måste styra sin sax eller knif för att träffa den snitt, som mest behagar mängden; men derföre heter den äkta konsten fri, att hon blott söker behaga sig sjelf, eller rättare Gud, som inplantat hos hvarje högre själ ett ideal, hvartill den, i handling som i konst, med all kraft sträfvar.»

«Argus hyser, som det tycks, härom helt andra tankar. «Sverges poesi», säger han, «är ej nationell; den kan derföre ej af nationen senteras; den har antagit en med nationens tänkesätt och föreställningssätt alldeles heterogen

ton!» — «Dock gafs det en tid, då poesi ännu senterades i Sverge, nemligen då, när poeterna författade nationella poemer.» Och hvilka äro dessa? Jo, bland annat Kellgrens «Ljusets fiender», som är ett qvickt stycke, men alldeles icke i folksstilen, «Dumboms lefverne», som är en imitation (från fransyskan), «Alonzo och Imogene», som också är en dito, Leopolds «Byxor», som i fransysk ton parodiera ett abstrakt filosofem, samt ändtligen Valerii Visor, af hvilka — för att ej tala om de sämre — just de bästa äro inkognito hemtade från andra språk, t. ex. den i sanning rätt vackra visan «Jag helsar dig fredliga flagga» — hvilken i alla fall gör herr Valerii talent en verklig heder. Deremot finner Argus alla skaldestycken i allvarsam anda och stil endast ledsamma: «man gäspar vid reciterandet af de svenska akademisternes arbeten, och ingenstädes bor någon, som om midsommarn läser den Poetiska Kalender som utkommit julen förut!» Naturligtvis är orsaken dertill, att man ej å någondera sidan träffat den rätta nationella skaldearten. Och denna är? — «den beskrifvande!» Man skulle tro, att dermed menades hvad man vanligtvis förstår under *descriptive poetry:* men Argus räknar dit också balladen och romansen, Tegnérs «Nattvardsbarn», Geijers «Viking» och «Markalls Sömnlösa Nätter»!! «Ty formen kan, som man ser, vara högst skiljaktig.» I sanning kan också icke större skiljaktighet tänkas, än den som dessa poemer sinsemellan äga — och framför allt skilja de sig ifrån hvad «den lärda kasten» kallar beskrifvande poesi. Men de öfriga äro mindre pedantiska i sitt sätt att bestämma namn och arter. Annars påstod den olärda kasten nyss, att alla sannt nationella poemer måste vara stöpta i samma form; men här antages åter motsatsen, emedan sådant på detta ställe är beqvämligare. Likväl hittar Argus, efter något besinnande, på ännu ett par skaldeslag, som skola i Sverge vara skäligen omtyckta. Det ena är det lyriska, nemligen med inskränkning «till visor och sångstycken, emedan svensken sjunger gerna». Må vara: ändock mindre gerna än de flesta andra nationer, t. ex. ryssen, dansken, fransosen, tysken och så många andra. Slutligen säges den tredje, också någorlunda för oss svenskar tillgängliga arten af poesi, vara den religiösa — «hvilken till enskild läsning i synnerhet användes af fruntimren!» (Såsom prof anföras de gnostiska «Liljorna i Saron».) — Följaktligen gifves det, enligt Argus, endast tre skaldearter, som öfverensstämma med svenska folklynnet, och på hvilka de skalder böra vara uppmärksamma, som vilja producera nationella poemer (ett äkta national-ekonomiskt uttryck!), och dessa trenne svenska nationella skaldearter säger han, vara den beskrifvande, den lyriskt-sjungande och den religiösa. Men då man måste medgifva, att den första egentligen tillhör engelsmännen, att den andra är åtminstone mera karakteristisk för tio andra europeiska nationer än svenskarne, samt att alla fruntimmer i kristenheten «använda psalmer» så väl till enskild läsning som till sång, så följer solklart, att det icke gifves något uteslutande nationalt skaldeslag, som ensamt tillkommer Sverge, och

som med utestängande af alla andra ensamt behagar svenska folket; — hvilket äfven är en sanning, men tillika egentligen motsatsen af hvad Argus ville bevisa.»

Sin egen bekännelse rörande det nationella i poesien utvecklar Litteratur-Tidnings-författaren vidare på följande sätt:

«Den betydligaste esthetiska skiljaktigheten mellan Europas nationer yttrar sig i den allmänna motsatsen mellan dem, der fantasien mera är bunden vid omgifningen af en mäktig sinnlig natur, och dem, der fantasien inrymmer en större öfvervigt åt den reflekterande beståndsdelen af sin varelse. Hos dessa senare är det bildande esthetiska lynnet mindre ovilkorligt beroende af omgifningens fysiska, klimatiska, lokala inflytelser, utan skapar sig i stället, genom en i samma mån extensiv som intensiv förmåga, inom den utvidgade rymden af sin andliga verld en ny, en rikare, mångfaldigare sinnesnatur. Denna motsats är den emellan de sydliga och nordliga, mellan hvilken tyskarne utgöra en poetisk och fransmännen en prosaisk mellanlänk eller öfvergångsdaning, der likväl redan i Frankrike och ännu mera bestämdt i Tyskland det nordligt nationella har öfvervigt *). Med tyskarnes nationallynne i esthetisk hänsigt står svenskarnes, danskarnes och engelsmännens i närmaste slägtskap, och hos alla dessa är ett medfödt, afsigtslöst sträfvande efter poetisk allsidighet, så i ämnen som former, påtagligen synbart. Man läse — för att ej nämna Shakspeare — de nyaste engelska skalderna Byron, Moore, Southey m. fl., och man skall finna, att det är endast deras språks brist på syskonspråkens rythmiska smidighet, som vållar att engelsmännens sångkonst rör sig i mindre mångfaldiga former; i afseende på valet af ämnen, materialier och dessas samlande från alla verldstrakter, namneligen från hinduer och perser, äga de med slägtingarne fullkomligt samma universalböjelse. Deremot gifves det nationer, som mindre gerna vilja se menniskolifvet i det hela än sitt eget särskilda, idealiskt eller parodiskt föreställdt i poesiens återspegling. Så äro i poetiskt afseende t. ex. Spanien, Portugal, Italien och Frankrike — (det sistnämnda) i allt det, som från den egentliga karakteren af dess vitterhet gör poetiska undantag — att jemföra med dessa slättländer, hvilka äga en noggrannt bestämd sig tillhörig Flora, ofta högst ymnig, yppig, herrlig, men likväl inskränkt och bunden inom vissa atitudsgraders omfång. Låt dess plantor vara så talrika och sköna man

*) Här är dock införd en not, som något inskränker den stränga domen öfver fransmännen, hvilkas vitterhet medgifves vara delvis poetisk, och i synnerhet rättvisa göres åt deras visor och romanser. Denna lilla återstod af poesi hos fransoserna tillskrifves naturligtvis den omständigheten, att de till en del äro «ättlingar af en ridderlig germanisk stam».

ågonsin vill, så finna ändå på längd ögat och själen större njutning af de akter, der en mindre enformighet herrskar i vegetationen. Det är allmänt ekant huru dessa nationers skalder, äfven när de försöka att framställa en nnan mensklighet och en annan natur än den, som är i alla delar deras ärmaste alldagliga, aldrig rätt lyckas att skildra någon annan än denna. Ien om således i Welskland och Hesperien icke alla poesiens plantor kunna å rot och fortväxa, så är åter Tyskland att jemföra med ett sydligt lunde terassland, som på sina väldiga bergspetsar bär nordens furor, men llika i sluttningarne orangen och oliven, i de mest solbesökta dalar pallen och den eldiga söderns kryddor och aromer. Det är en allmän poesiens rägård, som på sin jord förenar alla zoners frukter. Är det icke den ögsta orimlighet att påstå, att ett sådant land ej äger en inhemsk Flora, erföre att det äger den rikaste? Eller att en esthetisk litteratur ej är ationell, derföre att den i sig uppfattar en mängd af sådana litteraturer? ntagom äfven att icke alla de blomstrande växterna funnits der ursprungligen, äro väl de koloniserade plantorna mindre inhemska, fastän de blifvit itplanterade först sedan man sjelf började minnas? Kunde man följa dessa äxters ursprung tillbaka till deras första hemland, genom alla de länder e genomvandrat, så skulle man finna huru ytterst få vore att anse såsom ihemska på de flesta orter der de nu finnas. Undersöker man noga skaldeonstens historiska progressioner, liksom kulturens i allmänhet, så uppdagas itt att ganska få skaldearter äro i de flesta vitterheter autokthoniska. Folklagen hafva ej blott utbytt varor och idéer med hvarandra, utan ock fantasiilder och poetiska konstformer.»

«Det gifves trakter, som endast kunna frambringa hafre och potatis, ndra bära endast ris, andra åter kaffe. Men om nu Sverge ägde en jordmån, der både söderns och nordens växter funne en lika trefnad, skulle man missunna oss den, och ropa till oss: «Hugg omkull dadelträdet, ormbunken är nordens palm; ryck upp hvetet: det är ju också en söderländsk, antipatriotisk växt; ät oxelbär, hafre, barkbröd, ekollon, tallkottar; si sådant är föda för äkta, svenska magar! Hvi låten J edra gommar förtjusas f söderns vällusterP» Alldeles likaså ljuder rösten af Argus i vitterheten: et gifves, enligt hans tanke, ett land, som producerar tragedier, i ett annat växa epopéer på träden, i det tredje susa alla källor endast melankosk lyrik; men vi nordbor, låtom oss resignera oss, låtom oss blott besjunga «Snåla Presten», «Dumbom» och «Hans Nåd»; — märk, detta är år genre, der ha vi nu den poesi, som ensamt behagar svenska folklynnet.»

«Nej, nej; poesien är ej en planta, inskränkt till en viss vrå af verlden, hon är hela mensklighetens egendom och följer den så långt, som känslor och själ ännu höja vårt slägte öfver djurlifvet. Samma kärlek till det sköna, som väcker skalden i Europas sydligare länder, genomtränger ven de ädlaste af nordens barn och kan hos dem visa sig lika, ja, än era öfverflödande på ingifvelser, i mån af den kraft, hvarmed en vid-

sträcktare intellektuell bildning besegrar de hinder, som klimat, uppfostran, fördomar, konveniens lagt i vägen för den poetiska driftens fria, obegränsade njutning. Vi hafva redan medgifvit, att klimatet till en del modifierar poesiens national-uttryck; gerna medgifva vi ock tillvaron af en annan modifierande inflytelse, som törhända utöfvar på detta uttryck en ännu starkare makt: inflytelsen af tiden, af vissa oundvikliga temporära förhållanden. Det gifves menniskor af en så rik fantasi, en så lättrörlig känsla, en så universellt danad smak, att de med lika liflighet uppfatta Homér's och Ariosto's hjeltedikter, med lika hänryckning njuta Calderon's och Shakspeare's skådespel; vi tro att detta är den sanna esthetiska själsodlingen, och att åtminstone alla verkliga snillen böra vara så organiserade. Icke dessmindre skulle hvarken Homer eller Ariosto, hvarken Calderon eller Shakspeare hafva skrifvit precist på samma sätt, som nu stämplar deras arbeten, om de lefvat bland oss; ty ehuru de sjelfva, hvar och en på sin plats, börjat en ny poetisk tidsålder, och evigt skola lefva såsom ynglingar, då så många andra tidens skapelser gulna och bortvissna, så äro de dock tillika i flera än ett hänseende barn af en föregående tid, som jemväl på dem utöfvat en omisskännlig verkan. Så äfven Tasso, Racine, Voltaire! Visserligen kan ingen förnuftigtvis begära, att Sverges skalder skola afskudda sig rentaf alla dylika inflytelser. Men italienarne och frammännen hafva gjort sina vitterhetsheroer till pagoder, och infört en slafvisk afgudatjenst i det friaste bland alla tempel. De hafva stängt sina sångare in i en siratlig, regelrät och med staketer väl omskansad trädgård, samt kallat denna trädgård för poesiens gyllene ålder. Der är det visserligen nu litet trångt, och frukterna i det hela knappa nog. Emellertid trifdes man der temligen, ända till dess en tidig höst kom och alla häckarna, all grannlåten bortskrumpnade, så att man utom de raka, men glesa alléerna, blef varse gärdesgårdarne och längs derutmed den trumpna kordongen af den goda smakens skildtvakter; men tillika utanför, bakom alltsammans, Guds sköna, fria verld, som ännu stod klädd i herrliga frukter, blommor och yppig grönska. Då ljöd, bland de poetiskt sinnade af trädgårdsägarne, ett allmänt stormrop; ej blott i de länder, der man imiterat dessa anläggningar, har det blifvit hördt, utan äfven i dem, der de först uppfunnos. Man vet huru striden utvecklat sig, huru pallisaderna på de flesta ställen äro nedbrutna, men huru kampen ännu på andra punkter fortfar. Det är just detta välska trädgårdssystem, detta system af inskränkning och ensidighet, som den s. k. nya skolan bannlyst ur Sveriges vitterhet, och som hon icke ämnar tillåta att der återigen befästa sig, det må antaga hvilken skapnad som helst. En abstrakt, blind, förstockad svecomani är i förhållande till en verklig, frisk nationalpoesi platt ingenting bättre än hvarje annan mani, den må heta gallisk, germanisk eller angliska.

«Trollordet guldåldern har, i sin forna fransyskt-akademiska mening, numera blifvit ett spöke, om hvars existens man till och med i sjelfva

ankrike börjar tveka. Man inser temligen allmänt att i hvarje tid, der a poetiska snillen uppstå, dessa hafva rätt att skapa sig egna former, h att i hvarje sådan period poesien firar en ny gyllene ålder. Äfven gus inbillar sig att stå i vitterhet, liksom i politik, högt öfver alla de domar om hvilka han tycker sig märka, att de icke längre äro moderna. en på det att torftighetens och medelmåttans barn ändå skulle äga en gelskrämma, hvarmed de kunde tillbakaskräcka de räddaste bland luftens igarslägt, så hafva de nyligen vridit tillhopa en annan talisman och kallat n nationalitet. De hafva nemligen uppsnappat detta ord, liksom myct annat, från de författare som först nyttjat det och som veta hvad det tyder; sjelfva veta de det ej. Så har Argus lagt sig på lur vid ingången l poesiens lustgård och griper hurtigt gamla och unga i rockskörtet, pande: «På ditt ställe, landsman! Ser du inte, der borta gå Hans Nåd h Snåla Presten, der vandra fru Lenngren och Valerius? På dessa gånr och på inga andra skall du hålla dig. Gången är väl litet smal och rt, och utsigten egentligen ingen; men J poeter kunnen tacka Gud att publicister ändå unna er någonstädes rum i verlden. I sig sjelft beipa vi ej, hvarföre vi tåla det der poetiska spatserandet, det der onyttiga gdrifveriet: det är ju tydligt att J bilden en stat i staten, ett skrå så ycket betänkligare, som det är utbredt öfver hela jorden. Böra vi ej tänka, att J ej tillräckligt värderen «lifvets behag och förmåner», som publicister dock så rikligt förskaffa eder? J lären ju äfven andra att vara nöjda med våra «bastanta njutningar»; J faren ständigt efter urlder och idealer och andra fantasier, som vi nyss afskaffat. Ären I ej l och med ett slags aristokrater? Viljen J ej omgifva kungligheten, ln, hierarkien, religionen, kärleken, alla dessa förlegade antiqviteter och rålldrade institutioner, med en svärmiskt förledande glans? Emellertid, rmlösa folk! — J ären oskadliga och vi liberala. Kanske kunnen J någon ng roa oss med edert glam, medan vi hvila ut mellan statsvärfven. Sen ek till att J då ären muntra och vid godt humör, och jagen bort edra liga griller. Hvarföre besjungen J ej t. ex. oss? Vi tillåta det. Men ning måste det vara. Alltså, plocken edra rosor, men eho som bryter ron på ett annat distrikt än som blifvit anvisadt, emot honom skicka vi automat med nationalkokarden! Ty vi ha fångat verlden — med ord. äro herrar öfver Kelkestad, och tiden är vår. Poeter! när var den er?»»

«Det är väl sannt att i sjelfva Tyskland, dit befruktande-sångströmmar n alla poesiens verldstrakter inflöda, man någongång qvalt sig med den ställningen, att man egentligen icke ägde en fosterländsk litteratur. De der yttrade denna klagan, voro likväl mestadels just de personer, som ika kraftigast af alla sina landsmän befrämjade en sådan litteraturs uppblomng och utbildning; t. ex. Goethe och A. W. Schlegel. Nu vidare hafva ute alla dylika skrupler tystnat: man har förenat sig i den rigtiga öfver-

tygelsen, att karakteren af denna litteratur är att vara icke blott den universella, utan ock just derigenom den mest nationella i Eur Ty först och främst är klart att ett land, der hela den intellektuella esthetiska verldens frön kunna slå rötter och alla telningar af ädel art hemmastadda, redan deruti äger en ganska egen och bestämd natur. Sedermera, hvad är det som gör en slik poetisk universalitet möjlig ej tvenne urgamla nationalegenskaper hos detta folk, det rena histo sinnet för allt det mångfaldiga i lif och skönhet, den fria filoso skarpsyntheten för allt det Ena, det sammanbindande, det högsta i mångfald? Der båda träffa tillsammans i den fullkomligaste innerliga drägt, der uppglänser tillika ur själens djup denna milda kärleksfulla religiositet, som gör glädjen naiv, vällusten oskyldig, sorgen värdig, styrka ädel, pligten helig; vi tro oss med godt samvete kunna påstå, att denna egenskap, den högsta poetiska, liksom den högsta moraliska, andas och flammar i alla de vackraste af tyskarnes sånger. Äga således icke de herrliga frukter, som mognat på denna poesis jord, en egen must och kärna? och visar icke en grundligare bekantskap med detta folks äldre häfder, att de flesta af dessa herrligheter varit inhemska redan i dess forntid, åtminstone alltsedan Hohenstaufernas dagar? Det kan visst ej falla oss in att på något vis vilja förringa det beröm, som billigt gifves ej blott åt den prakt, den växt, de vällukter, med hvilka poesiens verldsträd prunkar under Indiens, Persiens, Hesperiens himmel, utan äfven åt de sidogrenar dem det sträcker ut under Britanniens, ja Frankrikes: men lika orätt vore att förtiga den öfvertygelsen, som vi alltid hyst och alltid skola hysa, att de frukter, med hvilka det prydt sig i Germanien — vi tala om de äkta — utmärka sig framför alla de andra genom en saft, en smak, knappt i sjelfva Indien meddelar det heligaste af poesiens väsen med etherisk renhet. Denna grundegenskap är, utan alla metaforer och gorier sagdt, den egna ursprungliga djuphet i hugen, den fromma enkel i själen, denna sinnets och känslans innerlighet; för hvilken tyskarne sjelf äga det sköna uttrycket «Gemüthlichkeit», någonting som hos dem än hos de latiniserade folkslagen (af hvilka spaniorerna häruti stå närmast) gör att fantasien är i samma grad hjertlig som rik. Hvar en, som känner och förstår att värdera det goda af Tysklands vitterh vet huru mycket det, som dess tungomål kallar Gemüth, är urspr draget i denna vitterhets lynne, emedan det är ursprungsdraget i folk tycke och fordringar, och sålunda naturligtvis i skaldernas allmänna ning; antingen denna vänder sig åt den egna historiska forntiden, eller det egna brokigt lifliga närvarande, eller åt Hesperiens och Orientens streck. I sistnämnda fallet är makten af detta grunddrag så kraftig, den fullkomligt nationaliserar jemväl hvad det lånar; och i hänseende till Orienten bör detta kunna ske så mycket lättare, som en närmare frändskap mellan germananerna och Orientens ädlaste stammar är bevislig.»

Jtom alla dessa inre grunder för den tyska vitterhetens nationali-ıvartill man kunde lägga den högst vigtiga af språkets och ryth-ıs sjelfständighet, vore väl ock skäl att förmoda — när man nota icke är Argus — att ett land, hvilket (liksom i allmänhet det mel- och södra Tyskland) är så ymnigt gynnadt af naturen, att det i den aste och mest omvexlande tafla framställer alla öfvergångsgraderna nordens skönhet till söderns, och med få undantag bebos af idel lif-glada, för musik och folkfester passionerade invånarestammar, skulle å att ur sitt sköte framalstra någon egen, någon nationlig poesi. Oss a åtminstone måste det förekomma troligt, äfven om vi ej kände Tysk-s språk och vitterhet, att ett land, hvars fysiska temperatur framföder agdubbelt flera näktergalar än Italiens, och der skaldekonstens tvilling-ter, musiken, räknar i nyare tider sina flesta heroers antal, äfven kan pa poeter, som icke äro härmare, och en esthetisk litteratur, som icke factice och utländsk.»

«Men den djupa, innerliga, varma sinnesnatur, hvilken vi ofvanföre ldrat, finnes jemväl hos Skandiens barn, söner och döttrar af samma ntaliska ättfäder. Den har gjort sig gällande i allt det sannt vackra, ı Sverges vitterhet frambragt så i nyare, som äldre tider, och skall nefter ännu tydligare afslöja sig. Väl är det poetiska sinnet i Norden de flesta öfvertäckt af en isskorpa, till hvars upplenande och smältande tras en starkare, en kanske med större personlig ansträngning under-ten och meddelad värmeledning. Men ytterst kortsynta äro de, som taf vilja stänga en mildare sols inverkan från våra dalar, under före-ning att vår jord är dömd att endast bära mossar, svampar och alla torftiga växter, som trifvas på vegetationens nedersta trappsteg. Må låta den rigtning, som den nyare svenska vitterheten tagit, fritt och ändradt utveckla sin gång; och man kan vara säker att alla verkliga ser, som i esthetisk hänsigt skilja det svenska lynnet från det tyska, lligt och sjelfmant skola uppenbara sig. Hvad vi förstå med dessa rkliga nyanser, som ändock ej upphäfva sjelfva grundlikheten i sinnelag syftning, torde man kanske snarast inse, om vi derpå anföra ett exempel äldre tider och ett ur den närvarande: skiljaktigheten i tonart och tycke lan de båda nationernas gamla folksånger, och skiljaktigheten i den tighet, som karakteriserar det lilla, i alla afseenden nationella sång-st «Wermlandsflickan», från den som stämplar t. ex. Goethes «Jery und ly». Båda dessa exempel visa tillika huru den sorgliga lyriken är i den lika inhemsk som den glada; den har varit det äfven under den tyska smakbildningens mest enrådiga period. Hvilken utgjutelse af öm- och elegisk innerlighet är icke t. ex. Leopolds mästerliga sång till «Fru tzin»! Hvad föröfrigt den af Argus så högt beprisade glädjen angår, skall vara det enda nationliga i svenskens esthetiska tycke, så är den, m nationalglädje, endast att finna i sådana sångstycken som den

nyssnämnda «Wermlandsflickan»; men alls icke i dylika som t. e
Själavandring», vidriga produkter af ett kärft och artificiellt h
libertinage.»

«Att vårt fäderneslands vitterhet, att dess artistiska bemödan
hufvud skulle någonsin förmå att helt och hållet befria sig fi
flytelse af det kallare klimatet och den sparsammare fysiska na
visserligen synas tvifvelaktigt. Men den kärlek, den glödande pass
med åtminstone det uppfattande sinnet för allt slags poetisk sk
der de senare åren i Sverge ådagalagt sig, den så skyndsamt utb
troliga bekantskapen äfven med det mest romantiska och myst
sydliga grannarnas litteraturer, visar klarare än hvarje demonst
det svenska folklynnets större kyla, betänksamhet och nykterhet
är så komplett nordiskt fransysk, som vissa vederbörande be
stå. Svenska folklynnet lider af tvenne motsatta ytterligheter, mel
det oupphörligen kastas: en tungrodd flegma och ett våldsamt,
ligt uppbrusande (i fröjd som i smärta). Det äger icke dessmind
tisk jemvigts- och medelpunkt, och denna är — ärligheten a
— i det hela — från hjertat gående känsla. Förenar sig n
rena oskrymtade känsla ett kraftigt, vidtomfattande förstånd, s
lar sig den ögonblickliga uppbrusningen till en stilla fortfarande
den öfverklagade flegman förädlas till det slags lugn, som alltid
som i lifvet. väl anstår ett enkelt och uppriktigt sinne.»

Sedan författaren derefter sökt visa att de
ska och den s. k. fosforistiska skolan voro ense i
satser och arbetade för samma mål, svenska litter
emancipation från det gamla franska regeltvånget
på skilda vägar, fortfar han:

«Den högre menskligheten, det gemensamma himmelska
poesien hos alla folk först och främst har att uppenbara; det an
trycket deraf i en genom menniskoidealet förädlad nationalfysio
allt det väsentligt nationella framblickar i den bestämdast
het, i den lifligaste, friskaste natursanning, endast med afdrag
för mycket enskild och dymedelst för den allmänna kulturslägts
bakastötande, hämmande olikhet. Vi tro ej att någon enda bland S
för tiden verksamma poeter och litteratörer vill afslita de ban
hvilka Nordens esthetiska själsodling sammanhänger med allt sa
och godt af det öfriga Europas, eller hela det öfriga bildade
slägtets. Icke heller tro vi, att någon enda bland dessa män fi
vill förnedra sitt folks vitterhet till en slafvisk efterapning, fastän
hända med ifver sökt rigta sina yngre landsmäns uppmärksamh
på Greklands, ömsom på Tysklands, ömsom på de syd-europeiska

as litteratur; någon, som ej, fastän han nedhemtar sina urbilder från en ör hela verlden gemensam himmel, med glädje och vällust känner sig vara arnsligt fästad vid en vördnadsvärd moderjord. Men det tro vi, att ingen nda bland dem är skyldig att rätta sin gång och sin sång efter modekriket af publicisternas källarvisdom, denna i sitt innersta mot alla poeska skolor lika fiendtligt sinnade konfederations, eller låta oroa sig deraf, tt dess monstruösa *chimæra* immerfort framhärdar i det förvirrade visionstillstånd, hvarunder den upptäcker «en viss tysk sekt» i allt hvad den icke begriper eller icke vill begripa. Detta för henne evigt obegripliga är nemligen hvarken tyskeri eller svärmeri, utan helt enkelt det, som alla rena, ka, lyckligt födda själar kalla natur, helsa, oskuld, kärlek, fromhet — allvar och skämt, i handling och i hvila, i lidande och i njutning, kort tt: i alla skepnader af lif och skönhet» o. s. v.

Hvad som vidare följer, utgöres af en direkt polemik mot Argus & konsorter, och lemnas å sido.

Vi hafva sett huru i recensionen af åttonde häftet Iduna nya skolan genom den ädla Atterbom räckte gnér handen till försoning. Men grollet fortlefde i thet. Det uppenbarar sig klarligen i den recension, rmed «Axel» emottogs af Svensk Litteratur-Tidning. t gör ett eget intryck på oss, som tillhöra yngre getioner och från barndomen vant oss att skåda upp Tegnér med beundran, och som sett våra mödrar a tårar af förtjusning och medlidande öfver Axels Marias olyckliga kärlek, att se med hvilken hypertisk kittslighet den nya skolans granskare agade detta na, naiva, ehuru något sjelfsvåldiga barn af en äkta isk fantasi. Efter en kort exposé af planen, som är alla känd, fortfar recensenten*):

«Man ser att denna plan är temligen trivial, ja i många delar osanno- Vi räkna ej så mycket dit den omständigheten, att skalden målar det liga Ukraine nästan som Italien, — förvandlar den kossackiska hjelta, såväl till gestalt som lynne, till en spaniorska, — anställer ett fält- på Sotaskär, som, enligt hvad man uppgifvit för recensenten, skall en liten klippa, der intet utrymme lärer finnas för tvenne stridande härar. Men vi räkna till osannolikheterna den inre orimligheten, att

*) 1822, N:o 10.

Maria — så hette den kossackiska amazonen (?) —, hvars afsigt färd till Sverge var att döda sin älskares förmenta brud, i sådant tog tjenst i en fiendtlig krigshär. Der hade hon sannolikt föga hopp spana hemligheten, om den älskade drabanten verkligen var förlof ej. Recensenten har också icke kunnat gissa, hvilken gnista af ho sväfvade Axel, då han lofvade sin Maria att återkomma. Knappt l också föreställa sig, att en af Carl XII:s hurtigaste bussar, van krigets fasor, förödelser och uppoffringar, skulle blifva vansinnig öf lusten af en flicka, med hoppet af hvars ägande han väl blott ögonblick kunde smickra sig. För att — om ej motivera — åt draga en lyckligare fördel af denna förståndets förlust, hade skald ligen kunnat låta Maria falla för sin älsklings egen hand. Slute rättelsen, som skildrar Axels död, är nästan ord för ord kopierad mansen «Ritter Toggenburg», men den tyska riddarens långsam smäktande är icke en följd af vansinnighet — ett drag, hvarige det sköna, som ligger i begreppet om en sådan sig sjelf uppoffrand alldeles går förloradt — utan det är ett fromt, stilla, långsamt v hjerta, hvars anblick, så oöfverträffligt af Schiller i några få verser s uppfyller oss med en oändlig rörelse, just emedan detta trogna medvetande af sig sjelft och det offer det frivilligt frambär.»

«Om vi än lemna dessa betänkligheter derhän, så måste vi medgifva, att denna romans icke hemtar sitt värde hvarken af en af en djup, väl uttänkt plan. Dess förtjenst måste således ligga i det. Sådant är också verkliga förhållandet. Denna berättelse förr öfverallt i detaljen såsom ett barn af en utmärkt skald; den glänse färgprakt, som utmärker alla herr Tegnérs skapelser. Men detta st icke författadt i den rena, harmoniska stil, som man beundrar Frithiof, utan erinrar på åtskilliga ställen om den falska kolorit, l herr Tegnér, då guldet och de äkta siraterna ej alltid räckt till, öfverdragit sina äldre stycken. Detta manér utmärker sig genom e dande skimmer: det är egentligen icke målande, utan evigt pa rande, bestående i ett oupphörligt sammanhopande af bilder, lån alla verldstrakter, från alla kompassens väderstreck, från alla nature Oaktadt alla dessa liknelser blifver föremålet, som skulle beskrif läsaren derigenom alldeles icke åskådligare eller tydligare. Nu är d ligt, att många af dessa bilder förråda en sann originalitet, en i finningsförmåga, genialisk sinnrikhet, ett slags poetisk qvickhet; äfven ett snille, som beständigt jagar efter det pikanta, icke all träffa målet, så finnas, bland denna mängd af på hvarandra hopade ser, bilder och besynnerliga uttryck, flera drag, som äro högst mi opassande och en och annan gång gränsande intill det löjliga. Rece vill anföra några prof. Sid. 8 heter det om Carl XII, att

fast jorden skalf,
lugn stod han, som ett bombfritt hvalf.

9 säges, att antalet af Carl XII:s drabanter voro sju, «som Carlans stjernor — högst nio såsom minnets tärnor». Den förra jemförel: vacker, men den senare säger här intet och är otjenlig, emedan den intet sammanhang med det som skulle föreställas.»

Sid. 10 förekommer följande besynnerliga uttryck om de vådor, för . dessa kämpar voro utsatta:

Hur himmelsblått två ögon lyste,
Hur rosenrödt två läppar myste,
Hur barmens svanor summo på
Sin insjö, likaledes två,
De måste blunda — eller springa,
De voro vigde vid sin klinga.

arma Axel måste snart röna denna fara, då den sköna amazonen satt .d hans hufvudgärd och fäste på honom

En blick, ett kungarike värd.
Hon satt liksom i Greklands lunder
(Den sköna verld som nu går under) —

obehörig är ej denna sista erinran! Dessutom är det något underligt, herr Tegnér kan påstå, att Grekland nu går under, då detta land m just i våra dagar synes resa sig ifrån sin undergång.

7:

Det är ännu i menskans sinne
En aftonglans, ett bleknadt minne
Af skönare, af bättre dar,
Då hon ännu på barnbal var
Hvar afton på sin faders arm.

8:

Och tysta som Egyptens prester
Begynte stjernorna sitt tåg.

liknelse vore behörig, om Egytens prester jemfördes med de under stilla skridande stjernorna; men då alla läsare väl känna stjernornas och utseende, men icke sett egyptiska prester, så är en sådan liknelse et sätt förklarande.

a sida:

Hvar kärleksgud, som legat bunden,
När solen sken, blef lös och red
På månens strålar upp och ned.

9 omtalas huru det obyggliga Ukraines näktergalar sjunga en sång, lingar

Så öm, så oskuldsfull, så ren,
Som något qväde af Franzén.

I den nog besynnerliga kärleksförklaring, som den vackra kossackiskan håller till Axel, förekomma bland andra följande utlåtelser:

Natur, vi öfvergifva
Ej dig; i hydda, som på thron,
Som sömmerska, som amazon,
Din qvinna blir ändå en qvinna,
En ranka vissnad, om ej stödd,
Ett väsen, hvartill hälften felas:
Hon har ej sällhet, som ej delas,
Och hennes fröjd är tvilling född.
Det klappar i min venstra sida
En oro, ljuf ändå att lida,
En längtan till jag vet ej hvad,
Så smärtsam och ändå så glad.

Det synes likväl af den nyss anförda naiva konfessionen, att vår amazon ändock så der temligen noga förstått hvad det var, som klappade i hennes venstra sida.»

«Efter denna bekännelse störtar Maria i Axels armar, hvilken nu förglömde både att «blunda och springa». — Denna omfamning illustreras genom exemplet af

Söderns genius och Nordens,
Som stå med mund mot mund;

hvarigenom denna i sig sjelf alltför tydliga grupp snarare förmörkas än upplyses och åskådliggöres, emedan enhvar temligen har sig bekant, huru ett par älskande kyssas, men få torde deremot kunna göra sig någon klar föreställning om huru Söderns och Nordens genier stå med mund mot mund emot hvarandra.»

«Sid. 29 beskrifves huru amazonen påklädde sin krigsrustning; bland annat hängde hon på sin skuldra

Dödens-synrör, en karbin;

omslöt sig med en gördel, «som var känd af grekisk fabel», — slutligen var hennes rustning fulländad och nu liknade hon precist

Gud Amor sjelf förklädd till hjelte,
Som Clinias son den målad bär,
På skölden blank och spegelklar.

Snart kom hon till Petersburg, som

Der låg re'n på vundna stränder,
I ögonvrån af somnad Nord.

Recensenten vill ej längre fortfara med dessa anmärkningar: också lemnar det efterföljande af detta poem mindre anledning till sådana. I slutet af sången har skalden alldeles upphört att göra jagt efter slika besynnerligheter: han följer här sin känsla, och erinrar sig ändtligen hvad han lofvat oss i prologen, nemligen «en sång i enkla rim tillhopasatt.» Derföre är

också denna sista tredjedel af romansen ganska skön, innerlig och i en okonstlad elegisk tonart, för hvilken mången tviflade, att herr Tegnérs bardaharpa skulle äga en sträng.»

Vi hafva i det föregående sett huru Svensk Litteratur-Tidning sökte vederlägga det försvar för bildspråket, så inom poesien som vältaligheten, som Tegnér låtit inflyta i sitt Inträdestal i Svenska Akademien. Recensenten fäste sig dervid företrädesvis vid det yttrandet: att såväl talaren som skalden «väl vet att känslan, huru hon också uppskakas, i sin natur är formlös och förgänglig. Men inbillningen vill han fånga, emedan hon är drottningen i konstens verld». Här frågar recensenten om fantasien ensam förmår lyfta menniskan till idéernas himmelska hemvist, såvida denna sjelf ej bäres på vågorna af känslans och hjertats samljudande musik? Det är ganska svårt att fälla utslaget i en kontrovers, som föres i bilder och liknelser, såsom här. Otvifvelaktigt har Tegnér rätt deri, att fantasien är konstens organ, men han borde hafva lagt uttrycklig vigt derpå, att den, ehuru bildskapande, dock icke inskränker sig till att frambringa rhetoriska eller stilistiska bilder och liknelser, hvilka, strängt taget, endast utgöra prydnader i den yttre behandlingen på den stora bild, som fantasien helgjuten frambringar. Deremot har hans recensent rätt deri, att känslan och hjertat eller Gemythet visserligen icke äro främmande för konstens skapelser, men endast såvida deras beskaffenhet eller stämning inflyta på fantasiens verksamhet; då det deremot ser ut som recensenten skulle antaga att dessa skulle kunna åstadkomma poesi utan fantasiens medverkan, hvilket är orimligt. Frågan, om fantasien ensam eller biträdd af känslan och hjertat, förmår lyfta menniskan till idéernas himmelska hemvist, lemna vi åsido, derföre att det icke är fantasiens göromål att göra en sådan lyftning, utan att kläda idén i motsvarig sinnlig bild. Det hörer till fantasiens natur att alltid fatta idéen i denna omklädnad,

sådan konciperas den från början i konstnärens fantasi, oskiljaktig från sin yttre bild, och står sedan såsom ideal för det yttre konstverk, som han skall frambringa. I sin öfversinnliga renhet fattas idéen icke af fantasien, utan af förnuftet. Hvad recensenten menar, då han beskyller Tegnér för att erkänna inbillningen såsom poesiens enda egentliga element, vet jag icke. Det låter såsom *nonsens*. Menar recensenten här med element det samma som organ, det hvarigenom poesi frambringas, så hade Tegnér otvifvelaktigt rätt. Man ser här såsom på flere andra ställen, att Tegnér, som visst icke ville förhäfva sig öfver några djupt esthetiska studier i modern mening, gent emot den nya skolan, som berömde sig af förut okända insigter i denna vetenskap, likväl genom sin sunda, oförvillade åskådning kom till långt rigtigare resultater än de unga mästarne. Det är tydligt att nya skolan ännu icke hunnit klart uppfatta gränsen mellan den esthetiska och den filosofiska betraktelsen. Sammanblandningen af båda är orsaken till flerfaldigt dunkel och oreda i deras esthetiko-filosofiska lukubrationer.

Följande år fick Litteratur-Tidningen en ny anledning att behandla frågan om den periodiska litteraturen från en annan sida och mot en annan angripare. Denna var ingen mindre än Hans Järta, hvilken i sitt nyss utgifna första häfte af «Odalmannen», i en anmälan af Wallins «Vitterhetsförsök», berör den nya skolans tendenser med en något omild hand, ehuru på långt när icke så knotig som Argus. Äfven han beskyller skolan för imitation af tyskarne. Var Litteratur-Tidningens polemiska udd i den förra uppsatsen, hvilken åtminstone delvis, såsom det tyckes, är af Palmblad, hufvudsakligen rigtad mot publicisterna, så är den här fälld emot de neutrala, hvilka voro skolan lika förhatliga som de förra, ehuru hon ansåg sig böra mot dem iakttaga en viss höflighet. Äfven denna artikel synes härröra från Palm-

blad, churu med betydligt biträde af någon annan, sannolikt Atterbom, hvars tankegång och stil jag här och der trott mig igenkänna *).

«Innan författaren går att bedömma, eller rättare, endast berömma Wallins sånger, kastar han en hastig öfverblick på den strid, som i vårt fädernesland blifvit förd mellan de, fordom under benämningen gamla och nya skolan, kända vittra partierna, och uppmanar dem begge till afslutande af en varaktig, en «formligen afhandlad fred»; sedan en «vapenhvila», genom tyst öfvenskommelse från båda sidor, «synes hafva inträdt». Recensenten delar dessa fredsälskande tänkesätt, och gillar fullkomligt det mål, som författaren ställer i sigte för en förening af den äldre och den yngre vitterhetens krafter. Men recensenten nödgas tillika påminna, att dessa öfvertygelser, nya kanske för den gamla skolan, längesedan äro gamla för den nya, och af henne först offentligen framställda till gemensamt behjertande; recensenten fruktar destomer, att denna sistnämnda skall finna det sätt, hvarpå de af «Odalmannen» blifvit yttrade, föga grannlaga — särdeles i jemförelse med sin egen åtgärd vid samma ämne. Till inledning för sitt fredsförslag försmår herr Järta icke, att från «Argus» och det öfriga publicistiska kompaniet låna den utslitna anklagelse, som beskyller den nya vitterhetens stiftare, «enslige, dystre och skygge för det verkliga lifvet, irrande i aningens och trånadens tomma rymder», att hafva «med en föga betänksam härmningslust öfverflyttat henne» från det spekulativa, svårmodiga och betryckta Tyskland till det (såsom bekant är) öfver all beskrifning friskt sinnade, glada och lyckliga Sverge, der, i sjelfva glädjens hembygd, naturligtvis ej en sådan vitterhet kunde födas. Denna vitterhet, fortfar herr Järta, hade också det felet, att stå «i nära förbund med en mot det absoluta upplyftad filosofi, ej utan värde för deruti invigda tänkare», men «för profana svenskar», som helst handla utan att just mycket tänka, högst oggagnelig. «Flere bland de unga poeterna röjde likväl, och utbildade äfven, anlag, som hade förtjenat att af äldre vitterhetsidkare bemärkas och uppmuntras. . . . Men de följde med trälaktig vördnad sina tyska föregångares spår, i stället att på svensk grund bana sig egna vägar till det sköna. Någras stolta ungdomskraft sökte derjemte göra sig gällande genom oblyga kritiska utbrott. . . Man fördömde nu, nära såsom brottsligt, sjelfva det berömliga sträfvandet till en ny höjd, i stället att blott beskratta deras öfverdåd, som, utan tillräckligen öfvade krafter, ville med storm den intaga. . . Hade nu icke de förolämpade män, hvilkas namn redan tillhörde odödligheten, ställt ett visst förakt äfven mot de skändligaste anfall» . . . . . m. m. Vid denna exposition förekomma åtskilliga betänkligheter, och den önskliga fredstraktaten skulle förmoligen nog sent komma till fullbordan, om dess afslutande berodde på sådana preliminarier. Om de yngre vitterhetsidkarnes «sträfvande till en ny höjd» verkligen var «be-

*) 1823, N:o 86.

römligt»; om «de bättre af den unga skolan ej ville annat, än hvad den äldres mästare icke allenast velat, utan ock, efter sin tids förhållande, mäktat utföra»; om en och annan bland de yngre författarne till och med «hade förtjent att af de äldre mästarne bemärkas och uppmuntras»: hvarföre uppträdde ej då desse mästare, undervisande, urskiljande, med foglighet tillrättavisande, så ofta ungdomssinnet hänfördes utom hofsamhetens krets? Månne ej detta skulle varit ädlare, och framför allt nyttigare, än både det förnäma begabberiet och det visa föraktet, hvaraf man åtminstone ville låna skenet? — Denna fråga är likväl icke ställd till de gamla mästarne, hvilka i ro må hvila på sina lagrar; om det var en tid, då en brytning i svenska litteraturens belägenhet oundvikligt måste inträffa, så har ock redan en annan inträdt, då denna brytning upphört att vara fiendtlig mot dem. Det specifika värde, som kan tillerkännas Gustaf III:s tidehvarf, så snart det betraktas såsom en väsentlig länk i det stora hela af mensklighetens och svenskhetens historiska utveckling, har dessutom lika litet af de yngre vitterhetsidkarne blifvit betvifladt, som den ridderlige konungens i månget afseende poetiska och älskvärda sinnelag. Om föröfrigt hvart och ett kulturtidehvarf skall bedömmas endast i förhållande till det vackra som det frambragt, så må gerna medgifvas, att Gustaf III:s var en, i sitt slag, skön blomma af mensklig själsodling; men dervid bör man besinna, att de yngre vitterhetsidkarnes kamp icke fördes mot blomstringen af denna blomma, hvars blomningsdagar redan före denna kamp tillhörde en historisk förflutenhet, utan mot vissningen, som tycktes ha för afsigt att göra sig till permanent och uteslutande blomsteregenskap. Det är således blott af de nya medlarne, som vi önska åtskilliga upplysningar: dessa fredsstiftare, som framkommit sedan stormens år brusat förbi, och hvilka, för närvarande, finna det så beqvämt «att öfverskåda det förflutna» och på sin våg afväga andras felsteg. Det är dem, som man ej kan afhålla sig ifrån att vidare fråga: hvar voro de, i stridens dagar? Månne det ej varit ärofullare att då framstråla med ljuset af sin högre vishet, likt en uppklarnande morgonrodnad öfver det nattliga kaos, än att nu med beväpnad neutralitet bemäktiga sig ett slagfält, som redan blifvit lemnadt af båda partierna, och der proklamera en synkretistisk *Formula Concordiæ?* Månne dessa neutrale eller indifferente, som nu finna banan så jemnad för sina populära bemödanden, kunna neka, att det är just den nya skolan, som från många nedrasade klippstycken befriat den väg, hvarpå de nu, i sina stolta triumfvagnar, framtåga?» .

«Då man förnimmer dånet af de folkfester, hvarmed dessa nya Pompejer tillåta sig firas för segrar, dem de tillåtit andre att för sig vinna, så kan man ej undertrycka frågor, sådana som de följande: Hvem var det, som i vårt fädernesland, med rak opposition både mot en sjelfsvåldig sinnlighetslära och en abstrakt reflexionsfilosofi, först höjde sin röst för helgden af kristendomens mysterier, för religionens upphöjande öfver den till-

förene herrskande deismens inskränkning, för en andlig verldsåskådnings ursprungliga och uteslutande rättighet att vara princip åt alla åsigter af natur, historia, konst, samhällslära och hvarje slags vetenskap? Hvem var det, som, medan svenska kyrkan ännu var delad mellan adertonde århundradets neologer och sista återstoden af det föregående tidehvarfvets orthodoxer, å ena sidan återväckte hos redliga sanningsälskare de forna kristna filosofers förhoppning, att en gudomlig uppenbarelse nödvändigt skall kunna bringas i fullkomligaste öfverensstämmelse med den ringare, i naturen och förnuftet gifna uppenbarelsen, på ett äfven för tänkaren, för vetenskapsmannen (såsom sådan) tillfredsställande sätt; och å andra sidan ånyo ingaf religionens vänner mod att trotsa de vapen, man alltsedan det Ferneyska oraklets tid fortfor att låna, ömsom på enfaldigt allvar och ömsom på lättsinnigt skämt, från det slags ytliga småförständighet, som man i den tiden kallade upplysning? Hvem var det, som först beredde de ädlares sinnen, åtminstone hos det yngre slägtet, för värma och kraft i andlig sång och andligt tal, på en tid, då man betraktade predikningar, skriftetal och psalmer endast såsom egna, något torrare slag af rhetorik, och den älskvärde, men såsom religionsförkunnare högst ofullkomlige Lehnberg dyrkades med en så afgudisk vördnad, att enhvar, som vågade hänvisa till något högre, lopp fara att stenas såsom en ikonoklast? Hvem var det, som först äskade återkomsten af den äldre församlingens bibliska anda, ej mindre i de heliga urkundernas tolkning än i stilen af lärosätt och offentlig gudstjenst; den anda, hvilken sedan så skönt yttrat sig i Wallins och Hagbergs kärnfulla ord, — hvem prisade den, redan innan desse uppträdt till sina höfdingsplatser på Zions murar, ja, medan de ännu sjelfve tycktes vara ovissa om den väg, som dit ledde? Hvem var det, som ånyo, efter ett blott för sig sjelf intresseradt århundrades förlopp, lifvade en allmännare uppmärksamhet, ett icke blott antiqvariskt deltagande för ättfädernas fornminnen, myther och sånger? hvem gjorde Eddan, denna ocean af poesi, tillgänglig för hvarje läsare med poetiskt sinne? hvem räddade, och fortfor oförtrutet att rädda, de fornsvenska folkvisornas herrliga ord och ännu herrligare melodier? Hvem var det, som uppkallade till förnyad, ja förökad glans de redan förglömda, eller så godt som förglömda, namnen *Stjernhjelm*, *Ehrensvärd*, *Bellman* och *Thorild*? Hvem var det, som först vågade berätta, hvad nu äfven erkännes af så snillrika författare, som författaren af «Samlingar i allmän fysik», att *Swedenborg* förtjenar en annan ryktbarhet än åtlöjets, en annan stämpel än galenskapens? Hvem var det, som började yrka om poesien, att hon vore någonting mera väsentligt än en rimmad sedelära eller en småtäck leksak, ett litet dekorations tecken utanpå den redbara samhällsodlingens mantel; att hon vore formen för det innerligaste uttryck af skön menskligbet, af den sinnesstämning, som lefver i närmaste sferen omkring naturens, historiens och religionens gudomliga medelpunkt? Hvem var det, som först ådagalade, med en «konst-

lära hvarken franska eller tyska, men tvertom ur en bestämd och fullständig insigt af poesiens egentliga begrepp, att konsten, och framför allt skaldens konst, icke vore en illuminerad fraseologisk pappersdrake, ämnad att glittrande fladdra uppi molnen till den obildade eller halfbildade hopens förlustelse, utan en lifgifvande och värmande sol, som genomtränger, som uppfyller det innersta hos ädlare menniskor med ett sken från den eviga verld, på hvars himmel hon äger sin urbild: kort sagdt, att hennes förhållande till ett välbestäldt samhälle är just detsamma, hvars verklighet nu också herr Järta med berömlig ifver antager och försvarar? Hvem var det, som utvidgade och förändrade den förut så ytterst torftiga, trånga, endast vid några romerska och franska auktoriteter fästade öfversigten af litteraturens, konstens, vitterhetens historia, till den frisinniga omfattning, i hvilken hon nu betraktas af hvarje bildad svensk, och i hvilken äfven de, som varit de yngre vitterhetsidkarnes häftigaste motståndare, sent omsider (enligt måttet af sina naturgåfvor) med lofvärd möda begynt studera in sig? Hvem var det, som först föranledde, som först uppmanade till en ur denna friare synpunkt utgående bekantskap med grekerna, med Shakspeare, med Tysklands, Italiens och Spaniens skalder, hvilka tillförene, mestadels, ej i Sverge voro kända ens till namnen? Hvem var det, som, med uppsåt att grunda denna (nu allt mer och mer vanlig blifna) bekantskap icke blott på tycke, utan ock på insigt, först upphöjde kritiken i allmänhet till värdigheten af vetenskaplig granskning, — en värdighet, som hon saknat alltsedan den på 1790-talet i Upsala utgifna Litteratur-Tidningens tid; — och den esthetiska kritiken i synnerhet, ifrån ett ytligt infallsspel, beroende på några dels tomma, dels ensidigt förstådda maximer, till en kunskapsart, ämnad att med lika fri som lagbunden urskillning igenkänna det sköna i alla dess former, samt uppfatta det i en motsvarande universell omdömesförmåga? Hvem var det, som först sökte visa, att endast denna universalitet är mäktig att leda till de följder, i hvilka den litterära granskningens bestämmelse är uppnådd: liberalitet, kärlek, aktning för allt, som i hvarje slags skepnad är något verkligt budskap från själens osynliga hemland; — följder, otvifvelaktiga, om än under sjelfva begynnelsen af söndringsprocessen icke lika märkbara? Hvem var det, som först lärde, att den sanna universaliteten kan blott genom en sådan kritisk betraktelse vinnas, som är ej mindre konkret än generell, ej mindre historisk än spekulativ; ett betraktelsesätt, hvars omdöme aftecknar, i hvar och en förekommande form af skönhet, icke blott det allmänna begrepp, som nästan lika kan passa till dem alla, utan framför allt den egendomliga karakter, som är naturen af föremålets tillvarelse och sjelfständigt uttrycker denna varelses eviga afsigt? Hvem var det, som först uppfordrade till undersökning, om esthetikens vetenskap, och om hvar och en annan af hvilket slag som helst, kunde tilltro sig någon verklig betydelse, utan att äga sin stödjande grundval, sin bestämda ståndpunkt och sin skyddande

betäckning i systemet af en filosofi, som vore så beskaffad, att hon omedelbart, genom sin andligt empiriska kunskapsorgan, lefde endast och allenast i det verkliga? Slutligen: hvem var det, hvars filosofiska theori, lika fiendtligt sinnad mot det formalistiska dividerandet af logiska abstraktioner och det atomistiska adderandet af materiella erfarenhetsrön, först framställde, såsom högsta sammanfattningen af alla sina åsigter, bevisningar, slutsatser och önskningar, just den dynamiska eller organiska idé af stat, som herr Järta nu med sitt lyckliga snille vill popularisera? — Recensenten är ej tveksam, huru dessa frågor, till hvilka lätt kunde fogas ännu flera (kanske lika eller föga mindre väsentliga), en gång skola besvaras af svenska litteraturens häfder. Men en psykologisk märkvärdighet skulle han, tvifvelsutan, se i det påstående: att den omisskännliga förändring i anda och syftning, som Sverges litteratur alltsedan år 1810 utbildat och fortfar att utbilda, icke verkats genom de författare, som räknas till den skola, om hvilken herr Järta berättar att hon är «medvetslöst hängifven åt tidehvarfvets omskapande oro»; utan tvärtom, igenom dem, hvilkas medvetenhet afhöll dem från all befattning med omskapningen, till dess de sågo, att den i det mesta var fullbordad och att man utan fara kunde skörda frukterna af de medvetslösa föregångarnes mödor. — Om föröfrigt den intellektuella slägtskap, som gifver ett uttryck af enstämmighet åt vissa yngre författares rigtningar, nödvändigt skall ännu längre betecknas med den opassande (och ingalunda af dem sjelfve uppfunna) benämningen «ny skola»: så tror recensenten icke, att denna skolas medlemmar lägga, för sina egna personer, någon vigt på sina bemödandens historiska prioritet. Ty med hvarje förändring, som osynligt står färdig att gripa in i tiden och föranleda ett nytt tidskifte, existera alltid på samma gång några personer såsom verktyg, genom hvilka förändringens verkställande begynnes: så äfven här; någon måste vara den förste, och hade det ej varit just de, som händelsevis blefvo det, så hade det tvifvelsutan, kanske några år senare, blifvit några andra. Recensenten håller ock för sannolikt, att förändringen kunnat begynnas på ett mognare sätt, ett som för ändamålets hastigare vinnande varit mera tjenligt; men hvar funnos de mognare, de snillrikare verktygen annorstädes att tillgå, än i blotta önskningarnas rymder?»

«Visserligen lärer icke det yngre författareslägtet neka, att mången svensk före år 1810 var till, som enskildt, och i ett långt fullkomligare mått, var i besittning af samma en högre bildnings idéer, åt hvilka de först uppträdande litteratörerna, kanske för tidigt, kanske för ungdomligt, men med så mycket lifligare kärlek, så mycket renare oegennytta, så mycket dristigare mod, egnade sitt lif och sin verksamhet. Men de grundligare, de mognare, de betänksammare männen tego, eller meddelade blott i förtroliga sällskapskretsar hvad de tänkte; om således sakerna skulle bekomma en annan gång, en annan åsyftning, så var det nödvändigt, att ynglingarne — som likväl tro sig också ha blifvit män — måste tala.

Det må ock gerna medgifvas, att den nya skolan hittills mera börjat än fullbordat; under de orkaner, hvaraf hon å alla sidor varit kringstormad, orkaner, som först nyligen gifvit hopp att lägga sig och lemna rum åt det lugn, hvars milda omgifning är oumbärlig för allt slags författarskap, och allramest för det poetiska, om det skall lyckas att frambringa större, varaktigare skapelser. Det kunde väl tyckas, att äfven i poetiskt afseende något mera väsentligt blifvit uträttadt än Ingelgrens af herr Järta med skäl berömda «Maj-Sång»; man kunde betvifla giltigheten af det domslut, hvarmed den allranyaste «hvarken fransyska eller tyska» (och således förmodligen kärnsvenska) konstläran landsförvisar allt, som i poesien är innerligt och symboliskt, allt, som i lyriken är känslans kontemplation af lifvets mysterier, till «aningens och trånadens tomma rymder»; man kunde till och med våga påstå, att den elegiskt-kontemplativa tonarten är lika litet en osvenskhet, som ett sjukdomstillstånd — och att ett verk sådant som t. ex. Stagnelii «Martyrer», der denna tonart utgjutit sig i en dialogiserad triumfsång till kristendomens ära, innehåller så mycken poetisk rikedom, att dussin af namnkunnigare skalder, genom tolftedelen deraf, skulle rättfärdiga det rop som utbasunar deras bedrifter. Föröfrigt har i samma mån, som tidehvarfvets esthetiska fordringar blifvit förhöjda, jemväl svårigheten att tillfredsställa dem blifvit förhöjd; och månget äldre vitterhetsstycke, som längesedan upphört att läsas, gäller ännu genom traditionens makt såsom ett klassiskt, ehuru det nu, om det framträdde under en nyare författares namn, skulle anses för långt mindre än medelmåttigt — äfven af dem, som ifrigast försvara dess rykte. Men den anklagade skolan tvistar ej härom; hon medgifver frivilligt, att hon hittills mindre sysselsatt sig med skapandet af stora esthetiska produktioner, än med förberedandet af en allmännare esthetisk sinnesstämning, som blefve resultatet af en genom alla kulturens beståndsdelar (och framför allt genom religion, filosofi och historia) strömmande högre lifsanda. Har den andliga verldsåskådningen en gång segrat öfver sin motsats, så infinner sig nog poesien af sig sjelf. Den yngre vitterheten har således, i sanning, hittills ej förmått mycket mera än utströ en mängd gnistor i alla rigtningar, vid hvilka sedan de, som nu anse sig vara *Dei ex machina*, med beqvämlighet tändt sina lampor. Om det likväl är en stor förtjenst i att fortsätta ett godt företag, så torde det, möjligtvis, vara åtminstone någon förtjenst i att börja det; äfven om de fortsättande (hvilket framtiden kommer att utvisa) vida skulle öfverstiga de begynnande — som i alla fall sjelfve, med oförsvagadt bibehållande af sin första ungdoms nit och glädje, hoppas ännu få medverka litet grand till den goda sakens fortsättning.»

Vi erinre oss, huru Svenska Akademien behandlades af den nya skolan under en tidigare period af

dess verksamhet *), huru anfallet var så häftigt och ansågs så vågadt, att det var någon fråga om de offentliga myndigheternas mellankomst, ehuru förslaget lyckligtvis förföll **). Denna smädliga artikel var undertecknad med bokstafven A., men sannolikt är att de bittraste personliga invektiverna flutit ur en annans penna. Åtta år senare, år 1823, får skolan anledning att åter taga akademiens betydelse och verksamhet i närmare ögonsigte i en recension af hennes då senast utgifna handlingar. Man ser med tillfredsställelse att tonen nu är en helt annan, ehuru åsigterna äro fortfarande desamma. Man ser att 1815 års råa och bullrande Bursche efter hand i blåstrumpornas thécirklar uppfostrats till gentleman. Kanske bidrog äfven till denna mildare tonart dels den segervisshet, hvaraf partiet nu, med eller utan skäl, yfdes, dels kanhända äfven en aflägsen tanke på den fullständiga försoning mellan det gamla och det nya lägret, som sexton år senare firades då Atterbom såsom ledamot ingick i akademien. Hvem vet? Fåfängan har ofta lagt betsel i styfvare munnar än de fosforisters. Den halfromantiska Tegnér hade ju redan fått inträde i helgedomen, och hvem skulle sedan följa? Ingen annan än Geijer, ett ännu mera liberalt steg af akademien. Men detta kunde man ännu icke veta. Emellertid voro utsigterna numera icke alldeles mörka, sedan akademien vidgat sin poetiska horisont, ehuru den fortfarande med förkärlek, dock ej mera uteslutande, hyllade sina gamla mönster. Redan hade ju Tegnér derstädes i inträdes-

*) Svensk Litteratur-Tidning 1815, s. 648 ff.

**) Att fosforisternas ofta upprepade klagomål öfver förföljelser från auktoriteternas sida var fullkomligt grundlöst och mot bättre vetande, ådagalägges af Wallmark i den förutnämnda skriften «Försök att upplysa publiken» o. s. v. sid. 80 följ. Jfr Fryxell, Bidrag till Sv. Litt. H., h. V, s. 45 ff. I sitt inträdestal i Svenska Akademien erkände också Atterbom uppriktigt de orättvisor och misstag, hvartill han i början af sin skriftställarebana mot den gjort sig skyldig (Sv. Akad. Handlingar, 20, s. 140 ff.).

talet öfver Oxenstjerna höjt sin klara, öfvertygande stämma för grundsatser, som förut ej blifvit förordade inom akademien. Man ägde efter den dagen rätt att hoppas mycket. (Sv. Litt.-Tidn. 1823, N:o 4 ff.)

«Svenska Akademien, såsom vitter domstol, befinner sig sedan flera år tillbaka i ett något besvärande läge, och det tyckes, att hon ej för sina egna ögon kan gömma detta förhållande, som hon i början sjelf betviflade; hon tyckes småningom blifvit varse, huru hon mer och mer öfvergifves af opinionen, under det att hon hvarken vill eller kan i hufvudsaken uppoffra sina grundsatser, om hon än i vissa detaljer funnit sig föranlåten att i senare tider göra några små modifikationer och koncessioner åt den så kallade tidsandan. Om likväl den lugna ihärdighet, hvarmed denna akademi bevarat sina föråldrade tänkesätt, varit fördelaktig för fosterländska vitterhetens utveckling, är en fråga, som ej med annat än nej lärer kunna besvaras. Dock hafva, sedan tio eller tolf år, öfver dels det hämmande tvång, dels den ensidiga rigtning, i hvilken ifrågavarande akademi knutit den fosterländska vitterheten, mångfaldiga anmärkningar i mångfaldiga tidningar och andra skrifter blifvit gjorda, så att detta ämne numera längesedan kunde anses såsom uttömdt. En viss publicistisk tidning — i hvilken allt, utom tankarna, är dess egendom, recensenten menar tonen, skrytet, smädelsen — har icke dessmindre ej försmått att i nya vändningar immerfort upprepa det ofta och längesedan sagda. Då äfven Svensk Litteratur-Tidning redan för ett helt decennium i förevarande fråga yttrat sin öfvertygelse, så kan recensenten inskränka sig till en och annan anmärkning, ämnad att historiskt förklara, huru detta Nordens Olympia kommit att likna ett öfvergifvet tempel, och hvarföre man vid dess årsfester numera antingen nästan endast ser den gapande nyfikenheten eller tvetydiga, ironiska ansigten.»

«Orsakerna till detta ombytta förhållande ligger ej blott — så lyder vanligen anklagelsen — i denna akademis egna karakter och rigtning: de måste, enligt vår mening, härledas från naturen af alla sådana slags korporationer. Dylika sällskaper, de må hafva vetenskaperna eller vitterheten till föremål, försvara visserligen sin plats i samfundet; de äro konservatorier för den redan för handen varande bildningen, brännspeglar, som i en enda lifgifvande punkt samla det ljus, som redan finnes. Men också icke vidare. De äro ett slags döda cisterner, som troget inom sina murar bevara hvad omtanken ditledt, men inga källor, som i lefvande bäckar kringsprida väckelse, kraft och must på odlingens fält. Men hvarföre icke? Det var t. ex. Gustaf III:s berömliga afsigt att i ett enda sällskap förena allt, hvad nationen i denna väg hade stort, skönt och lysande. Konungen lyckades häruti, om ej fullkomligt, dock ganska mycket. Men antagom, att nationalsnillet här på det mest fullkomliga sätt blifvit representeradt, så måste

snart inträda sådana förhållanden, som förändra ställningen. Den enklaste förklaring af denna förändring vore denna: akademierna sitta, tiden går ständigt fram: deraf uppstår det lätt begripliga fenomenet, att akademierna snart sitta ensamma, och att både de sittande och de framgående snart förlora hvarandra ur sigte.»

«En af Svenska Akademiens egna ledamöter har sjelf gjort oss uppmärksamma på naturen af sådana korporationer och deras förhållande till tiden: «Akademien måste, för att göra rättvisa åt försökande författare, någon gång åsidosätta den yttersta strängheten i flere af sina fordringar; men det är, af mer än ett skäl, åtminstone icke hon, som bör skynda att gilla unga snillens utsväfningar, eller ännu outvecklade litterära egenheter, i de yrken, hvilkas vård inom fäderneslandet henne ursprungligen anförtroddes. Ovanliga begrepp i vitterhet, som i filosofi och religion, kunna ofta likaväl af en slump som af en naturnödvändighet, uppväxa, och för deras nyhet, mera än för deras grundlighet, vinna rykte och anhängare; men hvem svarar för byggnadens värde och varaktighet, innan den blifvit synad af allmänna förnuftet, godkänd af tiden och försäkrad af erfarenheten?»»

«Dessa ord innehålla en stor sanning, men de torde ej vara fullt tydliga för alla. Recensenten vill dertill lemna några kommentarier.»

«Han hör någon fråga: «Ni yttrade: Tiden går, akademien sitter. Nå väl! Det torde väl kanske vara fåfängt att bjuda tiden intaga en stol vid samma bord: men hvem hindrar akademien att stiga upp och gå med?»» —

«Ja, så sker det också vid alla sådana institutioner (t. ex. universiteterna), som äro uppfostringsanstalter, der alla slags tendenser, endast de leda till ett ädelt mål, upptagas och utbildas eller åtminstone tolereras. Der fortgår man rastlöst, på tusende vägar, till förädling: men helt annat är förhållandet med sådana societeter, som hafva till bestämmelse, icke att söka skönhet och sanning, utan att bedömma, belöna eller förkasta. En så beskaffad korporation måste, i följd häraf, tänka sig såsom redan innehafvare af hvad som skulle sökas; den måste säga: «jag sitter vid målet: dårar ären J, som söken efter något, som redan ligger i er åsyn: nalkens till mig och njuten det, som i ett ögonblick kan uppnås!»»

«Detta samfund är en domstol. Den reviderar akterna af det förflutna, och det närvarande är för henne endast en förfluten tid, som stagnerat.»

«Detta samfund är en litterär hallrätt: dess bestämmelse är ej att [illegible] framalstra eller låta andra framalstra nya, hittills obekanta konstalster. Den har blott den bestämmelsen att trycka sin stämpel på de varor, som [illegible] föreläggas. Ansvarig för sin stämpel, endast uppmärksam på att dess stämpel endast tryckes på erkändt bastanta, redbara produkter, vågar den gifva klassicitetens märke åt sådana, hvilkas värde blott genom er-[illegible].»

«Vi tillämpa dessa anmärkningar på de vittra samfunden och erinra om den akademiska ledamotens ord. Om således det uppstår ett snille, som tager sin flygt åt ännu obesökta rymder, så måste en sådan akademi tveka att understödja hans vågsamma färd och bekransa hans företag; hon gifver hellre priset åt medelmåttan, hvars lyftning väl icke är högre än torndyfvelns, men på hvilken man är så mycket säkrare att han ej öfversväfvar de skrankor, som tros inneslnta poesiens trädgård. Men hvarföre? Jo, hvarje akademi är att betrakta såsom en gammal författare, hvilken redan uppgjort sitt system, hvars manér en gång är oföränderligen fullgjutet i sin form: den lånar sin styrka af häfden och sammanhänger genom sin seghet, sin konseqvens, sin ihärdighet. Om än denna korporation fordom lifvades af en ande, var ljus och högsträfvande, så hårdnar och förstenas den dock stalaktitiskt i den dunkla grottan, eller om den än, som kristallen, antager en glänsande gestalt, så är den icke mer detta bildbara ämne, som lätt och frivilligt antager alla former. Den fruktar att kompromettera sig, om den skulle belöna geniet, innan dess skapelser blifvit «synade af förnuftet, godkända af tiden och försäkrade af erfarenheten». — Men innan denna värdering, efter den egyptiska dödsprocessen, blifvit fullbordad, innan tid och erfarenhet, hvars resultater äro säkra men sena, hunnit rådfrågas, innan en vitter akademi vågar utfärda sitt försäkringsbref om odödligheten, så har merendels denna Apollos yngsta son redan trädt ur de lefvandes antal, och af honom är intet mer öfrigt än ett namn, som gått öfver till evigheten. Hvad den vittra akademien nu kan göra, gör hon: hon låter öfver honom författa ett äreminne, hon låter slå en skådepenning öfver den, hvars företag hon förut med liknöjdhet ansåg, kanske bekämpade: hon liknar kinesiska kejsaren, som förlänar adelskap åt de längesedan förmultnade, eller påfven, som väntar på helgonets hädanfärd, innan han underskrifver dekretet om kanoniseringen. Ty kan icke sjelfva helgonet förföras till odygder, falla i satans garn; kan icke likaså geniet, med «sina ovanliga begrepp i vitterhet, filosofi och religion», uppföra en byggnad, som störtas af en ännu mäktigare genius? Låt vara att detta geni uppbäres af ryktet och samtiden; ju mera detta snille är snille, och således nytt och ovanligt, ju mera är det rådligt att vänta, vänta, till dess man sett, om charons-färjan, som fraktar honom öfver tidens elf, sjunker med sin last, eller verkligen för honom till Elysium. Det förflutna, det redan afvägda och behörigt värderade är säkert om vördnad, men då ingen tid står stilla, då «ovanliga begrepp» nästan i hvart moment uppkomma och småningom göra sig gällande; så måste den akademiska galeren, som fällt sitt ankar under förhoppning om en lycksalig stiltje och en evig lugn-sjö, oupphörligt oroas af den hvilolösa, evigt strömmande oceanens svallvågor. Derföre har också ingen vitter akademi, som recensenten känner, såsom intellektuellt lefvande och verkande, haft bestånd längre än ungefär en generation. Samma anda, som vid dess stiftelse var den rådande, förändrar sig

icke inom ett sådant gille, utan inkarnerar sig blott i nya kroppar: och hela vitterhetssocieteten liknar slutligen en tibetansk påfve, hvars *kropp* icke, men hvars själ är en mumie, som för några millioner år tillbaka också varit lefvande. Men då icke litteraturen, liksom religionen, grundar sig på *tro*, så händer att samtiden icke tänker såsom förfäderna för millioner, för hundra, ja för trettio år sedan, och deraf uppstår åter den obehagliga följden, att den vittra akademien träder i opposition med ett slägte, som uppväxte sedan hennes första stiftelse, eller sedan hon *senast* krönte «det ovanliga begreppet». Innan nu den allmänt erkända förtjensten hunnit sanktioneras af en sådan kröning, måste den vara ett *sekel*, minst ett halft sekel gammal. Men under denna tiderymd hafva de begrepp, som då voro «ovanliga», redan blifvit vanliga; och under samma tid hafva nya «ovanliga begrepp» växt ur lindan och framträda nu, medan man ännu är sysselsatt att trycka odödlighetsstämpeln på det senast förmultnade geniet, och fordra, med ungdomens hela trotsighet, kröning åt sig sjelfva. Men då akademien, som måste sörja för att bibehålla tron på sin ofelbarhet, nödgas förvisa dessa anspråk till nästkommande sekular-promotion, gifver hon med detsamma signalen till en splittring mellan samtid och forntid, hvars ruin hon är. Nu äro de döde kända såsom ett tåligt slägte, emedan grafven afkylt deras låga och de i sin evighet kunna säga: «nu eller en annan gång: lika mycket, vi hafva godt om tid!» — men de lefvande tillhör endast det flygtiga ögonblicket, och derföre måste de skynda att lefva, njuta och verka, medan stunden än är deras. Och ibland alla dessa lefvande äro inga otåligare än de såkallade genierna — men tvärtom äro åter bland alla lefvande inga mera senfärdiga, än de vittra akademierna, som med kall försigtighet afbida tidens tecken, som måste afvakta byggnadens fulländning, innan de för evigheten brandförsäkra den. — Se der orsaken, hvarföre dessa areopager, sedan de blifvit gamla, och genierna, i synnerhet medan de ännu brusa af ungdomslågor, aldrig med hvarandra lefvat i bästa sämja, och hvarföre mången akademi, för att gifva det trotsiga snillet en nyttig lektion i tålamodsvägen, hellre, i nödfall, vrider lagerkransen kring sjelfva enfaldens platta hufvud, än hon lemnar den åt dem, som anse denna krans icke såsom en nåd utan en gärd af rättvisan.»

«Tilläggom ännu en ursäkt, som äfven gäller för alla slags gillen, korporationer och kollegier. Skapa en komité af idel snillen och begär af dem ett betänkande, i hvilket mål som helst, och ni skall bli varse, att detta betänkande blifver enfaldigare, ytligare, än om ni erhållit det af hvarje ledamot särskildt. I de gillen, der snillet sitter bredvid medelmåttan, segrar vanligen den senare. Medelmåttan har alltid en större massa, och dennas element äro *rummet* och *tyngden*. När det ena hufvudet stöter mot det andra, uppstår ett mångdubbelt eko, som måste äga något outsägligt hänförande: åtminstone är snillets röst för svag att derunder förnimmas. Derföre med få ord: vill ni bilda en domstol, som skall tillämpa

kända lagar på kända fenomener, så gör ni väl att nedsätta en komité, hvars omdömen vanligen äro mera lugna, mera öfverlagda än den enskildes; men vill ni att någonting skall skapas, hvartill blotta betänksamheten ej är tillräcklig, så vänd er till en enda, den visaste, den snillrikaste, och låt endast tiden och erfarenheten granska hans verk!»

«Måhända skulle det kunna tänkas en synpunkt, på hvilken en vitter akademi med ett annat öga såg samtidens bemödande; måhända vore det möjligt att välja en höjd, på hvilken man ställde sig såsom en förmedlande makt mellan den föråldrade konventionella skönhetens jäf och det samtida snillets ofta nog öfverdrifna och pockande anspråk. Men denna vishetens medelväg har, så vidt recensenten känner litteraturens häfder, ännu aldrig af någon vitter akademi blifvit funnen. Eller frågom deras annaler! — Den första egentliga språk- och vitterhetsakademi var *Academia della Crusca*, som instiftades år 1582. Vid denna tid hade ett ungt snille uppträdt, som beträdde en ny bana; ett snille, hvars begrepp voro lika så ovanliga, som hans rykte öfver hela Italien var stort, hans anhängare otaliga. Men detta anseende hotade att växa öfver Dante och Ariosto. Hvad gjorde då *Academia Furfuratorum* (så kallade sig äfven Crusca Akademien)? Tvenne ledamöter uppträdde, som i akademiens namn bevisade, att den af allmänheten förgudade var en syndare emot smaken och klassiciteten; att italienska vitterheten redan firat sin guldålder, att alla platser på den poetiska hedersbänken således redan voro upptagna af författare, som nu ingen läser, och att den ifrågavarande unga poeten dessutom icke en gång kunde skrifva sitt eget språk. Den nya skalden var Torquato Tasso, och det verk, som sönderslets genom en vederläggning, som upptog flera folianter, det «Befriade Jerusalem». Efterverlden och de vitterhetsakademier, som sedermera uppkommit, hafva sedan fällt en annan dom: men denna strid bidrog dock att göra samtiden tvekande och Tasso sjelf villrådig om sin kallelse. — Franska Akademien — månne den varit visare? Knappt instiftad, började den redan bekriga den största skald, som Frankrike den tiden ägde. Corneille var länge okunnig om, att det fanns ett sådant sällskap och att detta sällskap var hans fiende; ändtligen derom underrättad, yttrade han: «Jag gör som en af mina Horatier, jag appellerar till folket.» — Racine hade redan författat sina flesta tragedier, Boileau sina bästa satirer, då de förslogos akademien och — förkastades. För att dessa poeter, som sedan gjort franska litteraturens, liksom franska akademiens stolthet, skulle blifva upptagna, erfordrades en uttrycklig kunglig befallning. Molière och Le Sage kunde aldrig vinna denna ära; Lafontaine var sjuttio år, innan han erhöll den akademiska fåtöljen, och det blott efter en lång tvist inom akademien. Montesquieu hade i sina *Lettres persanes* förlöjligat samma värdighet, och vann först inträde inom dessa portar, sedan han uppgifvit sitt oberoende och motsagt sina egna yttranden. Voltaire begabbade i femtio år franska akademien och blef först vid sin lefnads afton deruti emottagen

Denna lycka kunde aldrig vinnas af Helvetius, Rousseau, Diderot och Raynal, och andra utmärka män, som tillhörde franska vitterhetens nya skola. — Deremot huru häpnar man icke, då man öppnar denna akademis handlingar och genomögnar namnregistren på ledamöter, som till största delen efterverlden icke känner, och som kanske varit lika okände för samtiden! — En tidning gjorde förlidet år (1822), i anledning af en ny *académicien's*-val, en dylik påminnelse: Franska Akademien, i stället för att låta den nya ledamoten vederlägga denna beskyllning genom ett mästerverk, begärde regeringens bistånd och lät gripa redaktören.»

«Sådant har äfven förhållandet varit i vårt fäderneslaud. Ehrensvärd, Thorild, Lidner och Bellman blefvo aldrig Svenska Akademiens ledamöter: icke Dahl och Höijer. Om sedermera, i synnerhet i våra senare dagar, akademiens kallelse någon gång sammanträffade med den allmänna röstens, så har man dermed så länge dröjt, att mången deruti mera sett en aftvungen eftergift för det allmänna ropet, än en frivillig hyllning åt förtjensten. Recensenten vill icke tala om de lefvande: derföre skall han med tystnad förbigå så månget namn, hvars uteslutande från detta snillenas gille vid hvarje nytt val väcker allmänhetens förvåning. Det är en svaghet, som är denna akademi egen, att hon vanligen söker sina ledamöter inom samhällets högra kretsar, och derigenom erhåller medlemmar, som, i följd af andra pligter, äro kallade att gagna det allmänna på ett helt annat fält. Derigenom händer, att om man räknar de ledamöter, hvilka ej akademien sjelf, utan dess stiftare, valt, temligen få finnas, hvilka i litteraturens häfder skola intaga ett rum.»

I samma årgång förekommer en anmälan af *Euphrosynes* dikter, som äger ett särdeles intresse derigenom, att den inledes af en karakteristik af hennes företräderskor inom den svenska vitterheten. Ehuru författaren äfven här, i enlighet med den nya skolans åsigt, icke synes vilja uppskatta fru Lenngren till hennes verkliga värde, men deremot ställer Euphrosyne väl några grader högre än hon förtjente, det förra på grund af fru Lenngrens anslutning till den gamla smaken, det senare på grund af skolans kända förkärlek för sina egna ledamöter och anhängare, till hvilka Euphrosyne, äfven såsom en flitig medförfattarinna i de poetiska kalendrarne, med allt skäl kunde räknas, så innehåller dock denna uppsats så mycket tänkvärdt och sannt, att jag ej anser

mig böra förbigå den. (Svensk Litteratur-Tidning 1823, N:o 28 ff.)

«Tvifvelaktigt kan vara, om ej fru *Nordenflycht*, nedtryckt af en för qvinnoskuldror alltför tung lärdomsbörda, egentligen började skrifva vers blott af den orsak, att en bland hennes samtidingar gängse åsigt fann det ohöfviskt, om en slik beläsenhet nöjde sig med att skrifva prosa. Visst är, att hon först då, när hon stod på tröskeln af ungdomens yttersta gräns, lärde sig söka ämnen för sin konst annorstädes än vid bröllop, begrafningar och allahanda små tillfälligheter, der en i sig sjelf obetydlig och slappt uttryckt tanke kunde behaga genom den i hennes tid sällsynta inklädnaden af drägliga rim. Till denna högre insigt och lyftning förhjelpte henne det öde, att hon sent omsider — tyvärr alltför sent för sitt hjertas lycka — lärde känna kärlekens längtan, i hela den brännande kraft hvaraf denna lidelse är mäktig. Men då föremålet för hennes låga, i följd af hennes år, snille och rykte, motsvarade den med blotta vördnadens tillgifvenhet, blef lynnet af hennes sång, som nu ändtligen flöt ur hennes innersta känsla, ömsom en sentimental smäktning efter en framtid, hvars lockande roman var overkställbar, ömsom en halft konvulsivisk saknad af en ungdomsålder, hvars fröjder oåterkalleligt voro försvunna. Hennes inbillningsgåfva var icke fyndig nog att tillräckligt variera detta thema; dess sjukliga enformighet sökte tröst och färger hos hennes erudition, och denna, mer pedantisk än rikhaltig, skakade sina vingars blyvigt äfven öfver den sista perioden af hennes författarlif. En gammal osed att vårdslösa språket, i skrifsätt och versbyggnad, följde henne dessutom, oaktadt en i de senare åren visserligen sorgfälligare uppmärksamhet, ända till slutet af banan; denna arfsynd, ärfd ifrån den rimmande «hedersgumman» Brenner, har fullbordat föråldringens pregel på de i våra fäders ungdomsdar ännu så vidtfrejdade «qvinnliga tankespelen af herdinnan i Norden.»»

«En skaldinna med alldeles motsatt natur och syftning var fru *Lenngren*. I snille tvifvelsutan långt den förra öfverlägsen, begåfvad med egenskaper att aldrig kunna nedflyttas från sitt utmärkta rum i vår vitterhets häfder, lider hon derigenom ingenting till sin ära, att ett opartiskt omdöme gifver henne just den som henne tillhör, och som derföre sannolikt förblifver den enda beståndande. Olika begrepp, dels om poesien i allmänhet, dels om den för qvinnor naturliga i synnerhet, föranleda till olika åsigter och fordringar; och dessa, liksom i mycket annat, ha också i afseende på fru Lenngren ännu ej hunnit att förlika sig. Förlikningen har sina ursäktliga svårigheter, så länge man å ena sidan exalterar sig derhän i sin beundran, att man — såsom icke längesedan stod att läsa i något af Stockholms dagblad — utropar henne för den yppersta bland alla skalder af hennes kön, och tviflar om det andra kan framvisa någon som öfverträffat henne i poetisk fullkomlighet. Recensenten finner härvid skäligt att

påminna om det Horatianska *est modus in rebus*, och huru orimligt ett sådant loford skulle förekommit hennes eget ljusa förstånd. Aktningen för hennes kända blygsamhet borde afhålla från slika kritiska hänryckningar, om än aktningen för en förnuftig esthetik torde vara för tidig att begära. Fru Lenngrens talent är, inom sin omkrets, sann och glänsande: men denna omkrets är icke vidsträckt, och rigtningen af hennes snille ganska ensidig. Följden af hennes mera välmenta än insigtsfulla beundrares utmaningar kunde bli den, att man satte henne i något jemförande förhållande till fru Staël-Holstein, till fru Cottin, till fru Helvig, till författarinnorna af de klassiska romanerna «Gabriele» och «Florentin», kort sagdt, till de qvinnliga snillen af första och andra ordningen, som i ett oändligt rikare mått tagit både fantasiens och reflexionens verld i besittning. Men hvarje sådan jemförelse vore orättvis, ja otacksam; och Sverges vitterhet är henne så varmt förbunden för det som hon verkligen var, att den icke behöfver pådikta henne skenet af att hafva varit någonting mera. Karakteren af denna skaldinnas poesi är föröfrigt lika lätt att beskrifva, som att uppfatta. Fordrar man framförallt känsla, och en af känslan beherrskad inbillningskraft till könbeteckning af sann qvinnlighet, i poesien liksom i naturen: så var fru Lenngren (nemligen i sin egenskap af författarinna) snarare ett slags väsende af manligt kön. På alla bladen i hennes skrifter tilltalar oss en ande, som är långt mer förståndig än känslofull. Utan att påstå, det qvinnan bör vara oförståndig, tillstår dock recensenten upprigtigt, att han hos detta kön älskar se hellre hjertats, än hjernans öfvervigt. Den senare förblifver dock alltid, med sjelfständigare kraft och mångsidigare omfattning, företrädesvis de manliga snillenas egendom: i hjertats rymd, i skönheten af dess omedelbara naturspråk, är qvinnan gudomligt oupphinnelig. Det enda qvinnliga hos fru Lenngren är den egna, ohärmliga naiviteten af hennes qvickhet, och den klara, den af daglig öfning skärpta blicken för en mängd fina, oss männer oftast undfallande egentlighetsdrag på de taflor, dem hvardagsumgänget, sådant det inom de vanliga halfbildade sällskapskretsarna plägar vara, framställer utan att sjelf synnerligen tänka derpå. Särdeles rigtar hon denna blick åt den husliga lefnadens område. Tyvärr betraktar hon det alltför sällan i den patriarkaliska dager, som är dess ursprungliga, äkta och poetiska; mestadels uppsöker hon familjelifvet i de förhållanden, der en konstlad och förskämd sällskapslära genom sin inflytelse antingen gjort det uselt och löjligt, eller åtminstone beröfvat det alla strålarne af dess första, heliga enfald. Hennes qvickhet, den sammanfattande medelpunkten för alla hennes själsanlag, sprider lifliga och lekande blixtar: men de spela nästan öfverallt på ytan af en kall, vid lifvets och tingens karrikatursida stannande reflexion. Mot sjelfva qvickheten, i och för sig sjelf, och dess rättighet att värderas såsom ett af poesiens väsentliga elementer, har visserligen ej recensenten något att invända. Tvärtom önskar han att denna sällsynta planta måtte i hans fäder-

nesland få blomstra ymnigare hädanefter, än hittills. Hvad särskildt ironien angår, så är ett visst mått deraf ett helsosamt, ja nödvändigt vilkor för all poetisk verldsåskådning, om denna skall kunna bli hvad den bör vara, en öfver alla lifvets timliga motsatser oafhängigt sväfvande och fri; hvarvid det föröfrigt beror på skaldens lynne och val, om hans ironi skall yttra sig såsom hufvudbeståndsdel och alltså under en bestämdt framträdande skepnad, eller blott verka (liksom t. ex. hos Goethe) i egenskap af en osynlig, men lindrigt kännbar tillsats i den atmosfer, som genomtränger och omgifver hans konstgestalter. Bland de åtskilliga förunderligheter, som blifvit sagda och trodda om flera nyare svenska författare, recensenten deribland inbegripen, har också förekommit den, att de hata qvickheten, skämtet, ja i allmänhet glädjen och löjet. Till och med personer, som ej utan skäl anse sig för utmärkta godsägare i skämtets regioner, hafva gjort oss dylika förebråelser, fastän med skonsamheten af indirekta vändningar; förmodligen att vänligt låta oss förstå, huru lätt dessa vändningar kunde förvandlas till direkta, och då naturligtvis bringa oss i stora förlägenheter. Man är dem för varningen förbunden; om de ock öfver de vådor, man af deras qvickhet kunde få att befara, oroa sig med nog öfverdrifna skräckbilder. Men poetisk, i namnets högre, strängare bemärkelse, är egentligen blott den qvickhet, som är på ett stort sätt qvick: det vill säga, en humoristisk.»

— —

«Men denna qvickhet, hvars kraft alltid ligger tusenfaldigt mera i tankens beskaffenhet än i ordens, och som alltid betjenar sig af det löjliga till uttryck af ett i sjelfva verket invärtes oändligt allvar, förutsätter till sin möjlighet icke blott den yppigaste poetiska inbillningskraft, — hvarföre hon ock må företrädesvis heta fantasiens qvickhet, — utan dessutom tillika en reflexionsförmåga, som ännu aldrig, så långt recensenten har sig bekant, funnits i så stort mått hos något fruntimmer. Ja, det qvinnliga könet mäktar desto mindre producera något i humoristisk bemärkelse qvickt, ju bestämdare detta (jemväl vid sina konkretaste tillämpningar) är ett ideellt i sin natur, och i följd deraf sådant, att det af qvinnor — äfven de mest genialiska — icke ens förstås, eller åtminstone aldrig helt och hållet; de äro dertill för mycket barnsliga, sangviniska och godsinta. De kunna ej begripa, huru det vid ett humoristiskt förfarande är görligt, att icke blott lemna den gudomliga idén af all verklighet, sanning, godhet och skönhet oantastad i dess majestät, utan till och med att icke på minsta vis i grunden förringa det relativa värde, som sjelfva de till ironiens föremål utkorade fenomenerna ofta äga i betydlig grad, nemligen då dessa på ett fullkomligare sätt än många andra, kanske än de flesta, representera den nämnda idén. Sådana betraktas då af qvinnan helst med en isolerande enthusiasm, med en af inga sidoblickar störd beundran för deras onekliga förträfflighet; känslans och personlighetens hänsigter äro

alltid hos henne de öfvervägande, hjertats vilja är i alla hennes omdömen den bestämmande; hon tål ej, att det, som hon älskar, ens underkastas någon oväldig granskning; huru skulle hon då tåla att det beles, om ock blott af oskyldigt småleende högre andar? Vänder sig ironien åter mot det rentaf — och jemväl enligt hennes tycke — småaktiga, usla, förvridna, så finner hon detta dock snarare förtjena medlidande än åtlöje; hon kan omöjligt fatta i sin tankegång, emedan det icke är fattligt för hennes känslostämning, huru mannen förmår, liksom t. ex. Shakspeare, Bellman, Jean Paul, Tieck, bära på en och samma gång, i ett och samma anlete, ironien på läpparna och tåren i ögat. Den föreställningskraft för det löjliga, som är henne egen, inskränker sig till de små putslustigheter, som uppträda inom den hennes personlighet närmast omgifvande kretsen; håller man framför henne ett glas, som visar hela den synliga verlden samt och synnerligen uppnedvänd, så hisnar hon och svindlar, och det djupa allvar, ja den religiösa sjelfförsakelse, som för detta gigantiska lustspel i hemlighet ligger till grund, förekommer henne (i fall hon reflekterar deröfver) såsom en spotsk hårdhet utan like, ja nästan såsom en djefvulsk grymhet.»

«Recensenten har, naturligtvis, i det föregående talat om qvinnans lynne sådant det är i sitt egna, ursprungliga innersta. Man hör stundom visserligen utmärkta fruntimmer föra ett annat språk; särdeles i Tyskland, der esthetisk bildning långt djupare och lifligare än hos oss, gripit in i sällskapslifvet och behandlas såsom en hufvudsaklig beståndsdel icke blott i all offentlig uppfostran, utan ock i qvinnokönets husliga uppfostran i synnerhet. Men man hör tillika lätt, att detta språk ej går från sjelfva hjertat; det är lånadt, och upprepar manliga lärares utsagor. Till och med deras sätt att studera och beundra Jean Paul, som i Tyskland och Danmark är alla bildade fruntimmers älsklingsförfattare, bevisar med största åskådlighet vår sats: ty det är icke den ironiska bitterheten, som de hos honom älska, utan det är den ambrosiska insyltningen af gudarnes honing och socker, hvari han uppdukar den; detta tillstå de sjelfva, om de äro upprigtiga. Denna punkt är en af dem, der naturens inrättning på det mest bestämda vis har söndrat könen ifrån hvarandra; och den har gjort väl deri: ty qvinnan är så beskaffad, att hon på försöket att öfverskrida sina naturgränser ingenting annat skulle vinna, än en oändlig fräckhet, i stället för en oändlig ironi. Exempel på slika förolyckade *viragines* felas ej, ehuru de åtminstone i Sverge ännu äro ytterst sällsynta. — Sedan alltså det humoristiska elementet blifvit abstraheradt från det slags qvickhet, som är för qvinnkönet tillgänglig, — hvarvid recensenten likväl gerna bekänner, att sinnet för stor qvickhet är äfven bland ledamöterna af hans eget kön en mer än billigt ovanlig Guds gåfva, — återstår dock ännu ett, som äger, änskönt inom en lägre region, ett öfver hvarje tvifvel upphöjdt poetiskt värde. Detta element af qvickhet är den idylliska naivetetens, så

snart denna yttrar sin glädjesprittande naturel i en barnsligt oskuldsfull, en nästan medvetslöst skalkaktig observationsfärdighet. Om grundtonen af qvinnans lif är hvad den bör vara, om hon förmått, med gynnande inflytelsers tillhjelp, bevara den så som den af naturen -stämdes, då är alltid detta slags qvickhet hennes egentliga, hvaruti hon aldrig kan af mannen bli öfverträffad, ja icke ens på långt afstånd upphunnen. Visar sig deremot (hvilket understundom händer) ett qvinligt individuum, som är ett andligt mellanting af qvinna och man; som med en viss portion af mankönets kyligare och skarpare tankförmåga, samt ett derefter afpassadt inskränktare mått af känslans rikedom och värma, bibehåller den i qvinnokönets mera sangviniska temperatur inneburna rörlighet, hvilken behändigt halkar öfver. föremålen, från yta till yta, med ofta träffande, alltid artiga vändningar: så neka vi hvarken att detta fruntimmer är qvickt, eller att dess infall kunna för en och annan ledig stund skänka en angenäm sysselsättning; men då denna qvickhet är i grunden blott och bart förståndighetens, afklädd till det närmaste all fantasi, kort sagdt, en tant-qvickhet, så är den också i grunden icke poetisk. All qvickhet, som är blott och bart förståndighetens, äfven framställd i ett elegant språk och nätta verser, är prosaisk, och står i ett ytterst aflägse sammanhang med poesien; nemligen endast i den mening, som hvar och en skepnad af lif kan sägas vara på något vis med poesien sammanhängande. Men en sådan, en prosaisk qvickhet är — till det mesta — den, som stämplar fru Lenngrens efterlemnade skrifter. Recensenten säger, till det mesta: ty visserligen träffar man deribland undantag, som intyga att hon någongång hade befunnit sig på den egentliga poesiens ståndpunkt, eller kanske ännu stundom, liksom händelsevis, befann sig der. Dessa undantag, af hvilka till prof må nämnas «Den glada festen», som äfven i alla öfriga hänseenden är det mest poetiska bland hennes arbeten, utgöra tillsammans den verkliga, osvikliga grundvalen för hennes minnesvård, och skola för alltid bevara åt skaldinnan ett rättmätigt hedersrum i vår litteratur, när hennes andra produkter föråldrats och förgätits med den societetston, ur hvilken de ledde sin upprinnelse. Olyckligtvis äro icke undantagen många: dock göra de tillfyllest att leda oss på spåren af en i hennes anlag ursprunglig högre, skönare rigtning, som tycks hafva blifvit qväfd eller åtminstone hämmad af en opoetisk omgifning, en mot fantasien och känslan fiendtlig sällskapsluft, der endast en kallt lekande reflexionskomik ägde utrymme för sina flyktiga fyrverkerier, småroliga för ögonblicket, men lika litet antända af den äkta qvickheten, som (i allmänhet) af snillets förtjusning. Hade hennes öde tillåtit att fortfara i den rigtning vi nämnt, hade hon öfverlemnat sig åt utbildningen af de ingifvelser, som troligtvis voro åminnelser från hennes första ungdom, hvilka herrliga national-idyller skulle hon ej då kunnat skänka oss! Ty dertill var det mått af poetisk talent, som naturen förlänt henne, ifrån begynnelsen ämnadt. Dock, hvad hon blef,

ej hvad hon hade kunnat bli, är det som bestämmer kritikens omdöme öfver det hela af hennes skaldestycken. Karakteren af detta hela har redan en gång förr i vår tidning blifvit kallad en täck konversationspoesi, till större delen gällande blott under förutsättning af en viss temporär societetsforms bestånd. Recensenten finner inga skäl att ändra detta uttryck. För dem åter, som tro att hennes konst i allmänhet uppnått det högsta mål, hvartill hon af naturen var ämnad att hinna, och att hon dit fördes af en säker, obedräglig instinkt, borde synas underligt, att denna instinkt ej sällan kunde förvillas ända till så klena ballader, som t. ex. «Nelli» och «Gref Bernhards bröllop», tydliga foster af något (fastän dunkelt) begär att en och annan gång flyga upp till anade, för hjertat mera rikhaltiga rymder. Men den trånga konvenansens äggskal var icke så lätt att sönderhacka. Tager man emellertid, utan att bekymra sig om några otillfredsställda önskningar och fordringar, massan af hennes verser för hvad den öfverhufvud är, så kan man rättvist beundra den i sanning sällsynta konstskicklighet, som förfärdigat denna blänkande väfnad af lättförstådda infall, artiga sällskapsroligheter, lifligt mimiska och spetsigt sagda; man må då, billigtvis, äfven finna skäligt, att den här och der blifvit nog frikostigt genomrandad med dessa moralmaximer och lefnadsreglor, som torde vara oumbärliga för en viss läsareklass. Den äran tillhör henne onekligt, att i det slags vitterhet, som består i en träffande återspegling af skaldens närmast omgifvande umgängslif, hafva frambragt det fullkomligaste, som Sverges tungomål hittills har att uppvisa. Endast herr af Leopold gör henne detta företräde stridigt i vissa af de arbeten, som alltid skola anses för hans lyckligaste. Dessa äga ock behaget af en konstrikare vers och ett renare språk; hvarmed vi likväl hvarken frånkänna fru Lenngren, att hennes versbyggnad är lika sorgfälligt vårdad, som ledig och anspråkslös, eller att hennes förtjenst om språket är ganska stor. Större hade den tvifvelsutan blifvit, om hon undvikit späckningen af de nästan tallösa fransyska orden; men till detta onda var väl den vanliga urbilden för hennes poesi hufvudsakligt skuld, nemligen den societetsverld, der man ännu immerfort försmår att vara svensk, och hellre än sitt sköna, hjertliga, klangrika modersmål talar antingen rentaf de ändock illa härmade fransmännens, eller också (hvilket är det afskyvärdaste) ett i hvarje annat europeiskt land numera oerhördt sammelsurium af halffransyska barbarismer.»

«Har fru Lenngren blifvit af mängden upphöjd vida öfver sin förtjenst: så har deremot fru *Widström* blifvit oändligt mindre känd och värderad, än hon genom sina «Erotiska sånger» förtjenar. Recensenten behöfver ej om denna skaldinna vara så utförlig: han har redan för tolf år sedan egnat åt henne en särskild, i tidskriften Phosphoros (årg. 1811) införd recension, hvars omogna skrifart förråder granskarens ungdom, men hvars innehåll synes honom ännu sannt och giltigt. Hennes sångmö, späd och

blyg som vårsippan, var lätt för hopens blickar undangömd; och liksom rosenknoppen, skördad af en oblid åverkan just i sjelfva sprickningstimman, hastigare förglöms än den fullt utslagna ros, hvars färgspel och vällukt man längre tid fått njuta, så kunde ock den af inga nya, inga fullständigare utvecklingar åtföljda förstling af hennes talent, som nästan hel och hållen innefattas i det lilla ofvannämnda häftet, allsicke hos de flesta läsare påräkna någon varaktig hågkomst. Ty hur många äro de, för hvilka i poesiens verld äfven blotta atomen innebär det skönas hela omätlighet? Den glömda sångarinnan må trösta sig: poesien har icke förgätit henne, och den kritik, som skall gifva henne tillbörlig plats i svenska vitterhetens häfder, är lika minnesgod. Blir platsen mera blygsam än lysande, så är den ock så mycket mera orubblig, samt motsvarar genom sin beskaffenhet lynnet och ödet af hennes sång. Hvarken skulle hon i lärdom och dristiga bemödanden uthärda jemförelse med fru Nordenflycht, eller i qvickhet och utvidgad reflexionsgåfva med fru Lenngren; till och med hennes fantasi synes inskränktare än deras, eller är åtminstone mer enrådigt bunden under känslans herravälde. Deremot är hon dem båda öfverlägsen just i detta element; i känslans värma, i passionens glödning, i uppfattningen af lifvet och naturen blott under en enda, men för alla unga hjertan tillräcklig synpunkt. Om fru Widström kan sägas, ej blott att hon är endast och allenast qvinna, utan ock att hon är endast och allenast en älskande qvinna. Strömmen af hennes sång flyter inom en liten, trångt kringskuren dal, men den är en å mellan blomstervallar, der amoriner leka och spegla sig. Ömsom trånande efter den älskades omfamning, ömsom lågande invid hans bröst, ömsom prisande kärlekens njutna fröjder med en naiv vällustighet, som öfverallt är menlöshetens, öfverallt naturens, hyllar hon, i enkla men melodiska verser, från början till slutet en och samma gudamakt. Hennes språk är tillika ett renare svenskt, är de tvenne förutnämnda skaldinnornas, och det osökta behag, som så väl anstår qvinnan, sväfvar öfver uttrycket med lätta vingar. Derföre tror recensenten ännu i dag, att han icke bedrog sig, när han tillerkände henne »den sanna qvinlighet, som bibehåller samma Charis-renhet i ett rendez-vous som vi den sons graf; som föraktar allt pruderi och likväl förädlar de delikataste förhållanden genom en helig blygsamhet, den grekiska glädjen öfver lifvets ungdom och den bedragna trohetens mod, som böjer sig under sitt öde med segrande tårar.»»

Vi hafva nu haft tillfälle att höra huru den nya skolans kritik bedömt våra tre berömda skaldinnor, fru Nordenflycht, fru Lenngren och fru Widström. I afseende på den förra begås först det uppenbara misstaget att påstå, det hon under sin ungdom, ännu obekant med kärleken, icke diktade annat än tillfällighetsstycken i

Lucidors och Runii manér, och först på sina äldre dagar, sedan hon, som det heter, lärt känna kärlekens längtan, blifvit förhjelpt till högre insigt och lyftning. Förhållandet var dock helt annat, såsom jag ofvanföre visat *). Hon blef enka redan vid tjugotre års ålder, efter blott sju månaders äktenskap, och sörjde sin man med samma ömma svärmeri, hvarmed hon i lifstiden älskat honom. Hon utgaf då «Den sörjande Turturdufvan», det vigtigaste af hennes arbeten, en cykel af elegier — således helt annat än tillfällighetsvers i vanlig mening — som grundlade hennes rykte. Hennes senare kärlek till den unga Fischerström, den enda som Litteratur-Tidningens författare tyckes veta af, var endast en olycklig, halftlöjlig ålderdomssvaghet. — Hvad åter fru Lenngren angår, så ville skolan aldrig göra henne rättvisa, jag vet ej rätt af hvad skäl. Här erkännes att hon var qvick, med tillägg af en förebråelse derföre att hon icke tillika var humoristisk, ehuru författaren sedan kommer till den slutsatsen, att qvinnan, till följe af sin natur, icke ens har sinne för humor, än mindre kan skrifva humoristiskt. I sådant fall var ju fru Lenngrens brist i detta afseende ganska ursäktlig. Att hon var qvick på det sätt qvinnan kan vara det, borde ej räknas henne till last. Men nya skolan hatade all qvickhet, som smakade af sarkasm och satir, och på goda grunder. Sjelf saknade hon den helt och hållet, ehuru hon påstod motsatsen, och hade alltför ofta varit det svidande föremålet derför. Här på stället var det emellertid företrädesvis på sin plats att nedsätta fru Lenngren, ty derigenom skulle favoriten Euphrosyne komma att synas så mycket större. Men efterverlden har dömt på annat sätt än skolan. Fru Lenngrens skrifter läsas ännu allmänt med begärlighet, hvilket jag icke tror vara förhållandet med Euphrosynes. Sedan Litteratur-Tidningens författare affärdat Euphrosynes

*) 1:sta Bandet sid. 183 ff.

föregångerskor, yttrar han om henne sjelf, efter en kort biografisk notis:

«Hennes skaldelynne har redan så mångsidigt yttrat sig, att allt det hufvudsakligt egna deruti kan med säkerhet skönjas och sammanfattas i grunddrag till ett historiskt porträtt af hennes sångmö, med icke mindre bestämd fysionomi än de trenne företrädarinnorna. Jemför man henne med dem, så skall man troligtvis inse utan möda, att hon hvarken har fru Nordenflychts lärdomsapparat eller fru Lenngrens mimiska, uddigt skämtande qvickhet, eller fru Widströms väl harmoniska, men mestadels af en passionerad personlighet upprörda känslosvallning. Deremot syftar Euphrosynes bana, i följd af de anlag, som utstakat den, till en mångfaldigare verldsbetraktelse, en symmetriskt utbildad jemnvigt af alla de själskrafter, som fordras till en fri, oväldig, artistisk återspegling af andliga och sinnliga föremål. Med fru Lenngren har hon gemensam den idylliska naiveteten och lusten för skämtets nöje, nemligen inom den för qvinnans skämt uppdragna omkretsen, men utan den skärande reflexionsskärpa, som hos nyssnämnda skaldinna tog öfvervigten och hänförde henne bortom qvinlighetens gräns, på fält der hennes qvickhet ändock sällan lyckades att förädla sig till poetisk ironi. Med fru Widström åter har Euphrosyne gemensamt det varma qvinliga hjertat och dess glödande känslas naturreligion; men utan det nog mycket subjektiva och entoniga manér, hvarmed den hos henne skaffat sig uttryck. Hvad vi kalla den qvinliga känslans naturreligion, är den hos detta kön allravarmast lefvande verksamheten af det kärlekssinne, som ensamt är i stånd att medlande förlika de motsatta sferer, om hvilka sades i vår teckning af det humoristiska skaldeslaget, att lifvet — den enskildas liksom hela verldens — tyckes i dem vara stridande mot sig sjelft, med nästan oafbruten tvedrägt. Den ena sferen af menniskornas närvarande jordlif är den, som lefves i dess center, d. v. s. i dess andliga medelpunkt, eller innandöme, der allt lifs gudomliga urbild, omedelbart från Gud utstrålad, genomlyser allt med sin himmelska klarhet; den andra sferen är den, som lefves i periferien, d. v. s. på innandömets kroppsliga yta, der timliga verkligheter kämpa mot hvarandra med förgängliga krafter, och genom denna kamp åstadkomma en förvirring, hvaraf ofta sjelfva den gudomliga urbilden (idén) skenbart öfvervinnes och förmörkas. Men kärlekens sinne har den egenskap, att alltid se äfven det ytliga (det rentaf jordiska) lifvets gestalter beglänsta af det innerliga (det himmelska) lifvets dager, eller att se dem i deras rena grund, kärna, ursprungliga varelse; kort sagdt, att se dem i det samband, hvarmedelst de dock alltid i någon grad, om än aldrig så ofullkomlig, representera (sinnligt föreställa) det högsta, det gudomliga väsendet. Det är detta sinnelag, som gör, att sjelfva ironien och satiren kan bli ett poetiskt element, och att all äkta humor är mild, ömsint, ja särdeles nära med elegien och tragedien be-

slägtad. Hos qvinnan framträder denna kärleksfulla sinnesstämning desto mera ohöljd, och liksom verkande på föremålen med rätare strålar, ju mindre hennes lynne känner benägenhet till dessa ironiska utbrott, der snillet (skenbart) går ut på att tillintetgöra sig sjelft och allt; tvärtom är då i hennes lefnadsfilosofi det första budet, att man bör älska så mycket och så eldigt, som möjligheten medger, utan alla begrepps-anatomiska operationer. Tillämpningen deraf blir att hennes hjerta ej förr ser lifvet, menniskan, verlden, ja Gud sjelf tillfyllest för sig förverkligas, än det sanna och goda sätter sig till henne i omedelbart individuella förhållanden, såsom uppenbaradt i älskade personer; hvilka på hennes känsla verka liksom koncentrerande ljusspeglar af den andliga sol, hvaraf hennes egen personlighet är likaledes ett sammandrag. Hvarföre skulle man härvid anmärka med surmulen uppsyn, att samma qvinnliga känsla, för hvilken kärleken med rätta synes vara just det väsentliga i gudomsurbilden, genom sin barnaenfald och sitt sköna öfvermått icke sällan förblandar idén med dess jordiska omklädnader; stundom kanhända i en mån, som är för mycket menisklig? Skulle Euphrosyne behöfva någon ursäkt för det, att hon delar med fru Widström en företrädesvis erotisk diktningslust, så vore väl denna ursäkt för dem, som förstå vår åsigt, icke svår att finna. Men hvad hon äger framför både fru Widström och fru Lenngren är en rikare fantasi, en naturgåfva, som berättigar oss till det omdöme, att hon i allmänhet har större konstnärsanlag än de. Om dessa anlag ännu i åtskilliga hänsigter på långt när ej hunnit fullborda sin utveckling, så är orsaken att de hafva i sigte en högre, men derigenom ock aflägsnare fullkomlighet än den, som inom den förutnämndas inskränktare kretsar var närmare att åsyfta och lättare att uppnå. Detta omdöme bekräftar hon icke blott med sitt öfverallt synbara begär att pröfva sina krafter på mångfaldigare ämnen och former, utan i synnerhet med sin afgjorda rigtning åt poesiens objektiva riken, nemligen naturen och historien. Man behöfver väl icke göra läsaren uppmärksam derpå, att recensenten här menar den natur, som i så yppig fägring utsmyckar menniskans närvarande pröfningsrymd; den natur, som omgifver oss med idel materiella sinnebilder, hvilka samtligen hänföra sig till den sinnliga skapelsens krona, till Guds beläte, med fordran att af oss begripas, med väntan att förädlas genom vår egen förädling och befrias genom vår egen befrielse. Med denna natur, detta lefvande system af skönheter, i hvilka idel förkroppsligade andliga tanningar tilltala oss, yppar Euphrosynes sångmö en bekantskap, hvarom recensenten önskar, att den i förtrolighet må allt mer och mer förkofra sig. Hon äger medfödt i vidsträcktare mått än hittills någon svensk skaldinna ett anlag för poetisk natursymbolik, hvilken dock hos henne — såsom det höfves qvinnan — är en utan allt slags grubbleri från våren hemtad blomsterkrans, af lekande instinkt plockad och sammanbunden. Nå-

gon gång lyfter sig likväl hennes reflexion till åsigter, dem man af en qvinlig skald knappt skulle vänta så manligt tänkta och sagda. Oftare, som rättmätigt är, stämmer hon sin luta till hyllning af kristendomens uppenbarelse, utan hvilken det gudomliga ord, som blifvit oss uppenbaradt i naturen och historien, vore — och förblefve — en outforsklig chifferskrift; men hennes andakt, hennes fromhet, är icke någon ångrande Magdalenas, icke någon i saknad försmäktande nunnas; den är tvärtom en lefnadsfrisk flickas, som af sitt hjertas innersta gläder sig öfver Guds godhet, hvilken beredt så otaliga njutningar åt alla sina skapade varelser. Utförligast har denna hennes glada religiositet yttrat sig i legenden «Christophoros», gillad äfven af dem, hvilka vanligtvis ogilla all poesi, som icke är skrifven för klubbar och dansgillen. Samma legend må ock nämnas såsom det vackraste uttryck hon hittills lemnat oss af sitt begär att i historien, frihetens natur, uppsöka den poetiska förklaringen af nödvändighetens, eller att helst se den yttre verldens natursymboler öfversatta på dess inres fullständigare bildspråk. Om denna rigtning af hennes konst bär för öfrigt samlingen af hennes dikter det mest talande vittnesbörd; den består ungefär till hälften af romanser, ballader och romans-artade sångstycken.»

Sista årgången af Svensk Litteratur-Tidning, den af år 1824, innehåller färre uppsatser, hörande till vårt ämne, än de föregående. Det ser ut som hade redaktionen börjat tröttna. Årgången kom ej heller fullständigt ut förrän i April månad 1825, och slutar med en flera nummer genomgående polemik af argaste slag mot tidningen Argus. Vi ha redan haft tillfälle att märka, att nya skolan under de senare åren af sin verksamhet mer och mer stadgade de ultra-konservativa, nästan reaktionära, politiska grundsatser, som icke kunde gillas af andra än den heliga alliansens slafviska beundrare och anhängare, som hotade att alldeles uppsluka våra romantikers hela verksamhet och som gjorde dem förhatliga för mängden af deras medborgare. Till och med i deras poetiska skapelser ingrep denna politiska fanatism på ett högst prosaiskt och störande sätt. Bästa beviset på detta påstående är just det största och vigtigaste vitterhetsverk, som från skolan utgått, nämligen Atterboms «Lycksalighetens Ö», hvaraf förra afdelningen

just detta år, 1824, utkom. Årgången innehåller deraf tvenne recensioner, visserligen båda lofordande, men dock i vissa full utgående från motsatta åsigter, beträffande såväl sagans betydelse som Atterboms förmåga af karakterteckning och språkbehandling.

Med redogörelsen för upphörandet af Svensk Litteratur-Tidning, och dermed på det hela också af striden mellan gamla och nya skolan, må äfven afslutas det uppdrag, som varit utgifvaren af dessa föreläsningar anförtrodt. Några fragmentariska anteckningar rörande mindre väsentliga litterära förhållanden för denna tid, hvilka synas varit använda eller ämnade för ett eller annat ytterligare katheder-föredrag, har utgifvaren ansett sig böra helt och hållet utesluta.

Det har, med anledning af den nästföregående delen af detta arbete, varit af den offentliga kritiken anmärkt, att B. E. Malmström, ehuru rikt och sällsynt han i öfrigt såsom akademisk lärare och skriftställare var begåfvad, dock saknade det speciella andliga organ, som skulle erfordras för att rätt uppfatta fosforismen och ställa den på sin rätta plats i litteraturhistoriens pantheon. Detta omdöme drabbar också i sin mån utgifvaren. De papper, han haft sig anförtrodda till utgifvande, hafva i allmänhet varit ordagrannt affattade för att från kathedern föreläsas, men de hafva dock företett ej så få spår af trötthet, oro och ojemnhet, naturliga följder af brutna kroppskrafter. Att fylla de luckor i kulturhistoriskt afseende, som författaren lemnat öppna, har utgifvaren ej ansett ligga inom sin befogenhet, ehuru han någon gång varit starkt frestad att våga försöket, särdeles i afseende på den rikhaltiga statsvetenskapliga och allmänt medborgerliga litteratur, som dels i böcker, dels i periodiskt tryck, utkom under det närmast efter statshvälfningen följande decenniet. Der-

emot har han, ehuru med skyldig varsamhet, ej sällan gjort bruk af den honom medgifna rättigheten att utesluta, äfvensom att mildra sådana omdömen, som han funnit nog kategoriska: några få gånger har han tillåtit sig att göra något tillägg eller att skärpa ett yttrande, då han, på grund af mångårig nära bekantskap med författarens person, studier och tänkesätt, varit viss att komma hans tankegång närmare. Sådant har icke skett utan sorgfällig pröfning.

Det är ganska troligt, såsom författaren antager, att den verkligen nödvändiga och önskvärda litterära revolutionen skulle hafva gjort sig med vida mindre larm, fosforisternas biträde förutan. Men äfven om så var förhållandet, om den gamla skolan, i sista stadiet af sin tillvaro, var i afseende på bekantskap med och sympathi för de nya företeelserna inom främmande länders vitterhet vida bättre utrustad, än dess motståndare behagade låta påskina; och om den unga fosterländska vitterhetsrigtningen oberoende af, och i många afseenden i motsats mot, den nya skolan, öppnade ett vida rikare och klarare källsprång för Sverges andliga pånyttfödelse, än den Schelling-Schlegelska visheten, hvilken, i sig sjelf hvarken rätt djup eller rätt klar, var af reformatorerna utsedd till att uteslutande vattna den förtorkade andliga marken; så är det likväl ett faktum, som af ingen bestrides, och minst blifvit af Malmström förnekadt, att den romantiska skolan eller fosforismen, under de båda decennierna som följde på stridens upphörande, kanske mera i följd af yttre omständigheter, än af någon sin egen förtjenst, var en verklig makt, som, vare sig till godt eller ondt — sannolikt till båda delarne — utöfvade ett genomgripande inflytande på det svenska samhället och dess odling.

Man kan säga att 1830-talet var fosforismens stora tid. Skolan stod då på höjden af sin makt och hade inflytelserika vänner på samhällets höjder, hvaremot dess

motståndare dels försvunnit, dels sällat sig under samma politiska fana. «Thronen och altaret» var inskriften på detta banér, och grundsatserna desamma som styrde den allmänna restaurationspolitiken i Europa. Att värna monarkismen mot den fruktade demokratien, med hvilken för detta parti all politisk frihet var liktydig, och att skydda kyrkan mot otron, hvarunder man innefattade hvarje rörelse af fri forskning och fri tanke, var målet för detta nya intelligensens ridderskap, som med enthusiasmens hängifvenhet slöt sig till bördsadeln och gemensamt med denna ropade sitt *odi profanum vulgus* och sträckte sina lansar mot de plebejska anspråken. I denna rigtning hade skolan utbildat sin verldsåskådning, sin spekulation, och skulle äfven gerna velat ombilda historien. Den empiriska forskningen och det exakta tänkandet voro aldrig hos henne rätt väl anskrifna, och stodo fientligt mot hela hennes tankerigtning; de kunde på sin höjd passa för den låga nyttans trälar, på hvilka den högre intelligensen endast med ömkan såg ned från den intellektuella åskådningens rymder, der den vaggade sig i salig «sjelfbespegling».

Denna öfverförfinade humanism har utan tvifvel haft sin stora uppgift att utföra i den menskliga odlingens tjenst: den drog genom sitt lätta och sirliga väsende till sig många sinnen, som skulle hafva låtit skrämma sig af strängare studier, den gjorde odlingen lockande och utbredde smaken för skön litteratur och sköna konster; men någon kraftig produktion mäktade den ej ens inom dessa trånga gränser att åstadkomma, och nedsjönk derföre efterhand till sällskapsjoller och en regellös sjelfbeundrande genialitet. Partiet var emellertid ännu alltjemt mäktigt och beherrskade genom de akademiska lärostolarne och genom sina tidskrifter, Skandia och Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, till hvilkas utgifvande de dock sökte medverkan äfven af den strängare vetenskapens män, i ganska väsentlig

mån den allmänna bildningen, till dess det småningom stadgade politiska medvetandet, och den med de praktiska vetenskapernas framsteg mer och mer utvecklade industrien, efterhand förberedde en brytning i det allmänna tänkesättet. Snart fann Geijer «stugan för trång» och ropade åt de idéella pretentionerna att de skulle maka åt sig; samtidigt hade skolans älskling, C. J. L. Almqvist, kastat sig in på andra banor, och de demokratiska rörelserna vid omkring 1840 års riksdag undanträngde mer och mer den aristokratiskt-esthetiska tankerigtningen. Från den tiden var fosforismens makt bruten, och den fortlefde endast som ett akademiskt kotteri, samt inom sällskapslifvet, der den ännu tyckes till en del föra en obestridd herrskarespira. De gamla partivännerna föllo undan, den ena efter den andra, och mästaren sjelf, mindre och mindre bunden af partisynpunkter, företedde det lika sällsynta som upplyftande skådespelet af en man, hvars synkrets ständigt vidgas, hvars tanka oaflåtligt klarnar, hvars hjerta hvarje ögonblick klappar lifligare för det oförgängligt sanna, det evigt unga, allteftersom ålderdomen tätare sveper sina skuggor kring hans hjessa.

Den romantiska skolans förfall och upplösning var B. E. Malmströms första sjelfständiga iakttagelse vid hans inträde i mannaåldern. Äfven hans lynne och studier lågo i den humanistiska rigtningen, men tidens lynne var ej mer detsamma: i Tyskland var den senare Schellingianismen stadd på fullt återtåg, och en formsträngare spekulation hade intagit dess rum; naturvetenskaperna hade skjutit undan natur-mysticismen, och den kritiska historieforskningen hade sjelf, till stor bestörtning för den s. k. historiska skolan, börjat antaga något af naturvetenskapernas strängt induktiva method. För en ung man med Malmströms skarpa, praktiskt klara förstånd och nyktra fantasi, var fosforismens lärobyggnad lika litet lockande som dess utbildade kotteriväsende för hans

stolta, sjelfständiga och nästan skygga personlighet. Mot båda delarne var hans andliga verksamhet, liksom hans personliga handlingssätt, en lefvande protest, tidigt börjad och med obevekligt allvar fullföljd till sista andedraget. En sådan man skrifver ingen i ordets hvardagsmening opartisk historia, men hans starka ande har, om vi ej alltför mycket misstagit oss, på den nyare vitterhetens häfder inom fäderneslandet tryckt en prägel, som ingen framtida forskning torde kunna helt och hållet utplåna.

REGISTER

TILL

B. E. MALMSTRÖMS

SVENSKA VITTERHETENS HISTORIA.

ÖREBRO,
ABR. BOHLIN, 1869.

Rättelser.

Del.	I, sid.	469	rad. 16 nedifr.	står:	E. B. Mennander	läs: C. F. Mennander
	III, —	411	— 5 uppifr.	—	Koglas	— Koglus
	IV, —	199	— 9 uppifr.	—	Merch	— Merck
	—	201	— 7 nedifr.	—	Montaigne's	— Montaigne's
	—	282	— 17 nedifr.	—	Heyne	— Heine
	—	333	— 20 uppifr.	—	och	— som
	V, —	68	— 3 uppifr.	—	1815	— 1814
	—	318	— 8 nedifr.	—	1809	— 1819
	—	368	— 15 uppifr.	—	1819	— 1820

